NIS PETERSEN
STRADA SĂNDĂLARILOR

Prefaţă

Nis Petersen, acest mare vagabond al literaturii daneze, este fiul unei culturi mature, de o individualitate bine marcată la vremea debutului său în poezie şi proză. Esenţialmente deschisă influenţelor străine, literatura Danemarcei trecuse printr-o serie de ipostaze care, în timp, i-au format un profil literar specific, de o discretă dar preţioasă originalitate. „Literatura daneză[1], cum remarca Frederic Durând, „poate să pară uneori lentă în dezvoltarea ei, însă niciodată nu regresează, ci cultivă cu multă dragoste toate aluviunile lăsate în timp, astfel încât a ajuns printre literaturile cele mai bine dotate ale Occidentului”.

Un prim sediment este mitologia păgână a începuturilor. Apoi literatura medievală cultă de circulaţie europeană, pe care danezii au asimilat-o, în vreme, şi la nivel folcloric – dând mai cu seamă acele *Folkeviser,* în stil liric şi baladesc. Secolul al XVI-lea aduce Reforma, care creează şi aici gustul speculativ, întăreşte sentimentul individualităţii, oferă marea experienţă lingvistică şi lirică a textelor biblice în limba daneză. Secolul următor produce o scriere singulară, *Jammersminde (Amintiri din nenorocire),* memoriile de prizonierat ale prinţesei Leonora Daristina, faimoasă în epocă prin spiritul ei strălucit. Amintirile acestei femei de admirabil echilibru şi tărie morală, sunt un document uman tulburător şi totodată o proză valabilă esteticeşte prin calitatea scenelor de gen, a momentelor groteşti, prin acuitatea observaţiei.

Mai târziu, un iluminism perfect sincronizat cu cel european oferă culturii daneze deprinderea gândirii etice, simţul răspunderii sociale. Arena literară a secolului al XVIII-lea este dominată de Ludvig Holberg, individualitate puternică, scriitor prodigios, autor al unui poem eroi-comic, al unor scrieri istorice şi al unui mare număr de

---

1 Gyldendal, 1S67, p. 343.

eseuri. Comediile sale au făcut deliciile multor generaţii – iar ţăranul beţiv şi sentimental Jeppe rămâne una dintre marile figuri ale teatrului danez. Notorietatea dincolo de graniţele ţării sale i-o aduce lui Holberg mai ales *Călătoria lui Niels Klim,* utopie satirică din familia *Călătoriilor lui Gulliver.*

Conştiinţa de sine a danezilor ca naţiune se accentuează, fireşte, odată cu romantismul. Dincolo de varietatea formulelor artei romantice, pe care o găsim la un Adam Oehlenschläger, dincolo de evoluţia tipică a sentimentului naturii şi istoriei, romantismul danez beneficiază de nuanţa particulară a unei blânde sentimentalităţi şi este un romantism durabil prin însăşi moderaţia sa (cum avea să remarce mai târziu Brandes). Hans Christian Andersen, scriitor al tuturor copiilor lumii, este romanticul danez prin povestirile căruia transpare acel umor melancolic specific naţiei sale. Tot acum, datorită lui Grundtvig, faimosul reformator, se pun bazele învăţământului superior popular, fenomen cu inestimabile consecinţe asupra evoluţiei culturale a Danemarcei. Această mişcare a deschis căile spre viaţa intelectuală efectivă a maselor, astfel încât literatura daneză avea să câştige câteva decenii mai târziu, din straturi sociale cu totul modeste, creatori de valoarea şi originalitatea unui Martin Andersen Nex0.

Personalitatea de excepţie a lui Kierkegaard ţâşneşte tot din solul romantismului naţional, dar multă vreme gândirea lui nu va avea ecou în cultura poporului danez. Totuşi, iată cu ce încântare descoperă Kierkegaard spiritul naţiunii sale într-un elogiu adus limbii daneze: limba daneză, spune el, „… nu caută departe ceea ce poate găsi în apropiere, nu caută în adâncuri ce-i este la îndemână, pentru că în relaţia fericită cu obiectul, ea se implică şi desprinde precum un elf… limbă care nu este lipsită de mijloace pentru exprimarea lucrurilor măreţe, lucrurilor decisive sau excepţionale, însă are o minunată, o fermecătoare predilecţie pentru gânduri intermediare, pentru idei secundare şi adjective, pentru murmurul

stărilor de spirit, pentru surdina tranziţiilor şi exuberanţa tainică a unei bunăstări latente, este limba care înţelege în egală măsură umorul şi tonul serios”.

La mijlocul secolului al XIX-lea, Danemarca trece printr-o criză agravată de eşecuri obiective descurajante (războiul din 1864, urmat de cedarea provinciilor Schlesvig-Holstein). Însă după 1870 se face simţită şi aici revoluţia industrială, cu transformarea implicită a peisajului naţional în toate sensurile. Cultura daneză intră în faza ei modernă: fenomenul capătă pentru Danemarca un aspect cumva spectaculos prin personalitatea vulcanică a lui Georg Brandes. El desfiinţează romantismul devitalizat în momentul acela, înlocuindu-l cu o concepţie de tip pozitivist şi impune literaturii daneze o adevărată asceză realist-obiectivă de cea mai bună calitate. Cu toate reacţiile ulterioare la opiniile lui critice, la viziunea adoptată şi propagată iniţial de Brandes asupra omului ca produs al circumstanţelor naturale şi sociale, literatura daneză a perpetuat coordonatele brandesiene până în zilele noastre, cu nuanţările şi metamorfozele normale în timp. Nis Petersen însuşi, cel nesupus acestei discipline a obiectivităţii, reţine de la marele maestru că nu din abstracţiuni, ci din amănuntele particulare ale vieţii se naşte iluzia, iar personajul

— Cităm din faimosul eseu al lui Brandes, *Infinit de mare şi infinit de mic în literatură* – personajul „elaborat până la detaliul infim perceptibil simţurilor noastre, cuprinde în el infinit de marele căruia i se adresează mintea noastră atunci când încearcă să afle motivaţia şi idealul unei epoci istorice întregi”. Prin toată mişcarea declanşată după 1870, ştacheta calitativă s-a pus deodată foarte sus. În proză, noua epocă debuta cu scriitori de talia lui J.P. Jacobsen, iar apoi, Herman Bang, Henrik Pontoppidan ş.a.

După radicalismul ateu şi naturalismul deceniilor 1870 – 1880 urmează un *fin de siècle* simbolist. Simbolismul danez, cu toată coloratura franceză de necontestat, apare în prelungirea vechilor înclinări ale

liricii naţionale.

Secolul XX transformă Danemarca într-o ţară cu vederi pronunţat democratice, la nivel social, politic, cultural. Literatura se deschide tuturor, apar scriitori din mai toate categoriile sociale şi regiunile geografice, un nou impuls creator, de o bogăţie fără precedent, electrizează cultura daneză. Dar condiţiile particulare ale acestui secol clatină întregul sistem de convingeri formate în secolul al XIX-lea fără a mai oferi în loc un univers confortabil de certitudini. Ştiinţa subminează multe aserţiuni ce păreau indubitabile, nicio ideologie nu reuşeşte să câştige teren în mod categoric.

Proza lui Henrik Pontoppidan face panorama completă a lumii daneze la cumpăna dintre secolul XIX şi secolul XX. Romancier de remarcabilă forţă, gânditor social lucid, constructiv, Pontoppidan are un punct de vedere implicit polemic faţă de evoluţia societăţii industriale, pe care o acuză de antiumanism.

Johannes Jensen, unul dintre romancierii de mare clasă ai acestui secol, propune, dimpotrivă, o viziune evoluţionistă de ferventă încredere în civilizaţia tehnică. El este creatorul unor proiecţii mitice giganteşti, de substanţă germanică.

Atât de grav marcat de cele două războaie mondiale, secolul al XX-lea rămâne pentru Danemarca o lungă perioadă de incertitudine. În atmosfera haotică de după primul război mondial se disting o serie de reacţii contradictorii ale „generaţiei pierdute[2] daneze, dezamăgiţii cărora la început nu le lipsea o doză de optimism. Coexistau impulsuri de tip revoluţionar, anarhist sau vulgar materialist, cinic, hedonist, nihilist… Alături de poezia expresionistă iconoclastă a unui Tom Kristensen, de clasicismul poetului Per Lange şi lirica esenţelor la Paul la Cour, apar prozele lui Jacob Paludan, avertismente în faţa dezagregării valorilor umaniste, proze concepute în stilul unei arte solid tradiţionale, ori scrierile de o obiectivitate aspră, dureroasă, pe care le propune fără paleative

2Stuttgart, Alfred Kroner, 1971, p. 88.

scriitorul proletar Harald Herdal, romanul ca tratat obiectiv sociologic-psihologic al colectivităţii (Hans Kirk) sau critica socială violentă, cu ecou în conştiinţa danezilor (Kuth Becker), proza regionalistă a unui scriitor ca Erling Kristensen şi atâtea alte formule. La nivel strict formal, proza daneză interbelică rămâne, ca şi în celelalte ţări scandinave, realistă la modul tradiţional, cu narator omniscient, ş.a. În.d. – autorii fiind net concentraţi asupra problematicii, în defavoarea unor înnoiri estetice.

Însă privită global, literatura daneză îşi deschide drum în direcţiile majore ale invenţiei artistice, rămâne sensibilă, ca întotdeauna, la evoluţia culturii în lume. În toată perioada dintre cele două războaie mondiale, danezii parcurg spiritual experienţa teribilei căutări a unor repere. Într-un roman publicat de Tom Kristensen în 1930, recâştigarea echilibrului se întrevede, cu amărăciune, abia dincolo de totala devastare. Era un punct de vedere. După 1930, literatura daneză capătă amprenta generală a realismului social.

Deceniul dinaintea celui de-al doilea război mondial întunecă vitalismul anilor ’20 şi agravează considerabil atmosfera de neîncredere şi nelinişte. *Sandalmagernes Gade (Strada Sădălarilor)* apărea în 1931, încercând să descifreze, prin tehnica romanului istoric, o asemenea ipostază a civilizaţiei umane. Cartea i-a adus autorului notorietate imediată – în 1932, traducerea engleză publicată la Londra se bucură de un succes ieşit din comun.

Afirmaţia că Nis Petersen (1897 – 1943) a fost un vagabond incurabil nu e câtuşi de puţin o metaforă. Născut în sudul Iutlandei, în familia unui meseriaş, el rămâne orfan la vârsta de trei ani şi este crescut de bunica lui în orăşelul iutlandez Herning. Se pare că atitudinea bigotă a bunicii a provocat de timpuriu în Nis o reacţie definitiv antireligioasă. În mod cu totul firesc pentru condiţia lui socială şi pentru deprinderile educaţionale ale danezilor în general, băiatul a fost îndrumat să înveţe o meserie practică, sigură. Trebuie să fi fost un copil isteţ şi citit –

aşa că l-au dat ucenic la un farmacist, experienţă pe care avea s-o inoculeze personajului său Jon din *Strada Săndălarilor.* Însă după trei ani de ucenicie, Nis a rupt zăgazurile acestei existenţe, pentru el exasperant de exactă, egală, conformistă. Nu era un tipar de viaţă posibil pentru adolescentul copleşit de visare şi nelinişte, care simţea în el, irezistibil, dorul de cunoaştere, de aventură şi călătorie de care au mai fost purtaţi prin lume şi alţi danezi ai panteonului literar. Câţiva ani, Nis Petersen a făcut gazetărie. Dar apoi, întregul deceniu dinaintea apariţiei *Străzii Săndălarilor,* el rătăceşte printre cerşetori, vagabonzi, declasaţi de toate felurile, îşi câştigă existenţa ca zilier într-un loc sau altul. Petersen însuşi şi-a privit mai târziu anii aceştia ca pe un gest mitic al trecerii prin bolgiile unei experienţe totale. Care este efectul cufundării sale în universul de umanitate nudă şi multiformă în care trăieşte efectiv şi fără înlesniri materiale, atâţia ani? El învaţă să observe fără iluzie şi prejudecată, învaţă prin el însuşi, cu un fel de seninătate amară, câtă deşertăciune şi răutate este în lucrurile lumii, cunoaşte valoarea forţei interioare a omului şi ajunge la umanismul esenţial care îndeamnă să accepţi marele dar al vieţii cu bucurie şi libertate. Din contactul de violentă concreteţe cu viaţa al acestui mare visător derivă, în arta sa, o nuanţă rară, o asociere inefabilă a obiectivităţii cu idealitatea.

În acest interval, Nis Petersen publică un volum de versuri şi concepe *Strada Săndălarilor,* dovedind prin scrisul lui neaşteptate lecturi şi conştiinţa exactă a marilor probleme ce tulburau epoca. Succesul romanului său istoric îi aduce o stare materială mai bună, dar altfel nu-i afectează cu nimic peregrinările. Se ştie că în afară de ţara sa a colindat Norvegia, Suedia, Anglia, Irlanda, Italia, Spania ş.a. Singura circumstanţă care l-a putut sili să se oprească a fost cel de-al doilea război mondial, la izbucnirea căruia s-a stabilit într-un sat retras din Iutlanda. Ultimii ani ai vieţii, profund nefericiţi din cauza ocupaţiei naziste, au fost un răgaz de creativitate poetică deosebită.

Vagabondajul spiritual al lui Nis Petersen se

materializează în opera cu multiple faţete, emanând, constant, din substratul umanismului său. Scriitorul danez debutează în 1926 cu un volum de versuri, mai publică în timpul vieţii alte trei cărţi de poezie, iar în 1951 apare un volum de versuri postume Lirica lui Petersen este deosebit de variată la nivel formal şi eclectică în substanţă. Domină un anume sentiment al responsabilităţii individuale, poetul trăieşte cu autenticitate angoasele vremii: „Să ne mai gândim o dată / Cine-i vinovat de război / Cei mici vor asculta cu tristă / Răbdare… / Fiindcă ei ştiu / – oricum, prin torentul cuvintelor / – că din mândrie, invidie, ură / – aici / în mintea mea cumplită şi murdară / Creşte războiul / Urâtă floare”[3].

Tonalitatea poeziilor lui Petersen este când puternică, bărbătească, optimistă sau patetic dureroasă, când amară şi ironică, plebeu-jovială sau, în sfârşit, de o nedisimulată delicateţe sentimentală. Versurile poetului traduc întregul lui peisaj spiritual cu economie lingvistică şi în forme relativ tradiţionale. Expresia surprinzător de echilibrată defineşte un eu contradictoriu care, între nostalgia unei vieţi idilice şi impulsul existenţial către limite, rareori îşi găseşte pacea, drama aceasta intimă petrecându-se într-o lume înfiorată de grave ameninţări.

Strada Săndălarilor poartă subtitlul de „Povestire romană din vremea lui Marcus Aurelius”. În perioada în care apărea acest roman danez de succes, ficţiunea istorică era oarecum la modă. După aproximativ un secol de existenţă, romanul istoric era perfect consolidat ca gen, mai mult, avusese timp să asimileze tehnica anacronismelor şi demitizării, stilul de tip cotidian contemporan etc. În anii 1920 – 1930, Karel Čapek scria parabole umoristice cu subiect istoric, iar Robert Graves îşi câştiga primii admiratori prin farmecul prozei sale nealterat de erudiţie. Un Thornton Wilder sau Hermann Broch, formaţi cam în aceeaşi perioadă, vor acorda, după câţiva ani, mai multă atenţie inovaţiei estetice. Romanul lui Nis Petersen tratează aceeaşi perioadă a istoriei romane

3 Versuri din poezia „Braendende Europa" (Europa în flăcări) publicată în 1933.

ca şi *Marius Epicureul* de Walter Pater şi are tangenţe tematice cu romanul atât de popular *Quo vadis?* al lui Sienkievicz. *Strada Săndălarilor* nu se apropie însă nici de simbolismul filosofic al primului, nici de proza plină de avânt şi romantism a celui de-al doilea.

Nis Petersen îşi scrie evocarea în formula generoasă a prezentării panoramice. *Strada Săndălarilor* este un roman istoric înzestrat cu toate caracteristicile genului, de ia natura detaliilor la conturul major al semnificaţiei. Excelent informat asupra Romei imperiale, autorul acordă totuşi mai multă importanţă necesităţilor interioare ale cărţii decât acurateţii pedante a informaţiei. Naraţiunea se desfăşoară dezinvolt atât la nivelul structurii cât şi în privinţa amănuntelor de suprafaţă, fără a avea tenta ieftin exuberantă şi romanţioasă a literaturii istorice pentru adolescenţi. Romanul îşi dezvăluie nestingherit, dezinvolt, morala, dar nu devine niciodată plat moralizator. *Strada Săndălarilor* este considerată de critică o alegorie a momentului dintre cele două războaie mondiale. Aluziile autorului, anacronismele voite, similitudinile obiective dintre cele două epoci, fenomenul inevitabil prin care literatura de ficţiune istorică şi chiar istoriografia ştiinţifică implică organic în considerarea trecutului unghiul de vedere contemporan – toate acestea confirmă, fără îndoială, invitaţia la analogie. Dar alegoria lui Nis Petersen se dovedeşte a fi profund viabilă, iar din pasta bogată a povestirii se degajă, spontan, sensul de universalitate umană.

Scriitorul danez alege, aşadar, momentul istoric al Romei sub domnia imperatorului Marcus Aurelius (161 – 180). Preaputernica Romă, care începuse să-şi simtă vârsta, pe care o copleşea propria ei putere nemăsurată, Roma, asupra căreia în vremea înţeleptului împărat s-au abătut incendii, revărsări de ape, ciuma teribilă ce a subţiat armata şi a pustiit regiuni întregi – şi, mai presus de toate, atacurile perseverente ale barbarilor: părţi, marcomani, quazi, iazigi... Iar Marcus Aurelius, prin fire interiorizat, modest, dedat desfătărilor intelectului şi

complet lipsit de cruzime – el, Filosoful, şi-a petrecut cea mai mare parte din guvernare printre legiunile de războinici, la hotarele imperiului, mai cu seamă în Câmpia Panoniei. Lupta se dădea crâncen, pentru apărarea unei lumi, a civilizaţiei care se vedea, brusc, ameninţată. În timpul lui Marcus Aurelius, barbarii au reuşit la un moment dat să pătrundă până în nordul Italiei, spre Aquíleea. Pentru a ieşi din impas, romanii au ajuns să înroleze în legiunile lor sclavi, gladiatori, barbari, iar Marcus Aurelius a vândut din obiectele sale de preţ pentru a face faţă nevoilor armatei. Echilibrul se menţinea cu greutate. După triumful dificil, dar spectaculos asupra triburilor germanice în 174 (despre care vorbeşte şi *Strada Săndălarilor),* în 178 aceleaşi populaţii din nordul Dunării şi Pontului Euxin îşi reiau ofensiva, iar împăratul moare în 180 la Vindobona (Viena actuală), fără să fi putut învinge.

Totuşi Roma lui Marcus Aurelius atinsese o culme a civilizaţiei. În general în timpul dinastiei Antoninilor, până la Marcus Aurelius imperiul a trecut printr-un moment de împlinire, sub cârmuirea unor imperatori destoinici şi echilibraţi. Afacerile publice, comerţul şi meseriile erau bine organizate. Strălucitoarea şi eleganta capitală consuma cele mai preţioase mărfuri de pretutindeni. Roma cosmopolită primea, fără prejudecăţi, civilizaţia Orientului şi a lumii elene, adopta credinţele, datinile, superstiţiile popoarelor pe care le supunea, alături de vechile ei credinţe. Se cultivau ştiinţele, medicina, artele, se construia cu rafinament. Faimoasele şosele romane străbăteau întreg imperiul. Cultura romană era înfloritoare până în cele mai îndepărtate provincii. Nicicând nu au cunoscut oraşele din Orient ale imperiului o asemenea strălucită civilizaţie. Însă acest imens conglomerat începuse să dea semne clare de oboseală. În vremea lui Hadrianus, pe la începutul sec. II e.n., se producea o anume clarificare şi stabilire a graniţelor, ceea ce denotă că, discret dar sigur, se trecea la o atitudine defensivă. La marginile Imperiului Roman se creaseră state barbare

puternice[4]. Pe de altă parte, în interior agricultura decăzuse teribil, aşa încât Marcus Aurelius a ajuns să transforme o parte din

I Chester G. Starr, *The Ancient Romans,* New York, Oxford University Press, 1971, pp. 146 – 147.

sclavii de război în coloni şi să dea pământuri în arendă chiar unor triburi barbare. Ravagiile produse de ciumă în rândurile populaţiei au avut şi efecte economice nefaste la acel stadiu de producţie.

Printre cetăţenii de toate categoriile, gesturile de corupţie şi imoralitate nu mai mirau pe nimeni. Moravurile erau departe de sobra simplitate a ceea ce se considera vechea tradiţie de virtute latină – dacă ar fi să ne gândim numai la plăcerile culinare disproporţionate ale romanilor acestor secole mai târzii. Limba latină însăşi începea să le pară nepotrivită când era vorba de pretenţiile elevate ale culturii: *Meditaţiile* lui Marcus Aurelius sunt scrise în greacă.

După liniştea şi seninătatea fără umbre a Romei sub Antonius Pius (138 – 161), în a doua jumătate a secolului al II-lea e.n. Se instalează treptat atmosfera neliniştitoare a crizei. Ameninţarea barbarilor şi efortul de a-i ţine departe, la care se adaugă o serie întreagă de calamităţi şi ciuma vestită din vremea lui Marcus Aurelius sunt faptele obiective care determină starea de nelinişte. Oamenii căutau în zadar un sprijin indubitabil. Iar acolo unde raţiunea părea ineficace, rămânea loc pentru iraţiunea superstiţiei.

Filosofi existau foarte mulţi – Roma era plină de cinici mai ales. Cum spunea Herodian în istoria sa, „... epoca lui / Marcus Aurelius / a putut aduce la lumină atâta belşug de oameni înţelepţi, pentru că se ştie că supuşii îşi potrivesc mai totdeauna viaţa după vederile celui care îi cârmuieşte” l. Circulau stoicismul, cinismul, scepticismul, epicureismul, în forme de un eclectism specific epocii. Filosofia, care a însemnat atât de mult pentru universul

4 Herodian, ***Istoria Imperiului Roman după moartea lui Marc Aureliu,*** Bucureşti, Editura Academiei, 1960, p. 30.

spiritual al antichităţii, pierduse mult din altitudinea teoretică a clasicismului grecesc. La romani, filosofiile tind să devină teorii etice – cu atât mai mult cu cât la un moment dat începuse să se pună acut problema şanselor omului într-o lume în declin. Filosofia devenea, tot mai dar, o artă practică de a trăi. Vechea religie romană îşi pierduse pentru cei mai mulţi puterea de convingere – amestecul de religii din Roma sporea sentimentul relativului – superstiţiile luau locul credinţei. Prin cosmopolitismul ei, Roma avea la îndemână atâtea formule spirituale – şi niciuna cu adevărat valabilă. Universul de certi tudini se dezagrega, iar romanii aveau nevoie de soluţii imediate la problemele de adaptare ce se iveau[5]. Stoicismul elevat al lui Seneca, Epictet, Marcus Aurelius propunea o viziune prea austeră ca să aibă efecte cu adevărat populare. Marcus Aurelius, care trăia în spiritul unor virtuţi alese şi oferea prin propria lui conduită exemplul unei desăvârşite frumuseţi morale, era înconjurat în chiar familia sa de oameni profund corupţi sufleteşte: Faustina, soţia, fiul lor Commodus…

Cinicii, care se aflau în secolul II la apogeul influenţei lor, atrăgeau printr-un radicalism extrem. Ei înşişi au avut, probabil, o contribuţie la creşterea îndoielii în oameni, prin atacul a tot ce era convenţie acceptată. Poţi ajunge, spuneau ei, la independenţa de spirit a zeilor reducând nevoile trupului la puţinul cu care se mulţumesc animalele – iată într-adevăr o afirmaţie seducătoare pentru mulţimea umilită de sărăcie, pentru cei care-şi simţeau incertitudinea spirituală.

Pe toţi filosofii vremii îi preocupa deopotrivă tăria omului faţă de loviturile sorţii – iar soluţia comună privea forţa Interioară a oamenilor, care putea fi cultivată prin voinţa fiecăruia şi prin exemplul şi ajutorul filosofilor ce deveniseră un fel de vraci spirituali.

În acelaşi timp, creştea vertiginos influenţa creştinismului, „… iniţial o mişcare a celor asupriţi, făcându-şi apariţia ca o religie a sclavilor şi a liberţilor, a

5 Chester G. Starr, ***op. cit.,*** p. 191.

săracilor şi a celor lipsiţi de drepturi, a popoarelor subjugate ori dezmembrate de Roma” scrie Engels[6]. Creştinii, conform eclectismului general, luau din doctrinele păgâne ceea ce li se părea potrivit lor, însă propuneau, în plină criză a raţiunii, o cu totul altă bază de cunoaştere – prin revelaţie. Ei respingeau zeii păgâni şi aveau pretenţia că singura cale a adevărului este creştinismul. Din cauza exclusivismului lor, creştinii nu erau simpatizaţi. Circulau multe zvonuri pe seama lor, erau acuzaţi până şi de canibalism. Oficial, creştinii se făceau vinovaţi de nesupunere faţă de stat şi faţă de imperator. În condiţiile de toleranţă religioasă generală, ceea ce li se cerea de fapt creştinilor era să apere ordinea romană, alături de ceilalţi, să fie buni cetăţeni. Apologiile creştine din epoca aceea (ale lui Justin mai ales, cel care se creştinase după ce a cunoscut în profunzime sistemele gândirii greceşti) încercau să justifice creştinismul ca filosofie. Însă dincolo de justificările posibile, creştinii erau consideraţi periculoşi. Solidaritatea lor proverbială în acele secole de început, reţeaua de organizaţii secrete etc. Neliniştea statul roman1. Sub Marcus Aurelius au avut loc câteva persecuţii – imperatorul atât de blând, încât interzisese luptele gladiatorilor şi chiar printre barbari era cunoscut pentru îngăduinţa sa, a luat totuşi măsuri împotriva creştinilor. În perioada aceea mulţi dintre ei erau fanatici, prevesteau sfârşitul luţnii, produceau tulburări publice – toţi aveau „sentimentul că se află în luptă cu lumea întreagă” cum precizează Engels, „şi că această luptă va fi încununată de succes”.

Deceniile de domnie ale lui Marcus Aurelius sfârşesc în chip nefericit – Commodus, fiul lui Marcus Aurelius, inaugurează o epocă „de fier şi de rugină”, cum spune Dio Cassius.

Nis Petersen nu face în romanul său o cronică a domniei lui Marcus Aurelius. În cartea daneză, figurile ilustre sunt folosite cu parcimonie. Din punctul de vedere

6 F. Engels, ***Istoria creştinismului primitiv*** (Marx, Engels, ***Despre religie,*** Bucureşti, Editura politică, 1960, p. 284).

al timpului, în *Strada Săndălarilor* se exclude începutul şi sfârşitul perioadei în care a fost Marcus Aurelius imperator. În secţiunea de timp pe care o delimitează, autorul defineşte atmosfera, epoca, faptele şi fenomenele cu ingeniozitatea unui bun romancier istoric. Pe alocuri găseşte prilejul de a menţiona, fără ostentaţie, detalii care depăşesc cadrul temporal propus, spre aria mai largă a istoriei romane.

Proza lui Nis Petersen este de la prima pagină izbitoare prin dezinvoltură. Bun cunoscător al tehnicilor narative, el nu evită căile bătute şi nici nu-şi cenzurează subiectivitatea. Tonul plin de naturaleţe, mobilitatea unghiurilor de vedere şi a mijloacelor stilistice aplicate, fără dogmă, după necesităţile povestirii, fac din *Strada Săndălarilor* o carte scrisă cu fericită libertate.

Nis Petersen se detaşează voit de tradiţia naturalistă a literaturii daneze, prin care se perpetuase ideea prezentării sever obiective a realităţii comune, cotidiene. El nu este structural dispus să-şi impună o asemenea constrângere. Plăcerea extraordinară a romancierului de a povesti transpare din fiecare frază şi dă o nuanţă particulară întregului text. Scriitorul danez îşi modelează substanţa romanescă fără grabă şi fără prejudecăţi estetice. Jocul subiectivităţii ar putea să ne amintească, în sine, faptul că autorul este şi poet – dar proza sa nu poartă balastul poetizării excesive. Autorul îşi însoţeşte povestirea de o ironie fină, înţelept melancolică. De multe ori intervine direct, explică, motivează, moralizează. El preia şi respectă multe documente despre Roma antică, dar în carte există atâtea episoade care au un aer de mister şi neprevăzut sau de pur joc al imaginaţiei – desigur încadrate în atmosferă. „Nis Petersen a spart cadrul îngust al realismului psihologic prin înclinarea lui pentru aventuros şi fantastic…” ceea ce se consideră a fi, totuşi, o primejdie pentru arta sa. Însă deşi autorul comite fără sfială aceste câteva „gafe” scriitoriceşti, *Strada Săndălarilor* triumfă ca roman.

E adevărat că intervenţiile directe ale autorului,

punctând naraţiunea şi toate anacronismele voluntare ce apar tulbură dulcea iluzie a lecturii, dar în ciuda faptului că el, povestitorul, iluzionistul, dă cărţile pe faţă, scenele se succed pline de savoare, de graţie, de melancolie sau dramatism, iar prezenţa lui făţişă invită cititorul la considerarea activă a cadrelor multiple propuse şi a planurilor paralele în timp. Nis Petersen are un stil întrucâtva reportericesc de a apropia şi depărta obiectivul; pe lângă aceasta se produc oarecari mutaţii în punctul de vedere; chiar omniscienţa autorului, controlul exercitat asupra substanţei romaneşti, se manifestă cu oarecari intermitenţe. Toate acestea accentuează mobilitatea povestirii. Atunci când, în roman, criza ajunge la intensităţile dinspre final, autorul se estompează, lăsând faptele şi gesturile să-şi spună sensul, într-un montaj de fineţe.

Putem socoti că personajul principal în romanul *Strada Săndălarilor* este Roma însăşi. Autorul, un citadin perfect, face din capitala antică o prezenţă de vitalitate excepţională. Casele, străzile, templele, prăvăliile, atelierele, mahalalele, Tibrul cu vasele şi cheiurile sale, circul, teatrul şi grădinile publice, colonade, porticuri, mulţimea exotică de pe străzi, gărzi, soldaţi, poliţie secretă, procesiuni religioase, cinici, carele cu morţi din timpul ciumei şi fumul de mirodenii arse, zgomote modulate la toate intensităţile, mirosurile de multe ori violente, atâtea detalii oferite cu vervă neobosită şi neobositoare evocă marele oraş cu admirabilă putere de sugestie, solicitând toate simţurile cititorului. Roma este văzută ca un organ vital din trupul imperiului – ea are infinit de multe legături cu lumea vastă din afară şi simte.

I Hanne Marie Svendsen şi Werner Svendsen, *Geschichte der dänischen Literatur,* Kopenhagen, Karl Wachholtz Verlag, p. 478.

pe căi tainice de multe ori, cele mai delicate seisme din ţinuturile îndepărtate şi tulburi. Oraşul însuşi pare o imensă vietate cu sensibilitatea exacerbată. Însă, dincolo de faptul că poate să presimtă şi să ştie, oraşul rămâne în

mod fatal cuprins într-un mecanism şi conţine un mecanism organizat strâns, care-şi urmează legea dincolo de influenţele umane posibile.

Protagonistul prin care trebuie să se arate, după tehnica obişnuită a romanului istoric, modul în care acţionează asupra omului circumstanţele istorice *I,* este Marcellus. Fiul unei familii avute de patricieni, el este un tânăr elegant, plăcut, dar complet lipsit de personalitate şi voinţă. Evoluează, comod şi plauzibil, prin diverse medii, iar umbra sa transparentă nu stinghereşte cu nimic percepţia generală, ci dimpotrivă: Marcellus este dotat eu oarecare subtilitate intelectuală şi cu sensibilitate. El lucrează la o bancă şi în timpul liber comite versuri la modă.

În familie, Marcellus se raportează la un tată: Papirius, şeful poliţiei secrete a Romei – şi o bunică: Papiria, două personalităţi puternice, de o tinereţe spirituală neobosită. Replica lor este plină de un scepticism strălucitor, în stilul plăcut al filosofiei cu nuanţă monden-conversaţională din vremea aceea (Lucian, ca exemplu ilustru). O descendenţă familială de o asemenea forţă ar explica şi în sens freudian slăbiciunea firii lui Marcellus.

Portarul familiei este înţeleptul sclav Euphemus – a cărui filosofie se apropie mult de a stăpânilor. Dintre sclavii curţii se remarcă bătrâna maică Sara, creştină din neamul iudeilor investită cu o doză specială de umanitate şi căldură – şi frumoasa ei fiică, Ruth. Ocupându-se de servitorii lui Papirius – şi nu numai de aceştia – autorul găseşte prilejul de a sugera situaţia sclavilor la timpul acela, duritatea condiţiei lor, dar şi o relativă liberalizare în atitudinea faţă de aceştia. Stoicismul, de exemplu, recunoştea o scânteie de foc creator chiar sclavilor şi străinilor… Scriitorul danez, fiu de meseriaşi, cunoscător al lumii umile, aduce în romanul său, cu înţelegere şi simpatie o serie întreagă de personaje de cea mai modestă condiţie. Prin varietatea apartenenţei sociale a personajelor, cartea are aspectul unui tablou complet al

societăţii.

În prima parte a romanului, autorul tratează cuplul Marcellus-Ruth, naşterea fiului lor, Jon, moartea lui Ruth şi curioasa dispariţie a copilului. În partea a doua, Jon revine la Roma împreună cu cizmarul Pedanius, după un vagabondaj de şase ani prin imperiu. Din momentul reapariţiei lui Jon, naratorul îl însoţeşte pe copil cu destulă insistenţă, tot spre folosul implicit al cunoaşterii mediului şi moravurilor. Înzestrat cu experienţa greu verosimilă a unei prime copilării nomade, Jon cutreieră, ştrengar şi vioi, întreaga Romă, pătrunde în culisele cultului egiptean şi creştin etc. Întâlnirea dintre tată şi fiu este întâmplătoare, lor nu li se dezvăluie identitatea reciprocă.

Marcellus evoluează în continuare (partea a treia) într-un triunghi sentimental cu Elina, matroana romană cochetă, practică şi de bun simţ – şi Caecilia, creştină ferventă, care trăieşte integral ideea de puritate supraterestră a religiei ei. Între, să zicem, amorul sacru şi amorul profan, Marcellus se simte irezistibil atras de eterica Caecilie, a cărei singură dorinţă este aceea de a-l supune religiei ei – dar mobilurile tânărului patrician rămân, până la sfârşit, de natură sentimentală. Moartea lui Marcellus în rândurile martirilor creştini este voit absurdă şi lipsită de elevaţie.

Dacă ar fi să o interpretăm pe Elina ca simbol al materialităţii sănătoase, al empirismului latin şi pe Caecilia exclusiv drept întrupare a ideii transcendente a creştinismului, ar însemna că Marcellus nu poate să se smulgă din gravitaţia spirituală în care a fost el însuşi format, ca roman, fără a se distruge. Cartea lui Nis Petersen nu stimulează, totuşi, o interpretare de asemenea abstracţiune. Viaţa lui Marcellus este o fabulă despre omul slab, fără putere asupra lui însuşi, incapabil de *autarkeia,* independenţă faţă de circumstanţele vieţii. De altfel Marcellus, absorbit de propria subiectivitate, se raportează la diverse sisteme filosofice şi credinţe religioase cu un gen de indiferenţă, cel mai adesea din întâmplare sau inerţie. El nu are disponibilităţile lui

Marius Epicureul, personajul lui Walter Pater, pe care scriitorul englez îl plasează în aceeaşi epocă. Totuşi, există un paragraf în romanul danez unde Marcellus, acest dandy inconsistent, este lăsat să vorbească unor creştini despre felul în care îşi vede el religia. Marcellus, spune autorul, aduce un elogiu poetic vieţii, luminii, omului.

Prin chiar premise, destinul lui Marcellus se conturează în tonalităţi minore, iar dezagregarea personajului, în final, este tratată cu intuiţie şi luciditate.

Personajele din *Strada Săndălarilor* sunt în general bidimensionale, formate după principiul umorilor sau tipurilor romaneşti de care vorbea Forster şi prezentând nepreţuitele avantaje pe care le amintea criticul englez: cititorul le recunoaşte şi le urmăreşte cu uşurinţă, de manifestă calităţile necesare pentru a fi utilizate şi plimbate prin roman ca nişte pioni etc.[7] Personajele au în sine un caracter universal, atemporal, sunt puse în mişcare prin tehnica obişnuită a romanelor istorice, anume aplicând ideea că omul are în toate epocile aceeaşi structură psihică şi comportamentală. Petersen îşi schiţează multe din personaje într-un stil fantezist – ochiul său prinde, cu spontaneitate, esenţa unui gest sau contur în aşa fel încât unele portrete au calitatea memorabilă a caricaturilor dickensiene. În verva descripţiilor sale, scriitorul danez produce o întreagă suită de siluete stranii şi amuzante: agentul secret Istacidius, marele preot egiptean, tânărul Horus, preotul creştin Urban, Egrilius cel cameleonic, parazitul „Margareta" – o adevărată figurină gotică – şi atâţia alţii, ca să nu mai vorbim de personajele cu mai multă greutate în povestire: Papirius însuşi, bunica Papiria, Pedanius în ambele ipostaze etc.

În esenţă, personajele rămân, aşadar, monocorde – pentru necesităţile romanului istoric nici nu trebuia să fie altfel. Totuşi, de sunt creaţia unui autor cu antene sensibile pentru captarea nuanţelor de umanitate. De

---

7 E. M. Forster, ***Aspecte ale romanului,*** Editura pentru literatură universală, Bucureşti, 19C8, p. 72.

jy

aceea, printr-un instinct artistic sigur, el ştie la nevoie să irizeze conturele acestor figuri: aşa se întâmplă cu Papirius, bunica Papiria, Elina, Euphemus, Pedanius, Orbilius.

Direcţiile mai importante ale Weltanschauungului epocii sunt exprimate în romanul lui Nis Petersen prin Marcus Aurelius, Lucian din Samosata, cinicul Orbilius şi preotul creştin Rab Chanina. În mare, ideile celorlalţi se pot înscrie în sfera de gândire a acestora. Cultul egiptean, care pe bună dreptate ocupă un loc important în panorama *Străzii Săndălarilor,* nu face totuşi parte din mişcarea majoră de idei. Romanii deveneau uşor adepţii multor religii, aderenţa lor nu era de profunzime deosebită. Scriitorul danez foloseşte în romanul său Templul lui Isis ca locaş al superstiţiei şi pentru ritualul religios plin de fast oriental (asemenea imagini sunt un plăcut tic decorativ al ficţiunii istorice).

În *Strada Săndălarilor,* Marcus Aurelius apare discret umanizat – romanii îl priveau cu un amestec de admiraţie şi ironie înţelegătoare. Prezenţa lui este mai mult fantomatică – imperatorul stă cu legiunile pe câmpul de luptă, iar Roma primeşte solii cu veşti despre starea războiului şi cu îndemnurile sale înţelepte. El, propovăduitorul străvechilor virtuţi romane şi adeptul rigorilor etice ale stoicismului, se poartă ireproşabil ca imperator şi ca militar – dar Nis Petersen sugerează inaderenţa masei de cetăţeni la învăţătura marelui împărat. Ceea ce ei au sigur în comun cu Marcus Aurelius sunt superstiţiile.

În schimb, „succes de public” are Lucian din Samosata, care a clătinat multe credinţe cu spiritualele sale tirade împotriva zeilor, superstiţiilor, filosofilor. Lucian este cel mai puţin ficţionalizat personaj din *Strada Săndălarilor.* Nis Petersen îl aduce la Roma şi îl pune să rostească fragmente foarte bine alese, în special din *Alexandru sau Profetul mincinos* şi *Moartea lui Peregrinos.* Dintre acestea, pasajele despre creştini sunt un document deosebit de preţios, la care a făcut apel şi Engels în *Istoria*

creştinismului primitiv, apreciind obiectivitatea filosofului antic. Remarcabil este faptul că expunerile inteligente şi pline de nerv ale lui Lucian nu distonează în contextul prozei lui Nis Petersen.

Orbilius face parte din tagma cinicilor – este un cinic profund cinstit şi cu chemare pentru îndeletnicirea spirituală pe care şi-a ales-o. În cursul naraţiunii, Orbilius apare de multe ori ca *raisonneur.* Inflexibil în asceza existenţei sale cotidiene

— Singura lui posesiune este o pernă foarte veche – Orbilius are o înaltă ştiinţă filosofică, însă primul lui ţel e de ordin practic, datoria pe care şi-o asumă este aceea de a întări sufletele celor în suferinţă. El nu dispreţuieşte pe nimeni – se adaptează oricăror „pacienţi” fără a-i copleşi cu înţelepciunea lui superioară. Orbilius încearcă să-i împace pe oameni cu ei înşişi, să le redea echilibrul, îi îndeamnă să se conformeze propriei lor naturi. Ironia sa lucidă are învăluirea cald omenească a glasului narator din întreg romanul. Odată cu venirea ciumei, alinarea nefericiţilor devine o îndeletnicire istovitoare. A intra în casa unui ciumat ca să-i îndulceşti sfârşitul este un gest pe care, în mediul cărţii, doar un Orbilius sau un creştin al acelor vremuri îl puteau face.

Rab Chanina este preotul comunităţii de creştini de care se ocupă *Strada Săndălarilor.* În ceea ce el are comun cu Orbilius, autorul îl agreează: sinceritatea vocaţiei, compasiunea şi simpatia faţă de oameni, integritatea morală şi lipsa de fanatism. Rab Chanina este şi el un clarvăzător. Îşi dă perfect de bine seama de mecanismul prin care creşte influenţa creştinismului şi evită să facă gesturi doar de dragul de a irita oficialităţile. Prin detaliul acesta, Nis Petersen sugerează adaptabilitatea socială a creştinismului în secolul al II-lea. Dar autorul nu îi contestă personajului său autenticitatea credinţei. Rab Chanina moare ca un creştin ideal al acelui secol, conştient de efectele practice ale sacrificiului său pentru noua credinţă. Este interesant de observat că Nis Petersen, departe de a trata creştinismul ca fiind

incontestabil superior (cum se întâmplă în *Quo vadis?* de exemplu), îl vede la modul detaşat, obiectiv şi tolerant al lui Orbilius. În favoarea creştinilor, filosoful cinic spune: „Binecuvântaţi să fie toţi cei care se îngrijesc de sănătatea lor sufletească” – este zona de interferenţă la care aderă şi autorul. Excesele de tot felul, fanatismul şi intoleranţa îi repugnă scriitorului danez. Preotul creştin Urban, considerat un mare *Domini caniş,* este un personaj hidos. Priscilla, creştină pătimaşă (personaj atestat), este privită de narator cu neplăcere în morbiditatea desfăşurărilor ei. Însăşi pe serafica Caecilia autorul o surprinde cu o notă stranie de antiumanitate: scopul pentru care tânăra fată ţine un orfelinat de copii este acela de a-i transforma pe micii creştini în martiri ai religiei lor. Petersen observă, cu ironie macabră, că Caecilia îi creşte cu asemenea tandreţe şi devotament pe copiii aceia pentru a-i vedea cândva torturaţi, crucificaţi.

Strada Săndălarilor este o frumoasă poveste vioaie, senină, plină de umor la început, inundată de lumina meridională. Treptat, încordarea creşte, iar atmosfera devine tot mai greu respirabilă pentru personajele dramei, cărora în ultima parte a cărţii le sunt din plin solicitate resorturile interioare. Totuşi, după moartea lui Marcellus scena nu rămâne pustie, ca după un consum teribil de energii umane. Viaţa îşi urmează calea ei, chiar dacă tensiunea socială se face mai adânc simţită în conştiinţele individuale. Finalul romanului se deschide, cu optimism, spre evoluţia lui Jon, personaj pe care Nis Petersen îl dorează cu multe calităţi necesare vieţii: Jon este puternic şi adaptabil.

Se pare că scriitorul dorea să creeze o trilogie, urmărind în următoarele două volume evoluţia lui Jon.

Faptele romanului sunt exemplare, nu excepţionale. *Strada Săndălarilor* nu pune în joc voinţe umane de mare forţă, ci vrea să descifreze, prin personajele respective, universul în care trăiesc deşi, prin aceasta, fenomenul istoric în mişcare. Scriitorul danez încearcă să vadă ce se întâmplă în miezul unei societăţi de solidă civilizaţie, când

valorile moştenite îşi pierd rostul şi importanţa, când oamenii încearcă tot felul de soluţii, marcaţi tot mai grav de sentimentul neputinţei individuale, iar dincolo de zgomot şi agitaţie se simte golul, teama. Observând spiritul dezechilibrat, autodevorator al vremii sale, amalgamul tuturor atitudinilor imaginabile – din care nu părea să se aleagă nimic într-adevăr constructiv şi salvator – Nis Petersen ştie să recunoască în Roma secolului al II-lea coordonatele de natură similară ale unei civilizaţii antice în declin. Scriitorul însuşi este căutătorul elixirului şi ceea ce găseşte, cu melancolie, este gestul replierii la o ultimă baricadă esenţială, prin care trebuie apărat, cu orice preţ, ceea ce rămâne valabil în om, substanţa preţioasă a umanităţii sale.

Strada Săndălarilor vorbeşte despre Roma antică, însă cartea este legată de cultura daneză printr-o serie întreagă de particularităţi majore sau de amănunt. Marcellus este profund înrudit cu tipul eroului danez care apare în literatura lor; deseori scriitorii îl incriminează cu violenţă: personajul a cărui forţă este minată de visare, de indecizie, personajul lipsit de vlagă, debil sufleteşte şi ineficace pe plan social. Marcellus are tangenţe indiscutabile cu personaje daneze ilustre: Niels Lyhne, al lui Jacobsen şi Per Norocosul, din romanul lui Pontoppidan. Mai mult încă se apropie de J0 rgen Stein, eroul unui roman monumental al lui Jacob Paludan, apărut la doi ani după *Strada Săndălarilor.* Jorgen Stein trăieşte în Danemarca interbelică, abandonează tradiţiile familiei sale, precum Marcellus şi rătăceşte prin viaţă fără scop, fără concepţii personale, propulsat întâmplător şi fără succes de prieteni care par mai bine orientaţi. Paludan în cartea aceasta, ca şi în altele, pune, deopotrivă cu Nis Petersen şi atâţia artişti conaţionali ai vremii, problema valorilor vitale, a sensului vieţii.

Prin morala implicită a cărţii sale, Nis Petersen apără ceea ce este sănătos şi normal sufleteşte. Ca şi Jacobsen sau Pontoppidan, ca un Hans Scherfig, scriitor contemporan, el spune că omul trebuie să trăiască în

echilibru firesc cu propria sa natură. Petersen aparţine aşadar întru totul umanismului ţării sale: un umanism al bunului simţ şi toleranţei surâzătoare, cum îl defineşte Durând, o atitudine plină de luciditate şi simpatie faţă de oameni. Amestecul de umor şi generozitate în tonul *Străzii Săndălarilor,* zâmbetul amar-ironic-resemnat este rezultatul unei tradiţii. Temperamentul artistic al scriitorului se asociază perfect cu substanţa povestirii sale, momentul istoric ales este o bună oglindă a perioadei interbelice în Danemarca – romanul se situează în peisajul superior al literaturii daneze.

Dar mai presus de toate, *Strada Săndălarilor* este o lectură fermecătoare, o delicată invitaţie la echilibru, frumuseţe sufletească şi simpatie umană.

IOANA MOROIU

VICUS SANDALIARIUS

Cu recunoştinţă, lui Lucian din Samosata, precum şi EUenei Biilman din Herning, fără al cărei ajutor, întotdeauna generos, cartea despre Strada

Săndălarilor n-ar fi luat probabil fiinţă.

AUTORUL

Partea întâi

ÎNTR-O CASĂ ZBUCIUMATĂ SE NAŞTE O FĂPTURĂ OMENEASCĂ

Maica Sara era o femeie lipsită de distincţie. Pântecele i se cam îngroşase cu vârsta şi părul căpătase o nuanţă aparte – nu era nici alb, nici cenuşiu, culori venerabile, ci aducea mai degrabă cu fibrele de peşte uscat – dar experienţa amară înăsprise trăsăturile femeii; şi în ziua aceea i se citea pe faţă povara unor nelinişti noi. Chiar în timpul rugăciunii se gândea că i-ar fi venit mai uşor să i se îmbolnăvească altă găină din cele şase, măcar că găina tot găină rămâne şi pentru o sărmană evreică bătrână nu e fleac să i se-ntâmple una ca asta. Dar tocmai Moţata, cea mai tânără şi cea mai grea! „Şi cea mai grea”, îşi repetă ea, în timp ce buzele îngânau rugăciunea, ca doi cai ce străbat un drum ştiut.

Într-un colţ al odăii, Ruth trebăluia la cutia căptuşită

cu fin în care mâncarea gătită în urmă cu o zi se căznea să nu se răcească chiar de tot. Deşi cele ce se aflau în cutie nu-i ofereau niciun motiv special, fata abia se ţinea să nu înceapă un cântecel auzit pe undeva cu câteva zile înainte. Era un cântec simplu, despre o fată şi o zambilă. Fata, zambila şi un tânăr cu lăuta, erau singurele lucruri demne de luat în seamă, dacă nu găsiţi de cuviinţă, totuşi, să pomenim că tânărul a şi sărutat-o. Dar nu s-a ales nimic din cântec, fiindcă întâmplarea s-a petrecut de Purim şi chiar când ai ochii negri şi şaisprezece ani, de Purim tot nu faci nimic. Nici măcar nu dai drumul crâmpeiului de cântec din gâtlej. Oricum, dacă eşti din neamul lui Avraam, chiar când ai intrat în rândul celor ce se închină la Hristos, nu-ţi rămâne decât să scoţi mâncarea din cutia cu fân şi să fii mulţumit că nu trebuie să mai şi posteşti.

— Ruth, zise maică-sa deodată. Buzele-i sfârşiseră rugăciunea. Ruth drăguţă, nu ştiu ce-i cu Moţata. I s-a pleoştit creasta.

— Aşa e, mamă, răspunse Ruth cu vocea stinsă, cum se cuvenea într-o zi ca aceea. Numai să nu moară.

— Tocmai asta are de gând, nenorocita, spuse maica Sara. Ne-o pizmuieşte careva, sigur. Ştiu eu cum se-ntâmplă în treburi de-astea.

— Cine să jinduiască la o biată găină? se împotrivi

Ruth cu un zâmbet uşor.

— Ascultă-mă pe mine, ştiu eu cum e-n treburi de-astea, pricepi? Şi nu-i deloc o biată găină. E o găină bună, foarte bună. N-aş crede să găseşti în toată Roma o găină mai grozavă ca asta. Uite ce zic eu. Dacă tot e s-o tăiem, hai s-o tăiem chiar azi. Mâine e prea târziu.

— De Purim? Mamă! exclamă Ruth.

— Ştiu şi eu atâta lucru, proasto. „De Purim!”, auzi! Ca şi când m-aş fi gândit s-o tăiem *noi.* Nu, însă te-ai putea duce tu – dar încet, copilo, fără grabă. Vreau să zic, ai *putea* să te duci tu la stăpânul cel tânăr. Euphemus doarme tun şi sforăie – puturosul bătrân.

— La Marcellus? întrebă fata, roşind. Se gândea că tocmai de la el auzise cântecul despre fată şi zambilă.

— Da, la Marcellus, şi roagă-l frumos să bage cuţitul în Moţata şi s-o atârne de picioare în ungher, lângă funia de usturoi. Sigur c-o să vrea, de ce nu?

— Ce băiat frumos s-a făcut, adăugă Ruth. Observaţia n-avea nicio legătură, ba părea chiar deplasată în perspectiva pagubei care le aştepta. Maica Sara s-a făcut că nu aude. Avea o mulţime de necazuri pe suflet – dureri mai grele – aşa că nu-i ardea să o certe. N-a zis nimic nici când fata a luat oglinda şi-a început să-şi potrivească părul cu o grijă pe care n-o putea explica aspectul practic al misiunii ei. N-a luat în seamă nici faptul că Ruth şi-a pus brăţara de aur masiv care fusese a Maicii Sara pe vremea când şi ea fredona cântece lumeşti despre zambile şi era adânc încredinţată că tinerii cântăreţi din lăută sunt oameni de mare însemnătate.

Mai ciudat e că Marcellus, stând pe bancă lângă Euphemus cu o zi mai înainte, observase, încântat, acelaşi lucru despre Ruth: „Ce frumoasă s-a făcut!” îi spusese el bătrânului servitor, dar lui Euphemus observaţia i s-a părut lipsită de originalitate. Se mulţumise să mormăie evaziv şi să facă o aluzie acră la faptul că Marcellus avea de făcut lucruri mai importante decât să evalueze sclavii casei.

Aşa şi era. După ce-şi luase examenele şi slujise doi ani ca voluntar, stăpânul cel tânăr fusese numit chiar în ziua aceea socotitor la o mare casă de schimb din Cartierul Fluvial. Pentru un om întreprinzător era un post cu mari perspective, dar Marcellus, din păcate, simţea o nevoie imensă de odihnă. La aceasta se adăuga predispoziţia nefericită de a se îndrăgosti exact atunci când avea nevoie de toate forţele pentru lucru. Aşa cum pe bărbaţii slabi îi apucă durerea de burtă când intră în luptă, tot aşa se alegea şi el cu câte o aventură amoroasă tocmai în clipele rare în care nu avea timp de dragoste. La fel şi acum. Aproape că-şi uitase înclinarea spre slăbiciunea de care vorbeam când Ruth, adusă de voia nenorocului, i-a dovedit cât se poate de limpede că nu era încă imun la boala aceasta. Iar Euphemus, care-şi studiase pacientul cu ochi de cunoscător, îşi dădea seama că o forţă centrifugă

mistică îl smulge pe Marcellus din orbita lui într-un sistem în care îşi va pierde, pentru un timp, orice control asupra căilor sale.

Ruth îşi terminase toaleta. O ultimă trăsătură de ruj şi o tuşă bine gândită de pudră pe obraz o transformaseră în portretul Reginei Nefertiti, irezistibila soacră a lui Tutankamon. Ruth avea poate gura o idee mai mică şi nasul ceva mai scurt, dar ovalul feţei şi liniile suple ale gâtului erau reproduse aidoma. Se poate spune că, în genul ei de frumuseţe, Ruth era mai presus de orice critică, dar mai exact ar fi să observăm că ea constituia un tip original de frumuseţe. Părea făcută să năruie capacitatea de muncă a bărbaţilor, să încurce circulaţia şi să provoace tulburări magnetice (în căsnicii respectabile, însuşi Euphemus, spre sfârşitul zilei, s-a plecat în faţa extraordinarului; el şi-a exprimat impresiile în jargonul la modă, făcând-o „viespe”. Ruth ajunsese la vârsta când femeia se deschide soarelui şi luminii ca o floare strălucind în slava purităţii şi împlinirii. Când să iasă pe uşă, Maica Sara o chemă:

— Mai am să-ţi spun ceva chiar acum, până să pleci.

— Da, mamă.

— Ceva foarte serios.

— Asta nu-mi miroase-a bine.

— Nici nu este bine.

Urmă o scurtă pauză şi cum Ruth nu zicea nimic, maică-sa fu nevoită să urmeze:

— Să pot opri eu lucrul ăsta, bucuros mi-aş arde mâna dreaptă.

A tăcut iar şi camera s-a umplut de nelinişte, întunecându-se parcă şi mai mult. Ruth şi-a lăsat mâinile pe umerii firavi ai mamei şi a scuturat-o, râzând nervos:

— Chiar că e îngrozitor! Nu mă mai canoni aşa. A murit careva?

Maica Sara şi-a smucit capul, cu un gest numai al ei.

— Nu, nu, spuse. De-ar fi numai atât! Şezi, Ruth, să stăm de vorbă. Uite – ştii bine că Papirius s-a purtat frumos cu noi. Ne-a lăsat să ţinem Sabatul, putem să

mâncăm şi carnea de la sacrificii, ne-a permis să locuim separat şi-am avut din ce trăi cu dugheana de ulei, că ne mai pică şi nouă ceva în afară de ce câştigăm pentru el.

— Atunci vrea să ne ia prăvălia? întrebă fata.

— Nu, o, de-ar fi numai atât. Dar, vezi, poate-ai aflat şi tu că pe vremuri ne-a cumpărat văzând că eşti o fetiţă drăgălaşă – aveai şase ani – şi pentru că se aştepta să-să…

— Să ajung o fată drăgălaşă.

— Tocmai. Ştii cum vorbeşte el. Şi uite Ruth, draga mea, în ultima vreme a văzut că lucrul ăsta stă să se-mplinească.

Ruth pălise şi cu greu îşi ţinea firea.

— Sper că nu vrei să spui cu tot dinadinsul că e… e de datoria mea să… să mă duc la beţivanul şi urâtul ăla bătrân.

— Nu. Glasul femeii suna răguşit, ea părea că îmbătrâneşte văzând cu ochii, în faţa fetei. Nu, de-ar fi numai atât!

— Vai, clocoti Ruth, de-ar fi numai atât! Ca şi când –

— Încet, fată; ascultă-aici, potolită. Mi-a spus că mai demult asta avea de gând; dar a-mbătrânit şi s-a îngrăşat prea tare. Zicea – vezi că nu suportă s-ajungă de batjocură – zicea că trupul îi e dornic, dar spiritul slab.

Un licăr de speranţă şi îndoială lumină figura fetei. Zise:

— Şi, sigur, n-are de gând să mă dea lui Marcellus?

— Bine-nţeles că nu, răspunse maica Sara. Mai degrabă te-ar da primului venit, celui mai bun masseur de la vreo baie publică. Ştii că are el teoriile lui despre creşterea odraslelor – pe Marcellus îl crede un slăbănog.

— Marcellus nu-i slăbănog deloc. Face cât zece bătrâni ca…

— Taci, copilă, nu sări aşa. La urma urmelor, ce ştii tu de preţul bărbatului? Dacă stăpânul cel bătrân îl consideră pe tânăr un slăbănog, atunci slăbănog şi este. În casa asta.

— E poate cel mai ales om din Roma – ca fire.

— Bine. Să zicem că-i adevărat. Dar asta nu-ţi schimbă cu nimic situaţia. Unde rămăsesem? Ştii vorba lui

Papirius – că în toate relaţiile trebuie să procedezi după principii practice, ca în afaceri.

— Am auzit-o cu urechile mele de mii de ori.

— Zice că dacă nu faci aşa, te sacrifici pentru nevoile – cum spunea?

— Iluzorii ale speţei – tâmpitul!

— Da, exact. Zice că hrăneşti – ce spuneai tu – până când se umflă peste măsură şi înăbuşă adevărata viaţă.

— Bine-ar fi fost să-l înăbuşe pe el!

— Domnul Dumnezeul nostru ne-a învăţat să nu dorim nimănui răul. El ne-a învăţat să nu ne împotrivim stăpânilor noştri.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, de mine ce-o să se aleagă?

— Ne-a mai învăţat să nu ne jurăm pe cer sau pământ, pe zei sau pe demoni.

Ruth se aşeză suspinând.

— Mă pui la grea încercare, maică. Hai să terminăm odată şi cu asta. Tot nu se-ndulceşte vestea dac-o amâni.

— Ai dreptate. Uite, ultima lui idee este creşterea raţională a omului. Nu-i o noutate; aici, la Roma, se vântură de mulţi ani. Pentru asta folosesc o herghelie de gladiatori şi de *auriga*[8], tot unu şi unu.

Ruth se ridicase şi stătea palidă ca moartea în faţa maicii Sara. Îşi răsucea, nervos, perla de la ureche, iar ochii îi luceau febril. Tăcea.

Maica Sara suspină.

— O să vină unui – am aflat acu' patru zile – ţine de Circul Maximus, e un *auriga.* Nu demult şi-a rupt mâna căzând din car.

Ruth stătea împietrită.

— Cum îl cheamă? întrebă.

— Maes, gemu bătrâna, iar Ruth dădu din cap. Auzise de accident. Se întâmplase la o cotitură. Îşi aducea bine aminte că-l văzuse pe Maes cum mână. Şi-l amintea ca pe un animal cu muşchii noduroşi, un fel de maimuţă cu chip de om, cu ochii roşii, fălci formidabile – îţi dădeai uşor

8 Conducătorul carului de luptă, de concurs, sau la jocurile de la Circ (lat.).

seama c-ar fi putut măcina între dinţi şi pietre de pavaj. Îl vedea parcă aievea, fiinţă fabuloasă, dintre cele ce frâng gâtul cailor şi se grozăvesc cu asemenea isprăvi. De ce se gândea mai bine, tot mai teribil şi dezgustător îi apărea cu mâinile ca nişte lopeţi, ochi cât farfuriile şi părul, o coamă de hienă.

Maica Sara, măruntă, căzuse în genunchi lângă scaun şi plângea. Capul îi tresărea convulsiv pe braţe. Încercă să se roage, în disperarea ei, dar buzele nu închegau niciun cuvânt. Mintea-i era o noapte adâncă peste care se revărsa cu violenţă ploaia şi furtuna şi-i ucidea gândurile. Dar în toiul furtunii auzi un pocnet. Ştia că este de la brăţară, zvârlită într-un colţ. După aceea a distins alte sunete; înregistra totul vag, de departe. Ăştia erau cerceii cu perle, aruncaţi în aceeaşi direcţie. Pe urmă patru ace de fildeş, un pieptăn şi, aproape imperceptibil, foşnetul unui trandafir. Ultimul zgomot a fost trântitul uşii. Însă imediat după aceea uşa s-a deschis din nou şi Ruth a întrebat:

— Când vine?

— Mâine seară, răspunse glasul înăbuşit al maicii Sara.

— De ce nu mi-ai spus mai curând? se văită fata. Nu era, de fapt, o întrebare şi nici nu primi vreun răspuns. Se auzea numai răsuflarea grea, monotonă.

După ce uşa s-a închis pentru a doua oară, paşii lui Ruth, elastici şi hotărâţi, au răsunat pe lespezile curţii.

— Stăpânul cel tânăr nu-i acasă, spuse Euphemus. Văzând-o pe fată că se duce spre odăile lui Marcellus. E pe Câmpul lui Marte, la călărie. Bătrânul portar carian o privi cu admiraţie. Îşi petrecea un moment de lenevie zugrăvind numele consulilor pe vasele de lut, pentru vin, care trebuiau umplute în anul acela.

MARC. AEL. AUR. VER. CASS. III TERM.

LUC. AEL. AUR. COMMODUS. II. TERM.

picta el cu mare grijă şi precizie. (Era anul al 914-lea de la întemeierea cetăţii *). Şi cu prilejul acesta a hotărât să-i zică fetei viespe.

— Totuşi am să intru, spuse Ruth, răspunzând cu un zâmbet care lui Euphemus îi trecu precum un şoarece pe şira spinării şi pe coapse. Vezi ce şal grozav mi-am făcut?

— E verde ca pletele lui Neptun, mormăi Euphemus de parcă ar fi putut cineva să creadă că e roşu; adăugă:

— Poţi să intri direct; n-ai decât să tragi ivărul.

Soarele primăverii se strecura în cameră printr-o perdea groasă, lumina se răspândea în aşa fel încât punea în valoare aerul discret, de bun gust al camerei. Nu era mobilată cu lucruri multe. Câteva scaune, cu un fel de cadru de bronz, o masă din plăci de marmură brută prinse într-o tăblie lată de lemn, un divan care-ţi dădea impresia că primele experienţe le făcuse pe vremea divinului Augustus, dar care, de fapt, era de pe timpul lui Domitianus. Într-un colţ lucea o vază înaltă din alabastru oriental de culoarea mierii şi pe peretele opus ferestrei atârna un tablou înfricoşător, pictura pe jumătate ştearsă a unui triumf, cu protagonistul în spatele unui car tras de patru cai suri… Compoziţia fusese iniţial în salonul de la intrare, la un loc cu măştile din ceară ale strămoşilor, înnegrite de fum. Nu era un interior esenţialmente diferit de ceea ce avea să se numească, 1500 sau 2000 de ani mai târziu, locuinţa unui intelectual. Însă Ruth nu ştia mare lucru despre amenajarea interiorului într-o casă de condiţie medie şi-i făcu mare plăcere să dea perdeaua la o parte şi să se aşeze la masa de scris. Încerca să-şi adune gândurile ca să scrie un bilet – adevăratul motiv al prezenţei ei acolo – când zări o foaie de manuscris. O ridică şi o citi – o dată, de două ori – de mai multe ori, până a ştiut-o pe de rost. Era o poezie. Marcellus suferea câteodată de iluzia că este poet. În poezie era vorba de o vrabie – o vrabie moartă. O lamentaţie atât de înduioşătoare, încât ar fi trebuit să ai inima de piatră ca să nu te umple mâhnirea citind-o; însă în momentul acela Ruth era împietrită. Mai trecu odată cu privirea peste capodoperă, apoi o mototoli şi o aruncă într-un colţ, dispreţuitoare.

— O vrabie, pufni ea zeflemisitor, o vrabie prăpădită

şi jegoasă!

Şi asta în odaia care-ar fi trebuit să fie plină de fiinţa ei. Ruth avea, într-un fel, senzaţia că se-ntâmplă ceva cu Marcellus, ceva nedefinit. Dar cum nu reuşea să descopere ce anume, ea a luat o foaie de hârtie şi o pană de gâscă, a înmuiat, îngândurată, pana în cerneală şi a scris cu litere mari, cursive, cele ce urmează:

„Sclava Ruth către Marcellus, socotitor la Aulus Vettius Conviva, multe salutări. Cu părere de rău te înştiinţez că tatăl tău este un *cliamor*. Află că voi fi silită să am un copil de la un *auriga* cu mâna ruptă. Dacă ţi se pare amuzant, nu mai trimite după mine când te întorci acasă. Mă rog neîncetat pentru sănătatea ta. Iar eu sunt pe deplin sănătoasă”.

După cum se vede, scrisoarea avea un conţinut oarecum nebulos, dar forma ireproşabilă. A mai citit-o o dată, după ce a tras perdeaua şi-a făcut ordine pe masa de scris. La plecare a pus scrisoarea pe mijlocul mesei, fixând-o cu o bucată de cărbune; dar aceasta nu înainte de a recupera poezia maltratată, pe care a netezit-o cu grijă. Acum se afla la pieptul ei, iar pieptul îi palpita. Totuşi n-ai fi putut spune că fata plânge.

Era început de primăvară. Câmpul lui Marte fremăta de viaţă. Printre strălucitoare clădiri şi statui de marmură treceau şiruri grave de măgari bine întreţinuţi, cu clopoţei la hamuri, potcoave aurite şi pene de bâtlan clătinându-se pe creştete. Rostul lor era să scoată la aer copiii bogaţilor. Copiii cei mai mici erau vârâţi precum cartuşele la centură, câte doi-trei de fiecare parte, cu zornăitori şi jucării din piele şi ivoriu. Copiii mai mari aveau şi cravaşe – stăteau cu un aer afectat pe animalele atât de supuse. Cel mai mare dintre toţi, care nu dădea doi bani pe măgari, călărea pe rând doi elefanţi uriaşi, de culoarea plumbului, îi chema Ajax şi Junona şi-şi balansau cozile de porc cu smocuri ca pe nişte pendule.

Marcellus, în drum spre unul dintre hipodromuri, îşi struni calul, pentru a-l saluta pe cizmarul Pedanius din Strada Săndălarilor. Pedanius era un individ uscăţiv, iute,

cu umerii înguşti şi predilecţie pentru cele oculte. Mai mult, era un om eu principii, unul dintre cei ce duc întotdeauna cu ei o nemulţumire la ordinea zilei. În vremurile acelea toată Roma vorbea de criza tot mai serioasă de locuinţe. Deci, nimic mai normal pentru Pedanius, decât să cultive criza de locuinţe ca durere a sufletului său.

— Nimeni nu preţuieşte Roma mai mult ca mine, explica el şi începea îndată să critice oraşul, cu administraţia lui. Însă e ceva în neregulă cu sistemul actual. Iată, situaţia caselor. Clasele sus-puse se-ntind rapid, cu palatele şi parcurile lor, peste jumătate din oraş, iar pentru oamenii de rând nici nu mai rămâne loc. Şi rezultatul? Toate casele de închiriat, de la un capăt la altul al cetăţii, sunt în ghearele cămătarilor, ale chiriaşilor şi subchiriaşilor lor. De situaţia mea nu mă plâng. Pivniţa şi căscioara pe care le am sunt prea destul pentru mine şi nevastă-mea. Dar uite, să ne gândim la cumnatu-meu. Stă într-o şandrama, la etajul şase, şi plăteşte două mii – do-uă mii – de *sesterţii*[9] chirie. Două mii de *sesterţii.* Şi ştiu din sursă sigură că în oraşele din nord cu cinci sute îţi faci rost de o locuinţă ca lumea, comodă. Da, am auzit mai deunăzi că la Sora şi la Frusino poţi să cumperi casă cu grădină la suma pe care aici o dai chirie într-un an. E o deosebire, nu?

— Sunt vremuri smintite, recunoscu Marcellus, dar fiecare epocă are scăderile ei.

Principiul lui era să înăbuşe amărăciunile de la bun început, pe cât posibil, aşa cum îneci pisoii. Totuşi, n-avea nimic împotriva săracilor, în ciuda lamentărilor lor; doar că-i privea din punctul de vedere al celui care n-a flămânzit niciodată. Pentru el, constituiau o specie anume de animale, cu obiceiuri aparte şi chiar un miros special – Marcellus avea o preferinţă clară pentru cei spălaţi. Acesta era unul din motivele pentru care-l preţuia pe micul pantofar; Pedanius se desprinsese în mod surprinzător de murdăria specifică cizmarilor.

---

9 153 î.e.n.

— Nu sunt un pesimist, declară Pedanius. Dar nu poţi închide ochii la nenorocirile şi semnele de fiecare zi. Nu mai departe decât ieri, pe Via Sacra a urcat un lup spre piaţă şi-a sfârtecat pur şi simplu un negustor de cărbuni. Ba mai rău, s-a găsit şi un muşuroi de furnici prin apropiere. Nu m-aş mira să ni se arate zilele astea vreo făclie aprinsă pe cer.

Marcellus era gata să spună că probabil lupul cel lacom n-a fost decât victima eredităţii sale; dar s-a abţinut, amintindu-şi el visul neobişnuit pe care-l avusese în noaptea aceea.

Iar Pedanius, care nu ţinea seama de regulile conversaţiei nu i-a lăsat răgaz să-şi spună visul şi a urmat:

— Şi când vezi cum creşte necredinţa, nu te mai prinde mirarea că zeii ne trimit semne şi sărăcia e mai mare ca oricând. Poţi pretinde ca zeii să înghită zi de zi batjocura epicureilor şi a galileenilor şi, pe de altă parte, să grămădească bogăţii asupra cetăţii? Care din noi ar face-o? N-ai cum să mănânci toată ofranda şi să-i îmbunezi şi pe zei. Nu poţi să şi cumperi, să şi vii cu banii acasă.

Izbit de logica evlaviei inflexibile a cizmarului, Marcellus a clătinat, gânditor, din cap.

— Este destul de adevărat ce spui tu despre sărăcie. Nimeni nu se îmbogăţeşte muncind, oricât ar asuda, ca friptura în cuptor, din zori până-n noapte. Tare-aş vrea să ştiu cum aş mai ieşi la socoteală dacă n-ar fi bătrânul să mă ajute. Dar, că tot veni vorba de necredinţă, tu pricepi câte ceva la vise. Azi-noapte am avut un vis interesant.

L-am văzut pe bătrânul hangiu Gaphyrus, al de-i zice lumea Pintenul Cocoşului, intrând într-o casă de rugăciune…

— Vis rău, remarcă Pedanius, cu seriozitate. Şi ce-a mai făcut?

— Nimic, numai că, deodată, parcă era din nou afară şi iar intra.

— Hm. Şi pe urmă?

— Iar se făcea că sta afară şi iar intra. Cred că s-a întâmplat asta de vreo 5 – 6 ori.

— Era o casă de rugăciune de-a galileenilor?

— De-a galileenilor, da.

— Şi cam pe la ce vreme ai visat asta?

— Trebuie să fi fost între miezul nopţii şi cântatul cocoşului.

— După miezul nopţii închipuirile somnului sunt adevărate. Nu-i nicio îndoială. Artemidor din Daldi, mare cunoscător în ale viselor, a ţinut discursuri în ultima vreme şi-am şters-o şi eu de la lucru să-l ascult. A amintit şi de casele de rugăciune. Visul tău e de două ori rău. Ascultă. E careva bolnav dintre ai tăi?

— Nimeni, după câte ştiu.

— Atunci adu jertfă zeilor, acum, pe lună nouă, să te fereşti de rău. Am întors visul tău pe toate feţele, cum se cuvine şi uite ce-am înţeles. Hangiul prevesteşte moartea unei persoane bolnave, pentru că el poate fi asemuit morţii, care primeşte pe oricine. Pentru toţi ceilalţi, hangiul înseamnă catastrofă, necazuri şi călătorii. Şi cam atât. Casa de rugăciune aduce durere, jale şi mâhnire a sufletului atât la bărbat cât şi la femeie, căci nimeni nu caută casa de rugăciune până nu-l ajunge necazul. Vagabondul care intră într-o asemenea casă arată ceartă şi atunci când ia ceva cu forţa sau i se dă ceva, asta prevesteşte o pierdere foarte mare.

Pedanius se opri o clipă să-şi adune gândurile. Apoi conchise:

— Gaphyrus, care a fost hangiu, a ajuns un fel de vagabond. Doarme pe sub poduri şi trăieşte din cerşit. Faptul că a intrat într-o casă de rugăciuni – şi încă de şapte ori – nu poate vesti nimic bun, căci numai cerşetorul care primeşte câte ceva mai revine. Îmi pare tare rău că trebuie să ţi-o spun, dar să te pregăteşti de pierderi grele.

— Întâi să am eu ce pierde – rânji Marcellus – şi totuşi, în drum spre casă, după ce dusese calul înapoi, nu reuşea să-şi limpezească gândurile. Încerca să ghicească ce ghinion îl putea ameninţa la momentul acela; trecând prin colonada umbroasă, aproape că nu mai observă privirile furişe ale femeilor. În vreme ce inimile lor

tremurau gingaşe la vederea siluetei zvelte în mantie albastră ca hiacintul, el se gândea că nu se poate descurca fără bani şi că n-are nicio perspectivă afară de tată şi de bunică. În privinţa lor, pierderea oricăruia dintre ei l-ar fi umplut de cuvenita întristare. Era hotărât, dacă li s-ar întâmpla ceva, să facă o incinerare la nivelul cel mai înalt de grandoare şi jelanie care se putea obţine pe bani. Hotărî ca rugul funerar să fie vopsit în verde.

La vremea aceea Marcellus avea un aspect extrem de îngrijit şi eterat – era un fel de ascet spilcuit. Pe unde se ducea, simpla lui înfăţişare crea celor din jur – bărbaţilor în orice caz – impresia că meditează la chestiuni dificile şi serioase. Efectul produs de Marcellus era cel al unor ghilimele care închid un spaţiu nescris, atracţia pe care-o exercita se datora mai mult promisiunii decât realizării. Ochii lui erau parşiv melancolici pe o figură austeră, tehnica mişcărilor sale mai degrabă o demonstraţie convenţional-şcolărească a teoriei că mersul omului, ca şi flirtul, s-ar compune dintr-o serie de căderi întrerupte. Facultatea de a-şi ascunde sentimentele, pe care mulţi o dobândesc prin mari eforturi, la el se dovedea un talent înnăscut. Marcellus era un pedant.

Felul în care Pedanius tălmăcise visul îl obseda, aşa că uită să primească omagiul din ochii fetelor, negri că ai lui şi doar pe jumătate ascunşi în grotele pe care le formau primele pălării de pai ale anului. Nu s-a mai oprit să se uite la şirurile multicolore de măgari purtând copiii bogaţilor şi la elefanţii care cerşeau monede cu trompa. Trecu, fără să vadă nimic, pe lângă marele obelisc cu cadran solar şi cu gnomul colorat, pe lângă temple, statui, pergole, grădini decorative, luxuriante. Se gândea la mărunta ostilitate care nu înceta între el şi tatăl lui; dar în cele din urmă i s-a înmuiat inima la ideea că, cine ştie, s-ar putea ca în vreuna din zile bătrânul chiar să moară de beţie, o pricină foarte serioasă la el. Din cauza atmos ferei sentimentale a acelor ani, Marcellus aproape că era înclinat să-şi ierte părintele, presupunând mereu că trebuia să existe o posibilitate de înţelegere între ei – lucru, desigur improbabil. Fiindcă nu-i

semăna lui taică-său nici cât seamănă lipitoarea cu peştele; şi nici că voia să semene în vreun fel cu Papirius. Dezaprobarea lui Marcellus era atât de profundă, încât a ajuns să-i reproşeze bătrânului de mai multe ori limbajul vulgar, lăcomia la mâncare, mintea necioplită, afacerile dubioase şi multe altele. De câte ori aborda subiectul acesta, bătrânul îşi fereca faţa brăzdată într-un zâmbet provocator, la care Marcellus oferea un discurs suplimentar de morală şi până la urmă era dat afară.

Înainte de a sosi acasă, totuşi, aproape că se hotărâse să acorde păcătoşilor iertare. A luat masa în grabă, numai cu bunica. Apoi, la el în cameră, a găsit scrisoarea lui Ruth. Să spui că s-a mirat – ar fi prea puţin. Prima lectură l-a nedumerit, a doua l-a înspăimântat şi a treia l-a dezgustat; l-a înspăimântat obiectul comunicării, atât cât înţelegea şi l-a necăjit profund sângele rece al expresiei. În sfârşit, l-a uimit în asemenea măsură descoperirea competenţei scriitoriceşti a lui Ruth, încât nici dac-ar fi auzit-o pe bunică-sa traducând pasaje fără perdea din Ovidiu în limba arameică nu s-ar fi mirat mai tare. Simţea nevoia unui sfetnic cu experienţă şi l-a strigat pe Euphemus, prin uşă.

— Ce s-a întâmplat? întrebă, flegmatic, portarul, vârându-şi capul în odaie.

— Hai înăuntru şi închide uşa, Euphemus.

Bătrânul a intrat şi s-a aşezat, ştergându-şi degetele pe şorţ. Făcuse anşoa în saramură pentru fetele de la bucătărie, şi aducea cu el o adiere care era departe de a fi inodoră. De fapt duhnea în aşa hal, încât chiar Euphemus simţi nevoia să ceară un gen de scuze.

— Mă tem că nu miros prea grozav, îndrăzni el.

Marcellus inspiră o mostră de aer, strâmbă din nas, fără entuziasm şi dădu din mână.

— Ar fi într-adevăr exagerat să spui asta; dar să lăsăm fleacurile. Vreau să te-ntreb ceva. Ce înseamnă *chamor?*

— Hm! În legătură cu ce?

— Păi, între noi fie vorba, ca epitet pentru bătrânu'.

Euphemus arboră o expresie de imbecilitate politicoasă şi dădu din umeri.

— Îmi pare rău, dar nu ştiu.

— Mai gândeşte-te, Euphemus.

— Nu-mi aduc aminte să fi auzit vreodată cuvântul ăsta.

— Dar în caz că n-ar avea nicio legătură cu ăl bătrân? Să zicem, spre exemplu, că i se aplică lui Pedanius, cizmarul.

Umbra de pe faţa portarului se topi; răspunse:

— Atunci s-ar prea putea să-nsemne măgar.

— Din ce limbă vine?

— Nu m-aş mira să fie expresia unui galileean.

Marcellus bătea darabana cu degetele pe masă. Traducerea nu descifra mare lucru – chiar dacă o luai de bună. Marcellus se uită iar pe scrisoare şi întrebă.

— Tu ai auzit ceva despre un *auriga* cu mâna ruptă? Euphemus clătină din cap. Nu auzise de niciun *auriga.*

Marcellus şi-a mai aruncat o dată ochii pe bilet şi l-a pus pe masă, întrebând:

— Ştii să i se fi-ntâmplat ceva lui Ruth?

— Şi-a făcut un şal verde ca iarba.

Marcellus îşi încruntă fruntea.

— În ce ape se scaldă?

— Când a intrat aici, era înţepată ca-ntotdeauna. Când a ieşit, părea visătoare cum sunt maimuţele pe lună nouă.

— Ah, deci ai văzut-o intrând?

— Păi i-am spus chiar eu cum să tragă zăvorul.

— Fă-mi serviciul s-o aduci, te rog.

Portarul tăcu o clipă. Pe urmă zise:

— Mi se-ngăduie să vorbesc deschis?

— Dă-i drumul, Euphemus.

— Înainte să viu aici – în tinereţe – ştiam mult mai multe despre femei decât au prilejul să afle alţi băieţi.

— Sunt sigur c-ai fost o mare puşlama, la timpul tău, Euphemus.

— Şi experienţa m-a învăţat, încetul cu încetul, că

chiar şi cele mai înflăcărate pasiuni se sting de la sine, când judeci lucrurile la rece. Dacă nu mai devreme, atunci după ce ai avut parte câtva timp de fiinţa îndrăgită, în cel mai rău caz, trebuie să aştepţi până apare la orizont vreuna mai drăguţă. Şi-ntotdeauna se găseşte una mai drăguţă.

— Zi-i.

— Am mai văzut că ceea ce într-o zi e adevăr mai presus de toate, se-ntâmplă să devină îndoielnic a doua zi, iar peste o săptămână ajunge pur şi simplu neadevărat.

— Astea sunt singurele tale concluzii?

— Am descoperit, ca regulă generală, că relaţiile domestice trebuie să le menţii la nivelul afacerilor. Altfel iese cu durere de cap.

— Şi tu, în persoană, ai urmat maximele astea nepreţuite?

— Ca să fiu cinstit – nu prea des.

— Mai ai ceva de spus?

— Nu, nimic.

— Atunci adu-o pe Ruth, te rog.

Şi bătrânul portar carian, înţelept precum Seneca şi Solomon şi la fel de bogat în experienţă, se întoarse la saramura lui, strigând-o pe Ruth din drum. Fata veni îndată; Marcellus a privit-o cu atenţie:

— Ce-nseamnă *chimor?*

Fata şi-a strâns mâinile la piept şi s-a uitat la el tulburător, ca regina Nefertiti.

— Oh, lasă asta – dar dacă vrei să ştii cine e tatăl tău…

— N-am nevoie. Cunosc soiul. Dar ţie ce ţi-a făcut?

— Uite ce-a făcut, că mâine o să vină un *auriga* cu mâna ruptă şi trebuie – trebuie să am un copil de la el – şi copilul e gata vândut – şi-şi –

Îşi aruncă mâinile în jurul gâtului lui şi gemu:

— Trebuie să m-ajuţi. Auzi, trebuie să m-ajuţi. Cred că mor dacă se-ntâmplă una ca asta.

Marcellus n-avea decât douăzeci de ani. O strânse pe fată în braţe şi-i mângâie părul. Era cu totul descumpănit.

— N-are să se-ntâmple, spuse el ferm.

Ruth îl privi întrebătoare dar, după o clipă, se suci într-o parte. Suna mai degrabă a frază eroică decât a promisiune.

— Vrei să mă iei de-aici? îi rugă ea dulce.

Asta l-a trezit, cum s-ar zice, l-a adus cu picioarele pe pământ.

— Să te iau? Unde să te duc aşa, fără pregătire, fără nimic? Trebuie să existe şi alte soluţii.

— Care altele ar mai fi?

— Mai întâi – pot să am o discuţie cu bunica.

— Ea n-are să se amestece niciodată.

— La nevoie, o să discut serios chiar cu bătrânu'.

— Şi ajungi la vreun rezultat când vorbeşti serios cu el?

— Ca ultimă soluţie, aş putea să mă duc la Circ şi să stau de vorbă cu *auriga.* Cine ştie, poate să ajungem la un aranjament – sau cel puţin la o amânare.

— Şi dacă nu reuşeşti nici aşa?

El a tăcut. Deodată, i-a venit o idee dramatică, pe placul lui.

— În cel mai rău şi mai rău caz, putem oricând muri împreună.

Ea s-a crispat şi s-a retras de lângă el. Apoi a clătinat din cap şi-a rostit fără ezitare:

— Nu vreau să mor – încă nu. Vreau să trăiesc şi să am copii şi să fiu fericită. De ce să mor eu pentru că şi-a pierdut tatăl tău minţile?

— Să facem mâine sacrificii Afroditei, propuse Marcellus.

— Da, şi lui Isis şi Cybelei, strigă fata cu ciudă. Să-l invocăm şi pe lâristos… şi tot aşa să ne pregătim de primirea lui Maes ăla.

— Dac-aş avea ceva bani, oftă el. Dar n-am decât datorii. Cu bani aranjezi orice.

— Am eu două smaragde, râse ea, imitaţie, cristal colorat – dar nu-s imitaţii aşa de bune încât să înşeli bijutierul.

— Şi eu am – stai niţel.

Se-ntoarse şi luă o amuletă. Era un disc mic de auir pe un lanţ fin. Pe disc era scrijelită o inscripţie, aproape ştearsă: *Şi me amas.* Marcellus sărută bijuteria şi o puse la gâtul ei.

— Poart-o – „dacă mă iubeşti”, zise.

Şi, în timp ce-i murmura ceea ce primul bărbat a şoptit primei femei, jos, în curte, în ţarcul strâmt, murea o găină.

Îl

Bunica Papiria îi scula pe sclavi înainte să se crape de ziuă. Cu o lanternă din corn, afumată, în mâna stângă şi un baston în dreapta, ea trecea în grabă pe coridor. Sclavii, încă grei de somn, cunoşteau bine zornăitul şi pocnetul măsurat al uşilor şi zăvoarelor care-i anunţau sosirea. Strigătul Papiriei răsuna din cameră în cameră ca o cotcodăceală plină de mulţumire, punctată de zvonuri vagi de protest şi tuse şi subliniat de ciocănitul nervos al bastonului pe dalele coridorului.

— Sus cu voi, cotcodăcea bunica. A venit dimineaţa. Sularea. Alo. Babilla! Babilla, Babilla!!! Târfa obraznică – iar l-a avut pe Philetus la ea în pat. Ei, le-a mers bine, pe cinstea mea. Sus! A venit dimineaţa.

Din odăile sclavilor se-nălţau glasuri morocănoase de împotrivire, că nu e încă dimineaţă şi, într-adevăr, nici nu era, în sensul strict. Doar Euphemus se sculase. Şi-a vârât capul pe uşă şi-a spus cu vocea lui răguşită.

— Bună dimineaţa, Papiria. Cum e vremea?

Bătrâna avea respiraţia astmatică.

— Vreme tocmai bună de tuse şi reumatisme. Nu face plăcere nimănui, doar negustorilor de mantale şi cizme de pescuit. Azi rugaţi-vă la Neptun şi pe urmă veniţi jos la bucătărie să gustaţi ceva cald.

Suflând încă greu, se repezi mai departe, uşoară ca vântul, prin faţa lui Euphemus, care era mai voluminos decât ea.

— Şi aşa, Papiria, aseară te-ai dus la clubul de jocuri, zise portarul după ce s-a aşezat. Ai câştigat ceva?

— Cincizeci şi cinci de *denarii*[10]*,* răspunse ea. Serios. Eram cinci femei, cam bătrâioare toate – şi-ncercam să ne jupuim una pe alta. Uite că la Roma încă mai ai cum să

I *Denarius*: monedă romană de argint valorând 18 *as* (lat.).

omori o oră în mod agreabil. S-a întâmplat ceva cât am fost eu plecată?

Euphemus se strâmbă cu înţeles.

— Asta depinde de cum priveşte lucrurile. Avem pe-aici o pereche de tineri care-s gata să comită străvechea nebunie.

— Vrei să spui Babilla şi amicul Philetus.

— Nu, pe Endymion, nu asta vreau să zic. N-are nicio importanţă dacă se-mpreună unii de teapa lor. Mă gândeam la Marcellus şi la viespea cea mică de gaiileeană a Maicii Sara.

— A, nu-i decât un flirt călduţ, obişnuit, de-ale lui Marcellus. Nu-i destul de bărbat ca să facă o nebunie adevărată, de prima mână – cu-atât mai rău pentru el. De cinci ani tot sper să cadă în laţ şi-n ultimii doi-trei ani numai eu ştiu de câte ori i-am adus, sub orice pretexte posibile, bineînţeles, trupe întregi de fete, să-şi aleagă din de Fete distinse, delicate, în cea mai mare parte de „familie bună" cum s-ar zice – mieluşele cu inima liberă, primitoare – dar şi câteva mai puţin rafinate şi cu atât mai simpatice. Marcellus se uită la băutura cea mai bună de parc-ar fi acid sulfuric, iar de fete se-ndrăgosteşte, politicos, în ordinea în care-i sunt aduse şi rămâne până la sfârşit un monstru de bună cuviinţă.

— *Este* un monstru de bună cuviinţă, însă ar fi cu totul nefiresc ca o fată cum e Ruth să nu-l poată seduce, dacă-şi pune ochii pe el cu tot dinadinsul. Ce vreau să spun e că, după câte-mi dau seama, oamenii tineri n-au idee de ce se întâmplă până nu sunt *in medio opere* x.

Bunica râse cu acel cotcodăcit pătrunzător pe care sclavii nu-l puteau suferi, mai ales dimineaţa.

— Atunci bine-ar face să se grăbească. Dacă n-am

10 în miezul lucrurilor (lat.).

fost greşit informată – şi am eu grijă să nu se-ntâmple aşa ceva –, s-au făcut alte aranjamente pentru viespea cea mică. Dar, că tot veni vorba, de unde scoţi expresiile astea şmechereşti acum, la bătrâneţe? Mi-ar plăcea să deprindă şi Marcellus câte ceva din de Lui i-ar sta mai bine ca ţie.

— Habar n-am ce s-a aranjat, spuse Euphemus, dar aş vrea să ştiu şi eu ce găsiţi rău într-o legătură a lui Marcellus cu fata asta. L-ar mai scăpa – dacă-mi permiţi expresia – de puricii pe care-i are şi, zău, se cam simte nevoia.

Bunica a sărit jos de pe masa pe care stătuse, a apucat biciul de deasupra căminului şi s-a pregătit să se ducă la brutărie – una din afacerile secundare ale lui Papirius.

— Să fi picat el pe mâinile mele când aveam anii fetii, crede-mă că-i goneam toţi puricii.

Bunica pocni din bici cu nădejde şi porni grăbită la treburi. Afară ploaia se oprise şi spre răsărit cerul avea strălucirea aramei proaspăt lustruite. Euphemus a observat lumina atunci când, după câteva minute, s-a năpustit asupra lespezilor din faţa intrării principale cu o epavă de mătură din frunze de palmier. Apa se revărsa spumegând din jgheaburi şi Euphemus o ducea către şuvoiul principal dinspre şanţul de scurgere; îşi ţinea buza de jos răsfrântă, ceea ce dădea figurii sale o expresie nedumerită şi gânditoare.

— Ar fi bine să pună mâna pe el, îşi zise. Dar Marcellus trebuia să se înhame la asta acu' vreo şase luni, toată lumea ştie că el nu suferă munca ordonată. Apoi, când ajunse să lichideze ultima băltoacă, adăugă:

— Şi, de fapt, niciun fel de muncă.

Există oameni care refuză să creadă în simpatia sau ostilitatea lucrurilor lipsite de viaţă. S-ar îndoi însă de judecata lor dacă ar fi văzut privirea plină de reproş a lui Marcellus adresată ceasului deşteptător, la vremea la care Euphemus era cufundat în acest solilocviu pesimist. Reflexul cerului de culoarea aramei se filtra tulbure prin draperia grea şi se aduna cu o concentrare plină de-nţeles

asupra maşinăriei sunătoare, din care apa se scursese de mult… Marcellus ştia din experienţă că fenomenul se petrece însoţit de un zgomot comparabil cu behăitul îndelung al unui viţel astmatic – dar nu-şi mai amintea niciun sunet în afara acelui „Rămas bun şi sănătate” al lui Ruth. Era într-o asemenea stare de spirit, încât ar fi fost gata să creadă în suspendarea reală a legilor naturii doar ca să-l scoată pe el din fire. Era foarte nervos.

După ce a-ncercat să stea întins, întâi pe partea dreaptă, apoi pe stânga, pe burtă şi pe spate, fără să-şi găsească liniştea, s-a hotărât să şadă în capul oaselor. A făcut-o cu dispoziţia omului care, pus într-o situaţie delicată, apelează la cele mai neverosimile puncte de sprijin. Şi cum statul acesta în sus se dovedea suportabil, îi veni ideea să facă o baie. Casa avea permanent apă caldă, de la brutărie, aşa că putea să se-mbăieze fără o cheltuială deosebită de energie. Când porni spre*ţepi darium*[11], în halat şi papuci, o senzaţie de putere îi impregna tot corpul. La baie găsi, spre plăcerea lui, un servitor care să-l maseze şi să-l ungă. Avea sentimentul că existenţa începe să toarcă, aşa ca o pisică mulţumită şi în timp ce omul bătea uleiul pentru bărbierit, Marcellus începu să gândească.

A continuat să mediteze şi în *calidarium,* unde a făcut o baie fierbinte şi pe urmă un duş rece. În *punctorium,*[12] odaia îngustă şi parfumată, a cercetat un moment pomada nouă pentru păr, eu izul proaspăt şi picant. Până să ajungă din nou în cabina lui, judecase problema în întregime, iar la micul dejun trepida ca toţi oamenii slabi când iau o hotărâre importantă.

Marcellus *era* slab. La ce bun să încercăm să ascundem un fapt care trebuie să devină limpede chiar de la începutul povestirii. Şi chiar dac-ar fi fost mult mai puternic, tot greu era, în vremurile acelea, să asiguri existenţa unei tinere femei. Încerca să se convingă că totul

---

11 Una din secţiunile termelor, anume sala pentru apă încropită. ***Frigidarium*** era sala pentru apă rece, iar ***caldarium (calidarium)*** pentru apă fierbinte (lat.).

12 ***Unctorium*** (sau ***elaeothesium):*** camera în care se ungeau cu uleiuri cînd făceau baie (lat.).

ar fi fost în regulă dacă i s-ar fi dat trei zile pentru rezolvarea problemei, dar, cu toate că răgazul pentru a face cunoştinţă cu el însuşi fusese de numai 20 de ani, Marcellus ştia perfect de bine că din cele trei zile ar fi folosit una singură – pe ultima. Recunoaşterea faptului îi provoca o stare imposibilă, încât îl iritau şi cele mai inofensive lucruri. Şi-a dat seama de aceasta când, în timpul mesei luată în grabă, i-a venit deodată, fără niciun sens, cheful să scoată de pe perete textul care-i stătea dinaintea ochilor. Scria:

Nu merge după femeia vecinului tău, râvnind la ea.

Priveşte-o cu preţuire şi gând curat.

Aşa ceva se putea găsi în vreo zece mii de case romane – cum era şi *ce e casa fără Mamă?* – maxime din topor pentru sentimentali, dar erau atât de inofensive, încât Marcellus ar fi putut la fel de bine să se înverşuneze împotriva cuierului sau a suportului de umbrele. Inscripţia stătea pe perete de vreo sută de ani, dacă nu şi mai bine şi precis că nu supărase niciodată pe nimeni. Nici să nu ne închipuim că o citise vreodată cineva. Dar pe Marcellus îl exaspera acum în aşa măsură, încât nu-i mai rămânea decât să se consoleze cu oul de gâscă umplut.

Pe bunica Papiria a găsit-o la moară, stând pe o scândură de unde biciul ei cel lung îi atingea pe toţi patru măgarii care învârteau o piatră de moară şi pe cei doi sclavi luaţi de curând şi puşi să împingă la o altă piatră. Bunica era foarte bine dispusă, îşi bălăbănea picioarele în ritmul unei melodii pe care şi-o fredona singură. Marcellus ascultă eu un zâmbet îngăduitor. Era un cântec de-a lui Horaţiu, care, printr-un capriciu al sorţii, ajunsese iar la modă. Glasul dogit, bătrân, al bunicii intona strident:

Nu de mult mă iubeau fecioarele pe mine, soldat în oştirea lui Cupidon

Cântecul îl ştiau toţi copiii din oraş. Chiar şi măgarii, cu scăfârliile ascunse în nişte pălării mari, păreau să dea din cap în ritmul cântecului, iar sclavii, care aveau la gât apărătoarea tradiţională, ca să nu-i înăbuşe făina, îngânau refrenul. Din timp în timp biciuşca plesnea gâtul unui

măgar, sau prindea, cu precizie, fustanela vreunuia din sclavi. În general, însă, cântecul reuşea să-i ţină în ritm; iar bunica avea răgaz să observe ce se petrece în jur. Bătrâna era un exemplu remarcabil de voinţă de a trăi, părea în aşa măsură nemuritoare, încât Marcellus îşi reproşa că se lăsase amăgit până la a face planuri despre culoarea rugului ei funerar. Nu arăta deloc să aibă nevoie de aşa ceva; când şi-a zărit nepotul, l-a salutat cu u. Îl picnet din bici, strigând:

— Salutare. Soseşti ca lupul din fabulă. Tocmai mă gândeam la tine. Nu te duci la lucru?

— Azi trebuie să mă ocup de nişte probleme personale. Mă gândeam să cer o zi liberă, răspunse Marcellus.

— Vezi, nu abuza, băiete. Da, mai bine ţi-ai păstra forţele ca să ai pe ce te baza la bătrâneţe. Ia zi, pot să te întreb ce ţi se pare aşa important de nu suferă amânare?

— Spune-mi bunică, ai auzit ceva despre Ruth şi un *auriga* cu mâna ruptă?

— Aha, ai aflat şi tu. Ei, da, copila va purta cununa de izmă.

— Nu-i cam inexact ce spui?

— Bine – să zicem, cununa de maci.

Pe Marcellus, şi aşa destul de iritat, tonul ei l-a enervat şi mai tare. A izbit cu pumnul în banca pe care şedea bătrâna; ea a scos un ţipăt speriat şi a cotcodăcit:

— Frumoase maniere mai ai. Ia să nu mai dai în bancă, s-o arunci pe bătrâna ta bunică de-un stânjen în sus.

— Uite ce e, bunico, răspunse tânărul, ce aveţi voi de gând să faceţi…

— Ce-are de gând taică-tău, îl corectă bătrâna cu amabilitate.

— Bine, atunci ce-are de gând bătrânul să facă e o sălbăticie atât de groaznică, încât chiar şi la el mă miră.

— Te-ai exprimat filial.

— E mai bine decât merită.

— De ce nu fugi cu fata?

Marcellus se găsea pentru prima oară supus acelei injectări sărate a destinului care se numeşte criză şi, pe moment, puterea de a gândi îi paralizase. A răspuns doar:

— Poate că asta am să şi fac.

Bunica fredona:

Cupidon triumfător îşi seamănă săgeţile.

Marcellus adăugă, tulburat:

— Dacă are să se-ntâmple aşa ceva, înseamnă că în casa asta s-a dus orice respect de sine.

— Atunci mai pune-ţi auto-respectul la cură de slăbire. Prea te gândeşti la respectul ăsta ca la un viţel gras. Tu ştii ce-nseamnă să fugi cu o sclavă?

— În ce sens?

— Fără bani – înseamnă să rătăceşti de colo-colo, şi să trăieşti cu pâine mucegăită şi cu vin acru. Şi seara când ajungi la vreun han, să-ţi zică: „Avem două feluri de paturi, de opt şi de zece *as*[13]. Cursa de şobolani e la paturile de zece”. Înţelegi tu asta?

Marcellus privea trist, în gol. Îi displăcea tonul frivol caracteristic membrilor familiei sale, mai ales când îi era aplicat lui. Spuse cu seriozitate:

— Tu m-ai putea ajuta, numai să vrei.

Bunica Papiria a dat din cap şi s-a lăsat să lunece la podea:

— Vino să discutăm cu de-amănuntul.

Au trecut în încăperea de alături, unde se afla piatra de mormânt a bunicii, prinsă într-o ramă groasă de scândură. O comandase Papirius, nu de mult, şi era executată trainic, cu meşteşug. Marcellus s-a oprit să citească inscripţia:

SE TREZEA CEA DINTÂI DIMINEAŢA; LA CULCARE CEA DIN URMA PLECA; FĂRĂ PRICINA EA NU LASA NICIODATĂ MUNCA PE MAI TÂRZIU.

Bunica s-a aşezat pe piatră, i-a făcut loc lângă ea lui Marcellus şi a pufnit cu dispreţ:

— Nu lua în seamă prostia asta. Pfui, miroşi mai rău

---

13 Unitate etalon pentru bani, greutăţi, măsuri conform sistemului duodecimal, cel prin care diviziunea se făcea în 12 ***uncias (lat).***

ca două înmormântări la un loc. Ascultă, dragă băiete, o ţii într-una că pot să te-ajut eu – dar să ştii că nu pot. N-am cum să mă bag în probleme de afaceri. De vreme ce aşteptăm să ne întreţină taică-tău – ba chiar să ne întreţină bine – nu se cade să facem nimic să-i răsturnăm planurile. Să-ţi iasă din cap treaba asta.

— Dar e aşa de tânără şi fără experienţă!

— Până când ajunge să fie mamă, are să fie de vârsta maică-tii când ai venit tu pe lume. Cât despre experienţă, nicio femeie nu are experienţă până când nu e mamă.

— E absolut inuman să arunci un copil în braţele unui necunoscut – ticălosul ăsta de luptător sau ce-o fi.

— Poate că este, poate că nu este ticălos, băiete dragă. Nu avem argumente să stabilim asemenea distincţii – mai ales în legătură cu oameni pe care nu-i cunoaştem. La fel de bine se poate spune că cei mai mulţi dintre tinerii de viţă ai Romei sunt briganzi veritabili. Că-i e necunoscut? Păi eu, practic vorbind, nu l-am cunoscut deloc pe bunicul tău înainte de a fi „aruncată în braţele sale” – mă-ntreb de unde scoţi vorbăria asta sentimentală. Şi mama ta s-a logodit cu tatăl tău prin corespondenţă – între părinţii respectivi. Iar eu şi maică-ta am născut pruncii cu voioşie şi niciodată, nici măcar în vis, n-am lăsat a se-nţelege că ne tratează careva cu brutalitate. Diferenţa dintre felul în care procedăm cu propriii noştri copii şi felul în care ne purtăm cu sclavii este mai mult închipuită, o impresie datorată uşurinţei morale care distruge familia în zilele noastre. Faţă de multe altele, fie sclave, fie libere, fata are, în cazul nostru, avantajul că este sigură de naşterea unui copil zdravăn, dintr-un tată musculos, bine făcut şi controlat din punct de vedere medical. Într-un oraş în care cei mai mulţi sunt nişte bieţi slăbănogi, asta e mare lucru.

— Mai ales când copilul este vândut cu mult înainte de a se naşte.

— Văd că-ţi cultivi talentul pentru dialectică, băiatule. Dacă mergi tot aşa, ai s-o sfârşeşti, în mod normal, ca avocat. Dar până atunci viaţa îţi va fi dat ceva

din bunul simţ practic pe care eu în zadar am încercat să ţi-l împărtăşesc. Şi un strop de tact, mai ales în privinţa lui taică-tău.

Vocea gravă a lui Papirius răsună în spatele lor, într-un hohot de râs care-l arăta mai beat decât avea obiceiul la ceasul acela din zi.

S-au ridicat amândoi, însă Papirius le-a făcut semn să se aşeze. Stătea în faţa lor clătinându-se şi sughiţând, îşi ţinea echilibrul necesar cu biciul bunicii, pe care-l pescuise la moară de pe jos, să aibă cu ce-i încuraja pe sclavi. Beţivanul acesta nesigur pe picioare îşi dădea aere că e un Papirius, din familia patricienilor, singurul reprezentant al neamului în afara lui Marcellus, de vreme ce toţi fraţii şi surorile lui muriseră – şi-i făcea plăcere să amintească de Lucius Papirius Cursor, Consul de cinci ori şi de două ori Dictator. Acesta era omul care, chiar în toiul celei mai crunte orgii, putea descrie în detaliu incidentele cunoscute ale celui de-al doilea război samnit şi pe deasupra o serie de fapte necunoscute, atât de ieşite din comun, încât deveneau incredibile.

Lumea îl considera pe Papirius un uşuratic fără putinţă de-ndreptare. S-a însurat pe vremea când se ridica zidul scoţian. Fusese deci partizanul înfocat al căsniciilor cu doi copii, o idee mult vânturată şi care atunci avea din nou mare succes. Când i-a fost înfăţişat primul lui născut, Papirius şi-a dat seama ce fiinţă pricăjită avea să ducă neamul mai departe. A ridicat pruncul, să se încredinţeze şi l-a respins îndată, jurând solemn că gluma asta n-avea să se repete. Aşa că Marcellus a rămas singur la părinţi, tratat de taică-său cu un dispreţ amical; marna lui – când era Papirius prin preajmă – privea copilul ca pe o greşeală, ceva pentru care trebuia să te scuzi.

Obrazul lui Papirius avea un aspect ciudat, solzos; semăna cumva cu picioarele de şoim. Când era beat, lucea ca o piele de animal plouat. Marcellus îl cerceta, neliniştit, însă imaginea rămânea neclară, ca o vedenie, ca şi când ar fi privit printr-o sticlă goală. Când chipul lui Papirius s-a deschis să vorbească, arăta, spre deosebire de alte figuri,

de parcă şi-ar fi mişcat maxilarul de sus. Zise:

— Tu ai un defect, Marcellus.

Marcellus privi întrebător. Chipul zâmbea sarcastic:

— Îţi înţeleg uimirea, dar ai, într-adevăr, un defect – un defect capital. Anume, îţi lipseşte capacitatea de a sesiza, înregistra şi clasa un fapt, pentru a trece ia altul.

— Nu prea-nţeleg, interveni Marcellus.

— Nici nu mă aşteptam. Aşa că hai s-o luăm treptat. Eşti, după cum ştim cu toţii, poet. Nu-i nimic rău în asta. Mulţi oameni onorabili au fost împinşi de dragoste sau nenorocire în şuvoiul poeziei. Însă tu scrii, de exemplu, poeme despre vrăbii – nu-i aşa?

— Am scris unul singur.

— De prisos şi acela. De la bocetul lui Catullus pentru slăvită vrabie defunctă, nu mai avem nevoie de aşa ceva – mai ales că poezia ta ar fi putut provoca moartea sărmanei făpturi în caz că nu se-ntâmpla să fie moartă gata. Însă – dă-mi voie – potrivit naturii tale lipicioase, se prind de tine o grămadă de hoituri de pasăre – în loc să-ţi arăţi originalitatea şi să înalţi osanale papagalului, înţelegi?

— Nicio iotă.

— Tot aşa în situaţia de faţă; auzi de un aranjament care nu se potriveşte cu părerea ta prezentă şi, mereu sub impulsul firii tale, nu reuşeşti nici să rezolvi problema, nici s-o laşi baltă şi rămâi aşa, încurcat. Pălăvrăgeşti, îţi faci din prieteni complici la teorii lipsite de respect faţă de tatăl tău – şi asta după ce Euphemus se străduieşte de zece ani să-ţi vâre în cap că trebuie să ai îngăduinţă faţă de părinţi, pentru că experienţa lor rămâne cu o generaţie în urmă.

— Totuşi, normal e să rămân la punctele de vedere la care am ajuns prin mine însumi.

— Dacă n-au alţii mai bune, da. Ideile tale efeminate au răsărit pe vremea când bunică-ta umbla de-a buşilea la Tibur şi vedea de păpuşi; dar ce era atunci potecă, a ajuns acum şosea în toată regula. În rest, toată flecăreala asta despre „propriul meu punct de vedere”, „noi poziţii”, „noi etaloane” face parte din lipsa de stabilitate numită modă –

tendinţa maimuţească a oamenilor de a vrea mereu ceva nou. Nu-i decât un simptom de imaturitate.

— Tot nu pricep ce au toate astea de-a face cu Ruth.

— Ajungem noi şi acolo. E limpede pentru mine, din cele ce-am auzit, că am neglijat educaţia ta. Niciun tânăr cu educaţie n-ar vorbi despre tatăl lui cum ai vorbit tu. Mai încolo am să-ţi dau câteva sugestii elementare despre arta de a trăi, care se poate reduce la două mici reguli. Prima este să pleci la momentul oportun. Mă-nţelegi? Deci pleacă atunci când eşti presat să rămâi. Nu-i greu deloc, nu-i aşa?

— Nu, e destul de uşor.

— Adevărat? Ca chestie, e-al naibii de greu. Asta-nseamnă să spui „Nu, mulţumesc" chiar când ai putea face ceva mai mult. Pricepi?

— Probabil că da.

— A doua regulă e să porţi întotdeauna mască. Şi cel mai mare prost e-n stare să ajungă sus dacă se abţine să se uite în jur.

Marcellus îşi dădea seama că taică-său face inconştient pe măscăriciul sau îşi bate joc de el cu bună ştiinţă şi asta i-a stârnit o furie adâncă, pe cât ţineau resorturile sale. Zise:

— După câte-mi dau seama, tu vrei ca omul să poarte după el toţi ochelarii de cal ai tradiţiei. În momentul de faţă nu mă interesează problema, aş dori, dacă se poate, s-o feresc pe fata asta de a cădea victimă abuzului care i se pregăteşte. Pentru mine e totuna dacă-i zici modernism sau lipsă de stabilitate sau oricum îţi place.

Papirius sughiţă reţinut şi onctuos, ca efect al intenţiei de a scoate un oftat.

— Toată vorbăria asta e transparentă ca o cămaşă de Tarent. Treaba e că nu ţi-ar părea rău să ţii fata pentru folosul tău. Numai din atâta lucru uiţi până şi cuviinţa şi tactul de rutină.

Avu un acces violent de sughiţ, care dădea figurii sale o mimică explozivă şi sudoarea curgea pe el din toate sursele imaginabile. A trecut ceva timp până a fost în stare să-şi reia lecţia.

— Tactul este o artă grea, tinere domn. Nici de explicat nu e foarte uşor. Totuşi, să cercetăm un teritoriu care a fost definit; să luăm problema sinuciderii. Când ajungi la concluzia că viaţa nu merită să fie trăită, n-ai decât s-o abandonezi. Îl ştii pe Trebius, vistiernicul public – ăla care s-a spânzurat de cârligul de la lampă în faţa dormitorului nevesti-sii, pentru ca sărmana femeie să dea cu ochii de vârful încălţărilor lui de cum ieşea dimineaţa din cameră, cu cântecul pe buze. Ei, asta în orice caz e lipsă de tact. Nici cel mai bun prieten al lui n-ar putea susţine că s-a purtat rezonabil. Pe de altă parte, dacă te caţări, precum celebrul naturalist Empedocle, pe Etna până la buza craterului şi din pur exces de zel ştiinţific îţi pierzi echilibrul – faptul, vezi bine, e ireproşabil. Nici cei mai înverşunaţi duşmani ai lui n-ar putea spune altfel.

— Eşti beat, interveni bunica, ferm. Să trecem la chestiune, dacă mai ai ceva de spus.

— Nici nu ne-am îndepărtat de la ea. Uite care-i chestiunea, din cele trei reguli ale vieţii – să te porţi cu tact, să te retragi la timp şi să porţi mască – amicul nostru Marcellus o stăpâneşte doar pe cea din urmă. Iar masca lui nu reuşeşte să fie simpatică. Trebuie să-mi menţin hotărârea în privinţa fetei, măcar de-ar fi numai ca să-l învăţ acest abecedar.

Marcellus poate-ar mai fi elştigat partida dacă s-ar fi purtat cu oarecare prudenţă, însă el a uitat de sine şi iar şi-a ieşit din sărite.

— Tu ştii firea omenească aşa cum ştie măgarul să zică din alăută – dar ai să vezi că dacă nu renunţi, vor cădea asupra casei noastre blestemele fetei şi-ale maică-sii.

— Nu mi se cutremură mie auzul din atâta lucru, zise Papirius căscând. Văd că observaţiile tale se-nvârt pe loc. Mai devreme sau mai târziu, fata va descoperi că nu întotdeauna sărutul este culmea curbei erotice şi pe urmă… câte fete nu laşi în urmă, cum lasă cireada tufele care nu-i plac.

— Asta are se omoare.

— În schimb pe tine putem spera să te vedem cu plăcere câteva sute de ani de-acum înainte, după cumpătarea cu care-ţi cheltuieşti energiile. Azi nu te duci la lucru?

— Da – nu – adică, nu ştiu. Dar spune-mi, ai vorbit serios?

— Sunt serios ca un local de noapte la ora trei spre ziuă, se apără Papirius şi porni cu paşi nesiguri către clădirea principală. Dădea impresia că i se scutură umerii de râs.

— Ţi-e mai tare inima decât mintea, dragul meu, spuse bunica sec. Ai gustat vreodată ulei egiptean?

— Numai o dată.

— Ei, aşa cum e cu uleiul egiptean e şi cu punctul de vedere raţional al lui Papirius – trebuie să te-nveţi cu el.

— Dac-ai fi văzut-o pe Ruth cum plângea, bunico.

— Nimic nu se usucă mai repede ca lacrima şi mult necaz vine de la felul greşit în care priveşti lucrurile. Tot catârul crede că povara lui e cea mai grea.

— Vorbeşti mereu ca şi cum ar fi o slăbiciune sau, mai rău, de parc-ar fi ridicol să încerci să tratezi fiinţele omeneşti cu omenie.

— Suntem pe pământ, băiete dragă. Şi, adu-ţi aminte, cămila care-a vrut să aibă coarne şi-a pierdut şi urechile.

În clipa aceea Marcellus avu senzaţia vagă că bunica îi face semn. S-a convins îndată că aşa era. Bătrâna i-a pus în mână o pungă veche, roşie, din piele de ied şi i-a spus cu blândeţe:

— Să fiu în locul tău, cred c-aş face o plimbare până la Circ. Mai ieşi niţel la aer.

Unui vizitator, Circul i se poate părea o simplă clădire sau un oraş întreg, în funcţie de împrejurimile cu care este deprins. Marcellus fusese acolo doar când roiau sute de mii de spectatori pe terenurile publice, iar acum, ieşind dintr-un labirint de arcade în dreptul intrării principale la grajduri, el avea senzaţia că spaţiul enorm este cumva apăsător. Abia când era gata să dea peste el un car de mică pisată pentru arenă, a înţeles Marcellus că nu

va fi cel mai iişor lucru de pe lume să găsească repede un *auriga* scos din circulaţie. Marcellus se adresă unui ghicitor care se aşezase cu nişte colegi să mănânce o fărâmă de pâine şi-un rest de cârnat, dar nici el nici ceilalţi profeţi n-au ştiut să-l lămurească. Puţin mai târziu se găsea în spatele unui lung şir de cai şi sta de vorbă cu un om de pe la grajduri. Acela ţesăla caii şi ieşea des să bată peria de podea – dunga cenuşie arăta unde ajunsese el cu lucrul. Când a priceput, în sfârşit, pe cine caută Marcellus, s-a întunecat la faţă şi i-a spus, scârbit că pronunţă numele:

— Maes este „Verde”[14].

Marcellus, care în nevinovăţia lui nu-şi dăduse seama că se află în grajdul „Roşu”, s-a scuzat şi a pornit iute către cel „Verde”, unde-a ajuns tocmai bine să afle că Maes ieşise pe uşa din partea cealaltă.

Auriga cel schilod a umblat toată dimineaţa pe la grajduri. Era aproape isterizat din pricina braţului rupt şi tocmai se hotărâse să treacă dincolo, la cofetăria frecventată de fetele de viaţă, ca să-şi mai treacă de urât cu de Asta nu-i o îndeletnicire grea, iar riscul este neglijabil. Pentru un macedonean obişnuit, cum era Maes, totul era să nu dea frâu liber facultăţilor sale înnăscute – acum că abia îşi fracturase mâna. Maes îşi dădea seama de asta – iar acum avusese norocul nesperat să le găsească pe gemenele Perilla şi Palia adâncite într-o discuţie cu Sabina, mulatra, despre lungimea părului. Când a sosit *auriga,* de căzuseră de acord în privinţa faptului că părul lung este fie indiciul unei minţi extrem de slabe, fie semnalul flagrant al unei virttiţi înclinată spre sfinţenie.

— Nu-i aşa, Maes? întrebă negresa cu gura plină de prăjitură. Când nu eşti nici fecioară vestală şi nici aşa de stricată încât să trebuiască să faci pe sfânta, n-are niciun sens să umbli cu părul lung.

— O, chiar că nu ştiu, tărăgănă Maes vorba, îndesându-şi în gură ce mai rămăsese din prăjitura

14 La jocurile de la Circ participau patru partide care se deosebeau prin culori : ***Veneta*** (albastru), ***Prasina*** (verde), ***Alba*** (aib) şi ***Russea*** ori ***Russata*** (roşu).

Sabinei. Da’ chiar aşa, de ce nu te-ai făcut vestală?

— Prostule, zise ea apăsat. Tu de ce nu te-ai făcut Consul? Pentru că eşti un macedonean împuţit şi n-ai învăţat nimic altceva decât să mini o pereche de cai. Când ai de strunit patru, s-a dus, cazi din căruţă şi-ţi rupi oasele. N-ar putea micuţul, drăgălaşul – vocea-i era mângâietoare – n-ar putea el să-şi aducă aminte data viitoare cum se mână măgarii?

Maes o apucă de încheietura mâinii cu stânga şi mai bine să nu ne-nchipuim ce s-ar fi întâmplat dacă nu intervenea Palia, cu autoritatea celor 18 ani ai ei.

— Încet, copii, zise ea. Fără prostii. Să auzim părerile tale despre părul scurt, Maes.

— Ptiu, asta nu-i întrebare la care să răspunzi pe moment. Unora le şade bine, altele arată ca naiba cu părul scurt. Sabina face excepţie. O mătură ciufulită ca ea tot una e dacă se tunde sau îşi lasă părul să crească.

Îşi înfundă mâna în lâna de pe capul Sabinei şi o ciufuli mai tare; zâmbetul enorm al fetei rătăcea de colo-colo, ajungând în cele din urmă să se oprească pe braţul bandajat.

— În privinţa ta nu-i nicio îndoială, Palia, ai gâtul făcut pentru asta, deşi am văzut forme şi mai frumoase la Atena – şi părul nu ţi-e destul de mătăsos. Cu Perilla, lucrurile stau altfel – nu-mi dau bine seama ce-i lipseşte, dar e ceva. Poate ţi-ar sta bine să aduci o buclă peste ureche. Asta a făcut minuni, la unii. Sunt oameni care pur şi simplu trebuie să poarte părul lung.

— Îţi dă mai puţină bătaie de cap când e scurt.

— Da – să fii sărutată mai uşor, adăugă Maes bine dispus.

— Şi e la modă, zise Palia.

La aceasta, Sabina se ridică dintr-o zvâcnitură.

— Ascultă, Maes, spuse. Nu de mult era pe aici un filosof bătrân. Cum îl chema? Da, lumea îi zicea Faţă de Cocă. El susţinea că dacă te tunzi, îţi creşte barbă. E-adevărat?

Maes făcu un gest de încuviinţare.

— E un lucru bine cunoscut. În Egipt se ştie de 1200 de ani. Începe cu câteva mănunchiuri rare. În doi sau trei ani se întind pe toată partea de jos a feţei şi după încă vreo doi ani, orice brigand de pe dealurile Sabinelor ar fi mândru să-şi schimbe capul cu al vostru.

Sabina se cutremură.

— Dar e groaznic!

Însă Perilla nu se speria cu una cu două.

— Tâmpenii, exclamă. Dacă-ţi tai părul sau barba, nu face decât să crească şi mai puternic – în acelaşi loc, normal. Numai pe copii poţi să-i mai duci cu povestea aia, doar până ajung să-şi ia singuri bilete la baie.

— Agrippa ăla din uşă, ar putea măcar să treacă pragul! comentă Maes şi trei perechi de ochi de fată, profesional lipsiţi de respect, se fixară ca nişte tentacule asupra lui Marcellus. Sub privirile scrutătoare ale acestora, Marcellus a pătruns fără grabă în cofetăria fetelor vesele; blocase intrarea şi încerca să-şi obişnuiască ochii cu semiobscuritatea încăperii.

— Ce-i un Agrippa? întrebă Sabina.

— E copilul care, împotriva firii, vine pe lume cu picioarele înainte. N-ai studiat niciodată istoria naturală?

— Am studiat o mulţime de fenomene zoologice care trec pe-aici, zise fata cu gravitate.

— Localul ăstase-nchide la ceasul al nouălea, giuvaierule, îi strigă Palia lui Marcellus, care se orientase şi se apropia de masa lor.

Marcellus salută cu o morgă care l-ar fi onorat şi pe Lucius Papirius Cursor, cel amintit cu respect în relatările despre al doilea război samnit. Întrebă, politicos şi glacial, într-un fel care impresiona întotdeauna la prima vedere.

— Fiţi amabil, mă aflu în prezenţa lui *auriga* Maes Macedoneanul care şi-a rupt braţul la curse?

— Da, fie zeii lăudaţi, râse Sabina. Ea încă-şi mai sprijinea cârlionţii de braţul bolnav.

— Da, vă puteţi încrede-n ochii dumneavoastră în privinţa aceasta, răspunse Perilla categoric. Palia cea domoală luă tăcut mâna lui Maes şi-şi atinse obrazul de ea.

Macedoneanul răspunse solemn:
— El în persoană.
Toate replicile veniră simultan şi Marcellus se întoarse dintr-odată spre obiectul căutării sale. Abia acum observa că pe pieptul bărbatului nu se sprijinea doar capul unei negrese, dar şi un braţ bandajat, prins într-o curea largă de piele. Mai vedea muşchii lui Maes, puternici, cultivaţi. Mai mult, privirea îi era limpede, iar zâmbetul candid, ca al unui copil. La prezentarea lui Marcellus, *auriga* s-a ridicat, a împins-o uşor pe fată la o parte şi a salutat cu un respect pe care nu rareori îl descoperise Marcellus când venea vorba de tatăl său.
— Eşti eu adevărat un Papirius? Şi-ai venit special să vorbeşti cu mine, în loc să-ţi transmiţi ordinele?
Marcellus încuviinţă din cap.
— Doream să vorbesc cu tine personal. Ai vreun loc unde să nu ne deranjeze nimeni?
Maes făcu un gest circular.
— O, aici e ca-n familie. De nu vorbesc. Nu-ţi fie teamă să spui ce-ai de spus, numai nu – făcu un semn rapid cu mâna.
Marcellus îl privi fără să-nţeleagă.
— E vorba de o sclavă tânără pe care urma s-o – s-o vizitezi astă-seară.
— Pe zeul cel şchiop, aproape că uitasem.
— Am venit să te rog să m-ajuţi să ies din încurcătură, aşa fel încât – înţelegi – să fii onorat pentru vizita aceasta, fără ca – să zicem – fără ca să se petreacă în fapt. Am fost dar?
— Îmi închipui că da. Ar trebui deci să intru pe o uşă şi să ies pe cealaltă. Foarte bine. Tatăl tău nu ştie de treaba asta?
— În niciun caz! Te voi primi eu şi voi avea grijă de toate.
— Şi de copil?
— Da, şi de copil.
— Îţi dai seama că e vândut dinainte? Şi că aranjamentul ăsta va fi condamnat ca escrocherie dacă se

descoperă?

— Poate. Dar, oricum, va fi răsplătit ca serviciu de mare preţ.

Maes aruncă o privire plină de îndoială spre cornişa pe care era chipul zeiţei cal Epona. Exclamă necăjit:

— Vorbele tale se clatină ca un şir de femei bete.

Fără să mai zică nimic, Marcellus numără cincizeci de *denarii* în două grămezi şi-şi ţuguie buzele. Pe fruntea lată a aurigăi curgea sudoarea. S-a uitat într-o parte, la grămezile de bani, apoi la fete şi în sfârşit din nou la Epona. Când a văzut că niciuna din aceste autorităţi nu reuşeşte să-i rezolve îndoielile, Maes s-a ridicat şi a pornit încet, gânditor, încolo şi-ncoace, printre mese. Purta o tunică verde, strânsă pe corp, cu mâneci roşii; Marcellus aprecie că încăpeau în ea vreo nouăzeci de puduri de oase şi muşchi. Îşi plimba mâna liberă pe pumnalul lat de la centură şi la fiecare pas se auzea clinchetul unuia din clopoţeii care serveau la apărarea de deochi a cailor. Brusc se opri din mers şi se aşeză cu un râs franc:

— Nu se face, domnule dragă.

Marcellus îşi muşcă buza dezamăgit şi cu teamă. Simţea că-i acum sau niciodată. Pe urmă răsună prin clădire semnalul că se apropie ora nouă. O lovitură puternică de ciocan pe un cilindru din ceramică şi Marcellus mai numără o grămadă de bani pe lângă celelalte.

— Mai gândeşte-te, îl îndemnă el, răguşit.

Maes roşi. Se schimbase la faţă de furie şi-şi ridicase braţul, gata să zvârle grămada de bani pe podea… însă chiar în clipa aceea Marcellus, printr-o mare şansă, primi un aliat neaşteptat. Tocmai când îşi ridica braţul, Maes în oprit cu o smucitură. Se uită în jur, mirat, şi văzu faţa aprinsă a Sabinei. Buzele ei erau umede, iar ochii plini de lacrimi. Ea s-a ridicat şi l-a apucat de tunică pe Maes, gemând:

— Nu-mi pasă că nu iei banii, dar nu vreau, *nu vreau* să te duci la afurisita aia de fată. Nu, potoleşte-te! Nici măcar o dată. Să taci din gură! Dac-o faci – dac-o faci – nu

ştiu – cred că te omor!

Marcellus privi uluit la scena aceasta. Cunoştinţele lui despre fetele de trotuar şi o sută de alte categorii de preotese ale lui Venus erau esenţialmente teoretice. Acum începea să se formeze vag în mintea lui o imagine mai clară a fetiţelor vesele. Între timp, gongul de afară a mai sunat de două ori; grupurile de pe la mese se împrăştiau. Marcellus şi cele trei fete se uitau la Maes cu seriozitate. Macedoneanul, mătăhălos, privea mohorât în gol.

— Nu, nu sunt un escroc, pronunţă el în sfârşit. O îndepărtă pe mulatră de la el cu o mişcare scurtă, ieşi din local şi plecă repede spre grajdurile cu atmosfera lor liniştitoare. Sabina s-a dus şi ea cu celelalte două fete. Trupul i se scutura de plâns; dar în stratul gros de nisip care acoperea podeaua rămânea însemnul adânc de la cuiele sandalelor:

— Vino! zicea, ca şi celelalte sandale.

— Vino!

— Vino!

— Vino!

Marcellus ajunse îndată sub bolta circului, printre cabine, ghişee, chioşcuri de băuturi şi privi înapoi. Deasupra uşii pe care ieşise, luminată de patru lămpi roşii, se vedea inscripţia:

HIC HABITAT FELICITAS

Aici domneşte fericirea… fericirea… fericirea… fericirea… Şi-a sprijinit capul de un stâlp de piatră din apropierea ieşirii şi, uitând că e bărbat în toată firea, bun de însurat, s-a pus pe plâns – năuc, înfrigurat – ca o fată nenorocită.

L-a trezit o bătaie energică pe umăr şi când s-a întors, s-a trezit în faţa unui filosof cinic bătrân, slab, cu o pernă sub braţ. Un lucru deosebit la bătrânul acesta era îmbrăcămintea normală, aproape elegantă. Purta o mantie îngrijită, fără cusur, barba o avea frumos potrivită, era curat şi pe mâini şi pe picioare. Se uita la Marcellus cu un zâmbet încurajator. Totuşi, Marcellus îl privea duşmănos chiar şi atunci când străinul i s-a adresat:

— Nădăjduiesc că nu mă consideri impertinent. Sunt, după cum vezi, din tagma cinicilor. Mă cheamă Orbilius şi te-am văzut plângând.

— Lasă-mă-n pace! exclamă Marcellus.

— Da, dac-ai fi în pace, răspunse cinicul. Asemenea tuturor a din confreria lui, se deda la despicarea firului în patru.

— Ce vrei de la mine? întrebă tânărul, enervat.

— Am să-ţi dau ceea ce doreşti – pace. Hai cu mine!

Şi, cu perna sub braţ, cu toiagul în mână, cinicul a ieşit în fierberea din faţa Circului. Mergea de parcă se lupta cu furtuna. Umbla aplecat înainte şi-şi cam târa picioarele. A părut să ezite un moment, până şi-a ales direcţia. Pe urmă a luat-o spre Tibru. Părul cărunt îi flutura în briza de primăvară şi se colora după soarele după-amiezii; din când în când bătrânul îşi mai arunca privirea înapoi. Marcellus se ţinea după el, ursuz, fără să-l scape din ochi.

În anii aceia, călugării cerşetori ai timpurilor antice, cinicii, se înmulţeau mai rău ca vrăbiile. Oriunde te uitai, dădeai de vreo manta aspră – din blană de urs uneori – de plete slinoase şi bărbi încâlcite – şi nelipsitul toiag. Însă pe măsură ce se înmulţeau, le scădea preţul. A fi cinic însemna aproape a fi vagabond.

Necazul era că nimeni nu-i mai credea lipsiţi de ambiţii, ascetici sau mai presus de slăbiciunile omeneşti. Din contră, se spunea că-s leneşi, uşuratici, că n-au păstrat de la Diogene decât bădărănia şi că tot cinismul lor se reduce la toiag, traistă, favoriţi mari şi etalarea unor umeri laţi. Se spunea că o mulţime de liberţi şi oameni fără căpătâi, cărora nu le plăcea să-şi câştige existenţa prin muncă cinstită, se apucau de forma aceasta de cerşetorie uşoară şi rentabilă. Se povestea că în traistele lor găseşti câteodată bucăţi de aur, oglinzi, unsori şi zaruri – şi că unii au ajuns să-şi cumpere din cerşit case şi moşii întregi.

Adevăraţii cinici, blânzii capucini ai antichităţii, aveau o singură replică la aceasta. Îşi chinuiau mintea să mai găsească ceva la care să renunţe. Replica nu era

pentru ei, de fapt, ci pentru paraziţi. Aşa s-a făcut într-o bună zi că Orbilius, jenat, greoi, a plecat cu perna în braţe de unde stătea, de pe Strada Săndălarilor, peste Piaţa lui Nerva şi pe Calea Toscană către Circul Maximus, unde se ţineau marile licitaţii. Acolo, agenţii de licitaţie şi lumea de prin jur erau să moară de râs, nu alta, când Orbilius a lăsat a se-nţelege că aşteaptă bani pe zdreanţa lui de pernă antediluviană; a ajuns să zâmbească şi el, observând, până la urmă, absurditatea ideii. Aşa stăteau lucrurile când, în drum spre casă, şi cu senzaţia vagă că a câştigat la o loterie neobişnuită, d-a văzut pe tânărul elegant, cu mantaua albastră ca hiacintul, rezemându-se înlăcrimat de o coloană sub arcadele Circului.

Orbilius a traversat în grabă pieţele şi s-a oprit abia pe cheiul dintre Pons Sublicius şi Pons Aemilius – şi aceasta doar pentru a se asigura că Marcellus îl mai urmează. Văzându-l că vine, a pornit mai departe, a ieşit pe poarta fluviului şi, în sfârşit, a luat-o în jos spre râu pe la Podul Fabricius. Aici şi-a pus perna pe marginea cheiului şi s-a aşezat pe ea, cu picioarele atârnând deasupra fluviului. Apa se învolbura, umflată şi roşietică, la temeliile insulei lui Aesculapius, cu templul ei negru-cenuşiu şi columna sculptată a lui Caesar; se zvârlea cu muget mai mare pe sub poduri şi curgea înainte, grea de soarele apusului. În sfârşit, se topea cu o ultimă lucire în lumina atelierelor de sticlărie de lângă Podul Probus.

Sunetele de pe cheiuri trebuie să fi avut efectul unei simfonii a liniştii asupra celor ce veneau de la Circ prin agitaţia clocotitoare a străzilor. Glumele voioase ale pescarilor ce-şi reparau plasele în bărcile lor greoaie se îmbinau într-o fermecătoare muzică, intermitent, cu strigătul negustorilor care vindeau băi de teracotă pentru păsări. Când şi când se auzeau alte sunete – plescăit de vâsle, ţipete de copii şi chemarea stridentă a omului care se clătina sub povara unei căldării cu chipuri ale Demetrei – bune să vindece sterilitatea – miniaturi din marmură albă şi sângerie de Iassos. Se apropia un şir de sclavi, în pas energic, purtând prăjini din greu încărcate cu coase, cu

ţinte şi catarămi pentru hamuri, pe care le duceau la bărcile gata încărcate cu baloturi de pânză, medicamente şi mirodenii, pentru ţăranii din susul râului. S-a auzit un fluierat strident şi şi-a făcut apariţia, în mers cadenţat, o divizie a gărzilor fluviale. Îi cunoşteai imediat după pingelele groase de plută şi inelele masive din urechi. Suflarea înmiresmată a primăverii plana asupra fiecărui sunet ca o dulce pedală de orgă, iar culorile toate se îmbibau de vraja luminoasă a anotimpului proaspăt.

Un scufundător, care cercetase încheieturile contraforturilor din faţa podului, a ţâşnit din apă şi a început să urce o seară. Orbilius era atât de concentrat în contemplarea omului, încât la început n-a observat că Marcellus se aşezase lângă el.

— Ai o dispoziţie cam proastă, prietene, remarcă cinicul, ca să deschidă vorba.

— Ca butoiul la serbările funerare, completă Marcellus, uitându-se întunecat spre celălalt mai.

Cinicul îşi privea unghiile de parcă citea în deşi zise:

— Vreo fată?

Marcellus încuviinţă din cap – se gândea că mai bine n-ar fi venit. Simţea instinctiv, din cuvinte, că cinicul era pornit să clarifice tragedia iminentă.

— Te-ai ars?

Întrebarea suna profesional, fără compasiune.

5 – Strada Săndălarilor

— Nu, din contră, spuse Marcellus. A scos biletul lui Ruth şi i l-a dat cinicului, cu senzaţia că e o afacere pe care trebuie s-o îndeplinească indiferent de neplăcerea lui. În acelaşi timp, i-a descris concursul de împrejurări care îi zădărnicise încercările din dimineaţa aceea.

— Noi, ăştia de la Roma, nu ne purtăm întotdeauna bine cu vieţile care ni se încredinţează, afirmă Orbilius, şi parcă-şi făcea singur un reproş.

Bătrânul cinic a citit biletul atent, pe urmă s-a uitat pe dosul ei şi i-a examinat filigranul, ca şi cum ar fi avut vreo semnificaţie. Epuizând astfel toate posibilităţile de informaţie ale scrisorii, a înapoiat-o şi a întrebat:

— Cine-i *chimor,* tatăl tău?

— Se numeşte Papirius. Are o brutărie pe Alta Semita.

Cinicul scrută depărtarea. Amintiri despre ceva demult cunoscut i se înşiruiau în minte şi întâlneau alte amintiri din Aceeaşi vreme. Toate la un loc formau un lanţ de imagini aproape şterse. Zâmbind, întrebă:

— De unde vine bunica ta dinspre tată?

— Din Tibur, îi răspunse Marcellus, iar cinicul se dădu pe spate, cu un râs surd.

— Vai, cât e de mică lumea, zise. Pe bunica ta o chema Jallia Clementina şi sunt vreo – era pe vremea consulatului lui C. Calpurnius Piso şi M. Vettius Bolanus – să zicem cincizeci de ani – de când am sărutat-o ultima oară. Chiar cincizeci de ani – da. Mai e printre cei vii?

— Da, e deosebit de vie, îl informă Marcellus, care nu se amuza de loc.

Din politeţe, întrebă totuşi:

— Deci ai fost iubitul ei?

Cinicul a făcut un gest de negare.

— Asta-i cam mult spus. Ea era dintre fetele acelea care flirtează cu oricine-i iese în cale, dar comit nebunii ireparabile doar cu oameni respectabili din punct de vedere economic, cum era bunicul tău. Mi-aduc aminte că l-am văzut o dată. Semeni puţin cu el.

— Atunci hai la noi acasă şi prezintă-ţi omagiile bunicii, îl invită Marcellus, iar cinicul consimţi îndată. Aproape se entuziasmase la gândul că-şi întâlneşte prietena din tinereţe şi sporovăia degajat. Chiar şi aşa, a fost atent să îndepărteze temerile tânărului. Până să traverseze piaţa lui Augustus, au stabilit principalele coordonate ale problemei. La răscrucea dintre Clivus Salutis şi Via Longa, s-au hotărât să treacă la depozite pentru ca Marcellus să facă o prezentare mai amănunţită a circumstanţelor, iar cinicul repetă:

— Jallia Clementina ţi-a dat punga de bani fără să i-o ceri?

Marcellus confirmă.

— Mă simţeam înghesuit bine când mi-a dat-o – aşa mi-a deschis o posibilitate – care totuşi, vezi, s-a dovedit a nu fi.

— Şi te-a îndemnat chiar ea, în persoană, să te duci la Circ şi să stai de vorbă cu Maes?

— Mi-a dat ideea să trec pe la Circ – şi-atâta tot.

— Asta nu schimbă eu nimic lucrurile. Jallia Clementina e de partea ta – un aliat puternic, în caz că nu s-a schimbat prea mult – şi după elte-nţeleg, nu s-a schimbat. Tatăl tău e acasă astă-seară când vine Maes?

— Nu-i niciodată acasă seara. Are treabă în oraş.

— Ei, atunci trebuie să găsim o ieşire, promise cinicul şi adăugă imediat, de parc-ar fi descoperit brusc o legătură tainică:

— Şi fata a plâns din pricina lui Maes… vai de mine! câtă vreme mai plânge cineva pentru noi… şi câtă vreme există ceva pentru care putem plânge… trebuie să facem ceva cu Maes şi fata asta.

Când au ajuns acasă, Euphemus tocmai descuiase unui om de la poliţie. Curierii soseau într-un anumit fel cu mesaje pentru Papirius, despre care se zvonea că are rol de consilier al gărzilor. Atunci a avut Marcellus pentru prima oară revelaţia faptului că Papirius folosea un ton deosebit de autoritar faţă de gărzi şi că oamenii luau o atitudine care nu se prea asemăna cu felul lor de a fi în timpul patrulărilor. Când a luat Papirius fâşia lungă de pergament, lată cam de o palmă, garda stătea ţeapăn, în poziţie de drepţi. Fără să dea nicio atenţie noilor veniţi, Papirius a prins fâşia la un capăt de o vergea puternică de lemn şi a strâns-o într-un rotocol, încât i se atingeau marginile. În sfârşit, a întins pergamentul şi l-a citit de-a lungul vergelei. În timpul lecturii minuţioase, figura îi arăta enervarea. Buza de jos i-a alunecat înainte, ochii i s-au făcut două despicături zimţuite. A citit textul până la capăt, a înfăşurat sulul, l-a aruncat pe focul de la altar şi a avut grijă să-l ardă de tot. I-a dat un ordin scurt lui Euphemus, pe Orbilius şi pe Marcellus i-a salutat din cap la fel de scurt şi, după ce şi-a pus o manta groasă de

ploaie, a ieşit, urmat de gardă.

Mare a fost bucuria bunicii când a dat cu ochii de vechiul ei prieten. Au mers toţi trei la bucătărie, unde bătrâna a prăjit castane cu mâna ei, iar Orbilius doar le despica, să fie şi el de folos cu ceva. Se vedea că nu colaborau pentru prima oară la o asemenea îndeletnicire. Se mai petrecuse cu vreo jumătate de secol în urmă, dar asta nu i-a împiedicat să-şi amintească toate detaliile, până la cel mai neînsemnat. Bătrâna doamnă mai ales era neobosită, iar cinicul degusta fiecare amintire recuperată, cu ştiinţă şi plăcere de epicureu. Ultimul lucru pe care l-a auzit Marcellus înainte de a se duce să vadă de asini a fost cotcodăcitul bunicii:

— Ce vremuri încântătoare; dar tu chiar că sărutai îngrozitor.

La care cinicul răspunse, galant, că este gata oricând să aducă îmbunătăţiri. Marcellus de când era el nu mai văzuse un dascăl spiritual purtându-se atât de uşuratic şi ajunsese aproape să regrete că l-a adus.

— Tu de ce nu stai cu Ruth? întrebă bunica atunci când Marcellus s-a întors la bucătărie. Bătrânii şedeau pe lângă foc şi beau vin de palmier. Bunica stătea în poziţia ei preferată, cu un picior îndoit sub ea şi-şi ţinea cupa cu trei degete.

— Am vorbit de Maes, zise el.

— Da, am auzit de treaba asta, răspunse Papiria. I-am trimis un mesaj şi miâne dis de dimineaţă vom avea certificatul. Taică-tău nu se întoarce înainte de miezul nopţii. Acum ia-ţi fata şi să nu te mai prindem pe-aici până mââne-n zori.

Când dădea să iasă, l-a oprit Orbilius:

— Am întrebat-o pe bunică-ta ce-ar fi zis dac-o dădeau pe ea unei gorile când avea şaişpe ani.

Bunica zâmbi:

— Iar eu am avut tactul să mă fac că n-aud întrebarea. În casa asta avem cu toţii foarte mult tact.

Orbilius urmă:

— Ar trebui să păstrăm o singură regulă de

comportare în viaţă: să ne purtăm cu alţii mai frumos decât cu noi înşine.

Bunica deveni sarcastică:

— Şi care ţi-a fost profitul de pe urma unei asemenea reguli de viaţă?

— O pernă, Jallia Clementina.

Bunica s-a înfiorat.

— Şi când te gândeşti că mă puteam mărita cu tine!

Aici a intervenit şi Marcellus în conversaţie:

— Atâta doar că Maes nu e deloc gorilă. E un bărbat deosebit de frumos şi iubita lui e cea mai drăguţă mulatră din fetele de la Circ.

— Are s-o scoată el de-acolo, zise Orbilius.

Bunica se arătă nedumerită:

— Ce te priveşte pe tine?

Orbilius spuse încet:

— Singurul meu scop este să înlătur obstacolele din calea vieţii, în folosul oamenilor şi să picur un zâmbet în sufletele lor când au ajuns la agonie.

— Ce puţin te-ai schimbat, constată bunica.

Şi cei doi bătrâni, care în definitiv nu erau atât de înspăimântător de bătrâni, au stat de vorbă multă vreme, aşa cum fac oamenii după o absenţă îndelungată. Când Babilla s-a apucat să facă surcele pentru focul de dimineaţă, ei tot acolo stăteau iar la timpul când Euphemus, cu tichia de noapte pe cap, a coborât să-l aştepte pe Papirius, mai aveau încă o mulţime de lucruri să se întrebe şi să-şi mărturisească. Doar când noaptea s-a retras, circumspect, ca o găină ce-şi părăseşte puii – cum se întâmplă primăvara timpuriu – atunci abia i-a dus bunica perna în camera anume pregătită pentru oaspete. Ea şi-a aplecat capul şi a zis:

— Hai fă-mi bucuria şi te mută la noi, să fiu eu sigură că nu duci lipsă de nimic.

Dar el a fost inflexibil.

— M-aş nărăvi de atâta răsfăţ. Dar am să vin să mai stăm de vorbă.

— Cât mai des, îl îndemnă ea.

— Cât se poate de des, promise el.

Bunica Papiria s-a smiorcăit niţel după ce s-a întors în bucătărie. Apoi şi-a dat seama că uitase să-i trezească pe sclavi şi s-a repezit să-şi ia legătura de chei şi bastonul.

O clipă mai târziu, glasul ei se auzea cârâind prin toată casa.

III

Ruth era încântătoare ca fructul copt al smochinului înainte de a se desface. Cele nouă luni sfinte se apropiau de sfârşit, iar Saturnaliile, serbările romane de iarnă, băteau la uşă. Lumea se pregătea din nou, pretutindeni, să serbeze soarele dătător de viaţă, în semn de recunoaştere a energiei care trebuie să fi pătruns pământul când mai era încă aninat de pomul vieţii. Versuri destinate momentului căutau să exprime străvechiul fapt într-o formă nouă. Iar profesioniştii încercau să uimească lumea cu modernisme. Doar cei mai înaintaţi dintre toţi nu scriau nimic, cei ce se aflau într-o „alianţă specială cu viitorul" şi care vorbeau, atoateştiutori, despre „ziua cea nouă" care avea să răsară curând. Se limitau să-şi omoare timpul în cele patru sau cinci cârciumi ale artiştilor, aburite de geniu, umezeală şi sărăcie şi care, foarte adesea, le serveau în acelaşi timp drept sufragerie, dormitor şi atelier de lucru.

În dughenele în care se făceau statuete de argilă, marmură, bronz sau metale preţioase, meşterii abia îşi mai îngăduiau să doarmă. Vânzătorii din Subura – centru comercial al Romei – şi din cartierele învecinate, stăteau să se prăbuşească de oboseală. De la ţară soseau turme întregi de vite pentru serbări şi sacrificii. Cărbunele şi lemnul de foc se revărsau în cantităţi enorme din corăbii de o asemenea lungime, încât abia îşi mai puteau face loc printre meandrele Tibrului şi se loveau necontenit de poduri. Când au venit ultimele vase din Egipt, timp de două zile întreaga Romă a devenit o florărie. Via Sacra mirosea ca un flacon gigantic de parfum revărsându-şi esenţele şi fiecare monument de pe străzi era împodobit cu ghirlande.

Ovidiu a cântat toamna şi Vergiliu primăvara, însă Marcellus tocmai înălţa laude iernii când s-a strecurat înăuntru Ruth şi s-a aşezat lângă el – arătând foarte drăgălaşă – cu răsuflarea puţin tăiată de efortul de a se purta pe sine şi pe băiat. Hotărâseră că este băiat şi că îl cheamă Jon. Ruth şi-a sprijinit capul de umărul lui Marcellus, iar el a mângâiat-o, tandru, pe păr. Cu timpul s-au apropiat unul de celălalt într-un fel pe care nu-l ştiau mai înainte. Părea că sfânta lor taină alungase dorinţa şi egoismul din sentimentele lor şi deseori se-ntâmpla să rămână astfel împreună, tăcuţi şi plini de minunea aceasta – de a fi ajuns până la capăt fără a dori să fie altfel. Erau împăcaţi în conştiinţa că şi-au împlinit scopul.

Însă pacea le era tulburată de neliniştea tot mai adâncă în legătură cu soarta copilului. Cu cât se apropia vremea, cu atât mai apăsătoare era tăcerea gândurilor lor când stăteau alături. Nu se aşteptau la niciun ajutor din partea bunicii. Ea se eschiva de mult de la orice discuţie, când încerca Marcellus s-o abordeze. Îi spunea tânărului verde-n faţă că e suficient de mare ca să-şi vadă singur de treburi. Adăuga, în felul ei binevoitor, că regreta de mult sentimentalismul pe care şi-l permisese în noaptea aceea, dar se lăsase surprinsă de Orbilius. Despre Orbilius remarca, în aceeaşi ordine de idei, că e un prost, mai mult, un prost nerecunoscător. În lunile din urmă îi făcuse exact o vizită, tocmai într-o seară când era ea plecată la joc de cărţi. Şi bunica încheia cu o diatribă directă şi descurajată la adresa lumii care, după cât se părea, era în cea mai mare parte populată de ticăloşi şi idioţi şi-n privinţa căreia avea, oricum, din ce în ce mai puţine speranţe.

Euphemus, la invitaţie, confirma depoziţia.

Marcellus şi-a atins obrazul de părul lui Ruth. Luându-l de mână, ea zise:

— Tatăl tău s-a întâlnit ieri cu Maica Sara şi-au avut o discuţie serioasă. El a întrebat-o confidenţial şi foarte amabil dacă este pregătită să abandoneze misterele creştine sau cel puţin să ardă tămâie dinaintea chipului lui Câssâr

— Ar trebui s-o facă, afirmă Marcellus cu convingere.

— Dar n-o va face. În ultimii doi ani a fost mereu abătută, dar foarte îndărătnică. A refuzat, Papirius a primit situaţia calm. A zis numai că este sâcâitor, fiindcă a auzit el că serviciul secret are ordin să-i ţină pe galileeni sub supraveghere. E dar că Caesar nu-i are la inimă. A declarat că, din diverse motive, el nu mai poate încălca legea ţării lăsându-i în voie pe necredincioşi. În sfârşit, Papirius a propus să ne dea libertatea. M-a ciupit de obraz şi mi-a zis „femeiuşcă”. Ştie câteodată să fie foarte drăguţ.

— Asta-i dispoziţia de sărbători – sau, altfel, are în minte vreo ticăloşie. A zis ceva despre Jon?

Ruth şi-a dus batista la ochi şi şi-a şters o lacrimă.

— A zis că pe Jon l-a vândut Directorului Irigaţiilor şi că trebuie să-i fie dat cât mai repede. Directorul are o afacere în Egipt şi dacă-i va permite vremea se va duce curând acolo.

— Şeful unuia din departamentele de cereale, observă Marcellus privind înainte, gânditor. Atâta întorsese lucrurile pe toate feţele, că mintea nu-i mai era bună nici să lucreze nici să stea. Dar de fiecare dată ajungea la concluzia că singurul plan sigur era să găsească o persoană de încredere, care să-l ascundă pe Jon o bucată de vreme. Marcellus era dintre oamenii înclinaţi să rezolve problemele prin tergiversare.

— Să nu te superi, zise Ruth brusc, dar câteodată îmi face impresia că nu-ţi prea pasă de Jon. De multe ori parcă te gândeşti la altceva când vorbim despre el.

Suspiciunea era fundamental nedreaptă, dar când a văzut figura ei palidă, neliniştită, cu trăsăturile delicate şi ochii de o stranie expresivitate, scânteind de lacrimi, Marcellus, n-a mai simţit nici urmă de supărare. L-a prins o undă de compasiune şi tandreţe. I-a spus, luându-i faţa între mâini:

— Uit să mă gândesc la Jon doar atunci când visez la tine.

Ea l-a întrebat:

— Promiţi că nu-l părăseşti niciodată pe băieţelul

nostru şi dacă ajunge la necaz… ai să faci tot ce-ţi stă în putere ca să-l ajuţi?

Ca răspuns, el încuviinţă cu un gest plin de seriozitate:

— Totul, repetă ea şi el completă, răbdător:

— La nevoie, am să-mi dau şi viaţa pentru el.

Ea zise ca prin vis:

— N-ar trebui să fie greu să-ţi dai viaţa pentru copilul tău.

În dimineaţa următoare Ruth a venit din nou. Marcellus avea o vacanţă de şase săptămâni, datorită suspendării navigaţiei curente în timpul festivalului, şi stăteau mult timp împreună. Ea a adus o mână de violete, pe care la a pus să plutească într-o cupă largă de papirus. Crescuseră sub sticlă, lângă zidul bucătăriei şi au umplut îndată odaia cu magia lor. O fericire adâncă îi lumina faţa. Părea aproape veselă. Mişcările mâinilor, felul în care i se ondula părul, nuanţa de scoică rozacee a obrazului şi muzica glasului ei îl ţineau ca un lanţ de nedezlegat. Când Ruth s-a aşezat, Marcellus a îngenuncheat şi şi-a îngropat faţa în poala ei. Ea a râs uşor.

— Jon a fost obraznic.

— De pe-acum, remarcă Marcellus, pe un ton de solicitudine paternă. După un răstimp continuă:

— Mâine am să aduc jertfe lui Mithras, pentru ca Jon să fie exemplu între cei ce cinstesc adevărul.

Ruth stătea pe gânduri. Apoi zise:

— Am să mă duc şi eu la templul cel mare al lui Isis şi-am s-o rog pe Sfânta Mumă să-l aibă în grija ei, ca să nu se apropie de el nicio răutate şi să aibă ochii limpezi.

Îndată a urmat, şireată:

— Iar Maica Sara se roagă zi de zi la Iisus, pentru ca Jon să-i iubească pe săraci şi să dispreţuiască bogăţiile.

— Asta în timp ce bunica îşi punea ieri rochia de serbare şi făcea sacrificii pentru Venus pe care-a oferit-o Templului Capitolin. Mi-a spus de treaba asta azi dimineaţă. Mi-a mai spus că priveşte cu îndoială venirea pe lume a ticălosului conceput după chipul meu. Dar tot

atunci s-a gândit că e de datoria ei – indiferent ce s-ar petrece cu Jon – să se roage ca drumul lui să fie presărat cu inimi zdrobite de fecioară.

— Bietul Jon, oftă Ruth. Nu-i prea uşoară soarta lui.

Au râs amândoi şi văzduhul părea auriu, izbăvit de nelinişti. Înainte de a se despărţi, Marcellus a revenit la posibilitatea eliberării celor două femei. Cu toate că nu erau siguri, probabil că Papirius avea informaţii exacte despre mişcările de zi cu zi ale poliţiei secrete, care primise, poate, instrucţiuni de la cercurile mai puţin moderate să supravegheze toate asociaţiile duşmănoase şi fără credinţă. Adică epicureii şi creştinii. Se mai ştia că minele i-ar fi primit cu braţele deschise pe cei nesupuşi. Cam asta-i tot ce se aflase, ori atât se credea că ştie lumea. Îi nedumerea foarte mult scăderea creditului comercial al lui Papirius, dar se părea că vânzările nu au importanţă. Marcellus presupuse, în glumă, că tatăl lui ar fi bolnav. Asta i-a amintit ziua de primăvară, cu nouă luni în urmă, când discutase pe Câmpul lui Marte cu Pedanius şi, tot aşa, se gândise la viitorul tatălui său.

— Cred că mâine mă duc să stau niţel de vorbă cu Pedanius, cizmarul, îi spuse el lui Ruth.

— Atunci ia şi sandalele mele vechi, îl rugă ea, absentă.

— Am să-i cer un sfat în privinţa lui Jon, adăugă Marcellus.

Ruth îşi înălţă puţin sprâncenele şi-şi ascuţi buzele:

— Ai tu din când în când toanele tale, declară ea, zâmbind.

Pe Strada Săndălarilor erau doar câteva case cu subsol, într-una din acestea locuia Pedanius. Lucra chiar la subsol şi când auzea pe careva trecând, privea mecanic în sus, ca şi cum persoana de afară ar fi călcat pe un are nevăzut, îi cunoştea pe cei mai mulţi dintre locuitorii de pe strada lui după picioare, de la pulpa ca fusul a Veraniei, manechinul, la gleznele de hipopotam ale negustorului de vite Calvisius. Era o petrecere instructivă, însă deprimantă, parţial din motive pur estetice, dar mai ales

din motive profesionale, în măsura în care fiecare ceas al zilei aducea confirmări suplimentare unui fapt bine cunoscut lui Pedanius – anume că în privinţa cizmăriei, oamenii fac prea puţină deosebire între munca serioasă şi cârpăceală.

Pedanius, după cum am observat, era un bărbat cu umerii înguşti şi cu înclinări spre misticism. Însă umerii aceştia aveau calitatea specială că păreau a invita nenorocirile întregii lumi să cadă asupra lor. Ochii nu-i erau nici limpezi, nici adânci şi cu greu s-ar fi putut numi frumoşi în vreun fel, dar aveau un licăr de fericire simplă care, deşi lipsit de magnetism, întărea totuşi chemarea umerilor pentru orice fărâmă de nefericire şi nenoroc ce-i ieşea în cale. Până şi o urare obişnuită, ca „Zeii să te binecuvânteze”, pe care-o rostea oricine înainte de masă, lui îi aprindea întreaga fiinţă. Zâmbetul stângaci şi osos, dând impresia unei încrederi nude, uşor indecente, îl lumina ca un far.

— Îmi aduc bine aminte visul tău, confirmă cizmarul cu aerul unui copil isteţ, mândru de cunoştinţele lui. Era bătrânul hangiu Gaphyrus – dea Domnul să-şi umple burta în fiecare zi – care mergea la o casă de rugăciune de-a galileenilor; a intrat de vreo şase-şapte ori la rând. Hm! – îţi aminteşti, casa de rugăciune, ziceam eu, aduce nenorocire, hangiul moarte iar vagabondul – o pierdere deosebită.

— Mi-aduc aminte, răspunse Marcellus, care, intrând, s-a supus numaidecât invitaţiei mute a omuleţului şi

— Pe cât permitea subiectul – şi-a înfăţişat suferinţele. M-am gândit de mult, zise, la mama lui Ruth, Sara, care este dintre galileeni.

Torsul cizmarului s-a împotrivit vehement acestei interpretări brute şi comode.

— Nu trebuie să amesteci elementele unui vis cu lucrurile pe care le simbolizează. E cu totul altceva că n-o să iasă nimic bun din purtarea galileenilor şi a altora care nu-l iau în serios pe Caesar şi pe zei. În sfârşit, adăugă el

consolator, visele arată uneori contrariul, iar nenorocirea, pierderea sau moartea *pot* fi evitate.

— Dar soarta care se pregăteşte copilului – asta cum s-o abatem? întrebă Marcellus. Dacă nu reuşim asta, înseamnă că suferim din plin pierderea şi nefericirea prezise în vis. Iar moartea – moartea oricum ne pândeşte în fiecare clipă.

Pedanius era cufundat cu totul în problema aceasta dificilă.

— Papirius cel mic va fi cu siguranţă salvat – nu e nicio îndoială. Însă cum? – asta-i întrebarea. Poate-ar fi bine să aşteptăm să vedem locul stelelor în momentul naşterii lui.

— Nu, trebuie să ne pregătim dinainte, obiectă Marcellus.

— Asta-i dar, trebuie să ne pregătim la timp, observă Pedanius, înfigând astfel pumnalul în spatele propriei lui propuneri.

Dar cum? Tot aici ajungem.

— Ai vreo cunoştinţă la ţară – vreo mică familie, ceva, unde să poată sta un timp – până pleacă de la noi Ruth cu maică-sa?

— Aveam odată – şi poate mai trăieşte – o soră măritată cu un ţăran, sus la deal. Dac-am putea duce copilul acolo, ar fi în siguranţă până găsim altceva.

— Cum faci să nu-i trezeşti bănuieli?

Cizmarul îşi scărpină cu o mână braţul stâng şi cu cealaltă şoldul stâng, semn că gândeşte serios. Apoi s-a lăsat pe spate, sprijinindu-se în degete şi şi-a desfăcut trăsăturile într-un zâmbet. Înţelesul surâsului era neîndoielnic. În sfârşit, a izbit cu pumnul în masa de lucru, amestecând într-o învălmăşeală ireparabilă cuiele sortate în despărţiturile unui grătar. A început să le adune cu un magnet şi izbucni, voios:

— Pe Jupiter! Am să dau chiar eu o fugă până la soră-mea. Ultima oară am văzut-o la nunta mea, acu’ douăzeci de ani. Ei, nu poţi spune că-i exagerat de des s-o văd la douăzeci de ani o dată.

— N-ar fi cazul să folosim o femeie? întrebă Marcellus, cu precauţie.

Pedanius se ambală:

— Să-l încredinţezi unei femei pe cel care este poate ultimul Papirius? Ar însemna să pui samarul pe un bou.

Marcellus, alarmat oarecum de fervoarea lui Pedanius, obiectă:

— Costă o grămadă de bani să călătoreşti – şi eu, ca-ntotdeauna, sunt lefter.

— Există căi destule, aranjăm noi, îi răspunse Pedanius plin de speranţă. Însă habar n-avea cum să procedeze.

Marcellus a mai încercat un argument:

— Soţiei tale crezi c-o să-i convină că pleci?

— Ce, ai impresia că mi-e frică de nevastă? exclamă Pedanius gata să se simtă ofensat.

Marcellus avea de mult convingerea că aşa este, şi toată lumea o ştia de mult, dar răspunse:

— Bineînţeles că nu.

De când e lumea, femeile însărcinate s-au rugat la Diana şi Lucina. Nici Ruth n-a uitat s-o facă. Dar acum, chiar când trebuia să se împlinească minunea, ea s-a hotărât s-o caute şi pe Isis, Muma Sacră, nu numai ca să-şi asigure ajutorul zeiţei, în general, pe lângă sprijinul celorlalţi, dar mai ales pentru că se îndrăgostise de chipul pruncului Horus, care privea cu un aer poznaş de la pieptul mamei sale. Ruth ar fi dorit ca Jon să-i semene lui Horus cât de mult şi de aceea trecu pe la Isis.

La vremea când Marcellus îşi lua rămas bun de la cizmarul Pedanius, Ruth se găsea pe Via Sacra, în drum spre Templul lui Isis din Regiunea a treia. Nu era drumul direct la templu, s-ar putea spune că chiar dimpotrivă. Însă calea dreaptă de la Alta Semita la Regiunea a treia era insuportabil de anostă. Doar un haos de proprietăţi ale clasei de mijloc – faţă de drumul pe la prăvălii. Lui Ruth îi plăceau asemenea scurte abateri din drum, pentru că era într-o oarecare măsură o *emax domina* – doamnă înzestrată cu plăcerea cumpărăturilor.

Via Sacra era în plină forfotă. Într-adevăr, în această parte a oraşului nu se aşternea liniştea niciodată. Până şi-n puterea nopţii, strada era agitată, zgomotoasă; vehicule care fuseseră oprite la porţile oraşului şi-acum se grăbeau să ajungă la destinaţie; doctori care alergau la bolnavii lor, filosofi în drum spre muritorii pe care trebuiau să-i pregătească pentru ultima călătorie; bogătaşi care veneau cu torţe de la petreceri târzii şi beţivi ajunşi în dificultate. Chiar atunci când omenirea tăcea, când nu se mai scurgea pe străzi nicio trupă a gărzilor, şi nu se auzea nici gălăgia care să-ţi arate unde sunt sanctuarele plăcerii, chiar şi atunci parcă ecoul tumultului de peste zi emana din obloanele blindate ale magazinelor şi din zidurile caselor, care păreau că gem şi sporovăiesc singure.

Acum, la ceasul al treilea, văzduhul era plin de larmă. Asinii şi catârii încărcaţi cu poveri grele treceau zbierând şi nechezând, izbindu-se de adunarea pestriţă a negustorilor ambulanţi şi de hoardele de cerşetori. Strada strălucea de culoare şi vuia de vorbe mânioase, printre firme care invitau la bijutieri, bancheri, cofetari, vânători, negustori de vopsele şi meşteri de flaute. În jurul spitalului, pe la jumătatea străzii, stăteau doi paznici, înarmaţi cu bice şi cu figuri grozav de solemne, de parc-ar fi păzit faimoasa Lână de Aur. Vedeai asemenea cârduri de gărzi, încât puteai uşor bănui că numai pe strada aceasta vreo jumătate de cohortă se ocupau de borfaşi şi de circulaţie. Strigau să grăbească circulaţia, s-o îndrume sau doar s-o înviorez şi când îşi trăgeau săbiile ca să întărească vreun ordin în mod special, vaietul victimei şi râsul privitorilor acopereau loviturile lamei.

Ruth, care în urmă cu un an era o fetişcană oarecare a Romei, devenise o femeie a cărei frumuseţe îi deschidea căile oriunde s-ar fi dus; ea se bucura de spectacol cu aerul acela voios protector care nu-i părăseşte nicicând pe fiii marilor oraşe. Sorbea, lacom, cu ochii şi auzul, amalgamul pitoresc şi primea, prin simţurile treze, mirosul unic al mulţimii de greci, bitinieni, etiopieni, italieni, nordici – oameni ai murdăriei şi mizeriei din cartierul de

peste fluviu. Ea, care ştia mirosurile de mahala din fragedă copilărie, zâmbea, recunoscându-le, prin gloata care îşi făcea loc cu ghearele, coatele şi duhoarea ei. Maimuţa străbună a umanităţii şi-ar mai fi arătat o dată ochii roşii, dintâi scrâşniţi într-un zâmbet, dac-ar fi văzutcum se deschid în Ruth instinctele ca o eflorescenţă a voluptăţii atavice.

Ruth, pe care cu mai puţin de un an în urmă o interesau flăcăii de la poarta Collina, trecea astăzi printre cârciumi ea o regină. În vreme ce Marcellus oferea la roata lui Mithras o pulpă de vită pentru binele lui Jon, Ruth făcea, împreună cu pruncul, o plimbare prin împrejurimi. S-a simţit tentată să intre într-o parfumerie în care o fântână arunca dintr-un bazin semicircular arcuri înalte de apă parfumată în douăsprezece jeturi fine. Aici
i s-a oferit un scaun metalic cu pernă, iar un vânzător a întins pe braţul ei picături de ulei aromatic şi suc de scorţişoară cu o *spatula*[15] din sticlă. A văzut doamne din înalta societate cercetând pe toate feţele smaralde, opale, inele cu peceţi din sardonix. Ruth credea că femeile acestea se hrănesc cu limbi de flamingo şi poartă voal de Coan pe piele. După aceea a ajuns într-un loc unde era Euphemus, antrenat într-o îndeletnicire pe care acasă o numea întruchiparea pesimismului şi a cuceririlor acestuia. Un vânzător roşu la păr încerca în acelaşi timp să-l înşele cu un evantai din pene de păun. Fără să vrea, Ruth a fost atrasă de un atelier unde cincizeci de sclavi năduşiţi făceau încălţări din papirus pe care le potriveau după măsură în prezenţa clienţilor. Când, în sfârşit, s-a smuls de aici, ca să se ducă mai repede la Templul Mumei Sacre, toată lumea comenta o veste proaspătă – că tot Vergiliu a rămas cel mai căutat autor în librării. Şi când a sosit până la urmă la treptele Sfântului Locaş, a trebuit să se oprească o clipă, să-şi tragă sufletul – şi să-şi limpezească mintea de imaginile bine clasificate ale bricelor *de luxe,* oglinzi, peruci, garnituri de purpură, brasiere, pijamale, fileuri, coliere din pietre preţioase,

15 Roma antică era împărţită în 14 ***regiones XJrbis.***

cercei în formă de struguri, fiare de încreţit părul, foarfeci şi tot ce mai puteau păstra atunci în minte doamnele când se-ntorceau după o zi de cutreierat prin magazine.

Ruth a pus o monedă în dispozitivul de apă sfântă instalat ca o santinelă în faţa templului şi în clipa în care s-a umezit cu cele două picături ce constituiau o porţie, pacea locaşului a pogorât asupra ei. Ruth a intrat, lin, prin cadrul îngust al uşii şi s-a oprit la colţul colonadei care închidea curtea templului. A trecut cu familiaritate pe la altarele în care se stingeau acum spiralele de fum ale sacrificiilor de dimineaţă, a bătut o mătanie în faţa altarului înalt din unghiul sudic şi a mers mai departe, la seara mică ce ducea spre porticul templului propriu-zis, unde stătea ca portar un chip al lui Bacchus. Era un Bacchus bătrân şi la locul lui, căruia până atunci Ruth îi adresa doar câte-o privire pasageră. Expresia obişnuită a zeului era de pro

I Lopăţică de mestecat alifii etc. (lat.).

fundă senilitate. Dar în dimineaţa aceasta zâmbea protector, ca un bunic, sau părea să zâmbească, pentru că cineva îl împodobise cu o cunună care-i alunecase pe ochi, într-o parte.

Totuşi, Ruth n-a întârziat aici. S-a îndreptat fără zăbavă spre una dintre nişele capelei din faţă. Aceasta adăpostea chipul făcător de minuni al Mumei Sacre, o siluetă înaltă, cu mâini subţiri de marmură, figura placidă toi în marmură şi corpul ascuns în splendoarea unei robe azurii. Pe degete, pe piept şi peste tot unde era posibil, sclipeau bijuterii, darurile celor pe care-i ajutase. Dar pe braţul ei se afla cea mai de preţ podoabă, pruncul Horus, golgoluţ, jucăuş şi lustruit în mod special pentru sărbătorile ce se apropiau.

Niciodată nu i se păruse mai ispititoare tinerei femei făptura lui miniaturală. Ar fi vrut să-l legene în braţe, să-l arunce în sus şi să-l prindă, să-l dezmierde, să-l iubească. Şi pentru că asta nu se putea, s-a uitat, prudentă, în jur, s-a înălţat pe vârfuri şi a sărutat copilului degetul foarte rece de la picior. După aceea s-a aruncat cu faţa la pământ şi s-

a rugat la Marea Mumă să binecuvânteze viaţa plăpândă care trebuia să vadă curând lumina zilei; a implorat-o să-l ferească de soarta cea rea ce i se pregătea şi să-l apere oriunde s-ar afla el. A spus rugăciunea cu glas tare, în cuvinte simple şi dulci, ca Jon să se facă un bărbat cu ochii luminoşi, cu dragoste de adevăr şi să placă femeilor. La urmă a intonat, fără să se ferească, rugăciunea care era străveche şi pentru bătrânii neamului ei, pe când trudeau să ducă piatră la Piramida lui Faraon. De drept, lui Osiris trebuia adresată.

„Apără-l de toţi zeii care smulg suflete, sfâşie măruntaiele şi se hrănesc cu hoituri”.

Pabek, care a urmărit-o pe Ruth de la intrare, şi-a şters lacrimile şi a scuipat cu putere ca să se convingă că a răcit şi de aceea îi lăcrimează ochii. Stătuse ascuns după coloanele de lângă Bacchus cel cu ghirlandă. Se afla acolo la momentele cuvenite pentru a face venerabilei zeiţe portrete pe plăcuţe de *buxus I.* Silueta lui masivă se odihnea, greoi, pe un scaun pliant tu întăritori de piele. Tabloul aproape terminat se sprijinea pe un şevalet scund. O înfăţişa pe zeiţă într-un veşmânt strâns pe corp, cu o pelerină ce părea să aibă croială grecească şi, oricum, nu putea fi descoperită la niciun model viu din Roma. Mantia se încheia într-un nod simplu peste piept, iar prin nod era trecută, cu efect decorativ, o floare de lotus. Pe creştet avea o glugă, ca cele purtate de elegantele Egiptului în timpul regilor mai noi.

Pabek îşi spuse:

— De şase sute treizeci şi una de ori am pictat-o pe prea sfânta în nevrednic chip, pe bucăţi de merişor, chiparos şi molift şi mereu i-am dat trăsăturile acestea, cum am învăţat de la Plotin, iar el de la meşterul lui. Dar – ezită el puternic tentat – să mă-nghită Anubis dacă n-am s-o fac şi pe-asta!

Şi preotul cel gras porni legănat, gâfâind şi suflând, către zidul capelei, iar când Ruth se ridică după rugăciune, Pabek stătea în spatele ei. Ea s-a îmbujorat, de tulburare, când l-a văzut pe preot; însă preotul şi-a înclinat capul,

zicând:

— Ruga ţi-a fost primită.

Îl privea fără să priceapă şi el repetă:

— Ţi se va împlini gândul.

Când vorbele preotului au pătruns la înţelegerea ei, Ruth s-a înroşit mai tare. Pabek a întrebat-o:

— Vrei să aduci Sfintei Mume o ofrandă – să stai nemişcată pe scaun o jumătate de oră?

Ruth s-a gândit imediat la o poveste demult îngropată, despre ce se putea petrece în templele egiptene în alte vremuri, dar văzând faţa lui grasă, ciudată, şi-a lăsat bănuiala deoparte şi a zis:

— Cum adică să pot sluji Sfintei Mume stând nemişcată?

— Nu-i nevoie să înţelegi tu. Vino, o chemă el şi se legănă către şevalet. Ea l-a urmat şovăitoare şi s-a aşezat pe marginea taburetului pe care i l-a împins preotul. El s-a pornit să lucreze în tăcere, a răzuit figura zeiţei din două mişcări, a făcut un semn spre fată, s-o liniştească şi să-i provoace expresia necesar, a strănutat şi şi-a amestecat culorile pe paletă. Curând i s-a adresat, calm:

— Nu eşti din comunitatea noastră, copilă.

Ea privea dinainte-i ca într-un vis fericit; nu, nu era. Numaidecât s-a uitat la el întrebător:

— De ce sunt zeii voştri animale?

— Benedictus benedicat, răspunse el cu un murmur mulţumit. Cel binecuvântat, binecuvântează. Privit aşa, zeii noştri nu mai sunt animale. Sunt ceea ce înţelepţii numesc simboluri. Tot aşa, înfăţişăm soarele ca pe o floare de lotus ce se ridică din ape, dar, desigur, nu credem că soarele s-a născut din floarea de lotus. Cărţile noastre sfinte, scrise de Isis şi Horus…

— Doamne Dumnezeule! întrerupse Ruth, uimită. Horus, mititelul, a scris cărţi?

Pabek s-a uitat pe deasupra lucrului său fără să înţeleagă; pe urmă şi-a dat seama şi a emis iar un şir de mormăieli:

— Ah, pruncul Horus – a crescut mare, mare de tot. A

luptat cu Anubis ca să-şi răzbune tatăl.

— Şi l-a învins pe Anubis? întrebă Ruth, jenată de greşeala ei.

— Mmm. Într-un fel. Ei luptă neîncetat. Reprezintă principiul echilibrului. Dar asta încă n-ai cum s-o pricepi tu. În cărţile sfinte se zice că odată, de mult, zeii au trebuit să fugă de giganţii răzvrătiţi şi, sperând că nu vor fi recunoscuţi, s-au strecurat în trupuri de animale – unul în ţap, altul în pasăre şi aşa mai departe. De aceea şi-au păstrat zeii înfăţişarea de animale până în zilele noastre. Aceasta se dovedeşte în scrieri de peste două mii de ani, păstrate în cele mai vechi temple ale noastre.

În clipa aceea, dinspre capelă a venit zvonul unei cântări surde. Răsuna mai aproape – apoi mai departe. Era evident că cineva dinăuntru mergea încolo şi-ncoace. Ruth s-a uitat nedumerită la pictor şi acesta a lămurit-o:

— E Zachlas, bucătarul, unul cât mine de gras. Noi doi suntem cei mai graşi preoţi din templu şi semănăm puţin între noi. Dar eu arăt mai bine.

Şi izbucni într-un râs gros, nestăpânit. Zachlas însuşi, ca pentru a dovedi adevărul acestor cuvinte, apăru în intrarea largă a capelei. Rotund ca un butoi, a trecut prin portic, zicându-şi cântarea – cea pe care anticii o numeau *Maneros,* bocet pentru singurul fiu al celui dintâi rege egiptean. Când se intonează cu glas stins şi îndurerat, are un efect deosebit. Din burta lui Zachlas melodia ieşea ca dintr-un poloboc. Ruth îl asculta, fermecată. În timpul acesta cântăreţul începuse să tămâieze aerul cu mirt înaintea slujbei de după-amiază şi pictorul strigă la el:

— De ce nu dă Pankrates cu cădelniţa?

Zachlas şi-a ridicat ochii şi-a răspuns:

— Păi *dă* – pe scări. Numai că se scoală şi el un pic mai târziu.

Între timp a zărit-o pe Ruth, şi-a pus cădelniţa pe o masă şi s-a apropiat, dând semne de plăcută surprindere.

— Ei, asta-i bună! exclamă. Îl cerceta pe Pabek cu privirea peste umăr. Dar ştiu că ai curaj! Ce crezi c-o să zică părintele paroh de treaba asta?

Glasul lui Pankrates răsună uscat şi indiferent în spatele lor:

— Dacă nu face pe loc o slujbă pentru noua noastră Mumă, atunci e sigur ca s-a întâmplat ceva cu bunul lui gust.

Pankrates era un bărbat uscăţiv, cu buza de jos răsfrântă şi picioarele subţiri. Părea întruchiparea preotului egiptean tipic, magician, din cărţile de poveşti – de felul celor care merg călare pe crocodili şi crocodilii le fac semn din coadă încă de departe. Avea în cap o plăcuţă de argint, pusă acolo prin trepanaţie şi, departe de-a o ascunde, el o considera mai degrabă o dovadă a distincţiei sale.

Toţi trei se întreceau în amabilităţi faţă de Ruth. Se purtau aproape la fel de ciudat ca vânzătorii de pe Via Sacra, cu două ore în urmă.

Când, mai târziu, Ruth îi descria lui Marcellus întâmplările dimineţii, ea remarcă:

— Veneau zbârnâind, ca fulgerul pe sârma de la gard.

Zachlas a apărut cu fructe conservate, Pankrates cu flori pe care le luase, de fapt, să-şi mai îmbuneze nevasta. Dar punctul culminant l-a atins Pabek atunci când, punându-şi paleta deoparte, s-a dus, trudit, până la sediul lui, dincolo de sala misterelor şi s-a întors cu o miniatură a lui Horus. Era o copie fidelă a copilului din braţele lui Isis, la fel de seducător şi poznaş. Ruth era tulburată şi plină de recunoştinţă:

— Dac-aş şti cum să vă mulţumesc, zise. Dar când s-o face Jon mare am să-l trimit pe el să vă mulţumească.

Niciunul dintre preoţi nu i-a răspuns şi n-a râs. În cele din urmă, Pabek şi-a ridicat ochii de la pictura umedă încă la original şi a spus, visător:

— Trimite-l înainte să se facă mare. Vino tu cu el. Vino cât mai des. Poate că şi pruncul Horus ar trebui să se mai schimbe la faţă.

Ruth s-a întors direct acasă. Chiar şi aşa, preoţii i-au dat doi sclavi puternici s-o escorteze şi să-i deschidă calea pe porţiunea aglomerată dinainte de Porta Viminalis. Ea a

protestat energic, dar nimeni n-a ascultat-o. Înainte de a pleca Ruth, Pankrates a ridicat o cută din tunica ei la buze; Zachlas a îngenuncheat să-i sărute mâna: Pabek i-a luat capul între mâini, a sărutat-o pe frunte şi i-a urat, solemn:

— Fie cu tine binecuvântarea Celui de Sus.

IV

Saturnaliile veneau întotdeauna ca o avalanşă. Îi luau prin surprindere pe cei care, de altfel, aşteptau sosirea lor cu nerăbdare de şase luni şi mai bine. Când în cele din urmă se revărsau asupra oraşului şi-l copleşeau sub greutatea unei senzaţii generale, jumătate din populaţie era mai mult sau mai puţin în urmă cu pregătirile – gătitul, curăţenia, tăierea vitelor. În ajun de 16 decembrie, meseriaşii, negustorii trudeau până-n ultima clipă şi erau livizi ca minerii. La data aceasta, crainicii magistraturii se răspândeau călări prin oraş să anunţe că a sosit ceasul cel mare când, pentru un scurt moment, ar trebui să fie pace pe pământ, iar braţele au parte de o trecătoare odihnă.

Aşa cum se adună vânturile în craterul Eitnei, s-a strâns în zori o mică adunare de cinici la colonada Basilicei lui Neptun, pe Câmpul lui Marte. Stăteau pe jos sau în picioare, în grup, în jurul coloanei corintice împodobită cu imagini din Asia Minor. Venise acolo „Spada”, care se fălea că trăieşte dintr-un *as* pe zi şi „Labirintul”, al cărui oferă că nu-şi poate reduce bugetul sub un *as* şi jumătate. Era şi „Modelul”, un cinic maltez şi „Roata Sorţii” care le rumega în tăcere glumele şi necazurile cele nou-născute cam aşa cum îşi mănâncă scroafa purceii. Mai era Petrus, „Paraua”, cel ce se înfăţişa ca altruist fanatic; adică iubea furnicarul milioanelor asiate, dar avea pică pe cizmarul Pedanius din Strada Săndălarilor fiindcă-i datora acestuia nişte bani pentru pingelit. Şi Orbilius.

Conversaţia lâncezea. Sunt clipe în care grija pentru suflet trece pe planul al doilea. Sărbătorile dau oamenilor un asemenea spaţiu de respiraţie – şi acesta este unul dintre motivele pentru care Saturnaliile prilej uiau lepădarea de griji a tuturora. Nici chiar maltezul şi Petrus Paraua, care se certau de peste treizeci de ani, nu mai

găseau substanţă, încât argumentele lor erau pe drojdie şi marea divergenţă a fost prezentată lui Orbilius spre rezolvare.

Bătrânul cinic sfrijit îşi netezi barba şi rosti sentinţa.

— Aveţi dreptate amândoi. Maltezul mulge un ţap şi Petrus îi ţine şiştarul.

În vremea aceea stilul judecăţii epigramatice era mult apreciat şi în plictisul începutului de sărbătoare ar fi câştigat aplauze cu atât mai entuziaste. Însă chiar în momentul acela le-a atras atenţia o foarte ciudată procesiune. Se apropiase neobservată dinspre Templul lui Isis şi Serapis sau cel puţin din direcţia aceea. În frunte mergeau un toboşar şi un negru uriaş cu câte un ciomag în fiecare mână. În spatele lor venea o pereche de sclavi mai blonzi, dar la fel de puternici. Urmau alţi doi bărbaţi, cu o litieră de culoarea focului. Pe urmă alt negru şi, în sfârşit, o a doua lectică, verde, la fel de vie în culoare ca prima.

Nu era nimic neobişnuit în asta. Toate erau cu chirie: toboşarul, negrii, baldachinele. Singurul lucru neînchiriat şi care făcea procesiunea interesantă la vedere era bătrâna doamnă care şedea în litiera din faţă – sau părea să şadă, pentru că ieşise pe jumătate în afara vehiculului, pe partea dinspre bazilică şi nu putea fi văzută decât în combinaţie cu umerii, braţele şi capul sclavului din faţă. De la distanţa aceea se auzea doar un gen de cârâială însoţită de gemete scurte, pătrunzătoare. Astfel, procesiunea s-a oprit pe loc. Sclavii au pus litiera jos şi, după obicei, şi-au potrivit perniţele pe care se sprijinea oiştea. Toboşarul s-a scărpinat între umeri cu beţele tobei într-un fel ce dovedea că nu fără pricină alesese locul acela din tot corpul său. Negrul cel mai din faţă s-a aşezat pe căpătâiul gros al unuia din ciomege, iar cu celălalt ciomag făcea jonglerii. Privitorii au ajuns la concluzia că numai din lipsa unor obiecte mai grele, cum ar fi trunchiuri de copaci sau coloane de marmură, se rezuma la un atât de modest exerciţiu matinal. Negrul avea o forţă extraordinară.

Toţi se manifestau după legile nescrise ale unei echipe angajate pentru lectici de închiriat – şi lecticile

acestea erau mai vechi decât cei mai bătrâni locuitori ai Romei, între timp, unul din oameni s-a îndreptat spre grupul de cinici. Avea aerul unuia care îndeplineşte o datorie neplăcută, sau al unui credincios ce se coboară la necredinţă – şi mult prea evident se *coboară.* Un cotcodăcit strident din litieră l-a făcut să-şi grăbească niţel ritmul la ultimii patru-cinci paşi, dar n-a reuşit nicidecum să-i schimbe expresia de melancolic dezacord a figurii. A întrebat cu glas acuzator:

— Îl cheamă pe vreunul din voi Orbilius, domnilor?

Nu răspunse nimeni; însă ochii tuturor cinicilor s-au îndreptat către Orbilius, ca într-un număr perfect executat.

— Te numeşti Orbilius? întrebă cinstitul sol. Bătrânul cinic n-a încercat să nege faptul. S-a foit niţel şi a recunoscut, şovăitor.

— Vrea să-ţi vorbească o doamnă, zise omul, de parcă rostea o sentinţă. Orbilius îndreptă o privire imploratoare spre fraţii lui întru meserie, dar ei îl urmăreau fără simpatie. Dacă ar fi avut o cât de mică şansă în sensul acesta, i-ar fi oferit zeului său protector, Hercule, orice – numai să-l preschimbe într-un fulg de nea dintre cei care începuseră să cadă; dar era ceva în bunica Papiria care năruia complet la cei din jur intenţia de a recurge la magie. Domeniul ei, ca şi vorba, aparţineau prea mult acestei lumi.

— A fost odată un bătrân de cinic nătărău care-a promis să vină în vizită la noi, zise ea.

Orbilius privea în gol, cu vinovăţie.

— Şi care n-are nevoie de vechii lui prieteni, urmă ea.

Orbilius îşi ridică ochii, ca preludiu la o explicaţie de care nu s-a prea ales nimic.

— Recunosc că m-ai căutat o dată – în timp de nouă luni – ca şi când asta ar fi o scuză. Pentru toţi ceilalţi găseşti timp. Da, e inutil să negi. Am auzit de mulatra Sabina şi de macedoneanul ei, pe care i-ai instalat la un han de lângă chei. Şi pentru că veni vorba – la frumos trai îi îndemni pe cei tineri, ca om neprihănit ce te afli. Mai bine taci din gură – Orbilius nu protestase nici măcar cu o

clipire de pleoapă. Sunt perfect informată asupra faptelor tale. Dar despre asta putem vorbi mai târziu. Îţi aduc salutul fiului meu. Te roagă să-l onorezi cu prezenţa ta la Saturnalii. Ai o lectică aici, în spate. Urcă în ea; n-avem timp. Am şi pierdut două ore căutându-te prin juma' de oraş. Am văzut în dimineaţa asta mai multe bărbi şi ţoale şi bâte de cinic decât în toţi cei 63 de ani ai mei.

— Am promis… zise Orbilius.

— Ai promis! cârâi bunica, încântată. Îţi ştim noi promisiunile. M-ai umplut de făgăduinţi mincinoase chiar în ziua-n care m-ai părăsit, sărmană copilă abandonată, la Tibur. Dacă n-ai chef să fii adus cu forţa, atunci urcă pe loc.

Negrul şi celelalte două matahale s-au apropiat, ca şi când ar fi luat ameninţarea în serios, iar Orbilius intră în litiera verde, unde se apăra de privirile cinicilor îngropându-se cât mai adânc şi ţinându-şi ochii aţintiţi la Isis şi Serapis.

Aşa s-a întâmplat că bătrânul cinic s-a trezit petrecând Saturnaliile în casa lui Papirius, pe Alta Semita, în loc să meargă, cum promisese, la Maes şi la nevastă-sa, în cartierul Aventin, peste drum de chei, la hanul „Balena Albă". Sabina a ieşit din zori pe stradă, să se uite după oaspetele aşteptat. Când umbra ceasului solar a crescut de şase picioare, Maes şi-a încruntat sprâncenele a îngrijorare. Când s-a închis taverna, mâhnirea i-a cuprins de-a binelea. În sfârşit, cam la vremea când bucătăreasa anunţa că nu se mai poate aştepta cu supa (făcută din linte siciliană de la Gela, cu două păsări grase), s-a auzit la uşă un bocănit de încălţări cu potcoavă de fier şi un sergent din gărzi le-a adus o scrisoare pecetluită. Maes a deschis-o neliniştit. Scrisoarea zicea:

„Orbilius către Maes şi Sabina. Salutul meu, mai întâi. O forţă mai presus de puterile mele m-a abătut din drum. Egoismul, care este unul şi singurul păcat, izvorul defăimării, pizmei şi lenei, mă face să doresc a fi cu voi. Dar sunt reţinut în societatea unor oameni care spun că le răpesc fericirea dacă plec. Deci să nu mă aşteptaţi până nu

mă veţi vedea. Fie ca bunăvoia Celui de sus să vă însufleţească Saturnaliile”.

După ce a citit scrisoarea cu glas tare, macedoneanul s-a uitat la nevastă-sa, dezamăgit.

— Egoismul e izvorul pizmei, cită ea, cu zâmbet melancolic.

Dar la Papirius, pe Alta Semita, veselia era în toi. Mirosurile ce umpleau casa stârneau multe şi variate aşteptări – mirosuri dulci şi provocatoare de care nu se putea feri nimeni.

Săptămâni întregi stătuse legea ospitalităţii înscrisă pe un stâlp metalic, în curte, la vederea tuturora. Şi din cele mai vechi timpuri se zicea despre stâlpul acesta că atâta vreme cât stă în picioare, nici foame, nici ciumă, nici foc, şi nici vreo altă năpastă nu se va abate asupra casei; dar dacă s-ar întâmpla cumva să se strice, atunci să te păzească cerul, deoarece, aşa ca Saturnaliile în general, el sta în amintirea libertăţii şi simplităţii omului la cea dintâi vârstă a sa, cea de aur. Sub semnul lui, furnica şi cămila erau deopotrivă.

Oamenii casei veneau în fiecare zi, când aveau o clipă de răgaz, să citească învăţătura străbună. Sclavii, fetele, Maica Sara, Ruth, Euphemus – trebuiau să meargă din când în când să-şi întipărească în minte legile pe care le ştiau oricum pe de rost. Şi cel mai des venea Papirius, după cum se şi cuvenea; când se întorcea de la stâlp, mai corecta şi lungea câte puţin lista prietenilor casei pe care şi-o întocmise, după obicei. În acelaşi timp a pus deoparte o sumă de bani peşin şi tot ce se putea alege din garderobă, lucruri gospodăreşti şi argintărie. A cumpărat sfeşnice bune de bronz, cărţi în ediţii scumpe şi jucării: păpuşi, mingii, păsări cântătoare şi nuci colorate. Toate erau după datină. Pe măsură ce se apropia serbarea, sentimentele se exaltau într-un soi de beţie. Ajuta la aceasta şi vremea. Chiar şi copiii îşi aduceau aminte de anii când se nimerea să ningă de sărbători şi pământul îngheţa ca piatra, vântul rece şuiera şi oamenii se adunau la vatră. Dar anul acesta era cu totul altfel. Nu mult după

ce toamna golise pomii de frunze, au venit curenţii blânzi ai primăverii. Într-adevăr, anotimpul a stârnit câteva vârtejuri de zăpadă chiar la începutul Saturnaliilor, dar numai dintr-un simţ jucăuş a ceea ce se cuvenea momentului. Oamenii erau atât de apropiaţi de natura înfloritoare şi sărbătorească, încât presupuneau că virtuţile vremii sunt propriile lor calităţi.

Saturnaliile erau tot mai aproape. Zilele goneau într-o fericită nerăbdare, iar nopţile îşi lingeau puii palizi, aşa încât chiar cei mai nenorociţi oameni, cei de sub poduri, de sub bolţi şi arcade şi de pe bănci, în parcuri, se simţeau mai puţin părăsiţi ca de obicei. În ultima zi, la ordinele lui Papirius, Philetus a cărat vasele grele de tămâie în jurul casei. Era un proces de purificare, menit să gonească avariţia, lăcomia şi alţi asemenea musafiri de prost renume. După aceea Papirius făcu sacrificii în stil grecesc, pentru Jupiter Plutodotes, Hermes Dotor şi Apollo Megalodoros, iar spre seară a citit pentru ultima oară lista de prieteni ai casei.

Cam la vremea aceea Marcellus a trecut din nou pe la cizmarul Pedanius, în Strada Săndălarilor. Pedanius şedea rezemat cu picioarele goale de un scăunel şi cerceta caietul de socoteli pe care-l ţinea ca vistier al asociaţiei cioclilor – Pedanius era şi cioclu auxiliar şi îşi îndeplinea multiplele funcţii cu multă conştiinciozitate. Cum tălpile picioarelor îi erau îndreptate chiar spre uşă, Marcellus ar fi trebuit să fie orb ca să nu vadă crucea lată de pe fiecare talpă. Tresări; avusese convingerea că Pedanius s-a născut liber. Cizmarul i-a urmărit privirea şi s-a gândit imediat la stigmat – dar prea târziu. Şi-a tras picioarele de pe scăunel şi şi-a muşcat buza.

— Eşti libert, zise Marcellus.

Pedanius ar fi putut spune da, însă caracterul îi era curat, precum întreaga lui fiinţă şi răspunse:

— Sunt fugar.

Aceasta a produs o pauză, necesară pentru a construi o nouă relaţie sau pentru a o susţine pe cea veche. Pe urmă Pedanius întrebă, cu teamă:

— Atunci nu mai ai nevoie de ajutorul meu.

Marcellus spuse, privindu-l cu părei e de rău:

— Nu vorbi prostii. Eu nu sunt aşa. Am venit numai să-ţi spun că primesc ajutorul tău, dacă mai ai de gând să mi-l dai.

Micul cizmar sări în sus, îi apucă mâna şi rosti aproape printre lacrimi:

— Chiar dac-ar trebui să mă bat cu urşi şi demoni

— Dac-aş înfometa şi-aş suferi mizerie – cât trăiesc eu niciun necaz nu se va apropia de micul Jon!

Scutură mâna lui Marcellus, emoţionat, iar acesta zâmbi cu tulburare şi indulgenţă. Imaginea lui Pedanius luptând cu ursul era cam mult, dar, adunându-se, Marcellus scoase o amuletă de jasp, de felul numit boria, care are culoarea cerului de toamnă dimineaţa. O dădu lui Pedanius, zicând:

— Ruth te roagă să porţi amuleta aceasta. Este închinată celui care aduce îndurarea şi cu siguranţă te va apăra până la întoarcerea la Roma.

Din fericire, Papirius nu avea cunoştinţă de toată conspiraţia aceasta. Ştia că fiul lui aşteaptă să dea naştere unui poem ocazional şi presupunea că Marcellus i-a urmat sfatul dispreţuitor să se folosească de forceps.

Cum ziua era pe sfârşite, Euphemus şi alţi doi servitori de încredere au apărut în sală cu hainele de sărbătoare, iar Philetus făcea pe portarul. Cei trei au primit instrucţiuni amănunţite şi-au ieşit încărcaţi cu pachete pentru amicii mai săraci ai familiei, care aşteptau acasă. În seara aceea străzile erau slab populate – întâlneai mai ales servitori bătrâni, cinstiţi, încărcaţi cu daruri, care zoreau să ducă salutările casei lor şi să bea nelipsita cupă de vin. Dar numai câte o cupă la fiecare casă; aşa cerea datina.

În sfârşit, a sosit ziua cea mare. În anii răi, când se revărsa Tibrul, tot nu venea asupra oraşului cu forţă mai uimitoare decât mult aşteptatele Saturnalii. În casa de pe

Alta Semita, sclavii şi liberţii s-au adunat în *atrium*[16]

16 Vestibul al caselor romane, un fel de curte interioară, încăperea principală din care se

dis-de-dimineaţă cu toţi membrii familiei. În sunet de flaute, Marcellus a adus tânăra victimă pentru sacrificiu; Papirius a controlat-o atent, serios, parcă pentru prima dată. N-a trecut cu vederea nici coarnele aurite, nici blana de sub panglici, la frunte şi mai jos, sub fâşia albă ce flutura. Ai fi zis că viitorul lumii depinde numai şi numai de lipsa oricărui fir negru în lâna roşie, mătăsoasă a animalului. Şi nu s-a găsit niciun fir negru. Papirius, cu un văl pe cap, s-a întors de la animalul fără de pată şi şi-a înălţat mâinile spre chipul lui Saturn, aşezat sub larii casei.

A tăcut pentru o clipă. Liniştea încăperii era tulburată numai de răsuflarea animalului, care adulmeca dalele lăsând urme aburite. Toate braţele se întindeau, precum ale lui Papirius, către chipul sacru – mâinile subţiri şi strâmbe ale bunicii, labele păroase ale lui Euphemus, degetele Babillei, roşii de la spălatul rufelor, braţe de sclavi, de femei, de copii – toate se îndreptau în sus, înainte, în cucernică aşteptare. Într-un târziu buzele lui Papirius s-au mişcat fără cuvinte şi s-a auzit, în sfârşit, primul sunet – zăbovind, supus. Pe urmă şi-a regăsit vocea. Glasul îşi cioplea aspru, fără ezitare chipul, în liniştea de marmură. Era un ritual cu atât de vechi cuvinte, încât niciunul dintre ascultători nu le înţelegea. Venea dintr-o latină veche de sute de ani. O latină ruginită, frumoasă, uzată ca un străvechi pumnal, din bronz gravat, nu foarte bun la muncă grea, dar potrivit ca podoabă la brâul unui războinic în procesiunea triumfală. Glasul lui Papirius, care prea adesea purta masca batjocurii, evolua în dimineaţa aceasta ritmic, suplu, ea un dansator pe frânghie. A mers până la urmă, grav, ferm şi fără ezitare. La sfârşit, a culminat, extatic şi s-a curmat.

Un copil mic ieşise în spaţiul dintre cele două şiruri de oameni şi se uita la Papirius cu ochii mari, strălucitori. Maică-sa îl trăgea de tunica scurtă, dar el n-o băga în seamă, fiind mult prea atent la Papirius, care punea acum tămâie şi vin pe masa uşoară de jertfe din faţa altarului.

---

intra în toate celelalte (lat.).

Când au stropit victima roşcată cu vin, aceasta a scos un behăit scurt, prietenos şi copilul a bătut din palme cu încântare; maică-sa, ruşinată, l-a tras la ea să-l potolească.

Apoi Marcellus şi doi sclavi au apucat animalul de cap şi de un picior din faţă şi l-au răsucit cât era nevoie. Papirius s-a apropiat de victimă cu marele cuţit pentru ofrande, bine şlefuit, s-a încredinţatcă frânghia şi legătura sunt bine strânse pe capul animalului şi, cu o fulgerare, i-a împlântat lama în gâtlej până la plăsele. Încă o fulgerare şi fapta era pe deplin săvârşită, iar sângele a ţâşnit într-un şuvoi gros, cald, în vasul mare de aramă. Apoi, măruntaiele ce se cuveneau zeului – ficatul, fierea, plămânii, inima şi mezenteriul – au fost arse în faţa altarului. La sfârşitul arderii, vremea de aur pogorî asupra casei.

Imediat după sacrificiu, bunica a pornit în expediţia din care s-a întors cu Orbilius. Descria evenimentul ca şi cum Orbilius era un câine fugar pe care l-a prins ea, cu mijloacele obişnuite. Orbilius, trebuie spus, se purta ca atare; arăta de parcă ar fi pândit mereu prilejul să scape iar în stradă. După baie şi după ce a compus scrisoarea pe care Papirius în persoană a încredinţat-o gărzii, Orbilius s-a mai liniştit, iar o oră înaintea cinei celei mari şedea împreună cu Marcellus şi Ruth la băiat în cameră.

Bătrânul cinic privea frumoasa pereche cu luare aminte şi admiraţie. Ruth îşi potrivise părul într-un fel simplu, deseori folosit de fetele creştine, urmărind forma capului şi prins într-un conci la gât. Era îmbrăcată într-un dalmatic de un galben solar, un fel de tunică, dar cu mâneci şi, după moda femeilor măritate, purta pe cap o basma – din voal foarte subţire, totuşi de culoarea roşie-aurie potrivită mireselor. Două serpentine frumos modelate îi atârnau la urechi; tresele de pe umeri erau din cornalină. În jurul gâtului avea un lanţ greu, lucrătură de aurar etrusc, iar pe braţul drept şi la glezne îşi pusese inele masive. Toate aceste podoabe fuseseră ale mamei lui Marcellus. În picioare, Ruth încălţase nişte pantofi albi, brodaţi cu mătase şi cu câte o perlă pe fiecare.

Pe încălţările lui Marcellus, din piele de Laconia,

erau prinse hematite şlefuite concav. Hainele-i erau din material ţesut la Berytus, din mătase chinezească şi bumbac. Pe cel de-al patrulea deget purta un inel cu sigiliu de cornalină, care fusese transformată într-un frumos onix prin fierbere în miere. Pe cap purta o cunună verde.

I-au povestit lui Orbilius necazurile lor şi-acum stăteau ţinându-se strâns de mână. Marcellus privea rugător la bătrân. Zise:

— Ne-ai ajutat o dată înainte şi aproape că ai şi tu o contribuţie la Jon. Ajută-l şi acum, la nevoie.

— Ce sunt eu, vrăjitor, să ocolesc inevitabilul? întrebă cinicul cu blândeţe.

Ruth privea fără ţintă, într-o neliniştită visare. Se gândea la preoţii egipteni şi la faptul c-ar putea s-o sprijine cumva. Le povesti bărbaţilor, cu vocea scăzută, de drumul ei la Templul lui Isis din Regiunea a treia, despre binecuvântarea lui Pabek şi înfăţişarea pruncului Horus. O umbră uşoară de nemulţumire trecu pe faţa lui Orbilius. Simţea ceva din pofta redeşteptată a câinelui sătul când se apropie de mâncarea lui un alt câine. Orbilius nu-i prea înghiţea pe oamenii din ţara Nilului. Instinctul lui, care se sprijinea pe anume legende aproape uitate despre trecutul acestora, îl avertiza să se ferească. El observă:

— Cred că e prea mult sânge de vechi cetăţean roman în mine ca să mă împac cu toţi orientalii ăştia.

— Şi eu sunt orientală, zise Ruth.

Orbilius se scuză pentru gafă şi adăugă:

— Dar eşti mai mult decât atât. Eşti mamă de roman.

Ruth repetă:

— Da, sunt mamă de roman.

Euphemus bătu la uşă şi-i invită să vină în casă şi să primească oaspeţii care-au şi început să sosească. Orbilius a plecat primul. După ce a ieşit pe uşă, Ruth l-a oprit pe Marcellus şi s-a agăţat de el. Şi-a dat vălul peste cap şi, tremurând toată, de la coroniţa din creştet la perlele de pe pantofi, a gemut, înlăcrimată:

— Mi-e atât de frică.

El a încercat s-o aline, dar fără succes. Lacrimile ei

curgeau ca dintr-un şuvoi stăvilit, care-a găsit o mică deschidere în zăgaz şi, forţând fisura, smulge până la urmă cu sine obstacolul, într-un impuls irezistibil. Ruth se lamenta:

— Mi-e frică de mult. Cu fiecare zi, am fost mai sigură, dar am încercat să uit – şi mă temeam să nu râzi de mine. O nelinişte extraordinară în legătură cu ceva, cu Jon. Şi – aproape că se prăbuşi – dacă i se-ntâmplă vreun rău acum, nu cred c-am să pot îndura.

Marcellus o îmbrăţişă strâns şi în trup simţea cum durerea lui Ruth îl prinde şi pe el.

— Prinde curaj, viteaza mea, draga mea dragă, încerca s-o liniştească. Eşti obosită şi tulburată. Dacă te odihneşti niţel, ai să vezi că-ţi găseşti tihna. Şi îndată ce-l vom avea pe Jon, îl ducem la loc sigur. Îţi jur.

Ruth aproape că leşinase. Marcellus i-a dat drumul din îmbrăţişare; ea s-a clătinat, pasiv şi i-a căzut din nou în braţe. Atunci a ridicat-o şi a dus-o la Maica Sara, a aşezat-o pe pat şi ea s-a cufundat într-o nemişcare letargică. Marcellus a încercat să-i dea nişte apă minerală de Santander, doar aşa, să se afle şi el în treabă, dar ea l-a respins. Atunci el a alergat să-i aducă o amforă de vin cecuban; bătrâna se târâia prin jur, văicărindu-se. După ce-a băut, cu capul pe umărul lui şi părul desfăcut pe piept, fata l-a privit cu un zâmbet temător, pe urmă s-a culcat la loc şi a închis ochii. A lăsat-o aşa şi s-a dus să-şi ceară scuzele de rigoare la sala banchetului, unde probabil că i se observase lipsa. Dar întâi a poruncit Maicii Sara să-l înştiinţeze dacă se întâmplă ceva îngrijorător.

Seara aceea a fost pentru Marcellus ca o nebunie. O îmbinare de necrezut între tragedie şi manifestarea cealaltă, uşuratică până la demenţă. Când a sosit în *atrium* musafirii se adunaseră cu toţii. Îi ştia bine, pe cei mai mulţi îi cunoştea de copil. Era Eros, librarul, un agnostic poreclit Mezentius; Hermias care conducea o agenţie matrimonială undeva în interiorul oraşului; era şi un chirurg al poliţiei, cu un cap minuscul şi un glas răsunător de bas. Mai era unul din liberţii casei, un negustor de sare şi un bărbat

foarte răguşit care-şi câştiga existenţa vânzând pe stradă cârnaţi calzi cu muştar. Îl chema Egrilius şi-ţi amintea de lipitorile care ba sunt rotunde ca mingea, ba se întind ca firul. Cel puţin lui Marcellus i se părea că de câte ori vine la ei are altă formă. De data asta era scund şi umflat şi ochii i se bulbucau atât de tare, încât pleoapele parcă stăteau înfipte pe margini. Oamenii aceştia erau, fără excepţie, cheflii care-şi însoţeau saluturile cu întrebări de genul: „Ai căzut în şanţ?” sau „îţi asudă urechile, bătrâne?” în acelaşi spirit, îşi repezeau între ei pumni în burtă, se trăgeau de bărbi şi, după toate aparenţele, se distrau grozav când se-ntâmpla ea cel neiniţiat să nu observe hazul.

În afară de ticăloşii aceştia, societatea cuprindea o doamnă cam de vârsta lui Marcellus. Era Elina, văduva unui tapiţer, remarcabilă prin adâncimea şi vioiciunea gropiţelor din obraz. Era durdulie şi plină de viaţă, cu picioarele foarte mici, încălţate în sandale roşii din piele parthiană, ţintuite cu agate. Purta o tunică fără mâneci, albastră, somptuoasă, vopsită cu turnesol, care-i ascundea prea puţin farmecele. Pe cap îşi pusese un voal verde ca brotacul, iar cingătoarea îi era prinsă într-o cataramă de ambră străvezie. Două agrafe din acelaşi material, la partea de sus a tunicii, slujeau să-i ridice niţel sânii şi să-i apropie. Benzi late de aur îi strângeau carnea pe braţe, la jumătatea distanţei între umăr şi cot, iar pe degete purta inele cu nestemate.

În sfârşit, mai veniseră şi nevestele a doi dintre domnii pe care i-am menţionat. Anexe ale soţilor lor, de ţineau cu „Roşul” la Circ dacă ţineau bărbaţii lor cu „Roşul”, participau cu ei la risipirea monedelor de argint devalorizate ale lui Marcus Aurelius şi citau la fel de greşit ca soţii lor din Vergiliu.

Elina a intrat repede în vorbă cu Marcellus. Pe o masă din spatele *impluvium*[17]ului era o lampă cu picior, în formă de copac, cu vase de ulei atârnând de ramuri. Cu multă ingeniozitate, ea îl duse în faţa acesteia şi i se

---

17 Bazin construit în mijlocul atriului, în care se aduna apa de ploaie (lat.).

confesă că nu are de gând să rămână nemăritată, ci, din contră, doreşte să poarte iar năframa roşie şi să mai potrivească o dată la capătul lăncii cele şase cordele.

Marcellus se gândea la Ruth şi zâmbea, politicos. Nu se îndoise de asta nicio clipă.

— M-am gândit – acum vezi să nu ţi-o iei în cap – zise ea, m-am gândit, în trecere, şi la tine. Ah, dar eşti prea tânăr, Marcellus – cel puţin cu cinci ani prea tânăr.

Râse îndelung, Marcellus râse şi el. Căsătoria îi părea Elinei o întreprindere pe care-o poţi aborda cu voioşie, îl consultă pe Marcellus exhaustiv în privinţa tipului de bărbat care i s-ar potrivi ei, exeluzând de la început orice asemănare cu tapiţerul defunct. După trei ani de conversaţie despre covoare şi modele de covoare, se lecuise. Tânjea, până la urmă, după un Marcellus cu cinci ani mai în vârstă – un om de bun simţ, dar sensibil la valorile spirituale.

La punctul acesta, până ca Marcellus să aibă timpul să-şi dovedească puterea de discernământ, au intrat sclavii şi atunci cei doi au hotărât că vor reveni asupra problemei mai târziu. Pe moment, ca rămas bun, ea l-a săgetat pe Marcellus cu o privire nudă, plină; dar el, cu gândurile la Ruth, aproape că n-a observat-o.

Sărbătoarea era aşadar o monumentală reînviere a vârstei de aur, când furnica şi cămila erau deopotrivă şi atunci, fireşte, a devenit cu deosebire sărbătoarea robilor şi oprimaţilor. Cât durau Saturnaliile, stăpânii şi sclavii îşi schimbau locul între ei, aşa încât sclavii petreceau la masă, slujiţi de stăpâni şi de musafirii acestora.

Banchetul a început cu semnalul flautelor, care-au purtat chemarea prin toate încăperile şi la care sclavii s-au aşezat pe două rânduri; ţineau în mâini tot ce se găsise de luminat prin casă. Procesiunea porni, cu lămpi şi sfeşnice, cu lanterne din băşici sau cârpe îmbibate în ulei. În faţă, imediat după muzicanţi, veneau cei doi sclavi uriaşi de la moară. În jurul gâtului aveau inele de fier, lucrate grosolan şi marcate cu sigiliul lui Papirius. Urma restul gospodăriei – femei şi bărbaţi – toţi cu lămpi şi cununi de palmier sau

laur. Şirul dublu se sfârşea cu Philetus şi Babilla, iar în urma tuturor a venea Euphemus, care pusese zăvorul la poartă şi plecase de la postul lui.

În timp ce se cânta imnul Saturnaliilor, sclavii au intrat în şiruri şi s-au aşezat la mesele din sufragerie. Şi-au lăsat la uşă sandalele de culoarea şocolatei şi, cum s-au văzut la masă, au şi început să se veselească. Era suficientă – pentru a le stârni un prim fior de voluptate – plăcerea că-i luminează candelabrele de marmură şi gândul că se tolănesc la masă ca domnii, pe divane decorate cu reliefuri în bronz – dacă nu preferau cumva taburetele de aramă masivă. Papirius şi amicii lui aveau grijă de celelalte. S-a început cu vin de Lesbos, din cel mai bun, neatins de apa mării la transport. L-au turnat în pocale din lemn răşinos şi-au închinat pentru cămin. Pe urmă s-a servit baetican spaniol. Acesta avea o aromă de fum, ca vinul galic şi pe multe femei le făcea să necheze de surpriză şi plăcere. În sfârşit, s-a băut un vin de la Viena – din cel în care se pune răşină; masa a început abia după aceea.

Euphemus, ca decan de vârstă, a cerut binecuvântarea şi imediat, sub îndrumarea lui Marcellus, au fost aduse vase pentru spălat şi şervete. Încercase el să scape o clipă ca să treacă pe la Ruth, dar zadarnic – n-a putut decât să le trimită celor două femei nişte mâncare şi băutură.

Acum apăru tipsia – servanta pe rotile – cu prima serie de *hors d'oeuvre* şi de pe aceasta mâncarea a fost împărţită pe tăvi de arţar montate în argint şi baga. Erau ouă fierte moi în sos şi sardele condimentate cu chimen, maghiran şi nucşoară; anghinare ţinută în oţet şi miere subţiată; turturele, sturzi şi alunari la grătar, serviţi cu ciuperci murate în oţet şi garnisite cu sparanghel uriaş pregătit în ulei fin. În afară de toate acestea, masa era încărcată cu miere, fructe şi pâine albă din cea mai bună.

7 – Strada Săndălarilor

Pe măsură ce festinul înainta, creştea veselia mesenilor, molipsindu-i şi pe cei ce serveau. Replici vii şi

pline de duh fulgerau între sclavii de la masă şi stăpânii care se ocupau de tacâmuri şi cupe şi ajunseseră la culmea voioşiei când s-au spălat iar pe mâini şi au trecut la partea cea mai importantă a festinului. Întâi, Papirius a citit lista de bucate. Era o masă serioasă şi simplă, fără curiozităţi nemaiîntâlnite; cu toate acestea, lectura a provocat aplauze năvalnice. Mâncărurile promise erau uger de scroafă, cap de porc, friptură de raţă, un alt fel de raţă, fiartă, iepuri, şunci coapte în aluat şi păsări numidiene de la mica fermă de bibilici a lui Papirius, din Tibur. Cu ultimul din feluri se serveau şi trufe, dar sclavii abia le-au atins – le considerau prea comune.

Într-o pauză de serviciu, Elina a venit la Marcellus, aprinsă toată de zel şi efort. Râse de îndeletnicirea neobişnuită, care o distra grozav, dar cu toate astea îi părea bine că nu e sclavă în fiecare zi. Comentă:

— Ia gândeşte-te ce repede, zise ea, te-ai îneca intelectualiceşte de-atâta corvoadă.

Marcellus se gândi la Ruth şi, iritat de generalizarea împotriva clasei ei, răspunse:

— Înecaţi intelectualiceşte – cum zici tu – sunt atâţia oameni liberi – şi încă mulţi din cei de viţă nobilă.

— Nu cumva te contrazici niţel – doar niţel? întrebă ea.

Cu gândul la cizmarul Pedanius, el ripostă:

— Există sclavi ale căror calităţi sunt de invidiat.

— Epictetus, sugeră ea cu dispreţ.

— Şi mulţi alţii, adăugă el, privind o clipă la Euphemus. Cizmari, paznici, piuari, pescari – tot felul de oameni.

— De-ăia care adună murdărie de câine pentru tăbăcari?

— De ce nu?

Răsună râsul Elinei:

— Aproape că mă tentează să te iau, cel puţin ca să te educ niţel.

Când a trebuit să se întoarcă fiecare la datorie, la masa lui, ea l-a concediat iar cu o privire deschisă,

voluptuoasă.

Festinul principal era pe sfârşite. Papirius, după ce a oferit hrană larilor, a făcut semn să se aducă desertul, în acelaşi moment tavanul s-a deschis deasupra meselor, lăsând să cadă ghirlande şi flori. În timp ce sclavii se împodobeau cu de au fost aduse unsorile de corp. În sfârşit, a sosit desertul: aluaturi calde, migdale, nuci greceşti, alune şi roze de Damasc conservate. Cu acestea s-a servit şi vin, pentru prima oară în timpul mesei propriu-zise. Plin de pioşenie, Papirius a scos la iveală o amforă prăfuită, cu falern de cincizeci de ani. Era şi sec şi dulce, iar reflexele întunecate, asociate cu sigiliul lui Papirius, îi garantau autenticitatea. După ce l-au turnat în cupe, s-a închinat pentru stăpânul casei şi s-a auzit strigătul ritmic, repetat de trei ori: *Bene tibi.* A fost scos un alt vin – de data aceasta autonian din sudul Italiei. Fusese ţinut în burdufuri de piele, ca să dispară apa ce era în plus. Era gros şi auriu, şi cei mai mulţi îl diluau cu apă caldă dintr-o urnă care fierbea pe masă. Cupele au fost din nou ridicate şi de trei ori răsună *Benete!* pentru Marcellus. Şi iar s-au umplut cupele – cu vin praenestian (deşi Euphemus şi-a asigurat vecinul că, din greşeală, li s-a dat vinul privernian) şi pentru a treia oară a vibrat urarea *Vivas!* cupele de trei ori ridicate ameninţător spre bunica – de parcă sclavii ar fi fost tentaţi să se răzbune pentru multele dăţi când le zădărnicise cu bastonul ei dulcele somn de dimineaţă. Bunica a zâmbit maiestuoasă şi a mimat toate gesturile căpeteniei care primeşte omagiul clanului său. În sfârşit, sclavii şi-au cerut sandalele şi au trecut spre saloane, iar atunci când stăpânii au plecat la bucătărie să mănânce şi ei, Marcellus, profitând de ocazie, s-a dus s-o vadă pe Ruth.

Era mereu eu gândul la ea. Figura delicată şi pură, încordată de durere, îi revenea necontenit în minte şi din când în când îi suna în urechi geamătul ei: „Mi-e atât de frică”. Acum el traversa în mare grabă curtea slab luminată, spre locuinţa evreicei; dar în faţa uşii s-a oprit brusc, privind cu îndoială.

Pe prag şedea o făptură slabă şi puţin încovoiată, care, într-o lumină mai bună, s-ar fi văzut că este înzestrată cu o barbă bogată, încărunţită şi oahii blânzi, îngânduraţi:

— Ce cauţi aici? întrebă Marcellus.

— Patru livre, răspunse, gânditor, cinicul.

Marcellus rămase nehotărât o clipă, apoi îl scutură pe

Orbilius de umeri:

— Repede, spune-mi ce s-a întâmplat.

— Jon a venit. Cântăreşte patru livre, zise bătrânul, chircindu-se sub strânsoare.

Marcellus voia să-l împingă pe Orbilius deoparte şi să se repeadă în casă, dar chiar atunci se deschise uşa şi apăru o femeie mătăhăloasă şi venerabilă, cu braţele solide şi roşii. Marcellus o ştia pe Turia, doftoroaie şi moaşă – întotdeauna îl umpluse de un respect care aducea a spaimă. Turia observă, bombănind:

— Frumoasă petrecere de Saturnalii mai e şi asta. Salutare, tu eşti, Marcellus?

— Lasă-mă să intru, imploră el.

Ea-şi întinse mâinile în semn de împotrivire.

— Nu acum. Dar dacă-mi faci rost de-o picătură de ceva, mai stăm de vorbă – peste vreo oră.

Marcellus porni după vin. Turia strigă după el:

— Să nu cumva să-mi aduci vaticanian, că numai zeamă de-asta ţi se pune-n faţă după ce te întreabă dacă nu vrei o cupă de f alern.

La întoarcere, el întrebă:

— Cum se simte Ruth?

Turia întâi gustă vinul, de formă, dar răspunse, cu blândeţe.

— Amândoi sunt minunat, în toate privinţele. Sigur, el e niţel cam mic şi Ruth este destul de slăbită, dar ce –

— E frumos băiatul? întrebă tatăl, buimăcit.

— Frumos? exclamă ea. Nu! Când eram copil, am fost o dată la Pompei – locuiam destul de aproape. Ne-am dus acolo să vedem săpăturile şi să găsim câte ceva. Tata

trăgea nădejde că poate dăm de vreun ulcior cu bani – ca băiatul unui vecin. Tot ce-am găsit, a fost un purcel pietrificat – îl coceau întreg în tavă.

— Ei, şi ce e cu asta?

— Cam aşa arată şi flăcăul nostru.

Marcellus s-a înfiorat şi-a zis:

— Sper că glumeşti.

Turia căscă.

— Nu-i nimic de speriat în asta. Toţi nou-născuţii sunt aşa. Dar ce să ştie de lucruri d-astea un ageamiu ca tine? Vino peste vreun ceas, băiete, şi-o să ne ocupăm şi de asta.

Cum Marcellus nu se urnea din loc, ea adăugă:

— Am vorbit cu Orbilius şi am aflat câte ceva despre treburile voastre, care-i buba, adică. În general nu mă amestec în asemenea afaceri. Dar mi-a făcut Orbilius odată un bine când eram la ananghie. Văd c-a plecat, dar pune mâna pe el şi hai să facem un plan.

Acestea fiind zise, ea trânti uşa, iar Marcellus rămase în curte de unul singur. S-a aşezat un moment pe treapta din faţă, adâncit în gânduri şi s-a întors apoi la casa din care larma se auzea până la el. Cel mult aşteptat venise aşa cum vin Saturnaliile asupra Romei. Până acum, Jon fusese o posibilitate teoretică. Marcellus trebuia să recunoască faptul că Jon nu fusese altceva decât o plăsmuire a imaginaţiei. Şi, dintr-odată, el a smuls vălurile cu pumnişorii şi a apărut pe scenă ca o întrebare serioasă, palpabilă – în adevăr, nu ca subiect de discuţie sau ceva pentru care faci planuri nebuloase. Şi numai patru livre! Patru livre îşi încleştau pumnii ameninţător şi insistent spre tatăl care avusese timp luni de zile să se pregătească de sosirea lui – şi, uite, primul gând era acum să ceară sfat lui Orbilius.

Dar Orbilius era la bucătărie. Bunica se pregătea să-l hrănească şi Marcellus, văzând că treaba asta nu pare să ia sfârşit prea curând, plecă la sclavi.

Sclavii terminau un joc de arşice prin care se hotăra cine e sortit să fie regele Saturnaliilor. Ultimii combatanţi anexaseră fără scrupule cea mai valoroasă mobilă din

casă, o masă cu frunze de lămâi mauritan, pe picior de ivoriu. Ceilalţi stăteau în jur – doar nişte copii se jucau în altă parte cu nuci. Rezultatul la fiecare aruncare de zar se anunţa zgomotos şi se repeta cu chiote şi vaiete. Cei mai mulţi dintre ei ţineau pe faţă cu Philetus, adică îl voiau rege şi când sclavii de la moară au făcut „brutar şi măgar", toată partida a ţipat de încântare – la fel când Philetus a reuşit „vizir" şi chiar „rege" – figura cea mai rară. Dar în sfârşit, a venit timpul să se aleagă regele Saturnaliilor printr-o ultimă mişcare. Oamenii de la moară au dat primii şi le-a ieşit doar „pungaş", penultima dacă socoţi şi „cocoşul". Apoi a aruncat Philetus şi toţi aşteptau cu răsuflarea tăiată; dar numai un moment şi prin casă a izbucnit strigătul: „Rege! Rege! Philetus e rege! Trăiască Regele Philetus!" Zarva s-a auzit din bucătărie şi toată lumea a alergat să se închine noului monarh.

Doar Marcellus privea dezgustat scena. Tremura violent, buzele-i erau uscate ca de febră. În seara aceasta, în afară de Ruth şi Jon, totul era lipsit de sens pentru el. Tânjea să-i vadă şi să fie cu ei şi numai asta-l mai făcea să se stăpânească.

Dar din punctul de vedere al sclavilor, veselia era îndreptăţită. Avea într-adevăr mare importanţă cine ajunge rege al Saturnaliilor; dacă ieşea ceva cum nu trebuie, nu te puteai sustrage autorităţii lui şi, oricum, toată distracţia depindea de cel ales. Mai mult, regele conducea partida de băutură; el dădea tonul – şi Philetus ştia să bea. În momentele lui cele mai bune nu era mai prejos de Papirius.

Amintiri ale altor Saturnalii pluteau în gândurile lui Marcellus şi luau culoarea dispoziţiei lui de acum. Vedea numai bufonerie puerilă şi grosolană. Deosebit de limpede era imaginea anului trecut, când rege a fost un alt sclav şi s-a străduit la culme să-şi bată joc de Papirius fără ca acesta să observe sau să-şi permită să observe. Marcellus parcă-l vedea iar în faţa ochilor pe taică-său aşa cum fusese – beat şi gol, mânjit pe tot corpul cu funingine, sărind într-un butoi cu apa rece ca gheaţa în timp ce bărbaţii zbierau, aprinşi, femeile se agăţau unele de gâtul

altora, de nestăvilită desfătare, iar copiii jucau prin jur sau se aruncau pe jos ţipând de bucurie. Marcellus şi l-a amintit executând o altă sentinţă – când a purtat de trei ori în jurul casei pe una din cântăreţele la flaut – şi se simţi aproape bolnav de scârbă.

Dar Papirius, care venise iar, nu simţea niciun fel de silă. Pentru el Saturnalia era izvor de nepreţuită distracţie şi găsea că-i normal ca înaintea sărbătorii să plătească, după puterile lui, din datoriile prietenilor mai săraci, să arunce în dreapta şi-n stânga daruri de preţ şi, în plus, la petrecerea propriu-zisă să facă pe măscăriciul în propria lui casă.

Primul act guvernamental al lui Philetus a fost să ceară cupe şi vin, iar Papirius şi oamenii lui au ieşit să împlinească porunca. Au adus întâi răcoritoare cu bucăţele de gheaţă, urne de apă caldă şi hidromel parfumat cu violete şi trandafiri, pentru copii, care primeau şi pepene cu piper, oţet, sau alte condimente. Au urmat dichisurile pentru băutură, dintre care cel mai important era aparatul de amestecat şi filtrat vinurile. Deasupra avea un soi de sită pe care se putea pune gheaţă. Tot atunci s-au adus polonice şi cupe. Cupele de argint puteau cuprinde până la un *sextarius* I. Erau împărţite, prin cercuri, în douăsprezece părţi, iar mai marele peste băutură stabilea câte părţi trebuie să golească fiecare în parte. Maxima era de îl părţi şi se numea *deunx.* Philetus porni calm, repartizând un *deunx* pentru el însuşi. După asta nu mai aveai nevoie de darul profeţiei ca să prevezi ce-avea să se întâmple.

Când Marcellus a dat, în sfârşit, de Orbilius, trecuse o oră de la vizita la pragul Maicii Sara. Au intrat în cabina lui Euphemus, din faţa porţii. Marcellus era cuprins de panică şi vorbea agitat:

— Dacă tata ajunge să afle că s-a născut un copil de patru livre, îi zdrobeşte capul şi-l zvârle-n Tibru. E dreptul lui şi-ar fi convins că este datoria lui. M-ai înţelege mai bine dac-ai şti ce teorii are despre cei slabi. Oh – Marcellus îşi încleştă pumnii –, parcă-l aud cum ar râde expunând

pruncul de patru livre făcut de un gladiator.

Cinicul l-a întrerupt pe un ton neutru, care pe Marcellus aproape l-a ofensat. Zise:

— Să vedem dacă totuşi nu se poate aranja ceva. Vorbeam cu Turia de treaba asta; de câteva zile a moşit opt femei sărace şi s-ar părea că, oricum, doi din copii vor fi lichidaţi înainte să mai primească vreun nume. Chiar astăzi a moşit o libertă germană, cu un copil de opt livre. Să-l aduc?

11 privea pe Marcellus cu blândeţe. Tânărul l-a apucat de mână, înnebunit.

— Adevărat? Şi crezi că poţi?

Dar în acelaşi moment se insinuă o altă temere.

— Dar cum o să-l ascundem pe Jon atâta vreme?

— Putem foarte bine să-l ţinem vreo câteva zile la cealaltă mamă. Asta las-o în seama mea, îl asigură Orbilius.

Aşa că, în timp ce bătrânul se strecura în noaptea pustie ca să aducă pruncul de la casa germaneei sărmane de pe lângă Vicus I Cuprius, Marcellus alergă prin curte spre locuinţa Maicii Sara. Şi, capricios cum apar amintirile, îi veni în minte, într-o fulgerare, ziua când i-a reproşat Papirius lipsa de energie. Nu-şi putea ascunde faptul că în momentul acesta se cuvenea să se angajeze într-o acţiune concretă; în schimb, până acum singura lui contribuţie la toată treaba a fost – ca să folosim o licenţă de-a bunicii – să pună chila navei lui Jon. Era ca o remuşcare – o remuşcare fără consecinţe.

Ruth îl aştepta în pat. Ruth obosită, de culoarea cenuşei, cu ochii încă grei de spaima pe care el o mai văzuse de o vreme în adâncul lor. Când Marcellus a năvălit pe uşă şi a păşit în cameră, ea a-ncercat să-i zâmbească; dar zâmbetul ei era înecat în lacrimi. Umbra surâsului s-a răsucit în plâns înăbuşit şi mai bine n-ar fi încercat niciodată să fie surâs. Când Marcellus a ajuns la pat şi s-a aşezat lângă ea, Ruth l-a cuprins cu braţele şi el căuta să-i alunge, în şoaptă, disperarea; atunci a dat cu ochii de fiul său.

Nu se putea închipui ceva mai puţin promiţător decât Jon. Era într-adevăr ca un purcel de lapte pe care l-a văzut odată Marcellus gătit întreg în supă de varză cu salpetru. Nu era mai mare la trup decât o pâine, încheieturile mâinilor lui erau mai străvezii ca păstăile egiptene. Mădularele
i se mişcau cu smucituri slabe, convulsive şi scotea neîncetat nişte sunete pe care Ruth le numea plâns; dar era numai o caricatură a plânsului. Chiar dacă cercetai aspectul celor patru livre cu cele mai binevoitoare intenţii, era imposibil să găseşti ceva demn de luadă, afară de ochi. Erau luminoşi şi negri şi înstelaţi enigmatic. Marcellus se plecă şi sărută ochii aceştia, dar cu atâta precauţie, încât aproape că n-a fost un sărut.

Treptat, totuşi, ieşeau la iveală şi alte particularităţi ale creaturii minuscule. Cea mai remarcabilă era că venise pe lume cu o căiţă pe creştet. Copiii care se năşteau cu o mână la cap sau în poziţii de genul acesta nu erau foarte rari. Se zicea că vestesc preschimbări sociale. Dar căiţa de pe cap aducea noroc oricui o purta. Turia tocmai se ocupa de uscatul căiţei la foc. Căiţa uscată aducea noroc avocaţi

— *Vicus*: stradă, stradelă, cartier (lat.).

lor. Aveau obicei s-o poarte ca talisman, să-i ajute la procese. Şi Turia cunoştea un avocat care abia aştepta să-i crească puţin acţiunile şi deci era gata să plătească.

În timp ce-l contempla pe Jon, Marcellus a simţit mâna lui Ruth într-a sa şi a văzut că figura ei are o expresie stranie, ca şi cum se făcuse mai copilăroasă şi totodată mult mai bătrână. Ea se uita în sus, către tavanul înnegrit şi împodobit cu decoraţii din os galben, ca şi cum voia să-şi adune gândurile; apoi, întorcându-se la el, zise:

— Am avut un vis foarte drăguţ când am aţipit, după ce m-ai adus tu aici.

— Spune-mi ce-ai visat, zise Marcellus; îşi împletea pe degete o buclă din părul ei negru şi moale.

Abia acum ea zâmbi, o clipă.

— Am visat… că ne căsătorisem. Mergeam pe stradă. Tu aveai o traistă mare cu nuci, din care aruncai la băieţi

şi ei chiuiau şi fluierau printre degete.

— Şi tu ce făceai, dragă? întrebă el în şoaptă.

— Păi – în faţă, unul din prietenii tăi ducea torţa de păducel şi după el veneau alţi doi, cu vârtelniţa şi cu furca. Aşa ne-am apropiat de-o casă. Era casa aceea frumoasă de pe Strada Săndălarilor – o ştii, are câte-o coloană pentru Hermes de fiecare parte a treptelor. Şi-n timp ce răsunau flaute, cimbale şi trompete, eu am uns cu ulei şi grăsime stâlpul porţii şi am răsucit în jurul lui şuviţe de lână.

— Şi pe urmă? Marcellus îi atinse buzele cu buzele sale. Acum ea îl privea intens, cu ochii mari, melancolici.

— M-ai trecut peste pragul casei şi parcă te mai aud cum ziceai că m-ai luat în frăţia focului şi apei.

Ochii ei s-au mutat obosiţi spre Turia, care şedea la foc pe un scaun de metal şi împletitură, uscând căiţa aducătoare de noroc. Fără să-l privească, Ruth îngăimă:

— Dar Jon nu era acolo.

Marcellus o mângâia, o încuraja:

— Nu te necăji, puişor. Asta nu-nseamnă nimic. Până la ziuă Jon va fi dus la loc sigur.

Ea dădu din cap, nerăbdătoare. Mai pe urmă, s-a agăţat cu braţele de gâtul lui şi-a ţipat:

— Mi-e aşa de frică!

Cele două femei, Maica Sara şi Turia, au alergat în ajutor. Moaşa i l-a dat pe Jon Maicii Sara, iar ea a început să aranjeze aşternutul fetei bolnave, bombănind mereu.

— Mă gândeam eu, pe cinstea mea, tot zicea pe un ton care arăta dar că de fapt nu se gândise la nimic.

— Acum pleacă! urmă ea, întorcându-se spre Marcellus. Şi întoarce-te mai târziu.

— Dar dac-o fi să se-ntâmple ceva – zise el, stingherit.

— Atunci îţi trimitem noi vorbă, tinere domn.

El s-a mai uitat o dată la Ruth, plin de îngrijorare, însă ea dormita şi nu părea să observe ce se petrece în jur. Văzând că moaşa şi-a recăpătat sângele rece, Marcellus s-a liniştit la gândul că, până la urmă, simptomele s-ar putea să fie normale.

Sala de petreceri se preschimbase treptat în tavernă şi Philetus dirija distracţiile. Când s-a întors, Marcellus a dat din prima clipă cu ochii de bunica şi de Euphemus, înlănţuiţi într-un dans cel puţin indecent. Era absurd şi grotesc şi adunarea, acum pe jumătate beată, nu făcea economie de aplauze. Când s-a sfârşit jocul, Papirius a adus o *hemina* – o cupă de şase cercuri – pentru Elina. Cu asta, el s-a făcut vinovat de încălcarea etichetei şi-a fost dus dinaintea lui Philetus spre judecată. Şi pe când bunica îmbrăcată în vechea ei tunică de zile mari, din muselină neagră-cenuşie, făcea un tur de control pe la bucătărie iar Euphemus dădea o raită pe la poartă şi prin jur, comesenii s-au aşezat roată în jurul judecătorului şi acuzatului. Aşteptau toţi cu sufletul la gură. Cei de faţă păstrau amintirea vie a iimilinţelor la care a fost supus Papirius în alţi ani. Şi nu lipseau nici aluziile bine ţintite, nici firescul protest împotriva severităţii excesive. Un copil a cerut, binevoitor, ca Papirius să fie pus să meargă în mâini de jur-împrejurul salonului. Când harababura era la culme, toiagul lui Philetus izbi de trei ori în sfera de bronz care, împreună cu roba de purpură, reprezenta însemnul fizic al demnităţii sale – şi-şi rosti judecata. Papirius trebuia să reteze şi să scoată cu mâna lui inelele de fier de la gâtul celor doi sclavi care lucrau la moară.

Sentinţele Saturnaliilor erau în general primite cu veselie, aplauze şi alte dovezi spontane de interes. Sen ţinta aceasta a provocat doar tăcere. O senzaţie de îndoială şi jenă se abătu asupra petrecerii. Dacă Papirius trebuia, ca în alte dăţi, să-i distreze cu giumbuşlucuri de maimuţă, asta da, ar fi fost normal şi veselia s-ar fi dezlănţuit fără stavilă. Dar acum se depăşeau limitele stabilite de tradiţii. Se intrase într-o zonă care era în afara autorităţii unui rege al dezmăţului. Deschis, sau pe ascuns, toţi ochii îl pândeau pe Papirius. Faţa lui părea turnată în plumb; ridurile care porneau în raze de la gură şi ochi erau mai mari şi mai adânci ca de obicei. De la el, privirile s-au întors către Philetus. Acesta radia de fericirea unei tăcute mulţumiri de sine.

— Ei? zise el şi-şi opri un căscat lovindu-se cu palma peste gură de câteva ori.

Pe urmă s-au uitat iar la stăpânul casei. Papirius a ridicat capul, faţa lui îşi recăpătase culoarea roşcovană, iar ridurile i s-au adunat într-un zâmbet sarcastic. La un semn făcut cu mâna, a început umplerea cupelor.

— O cupă de două treimi pentru Philetus, propuse Papirius.

Cupele se ridicară şi închinarea de opt inele restabili echilibrul. Când Papirius a cerut râzând pilă, nisip şi nişte cârpe, veselia crescu nemăsurat. S-au adus lucrurile cerute. Sclavii stăteau pe nişte scăunaşe. Cârpele au fost vârâte între gât şi inele. Ceea ce era de necrezut, avea să se întâmple.

Când Papirius şi-a început lucrul la unul din sclavii cei mari, încă mai dăinuiau urme de neîncredere în atmosferă, însă pila luneca iute în sus şi-n jos fără să-l rănească pe sclav. Când şi când o înmuia în ulei şi nisip, ca s-o manevreze şi mai repede după aceea şi treaba înainta cu spor. La urmă, Papirius a apucat inelul cu mâinile de fiecare parte a crestăturii şi l-a dezdoit de pe gâtul sclavului. Fierul s-a rupt în două bucăţi, pe care Papirius le-a aruncat într-un colţ.

La al doilea sclav, ceremonia s-a repetat. O altă pilă a robotit în sus şi-n jos şi s-a adâncit în crestătură şi încă o dată cele două jumătăţi de inel au zburat în colţ.

Aceasta a stârnit aplauze entuziaste şi prelungite, iar Philetus a încheiat toată treaba oferind un *sextans,* adică preţ de două inele în cupă fiecăruia dintre sclavii eliberaţi.

Pe locul unde-au stat inelele, se vedeau urme albe, ceea ce însemna că fierul fusese cam fierbinte când le-a fost aplicat.

(La sfârşitul Saturnaliilor, Papirius i-a vândut pe cei doi sclavi de moară corporaţiei mercurului, care i-a trimis la minele de cinabru de la Sisapo, în Beţica. Media de viaţă a sclavilor la minele acestea era de trei ani. În acelaşi timp, Philetus şi-a împodobit gâtul cu două inele formate din cele patru bucăţi libere fără nicio greutate, pentru că

gâtul lui era mult mai subţire decât al sclavilor de la moară. După şase luni a fost vândut unui negustor de sclavi din afară, care spunea că-l ia pentru înfăţişarea lui comică. Philetus se prăpădise văzând cu ochii în cele şase luni... La Saturnaliile următoare, bufoneria s-a păstrat în limitele recunoscute).

Orgia se dezlănţuia din ce în ce mai sălbatic. Sclavii şi musafirii jucau pe rând ca echilibrişti, dansatori, măscărici şi cântăreţi. Egrilius – omul cu muştarul şi cârnaţii – s-a costumat ca păstor într-o şubă de blană fără mâneci şi le-a spus poveşti din Tanais, de la gurile Donului, unde susţinea că vânduse negustorilor de piei cârnaţi calzi cu pâine. Indiferent în ce calitate fusese acolo, a provocat mare entuziasm şi ochii i s-au bulbucat neînchipuit de mult. Euphemus şi-a făcut apariţia cu cinci iepuri albi, o sticlă de oţet şi-o pălărie de damă dintr-o oliţă ordinară de noapte. A fost întâmpinat cu o porţie de şapte inele. Marcellus a primit condamnarea să cânte solo la trompetă marşul stindardului. Nu aducea deloc când tarea lui a marş – râsul bolborosea ca un crater de noroi înaintea erupţiei. După aceea Marcellus a produs melodia ireproşabil la lăută şi toţi l-au acompaniat zumzăind în cor. Nimeni nu-şi amintea să fi făcut o mai plăcută şi voioasă petrecere de Saturnalii. A fost un singur incident care părea oarecum ameninţător. Elina trebuia să cânte una din piesele de succes ale anului, aleasă de ea însăşi. S-a oprit asupra unui cuplet popular despre Commodus, moştenitorul nou-născut al imperatorului. Înveşmântată într-o rochie de scenă vaporoasă şi coturni, ea urcă tribuna improvizată şi începu. Toată lumea ştia cântecul şi îngâna refrenul într-un fel de antifon. După o descriere amănunţită a fericirii imperiale, la sfârşitul fiecărui vers, se ajungea la întrebarea delicată, pusă la unison de toată lumea: „Care-i tatăl copilului?” Şi Elina cânta, cu vocea ei adâncă, sonoră:

Nu mi-s palavragiu, dar s-a bârfit Printre domniţele cu drumul rătăcit

Că-i o poveste... ţi-o poate spune un oarecine din popor: Corul îngâna:

Şi tatăl?

Elina:

Le-am auzit spunând...

Corul:

Ei – şi tatăl?

Iar glasul Elinei, gâlgâind de râs:

Cinci matrozi puternici şi-un viteaz gladiator.

Aplauzele izbucneau la fiecare vers ca zgomotul prăbuşirii unei clădiri de şapte etaje. După ultimul, pur şi simplu n-au mai contenit. Ţopăiau, băteau din palme, se luau de gât, dar tocmai când Elina îşi zvârlea coturnii din picioare, de undeva a venit în zbor o săgeată făcută dintr-o bucată dreptunghiulară de hârtie, cu cârlig şi s-a agăţat de franjurii voioasei văduve. Ea a desprins-o cu grijă şi a citit-o. S-a încruntat, o clipă. După aceea, Unor palidă, a ridicat din umeri şi i-a dat nota lui Papirius. Conţinea un singur cuvânt:

Cave![18]

Dedesubt erau imprimate adânc şi exact, în ceară, urechile care reprezentau sigiliul *Curiosei* – poliţia secretă. Papirius hohoti de râs, mototoli hârtia şi-o aruncă. L-a nimerit, întâmplător, pe Egrilius în nas şi acesta zgudui casa cu râsul lui.

— Ce poante! gemu Egrilius şi se bătură amândoi pe umăr.

— Tâmpitule! şuieră Papirius în urechea păstorului îmblănit.

După care toată lumea a băut în sănătatea moştenitorului. Imperial – unsprezece inele.

Deşi mai nimeni n-a dat atenţie acestui intermezzo. Elinei i-a dat mult de gândit – doar din curiozitate, pentru că, bineînţeles, nu putea să i se întâmple nimic din pricina unei glume pe care orice mucos de curier o cânta de zece ori pe zi şi care se repeta deschis, la teatru – chiar în prezenţa Majestăţilor lor Imperiale. Elina i-a cerut părerea lui Marcellus, când l-a găsit în biroul personal al tatălui lui. Era o încăpere de dimensiuni mijlocii, cu pereţii plini de

18 Păzeşte-te (lat.).

instrumente de vânătoare – lănci, săbii, cuţite, plase, laţuri, nuiele de tei. Printre mobile se aflau busturile celor doi Caesari domnitori, o masă de lucru, câteva scaune şi un dulap mare cu fişe aşezate după alfabetul grecesc. Elina, la birou, trăgea de un ciucure de la tunică şi zise, râzând:

— Tare-aş vrea să ştiu dacă a fost în glumă sau în serios.

— Şi eu, încuviinţă Marcellus. Câteodată am senzaţia că e casa plină de poliţie secretă şi sunt aproape sigur că fişele de colo cuprind destule lucruri ca să rostogolească întreaga Romă ca pe un zar în cutie.

— Doar nu vrei să spui că tatăl tău are vreo legătură cu asta, se împotrivi ea.

— Nu, să mă ferească zeii de asemenea vorbe. Nu gândesc aşa ceva. Unele gânduri sunt primejdioase pentru sănătate. Dar nu ţi s-a părut niciodată că bătrânul nu este atât de nebun pe cât arată? Şi altceva: de ce se însoţeşte de preferinţă cu oameni ciudaţi, cum sunt Eros, Egrilius, medicul gărzilor şi Hermias?

Elina privi iscoditoare spre dulap. Era un dulap obişnuit de fişe, acoperit cu plăci subţiri de oţel şi cu zăvoare rotunde la sertare.

— Ar fi interesant de luat asta acasă, zise ea.

— Există şi moduri mai simple să te lepezi de viaţă, replică Marcellus.

Elinei îi veni altă idee.

— Dar se tot spune că s-ar fi desfiinţat *Curiosa.*

— Nu se desfiinţează *niciodată!* accentuă Marcellus. Mai mult nu ştiu; dar bănuiesc că zvonuri de felul ăsta apar în vremea unor Caesari mai aşezaţi. Oricum, un conducător care s-ar lipsi de poliţia secretă ar fi ca omul care şi-a tăiat urechile şi le-a aruncat – la fel şi ochii.

— Mmm! Pare destul de plauzibil; hai să-i urmărim, propuse ea, pregătindu-se să se întoarcă la petrecere.

— Mai bine să închidem ochii, sugeră Marcellus, urmând-o.

O fracţiune de secundă se gândi că poate şi Elina

face parte dintre ei; dar respinse ideea. Atunci toată scena jucată înainte ar fi fost lipsită de sens. În privinţa lui Papirius mai rămânea loc pentru multe ipoteze.

Totul era obscur pentru Marcellus şi el se temea de obscuritate.

În vălmăşagul bătăliei sărbătoreşti, chiar şi cei mai îndrăzneţi luptători începuseră să şovăie; ezitanţii s-au retras într-un grup, deoparte.

Acum nu mai primeau decât vaticanian de cea mai proastă speţă, în care se spăla lina pentru vopsit; dar primeau din amfore în care fuseseră vinurile nobile, aşa că era acelaşi lucru pentru ei. Ambulanţa stătea gata pregătită, sub forma unui măgar înhămat care aştepta să ducă prima victimă spre lazaretul improvizat în magazia morii. Întâi se potrivea capul victimei pe un fel de sanie din saci, pe urmă i se petreceau două funii pe după braţe şi, în sfârşit, i se dădea măgarului un bici la spate. La magazie vehiculul se oprea lângă un şir lung de proptele de la zidul dinspre bucătărie. Suporţii erau acoperiţi cu piele, umplutura era din paie şi alge. În caz că putrezeau – ceea ce se întâmpla destui de des – se curăţau fără greutate. Femeile primeau găzduire în camerele de baie, aşa încât buna cuviinţă nu avea de suferit. Corectitudinea lui Papirius era proverbială.

Sub influenţa atmosferei democratice a serii şi plin de îndrăzneala pe care i-o dădea vinul dintr-o amforă capitolină, Hermias a ajuns să fie prezentat Elinei. Era pentru a patra sau a cincea oară în cursul petrecerii; prezentarea a făcut-o Egrilius. Cei doi bărbaţi au adoptat un aer de demnitate funebră potrivit pierderii pe care se presupunea că a suferit-o tânăra văduvă prin plecarea tapiţerului pe lumea cealaltă. Hermias şi-a exprimat compasiunea, la care Elina a remarcat, în mod oportun, că evenimentul în discuţie s-a petrecut cu un an în urmă. La această informaţie, aerul sumbru s-a mai luminat şi Hermias s-a apropiat, pe furiş, de obstacolul următor:

— Ei, viii cu viii, cită el profund. Într-un acces delirant de curaj şi impuls aventuros, scoase o carte de

vizită şi i-o oferi cu aceste cuvinte:

— Dacă s-ar ivi problema, mi-aţi permite, vă rog, să vă recomand firma mea?

Elina citi: „Biroul de căsătorii al lui Hermias. Partide excepţionale, perechi ideale, de orice rang social. Solicitanţii sunt bineveniţi”. Elina râse, degajat, pe cât simţea că merge faţă de un om ca Hermias şi întrebă:

— Aveţi un bărbat prezentabil, în bună stare, cu preocupări intelectuale?

Hermias o privi cu siguranţă prof. esională:

— Tocmai aşa ceva am la dispoziţie. De fapt, am trei.

La punctul acesta interveni Egrilius:

— Scuză-mă dacă nu mă exprim eu cum trebuie, dar pentru o doamnă cu înfăţişarea Elinei aş face rost de trei sute într-o săptămână.

Hermias îl înlătură eu o mână ca pe o muscă.

— Fireşte, fireşte. Dar era vorba de ceea ce avem momentan în vedere – ca să zic aşa. Şi e mai ales unul – un meseriaş. Face cupe vechi de argint şi e meşter neîntrecut când trebuie să le dea aparenţa vechimii. După câte ştiu, a început modest, cu un singur strung. Acum are treizeci de angajaţi. Un bărbat cu aspect de domn, respectabil din creştet până-n tălpi.

— Este cumva P? întrebă Egrilius clipind din ochi. Hermias, ca răspuns, şi-a împuns obrazul cu limba şi a clipit şiret.

— Îmi pare foarte promiţător, zise Elina. Dar ceilalţi?

Hermias îi răspunse cu aerul că oferă argumentul suprem:

— Unul dintre ei este un mare negustor, om priceput, care patronează, printre altele, o afacere în Strada Săndălarilor. Să-l lăsăm deoparte, pe moment. Dar celălalt – e teolog, draga mea doamnă – un cleric mult respectat. Este preot paroh – nu face un secret din asta – la Templul lui Isis din Regiunea a treia. Îl cheamă Biqesa. Ia-l, şi fericirea îţi va fi asigurată.

— Fericirea pe pământ, adăugă Egrilius cu pietatea deprinsă după câteva luni de vândut cârnaţi pe lângă două

sinagogi şi o casă de rugăciune de la fluviu.

— Fericirea pe pământ, sigur. Hermias acceptă precizarea.

Văzând că Elina s-a alăturat celor doi auguri şi încredinţându-se că nu mai avea nimic de făcut, Marcellus se lăsă iar în voia neliniştii sale şi se duse la Ruth şi la Jon. Sosirea pruncului schimbase în două ore întreaga sa viziune asupra vieţii, mai ales în privinţa copiilor mici. Normal, întotdeauna îi plăcuseră copiii – cui nu-i plac? – dar cu Jon era altceva. Gândindu-se mai bine, comparaţia cu un purcel nu numai că era exagerată, dar pur şi simplu inexactă. Cât despre dimensiuni – nu aveau, strict vorbind, nicio importanţă la vârsta asta – şi nici mai târziu, dacă e să judecăm. Însuşi Alexandru cel Mare a fost mic de statură.

Adoptând o părere din ce în ce mai senină asupra problemei, ajunse iar la treptele Maicii Sara. Aici se opri; parcă se auzeau mai multe glasuri înăuntru. Şi-a pus urechea la uşă, a ascultat – nu mai încăpea nicio îndoială. Erau glasuri – de bărbaţi chiar. Deschise uşa dintr-o smucitură şi se găsi în faţa unei privelişti neaşteptate. Ruth zăcea pe pat, albă ca lâna proaspăt spălată, şi-l ţinea în braţe pe Jon, care n-arăta să fi suferit vreo schimbare între timp. De la uşă se vedea că are ochii negri şi Marcellus a fost izbit de faptul că dobândiseră o fărâmă de expresie – ca o indulgentă dezaprobare. La câţiva paşi de pat stăteau doi bărbaţi, pe taburete pentru sprijinit picioarele, unul dintre ei purtând veşmântul uşor de recunoscut al unui ghicitor. Avea o barbă albă, mare, care-i mătura pântecul când se apleca, iar dintâi şi ochii îi luceau alb, ciudat, pe figura înnegrită de ploaie şi vânt. Celălalt era Pedanius, în hainele lui cele bune; umerii săi înguşti păreau mai puternici sub toga albă de lână, îi sclipeau şi lui dintâi într-un zâmbet larg. În spatele lor stătea cinicul Orbilius – râdea deopotrivă cu ceilalţi; dar râsul lui avea o uşoară nuanţă de milă şi scepticism. Maica Sara şi Turia stăteau la foc. Se uitau spre pat cu toţii, în afară de moaşă, care probabil că moţăia. Nimeni nu se ocupa de copilul

care dormea la o oarecare distanţă, pe o pernă mare. Era ceva sănătos şi încurajator în pruncul ce-şi făcea somnul acolo, unde nimeni nu-i dădea nicio atenţie. Imaginea vietăţii micuţe, cu părul blond roşcat, a avut un efect liniştitor asupra lui Marcellus. A reuşit să-şi recapete ordinea şi disciplina mentală. S-a trezit.

Mult timp după aceea, într-o vreme când faptul nu mai avea cine ştie ce importanţă, Marcellus a stat îndelung să se gândească la o explicaţie plauzibilă a felului în care s-a ajuns la o asemenea adunare. Atunci, însă, îşi recăpătase stăpânirea de sine şi totul îi părea foarte normal. Erau acolo pur şi simplu ca oaspeţi dragi şi de mult aşteptaţi. Şedeau paşnici, precum hulubii care s-au întors acasă, la porumbar, atraşi într-acolo de o lege a naturii, o forţă irezistibilă. Ca tată nu i se părea deloc ciudat că această forţă a naturii se numeşte Jon.

Când a intrat Marcellus şi s-a dus, încet, să se aşeze lângă Ruth, care-l căuta cu ochii, Pedanius abia sfârşise de tălmăcit un vis copleşitor de prielnic lui Jon. Pentru Pedanius, copilul de patru livre era produsul unui compromis între forţele terifice. Jon trebuia înţeles ca pol magnetic existent în sine sau ca esenţă a activităţilor revoluţionare în embrion. Pedanius nu folosea chiar cuvintele acestea, însă de sugerează – e drept, într-un reflex mai palid – motivul oratoriei cizmarului. El l-a numit pe Jon dar al zeilor şi s-a arătat prea mândru de norocul ce i-a fost sortit lui să-l vadă pe cel binecuvântat chiar din prima noapte de existenţă.

Totul părea minunat; veni, după aceea, rândul ghicitorului. Roma a cunoscut mai tot timpul necredinţa şi batjocura acolo unde era vorba de sursele ascunse ale înţelegerii lucrurilor enigmatice. Până şi în societatea înaltă, oare s-ar fi cuvenit să se apropie cel mai mult de zei, se înrădăcinase nesupunerea. Nu era nevoie să faci apel la exemple extreme, cum a fost Nero, care dispreţuia ghicitul în sfere de cristal, în zborul păsărilor, măruntaie de animale sau muchie de topor. Totuşi, propriul lui sfârşit a fost prevestit prin acestea. Profetul, care se prosternase

în faţa patului lui Jon, nu avea de gând să piară, ca toţi sperjurii. Credinţa lui era nepătată – mai eu seamă încrederea în sfera de cristal. Cea pe care şi-a scos-o de sub robă era de dimensiune mijlocie; a instalat-o pe o cupă cu picior de pe masă. La o oarecare distanţă, a aprins o lampă şi astfel a întins o punte peste prăpastia ce desparte omenirea de soarta ei viitoare.

Privind lucrurile la rece, obiectiv, probabil că nu era nimic excepţional în toate acestea, dar, în afara Turiei, toţi cei de faţă simţeau că-i leagă ceva de Jon; pentru ei, momentul în care înţeleptul a pornit să cerceteze, cum s-ar zice, eterul, era de însemnătate supremă. Fruntea bătrânului când se încrunta, când se întindea, nările îi fremătau iar buzele se mişcau într-un murmur care-a devenit inteligibil o singură dată – ai fi zis că jura pe cele douăsprezece semne ale zodiacului. Jocul trăsăturilor lui era nemaipomenit. În cele din urmă, vocea a ajuns la suprafaţă, iar vorbele erau calde şi mătăsoase ea limba că ine lui.

— Hm! hm! Iată-l pe Saturn – da, sufletul meu şi mântuirea, uite-l pe Saturn, hoţul bătrân, după… Sper că nu sunt de faţă femei nevinovate… după ce l-a lipsit pe bătrânul lui părinte Uranus de bărbăţie. Minune a minunilor, ticălosul are a face cu Saturnaliile – e adânc cuprins într-însele. După ce a smuls puterea, Saturn vrea să-şi devore propriul copil. Atotputernice! Cântă Imnul Saturnaliilor – şi tot atunci cânta-vei imn despre o scroafă.

Bătrânul înţelept şi-a dezgolit toţi dintâi într-un zâmbet transfigurat, şi-a şters faţa pe colţul robei soioase şi s-a întors la globul magic.

— Ia i-o pe Rhea, femeia lui Saturn, cu pruncul Jupiter. Ea încreţeşte din frunte şi surâde. Îi joacă un renghi lui bărbat-su. Pregăteşte – da, pe cinstea mea – îl face să înghită un bolovan învelit în locul lui Jupiter. Extraordinar! Magnific!

Ghicitorul trebui să se oprească o clipă ca să-şi frece şoldurile de extaz, înainte de a urmă:

— Micul Jupiter stă culcat pe câmp, îl alăptează o

capră. El dă din picioruşe, şi… şi… o, vine ceaţa, o ceaţă deasă că… acum s-a şters totul. A pierit totul. Ce păcat! Un prunc atât de ales!

— Încearcă să mai scuturi sfera, interveni Orbilius. Sfatul poate a fost lipsit de tact, dar era bine intenţionat.

Cu toate acestea, n-a avut un efect bun. Ghicitorul l-a privit de sus până jos şi i-a zis didactic:

— O sferă de cristal nu este totuna cu un căţel rău pe care-l apuci de ceafă să-l scuturi. Globul arată numai ce vrea el să arate şi-atâta tot.

— Bineînţeles, se entuziasmă Pedanius, care, ca mistic amator, se simţea ofensat în numele profesiei. N-ai cum scutura sfera de cristal.

Orbilius râse.

— O fi şi asta ceva. Dar nici ce ne-a arătat nu-i puţin lucru. Poate că băiatul nostru venit de Saturnalii va ajunge cândva o mare minune, sau va suge la o capră, ca pruncul Jupiter, dar cred că acum trebuie să ne gândim totuşi cum să-l scoatem de aici cât mai repede.

— Cu cât mai repede, cu atât mai bine, se amestecă în vorbă Turia, gravă.

— Numai să nu-şi găsească moartea, aşa fărâmiţă cum este, zise, plină de teamă, Maica Sara.

— Dacă-l ţinem aici, e sigur oricum că va muri, interveni Marcellus cu amărăciune. Încet, căpătase convingerea că tot ce gândise el şi toate pregătirile în legătură cu fuga erau legate parcă de un alt copil. Acum, în prezenţa lui Jon în carne şi oase, Marcellus dobândise o viziune cu totul nouă asupra lucrurilor.

Calea ce-o crezuse limpede era acum plină de obstacole şi ceea ce părea teoretic să meargă de la sine, se dovedea, brusc, foarte anevoios. Înainte nu-şi dăduse câtuşi de puţin seama că puteri atât de teribile se vor aduna împotriva unei fiinţe mititele, care n-avea putinţa nici măcar să le observe.

— Mai lăsaţi-mi-l până-n zori, imploră Ruth cu blândeţe. Nu-i trecuse oboseala şi neliniştea. Părea mai agitată ca oricând. Fruntea îi ardea, şi-şi ştergea mereu

câte-o lacrimă.

Turia se ridică şi rosti ferm:

— Străinii să iasă acum. Şi – ezită o clipă, dar îşi reveni îndată. Pedanius să ducă voinicelul la mama ştrengarului cela eu părul roşu. Aşa le salvăm viaţa la amândoi copilaşii. Celelalte se vor împlini singure.

Pedanius şi ghicitorul s-au ridicat să plece. Ruth plângea nestăpânit. Pe Jon i l-au luat aproape cu forţa. Plângea şi el, într-un fel destul de omenesc, chiar dacă nu foarte viguros. Turia grăi din nou:

— Şi acum, să ne punem lacăt la gură. Flăcăul de opt livre va fi mâine copilul lui Ruth cu gladiatorul. După Saturnalii îl vor da stăpânului său, iar la anul o să prindă fluturi pe malurile Nilului. Este?

S-a auzit un sunet de supusă aprobare şi Turia încheie:

— În rest, eu mă spăl pe mâini. Nu sunt prea încântată că fac treaba asta şi n-aş fi făcut-o dacă nu era Orbilius.

A fost o scenă sfâşietoare când au plecat eu feciorul Saturnaliilor. Chiar şi Turia se făcea că inspiră dintr-o sticluţă eu săruri aromatice. Înainte de plecare, Pedanius l-a luat pe Marcellus deoparte şi i-a mărturisit:

— Azi-noapte am visat că aveam capul sucit, aşa că vedeam lucrurile de-a-ndoaselea. După tălmăcirea lui Artemi-d-or ăsta-i semn sigur să nu pleci de-acasă.

Marcellus îl privi întrebător şi zise:

— Să sperăm că n-are să fie nevoie. Trebuie să facem cumva să-l ţinem prin oraş.

— Dar eu tot plec, chiar dac-ar fi să dau foc Tibrului, anunţă cizmarul cu hotărâre.

Marcellus fu stingherit de zelul acesta inflexibil şi zise:

— Bine, dar oricum aşteaptă până-ţi trimit eu vorbă.

— Legea Atotputernicului este singura lege, răspunse cizmarul, enigmatic. Marcellus a privit după el cu nelinişte şi după ce a sărutat-o pe Ruth, s-a întors la petrecere împreună cu Orbilius.

Au sosit tocmai când Papirius arunca buretele-n sus şi-şi dădea drumul pe ocanapea. Încercă să se ridice, însă neizbutind căzu înapoi şi rămase lat. Philetus, care, deşi bine atins de băutură, era totuşi printre cei mai în fire, smulse o tapiţerie preţioasă de pe perete şi-şi înfăşură stăpânul. Pe Papirius l-au dus la pat patru oameni. Philetus a căzut imediat după aceea şi a fost scos cu măgarul. Mai rămăseseră puţini. Printre ei, Egrilius, care toată noaptea stinsese cusuc de mirt efectul ameţitor al vinului. Cum niciunul dintre cei de faţă nu părea să aibă nevoie de el, Marcellus plecă, lăsându-i pe ceilalţi în seama bunicii şi a lui Orbilius. Trecând pe lângă uşile odăilor, în drum spre ieşire, observă că totul era în mare neorânduială. Până şi bustul stăpânului casei – cel dedicat geniului lui şi instalat la intrarea în *tablinum* – se clătina şi stătea gata să cadă. Marcellus îl îndreptă, plin de respect şi se mai uită o dată în jur înainte de a merge la culcare.

Era târziu.

Marcellus s-a trezit la vremea când se revărsau zorile peste palatele de marmoră ale Romei. Se cuibărise în el senzaţia că se aude un anume zgomot. Dar nu l-a priceput imediat şi s-a întors pe partea cealaltă să mai doarmă niţel, când auzi o uşoară bătaie la uşă. Se ridică în grabă şi crăpă uşa. În lumina slabă de afară o văzu pe Maica Sara, micuţă şi tremurând, agitată.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Marcellus.

— Oh, moare! Sunt sigură că e pe moarte! gemu sărmani evreică.

Marcellus zvârli în fugă nişte haine pe el şi întrebă:

— Cum a-nceput?

Ea îşi frângea mâinile.

— De-azi noapte m-am temut de nenorocire; dar mai târziu fata s-a liniştit şi mi-am zis că trece ea hopul.

Au traversat curtea împreună. Pe Marcellus îl stăpânea o teamă cumplită şi mai mult alerga decât mergea. Auzea în spate suspinele femeii şi asta-l grăbea mai tare.

Când a intrat în odaie, Ruth s-a ridicat din pat, albă şi

cu o expresie de durere pe faţă, şi-a întins braţele goale, tremurătoare şi a ţipat un singurcuvânt:

— Jon!

N-a mai spus nimic. Când Marcellus a ridicat-o, implorând-o să nu-l părăsească, ea murise.

Mai târziu, în aceeaşi zi, Maica Sara a depus copilul de schimb la picioarele lui Papirius şi i-a anunţat moartea lui Ruth. Papirius s-a plecat şi a ridicat copilul.

— Trimite-l imediat la adresa asta. Mâzgăli câteva cuvinte pe o tabletă şi, întorcându-se la Maica Sara, o înştiinţă:

— Vei fi liberă îndată ce-am să pot face formalităţile.

Maica Sara i-a mulţumit cu lacrimi în glas.

— Am să pun pe altcineva să stea la dugheana de ulei, adăugă Papirius.

Maica Sara făcu un gest de înţelegere.

— Vei avea traiul asigurat, încheie el. Dar în locul tău, nu m-aş duce la creştini.

Ea îi mulţumi, cu tristeţe; unde să se ducă dacă nu la creştini?

Marcellus sperase să dea în ziua aceea de Orbilius. În disperarea lui, n-avea pe nimeni altul la care să meargă. Dar bătrânul cinic se sculase dimineaţa devreme şi plecase, nimeni nu ştia unde. Bunica era binevoitoare, dar prea bine dispusă. I-a mângâiat părul, zicând:

— E o treabă rea, băiete dragă.

Aproape că a detestat-o pentru vorbele acestea. Ştia că înţelepciunea ei cuprinde şi o maximă despre durere. Afirma, cu lipsă ostentativă de sentimentalism, că oamenii nu se prea lasă cuprinşi de o durere absolută, ci aşteaptă ca timpul să reducă întristarea la un nivel suportabil. Atunci – la ce bun să mai jeleşti?

— Sau să te bucuri? De fapt, bunica era o bătrânică cinică desăvârşită şi nesentimentală, dintr-o altă şcoală, mai rece decât a lui Orbilius. Marcellus îi simţea degetele strâmbe şi uscate în părul lui şi-i auzea mai degrabă sunetul vocii decât cuvintele. Spunea cam aşa ceva: „Zău că peste-o lună ai să zâmbeşti şi peste şase ai să râzi; şi

chiar dacă la sfârşitul anului mai simţi ceva din rana de acum, abia o să-ţi mai aduci aminte din ce ţi se trage”.

Dar el simţea că durerea lui va fi mereu la fel de adâncă şi de chinuitoare indiferent cât timp va trece. Ar fi vrut să poată muri.

Dar n-a murit. Curând după conversaţia cu bunica s-a dus la Maica Sara s-o întrebe dacă-i dă voie să ia garnitura de scris a lui Ruth. I-o cumpărase el de pe Strada Pomădarilor. Era o garnitură obişnuită, pentru cerneală roşie şi neagră, cu burete şi o gresie de ascuţit penele.

Marcellus venise şi dintr-un motiv mai puţin concret. Cu trecerea timpului ajunsese s-o preţuiască pe femeia aceea puţintică şi tăcută; singurul ei talent vizibil era capacitatea uimitoare a resemnării. Fără să-şi dea eu adevărat seama, el tânjea după cineva înzestrat nu cu înţelepciunea rece a maximelor, ci doar cu înţelepciunea aceea a inimii care oferă putinţa unei simpatii calde şi tăcute.

Bunica a înţeles lucrul acesta când l-a văzut, din uşa bucătăriei, trecând spre evreică. Ea se duse la Euphemus, care stătea la foc şi-şi răcorea gâtlejul cu un pahar de rachiu cu apă.

— Crezi că fiinţa omenească se poate schimba radical? întrebă ea, trecând pieziş către locul ei de lângă vatră.

Euphemus ridică din umeri.

— Este nevoie de caracter.

— E ca omul atins de reumatism la ceafă, urmă ea. Acum are nevoie de un căţel de-aceia cum îşi iau oamenii în pat ca să le treacă anchiloza.

Euphemus trânti:

— Imaginea asta ai furat-o de la mine. Dac-ai să te gândeşti bine, ai să-ţi aduci aminte că de obicei o folosesc în legătură cu cei care pentru orice fleac de necaz caută adăpost în misterele orientale.

Bunica replică:

— Înseamnă c-ai fuirăt-o şi tu din altă parte, dar asta nu-ţi dă drept exclusiv asupra ei, iar în cazul de faţă e

foarte potrivită.

Portarul îşi mestecă încă o cupă de rachiu cu apă.

— Ba e cât se poate de nepotrivită. A, pricep ce vrei să zici – chiar dacă nu ştii să potriveşti vorba la ce ai tu în minte. Dar uite ce voiam să spun: în cazul de faţă, ai dreptate, de bună seamă. Lui Marcellus nu ai ce-i face, pentru că obsesia lui e de gradul al doilea.

Bunica oftă:

— Eşti un abis de-nţelepciune – numai de te-ar putea pricepe omul.

Euphemus binevoi să explice:

— Obsesia tipică de gradul întâi apare atunci când individul primeşte – sau îşi pune singur – corsetul punctelor de vedere convenţionale, morale sau alte asemenea. Pricepi?

Bunica încuviinţă cu însufleţire. Îi plăcea grozav de Euphemus când îl durea capul. Ca să se bucure mai mult de culoarea licorii, el şi-a mestecat băutura într-un pahar înalt. Îl ţinea cu plăcere spre foc, să-l vadă bine. Sorbi o dată şi continuă:

— Obsesia de gradul al doilea vine din teamă sau indolenţă, în cazul de faţă – indolenţă. E insensibilă la frig şi rezistentă la beţie, se află dincolo de bine şi rău. Defectul principal nu este că-şi urmează calea – ca găina când o pui pe linia trasă cu cretă, ei faptul că linia se află prea jos. O asemenea obsesie este incompatibilă cu zborul. Din acelaşi motiv, prietenul nostru nu este şi nici nu va fi vreodată poet.

Bunica încercă, fără succes, să găsească o replică. Cei doi şobolani se cunoşteau mult prea bine între ei ca să nu se trădeze printr-o falsitate oricât de vagă a tonului. Euphemus se bucura în tăcere de triumful şi de băutura lui.

Dar în ciuda cunoştinţei lor atât de apropiate, Euphemus n-avea să-i spună niciodată bunicii că în seara aceea stătuse plin de mâhnire cu ochii ţintă la evantaiul pe care i-l cumpărase lui Ruth pe Via Sacra şi n-avusese curaj să i-l dăruiască. Iar bunica avea să păstreze secretul

sertarului plin de scutece care n-aveau să învelească niciodată mădularele gingaşe.

Nu trebuie să învinuim sufletele ce-şi caută asemenea tainică mângâiere.

Chiorul îl conduce pe orb, şi Maica Sara încerca să tămăduiască rana lui Marcellus, împărtăşindu-i din resemnarea ei. Ea însăşi era adânc îndurerată şi rugăciunile fuseseră parcă jertfe neprimite – fumul lor se târa înecăcios pe pământ şi nu găsea drumul spre cel de Sus. Cerca să mulţumească Dumnezeului părinţilor ei pentru că, în dragostea Lui mai presus de înţelegerea noastră, îi luase copila dintr-o lume rea şi urâtă. Dar simţea că vorbele, care trebuiau să se înalţe ca nişte mâini în semn de mulţumire, se-ncleştau şi zvâcneau acuzator spre ceruri înainte chiar de a i se desprinde de pe buze.

Când a venit Marcellus şi s-a aşezat, ea citea povestea fiicei lui Iefta. Întâmplător – îşi spunea bătrâna – întâmplător alesese pasajul acesta. Dar pentru că se nimerise aşa i-l citi şi lui Marcellus – monoton, împleticit, ca bătrânii cu puţină învăţătură. După aceea a recitit-o el singur, încet, ca să-şi întipărească în minte fiecare cuvânt; terminând lectura, el zise dispreţuitor şi aspru:

— În Arcadia se oferă lui Zeus Lukaios ofrande omeneşti, ca şi Dumnezeului vostru. Zeii noştri sunt mai buni. Se mulţumesc cu jertfe de vite şi fructe şi tămâie. Îl urăsc pe Dumnezeul vostru.

Înspăimântată, Maica Sara îi smulse sulul şi-l imploră să nu mai vorbească aşa. Dac-ar vrea să înţeleagă, ar vedea că, dimpotrivă, Dumnezeul ei este nespus de milostiv – El este un izvor nesecat de iubire.

Marcellus rânji.

Şi ea încercă din nou să-i explice; dar vorbele n-o ascultau. Când spunea dragoste, simţea că înseamnă cruzime. Buzele ei articulau cuvântul dreptate. Dar părea mai degrabă nestatornicie.

Ca şi când i-ar fi citit gândurile, el pronunţă cuvântul, unul”, Ruth”.

Atunci chipul răvăşit, de culoarea pergamentului, se

plecă sub povara suferinţei, iar corpul ei uscat se zgudui de suspine. Marcellus simţea că dacă nu spune ceva se va arunca jos, lângă ea şi la fel ca ea va jelui. Negăsind altceva de spus, repetă încă mai dur – mai dispreţuitor:

— Dar Ruth!

Ea îşi întoarse faţa brăzdată, udă de lacrimi, către e şi bâigui:

— Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat.

Marcellus fugise de maximele bunicii şi iată că altă maximă venea asupra lui ca o lovitură de măciucă. O clipă mai devreme l-ar fi blestemat pe Dumnezeul acestei femei deznădăjduite. Acum ieşea obosit din încăpere, sătul de toţi zeii, exasperat de toată omenirea şi de el însuşi. A luat, mecanic, trusa de scris şi a dus-o dincolo, în camera lui. Dac-ar fi avut idee unde este Orbilius, l-ar fi căutat. Se gândea că bătrânul cinic s-ar putea să aibă leac chiar şi la asta.

Marcellus a petrecut săptămâna Saturnaliilor în incursiuni prin toate cele paisprezece regiuni ale oraşului. Trupul lui Ruth fusese încredinţat creştinilor; dar de înmormântare nu s-a interesat. Nu voia să ştie de nimic. În timpul acesta îi era suficient să rătăcească. Umbla neobosit, ca să scape de sine, să pătrundă într-o altă lume. Odată a văzut-o pe împărăteasa Faustina; cobora dintr-o lectică pentru a intra în palat, în vecinătatea Porţii Asinilor. În starea lui de reverie se apropiase foarte mult de ea, până l-a izgonit garda personală. Faustina i s-a părut vulgară, cu faţa lată şi gâtul ca un caltaboş pe care se cunoaşte urma sforilor. Episodul nu i-a provocat altă reacţie decât regretul sumbru că zeii îi iau pe cei neprihăniţi şi frumoşi şi-i lasă pe ticăloşi şi pe sluţi. Se obişnuise să generalizeze şi judeca toate întâmplările în raport cu Ruth.

Astfel, într-o zi după Saturnalii, paşii l-au purtat în Strada Statuetelor. Prăvăliile erau aproape goale, mai rămăseseră, în mare dezordine, câteva figurine de plumb, marmură, bronz sau lemn şi miniaturi de copii înşirate pe

sfori. Marcellus şi-a amintit de Serbarea Statuetelor – o uitase. Şi-a adus aminte de Jon. Neliniştea l-a împins s-o caute pe sclava germană la care fusese lăsat băiatul. A aflat adresa de la Turia, pe care a-ntâlnit-o pe stradă. L-a primit, cu foarte multă răceală, o femeie blondă, puternică. Nu era deloc încântată să-l cunoască pe Marcellus. Oricum, bărbatul care i l-a adus pe Jon îl luase cu o zi înainte şi o răsplătise pe deplin pentru bătaia de cap.

Se îndoia de cuvântul ei? Cuprinse mizeria din locuinţă cu un gest al mâinii şi zise:

— Te rog uită-te singur!

Cu un aer preocupat, ea deschise transperamtul şi lumina năvăli ca untdelemnul gros, auriu, fără să ajungă totuşi în colţuri şi fără să scoată la iveală altceva decât mizeria cea mai neagră.

Marcellus era zguduit. Întrebă dacă Jon purta ceva care să-i servească drept semn de recunoaştere. Femeia se gândi bine şi pe urmă negă, din cap. Fusese îmbrăcat ca un prinţ, dar altfel nu era însemnat nici măcar eu o *bulla I* de piele. Dar, acum îi veni în minte, parcă avea totuşi o fărâmă de disc de aur cu zgârieturi pe o parte şi câteva cuvinte pe cealaltă.

— „Şi me amas”, cumva? întrebă el cu blândeţe.

Nu era sigură; poate că da. Ca să fie sinceră, nu ştia foarte bine literele latineşti, aşa că domnul trebuia s-o scuze.

Marcellus puse un *denarius* pe masă şi se pregăti de plecare. În clipa aceea auzi vocea ei, deznădăjduită, albă:

— Băiatul meu trăieşte?

— Trăieşte, răspunse Marcellus cu convingere. La drept vorbind nu ştia nimic despre el; dar simţea că aşa ar fi vorbit Orbilius.

Femeia oftă înseninată şi întrebă:

— Crezi c-or să aibă grijă de el?

— Ca de-un odor. Răspunsul veni la întâmplare.

— Slavă lui Iisus, zise femeia zâmbind şi Marcellus o părăsi cu un murmur dispreţuitor.

— Păduchi, vrăbii şi galileeni găseşti peste tot, recită

el. Era un împrumut din tezaurul lui Euphemus, dar acum purta amprenta lui.

Marcellus se duse drept către Strada Sândălarilor, dar în loc să întrebe imediat de Pedanius, se abătu pe la „Patru Şipote”, un birt mare, la modă – sau o corcitură între birt şi restaurant. Aveau scaune graţioase, metalice, tapiţate cu piele, înşirate în lungul tejghelei, aveau şi tradiţionalul bust al lui Harpocrates pe consola de marmură, deasupra raftului cu aparatul de amestecat băuturi. Marcellus mai fusese în localul acesta, dar în general îl ocolea – ştia că Papirius îşi face de multe ori veacul pe-acolo. Comandă un rachiu încropit şi nişte icre cu pâine prăjită, spunând tejghetarului că are nevoie de un băiat care să meargă cu o scrisoare la cizmarul Pedanius.

Şi-a terminat primul fel şi a trecut la o specialitate a casei – pâine cu unt râncezit într-un anumit fel – şi chiar atunci s-a înapoiat băiatul cu scrisoarea nedesfăcută. O găsise pe Sulpicia, nevasta lui Pedanius, stând pe scăunaşul de cizmărie, la subsol, într-o stare de mare agitaţie. Se pierduse toată în lacrimi, încât abia a fost în stare să-i spună că Pedanius a plecat ieri dimineaţă şi încă nu s-a întors. A insistat în mod special asupra faptului că Pedanius a lipsit de acasă noaptea.

Marcellus asculta stupefiat. Încă nu era dispus să ia povestea în serios, dar ultimele cuvinte ale lui Pedanius, enigmatice, făceau totuşi credibil faptul că luase afacerea în mâinile sale.

— Să fiarbă muierea mea, aşa, pentru c-am lipsit noaptea de-acasă... mai zise mesagerul cu o expresie îndârjită în priviri – şi sfârşi fraza cu un gest care dădea de înţeles că n-ar suferi-o el să facă scandal. Tejghetarul stătea cu un picior rezemat de raftul de jos al tejghelei, ţinea un şervet vârstat în roşu pe braţul stâng iar eu dreapta se scobea în dinţi. A ascultat tot raportul, iar la urmă şi-a exprimat aprobarea faţă de punctul de vedere al mesagerului. El personal nu stătea noaptea acasă decât dacă-i convenea lui. Însă-l ştia pe Pedanius. Un om strălucit, Pedanius, dar avea defectul că era însurat.

Însurat în mod excepţional, absolut. Până una alta, dacă întâmplarea urma să ducă la o potrivire mai sănătoasă a frâielor în casa lui Pedanius, ei, atunci el, tejghetarul, avea să întâmpine schimbarea cu sinceră bucurie. Zicând acestea, puse scobitoarea la loc în buzunarul tunicii şi flutură şervetul peste capacul de alamă al unuia din vasele cu mâncăruri calde.

Marcellus ascultase destul de neatent. Acum îi era nesuferit de limpede că-l îndemnase în mod uşuratic pe cizmar la o acţiune ce se putea dovedi dezastruoasă pentru Jon. În consecinţă, se lăsă în voia remuşcării lui speciale

— O remuşcare inutilă. Pentru o clipă, se simţi chiar trădător faţă de amintirea lui Ruth. Nu un trădător indiferent, totuşi. În sfârşit, sentimentul de vinovăţie l-a făcut să se dedice cu energie căutării fiului său – cu o energie pe care totuşi o vlăguia înţelegerea instinctivă şi întemeiată a faptului că e vorba de o căutare zadarnică.

Jon plecase.

Secretul nu mai era deloc un secret în Strada Săndălarilor. Pedanius, trezorierul breslei cioclilor, fugise. La început se zicea c-a dat o lovitură de teatru în sens matrimonial. Nu era cu nimic împotriva naturii teoria aceasta pentru cei care o cunoşteau pe soaţa lui, Sulpicia – cu ea împărţise şi binele şi răul mai bine de douăzeci de ani. Sulpicia era o femeie sălbatică şi rea. Singurul ei scop în viaţă părea să fie acela de a-şi înălţa un monument de statornicie pe soclu de fier. O ură nealterată de nicio sugestie din afară o făcea să-l urmărească pas cu pas şi o lega de el cu lanţuri a căror tărie dispreţuia orice puteri omeneşti sau demonice. Gând, Cu un an în urmă, el fusese gata să moară otrăvit cu plumb, ea l-a smuls literalmente înapoi la viaţă. S-a agitat în jurul lui şi l-a hrănit cu forţa – devotamentul ei pervers a pus în umbră toate experienţele din Strada Săndălarilor în materie de iubire nemărginită şi sacrificiu de sine. Când, la puţină vreme după luna de miere – care se petrecuse de mult, cu vreo douăzeci de ani în urmă – Pedanius a fost angajat cizmar la o legiune, ea a pus în mişcare puteri misterioase, a făcut rost de bani –

bani mulţi – şi în felul acesta a pornit negustoria, doar pentru ea să-l ţină sub ochii ei, să-l terorizeze şi să-i amărască viaţa. Şi acum, el plecase.

S-a ivit o teorie nouă despre dispariţia lui Pedanius. După trei-patru zile au început să se gândească la poziţia lui de încredere printre ciocli. Acum se zicea că lăsase în urmă o lipsă de două sute de *denarii.* Până a doua zi suma a crescut la cinci sute şi curând a ajuns la o mie. Când şeful lor, Caecilius cel Surd din Strada Măţarilor, a ţinut sfat cu doi membri ai comitetului, cartierul fremăta de exagerări. La început îşi dădeau eu părerea, îngăduitori, că pierderea se datorează pasiunii bine cunoscute a lui Pedanius pentru întrecerile de şobolani, dar curând au ajuns să-i atribuie cizmarului toate viciile aristocratice, unul câte unul. Se povestea, cu lux de amănunte, că mai demult cumpărase o fată de la un măcelar ruinat şi o instalase undeva în Regiunea a paisprezecea. Caecilius şi tovarăşii săi au rumegat niţel zvonul acesta şi-au adus un socotitor. Omul auzise câte ceva pe drum – acum era vorba de două fete – una dintre de hermafrodită, fapt pe care omul l-a considerat lipsit de importanţă. Socotitorul se dovedi un om practic, de temperament incert. În două zile a reuşit nu numai să bea mai mult decât gustase Pedanius în douăzeci de ani, dar a şi înveselit-o pe Sulpicia peste aşteptări. Între timp a dat uşor de rost socotelilor, mai ales datorită preciziei cu care au fost ţinute registrele. Nu lipsea nicio chitanţă – laudă care, din păcate, n-avea cum să acopere suma totală de trei mii o sută cincizeci şi şapte de *denarii.* Pedanius a lămurit lipsa acestei sume lăsând în tava de prăjituri un bilet care zicea „Eu Pedanius recunosc că datorez breslei cioclilor şi fondului de înmormântări 3157 *denarii".* Notiţa a fost descoperită la una din mesele ce-au avut loc după stabilirea unei cordialităţi crescânde între socotitor şi proaspăta văduvă.

Faptul că autorităţile n-au întreprins cercetări s-a datorat situaţiei deplorabile a branşei cioclilor. Ştiind că era inutil să apeleze la ei şi provocată desetea de răzbunare a Sulpiciei, asociaţia a recurs la un birou de

detectivi, care trimise îndată pe cineva. Individul s-a prezentat. Se numea Istacidius. Accentul îi trăda originea nordică. Frumuseţea dialectului acestuia nu izbea prea lesne auzul, iar vorba lui Istacidius nu se şlefuise deloc prin stratul adăugat la şcoala egipteană de detectivi din vecinătatea Templului lui Isis, în Regiunea a treia. Grăia de parcă nu era hotărât dacă să oprească vorbele în gură sau să le scuipe afară – parcă avea castane calde pe limbă. În comparaţie cu nobilul şi fermecătorul socotitor, era un fenomen cu totul dezolant şi e de înţeles că răspunsurile Sulpiciei la întrebările lui indiscrete au fost scurte şi reci.

— Repet, deci, bolborosi Istacidius, soţul tău, care lucra ca cizmar şi-n restul timpului ca cioclu, s-a dus la negustorul de piei Ur-sus, în Uliţa Cur-elarilor, ca s-aducă o jumătate de burtă, da?

— Spinare, nu burtă. Pedanius a folosit întotdeauna pielea cea mai groasă. În privinţa muncii era cinstit.

— Bine, atunci scriu spinare, deşi chiar adineauri ai zis burtă. De fapt reiese că pe la Ursus n-a mai trecut.

Când a plecat era îmbrăcat cu ohaină cafenie, o tunică de aceeaşi culoare şi ghete grele, abia pingelite. Zi, povesteacu fata din Regiunea a paisprezecea p-asta să n-o credem, nu?

La întrebarea lui neaşteptată, figura Sulpiciei luă o nuanţă verzuie şi femeia răspunse aspru:

— Asta-i treaba ta să afli. Bărbatul care a putut părăsi o soţie credincioasă şi a pungăşit breasla cioclilor, e în stare de orice.

Netulburat de mânia ei, detectivul urmă, calm:

— După cum spuneam, asta n-o luăm în considerare. Tu ştii bine cât lipsea el de-acasă şi puteai să-i simţi dispoziţia – femeia ştie întotdeauna dacă bărbat-su are o aventură, nu?

Pe Sulpicia o enervă tonul lui neserios; nu catadicsi să răspundă. El continuă:

— Bun. Tot ce-a luat din gospodărie a fost un corb îmblânzit, în colivie. Asta-i foarte important. Şice ştia să spună corbul?

De data asta Sulpicia se roşi când răspunse:
— Spunea mai ales „Trăiască Gaesar!”
— Hm! Altceva?
— Din când în când: „Porc puturos!”
— Nimic altceva?
— Ei, da – mai zicea: „Iar mănânci?”
— Cu alte cuvinte, reluă detectivul, avea obicei să spună: „Iar mănânci, porc puturos!”
— Se-ntâmpla.
— Da, se-ntâmpla. Din când în când? Foarte des, eh?
— D-da, recunoscu ea.
— Foarte bine. Asta-i important. Era atât de legat de pasăre, încât a luat-o cu el. Nu cred că avea motive s-o omoare ori să se descotorosească de ea în vreun fel. Şi avea vreo pasiune specială, bărbatul matale?
— Nici lina, în afară de şobolani. Ba da, mai avea slăbiciune şi pentru brânza veche, dar asta n-are a face.
— Nimic nu e lipsit de importanţă. Notăm „brânză veche”. Ce ziceai de şobolani?
— Îi plăcea tare mult să se ducă la alergări de şobolani. Punea şi pariuri, desigur, măcar că eu nu-i dădeam voie.
— Multe nu-i dădeai voie, nu?
— Asta sunt sigură că n-are a face cu găsirea lui.
— Deci, de la curse îl opreai. A fost vreo întrecere deosebită de şobolani la care nu l-ai lăsat?
Sulpicia socoti o clipă înainte de a da răspuns:
— Jos, în curtea zarzavagiilor, în colţ, acolo e o pistă care-i plăcea mult… şi unul Gaius – îi zicea lumea Teacă – a ţinut câteodată întreceri pe Strada Piuarilor…
— Mai erau şi alte locuri pe care le credeai periculoasa pentru sănătatea bărbatului tău?
— Poate şi dincolo, pe Uliţa Bărbierului, unde vânează cârnăciori… şobolanii, adică.
— Minunat! în sfârşit, spune-mi – în ziua când a plecat – ai avut cu el vreo neînţelegere?
— N-are nicio legătură cu pricina noastră.
— Da, sigur, îţi închipui că nu. Dar ia gândeşte-te,

dacă s-a omorât de disperare, şi l-a omorât şi pe – cum îl chema pe corb?

— Gherkin.

— Şi pe Gherkin? Aşa-i că aţi avut scandal? Pe ce chestie?

— Mi-a venit acasă cu o raţă.

— Nu era motiv să te superi. Eu tânjesc zadarnic după o bucăţică de raţă de doi ani. Ce te-a înfuriat?

— Avea încălţămintea îngrozitor de murdară... şi pe urmă...

— Şi pe urmă-ai apucat raţa de gât şi i-ai dat cu ea în cap. Cum de ştiu? Păi am fost şi eu însurat. Atâta despre raţă. Deci, curând după aceea a plecat la Ursus să-şi ia jumătatea de piele. Perfect. Spune, n-a mai rămas – să zicem, măcar o aripioară – din raţa aceea? Mă simt lihnit. Sau ceva măruntaie. Îmi plac la nebunie.

— Nu, din păcate. Socotitorul care verifică registrele ia masa aici. Are prea puţin timp ca să mai ajungă la masă la el.

Figura detectivului se crispă într-o mască rece şi oficială. Înainte de a-şi lua rămas bun, ca să înceapă a-l vâna pe cizmar, remarcă:

9 – Strada Săndălarilor

— Da, e bine. Dacă nici noi nu-l putem aduce, viu sau mort, atunci nu mai există la Roma vreun oficiu care să reuşească. Nu, nici chiar *Curiosa.* Mai trec eu pe-aici săptămâna viitoare.

Istacidius a folosit ziua aceea ca să la interogatoriul paznicilor de la toate cele treizeci şi şapte de porţi ale oraşului. Scopul era să se încredinţeze că nimeni nu-l recunoaşte pe Pedanius, după descriere, în persoana cuiva care ar fi trecut, normal, pe lângă ei, cu sau fără corb. Şi rezultatul acesta a şi fost. Dar paznicul de la fluviu, care patrula pe la Podul lui Probus din Regiunea Aventină ar fi putut înfăţişa întocmai, până la ultimul detaliu, un bărbat care în prima zi a săptămânii de după Saturnalii, la ceasul al şaselea, a închiriat una din bărcile pentru lapte de pe acolo. Avea la el o colivie cu un corb domesticit şi, după

cum spuneau mai târziu vâslaşii, ducea în spate un copil foarte mic, de care făcea mare caz.

Din nefericire, însă, Istacidius uitase cu totul de Tibru.

Ar mai fi aflat câte ceva şi la curtea hanului „Balena Albă”, locul preferat al multor oameni de la corăbiile care stăteau de-a lungul cheiului chiar în locul acela, să descarce ouă, lapte, napi, varză şi alte produse naturale. Puţin înainte de ceasul al patrulea se oprise pe acolo un bărbat; de obicei la ora aceea, ţăranii îşi cârmeau nasul spre casă, după ce vânduseră marfa la lăptari sau la piaţă. Ca om modest ce se afla, Pedanius se aşeză într-un colţ şi comandă o porţie de melci prăjiţi şi o cană de vin. Probabil că nimeni nu l-ar fi băgat în seamă dacă după un timp n-ar fi început să scoată nişte sunete ciudate. Ai fi zis că miorlăie din spinare. Mai mulţi clienţi s-au uitat sub masă, după pisică, dar n-au găsit niciuna şi miorlăiturile se tot auzeau, la intervale scurte; şi-au zis că s-o fi înţepenit în vreo gaură din zid sau aşa ceva. Când nodul gordian se încurcase la culme, Jon îl reteză cu un ţipăt – cel mai omenesc de până atunci. Silit de împrejurări, Pedanius i-a cerut hangiului o întrevedere şi în bucătărie l-a desfăşat pe Jon, spre încântarea Sabinei şi a servitoarei surde. Când micuţul a tăcut şi i-au turnat lapte cald printr-un biberon improvizat din cârpe înmuiate în ulei, Pedanius găsi momentul să pronunţe o laudă înflăcărată la adresa copilului. Mai ales despre ce era sortit să facă; dar pe de altă parte, cizmarul n-avea motive să nu amintească de faptul că Jon a salvat de la înecul în Tibru un băieţel de două ori cât el. Femeile au zâmbit neîncrezătoare; însă Pedanius a întărit spusa lui cu trei sau patru jurăminte ceremonioase şi atunci de au clătinat din cap a mirare. Pedanius era gata să le spună că Jon o costase viaţa pe maică-sa, dar s-a abţinut de teamă să nu-l discrediteze.

A trecut multă vreme până să apară echipajul pe care-l aştepta el; dar către ceasul al şaselea Pedanius stătea printre nişte bidoane mari de lapte, iar marinarii s-au depărtat de mai şi au lăsat vâslele la apă. Au plutit pe

sub toate podurile Romei, prin meandrele Tibrului, au trecut de zidurile oraşului, la dreapta Porţii Flaminiene, în afară, unde oraşul se subţia şi mai departe, unde pierea cu totul.

Pe corabie se afla o ţărancă mică şi durdulie. Purta mai multe straturi de haine şi pe picioare îşi înfăşurase benzi de lână, dând şi mai mult impresia c-ar fi o păpuşă împăiată, enormă. Era o femeie plăcută, cu ochi veseli şi limba ascuţită, pe care o folosea ca să foarfece diverse lucruri care o supărau. Printre altele, nu-i plăcea starea pieţei de legume, unde gărzile fie că prea se băgau în toate, fie că stăteau gură-cască. La ţară, unde bărbatul ei era mic arendaş, condiţiile păreau totuşi mai serioase. Când s-au căsătorit, nu numai că n-aveau capital, dar nu aveau nimic altceva decât o fiinţă numită micul Lollius, despre care puteai deduce din discuţie că e moştenitorul sărăciei lor. Totuşi, cu ajutorul lui Ceres, ea a realizat suficient ca să se descurce cu toţii chiar dacă impozitele erau al naibii de mari şi ei au mai şi pierdut doi boi de jug – din boală de bot şi picioare. Dar în momentul de faţă cel mai rău lucru era c-au stat la Roma mai mult decât socotiseră şi din pricina asta începea s-o supere rău laptele care i s-a adunat în ţâţe pentru hrana unui Lollius mic de tot – al treilea.

— Cred e-aş putea să te ajut eu, interveni Pedanius precaut, de pe meterezul lui de bidoane. Se gândea la cele patru livre care-i atârnau în spinare. Începu îndată să-l desfacă pe băiatul Saturnaliilor din scutece şi într-o clipă, doi ochi negri clipeau în aerul curat de iarnă şi degetele fremătau, minuscule.

— Maică Preasfântă, izbucni uimită ţăranca. Eşti vrăjitor? Ai făcut arătarea asta mică să-mi vii mie în ajutor? Şi fără să aştepte răspuns, îl puse pe Jon la pieptul ei plin şi cald. În timp ce se petreceau acestea, Pedanius povestea oamenilor neîncrezători două din cele mai importante isprăvi de până acum ale băiatului. Insista mai cu seamă asupra faptului că Jon l-a salvat pe micul sclav german, de două ori mai mare ea el, de la o pieire

nenorocită în Tibru. Cât despre originea lui Jon, a lăsat să se înţeleagă că poate fi legată de Regele Numa. Ţăranii ascultau eu gura căscată; începură, treptat, să se îndoiască de mărturia propriilor lor simţuri, dar nu le păsa, câtă vreme puteau duce acasă o poveste cu adevărat minunată.

La vremea când soarele apusului înveşmânta în aur nenumăratele palate de marmură ale Romei, un om scund, sprijinit într-un toiag puternic, îşi urma drumul pe o cărare ce-l îndepărtase de Tibru, iar acum îl purta spre răsărit, mereu mai sus, printre coline. Se-ntoarse încet şi privi înapoi la turlele şi forturile oraşului, în depărtare, la coamele de marmură, de bazalt şi ţiglă, la conturul lui strălucitor şi brâul verde-cafeniu al grădinilor. Mai mult ghicea decât putea să vadă puzderia de şosele cu şanţuri pe margine la umbra pinilor şi chiparoşilor şi-şi zise c-a lăsat undeva, în urmă, un mort, un anume cizmar Pedanius, care niciodată nu fusese de cine ştie ce folos şi nu făcuse nimic de laudă.

L-a lăsat în urmă pe cel mort, cufundându-şi privirea în masele negre ale Albanilor care-şi înălţau conturele suave în văzduh, la trei mii de picioare. Înspre sud şi vest, ei dominau văgăuni şi lagune, iar către nord, peisajul rotitor, rostogolit şi brăzdat devenea tot mai muntos şi mai sălbatic până ajungea în depărtare la craterul conic Bracciano şi la piscul Rocca Romană, după care se topea în zare. Sus, înspre priveliştea aceea maiestuoasă îşi purta Pedanius regescul prunc, iar noaptea era tot mai aproape. Şi cum întunericul parcă-i venea în întâmpinare – să-i scurteze drumul, ca un prieten bun – se gândea, mergând înainte, la deosebirea dintre o noapte şi alta. Nu în sensul indiscutabil că există nopţi negre, nopţi luminoase, umede, calde, reci – sau înzestrate cu multe alte însuşiri tangibile. Dar misticul din el ştia, mai presus de orice îndoială, că sunt nopţi rele şi nopţi bune. Şi nu era o explicaţie mulţumitoare să spui că impresia vine din autoamăgire, că nopţile iau culoarea păcii sau neliniştii noastre interioare. El ştia bine că există nopţi al căror plâns răneşte orice fiinţă omenească în stare a primi şi alte impresii decât cele

ale simţurilor elementare. Ştia bine că sunt nopţi al căror surâs creşte ea viţa plină de seve printre ruinele inimii.

Şi văzu că noaptea aceasta e bună. Nu pentru că era blândă şi întunericul mătăsos, în primul ropot de ploaie liniştită, cum este cântecul de tors al unei bătrâne. Noaptea era bună în fiinţa ei lăuntrică, torcea ca o pisică ce sare înapoi la puii ei după ce-a trecut pe la magazie. Inima lui înălţa un imn de laudă acestei nopţi.

Partea a doua UN OM SE ÎNTOARCE ÎN ORAŞ

Apoi s-a oprit, o clipă, să controleze dacă bănuiala sa are temei – însă – da – trebuie că aşa era – aşa era. Jon fusese atât de neruşinat încât îl udase pe spinare.

Nimeni nu-i mai făcuse aşa ceva înainte şi niciodată nu-l mai copleşise o asemenea fericire.

Lacrimile îi curgeau pe obraji şi se amestecau cu ploaia.

Era ea un legărnând între ei – o mare răsplată.

Pedanius se îndreptă din umeri.

Acestea s-au petrecut în anul când Vesuviul a avut o mare erupţie şi Tibrul s-a revărsat peste maluri.

Se povesteşte că în aceeaşi vară o coloană votivă de pe dealurile Albane a pornit să asude sânge

— Sânge mult – cu toate că era stâlp de lemn. Şi tocmai ca în zilele lui Augustus, un sclav s-a urcat pe soclul lui Jupiter Capitolinus, a făcut nişte prevestiri înspăimântătoare, a ucis un câine şi la urmă s-a înjunghiat pe sine.

În anul acela Marcus Aurelius a deţinut titlul imperial pentru a patra oară şi oamenii l-au aclamat ca pater patriae; consuli ordinari au fost Q. Servilius, W.F. Pudens şi L. Fufidius Pollio. Creştinii spun că în anul acela Roma a avut cel de-al doisprezecelea Papă, pe numele lui Soter.

Se simţea în văzduh. Rab Chanina, preot al credincioşilor creştini din Argiletum, avea mai de mult impresia că enoriaşii lui stau sub norul aducător de furtună, ca un cuib de berze. Nu pentru că s-ar fi întâmplat ceva anume. Totul mergea ca de obicei. Turma se tot

mărea cu noi adepţi, iar de purtarea credincioşilor nu aveai de ce te plânge. Spiritul de sacrificiu şi curajul spontan în a-şi mărturisi credinţa erau pe deplin satisfăcătoare. Poate că se manifesta prea evident supunerea la forme; dar unde găseşti perfecţiunea? O mare mişcare nu poate evolua fără organizare şi nu laşi pradă buruienilor o grădină pe care ai cultivat-o cu atâta străduinţă.

A venit dinspre răsărit, ca de obicei. A început cu învinuiri generale împotriva creştinismului – chiar din partea creştinilor care propovăduiau umilinţa şi renunţarea la deşertăciune lumească, trufie şi singurătate. Este limpede, ziceau ei, că nu mai avem martiri şi nici mari profeţi – adevărat este, niciun profet nu mai avem. Răspunsul, când venea, era aspru ca funia spânzurătorii şi gâtuia învinuirea atât de respingătoare în goliciunea ei. Lui Justin i-au retezat capul în curtea închisorii, la picioarele Capitoliului. Aproape două sute de fraţi şi surori, toţi creştini, au plecat, deportaţi la minele de plumb din Sardinia şi peste douăzeci de pioase fecioare creştine au fost trimise la bordelurile publice.

Profeţi?

Rab Chanina recunoştea faţă de el însuşi că, fără îndoială, exista un punct slab. Darul limbilor şi al profeţiei părea să fi pierit de pe faţa pământului şi ce puteai face decât să te rogi ca Domnul să-şi pogoare iar lumina asupra turmei Sale şovăielnice. Totuşi, un sentiment sever al realităţii nu-i îngăduia lui Rab Chanina să ignore numărul îngrijorător de falşi profeţi pe care-i ascultase lumea în ultimii o sută de ani. El însuşi, când era băietan, l-a văzut la Ierusalim pe Simon Barkochba – care îşi zisese Mesia, Rege al Evreilor – şi nu-l putea uita.

„Daţi-ne profeţi!” murmurau oamenii. „Feriţi-vă de profeţii mincinoşi!” răspundeau preoţii.

Dar când s-au potolit predicile preoţilor, tot de la răsărit a început clevetirea – mereu de la răsărit – au venit valuri-valuri profeţii prin care Domnul şi-a pedepsit fiii, prin care i-a tămăduit pe îndrăciţi şi a prevestit sfârşitul

lumii. Într-un răstimp de o sută de ani credincioşii au pierdut, treptat, speranţa în a doua venire a Celui de Sus; dar acum aşteptarea creştea iar, ca primele talazuri ale fluxului.

„Pocăiţi-vă! Postiţi! Smeriţi-vă! Lăsaţi cele lumeşti! Jertfiţi viaţa voastră!”

De la Răsărit venea, aspru, acest îndemn la faptă. Şi, mai presus de toate, chemarea ce stătea în miezul îndemnului: „Sfârşitul lumii e aproape! Gătiţi-vă de venirea Sfântului Duh! Gătiţi-vă pentru marea tăcere!”

Nu se ştia ce gândeşte Papa Soter în sinea lui despre izbăvitorii de diavol şi despre profeţi. Cu toate astea, probabil că, aşa ca ceilalţi clerici, îi prefera pe fanaticii altor vremuri celor în viaţă şi observa logica regulii că sfinţii trebuie să urce ultimele trepte ale căii lor spre stele pe soclul crescător al timpului. O pastoi-ală, apărută cu câteva zile înainte de a se petrece acest moment de meditaţie al lui Rab Chanina, nu arăta că Soter ar fi împărtăşit un asemenea punct de vedere, dar spunea limpede că venise timpul să fie consolidată Sfânta Biserică Catolică, era vremea ca toţi să se smerească dinaintea Sfintei Treimi şi – aici se sublinia, cu pană de catran – să se păzească de profeţii mincinoşi. Episcopii, preoţii şi, sub îndrumarea lor, diaconii şi laicii, au citit epistola ignorând complet cuvântul „mincinos”. Asta şi era, probabil, intenţia. Profet devenise un cuvânt ambiguu.

Îţi vine greu să recunoşti că şarpele a apărut tocmai în casa de rugăciune a lui Rab Chanina, pe Strada Săndălarilor; şi-a înălţat capul după ce-a fost îndelung şi cu teamă aşteptat. Lui Rab Chanina îi era necaz, cu atât mai mult cu cât parohia lui se afla într-o stare precară, faţă de altele. În ultima serie de condamnaţi pentru Sardinia n-a fost niciun reprezentant al Argiletumului şi nu se puteau da nici alte exemple deosebite de fervoare. De fapt, nimeni n-ar fi putut bănui că un beţivan cu figura lătăreaţă, solzoasă, care era şeful *Curiosei,* avea oarecare îngăduinţă faţă de Rab Chanina, ţinându-l totuşi sub supraveghere. O asemenea presupunere ar fi părut curată nebunie.

Întâmplarea s-a petrecut într-o miercuri dimineaţă, în timpul adunării de la casa de rugăciune. Locaşul era la parterul unei case obişnuite – locuinţa unuia dintre fraţii creştini, zarzavagiul Nazarius. Pe afară nimic nu o deosebea de celelalte case din cartier. Dar înăuntru era mobilată surprinzător, ca un interior de biserică agreabil, destul de elegant. Podeaua şi bazinul pentru spălat pe picioare erau din marmură; uşa sălii de adunare era turnată în bronz, iar altarul se închidea printr-un grilaj lucrat cu migală în lemn de cedru. Pereţii erau împodobiţi cu mai multe picturi care reprezentau o voioasă îmbinare între cupidoni şi îngeraşi. Se aflau acolo printr-o aprobare specială şi mai târziu administraţia bisericii, reconsiderând problema, le-a scos din sanctuar. Lumina, slabă, era compensată printr-un lung şir de lămpi, un gen de iluminare care dădea încăperilor o plăcută nuanţă de mister. Pe de altă parte, belşugul acesta scotea în evidenţă mizeria nevoiaşilor din comunitate şi dădea o prea mare importanţă celor care împărţeau haine, încălţăminte, ulei, grâu, în comparaţie cu cel menit a sluji trebuinţelor spirituale.

Întâmplările pot fi înfăţişate pe scurt. Rab Chanina a venit de la bârlogul lui de celibatar, peste drum de casa de rugăciune, îmbrăcat într-o tunică albă care-i ajungea la călcâie, o mantie de ploaie şi o pălărie de fetru. În anticameră, despărţită de sala principală printr-un şir de zăbrele, stăteau neofiţii şi penitenţii. I-au făcut loc şi grupul s-a închis din nou în urma lui ca un corp în jurul unui proiectil ascuţit, iar silueta suplă a preotului a trecut printre cele patru secţiuni ale drept-credincioşilor

— Fecioare, flăcăi, matroane şi bărbaţi însuraţi – până la altar. Acolo i-a dat mantia de ploaie unui diacon, şi a îngenuncheat dinaintea tronului episcopal. L-a auzit pe lector cum urcă în strana din naos şi începe a citi pasajul anume ales din profeţi; la urmă, Rab Chanina s-a ridicat şi-a adăugat câteva cuvinte. Felul lui de a vorbi era un gen de mormăială plină de bunătate. Rareori îi mustra cu duritate pe păcătoşii din congregaţie. N-a făcut-o nici în ziua aceea.

Le-a arătat puţinul preţ al plăcerii şi le-a amintit că singurele lucruri de care are omul nevoie sunt hrana, îmbrăcămintea şi un suflet neîntinat. Erau cuvinte simple, cuvinte pe care toţi le ştiau pe de rost – cuvinte care, de fapt, nu prea aveau de-a face cu creştinismul în mod special; pe ascultători îi impresionau, venind din partea unui om care prin de îşi trăia viaţa.

În timpul psalmului următor Rab Chanina rămase în strana sa, urmăriindu-şi credincioşii. În rândul din faţă se afla unul dintre cei proaspăt botezaţi, om cu vază, pe nume Egrilius, care-şi câştiga existenţa vânzând pe stradă cârnaţi calzi cu pâine. Întâmplător apăruse şi un adept mai vechi, Eros, librarul, care mai de mult îi părăsise nemaiputându-şi stăpâni apucăturile – înjura grosolan şi spunea poveşti porcoase. (Trebuia să fie mutat la o secţie înregistrată într-un anumit fişier cu indicativul B_2, pentru a urmări administraţia grânelor).

Mai era şi bătrâna diaconeasă, Sora Sara; părul i se făcuse alb-gălbui şi părea zdrenţuit; multele nenorociri îi înmuiaseră inima. Pe urmă Sulpicia, copila durerii, care de şase ani fusese părăsită de ticălosul ei de bărbat şi se purta de parcă pierderea aceasta i-ar fi acordat un credit ceresc nelimitat. În sfârşit, Priscilla – din nefericire era şi Priscilla, vizionară, întunecată ea limba viperei.

Psalmul a fost mai tărăgănat; desigur, cântarea Diaconului Primus, mai marele corului, avea rol de pat al lui Procust prin care întindea şi subţia tonurile psalmului dincolo de orice limită. Incidentul s-a petrecut după ce Primus a dat întreagă măsura puterilor sale. Era în timpul rugăciunii. Rab Chanina porni în felul obişnuit, iar comunitatea se ridică şi începu să se roage, cu spatele la el şi cu braţele întinse spre uşă, spre răsărit. Atunci un glas de femeie a izbucnit, strident, în încăpere şi-a acoperit totul, iar ceilalţi au fost cuprinşi de o spaimă fără glas. Chiar cei care n-au mai avut niciodată de-a face cu aşa ceva ştiau că asta e profeţie – teribilă şi minunată. Îi inunda în clipa aceea un spirit tainic şi sublim. La început, ceea ce izvora de pe buzele ei n-a avut înţeles. Cuvintele –

când erau altceva decât simple sunete – se încâlceau, confuz. Rab Chanina îşi zise că într-adevăr asta era Priscilla, se aşteptase la aşa ceva din partea ei. Înălţă, pe contul lui, o rugăciune ca să nu fie cuprinşi de acelaşi soi de pornire şi alţii; simţea c-ar fi peste puterile lui să îndure o asemenea epidemie. Treptat, substanţa zicerii ei se subţia. La un moment dat, femeia a tăcut, dar numai o clipă, după care glasul a tăiat iar liniştea, într-o latină aspră, limpede.

— Nu eu vorbesc, ci Hristos. Pe El ascultaţi-l!

„Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru, nici sol, nici înger, Eu dau oamenilor adoraţia şi pun inimi în trupurile lor. Omenirea e ca o lăută, iar eu vin asupra ei eu atingerea măiastră. Sunt Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh. După mine nu vor mai fi profeţi – decât unul, aşa zic vouă”.

Ceea ce a urmat a fost înfăţişarea venirii Sfântului Duh şi totodată a duşmanului, Antihristul. Un vălmăşag de războaie şi răzvrătiri urma să se reverse asupra pământului, iar sfârşitul tuturor lucrurilor era foarte aproape. Şi glasul se-nălţă:

— Cei drepţi vor străluci atunci de o sută de ori mai tare ca soarele; şi cei mai mărunţi dintre ei de o sută de ori mai tare ca luna.

Din pricina aceasta adevăraţii ucenici ai Sfântului Duh trebuiau să se pregătească prin posturi mai aspre, să nu îngăduie altă căsătorie afară de prima, socotind adulter orice altă alianţă (Primus privi în spate, la soţia lui de-a doua, scrâşnind din dinţi), fecioarele să pună văluri (fecioarele îşi lăsară ochii în jos), credincioşii să se lepede de toate podoabele şi plăcerile lumeşti, să caute martiriul, să respingă fără şovăire iertarea criminalilor, a celor ce preacurvesc şi a închinaturilor la chipuri cioplite.

Ea rostea toate acestea cu multe, multe cuvinte pline de patimă. Veni apoi rândul bisericii şi corupţiei ei.

— Îţi ştiu lucrarea: ştiu că vieţuieşti doară cu numele, căci altfel moartă eşti. Că nu eşti nici rece, nici caldă. O, de-ai fi tu rece, sau caldă. Ci eşti numai încropită şi am să te scuip din gura mea.

În sfârşit, profeta reveni la semnele războiului. Pentru că legiunile erau la porţile Romei, hoardele de duşmani lătrau dinspre nord, primejdia era de netăgăduit.

La urmă, ea prevesti că peste puţină vreme Imperiul Roman are să fie distrus:

— Şi va să vie El, Domnul, Regele Regilor şi Stăpânul Stăpânilor!

Când a tăcut, brusc, au înconjurat-o surori şi fraţi, nerăbdători s-o laude, pentru harul ce i-a fost dat. La ultima izbucnire, adunarea o însoţise eu lacrimi smerite şi ţipete de bucurie; dar spre uşurarea lui Rab Chanina, scena nu s-a transformat într-o isterie generală. Egrilius părea încântat. O îmbrăţişă pe profetesă şi o sărută într-o pornire de lăudabilă pioşenie; în aceeaşi zi, numele ei apărea într-un raport obiectiv, prin care se arăta că negustoreasa de sare Priscilla, în vârstă de 42 de ani, văduva crainicului orăşenesc Aurelius Charmus, nepotrivită din toate punctele de vedere pentru bordeluri, se făcea vinovată de trădare faţă de stat şi blasfemie împotriva lui Caesar, vestind căderea acestuia în favoarea Regelui Regilor, a Stăpânului între Stăpâni, pe care nu l-a specificat.

Acesta a fost, de altfel, singurul punct care l-a necăjit pe Rab Chanina. Cu restul se putea descurca; însă dorea foarte mult să evite martiriul provocat de atacuri stupide la adresa ocârmuirii. Când s-a făcut linişte a rostit rugăciunea de încheiere fără comentarii şi, după intonarea unui psalm, un diacon i-a poftit pe neofiţi şi penitenţi să plece. Apoi au fost închise porţile. Misterele puteau să înceapă. Rab Chanina păşi în faţă, dinaintea altarului şi rosti cu voce răsunătoare *Sursum lor da* Comunitatea răspunse cu un *Habemus ad Dominum* – profund şi începu rugăciunea. Ruga lor se ridică spre Domnul mai înfocată ca oricând, pentru ea „Caesar să se bucure de viaţă lungă, siguranţă în casă, moştenitor puternic, senat credincios, popor drept şi să se împlinească orice dorinţe de bine ce-ar putea sălăşlui în sufletul lui Caesar şi al poporului”. Formula obişnuită era azi mai mult decât o formulă. Era o

rugăciune închinată Celui de sus cu inima arzătoare, iar la sfinţirea pâinii şi a vinului a culminat cu o invocaţie către Dumnezeu. În acordurile unui imn, credincioşii

— Copii şi adulţi – au urcat în şir ca să primească Sfânta însă în urma lor Rab Chanina se plimba tulburat în sus şi-n jos prin sala de mese din spatele bisericii. Într-o pauză a reflecţiei sale, se opri, îşi frecă bărbia şi-i zise lui Primus:

— În mod normal profeţiile rostite pe vreme de ploaie n-ar trebui să fie luate-n seamă.

Primus cântări spusele lui Rab Chanina; nu se mai gândise la asta. Însă adevărul ideii era atât de izbitor, încât Primus nici nu mai răspunse.

Ghizii romani, după ce-i purtau pe turişti până la istovire la statui, arcuri de triumf, palate, temple, băi, biblioteci şi apeducte, încheiau spectacolul cu un număr stabil, bine cunoscut – cartierul Argiletum. Dar uneori se întâmpla să înceapă chiar din cartierul acela şi însoţitorii cu experienţă cunoşteau tipul de oameni desfrânaţi care, dacă o porneau de acolo, să zicem din Strada Sândălarilor, nu ajungeau să se mai ducă şi prin alte părţi. Făceau un tur al cârciumilor şi atelierelor, se sfădeau cu muncitorii, aruncau vorbe cu două înţelesuri femeilor acelora pe care le numim dubioase şi-şi încheiau ziua târându-şi trupurile păcătoase de la „Patru Şipote” la „Phoenix”, de la „Phoenix” la „Miriapodul”, la „Păstorul cel Bun” sau la cine ştie ce altă asemenea tavernă.

Pe Strada Săndălarilor, între casa de rugăciune a creştinilor şi statuia lui Apollo Sandaliarius, locuia un om pe nume Verecundus. Nu încerca deloc să facă un secret din existenţa sa – avea o firmă de pânză multicoloră pusă la vedere, deasupra prăvăliei în care vindea păsări tropicale, broaşte ţestoase, cameleoni, şerpi. După obiceiul cartierului, ziua ţinea prăvălia larg deschisă către stradă, iar noaptea o închidea cu nişte drugi de lemn înveliţi în fier. În dosul prăvăliei era un spaţiu folosit parţial ca depozit, când se strângeau prea multe păsări, iar în rest slujea drept sediu pentru întrunirile de afaceri ale

proprietarului şi pentru alte treburi ale sale. Dugheana de sare a Priscillei era chiar peste drum, lipită de chioşcul lui Fabius, cel poreclit Ululu-tremulus, care făcea negoţ cu articole de scris, broşuri populare cuprinzând poezii de dragoste, versiuni poliglote ale *Grecului la Roma* şi alte lucruri necesare vieţii de zi cu zi.

Trebuie să amintim că străzile romane erau mai mult înalte decât largi. Dacă-ţi dădeai capul pe spate şi nu stăteai chiar sub vreunul din nenumăratele ieşinduri, probabil că puteai foarte bine să dai cu ochii de muchia ultimului etaj, al şaptelea să zicem, al câte unei clădiri. Pe de altă parte, dacă vecinul de peste drum îţi împrumuta volumul lui Propertius într-o seară, a doua zi dimineaţa aproape că puteai să i-l dai înapoi de la tine de pe prag. Măgari şi catâri încărcaţi se ciocneau neîncetat şi dacă se întâmpla vreodată să-şi taie drum prin strada aceasta vreo caleaşcă, e foarte probabil că vizitiul acela n-ar mai fi dorit să repete experienţa.

Asemenea străzi dădeau posibilitatea să se menţină legătura dintre o parte şi cealaltă cu mijloace simple. Negustorul de păsări, văzând-o pe Priscilla că se întoarce de la utrenie mai agitată ea de obicei, într-un minut a şi înălţat un cacadu ursuz şi bătrân pe pridvorul vitrină din afară şi-n felul acesta l-a convocat pe Fabius. Un alt soi de pasăre a invitat-o pe Priscilla să întregească adunarea şi în încăperea din spate a menajeriei au smulls, prin întrebări meşteşugite, o relatare a evenimentelor dimineţii. Când reconstituirea scenei de către profetesă deveni prea colorată, Fabius abătu şuvoiul cu câteva întrebări potrivite.

Pe urmă Verecundus zise:

— Nu te supăra, Priscilla, dar, cinstit, nu ţi se pare că faci nişte preziceri niţel cam încâlcite?

Priscilla se arătă foarte mirată de întrebare:

— Război, lipsuri, mizerie, venirea lui Hrist şi Antihrist. Am impresia că e destul de dar.

Cu multă delicateţe, ea să n-o tulbure, Fabius remarcă:

— Război, lipsă, mizerie, cu astea suntem învăţaţi,

ne-am înfundat în de până peste cap, dar, vai, dacă s-ar şti ceva mai sigur despre venirea demiurgului – nu Xsus, celălalt vreau să zic: un amănunt, două, nu strică niciodată:

Şi Verecundus consimţi că ar fi foarte bine să afle nişte detalii.

Priscilla zâmbea ciudat la ceva de dincolo de Fabius. Cei doi bărbaţi se căutară nedumeriţi din ochi şi Verecundus încercă din nou.

— Cam pe când bănuieşti tu c-o să vină Antihrist, cum îi zici?

— Mâine la amiază, răspunse Priscilla cu acelaşi zâmbet imobil.

Auditorii tresăriră. Se aplecară amândoi spre sibilă, de parcă erau înţeleşi între ei şi Verecundus întrebă răguşit:

— Şi unde va veni?

— Duceţi-vă la movilele mormintelor dintre pietrele a cincea şi a şasea, de pe Via Appia. Acolo are să vină.

Verecundus simţi un fior neplăcut pe spinare şi lui Fabius i se făcu părul măciucă. Acesta întrebă, în şoaptă:

— Cum să-l recunoaştem?

Zâmbetul fix al Priscillei se lăţi într-o părere de râs.

— Să-l cunoşti? Vai, Fabius, prostănacule – o, biet nătărău!

Râsul ei se închise iar, ca un evantai care şi-a încheiat misiunea.

— După ce cunoşti balaurul, dacă ţi-ar fi dat să vezi vreunul?

Nu se ştie cum ar fi tratat Fabius problema, pentru că chiar atunci ucenicul vânzătorului de păsări şi-a vârât capul pe uşă, strigând:

— Clienţi la sare!

Priscilla se ridică repede să plece; Verecundus o apucă de braţ şi mai întrebă:

— Dar de ce n-ai spus toate astea la casa de rugăciune?

— Pentru că-mi stăteau înfipţi în ceafă ochii lui Rab

Chanina. Are ceva stofă de preot. Nu dau două parale pe trăncăneala lui, dar are ceva în el care te face – da, să te simţi prost.

Ea plecă din cameră, ca să treacă drumul şi să-şi servească muşteriii.

— Ce să mai zici? Ce-ai putea să mai zici? exclamă

Fabius, prudent.

— Şi da şi nu, aprecie Verecundus, şi mai circumspect.

— Mai degrabă nu, ei? îndrăzni Fabius.

Verecundus nu voia să se lase mai prejos.

— Asta-i dar. Sunt sigur c-a inventat toată afacerea ca să facă pe interesanta…

Fabius trecu la contraatac.

— Dar proastă nu e.

Şi Verecundus pară:

— Proastă nu, dar mulţi se şi lasă prostiţi.

Hai să ne ducem acolo, zise Fabius cu un aer hotărât.

— Putem să ne luăm şi mâncare la noi, încuviinţă Verecundus.

Şi aşa a fost. Niciunul dintre ei nu şi-a adus aminte în dimineaţa aceea că tocmai atunci armata era în drum spre Roma – se întorceau nişte legiuni şi nu mai aveau decât o zi de marş bun ca să ajungă la oraş, iar a doua zi la răsărit urma să fie încartiruiţi cam la o milă de cele două dâmburi. Şi chiar dacă şi-ar fi adus aminte, nu şi-ar fi putut da seama că legiunile veneau cu un oaspete care avea să zguduie Roma mult mai profund decât teama de toţi demiurgii.

presupusul lui omorâtor înainte ca acesta să-şi săvârşească fapta. Chiar sclavul se ridica, la nevoie, împotriva stăpânului, să-i reteze beregata. Era o teamă care lăsa nişte posibilităţi celui cu resurse.

Dar într-o dimineaţă şi-a făcut loc în Roma o frică nouă, o frică egalitară, democratică, ce nu cunoştea diferenţe între curaj şi laşitate şi nu lăsa nicio portiţă celui disperat. Aşa cum ai ţine un cal la linia de pornire, tot aşa hotărârea a trebuit să se supună frâielor. Curajul bâjbâia

ca un orb prin întuneric.

Romanii s-au adunat unii în alţii să aştepte atacul ca o turmă, când se trezeşte noaptea înconjurată de lupi. Şi a venit. Ca mieii speriaţi, culeşi pe tăcute, unul câte unul, din turmă, tot aşa au fost duşi romanii, întâi câte unul, pe urmă în număr mai mare – şi tot mai mare.

Nenorocirea ciumei se revărsă astfel asupra voioasei cetăţi de aur.

Toate epidemiile, de natură fizică sau intelectuală, care au afectat Roma, au venit din Orient şi ciuma aceasta n-a făcut exoepţie. Armata romană, învingătoare în Seleucia, a luat-o de la un popor adânc lovit şi umilit şi de acolo descompunerea s-a răspândit mereu şi a paralizat toate populaţiile pe lângă care a trecut armata. Legiunile se târau încet spre Roma ca o imensă omidă înfometată. Nicicând o armată învingătoare nu se întorsese acasă mai slăbită şi niciodată nu înaintaseră trupele romane spre triumf cu mai multă indiferenţă decât legiunile încartiruite în dimineaţa aceea la câteva mile romane de oraşul celor şapte coline.

Pe lângă tabără dormea un om, între mulţi alţii: negustori ambulanţi, meşteşugari, vagabonzi, soţii de soldaţi – însă bărbatul acesta era fără seamăn în urâţenia feţei lui, făcută din brazde şi umflături, cu dâre albe, puroioase; figura îi era atât de cumplit chinuită, încât în zadar căutai pe ea trăsăturile omeneşti. Pe faţă îi răsăreau smocuri de păr alb şi rar, ca la câinii râioşi. De pântecul acestei caricaturi se rezema capul unui băiat de şase ani. Copilul stătea lungit şi clipea din ochii negri, luminoşi, către zorii coloraţi blând. Băiatul auzea prin pământ şi prin pântecul omului felurite zgomote: bocănitul cailor, pasul răsunător al străjilor, vorbele tăioase de comandă ale rondului – şi ici, colo, ropotul de vorbă şi gemetele bolnavilor. El se învăţase cu toate, de când se alăturase, împreună cu omul lui, convoiului de luptători, puţin mai la nord de Brundisium. Auzi un eline urlând şi o recunoscu pe căţeaua lui Felix, preot al lui Mithras muştruluindu-şi puii. Auzi un copil plângând şi-işi zise că se poate să fie copilul

de soldat, băiatul pe care încercare în zadar să-l vadă cu o zi în urmă. Totul era paşnic şi ca acasă – aproape comod.

Deodată feţişoara lui puternic bronzată a tresărit, şi băiatul s-a şi urnit din loc. Îngenunche şi-l scutură pe cel adormit, strigându-l cu nerăbdare:

— Potifar!

— Potifar!!

— Poti-far!!!

Glasul îi era ferm, iar la a treia chemare, plin de ostilitate. Când răsună pentru a patra oară, dădea impresia că afacerea trebuie neapărat dusă la capăt şi rosti tremurător, ca ultima trâmbiţare la buzele trompetului:

— Poti-far!!!

Din apropiere, o voce groasă întrebă dacă nu e rost să închidă ochii în noaptea aceea. Cu toate astea, Jon nu primi răspuns şi nici n-ar fi putut primi, deşi trâmbiţele Jerihonului răsunau chiar la capul celui ce dormea. Acesta n-avea să se trezească până ce nu-şi făcea suma. Dormea un somn greu, ce-i venise ca un dar al providenţei milostive. Pieptul lui se ridică şi scădea netulburat – se umfla şi scădea, iar răsuflarea îşi deschidea în silă calea dinafară înăuntru şi dinăuntru în afară, prin nările păroase. Pleoapele mari acopereau ochii cu aceeaşi aparenţă de nemişcare. Tot capul lui, care-i făcea pe oameni să râdă ori să se-ngreţoşeze – capul acela înspăimântător dispreţuia prin somn orice zgomot, aşa cum, treaz, ar fi dispreţuit trufia şi teama. Căci omul era însemnat de moarte, ca animalul pentru jertfă.

Când băiatul îşi pierduse orice speranţă şi se gândea să pornească o expediţie pe cont propriu, omul se trezi, în sfârşit, scuturat de o criză de sufocare. A început cu un spasm al braţului stâng şi o tuse gâlgâitoare. Pe urmă îi trecu un tremur prin trupul uscat, cum se scutură caii după ce scoţi şaua de pe ei. Ochii obosiţi priviră în spaţiu şi vocea lui răguşită întrebă cu nelinişte:

— Jon – eşti aici, băiatule?

Băiatul se întoarse iute şi răspunse:

— Da, Potifar, aici sunt.

— Cam ce vreme să fie?

— Vremea gustării. Tabăra e-n picioare.

— Aşa repede? observă omul cu neplăcere. Se întinse, apoi se ridică şi însăilă câţiva paşi. Pe urmă se opri.

— Doamne, cât sunt de sleit! se plânse. Dar porni mai departe să facă focul şi să se apuce de pregătit mâncarea.

Între timp, dinspre tabără răsunară cele patru chemări ale *buccinei,* cornul învârtejit cu care se dădea semnalul de atac împotriva duşmanului, se vestea execuţia câte unui soldat – pentru crimă – sau, cum era în cazul de faţă, *buccina* suna deşteptarea. Abia se stinsese sunetul cornului, că şi izbucni, dintre liniile de infanterie, acordul cavernos al *tubaelor* şi urmă imediat trompeta cavaleriei, *litnus,* un instrument special, puternic curbat la capăt, care ţipa mai grozav ca un suflet supus la cazne. În cele din urmă se auzi grindina uşoară prin care tobele înştiinţau lumea că artileria venea tot la urmă, ca de obicei.

Jon adunase sub el, cu picioarele, aşternutul lui Potifar, iar acum stătea turceşte, privind ca fermecat spre tabără, unde corturile de piele se albeau treptat prin întuneric. Ştia că soldaţii acum îşi văd de corvezi, îşi pregătesc gustarea – şi se întreba ce-o fi făcând prietenul lui, centurionul care-l ajutase pe bolnav să facă rost de un loc în furgoane. Fără ajutorul lui, probabil că ar mai fi zăcut şi acum undeva în urmă, unde Via Appia pătrundea ca o săgeată între dealurile albane. Acum scăpaseră de asta.

— Crezi că Sergius Felix are să ne uite când vom ajunge la Roma? întrebă fără să se întoarcă spre Pedanius care avea beregata aproape astupată de abcese şi era gata să-şi piardă cunoştinţa.

Răspunse:

— Pe tine nu, prinţişorul meu. Cum să te uite? Cu siguranţă va veni să te vadă şi-ţi va spune o mulţime de lucruri şi poate, într-o bună zi, are să te facă mare căpitan, să mână patru cai vineţi de la Câmpul lui Marte până la

Capitoliu, pe sub Arcul de Triumf.

— Potifar, zise băiatul. Când o să te faci bine, rămânem la Roma?

— Tu cel puţin ai să rămâi deocamdată la Roma. Înveţi greaca şi scrima şi poate chiar călăria şi oratoria.

Mesteca în oală, apa dăduse în fiert şi mai trebuia sare şi făină, ca să se preschimbe în terci; dar de băiat nu puteai scăpa. Întrebă:

— Dar tu unde-ai să stai, Potifar?

— La Proserpina, răspunse Pedanius, moale.

Dinspre tabără sosi un zvon limpede, un cor hăulind ultimul cântec de tabără. Era un cântec grosolan, deşănţat, în care fiecare vers începea cu *Hodie mihi* – *cras tibi!*

— Astăzi eu, mâine tu! îl compusese, după masacrai de la Cresiphon, unul care murea de ciumă şi oamenii îl urlau în fiecare zi ca pe un imn al spaimei în timp ce se înmormântau morţii din recolta de noapte. Însă Jon nu asculta la ei, ci îl certa pe omul lui.

— La Proserpina, o tot ţii aşa. Dar ţi-am mai spus, când vom ajunge la Roma am să-ţi fac rost de cel mai bun doctor din lume şi-o să te facă el bine.

Pedanius, care în ultimii ani a răspuns la multe nume ciudate zise încet:

— Prieten al zorilor, de şase ani călătorim împreună şi te-am ajutat, la nevoie. Acum te sprijini de un zid care se prăbuşeşte. Azi noapte-am visat că şedeam în foc şi se făcea că am dintâi de ceară. Îţi aduci aminte, că te-am învăţat ce-nseamnă asta.

— Moarte, şopti băiatul.

— Moarte – da. Un lucru la care Jupiter a hotărât că nu avem voie să cârtim. *Hodie mihi* – *cras tibi!* Cine suntem noi să punem la îndoială voinţa Celui de Sus.

— Şi mie cine o să-mi mai dea turtă dulce şi plăcintă de măsline şi pâine coaptă cu brânză când n-o să mai fi tu?

Pedanius îi întinse o scoică de midie şi începură să mănânce împreună terciul din oala de pământ în care era gătit.

— Lumea din Roma o să se-ntreacă să-ţi aducă

mâncare şi haine frumoase şi tot ce-ţi trebuie.

— Chiar şi aşa, eu tot vreau să chem doctorul, întări Jon. Cel mai bun din toată lumea.

— Cel mai bun e întotdeauna medicul permanent al lui Caesar, zise Pedanius cu un zâmbet pierit. Şi la Caesar nu se ajunge uşor.

— „Leul se repede la vite, nu la fluturaşi”, recită Jon. Am să mă duc la doctorul lui Caesar.

După ce-au terminat terciul, până să-şi facă toaleta cerută de boală, Pedanius îi dădu lui Jon o mică traistă cu prune galbene şi castraveţi. Aceasta era răsplata zilnică pentru ca să bea oţet, să prevină ciuma. Jon mânca fructele, dar oţetul îl arunca; tot aşa a făcut şi de data asta. În timp ce mânca şi-a făcut socoteala dacă visul fusese din cele adevărate – sigure, ca atunci când îţi pui foi de laur sub pernă. Se linişti cu ideea că Pedanius nu fusese în situaţia să găsească frunze de laur prin apropiere.

Curând apăru un individ mare, bărbos, zdrenţăros şi cocoşat şi se aşeză lângă Jon. Băiatul îl cunoştea bine şi de fapt îl considera printre prietenii lui intimi. Însoţitorii armatei îl ştiau drept „Margareta1 – avea un lung şir de virtuţi şi un singur defect demn de luare-aminte – îi curgea nasul tot timpul. Pentru că se apropiau de intrarea în Roma, el se gătise cu o cunună din lămâiţă sălbatică şi viorele albe, care-i dădeau o înfăţişare tinerească, aproape cochetă.

El şi Jon se înţelegeau foarte bine, pentru că deşi cunoştinţele lui „Margareta” în probleme militare păreau inepuizabile, nu era atât de îngâmfat încât să nu asculte la poveştile băiatului, compuse de obicei din mărunţişuri de bârfă militară. Jon povestea acum ceea ce credea el că este o dovadă autentică de eroism din partea lui Sergius Felix la cucerirea Dausarei. Povestea, de fapt, era tradiţională – toboşarul care i-o transmisese lui Jon a spus-o cam aşa:

„Erau aşezaţi în „cap de mistreţ”; Sergius Felix stătea în faţă cu alţi douăzeci de centurioni şi încă o dată pe-atâţi *triarii*[19] şi nu era unul care să nu fie brăzdat de

19 Familie (lat.).

cicatrice din alte bătălii. Formaţia împingea ritul în prima legiune a duşmanului şi nimeni nu făcea nici pic de zgomot. Într-o tăcere de moarte, aproape fără nicio poticnire, lunecau înainte – şi au pătruns în rândurile inamicului ca un vârf de sabie bine călit. Şi tot aşa, abia dacă se auzea un foşnet – chiar şi muribunzii parcă-şi ţineau respiraţia. Toată falca asta romană nu făcea mai multă gălăgie decât, să zicem, un porc atunci când sfâşie dintr-un hoit – un zgomot înfundat, ca la scrimă. Iar infanteriştii duşmani care rămâneau în urmă erau călcaţi în picioare chiar de cavaleria lor pornită la atac".

„Margareta" ştia o povestioară formidabilă despre o anume cohortă care, tot aşa – la o mică manevră de dimineaţă – a format un *globus*[20] şi în felul ăsta l-a făcut pe duşman tocătură. Acesta era modelul tuturor poveştilor, începeau cu *globus,* „cap de mistreţ", sau altă formaţie tactică, şi se terminau cu duşmanul făcut carne tocată, maţele inamicului trimise la plăcintar sau alte moduri în care se dispunea de adversar.

Jon mai ştia şi o a treia poveste, dar până s-apuce s-o mai înceapă se porni desfacerea taberei, pe care trebuiau s-o urmeze, bineînţeles, şi Jon şi „Margareta" – Pedanius veni şi el, şchiopătând, alb-vânăt la faţă, cu răsuflarea groaznică şi buzele tremurătoare şi se aşeză lângă ei, sprijinindu-se de umerii băiatului. Au urcat împreună pe mica movilă de unde puteau urmări liniile principale ale spectacolului.

Desfacerea taberei începea cu *vexillum,* stindardul roşu, de la cortul generalului, iar în timpul acesta *buccina* intona *classicum* – semnalul de spargere a taberei. Acesta era format din trei note repetate de patru ori – şi abia se stinseră ecourile lor că soldaţii au şi început să demonteze corturile – întâi pe al generalului, pe urmă celelalte, după regulament. După aceea soldaţii şi-au împachetat efectele. La un alt semnal s-au încărcat animalele de povară şi carele. La un al treilea semnal, oamenii trebuiau să dea strigarea de marş şi să se aşeze în ordine de înaintare. O

20 Sferă, grămadă, ceată (lat.).

oră mai târziu tabăra avea să fie pustie.

Pedanius şi Jon au coborât să-şi împacheteze oalele şi alte lucruri de trebuinţă, însă „Margareta” voia să meargă cu avangarda. Atunci s-au despărţit spunându-şi „Pe curând, la Roma”.

La un kilometru şi jumătate în susul drumului erau două movile pe lângă care se făcea singura curbă dintre Roma şi colinele Albane. Sub movilele acestea odihnea ţărâna celor doi fraţi din *gens* I Horatius, care luptaseră sub Tullius Hostilius în bătălia dintre Roma şi Alba Longa. Tot aici era locul unde a clocotit multă vreme nehotărâtă lupta dintre fraţii iluştri. Oamenii îşi aduc aminte că la un moment dat totul părea pierdut. Doi Horaţi căzuseră şi al treilea frate, care ţinea singur piept celor trei Curiaţi uşor răniţi, a dat bir cu fugiţii. Ţinutul răsuna de strigătul de luptă al albanilor, bătrânul Horatius îşi blestema fiul. Dar fuga aceasta a lui Publius Horatius nu era decât un vicleşug prin care voia să-şi momească adversarii să atace pe rând. A reuşit. Vicleanul roman şi-a aibordat adversarii unul câte unul şi, după cum spune Marţial, razele au luminat la asfinţit câmpia sacră a Horaţilor, pe care zăceau trei cadavre albane, în vreme ce Horatius se întorcea la Roma victorios, primit de popor în triumf la Porta Capena.

Negustorul de păsări Verecundus şi Fabius cel cu chioşcul şi-au găsit loc pe cea mai mare dintre movile, sus, de unde se vedea ca la teatru toată mişcarea de pe şosea. Obosiţi de drumul făcut dimineaţa, s-au repezit fără întârziere asupra traistelor în care aveau pâine de mei, cu ridichi şi picioare de porc. Cei doi îşi treceau de la unul la celălalt o sticlă de vin curat, prin care înnobilau o masă atât de simplă. După discuţia din camera lui Verecundus şi-au adus aminte, în sfârşit, că se aştepta sosirea armatei şi din locul acela vedeau foarte bine desfacerea taberei, într-o dezordine fără ieşire; dar curând s-a vădit organizarea bine pusă la punct. Ordinea se instală cu ajutorul a şase cavalerişti, care manevrau nişte steaguri de diferite culori. De fapt demontarea taberei s-a desfăşurat într-un ritm impetuos şi în scurtă vreme întreaga tabără s-a aliniat

după arme, culori şi grade, gata să formeze coloana de marş potrivită lăţimii drumului.

La puţin timp înainte să răsune semnalul de marş, se văzu pornind pe drumul Romei prima serie de răzleţi şi vagabonzi. Erau oameni de cele mai diverse condiţii şi avere, de la cerşetori aproape goi la mici negustori, cu sclavi şi mijloace serioase de transport.

Cei mai mulţi se grăbeau să ajungă în oraş, dar unii dintre ei urcară pe movilele din apropiere ca să mai privească o dată vajnica armată. Unii au venit, fără nicio ceremonie, lângă Verecundus şi Fabius şi-au început să înşire tot ce ştiau despre generali şi războinici, iar cei doi vecini ascultau cu atenţie, să prindă o cât de mică aluzie la ceea ce căutau. Ca răspuns la sinceritatea străinilor, n-au făcut nici ei un secret din încercarea lor, ci au înfăţişat în amănunt spiritul malefic pe care-l aşteptau.

Unul dintre noii veniţi, un om gras care vindea un leac absolut sigur împotriva bolii de piele la animale, s-a chinuit să aleagă pe careva cu trăsături corespunzătoare descrierii, până i s-a făcut negru în faţa ochilor.

— Peste puţină vreme, zise el, o să treacă pe lângă noi Legiunea a Opta, cu tropot mare. Dacă ne gândim că fiecare legiune are cinci mii de oameni – nu mai mulţi – asta face patruzeci de mii cu totul şi poate că nu sunt nici măcar zece între ei la care să nu se potrivească descrierea voastră. Un lucru e sigur, că asta e cea mai bine pârjolită adunătură de diavoli pe care i-a strâns vreodată armata romană.

— Nu m-aş mira să fie Avidius Cassius, sugeră altul şi singur numele generalului stârni un torent de mărturii.

— În orice caz, e un tartor desăvârşit.

— E cel mai bun soldat care-a stat vreodată în fruntea unei divizii romane.

— E nucă tare, ăsta.

Fabius întrebă cu nevinovăţie:

— E chiar aşa de rău?

— E chiar aşa de rău? îl îngână medicinistul cu patalama. Întreabă-l pe oricare puşti de soldat cine a pus

ciuma pe noi. Avidius Cassius, desigur. Dar voi n-aţi trecut prin război. Cassius şi ai lui au călcat în picioare ca boii la treierat ţinutul de pe la mijlocul Eufratului şi nordul Mesopotamiei şi au făcut măceluri cumplite, numai aşa, de plăcere. Era cam la vremea când a pus un rege nou în Armenia şi pe urmă a jefuit Dausara, Edessa şi Nisibis. Dar Cassius bineînţeles că nu s-a mulţumit cu un asemenea lucru de nimica. A pregătit o expediţie pe Tigrul de Jos, unde şi-a tăiat drum spre Seleucia şi Cresiphon, deşi jurase că va cruţa oraşele. Dar cum e un om nestăpânit, nici nu apucase bine să se apropie coada armatei de ziduri şi a şi început după obiceiul lui. Nu e niciun an de atunci, dar cei care au fost de faţă spun că pot să treacă şi o sută de ani, că tot nu uită nimic din ce s-a petrecut acolo. Dar Avidius Cassius probabil că a şi uitat, în mare parte. Când au ajuns să spintece la vreo patru mii, nimeni nu şi-a mai dat silinţa să numere. Gândiţi-vă numai – figura cea mai calmă, cu vocea convingătoare: „Sigur că nu vă vom face niciun rău. Deschideţi porţile, fără grijă”. Şi pe urmă o delicioasă mâncărică de carne tocată din patru mii de hoituri. Dacă nu e Cassius dracul gol, să mă ia naiba dacă mai ştiu cine e.

— Şi de acolo aţi luat ciuma? întrebă Verecundus, care era înclinat să primească teoria că Avidius Cassius ar fi Antihristul pe care-l aşteptau.

— Ciuma? Asta a venit de la Babilon. Ciuma a izbucnit când un soldat fără minte a deschis caseta de aur de la Templul lui Apollo. Asta a fost pedeapsa. Însă, desigur, lui Cassius nu-i pasă. Nimic nu-l atinge pe el, nici sabie., nici ciumă, nici ştreang. Bătrâna care ţi-a ghicit ştia foarte bine ce zice.

O voce din spate se amestecă în vorbă:

— Eu am văzut cum pedepsea nişte soldaţi veterani numai pentru c-au vizitat băile de femei la Daphnae. I-a legat în şir pe un buştean de o sută de picioare înfipt în pământ şi pe urmă a aprins un foc sub ei. Cei mai de jos au murit arşi, cei din mijloc de fum şi cei din vârf de groază. Zicea că vrea să lecuiască legiunile siriene de gustul

pentru băi calde, cununi de flori şi alte obiceiuri de-astea femeieşti.

— Dar şi Pertinax ar putea să fie, zise unul care aflase între timp de ce era vorba.

— Arzătoru-de-mangal? Niciodată! protestară câteva glasuri. E soldat bun, n-are nimic rău în el.

— Sau Lucius Verus, nici el nu-i o frumuseţe, se auzi un glas din faţă.

— Trăiască împăratul Lucius! interveni Fabius pios şi din vreo duzină de guri veni ecoul înflăcărat: „Jupiter să ni-l ţină pe Imperator”.

— Avidius Cassius l-a făcut o dată măscărici cu capul sec, zise unul ca din întâmplare.

— Şi pe Marcus Aurelius l-a făcut babă habotnică, adăugă omul cu doctoria aceea tare.

— Trăiască împăratul Marcus Aurelius, ură Fabius cu credinţă şi iar i se alăturară o serie de glasuri, dar în acelaşi timp se născu o anume jenă, din cauza demonstraţiei de simpatie pentru imperator a omului de la chioşc şi mulţimea se mai rări. Unii s-au grăbit să plece pe drumul spre capitală, dar cei mai mulţi şi-au ales locuri pe povârnişurile dealului, ca să nu scape niciun amănunt din alaiul care venea în pas forţat.

Omul eu doctoria se uita dezaprobator la trupe şi mormăia:

— E prea de tot, călăul ăla împinge o armată bolnavă să meargă în plină viteză.

Venea, într-adevăr, cât se putea de repede, o sută treizeci şi opt de paşi pe minut. Marşul normal, cu şaizeci la optzeci de puduri de echipament, era de o sută şaptesprezece paşi, dar temându-se că cei loviţi de ciumă ar rămâne în urmă dacă li s-ar permite asemenea plimbare, Avidius Cassius ordonase pasul acesta mai susţinut. Armata nu mai era acum o omidă ce se târa pe ramura ei către frunza suculentă a Romei. Era un şarpe strălucitor, luminos, multicolor care se încolăcea înainte sâsâind, aruncând din cale adunătura şi provocând un amalgam strident de înjurături şi vorbe tari, de o mare

varietate.

Începu ca murmurul îndepărtat al tunetului, crescu pe urmă într-o rostogolire monotonă şi culmină cu un urlet neîntrerupt de o oră, care se stinse imediat după ce ultimele unităţi ale coloanei s-au răsucit pe lângă cele două movile, urmând curbura drumului. A fost o orgie de zgomote, de la zăngănitul armelor şi zalelor la scârţâitul scărilor de piele ale cailor, huruitul de roţi şi gemetele bolnavilor. Dar isonul îl ţinea bocănitul cavaleriei, şi bătaia măsurată a încălţărilor infanteriei, care erau pingelite cu fier din belşug. Pasul îl dădeau timpanele, cimbalele, flautele – *dextra* (basul) şi *sinistra* (în falset).

În frunte călărea un bărbat frumos eu barba mare. Sprâncenele apropiate dădeau figurii un aer nemeritat de putere. Ochii îi străluceau, iar părul şi barba erau pudrate cu pulbere de aur. Stătea drept şi liniştit pe şaua acoperită de o cuvertură groasă din mătase şi din când în când atingea calul cu vârful picioarelor. I se citea pe faţă un plictis imperial. Acesta era Lucius Verus, generalissim cu numele şi co-imperator. El avea două preocupări de căpetenie: caii şi cârciumile. În afară de acestea se mai consacra artelor ce se pot exercita cu ajutorul zarurilor şi femeilor. În sfârşit, îi plăcea să scrie versuri, deşi în ultimii doi ani preferase să ţină discursuri. Se zicea că e mai bun orator decât poet. Avidius Cassius corectase afirmaţia spunând că e poet mai slab decât orator. Avea două aversiuni de căpetenie, puterea de stat şi viaţa militară. Nu reuşise niciodată să vadă rostul vreuneia dintre de.

În urma lui venea un general bătrân, blândul Statius Priscus şi restul statului major. Erau toţi nişte persoane puternice, severe, fără niciun fel de afectare. Bărbaţii aceştia au reinstaurat morala care decăzuse considerabil şi au introdus cea mai rigidă disciplină pe care o cunoscuse Roma după vremea Republicii. În anii ce aveau să vină, datoria lor a fost să lupte împotriva duşmanilor în toate zonele mărginaşe ale Imperiului Roman, împotriva zeilor şi a calamităţilor naturale. Erau printre ei indivizi care au reuşit să ajungă la tronul imperial, dar niciunul nu a murit.

În pace. Imperiul şi-a descărcat pe umerii lor greutăţile şi păcatele, dar rareori au fost onoraţi cu dovezi de recunoştinţă sau veneraţie.

Doi militari din statul major au ieşit din rânduri şi şi-au îndreptat caii spre movilele pe care se aşezaseră cei doi observatori, Până să urce caii la ei, omul cu doctoria a mai avut timpul să şoptească: „Nicio vorbă despre ciumă! Oficial nu e nicio ciumă – doar o boală ca oricare alta”. Unul din călăreţi a descălecat. Avea chipul tipic, colţuros al soldatului, o figură din acelea care nu exprimă nimic. Câţiva ani mai târziu, un curier avea să-i ducă în grabă lui Marcus Aurelius capul acesta, ascuns sub mantie. Celălalt, care a rămas călare, avea o figură mai din topor şi mai cumsecade. A trăit mai mult decât primul, dar nu în condiţii mai bune. Stătea scris în stele că va încerca să ajungă la tron de Caesar şi curând după aceea avea să fie doborât chiar de spiritul militar care-l înălţase. Cel dintâi era Avidius Cassius, celălalt Pertinax, fiul unui negustor cărbunar dintr-un sat din Apenini. Omul cu doctoria împărtăşi informaţiile acestea în şoaptă. Amândoi priveau ţintă la armata ce avansa, iar soldaţii se îmbăţoşau şi mai şi la vederea tiranilor. Privirile se înălţau din drum spre movilă pline de frică şi ură, cum era şi normal la nişte oameni care-i ştiau pe nume pe toţi ostaşii armatei, cărora li se tăiau mâinile pentru dezertare şi erau crucificaţi pentru furtul unei cutii cu ţinte de încălţăminte.

Legiunile care treceau sclipind pe bazaltul strălucitor al drumului purtau, după noua organizare a armatei, denumirile teritoriale de Cappadocia, Fenicia, Siria, Iudeea şi Arabia şi erau duse să ţină piept triburilor barbare care făceau presiuni dinspre nord şi înfiorau Imperiul Roman cu presimţiri neliniştitoare. Acestea erau Divizia a Douăsprezecea Fulminata; a Cincisprezecea Apollinaris; a Treia Galhea; a Patra Scitia; a şaisprezecea Flavia; a Şasea Ferrata, a Zecea Fretensis şi a Treia Cirenaica. Erau o îmbinare incomparabilă de forţă brută şi brigandaj disciplinat. Un exemplu de mecanism militar excepţional.

Trecea cohortă după cohortă, în ordinea rangului şi

armei, divizie după divizie, fiecare întregită cu un supliment de suliţaşi, din care cei mai bătrâni se numeau *triarii* şi cei mai puternici *principes.* La cele şaizeci de cohorte ale armatei erau distribuiţi şi o mie două sute de *velites,* sau trăgători. Rolul lor era să apere armata de ambuscade şi în timpul acţiunii să aducă arme suliţaşilor şi trupelor înarmate complet. Singurul lor echipament era un scut eliptic din împletitură de nuiele şi lăncile de trei picioare, câte şapte de om. Pe cap purtau căşti de piele legate în metal.

Mândria armatei rămâneau, totuşi, legiunile înarmate complet. Casca metalică o ţineau de obicei la piept, într-o cutie, însă unii o purtau pe cap. Aceste căşti acopereau fruntea cu o apărătoare lată şi erau prinse cu nişte legături de lanţ care acopereau obrazul şi bărbia. Gâtul îl protejau cu o coadă de cal, împodobită cu pene negre şi roşii de câte un metru. Placa de pe piept era toată din solzi metalici, fixată pe piept şi umeri în chingi de piele cu ţinte metalice, iar piciorul drept era apărat de o pavăză din foiţă de fier. Sabia spaniolă scurtă, cu două muchii, atârna la brâu pe dreapta, cu excepţia ofiţerilor, care o purtau agăţată de un laţ în partea stângă. Scutul era legat de umărul stâng cu o cureluşă. Soldatul purta amândouă lăncile în patru colţuri în mâna dreaptă, iar pe stânga ţinea efectele personale, cum ar fi ustensilele de gătit, râşniţa de grâu şi tigaia de pâine, atârnate într-o furcuţă peste umăr – la spate se echilibra cu palisade, unelte pentru tranşee şi traista de piele cu mâncarea pe paisprezece zile. Cu povara aceasta, chinuit de ciumă şi degradat de umilinţe, soldatul era în stare să facă zilnic 27 de mile în marş forţat. Şi tot îşi mai găsea timp să coloreze atmosfera cu poezioare obscene şi glume fără perdea. Dominaţia Romei se baza pe câteva sute de mii de asemenea oameni.

De la prima cohortă din a Douăsprezecea Fulminata la ultima din a Treia Cirenaica Arabă, armata era însoţită pas cu pas de cavalerie, care înainta agale, în monom, de o parte şi alta a formaţiilor de infanterie. Întâi veneau numidienii şi alţi feudatori, unii stând în spate, unii în părţi

şi alţii dormind pe spatele gol al cailor lor slăbănogi şi fără hamuri. După ei venea cavaleria provincială şi cea pur romană, cu căşti şi armură, cu scuturi mici rotunde şi săbii drepte, lungi, lancea grecească, cu două capete şi cele trei suliţi în tolbă. Călăreţii stăteau ţepeni şi puternici pe harnaşamente din piele de leu şi leopard, iar când vreunul din ei cădea de pe cal de boală sau epuizare, trebuia să alerge, poticnindu-se pe lângă animal, până ajungea la un suport de încălecare – suporţii erau puşi de-a lungul drumului la intervale regulate – sau până când vreun *velites* se punea jos lângă cal, în felul sclavilor.

Oastea se scurgea fără încetare, cu artileria la spatele fiecărei legiuni, *balistae*-le demontate (le foloseau la aruncat bolovani, buşteni, nisip încins şi păcură fierbinte la o distanţă de o mie de paşi) şi catapultele, ca nişte imense arbalete, care se struneau prin mijloace mecanice şi trimiteau săgeţi şi proiectile la aceeaşi distanţă. Pe lângă acestea, fiecare divizie avea artileria uşoară de câmp compusă din cincizeci şi cinci de *carroballistare*[21]*,* servită fiecare de unsprezece oameni şi zece măgari onagaşi. Erau transportate în care trase de catâri şi boi. După corpurile de armată se târa o trenă cam dezordonată, animalele de povară şi căruţele duceau de-a valma tot felul de mărunţişuri, personalul cu aprovizionarea şi corpul medical

— Uşor de recunoscut după toiagul de bronz al lui Aesculapius – şi preoţimea lui Mithras şi Marte, cu sanctuarele lor pe care cu patru roţi.

Astfel, cele opt legiuni treceau prin faţa lui Avidius Cassius, bărbatul detestat şi admirat, a cărui voinţă strunea ca un frâu armata şi al cărui spirit o umplea de avânt şi putere. Când ajungeau aproape diviziile ridicau spre el, în semn de salut, vulturii împodobiţi cu lauri şi pene ai legiunilor, iar steguleţele viu colorate fluturau în vânt. Stegarii, care-şi ţineau căştile sub piei de urs şi de leu, nu purtau lănci şi aveau pieptul doar pe jumătate acoperit de zale. Au desprins suporţii ascuţiţi din teacă şi-

21 ***Ballistae*** mobile, instalate în care.

au întors în sus vulturii cu prada sfâşiată şi fulgere în gheare spre movila pe care stătea el. Urmau dragoni, chipuri ale lui Caesar şi tăbliţe ale cavaleriei cu numărul *alae* Mor, iar când *aerarium* – lada steagurilor – veni hodorogind pe suportul ei portabil, garda călare salută cu un „Io!” răsunător. Însă restul armatei tăcea, de la soldaţii de rând la caporali şi la centurionii eu toiegele de viţă.

Şi, în sfârşit, veni vremea ca oamenii de pe movilă să urmărească ultimele grupuri ale armatei îndepărtându-se şerpuit într-un fir neted de-a lungul şoselei. A Şasea Ferrataa dispărut pe după curbă şi îşi făcu apariţia inegalabilă a Zecea Fretensis. Niciun corp de armată – nici chiar favorita lui Avidius Cassius, a Treia Galli-ca – nu avea podoabe atât de frumoase. Zeci de oameni purtau cununi aurite, sau coroane de castru, cele din urmă asemănătoare coroanelor de palisade. Alte sute aveau *hasta pura,* sau cupa de argint atârnată lângă cutia căştii, la piept, iar cavaleria diviziei era strălucitoare, cu valtrapuri la toţi caii, de parc-ar fi făcut parte din uniforma regulamentară. Foarte mulţi se împodobiseră cu brăţări de argint şi steguleţe roşii.

Până la momentul acela cei doi generali nu scoseseră niciun cuvânt. Avidius Cassius şi-a ridicat ochii, ca trezit din vis, şi s-a uitat în jur. Privirea îi căzu asupra celor trei civili; îi făcu semn medicului, chemându-l pe nume şi când acesta răspunse, generalul îi ordonă să se întindă jos lângă cal. Omul s-a aşezat supus pe mâini şi genunchi, la care Avidius Cassius, încălecând, l-a zvârlit în lături cu piciorul; cei doi călăreţi şi-au strunit caii şi au coborât movila într-o dungă, iar pe drum au pornit în galop.

— Ai văzut? M-a cunoscut, zise străinul când se întorcea şchiopătând la cei doi prieteni.

— L-am văzut şi cum te atinge, i-o întoarse Fabius muşcător.

— Ce? Ai observat? Da, pe Jupiter! Are un renume groaznic. Dar e unul dintre puţinii oameni care-s chiar mai răi decât se spune. Tot nu credeţi că ăsta-i omul pe care-l căutaţi?

Fabius se uită la Verecundus şi Verecundus la Fabius.

— Şi da, şi nu, şovăi Fabius.

— N-aş zice, aprecie Verecundus. Priscilla zicea că-l cunoşti pe loc, cum ai cunoaşte balaurul, când ar fi să dai de el. Şi în privinţa chipului, putea la fel de bine să fie şi ăl'Ialt, Pertinax, sau cine-a fost.

— Pentru Pertinax garantez eu, interveni străinul jignit de scepticismul lor. E soldat până-n măduva oaselor. Cu totul şi cu totul. Sigur, voi hotărâţi singuri dacă luaţi de bună părerea mea sau nu. Poate că toată vorbăria asta a voastră despre demiurg e prostie curată. Eu şi aşa nu mai am de gând să-mi pierd vremea pe-aici.

În locul ultimei legiuni apăruse o procesiune pitorească de prizonieri luaţi în războaiele de la răsărit. Atrăgea mai cu seamă atenţia o trupă de actori călări, în frunte cu un anume Maximin, care-şi zicea Paris, şi cu Agrippus, poreclit Memphis. Cel de-al doilea avea titlul de Ministru al Petrecerii şi amândoi se numărau printre prietenii apropiaţi ai imperatorului Lucius. Urma numaidecât corpul tehnic al armatei, fierari, plumbuitori, pietrari, lucrători în ardezie, cărbunari, pielari, cu furgoanele de unelte şi carele purtând însemnele breslelor respective. La urmă de tot venea transportul corpului preoţesc şi medical.

În vreme ce silueta şchioapă a doctorului se pierdea în depărtare, Fabius şi Verecundus coborâră încet spre drum, ca să privească ariergarda. Starea lor oscila ca un pendul între încredere şi neîncredere. Niciunul nu era creştin – nicidecum; dar îşi petrecuseră atât de multe dimineţi cu neofiţii în dosul gratiilor dinaintea anticamerei de la casa de rugăciune a lui Rab-Chanina, încât erau pregătiţi să-l înglobeze pe Antihrist formulei lor mistice curente. Erau cu atât mai dispuşi la aceasta cu cât spiritele lor neliniştit iscoditoare cultivaseră demult o altă sectă, care-l aştepta, tot aşa, pe Satan. Singura deosebire era că unii se temeau, pe când ceilalţi priveau cu speranţă venirea diavolului. Dacă ar fi trebuit să aleagă, Verecundus ar fi înclinat către cei din urmă, pentru că aveau credinţă

în şarpe ca simbol al demiurgului, iar Verecundus îşi făcuse o colecţie numeroasă de şerpi de toate mărimile.

— Şi-n al doilea rând, Priscilla nu e decât o femeie, zise Fabius, cu neaşteptată profunzime. Nu spusese ce era în primul rând, dar Verecundus l-a înţeles perfect, aşa cum se înţeleg doi vechi prieteni. Răspunse:

— Absolut! Dar e de mirare cât de puţin aduce cu celelalte femei – şi când zice că-l putem recunoaşte uşor, ca pe o vită albă într-o cireadă roşie, mai c-aş crede-o. Îmi aduc aminte de o vreme când, băiat fiind, a trebuit să mă duc la Templul lui Isis cu o scrisoare de la o fată. Şi ea tot aşa spunea: „N-ai nevoie să întrebi de Biqesa – aşteaptă numai să se termine slujba şi pe urmă uită-te la preoţi. După ce-i vezi pe toţi ai să ştii că numai unul anume poate fi el. Înţelegi: acolo el era vita cea albă. Şi pe bună dreptate. După slujbă m-am uitat la ei şi m-am dus drept unde trebuia. Dacă era Biqesa? Bineînţeles. El era vita cea albă. După ce-a luat scrisoarea m-a întrebat:

— Ce doreşti mai mult şi mai mult, un *sestertius,* sau o binecuvântare?

— O binecuvântare, zic. N-am avut curajul să mai grăiesc nimic altceva.

— Mincinos mic, zice. Şi mi-a dat un *sestertius* şi un brânci pe scări.

Ca de obicei, prietenii erau de acord. Fabius dădu din cap:

— Tocmai cum mi-am închipuit. D-aia am şi susţinut că nu e Avidius Cassius.

Treptat se îndepărtau tot mai mult de ipoteza aceasta. Verecundus mai păstra o oarecare distanţă faţă de meterezul fragil:

— Problema e dacă poţi accepta că ziditorul îşi pierde vremea umblând de colo colo să distrugă oraşe.

Fabius supuse judecăţii obiecţia şi zise:

— Asta are să se vadă, sau, dacă nu, n-are să se vadă.

Demiurgul. Duşmanul. Antihristul.

L-ai putea închipui ca pe un fulger. Sau ca pe un balaur mare cât un cedru secular, cu flăcări ţâşnindu-i

printre dinţi. Fabius – cu porecla sa nostimă de Ululu-tremulus – era dispus să ia în considerare orice teorii.

— Sau ca ceva mult mai puţin important. O muscă sau un păianjen, propuse Verecundus.

Nu era nimic absurd în asta. Demonii aveau obiceiul să-şi ia asemenea chipuri. Fiinţele supranaturale se simţeau foarte bine să zboare prin jur întrupate în muşte. Dar cum să fie o muscă, negreşit, vita cea albă – chiar dacă s-ar înfăţişa ca gâză de aur sau ar bâzâi ca bondarul? Şi, în sfârşit, la rădăcina acestor idei religioase confuze, apăru convingerea că oamenii sunt zei nemuritori, iar zeii oameni nemuritori. Inteligenţe mai mari şi minţi mai profunde au încheiat ciclul speculaţiilor lor în acelaşi fel, modelând principiile supranaturale în forme omeneşti.

Atunci, uimitor, s-a întâmplat ceea ce trebuia să se întâmple. Mai târziu, Fabius afirma că l-a prins pe Verecundus de braţ, iar Verecundus susţinea că din contră, el i-a dat alarma omului de la chioşc. Din aceasta se vede cât trebuie să fii de prudent cu detaliile povestirilor, chiar la martorii oculari. Dar asta n-are nicio importanţă aici – este sigur că cei doi prieteni au strigat, au şuierat ori au gemut deodată:

— Vita albă!

Şi-n clipa aceea, au întins mâna spre culmea hidoşeniei, care înainta greu, încărcat cu oale, tigăi, saci de mâncare, bidoane cu oţet şi se sprijinea nevolnic de un băieţaş ars de soare.

Perechea, nepotrivită, înainta pe partea dinspre sud a şoselei, unde stăteau Fabius şi Verecundus. Peste noapte plouase de mai multe ori şi, până la sosirea armatei, de prin umplutura subţire de nisip a pavajului din bazalt ieşiseră mii de viermi, pe canale mărunte, încâlcite. Pe cei mai mulţi i-a strivit grupul de răzleţi, cu încălţările mai mult sau mai puţin dărăpănate. După cele 100.000 de potcoave de fier ale armatei, n-a mai rămas nici urmă de viaţă. Doar pe la marginile drumului, ici şi colo, la mari distanţe, se mai zbătea fărâma câte unei râme. Peste cimitirul acesta trecea fiul lui Ruth, cel scump plătit,

trăgând după el rămăşiţele celei de-a doua vieţi care i s-a dăruit. O viaţă nu mult mai presus de a viermilor sfârtecaţi, dar care, totuşi, i-a umplut pe cei doi onorabili negustori de o sfântă şi cumplită ameţeală.

— Vita albă, repetă Verecundus cu buzele umede.

— Am ştiut eu, tot timpul, zise Fabius tremurând – şi chiar credea că ştiuse.

— Ce ne facem cu el? întrebă Verecundus.

— Să-l omorâm? propuse Fabius.

Era o propunere atât de pripită, încât s-a strecurat parcă o umbră de uşurătate chiar în glasul piosului negustor de păsări. Pentru că demiurgul sau Antihristul care s-ar lăsa ucis n-ar mai fi cazul să primească niciunul din aceste nume.

Pedanius s-a târât înainte, pân-a ajuns la câţiva paşi de ei. S-a oprit brusc, încât cei doi au simţit că le sare inima din loc şi privirile li s-au prins ca nişte lipitori de faţa aceea alb-albăstruie cu bubele scurse şi ochii lipsiţi de viaţă, roşii împrejur, ca nişte nasturi de smalţ. Fabius şi Verecundus vedeau numai sluţenia – înspăimântătoare, absolută – şi nu dădeau atenţie la nimic altceva. Dar peste trăsăturile chinuite a trecut, pentru o clipă, un cutremur, o licărire. În mod sigur, ceva din mască era în stare să priceapă scena dinainte-i. Să fi fost oare posibil, cu asemenea ochi?

— Salut, străine! zise păsărarul. Buzele-i tremurau groaznic, glasul îi era gros şi înfundat.

— Te salut, Verecundus, gemu Pedanius. Şi pe tine, Fabius, adăugă el.

Cele câteva cuvinte parcă-i ceruseră un efort peste măsură, pentru că s-a apucat pe urmă de gât, s-a împleticit şi era să cadă dacă nu-l ajutau cei doi prieteni să se aşeze ia marginea drumului. Verecundus se zgâlţâia din tot corpul şi Fabius ar fi dorit tare mult să se afle în oricare alt loc, numai acolo nu, lângă străinul care nu vedea nimic, dar observa suficient ca să-i strige pe nume.

Cei doi i-au desfăcut haina şi i-au scos pantofii, iar în mintea lui Pedanius se desfăşurau ca pe un ecran scene şi

sunete din Strada Săndălarilor. Păsărarul, omul de la chioşc, dugheana de sare a Priscillei, hanul, casa de rugăciuni a lui Rab-Chanina – toate, toate. Şi Apollo Sandaliarius. S-a gândit că merita să înduri cele mai rafinate torturi din lume, numai s-ajungi să-l mai vezi o dată pe Apollo Sandaliarius. Şi, poate, să oferi trandafiri lui Harpocrates cel de pe zid, la „Patru Şipote”. I-a hârâit ceva în gât, iar el n-a auzit nimic. I s-a spart o băşică din colţul ochiului şi puroiul i-a ţâşnit în ochi şi l-a orbit, dar el n-a băgat de seamă. Simţea durerea din piept, tuşea, crampe alergându-i prin tot corpul – acum toate parcă erau în afara lui şi nu-l priveau direct; nu era de loc conştient că două perechi de priviri ţinteau, fascinate, crucile roşii, late, de pe istovitele tălpi ale picioarelor lui. Treptat boala îl consumase până când n-a mai rămas mare lucru din el să ardă. Cicatricele străvechi, aproape uitate, s-au făcut roşii, s-au zbârcit şi s-au umflat. În jurul lor se vedea erupţia măruntă de pe piele, care se adâncea dureros şi rănile ajungeau la os. Numai pe cicatrice nu se vedeau urmele bolii. Semnul apărea roşcat, cei doi bărbaţi îl cunoşteau atât de bine de pe veşmântul maicii Sara, din gestul pe care-l făceau toţi creştinii.

Iar omul acesta călca pe semnul sfânt, nu făcea un pas fără să-l necinstească – cine putea să fie decât duşmanul, Antihristul? Ei ştiau, din experienţă, că oricine călca pe chipul lui Caesar, chiar fără voie, era pedepsit. Cu cât trebuia să fie mai mare pedeapsa unuia care batjocorea misterele de câte ori îşi urnea picioarele?

Asta, bineînţeles, dacă nu era el însuşi pedeapsa, răzbunarea – ceea ce numeau creştinii Antihrist, marele demon.

Fabius, aducându-şi aminte de ipoteza că Avidius Cassius ar fi omul pe care-l aşteptau ei, zâmbi deschis. Avidius Cassius a ucis în câteva zile, ca un trădător, patru sute de mii de oameni de bună credinţă într-o cetate din răsărit, dar totuşi, dacă e să privim lucrurile mai atent, el nu era altceva decât berbecul din fruntea turmei.

Gândurile lui Verecundus urmau aceleaşi căi. Toate

celelalte posibilităţi au pierit în faţa făpturii în carne şi oase care tuşea, strănuta, gemea şi sforăia din gât în faţa lor. Un hoit în stare de putrefacţie şi descompunere care vedea cu ochii orbi prin tot ce-i sta în cale. Cum altfel ai putea concepe marele potrivnic al lui Jupiter?

Fabius se răsuci brusc spre Jon, care-şi scotea un ghimpe din talpa bătătorită a piciorului. Omul arătă eu capul spre vita albă şi întrebă:

— Cine e străinul?

— Marele Pan, răspunse Jon cu nepăsare, fără să-şi ridice ochii de la treburile lui. Avusese obiceiul, de la cea mai fragedă vârstă, să dea cunoştinţelor sale nume din mituri şi legende. Pedanius a avut o serie întreagă de asemenea nume şi nimic nu-i fusese mai scump. Verecundus, care ascultase atent, zise încet către tovarăşul lui:

— Ce deosebire este între Marele Pan, Satan, şi Antihrist? Asta-i dovada dovezilor. Întreabă-l pe puşti de unde vin.

— Şi de unde veniţi, mă, băiete? se interesă Fabius.

— De la capătul lumii, răspunse Jon. El sfârşise treaba cu succes şi căuta altceva de făcut.

— De la capătul lumii, repetă Fabius fără surprindere. Şi atunci, de când călătoriţi?

— Dintotdeauna, răspunse băiatul privindu-l ţintă în ochi. Şi mai adăugă, ca pentru a-l scuti pe curios de alte întrebări:

— Acum ne ducem la Roma, să cucerim lumea.

În afirmaţia lui se simţea ecoul veşnicelor profeţii ale lui Pedanius despre viitorul băiatului şi totuşi nu poţi spune că erau tocmai deplasate. Oricine merge în felul acesta – sau cel puţin ar trebui să meargă – la un moment dat la Roma, pentru a cuceri lumea; doar coincidenţa a făcut ca răspunsul să producă o asemenea impresie asupra celor doi. Ei se priviră o clipă în tăcere, apoi Fabius urmă:

— Eşti rudă cu Marele Pan, străin mititel?

— Este omul meu, explică băiatul. Viermele meu, corectă el, văzând că nu e înţeles. Suna cam insolent, dar

cuvântul îl alesese chiar Pedanius – iar acum îl confirma şuierând cât se putea de dulce:

— Cel mai umil sclav, râma ta, prinţişorule.

Glasul lui Pedanius îi aminti lui Jon de datoria pe care o avea faţă de bolnav. Sări să-i dea oţet cu apă, să mai stingă setea groaznică ce-l chinuia tot timpul. În spatele lor stăteau cei doi oameni cărora rezolvarea problemei li se păruse limpede ca lumina zilei; şi acum, dintr-odată, se năruia întreaga construcţie.

Se putea oare închipui creatorul ca servitor al unui mucos de cerşetor desculţ?

Prin pământ se auzea huruitul îndepărtat al unei trăsuri de undeva din josul drumului. În timp ce se apropia, cei doi prieteni auziră şoaptele dintre băiat şi omul său. Băiatul vorbea pe un ton poruncitor întru totul corespunzător calităţii lui de prinţ. Vita albă vorbea cu glas întretăiat şi părea, după ton, că protestează, dar obiecţiile slăbeau tot mai mult.

Fie că nu credem în minuni – şi nici nu le observăm; fie credem în de şi-atunci le vedem la tot pasul. Oare a fost o minune faptul că trăsura care venea legănându-se pe drumul Romei s-a oprit la semnul băiatului şi abia după aceea s-a trezit birjarul şi s-a pornit să sloboadă un şir nemaipomenit de vorbe specifice staţiei de trăsuri de la porţile oraşului? A fost o minune că birjarul întâi a-njurat plin de mânie, spunând că-n niciun caz n-are să-şi spurce el trăsura cu vita albă – pe care-a numit-o hoit împuţit

— Şi după aceea l-a luat cu el şi pe băiat şi pe bătrân? Dar e drept că întâi şi-a fixat, atent, dispozitivul de taxare la roată. În orice caz, cei doi bărbaţi aveau acum pe ce să facă presupuneri, fiindcă l-au văzut pe Jon căţărându-se ca veveriţa pe roata cea mare şi apoi a şi început să discute cu birjarul într-o limbă din care Fabius şi Verecundus nu puteau pricepe nimic, doar că trebuie să fie din vreo ţară îndepărtată şi barbară, deşi, în realitate, nu era decât dialectul ţăranilor de prin părţile unde trăise birjarul până să plece în căutare de lucru la mai marii breslei birjarilor din Roma. Însă n-au văzut şi *sesterţii* care

s-au strecurat în palma birjarului. Erau prea concentraţi să asculte sporovăiala din care Fabius a-nţeles numai cuvântul Roma, deşi vindea *Grecul la Roma, Romanul în Cartagina* şi alte cărţi folositoare pentru călători. Dar rezultatul întregii poveşti a fost că atunci când trăsura a ţâşnit peste bazaltul, poligonal, aşa cum trece pisica peste o mirişte, cei doi amici au rămas în toate privinţele la fel de nelămuriţi în legătură cu cercetarea lor ca şi înaintea întâlnirii.

— Norop că i-am zis individului să se ducă pe strada noastră, observă Verecundus, pe când trăsura prindea viteză pe drumul Romei.

— Numai zeii ştiu dac-or să-i primească ăia de la „Patru Şipote", adăugă Fabius.

Şi cu aceasta şi-au încheiat deliberarea asupra poveştii cu marele stăpân. Deşi o vreme au trăit printre *ophites,* închinătorii la diavol, nu uitaseră nici cele auzite la casa de rugăciune a lui Rab Chanina. Repetau pe rând fragmente din ce li s-a spus acolo. Erau reminiscenţe din

Daniel, tălmaciul de vise, mag şi profet şi din alţii – uitaseră cum îi chema. Şi părţi din „Apocalipsă". Era ca un vârtej care, odată pornit, se învârtea din ce în ce mai repede. „Şi se vor arăta semne în soare şi în lună şi în stele, iară pe pământ oamenii vor fi cuprinşi de deznădejde la urletul valurilor mării". Nici Fabius, nici Verecundus nu văzuseră niciodată marea şi nici nu-şi închipuiau cum e urletul valurilor, dar vorbele sunau bine. „... Şi inimile celor mai tari bărbaţi ai Moabului în ziua aceea fi-vor precum inima femeii în chinurile facerii". Un pic de culoare locală, corectă probabil şi tabloul ieşea până la urmă pitoresc şi sugestiv. „Şi i s-a dat fiarei gură să grăiască semeţii şi hule... şi i s-a dat să facă război cu sfinţii şi să-i biruiască... şi i se vor închina ei toţi cei ce locuiesc pe pământ. Şi creştetul şi blana ei erau ca lâna de albe, albe ca zăpada; şi ochii revărsau flăcări şi foc..." De câte ori nu se îmbătaseră glasurile semitice cu rândurile acestea bogate, când îi apăsa mai tare pe grumaz piciorul stăpânilor „... şi iată o a patra fiară, înspăimântătoare şi

înfricoşată şi nespus de puternică. Ea avea dinţi mari de fier şi gheare de aramă; mânca şi sfărâma, iar rămăşiţa o călca în picioare… şi iată un corn mic creştea între de… şi gura grăia lucruri mari”.

Prietenii priviră lung după trăsura ce se pierdea în periferia marelui oraş. Vârtejul s-a domolit, apoi s-a oprit.

— Putem foarte bine să-i urmărim îndeaproape, zise Verecundus.

— Mai ales pe băiat, preciză Fabius.

În timpul acesta, în trăsură, birjarul şedea mai sus decât cei doi călători şi pocnea din bici spre muştele de pe la gâtul şi urechile ca de măgar ale catârilor, sau le şfichiuia pulpele, unde e pielea mai fragedă, până când copitele ajungeau să bată în ritmul cuvenit. Modul de transport nu era câtuşi de puţin potrivit pentru un om în starea lui Pedanius, dar în ceea ce rămăsese din bietul mistic pedant nu mai încăpeau decât trei gânduri – moartea, Jon şi revederea Romei. Poate e adevărat că o durere puternică, neîncetată, se alină prin tocirea senzaţiilor.

— S-aud dacă-ţi mai aduci aminte ce te-am învăţat despre moarte, lumina ochilor mei, îl rugă el pe băiat, cu vocea hârâind ca un fierăstrău tocit şi ştirb.

Jon se arătă plictisit. Nu pentru că, din punctul de vedere al povestitorului, moartea ar fi cel mai nepotrivit subiect de conversaţie, ci pentru că e o mare diferenţă între a discuta despre moarte cu cei pentru care aceasta e o simplă posibilitate teoretică şi a vorbi despre ea cu cineva care o simte ca şi împlinită.

— Aş fi tare bucuros să vrei, insistă Pedanius. Jon se supuse oftând resemnat, aşa cum intri în voia unui copil bolnav şi fără minte. A început sobru, precis; apoi, dus de magia propriei elocvenţe, a pus tot felul de înflorituri. A vorbit despre Hades, Hadesul peste care domnea fratele lui Jupiter, Pluto, cel care la împărţirea lumii – după căderea lui Saturn – a ajuns stăpân pe tărâmul morţilor. Şi despre marile râuri care înconjoară ţara de apoi, cu numele lor înspăimântătoare, cum este Cocytul,

Pyriphlegethonul şi altele, mai ales ultimul, Acheronul, peste care te duce Charon. Căci râul acesta e atât de lat, încât nici chiar sufletele de păsări nu au puterea să-l treacă. La Poarta de Diamant stă de pază *Acahus,* nepotul regelui, şi dulăul cu o mie de capete.

— O sută, corectă Pedanius visător, pedant până la sfârşit.

— Bine, o sută, admise Jon concesiv şi urmă: O sorbitură din Lethe, râul uitării, şterge toate amintirile. Acum ne aflăm dinaintea lui Pluto şi a soţiei sale Proserpina şi suntem împărţiţi – cei drepţi merg la Grădinile Elizee…

— Unde nu e mare înghesuială, adăugă Pedanius cu un fel de zâmbet. El crescuse într-o vreme când nu era considerat semn de ticăloşie să faci o glumă nevinovată, iar el făcea întotdeauna remarca aceasta la momentul respectiv.

— Unde nu e mare-nghesuială, repetă Jon şi continuă: Cei răi sunt trimişi la locul păcatului, unde pedepsele sunt groaznice şi măiestrite. Cei care n-au fost nici buni nici răi…

— Şi care nu-s tocmai puţini, zise Pedanius.

— … rătăcesc, fără trup, pe o pajişte mare. Sunt aşa fel, încât dacă-i atingi, îţi trec printre degete ca fumul.

Trăiesc din jertfele aduse la mormântul lor de urmaşi. Nenorocită e umbra care nu ajunge la viaţa de apoi.

Aici s-a întrerupt. Birjarul se ridicase să-şi dezmorţească picioarele. Era un băiat cu trupul ca un fus, purta pe degete mai multe inele de fier pe care le tot lovea unele de altele şi scotea un fel de clinchete. Cu ochii la Pedanius, începu să plesnească din bici şi observă:

— Viaţa e o loterie cam slabă, câteodată.

Însă Pedanius, care avea auzul bun, cum se întâmplă de multe ori cu bolnavii, a simţit un zgomot ciudat, neobişnuit în gâtul lui Jon, iar recitarea băiatului încetă.

— Dar tu – tu o să-mi aduci din când în când jertfe… şi-o să-ţi aduci aminte de mine la Ziua Morţilor… şi…

poate, când n-oi mai fi… să atârni o ghirlandă de trandafiri la chipul lui Harpocrates de la „Patru Şipote”.

Glasul lui Pedanius se îneca tot mai tare şi suna straniu, lipsit de viaţă. Jon dădea doar din cap. În dimineaţa aceea, mintea lui era ea un aşternut prost aşezat, pe care nu putea sta nimic. Deodată, băiatul s-a întors către birjar şi-a strigat:

— Mai repede!

Văzând că mersul tot nu se iuţeşte, el repetă apelul şi pentru a înlătura orice îndoială, îl întări cu o serie de înjurături egiptene luate de la băieţii de pe lângă templele lui Isis şi Serapis. Îi chemă pe demoni chiar în limba lor, pe Chnumen şi Knat şi Sikat şi Bin şi Ein şi Eribin şi Ramanor şi Reianoor, urând ca fiecare din ei să-şi ia partea din lunganul de birjar. După care se aruncă la pieptul lui Pedanius, hohotind. Bolnavul mângâie băiatul pe cap şi-n timp ce treceau pe lângă vile, palate şi cimitire şi se legănau pe o roată ocolind carele trase de boi cu potcoave grele, ochii i se luminară într-un zâmbet plin de tulburare.

— Grăbeşte-te încet, prinţişorule, şopti. Şi când au ajuns la şirul de trăsuri de la Poarta Appiană, adăugă: *„Benedictus benedicat”.*

Soarele nu-l poţi păstra în sticle. Chiar dacă şase ani ai adunat numai fericire, nu poţi duce cu tine nicio fărâjnă peste pragul zilei de întristare. Pentru Jon, ziua a fost cumplit de amară, în afara priveliştii cu trupele – şi nicio promisiune trandafirie a ceea ce trebuia să ofere oraşul făgăduinţei n-a putut şterge umbra pe care moartea o arunca asupra soarelui vieţii sale şi a omului său. Şi cum impresia pe care i-o făceau împrejurimile depindea, ca la primitivi şi copii, de starea de spirit din clipa aceea, tot ce-i cădea sub ochi îi părea rece, diform. Pe şosea, în urmă, fumul de la vile se ridica întâi drept în sus – şi pe urmă se curba uşor spre răsărit. Şi când s-a uitat la firma prăvăliei de lângă trăsuri, nu i-a fost greu să observe că era vorba de o lăptărie, pentru că deasupra era zugrăvit chipul unei capre. Dar ce capră!

Şi-a lăsat privirea să lunece mai departe – dar nu

mult. Doar până la baraca de alături. Era o baracă ieftină, cu un singur oblon şi i-a atras atenţia o femeie bătrână-bătrânăcare vindea oale de pământ. În cursul anilor ajunsese aşa de mică şi chircită, încât puteai să te-aştepţi că, asemenea faimoasei Sibile, va ajunge să se închidă într-o sticlă şi să se prindă într-un pom spre satisfacerea curiozităţii celor tineri.

— Numai atâta eşti? întrebă Jon, necrezându-şi ochilor. S-a dus drept la ea, să se asigure că a văzut bine. Apoi şi-a mutat privirea de la ea la firma de deasupra cocioabei. Era: „Lasă grija” iar băiatul se uită iar la bătrânică şi sus parcă scria chiar numele ei.

— Numai atâta, tătucule, numai atâta, răspunse ea arătând, într-o strâmbătură prietenoasă, două gingii zimţate. Dar tu de unde vii, veveriţă? Eşti roman?

Jon încuviinţă şi spuse:

— De la capătul pământului, de pretutindeni. Am venit să cucerim Roma.

Bătrâna femeie îl privi zâmbind şi el se uită atent la ea – la mâini, la faţă, la urechi, la toate. Viaţa îi dezvoltase simţul observaţiei.

— Arată-mi palma, zise bătrâna. Nu, stânga. Aşa, bine. O, copil scump zeilor, tu, dezastrul femeilor! Cu ce-au supărat oare fecioarele Romei pe cei atotputernici? Uite, le e dat să-şi aştearnă inimile pe cărarea ta, ca pe nişte pietre. Te implor, în numele Preabunei Zeiţe, Venus şi Isis, Muma Sfântă, pleacă înapoi. Pleacă, vrajă a fetelor şi fie ca Jupiter să apere sufletul omenirii de iubire. Dar spune-mi, tu la cine te închini… tu şi omul tău… dacă om este ăla care stă ce5 lo, de scuipă şi tuşeşte?

— La Venus ne închinăm, răspunse Jon prin văzduh.

— Şi ce ştii despre Venus? se interesă femeia, înveselită.

— O, pocni Jon din degete, nerăbdător. Din ceruri a căzut un cu în Eufrat; peştii l-au împins la mai; porumbeii l-au spart şi din coajă a ieşit Venus, care se mai numeşte Zeiţa Siriană, sau Atergatis. Din vremea aceea s-au sfinţit peştii şi porumbeii şi carnea lor nu se mănâncă.

Era o lecţie – ca pe o lecţie o spunea. Bătrâna încuviinţă şi zise:

— Înseamnă că tu nu mănânci porumbei.

— Da – şi nici găuri nu am în mâini, răspunse Jon vioi, plecând după Pedanius.

Au luat-o pe drumul care ducea spre centru, la Circ şi la Palatin. Şi după ce călătorii ieşiseră din înghesuială, bătrâna tot îşi mai privea mâinile. Erau mici şi zbârcite, dar urmele cicatricelor se vedeau bine. Visătoare, îşi duse mâinile la urechi şi-şi pipăi găurile pentru cercei.

— Atergatis, murmură, clătinând din cap.

— Maică Jallia, ai văzut un băiat cât o cizmă şi un om cu faţa mâncată de viermi, încărcat de oale şi tigăi? întrebă Fabius când trecea pe-acolo împreună cu Verecundus, vreun ceas mai târziu. Iar maica Jallia, siriană, care-a bătut din castaniete şi a jucat şi a slujit-o pe Venus cât timp a avut cu ce-o sluji, răspunse cu oarecare însufleţire:

— Am văzut un băiat cât o sabie spaniolă şi mai negru ca măslina. Şi le-am auzit pe mumele romane cum îşi zăvorăsc fetele când vine puiul de zeu să cucerească oraşul.

Fabius luă un aer sever şi zise:

— Pui de zeu! Un mucos de cerşetor în zdrenţe, nimic altceva. Dar încotro s-au dus?

Maica Jallia exclamă, înţeleaptă:

— Atunci pe voi ce v-a apucat aşa deodată să căutaţi un mucos de cerşetor, întrebă ea. Vezi bine că sunt numai două căi de trecere pe-aici – spre oraş şi în afară. După cum ştii, la oraş s-au dus. Dar eşti un nătărău, prietene.

— Ai auzit-o? Pui de zeu! observă Fabius în drum spre Argiletum, când femeia nu-i mai putea auzi.

— Aşa zic femeile la un sfert din copii, răspunse Verecundus.

— Da, dar a venit să cucerească oraşul. De asta ce zici?

Verecundus medită o clipă.

— Poate că da, poate că nu, răspunse, el, în sfârşit.

— E dar, recunoscu Fabius.

De la Poarta Appiană, Pedanius şi Jon au pornit fără întârziere către Strada Săndălarilor. Din clipa în care a apucat o gură de aer roman, bolnavului i s-a îndreptat trupul şi chiar dacă tremura niţel, era mai mult din pricina emoţiei decât a bolii. Nerăbdător ca un cal ce se apropie de grajd, el deschidea drumul, cu băiatul în urmă, pe Via Nova pe lângă Circus Maximus, Palatin, Templul Păcii, spre Argiletum.

Şi ce pereche neobişnuită, chiar pentru Roma.

Şase ani de vagabondaj pe drumurile Italiei – ăsta e timp, nu glumă; şi un băiat care, de când umbla pe picioare, bătuse şosele, poteci de pădure, creste de munte, văi şi albii de râuri secate, trebuie să fi avut puterea musculară a unui tânăr linx şi mintea ca o carte cu poze, plină de peisaje măreţe. Jon aşa era. La doi ani a fost aruncat în apă ca să deprindă înotul; la trei ani a primit o sabie de lemn şi făcea exerciţii cu prăjina, ca băieţii mai mari; la patru ani i s-au dat nişte mingii mari, umflate, de piele, pe care săreai şi-ţi ţineai echilibrul; la cinci ani a învăţat să citească şi până la şase ani Pedanius îi împărtăşise toate cunoştinţele lui despre poeţii romani – care nu erau nici foarte întinse, nici strălucite, dar folositoare în relaţiile cu oamenii.

În afară de acestea, lungile călătorii eu preoţi cerşetori, cu tălmaci de vise, trupe de actori, poliţie a şoselelor, pelerini în drum spre renumitele temple ale lui Isis şi multe alte feluri de oameni, îi oferiseră o cunoaştere mai mult pestriţă decât aleasă a vieţii.

În toate rătăcirile acestea, Pedanius îşi împlinea misiunea de tutore al odraslei princiare. Pe vremea aceea se specula totul – morţii şi viii – şi cu atât mai mult copiii – pe cei urâţi încercau să-i facă şi mai urâţi, pe cei frumoşi îşi dădeau silinţa să-i facă mai atrăgători. Pedanius n-a fost pus niciodată în situaţia de a-l apăra pe copil de urşi, dar se bătuse ca o tigroaică pentru el cu unii care-şi făceau socoteala c-ar fi o afacere bună să fure copilul. Corpul şi mai ales faţa lui Pedanius purtau mărturia cumplită a unor

asemenea fapte, aşa încât după terminarea banilor luaţi de la ciocli a putut reveni în cele din urmă la Roma, împins de nevoie, fără să se teamă c-ar mai putea fi recunoscut. Se afla în poziţia omului care şi-a depăşit atribuţiile, dar care a acţionat totuşi mereu după judecata cea mai sănătoasă de care era în stare. Şi-a ascuns urma atât de bine, încât nici chiar băiatul nu-i ştia numele. Se întorcea ca învingător – muribund, desigur, dar nu mai puţin învingător – pentru ca să-l înapoieze pe băiat tatălui său. Şi cu cât se gândea mai bine, cu atât îi părea că tot ce suferise pe drumuri în cei şase ani – când, obsedat că pe Jon îl urmăresc puteri nemăsurate, nici nu încercase măcar să-şi găsească sora – toate necazurile se mistuiau, fără importanţă, în faţa despărţirii iminente de copil. Gândul acesta înspăimântător îl apăsa mai mult decât boala şi, cu tot efectul înviorător al întoarcerii la Roma, îl făcea să se sprijine şi mai apăsat în toiag. Pedanius, misticul, intra pe Strada Săndălarilor ca un om care-şi face drum prin zăpezi adânci.

La un capăt al străzii locuia un croitor pe nume Nigidius. Cândva fusese poreclit Vaccula, „Văcuţă". Într-o parte avea un vecin pe care-l chema Sergius Orata şi era zaraf. În partea cealaltă era biroul avocatului Caecilius Jacundus căruia lumea-i zicea numai Trochylos – şi în dimineaţa aceasta toţi trei erau adunaţi în faţa magherniţei zarafului. Pe stradă era lume destul de puţină şi inima lui Pedanius tresări recunoscându-i pe cei trei bărbaţi spilcuiţi, sporovăind cu nepăsarea de acum şase ani, de parcă trecuse de atunci o singură zi. Uita că pentru strada aceasta el nu era decât un hoţ – un hoţ plecat din lumea celor vii – şi-şi ridică mâna să-i salute, cum făcea demult. Însă ei i-au aruncat o privire trecătoare, iar Trochylos, care era în toiul unei povestiri, i-a întors spatele ostentativ, cum faci cu cerşetorii. Şi se apropia, dănţuind, o fetiţă pe care-o chemase cu şase ani în urmă Pomona sau Hectica sau Eumachia şi era manechin la croitorie. Avea mai tot timpul bătături pe tălpi, chiar sub degete, din pricina pantofilor mici cu talpa foarte subţire pe care-i purta,

totuşi a lunecat pe lângă el de parc-ar fi mers pe un covor de nori, iar zâmbetul ei, zâmbet de păpuşă de porţelan, n-a tresărit în semn de recunoaştere.

Erau şi alţii: Calvisius, neguţătorul de vite, un om care călca apăsat şi nu zâmbea niciodată; Eros, librarul, supranumit Mezentius pentru că respingea în mod zgomotos orice amestec divin; Hermias, proprietarul agenţiei matrimoniale, care era însurat pentru a zecea sau a unsprezecea oară; cei doi cinici, Spada şi Petru Paraua; şi toţi negustorii din dosul tejghelelor – pe toţi îi ştia. Dar niciunul nu l-a recunoscut pe micul cizmar atât de prietenos, nici măcar băiatul de la „Patru Şipote”, care umbla mereu pe lângă masa de piatră fluturându-şi şervetul vârstat cu roşu. Pedanius era cu adevărat un cadavru ambulant.

Faptul acesta, mai de mult întipărit în mintea sa uimită, a luat conturul definitiv prin ceea ce avea să urmeze. A întâlnit-o pe Sulpicia.

A întâlnit coşmarul ce-i fusese cândva soţie. Era însoţită de o femeie între două vârste care, în vremea încarnării lui Pedanius ca săndălar, era o femeie de petrecere, supranumită Venus a croitorilor. Ciudată prietenie pentru Sulpicia!

Atunci, în mod absurd, paşii lui Pedanius au luat-o de la sine către ea; corzi nevăzute parcă-i împingeau mâinile să îmbrăţişeze acel monument al statorniciei şi o fantomă tainică apărută în sufletul său îl îndemna să-i spună: „Sulpicia, dragostea mea, ai putea să mă ierţi?”

Dar n-a ajuns aşa departe. Oprindu-se unul în faţa celuilalt, în dreptul casei de rugăciuni a lui Rab Chanina, Sulpicia îşi opri ochii asupra lui pentru o clipă, sfredelitor. După aceea îşi adună cu grijă fustele în jurul picioarelor şi-şi văzu de drum, pe lângă cadavrul umblător. Afrodita croitorilor îşi adună şi ea fustele cu aceeaşi grijă şi trecu pe partea cealaltă.

Aşa a căzut ultima lopată de pământ pe mormântul viu al lui Pedanius.

Pedanius a trecut pe lângă „Patru Şipote” şi pe lângă

alte câteva hanuri până să se hotărască unde să intre.

Mergea ca prin nămeţi, dar tot mai mergea. Ştia, asemenea oamenilor care umblă iarna prin locuri fără cărare, că odată aşezat să se odihnească, i-ar fi fost foarte greu să se mai ridice. Ştia că moartea aşteaptă răbdătoare, cu sacul pe umăr, momentul în care el avea să se aşeze. Roma a fost pentru el ca o sorbitură de oxigen, dar nu spera că puterea aceasta îl va mai ţine mult. Şi totuşi s-a hotărât să se mai ducă o dată, cu toate oalele şi lucrurile lui, la curtea zarzavagiului. Pedanius îşi zicea că o face de dragul lui Jon, să-i arate şi lui şobolanii. Dar poate era şi pentru el însuşi, ca să învie vechi şi dragi amintiri. Sau, poate, în ciuda Sulpiciei, sau a amintirii despre ea. Grotesc şi absurd, soarta neruşinată a hotărât ca ultimul eveniment al existenţei lui Pedanius să fie o întrecere de şobolani.

Curtea zarzavagiului nu-şi lua numele de la niciun negustor de zarzavaturi – pe strada aceea nici nu exista vreun asemenea negustor. Şi nu era nici curte cu adevărat, ci mai degrabă un loc de distracţie cu intrarea pe o poartă chiar de peste drum de locul unde se opreau procesiunile lui Isis. În interior se afla o arenă pentru lupte de prepeliţe, o pistă pentru alergăi-i de şobolani, un bazin cu două foci cenuşii, un şir de maşinării pentru încercarea puterii şi alte puncte de atracţie, cum ar fi înghiţitori de flăcări, scamatori, acrobaţi şi un negru cu obrajii vopsiţi roşu, care jongla cu nişte torţe aprinse. În sfârşit, un sclav pus în dosul unui grilaj, ca premiu la o loterie în folosul breslei cioclilor şi a fondurilor de înmormântare. Tot la loteria aceasta se oferea ca premiu o găină cu picioarele pline de puf, care arăta de parcă afacerea ar fi privit-o direct şi risca mereu să fie stâlcită de mulţime.

— Doctorul lui Caesar aici locuieşte? întrebă Jon văzându-l pe negrul cu torţele aprinse. Negrul, care aducea a canibal, n-avea nimic de doctor în el, dar, dichisit cum era, părea o figură extraordinară.

Pedanius părea stânjenit, judecând după nuanţa trăsăturilor lui devastate.

— Nu aici, prinţişorule, zise. Doctorul o să-l aducem

când om ajunge la o locuinţă. Hai să ne uităm întâi la şobolani.

Şi au privit la şobolani. Pe câmp se puneau de la cinci la zece şobolani, iar grajdurile păreau să cuprindă animale de toate vârstele, puzderie, ca stelele. Alergarea incorectă nu ducea la descalificare. Din contră, au suspendat un animal tânăr şi rău pentru că a atacat, cu intenţia clară de ucidere, un şobolan bătrân, atins de hidropizie, care alerga de-a curmezişul pistei. Afacerea era grozav de distractivă, mai mult decât te-ai fi aşteptat, dar nu mai mult decât sperase Pedanius. Trebuie să fi fost ciudat să-l vezi pe omul acesta care abia se ţinea pe picioare, urmărind întrecerile cu o atenţie sumbră. Şi-a cheltuit ultimele puteri, ca să facă loc pentru el şi Jon în mulţimea cuprinsă de entuziasm. Când s-a produs marea cursă a zilei, ajunseseră la o poziţie excepţională şi au putut urmări câmpul de la început până ia sfârşit.

Cursa se numea „Doamna cea Albă” pentru că unul din alergători era un şobolan galben, murdar, de sex incert. Era o cursă cu momeala la sol. Sorţii se echilibrau prin faptul că cei fără experienţă pariau pe galben, iar cunoscătorii ţineau eu nişte jigănii slăbănoage de culoare nedefinită. Aşa se-ntâmplă pe lume, trebuie să iei lucrurile cum sunt deşi să te consolezi cu gândul că ticăloşia îşi găseşte uneori pedeapsa cuvenită. Tot aşa a fost şi de data aceasta.

Pedanius a încercat, blând, să-l împiedice pe Jon de a paria pe cel galben; dar însemna să ceri prea mult de la un băiat. În plus, Jon se născuse cu o înclinare puternică de a-şi impune voinţa, însuşire care se accentuase cu timpul. Aşa că Jon a fost printre puţinii susţinători ai şobolanului galben – şi galbenul a câştigat. Ba mai mult, a prins cârnatul şi şi-a înfipt aşa de tare colţii în el, încât l-au tras de pe pistă cu cârnat cu tot. Scorul a fost de îl, 5 la I.

N-ar fi meritat să ne oprim asupra incidentului dacă dinarul jucat de şobolan n-ar fi rodit şi mai departe. Cu doi din *denarii* câştigaţi, Jon şi-a încercat norocul şi la loteria de care vorbeam, la care un crainic cu glasul monoton

recita premiile, de la patru bilete la bărbier, la sclavul ce privea trist printre gratii. Premiul I trebuia să-şi ridice mâinile, să dea din picioare şi să-şi legene capul. După spusele crainicului, sclavul era proaspăt adus de peste mări.

La gât purta o placă pe care se dădeau informaţiile obligatorii privind vârsta, priceperile şi defectele. Ultimul punct cuprindea numai cuvântul reumatism. Dar pe cap avea scufia care arăta că vânzătorul nu garantează. Dac-ar fi fost o vită s-ar fi zis că e vită bună de cârnaţi. Premiul se numea Philetus.

Sărmanul bătrân. Bătrân nu era deloc, deşi arăta. Figura îi ajunsese treptat de tipul acela dubios, era aspră, împietrită, cu o expresie ursuză, plină de neîncredere.

Capul lui îţi amintea de neamul căprioarelor, prin linia de la spate. Avea gâtul lung, îţi făcea impresia că e mai lung decât trebuie. În jurul lui se vedeau urmele albe de la două inele. Şi un copil ar fi văzut că mai demult purtase două cercuri metalice deosebit de groase. Aşa, cuceritorul de suflete, tovarăşul de pat al Babillei, devenise, printr-o serie de vicisitudini necunoscute, sperietoarea Philetus, premiul întâi la loteria deschisă de breasla cioclilor pentru fondul de văduvie.

La vremea tragerii, crainicul s-a uitat în jur după un copil şi a dat cu ochii de o fetiţă de patru ani. Avea gropiţe adânci în obraz, se numea Julia şi era cu dădaca ei, care, după oarecari ezitări, s-a învoit să lase copilul să tragă premiile la loterie. Fetiţa era a lui Nigidius Vaccula, croitorul din capul străzii, care, deşi era un bărbat jovial şi înţelept, avea idei preconcepute despre ce se cuvenea şi ce nu membrilor familiei sale, şi, aşa cum se întâmplă adesea, avea păreri stricte chiar şi despre conduita servitorilor.

Julia s-a aşezat la o masă ovală şi a tras numerele dintr-un tub pe care-l scuturau după fiecare tragere. Biletele de bărbierit, găina cu picioare pufoase, o statuetă a lui Isis cea cu o sută de sâni, o şuncă ceruită, un manuscris despre care se zicea c-ar fi fost al lui Thucydides, deşi nu prea credea nimeni – şi multe alte

obiecte valoroase au fost împărţite la tot atâţi câştigători. Şi fetiţa de câte ori trăgea câte un bileţel din tub, bătea din palme şi ţopăia, râzând, iar gropiţele se făceau ca volburile unui pârâiaş.

Un proverb mai vechi decât Roma spune că la omul cu noroc şi cocoşul face ouă. Cu o linişte stoică, Jon văzu cum trec pe lângă el găina şi manuscrisul lui Thucydides. Nu s-a necăjit nici când, spre distracţia tuturor a, cutia de fier cu prima barbă a lui Diogene (o biată glumă) a fost câştigată de un omuleţ uscat, care nu avea fir de barbă. Abia la tragerea premiului cel mare începu Jon să arate oarecare nelinişte. Dar cocoşul s-a ouat, după cum se şi cuvenea. În mai puţin de două ore, dinarul jucat la şobolani se transformă într-un sclav cu burta cât un coif galic, plus opt dinari şi jumătate, plus o carte de buzunar cu expresii greceşti, pe care Pedanius a simţit nevoia s-o cumpere eu gândul de a-l îndemna pe băiat la o mică întoarcere către învăţătură. Prima impresie a lui Jon despre Roma nu era deloc nefavorabilă. Înainte de a pleca, toate bagajele au fost date în grija sclavului, căruia i-au legat gleznele cu un lanţ subţire. Pedanius mergea în frunte, sclavul la mijloc, iar Jon încheia plutonul cu o nuia ţepoasă în mână şi astfel procesiunea porni să caute adăpost la „Patru Şipote”.

Firea refractară a lui Philetus se arătă chiar în drum spre han.

— Mi-e foame, zise deodată, pe un ton ursuz.

— Atunci mănâncă-ţi din burtă, i-o tăie Pedanius, destul de morocănos. Acum, la sfârşitul vieţii, gusta pentru prima oară dulceaţa de a avea un sclav la dispoziţie.

— Mănâncă-ţi din burtă, repetă Jon, întunecat şi ameninţător, din spate.

— Să mănânci – numa’ de asta eşti bun, mai zise Pedanius, pentru că deşi vorbea grozav de greu, nu pierdea ocazia de-a trânti cuvintele verde în faţă, apăsat, cu autoritate. Să mănânci şi să dormi. Şi în somn ai mânca, dacă s-ar putea.

La punctul acesta, Jon s-a despărţit pentru o clipă de

omul lui. Ar fi repetat, ca ecoul, „să mănânci şi să dormi”, însă chiar atunci i-a atras atenţia o dugheană pe care n-o observase când au venit. La intrare era agăţată, într-o parte, un fel de întruchipare colorată a omului cavernelor. Era executată cu grijă, iar omul primitiv făcea parcă efortul inutil de a înghiţi firma:

SPECIALITATE: DINŢI FALŞI

Cam aşa ar putea arăta un monument vrând să simbolizeze foamea nepotolită şi excesul de energie al generaţiilor trecute. Pe partea stângă, în colţul de jos, era semnătura artistului, *Amandus pinxit*[22]. Iar mai jos, ca pentru a-i spori valoarea, apărea, în litere roşii, următoarea informaţie: „pictat la lumina lunii”.

Se vedeau însă mai multe opere de artă făcute de aceeaşi mână. De partea cealaltă a intrării, dădeai cu ochii de toiagul lui Aesculapius, cu şarpele scoţând limba înspicată

— Execuţie mai elegantă şi mai mare decât la alte uşi, ca avertisment împotriva murdăriei. Pentru romani, care uneori pricepeau cu mai multă uşurinţă pozele decât scrisul, desenele apăreau suficient de clare. Era vorba de doi doctori, în locul acesta – unul din breasla dentiştilor şi celălalt, practician de medicină generală. Jon n-a putut vedea la fel de uşor ce se afla înăuntru. Acolo erau prinse, de fiecare parte a statuii de marmură a Imperatorului Lucius Verus, două picturi în mărime naturală – prima, un nud de femeie tânără, zâmbitoare, care, după colorit, părea să fie lucrată pe întuneric, deşi nu se spunea nimic în această privinţă; stătea pe vârful picioarelor, cu mâinile întinse către privitor – iar cea de-a doua reprezenta un schelet simetric faţă de nud şi în aceeaşi atitudine. În cartier, chipul dublu al fetei era cunoscut sub numele de Bucuria Vieţii, capodopera lui Amandus.

Lui Jon i-a venit în minte că într-un loc somptuos ca acesta, s-ar putea să-l găseşti pe medicul imperial. Caesarul, frumos şi frivol, privea eu un zâmbet uşor pe sub sprâncenele apropiate, iar Rufus, vajnicul său prieten şi

22 Amandus a pictat (pictat de Amandus) (lat.).

tovarăş de arme, hrănea focul cu fructe şi carne până când flăcările se înteţeau periculos. Dentistul nu se lăsa deranjat câtuşi de puţin nici de zgomotul străzii, nici de bătrânul doctor cu care împărţea cabinetul.

Pe celălalt îl chema Aelianus Maecius; tocmai îl opera de pietre pe-un om între două vârste. Pacientul fusese pregătit dinainte cu o halbă de tinctură de mătrăgună, procedeu pe care mai târziu Jon îl va cunoaşte foarte bine. Totuşi, pentru mai mare siguranţă, îi legaseră bine mâinile şi picioarele de banca pe care stătea întins, iar un sclav era gata să se arunce, la nevoie, asupra lui. Jon a trecut pe lângă cei câţiva gură-cască şi s-a apropiat de locul unde operaţia era pe terminate. Pacientul a fost dat în grija a doi prieteni care l-au transportat acasă, după care Maecius s-a apucat să-şi spele mâinile şi instrumentele într-un mic bazin cu apă curgătoare. La urmă şi-a clătit gura cu un jet fin ce ţâşnea dintr-o fântână cât un ibric de fiert ouă, iar când se ştergea, a dat cu ochii de Jon.

— Salut, amice, zise încurajator.

— Piatră? întrebă sclavul care se ocupa de aranjarea băncii pentru cazul următor şi compara dimensiunile copilului cu lungimea canapelei calde încă.

— Viermi în burtică? întrebă în acelaşi timp dentistul, care părea să aibă capacitatea neobişnuită de a se interesa de mai multe lucruri în acelaşi timp.

Jon se plecă adânc dinaintea lui Caesar şi apoi mai puţin adânc în faţa lui Maecius şi Rufus. Cel din urmă nu avea o înfăţişare care să îndemne la mari manifestări de respect. Era tânăr, un om dintre aceia care arată niţel caraghios chiar şi privit din spate. Simţeai în jurul lui un miros dar de substanţe aromatice şi de cuişoare, rezultatul măsurilor luate de soţia lui pentru a înlătura alte mirosuri. Ca să fim sinceri – n-avem de ce tăinui faptul – Rufus îşi păzea dintâi folosind alimentele pe cât posibil în stare lichidă.

— Piatră? repetă sclavul pe un ton de invitaţie, ştergând divanul şi curelele de piele. Jon clătină din cap şi zâmbi într-un fel care înlătura orice speranţă că ar fi ceva

de reparat fie la burta, fie la dintâi lui. Zâmbetul i se adresa lui Maecius, pe care-l întrebă politicos:

— Tu eşti doctorul lui Caesar?

— Doctorul lui Caesar, amice năstruşnic! Jupiter să te binecuvânteze, dar cine ţi-a băgat aşa ceva în cap? Ce vrei tu de la doctorul lui Caesar? Tăietorul de pietre încreţi din frunte; părea încântat.

— Omul meu e bolnav. Unde stă doctorul lui Caesar?

zise băiatul care nu arăta prea bucuros. După ce şi-au pus desagii pe sclav, Jon a observat cât arăta de rău tatăl lui adoptiv. Pe el îl ţinuse, cum s-ar zice, greutatea – acum scăpase şi se împleticea. Jon era gata să izbucnească în plâns, nerăbdător să găsească un mijloc de a-l ajuta pe bolnav.

— N-aş putea să te-ajut eu? întrebă, blând, tăietorul de pietre. Era niţel miop şi asta dădea figurii lui un aspect încordat, dar în acelaşi timp puteai spune că-i întărea aerul de cumsecădenie. Jon respinse propunerea printr-un semn care voia să spună că o apreciază, dar nu-i e de folos.

— Unde stă omul tău? întrebă doctorul.

— La „Patru Şipote”, ezită Jon, aducându-şi aminte imediat că gazda lor nu era tocmai sigură.

— Ai putea să-l trimiţi la Galen, zise Rufus. Dar ia du-te chiar tu acolo, să fii mai sigur. Precis că n-au cu ce plăti şi ce dacă? N-aş prea crede ca Galen să-şi dea osteneală să vină încoace.

— Galen e doctorul lui Caesar? întrebă Jon, iar sclavul, care se purta de parcă ar fi fost treaba lui:

— Aşa-i, el e; dar costă…! Termină fraza frecându-şi degetul mare de la dreapta de celelalte degete ale mâinii. La noi în curte, aici, sunt grajdurile pentru maimuţele pe care face Galen experienţe – încheie el.

— Şi tu ai fi tocmai bun de maimuţă pentru experienţe, observă Rufus, întunecat şi se întoarse către Maecius:

— Îl trimiţi?

Tăietorul de pietre moţăi gânditor:

— De ce nu? Nu i-ar prinde rău deloc lui Galen să mai

coboare de pe piedestal din când în când. Nu e sănătos să te-nsoţeşti numai cu Caesari şi consuli, cu Sergius Paulus şi Eudemus „bătrânul. Uite – şi scrijeli vreo zece rânduri pe o tăbliţă de tei – mergi fuga pe uliţa către piaţa Nerva. Acolo întreabă unde e Templul Păcii. La

Templul Păcii întreabă de Galen, Doctorul Galen, ai înţeles? Bun. Dă-i lui Galen tăbliţa asta de la Se. Lius Maecius şi restul îi spui tu singur. Pe urmă mergi cu el şi vezi de omul tău.

— Şi-o să se facă bine?

— Da, dacă aşa e voia zeilor. Nimic nu se împlineşte fără voia zeilor şi câteodată boala e mai tare decât arta medicinei. Dacă Galen nu-l poate vindeca, înseamnă că zeii au hotărât să-l trimită la Proserpina.

Jon şi pornise când Maecius l-a oprit şi i-a zis:

— Dar să te iporţi frumos, mititelule. Pentru că Galen mănâncă sare cu ăi mari, cum face şi amicul Rufus.

Jon aruncă o privire curioasă spre dentist, care stătea aplecat deasupra micii fântâni şi se spăla pe dinţi cu un beţigaş zimţuit. Până la urmă, Rufus avea totuşi în el ceva măreţ, lustrul acela aurit de pe vasele de preţ. Simţeai o anume aură în jurul său, care dădea gestului simplu, obişnuit al spălatului caracterul unei ceremonii aproape religioase. Jon îi făcu o plecăciune adâncă, iar apoi o alta, mai puţin adâncă, lui Maecius.

— Hai pleacă, mormăi prietenul lui Caesar fără să-şi scoată beţigaşul din gură.

Jon umblase şi prin alte oraşe, din nordul şi din sudul Italiei şi în multe din de străzile erau nişte canale întunecoase cu oamenii mişunând prin de dar niciunul nu aducea cu Roma, cu învolburările ei clocotitoare de viaţă. Din pricina asta, i-a fost cam greu să meargă ca de obicei. Băiatul îşi urma calea, cu un scop sau altul în minte, iar problema lui practică se îmbina cu ceva mai interesant, şi pe drumul spre Templul Păcii, îşi compuse un rol de iscoadă a legiunii. Ţinând băţul cu ghimpi ca pe-o suliţă, el se furişa când pieziş, când drept înainte, printre picioarele trecătorilor. Din când în când se oprea, în felul iscoadelor,

ca să lămurească vreun zgomot mai aparte. Pe urmă, liniştit, pornea mai departe prin pădurea mişcătoare de picioare, până când, deodată – s-a pomenit în piaţa Nerva, pe la statuia lui Ianus cel cu patru feţe – şi s-a gândit că aici trebuie să afle pe unde s-o ia mai departe. Uitându-se-n sus, dădu cu ochii de cea mai curioasă fiinţă văzută vreodată. Făptura era Egrilius.

Am mai spus, vorbind despre Saturnaliile de pe Alta Semita, că Egrilius, omul cu cârnaţii, nu avea o formă constanţă, ca toţi oamenii, ci lua după voie diferite înfăţişări, în această zi de vară – probabil sub influenţa căldurii – se făcuse ca o spirală. Sta rezemat lângă căruciorul de cârnaţi, aşa încât bucla cea mai de sus, capul, se revărsa în spate, iar cea mai de jos – labele picioarelor – se îndrepta spre partea din faţă a căruciorului, ocupată de sclavul care se odihnea pe oişte. Egrilius se scobea în dinţi cu o curăţătoare de unghii, numărându-şi banii cu mâna stângă, iar cu ochii urmărea o persoană îmbrăcată în veşminte monahale, care tăia de-a curmezişul piaţa, către depozitele lui Vesonius Sorex. Sclavul moţăia, sau cel puţin aşa-ţi dădea impresia. Creierul lui Jon sorbi aceste detalii şi le transmise stomacului, eu răspuns plătit. „Gol”, răspunse stomacul. „Bine”, emise creierul şi aşa, isprava s-a petrecut mai iute decât i-ar trebui porumbelului să ciugulească un grăunte.

Că atacul a eşuat, asta se datorează unui simplu concurs de împrejurări; cârnaţii frumos stivuiţi pe fierbător erau prea fierbinţi şi legaţi între ei. Jon era prea mic, iar sclavul de fapt nu dormea ci, din contră, era cât se poate de treaz. A urmat un episod dintre cele mai dureroase pentru întâia perioadă de viaţă a lui Jon, o ceremonie umilitoare, cumplită, care-a început cu doborârea sa la pământ şi aplicarea linei bătăi zdravene de curea, mai adăugând şi câteva sandale. Jon n-avea o idee clară despre cele ce se întâmplau, pentru că, învăţat de instinct şi experienţă, se făcuse ghem, apărându-şi capul cu braţele. Auzea doar înjurăturile curgând, vreo două-trei noi pentru el; şi tocmai gândea că gata, au să-l arunce în

şanţul străzii, când, brusc, s-a oprit totul.

S-a aşternut o linişte de necrezut, în care a răsunat limpede un glas ca un clopoţel. A exclamat doar atât:

— Dar, Egrilius!

— Domniţă milostivă! replică o voce pe care Jon o atribuia, just, omului spirală.

— Ai înjurat, ai înjurat groaznic, urmă clopoţelul.

— Domniţă milostivă, scânci spirala.

— Şi-ai bătut un copilaş. Clopoţelul acuza, plin de mânie.

— Îmi fura cârnaţii, se apără acuzatul, fără convingere, în momentul acesta Jon a îndrăznit să se uite-n sus şi primul lucru pe care l-a observat a fost o fată foarte tânără de o asemenea frumuseţe, încât el nu-şi aducea aminte să mai fi văzut vreodată o astfel de fiinţă. Figura ei radia o lumină neasemuit de curată, iar ochii luceau de supărare şi revoltă. Văzând feţişoara pătată de lacrimi, cu ochii negri scânteietori, supărarea ei s-a îndulcit într-un zâmbet, dar indignarea a rămas:

— E-adevărat că ai furat? întrebă.

Jon a încuviinţat, ridicându-se, cârnaţii îşi spuneau mărturia prin deschizătura tunicii. Ochii fetei se întunecară din nou; spuse:

— Atunci, eşti un hoţ mic şi scârbos.

Până să apuce Jon să se apere, ea s-a şi întors către Egrilius şi l-a apostrofat:

— Dar tu, Egrilius! Ce-o să spună Rab Chanina când o s-audă cum ţi-ai pierdut harul? Uite, dă-i lui Egrilius banii pe cârnaţi – se adresă ea unei fete care stătea în spatele ei, iar lui Egrilius: şi tu nu uita să te căieşti, până nu e prea târziu.

Egrilius apucă un fald al tunicii ei şi se văicări:

— Vai, să nu-i spui nimic lui Rab Chanina!

— De parcă păcatul ar fi mai mic dacă-l ascunzi, veni răspunsul, tremurător. Parc-ar mai fi nevoie să faci din păcatul tău îndoit unul întreit.

Egrilius primi banii, protestând, iar tânăra fată – abia dacă avea mai mult de doisprezece ani – îl luă pe Jon de

mâna care nu era ocupată cu îndesatul cârnaţilor în gură.

— Unde stai? întrebă fata, iar acum glasul ei nu mai era nici mânios, nici trist.

— Pe Strada Săndălarilor, răspunse Jon, care descoperise că pentru un băieţel e mai bine să aibă adresă şi-ntotdeauna o dădea pe ultima.

— Pe Strada Săndălarilor, repetă ea, încântată. Atunci poate-l cunoşti pe Rab Chanina.

Jon negă din capul prea plin de cârnaţi.

— Asta-i ciudat, zise. Dar am să-ţi scriu numele şi adresa lui – măcar că tu nu ştii să citeşti.

Jon plescăi dispreţuitor şi fata întrebă, râzând:

— Adevărat? Cine te-a învăţat să citeşti?

— Potifar, răspunse băiatul.

Ea s-a arătat nedumerită, dar pe urmă i-a venit o idee – a scos o carte din săculeţ, a desfăşurat-o şi, arătându-i un rând, a zis:

— Ia citeşte-aici. Jon citi rar, dar fără să se oprească:

— Venite ad me omnes qui fatigaţi estis – Veniţi la mine cei împovăraţi.

Ea încuviinţă:

— Ştii cine a spus asta?

— Vreunul din sfinţi, încercă el.

Ea încuviinţă din nou şi începu să scrie pe o *tabula* mică.

— Aşa e. Am să-ţi spun eu despre asta când om avea timp. Uite, ţi-am scris adresa mea. Îmi poţi ghici numele?

E-adevărat că întrebarea era prostească, dar Jon nu s-a fâstâcit.

— Rhodope, sugeră el.

— Rhodope? Ce vrei să spui? întrebă ea, încurcată.

De ce Rhodope?

— Aia cu papucul, răspunse el nerăbdător.

— Adevărat, miel drăgălaş, zise ea. Ia spune-mi cine a fost Rhodope cea cu papucul?

Jon îi spuse povestea. O auzise de la Pedanius, care ştia toate legendele legate oricât de vag de meseria lui. Pe scurt, Rhodope era o *hetaira* egipteană de o minunată

frumuseţe, căreia într-o zi, pe când se scălda, vulturul i-a furat un papuc. Păsării i-a venit ideea trăsnită să ducă papucul la Memphis şi să-i dea drumul în poala Regelui Psammetichus. Maria sa s-a înamorat de papuc, şi-a trimis solii să caute prin tot Egiptul, a luat-o de soţie şi chiar i-a construit o piramidă. De aici s-a născut legenda ridicolă că Rhodope a ştiut să obţină atât de mult de la iubitul ei, încât a putut să-şi facă, din economii, chiar o piramidă.

Jon a spus povestioara aceasta nostimă mai pe larg şi cu propriile lui cuvinte, iar fata asculta, zâmbind. În unghe rele mai lăturalnice ale literaturii poţi găsi lucruri care au succes la femeile pe care râu le impresionează complimentele obişnuite. Nici chiar această mică doamnă, care părea făcută dintr-o substanţă imaterială, nu era imună.

— Vrei să spui, zise ea, făcându-şi cruce, că eu sunt ca – eu – adică, şi eu aş fi – drăguţă. Asta vrei să spui?

Jon confirmă adevărul acestei pătrunzătoare analize, iar ea se lăsă pe vine lângă el – acum se aflau la adăpost de mulţime, sub o coloană corintică – aşa că ea putea folosi ochii copilului drept oglindă. Fata urmă:

— Poţi să-mi zici Rhodope când vii pe la mine, dar de chemat mă cheamă Caecilia şi locuiesc într-o vilă de pe Via Appia. Ai să vii să mă vezi, nu?

Jon, care era cam hărtănit după bătaie, a promis fără entuziasm. Era aşa de obişnuit cu avansurile femeilor, încât nu se simţi deloc mirat s-o audă pe Caecilia zicându-i, cu zâmbetul pe buze:

— Abia te-am scăpat de bătaie, că altfel piftie te făceau. Nu crezi că merit şi eu o mică răsplată?

Se apropie de el într-un fel care nu mai lăsa nicio îndoială asupra genului de răsplată pe care-l voia. Mintea copilului lucra febril şi, printr-o fericită întâmplare, el îşi aduse aminte de amuleta pe care o purta la gât. Era cea pe care Turia, doftoroaia şi moaşa, o luase de la mama lui după ce venise el pe lume şi i-o pusese lui la gât. După un moment de gândire, totuşi, Jon a ales-o pe cealaltă, pe care-o avea de la Ruth. A scos-o şi a dat-o apărătoarei lui

cu aerul că aşa se spală de toate păcatele. Citind-o, ochii ei se umeziră:

— *Şi me amas,* citi. Dacă mă iubeşti. Urmări cu privirea mica făptură zdrenţăroasă, cu părul negru, ţâşnind prin mulţime cu o mişcare specială, piezişă. Fata spera în mod sincer că el are să se ţină de cuvânt, să vină. Dacă nu, va răscoli Strada Săndălarilor ca să-l găsească, dar să cauţi un băieţaş cu părul negru în Argiletum era egal cu a căuta o anumită vrabie pe Câmpul lui Marte.

— Dacă mă iubeşti, repetă ea! şi, urmată de sclavă, intră la bijutierul din dreptul lor.

Nu e rău ca bărbatul, după ce a făcut ravagii în inima unei femei, să fie coborât din nou la pământ. Asta i s-a întâmplat şi lui Jon la Templul Păcii, unde, în căutarea marelui doctor, era aruncat de colo până colo ca un zar în cutie – de la baie la sanctuare, de acolo la o serie de încăperi de utilitate incertă pentru ca până la urmă să fie împins în mijlocul celei mai mari biblioteci. Aici stăteau în diverse poziţii o mulţime de bărbaţi cu înfăţişarea mai mult sau mai puţin specifică de literaţi, iar Jon se simţea niţel înfricat pentru prima oară de când venise la Roma. A încercat să-i întrebe pe câţiva unde l-ar putea găsi pe Galen; a încercat de vreo trei-patru ori, dar în febra discuţiei cuvintele sale – cum zice poetul – erau lipsite de patrie ca frunzele moarte în vijelia toamnei.

— Doctorul Galen este cumva aici? îl întrebă el pe un om a cărui tăcere caustică era mai elocventă decât zarva vorbitorilor. Îl chema Lucian şi era specialist în radicalism şi oratorie; se uită la băiat, tăcut şi impenetrabil, cum îl priveau şi Vergii sau Titus Livius din nişele enorme de pe margini.

L-a întrebat pe altul, Xenophon, care era secretarul lui Lucian şi pe un al treilea, cu un smoc de barbă. Domnul acesta semna Cn. Claudius Severus, o persoană de vază; printre altele, era consul.

La fel de bine ar fi putut întreba multele busturi, medalioane şi statui de mari poeţi şi scriitori. Numai un cinic bătrân – pe nume Orbilius – l-a luat de umeri şi l-a

îmbrăţişat, indiferent, fără să-şi abată atenţia de la discuţie.

Sub ochii băiatului, Templul Păcii clocotea de furie, ură, mânie, dezaprobare şi toate sentimentele acestea se năpusteau asupra unuia dintre ei, un om drept, cu o expresie blândă şi tolerantă pe faţă. Era Rab Chanina, a cărui linişte obstinată încercau s-o tulbure. Un cinic, Crescens, acuzat pentru execuţia lui Justin, era deosebit de violent, dar violenţa excesivă a cuvintelor sale scădea puterea lor de convingere. Cel mai periculos şi cel mai temut era mai marele bibliotecii. Avea ochii mari, rotunzi, miopi, ca de pasăre şi învârtea în mâini un cuţit de tăiat hârtie. Deasupra scaunului său era un cap puternic de elefant, care în loc de colţi purta două pahus-uri enorme şi de fiecare atârna câte-o lanternă. Omul era de un calm plin de superioritate şi prin tot ceea ce spunea, îşi demonstra convingerea relativei lipse de importanţă a oricărui lucru. Vorbeau despre creştinism.

— Creştinismul e o modă, sau mai degrabă o reacţie. Un lucru care-şi are timpul său şi pe urmă dispare, zise el, cu vocea aceea imperturbabilă.

Câtă vreme lumea îl ataca pe el şi Misterele sale, Rab Chanina îşi păstra calmul; dar, nefiind în stare să suporte bătaia protectoare pe umăr, îşi încleştă pumnul şi-l ridică ameninţător către bibliotecar şi elefantul lui, strigând:

— Să nu te bucuri prea curând. Dacă n-ar fi azi decât zece mii, dacă n-ar fi decât o mie, da, numai o sută – ba chiar, zic, dacă numai zece creştini ar arde pe altarul Celui Răstignit în flacăra fără de moarte – şi lumea tot trebuie să aibă două tabere potrivnice. Ar fi ca o veşnică nelinişte şi neliniştea ar ajunge să se înteţească şi să se facă furtună şi furtuna uragan; un vânt mare prin care Domnul ar vorbi fiilor săi – cuvinte de judecată, cuvinte de moarte, cuvinte ale legii – până ce vine liniştea în care să poată şopti ca suflarea verii: „Aceasta e legea, legea care nu doarme nicicând: fiecare faptă bună îşi are răsplata – fiecare faptă rea îşi găseşte pedeapsa; dară celor în sărăcie, în suferinţă şi neajutoraţi le zic: inima legii e dreptatea, iar Eu sunt

dragoste. Dreptatea trebuie să îngenuncheze dinaintea Mea. Iubiţi-vă unul pe altul!”

Manifestarea aceasta n-a ridicat nicio furtună, nici nu a stârnit vântul, ci doar un mic şuvoi de râsete dirijate de cinicul Crescens şi de Theagenes, tovarăşul său de locuinţă. Theagenes cu ochii la Lucian, de care-i era frică. Şi tocmai în momentul acesta de veselie a păşit înăuntru, dintr-una din camerele lăturalnice, un om a cărui apariţie era suficientă ca să se facă tăcere. Era Galen.

Galenos din Pergam, un om ca la vreo treizeci şi cinci de ani, înalt şi fără barbă şi cu o căciulă de călătorie, din blană. Nasul îi era mai încovoiat decât se cuvenea la un grec şi prietenii lui spuneau că vocea îi răsună ca un triunghi de aur. Era tipul de om în faţa căruia cedau nevestele – şi bărbaţii observau cu un fel de înţelegere, dacă aşa era să fie; iar femeile îşi lăsau, mândre într-un fel, bărbaţii să chefuiască împreună cu el – dacă tot trebuiau să chefuiască. Marele doctor se apropie, zâmbind, de grupul de certăreţi şi întrebă:

— Tot Misterele?

— Da, eternele Mistere, râse bibliotecarul. Încercăm să-l lămurim pe Rab Chanina. Tu ce crezi despre creştini, Galen?

Galen răspunse, cu o plecăciune curtenitoare spre Rab Chanina:

— Poziţia mea, după cum ştiţi, se bazează pe buna şi vechea linie conservatoare. Fapt e că vechiul nu este niciodată atât de rău, iar noul niciodată atât de bun pe cât îşi închipuie oamenii. În privinţa asta, sunt mulţumit să ocolesc tovărăşia altfel demnă de respect a lui Rab Chanina.

Pe când se petreceau toate acestea, Jon stătuse nemişcat ca un terier la gaura şobolanilor. N-a fost uşor, dar el se hotărâse să fie cuviincios şi şi-a îndeplinit hotărârea. Acum se duse la Galen, zicând:

— Tu eşti doctorul lui Caesar?

Doctorul privi în jos la ţâncul zdrenţăros şi răspunse:

— Aşa e. Dar tu cine eşti?

— Eu sunt Jon.
— Şi familia ta?
Jon îşi întinse mâinile într-un gest cuprinzător.
— Toată lumea. Nimeni. Cobor din Regele Numa.
— Pe Zeus, e prinţ! râse doctorul. Şi cine spune că tu cobori din Regele Numa?
— Potifar.
— Potifar? Este şi el tot de viţă regală?
— E omul meu. Pe el trebuie să-l vindeci.
— Dar omul tău unde este? El ţi-a spus să mă aduci?
Jon negă din cap în felul lui anume, ajutându-se cu mâinile şi aproape tot corpul.
— Nu, zise. Omul meu spune că se va duce la Proserpina. Dar eu i-am spus să aştepte până-l aduc eu pe cel mai bun doctor din Roma. Haide, vino.
Galen îşi mângâie bărbia, dus pe gânduri. Nu-i prea convenea să vadă un pacient sărac tocmai la vremea băii. Întrebă:
— De ce nu te duci la doctorul din cartierul vostru? Sau la doctorul de stat, dacă nu sunteţi înscrişi la cel din cartier?
Fără să mai spună un cuvânt, băiatul scoase tăbliţa de la locul unde o ţinea ascunsă, la piele, şi i-o dădu doctorului. Galen o cili, îşi frecă bărbia, iar o citi, zâmbind şi, învins, întrebă:
— Hm, unde staţi?
— La „Patru Şipote", pe Strada Săndălarilor.
— De când staţi acolo? întrebă Rab Chanina, plin de interes.
— De azi. Am venit cu legiunile şi omul meu era cât pe-aci să moară. Aşa că ne-am dus la alergările de şobolani şi acum zace la „Patru Şipote".
Galen îşi duse mâna la frunte.
— Pe moarte, pe moarte şi se duce la întrecerile de şobolani!
— Au de momeală cârnăciori. A câştigat unul galben, adăugă Jon.
— Şi pe urmă trimite mesaje printr-un urmaş al

Regelui Numa. Ei, Roma e plină de mici curiozităţi nostime.

— Dă-i un *as* să plece, a propus bibliotecarul.

— Ptiu! Nu sunt cerşetor. Pot plăti.

Jon şi-a scos punga de bani de la piept. Galen îl observa cu interes.

— Mă duc, spuse în sfârşit şi se întoarse către Rab Chanina. Vii şi tu cu noi, nu-i aşa, că doar e la tine-n cartier?

Rabbi încuviinţă şi în timp ce era pregătită lectica doctorului, întrebă:

— La cine vă închinaţi, tu şi omul tău, băieţele?

Până să răspundă, Jon aruncă o privire cercetătoare spre Galen.

— La sfânta Maică Isis.

Doctorul râse tare:

— Ascultă la el! întâi mă cercetează pe mine cu de-amănuntul, vede că n-am barbă, trage concluzia că nici sub căciulă nu am păr şi vede că port haine de pânză. Rezultatul: e închinător la Isis. Ar trebui s-ajungi departe, o, tu vlăstar din cei mai de seamă stăpâni ai Romei!

— E adevărat? întrebă Rab Chanina cu tristeţe.

Jon, ofensat, recunoscu zicând:

— Mai poartă şi vaca cea mică pe deget.

Cei de faţă se uitară la degetul mic al doctorului, observaţia băiatului era confirmată de un inel mare cu sigiliu, cu un cap de bou săpat în onix. Galen netezi părul lui Jon, îşi scoase de la piept o amuletă mare cu Aesculapius şi zise:

— Nu ai dreptate. Eu mă închin la cel mai milostiv dintre toţi zeii. Acum, hai să mergem.

Jon fu înghesuit în lectica lui Rab Chanina. Stătea pe jos cu picioarele încrucişate şi privea, îngândurat, genunchii păroşi ai preotului. Acesta, observând nişte urme de ocru pe fruntea băiatului, zise:

— Eşti murdar pe frunte, băiete. Ţi-e frică de apă?

Jon plescăi, cu dispreţ.

— Poţi să vezi dacă facem o întrecere la înot. Înainte

să fiu adus în prezenţa lui Saturn, am scăpat de la înec în râu pe un băiat mult mai mare decât mine.

Preotul oftă cu zgomot lângă presupusul mincinos, se abţinu pe moment să-l îndrepte, dar zise, plin de reproş:

— Atunci de ce nu-ţi cureţi murdăria de pe frunte?

Jon explică:

— Asta nu-i murdărie. A fost cândva un semn sfânt.

— Dar cine-a făcut semne sfinte pe tine? întrebă preotul din ce în ce mai întristat.

Jon răspunse plin de fumuri:

— Slujitorii Cybelei. Înainte de a merge cu armata, ne-am închinat la Cybele şi pe urmă i-am adus jertfe lui Mithras. Eu cântam din fluier şi la sărbătorile mari ne sfâşiam hainele de pe noi. Uite, am semnul şi pe corp, încheie băiatul, dovedind pe loc adevărul spuselor sale. Rab Chanina îl privea cu seriozitate.

— La Hristos v-aţi închinat vreodată?

— Pe cei făr' de dumnezeu nu punem niciun preţ, răspunse băiatul.

Dar în timp ce străbăteau străzile, Rab Chanina se hotărî să-i câştige pe micul păgân pentru Dumnezeul lui şi să-l facă mare ostaş al lui Hrist.

Restul drumului s-au cufundat în tăcere. Zgomotul străzii era îmblânzit când ajungea la Jon, pe fundul lecticii şi se combina eu strigarea monotonă a lictorului:

— Faceţi loc pentru doctorul lui Caesar! Loc pentru marele tămăduitor, Doctorul Galen! Vine, vine Galenos din Perşamon! La o parte, hoituri de câine mâncate de viermi!

În felul acesta au ajuns la „Patru Şipote" destul de curând.

Într-o vază de sticlă plină cu apă, aşezată afară, spre stradă, erau trei ouă de găină care, în mediul acela, dădeau impresia c-ar fi ocupat cândva pântecul vreunei gâşte foarte mari sau al unui struţ mai mic. De mult nu mai era folosită metoda aceasta spre păcălire. Ouăle puse într-un castron de sticlă au devenit cu timpul simbolul cârciumilor, aşa cum efigia unui jambon era însemnul negustorilor de jamboane şi simbol pentru buricul patriei.

Cu toate acestea, Jon a avut grijă să cerceteze îndeaproape problema, când a descoperit-o; şi imediat s-a strecurat pe lângă Rab Chanina să ajungă la Pedanius, ceea ce dovedeşte grija ce-o purta bolnavului.

Erau doar câteva persoane pe acolo: câţiva negustori de prin împrejurimi, nişte perceptori plecaţi pe teren, un slujitor al lui Isis, două alte feţe bisericeşti şi alţi câţiva. Deci n-a fost greu să găsească gazda, care stătea la una din mesele cele mai bine plasate, gata să-şi înceapă prânzul. Când avea nevoie de ceva – apă de spălat, pâine, sare, legume – îşi mişca mâna cu o mică smucitură care făcea inelul de aur să scoată un clinchet – un obiect pe care cei din clasa lui nu aveau în niciun fel dreptul să-l poarte. Un băiat stătea acolo pentru a se supune fiecărui semnal de-acesta.

Galen s-a dus drept la el şi a întrebat fără nicio introducere unde l-au instalat pe bolnav. Proprietarul s-a uitat în jur ca pentru a găsi scris răspunsul pe perete sau ca să i-l şoptească Harpocrates.

13 – Strada Săndălarilor

— În curte, râgâi în sfârşit, arătând de parcă subiectul l-ar fi plictisit. Asta a fost prea mult pentru gustul doctorului. El, care nu uita niciodată cine este, şi nici că în rapoartele poliţiei hangiii erau puşi pe aceeaşi treaptă cu hoţii şi jucătorii de zaruri, a zvârlit o parte din vase pe jos, dintr-o mişcare, şi, arătând la mâna grasă a omului, zise, tăios:

— Scoate-ţi inelul ăla şi ridică-te!

Asta l-a făcut pe hangiu să se scoale drept în picioare; şi reuşi să relateze destul de coerent sosirea lui Pedanius.

— Şi de ce nu i-ai dat o cameră ca lumea? întrebă Galen.

— Zeii să te binecuvânteze, răspunse hangiul. N-o să mai întrebi aşa ceva când ai să-l vezi.

Afară, în faţa intrării la nişte acareturi, l-au găsit pe Aelianus Maecius, iar cei doi doctori s-au salutat cordial. Bătrânul îi dăduse, în timp, multe sfaturi folositoare

renumitului său coleg mai tânăr şi el însuşi ascultase bucuros sfatul tânărului, în anumite ocazii.

— Ce e cu el? întrebă Galen.

Bătrânul tăietor de pietre făcu o strâmbătură, spuse un cuvânt grecesc, pe un ton înfundat şi-şi izbi semnificativ mâna stângă cu dreapta. Galen îl privi neîncrezător.

— Să-i ia naiba pe provincialii ăştia împuţiţi, zise după aceea. Să le ia naiba pe toate! adăugă, ca pentru a evita vreo neînţelegere. Şi în sfârşit, înainte de a fi condus la sculăria în care-l adăpostiseră pe bolnav, mai zise:

— Sunt sigur că de la legiuni i se trage. Ţi-ai ales o zi mare de venit acasă, ce să zic.

L-a dat pe Jon la o parte de la pat. Băiatul şoptea la urechea bolnavului şi-l bătea uşor pe piept şi-l trăgea de barbă, cu o tandră insistenţă. Doctorul a luat pulsul bolnavului şi s-a încruntat.

— Hm, zise, întorcându-se către Maecius. Ce bine era să ai mai puţină dreptate. Dar aşa e, întru totul: nas ascuţit, ochii duşi în fundul orbitelor, tâmplele scobite, urechile zbârcite, reci, lobii urechii proeminenţi, fruntea uscată, aspră, încordată şi culoarea…

Galen era în stare să uite că nu-l înconjura întotdeauna o asistenţă profesională şi Maecius întrebă:

— Ce-i de făcut?

— Nimic. Absolut nimic. Un regim de lactate poate l-ar fi ajutat la abcesele din gât, acum câteva zile. Acum e prea târziu. Altfel, ar avea efect un anumit fel de pământ armenesc. Mâine pleacă spre Armenia o expediţie imperială.

S-a auzit un hârâit în gâtul muribundului şi ochii i s-au bulbucat în orbite din cauza unui acces de sufocare.

— Armenia? şopti el.

— Da, Armenia, răspunse Galen cu un zâmbet plin de milă şi urmă, adresându-se tuturor a: Dar e al naibii de departe.

— Proserpina? întrebă muribundul.

— Proserpina, da, sigur, răspunse doctorul apăsând pe fiecare silabă.

S-a tăcut o vreme. În cele din urmă, muribundul a fost cuprins de o crampă violentă, corpul i s-a încordat ca un arc; presiunea dinăuntru a crescut atât de tare, încât i-a împins aerul în gâtlej şi s-a auzit un ţipăt limpede, pătrunzător.

— Jon, strigă el, iar băiatul răspunse cu un ţipăt mai dar şi mult mai pătrunzător şi până să-l poată opri cineva, băieţelul s-a aruncat pe pat, suspinând convulsiv. A fost luat cu forţa şi Galen a aruncat o privire trecătoare spre silueta din pat. Era nemişcată. Întorcându-se către Maecius, el recită primul vers cu care anunţă vestitorul trecerea cadavrului dezgolit.

— Lupta s-a sfârşit...

— Ce crezi că e mai bine să se ardă? întrebă Maecius.

— Chiparos, ienupăr, în cel mai rău caz brad, răspunse Galen, pe gânduri. Dar mult.

— Şi *kifi.*

— Da, şi *kifi* şi – poate cel mai bine ar fi să ardă tot oraşul.

Au ars ienupăr şi brad, au stropit cu apă parfumată. De pe altare şi trepiede se ridica un fum înăbuşitor de *kifi,* tămâia din şaisprezece ingrediente, între care miere, vin, răşini, stafide, frunze de smochin, nucşoară şi obligeană. Se zicea despre tămâia aceasta că „desface lanţurile întristării, curăţă aerul şi sporeşte plăcerea somnului. Pentru că”, se încheia poetic, „răşina o face soarele, dar mirtul e lacrimă de plantă, lacrimă plânsă pe lumina lunii”.

Au venit şi au pus un obol pe gura mortului şi i-au înfăşurat falca în fâşii de lână şi de pânză. Dar nimeni n-a rostit numele mortului, nimeni nu l-a uns cu uleiuri scumpe şi nici nu l-au îmbrăcat în togă. N-a venit nicio femeie să bocească, să-şi zgârie obrajii, ori să-şi dea cu pumnii în capul ras şi n-a adus niciuna ramuri ca să apere cadavrul de muşte. Totul a fost atât de amarnic de sărăcăcios, încât la plecarea mortului n-a răsunat muzica şi nimeni n-a întors torţe către pământ.

Jon a fost eliberat din captivitatea la care l-au obligat

între timp să se supună doar după ce corpul a fost luat de acolo. Era seară şi aerul curţii se îngroşase din pricina arderii de lemn umed. Băiatul umbla ca un somnambul, ca un pisoi smuls de la maică-sa. Când cineva încerca să-l atragă în casă şi să-l aline, el doar refuza din cap şi rătăcea mai departe. Când îi aduceau mâncare, refuza s-o primească. Chiar şi Philetus simţea un fel de milă pentru el şi încerca, în felul lui stângaci, să-l facă pe băiat să mănânce câte ceva. Philetus, care n-avea niciun fel de daruri poetice, cunoştea totuşi panseurile esenţiale ale clasicilor şi-i cita:

— „Nici mândra Niobe n-a dat uitării mâncarea, deşi într-aceeaşi zi i-a fost dat să bocească moartea celor douăsprezece vlăstare-ale sale”.

Şi când n-avea succes, cita mai departe:

— „Se potriveşte numai grecului şi mortului să jelească prin pântec”.

Dar Jon privea cu dispreţ şi-şi urma căile sale; îşi răsese sprâncenele şi-n locul lor era dat cu negru.

Se lăsa noaptea. Luna se ridica, precis decupată, ca hubloul rotund de la cabinele vapoarelor. Jon şedea ghemuit la capătul unui buştean în curte şi privea prin hublou.

— Uite-l cum se uită fix la *Luna,* spuse o fată alteia când treceau pe-acolo cu provizii de la magaziile din spate. Dar el nu privea la lună, ci dincolo de ea, într-o lume strălucitoare, pe care o cunoştea din fabulele micului săndălar.

A venit la el o altă fată şi l-a întrebat unde e maică-sa şi el i-a explicat că ea murise când l-a născut; fata a

4

oftat încurajator şi i-a oferit şi ea un citat, de data asta din Plinius:

E norocos pe-acest pământ cel pentru care
Muma pieri, să-i dea născare.

Era bine intenţionată.

Dar mai avea şi scopul de a încerca să-l convingă pe băiat să alerge peste case cu o scrisorică foarte importantă

pentru cineva. Jon a refuzat cu un semn, ca mai înainte şi s-a aşezat la loc, să privească prin fereastra rotundă. Mai târziu avea să fie folosit destul de des ca să se caţăre pe clădiri de câte şapte etaje cu scrisori parfumate, coroniţe de flori pe jumătate veştede şi mere însemnate de dintâi fiinţei iubite. Însă acum, fata îşi văzu de drum, ofensată, fără să-şi mai răcească gura de pomană, cu citate.

În sfârşit, ziua se revărsa ca un fluviu imens şi găsi o făptură micuţă dormind pe-o rogojină, cu mâna dreaptă ţinându-şi tunica deasupra capului, iar stânga vârâtă sub braţul drept. Aşa-l învăţase Pedanius să doarmă. Mulţi băieţi dormeau în noaptea aceea la fel, prin parcurile Romei şi pe sub arcade.

IX

La „Patru Şipote” era plin de pâlcuri de clienţi împrăştiaţi pe la toate mesele, care încercau să lupte împotriva arşiţei cu ajutorul unei băuturi amestecate sau, mai precis, falern îndoit cu apă şi pus la gheaţă. Printre ei se aflau Papirius, şeful *Curiosei* şi Rufus, dentistul. Pe Rufus îl adusese setea, pe Papirius meseria. Dac-ai fi căutat la „Phoenix”, dădeai de Eros, librarul, tot aşa ocupându-se, din raţiuni oficiale, de nişte băuturică la gheaţă. „Miriapodul” îl găzduia pe Hermias, agentul matrimonial şi „Păstorul cel Bun” pe Egrilius; prin împrejurimi găseai la tot locul pe câte unii din confreria lor. Dacă l-ai fi întrebat pe Papirius care erau motivele fenomenului ţi-ar fi răspuns, cu siguranţă, că oamenii s-au adunat de pe unde erau pentru că Caesar Lucius Verus urma să se întoarcă din tabără, unde aştepta ziua hotărâtă pentru Triumf. Lui Papirius îi plăcea să se exprime mai mult în termeni generali şi în aforisme filosofice. Tocmai când sfera de aur de pe Câmpul lui Marte bătea pentru a zecea oară în ziua aceea, Papirius a râgâit cu nepăsare şi a rezumat meditaţiile unei jumătăţi de oră într-un aforism:

— O intenţie stă întotdeauna pe umerii alteia, zise el, şi nimeni nu poate preciza când începe acţiunea. Sigur este un lucru, că nimic nu e sigur şi nimic mai stupid şi mai fără folos ca fiinţa omenească.

După ce slobozi din el aceste cuvinte pline de înţelepciune, Papirius privi în jur reprobator şi dându-şi seama că n-a fost înţeles câtuşi de puţin, a repetat remarca – dar singurul răspuns pe care l-a primit a fost replica de beţivan a lui Rufus:

— *Pluma haud interest* – nu mă interesează nici cât negru sub unghie.

— Tu să bei mai puţin. Ţi-ar prinde mai bine la puful de pe buze, trânti Papirius enervat şi căutând un aliat şi-a aruncat privirile la masa vecină, de unde i-a răspuns un grec bătrâior, spunându-i în batjocură:

— Am impresia că-ncerci să dai medicamente unui mort, domnule. În orice caz, pot să ştiu cine este omul atât de iubit de zei încât are curajul de a dispreţui moda timpului – virtutea încoronată prin sancţiune imperială?

— Un porc din turma lui Epicur, răspunse Papirius, cu râsul îngroşat şi se apropie de masa grecului. Eu sunt Papirius, cresc bibilici pe la Tibru, cultiv stridii la Centumcellae şi… şi… sete la Roma. Dar tu cine eşti, străine?

— Lucian – Lucian din Samosata, oraş pe malul apusean al Eufratului – ştii, provincia siriană Commagene. Aşa că sunt un grec pe jumătate barbar. Dar am impresia că tu, din câte-am auzit, te ocupi, pe lângă altele, şi de filosofie – sau poate de poezie.

Papirius a ridicat din umeri.

— E un ignorant ăla care nu ştie lega două versuri.

— Şi un smintit ăla care scrie mai mult de patru, completă Lucian. Mai spune omul adevărul, dar tu de ce-ţi arunci cuvintele într-o cutie ciuruită?

Şi arătă eu capul spre Rufus, care până una alta alunecase de pe scaun şi-şi rezema capul de bara de jos a tejghelei. Papirius s-a aşezat lângă străin şi a bătut în masă, ca să ceară gheaţă şi falern.

— *Molliter ossa cubent,* râse el – odihnească-i oasele în pace. Cu un cretan trebuie să fii cretan. Acuma, nu e el dintre cei mai răi. Este doctor – în breasla dentiştilor – şi-i vesel pe cât e de sărac şi sărac pe cât e de plin, şi de plin e

plin ca oul. Este de felul celor care se-neacă la mai, ca ţiganul. În vreo doi, trei ani îl dă gata beţia.

— Cu cât e mai scurtă viaţa unui biet om, cu atât îi e mai scurtă şi suferinţa. Totuşi, a onora pe cine nu merită este ca şi cum ai pune belciug de aur la râtul unui porc, iar orbului la ce-i foloseşte oglinda? Bărbatul care zicea că-l cheamă Lucian se uita lung, fără speranţă, la corpul inert de pe duşumea, când deodată, parcă stimulat de această desconsiderare, beţivul se ridică într-un cot şi sforăi:

— Cu adevărat un al treilea Caton s-a coborât din ceruri. Dar cine este negustorul de fum? De unde vin acordurile delicate, faţă de care uguitul porumbelului este cumplit ca un tunet?

Şi s-a ridicat deodată.

— Nu se poate – ce să fie? Un iudeu? Chiar un iudeu, în carne şi oase?

— Sirian, îl corectă Papirius. Aproape grec.

— Sirian, iudeu sau porc – ştii tu proverbul. Dar poate că ţie nici nu-ţi pasă de proverbe.

Doctorul se apropiase încet de masă şi acum se instala pe un scaun.

— Dacă accepţi să mă consideri compatriot – fiindcă eu sunt grec neaoş, nu corcitură, şi aici în oraş lumea mă ştie de Rufus – atunci o să stau cu tine la masă şi dacă devine cazul o să gust o picătură – de dragul tovărăşiei noastre. Şi aşa, pentru înălţare sufletească. Fiindcă stă scris: „Strugurele capătă culoarea uitându-se la alt strugure”.

— Dar mai stă scris: „Strugurii nu se coc la lumina lunii”, zâmbi grecul sirian cu voioasă ironie.

— Gândeşti mai iute decât fierbe un blid de sparanghel.

Doctorul încuviinţă, cu un semn:

— Iartă-mă dacă te-am înţeles greşit, tu, fiu ales. Ştii, din foc tot foc iese şi eu sunt dintre oamenii cinstiţi care spun lucrurilor pe nume, iar avocatului – îi zic ticălos. Da’ tu cine eşti? Ce eşti? Şi celelalte.

Străinul s-a uitat o clipă la Rufus, dându-se pe spate

şi cercetându-l cu ochii închişi pe jumătate. Aparent mulţumit, răspunse:

— Sunt omul care se uită bine în jur şi caută să cunoască, tot călătorind. Am străbătut Grecia, Macedonia, Cappadocia, Paphlagonia, Bitinia şi am trecut prin Roma spre Gallia şi din Gallia m-am întors la Roma. Acum vin de la Atena şi mă întorc la Atena. Studiez oamenii, cum sunt ei, dincolo de mască. Şi beau înţelepciune.

— Cum bea câinele apa Nilului – din fugă.

— Se poate spune şi aşa – dar nu de teama crocodililor. Deşi…

— Deşi – ce?

— Ei, adevărul este că uneori tocmai eu vânez crocodilii.

Rufus a ridicat cupa, exelamând:

— *Juvante De-o, domine*[23]*.* Tu eşti străin. Dacă-ţi putem da vreun ajutor la vânătoare – îţi stăm la dispoziţie.

Papirius şi-a ţuguiat buzele şi-a început să fluiere o melodie dintr-un spectacol. Ştia totul despre Lucian, înfometatul după înţelepciune era înscris de mulţi ani în fişierul de pe Alta Semita, iar raportul întocmit în privinţa lui stârnise interesul lui Marcus Aurelius. Şeful *Curiosei* confirmă altfel ipoteza lui Rufus:

— Spune, străine, ce anume cauţi şi dacă-ţi putem fi de folos cu ceva.

Lucian întinse mâinile în semn de protest.

— Omul pe care-l caut a sosit în oraş chiar astăzi şi nu va fi greu de găsit. Umblă cu Theagenes cinicul. Asta-i absolut sigur, ca semnul de S.P.Q.R.2 pe proclamaţiile guvernamentale. Până una, alta, *bibamus moriendum est* – să bem, că tot murim ca mâine.

După ce-a stropit cu vin spre Harpocrates, Rufus *a* ridicat cupa:

— În adevăr, observă, *aut bibe aut abi* – să bei sau să mori. Astea sunt singurele cuvinte înaripate pe care le-a rostit vreodată palavragiul ăla bătrân de Cicero. Nu *e* vorbă că sunt minunate, un adevărat poem, demn de

23 Să te ajute Zeul, domnule (lat.).

Catullus, cu versurile lui de piatră. Un poem profund ca nemurirea. Dar cine-i ăla de care pomeneai?

— Un bărbat mai mincinos decât un part şi mai guraliv ca...

— Harpocrates... Foarte bine. Dar cum îl cheamă?

— Peregrinus îl cheamă, dar îi place să-şi spună Proteus – deşi n-are nicio legătură cu tizul lui homeric.

Papirius nici n-a clipit la auzul acestui nume, dar în memoria lui specific dezvoltată s-a şi deschis sertarul ce conţinea mai multe documente despre un om care fusese expulzat din oraş cu şase ani în urmă pentru că era turbulent şi, printre altele, îl defăimase pe virtuosul imperator Antoninuis Pius.

Rufus a mai întrebat:

— Dar ce ţi-a făcut de nu poţi să-l suferi?

Lucian răspunse, cu interpolări de-ale lui Rufus:

— E ticălos în toate privinţele. Distrugător de căsnicii („Ia-auzi!”) încă din tinereţe, ademenitor de băieţi („Vai de mine!”) şi paricid („Nu mă-nnebuni!”). După ce a fost silit, din pricina acestei crime, să fugă din oraşul lui natal, s-a iniţiat în misterele practicate de unii care-şi zic creştini. Cred că-i cunoaşteţi – cel puţin din auzite.

De cunoscut îi cunoşteau ei tot aşa de bine cum îşi ştiau propriile păcate, dar un semn discret cu piciorul l-a făcut pe Rufus să simuleze că habar nu are.

— Un fel de cult al lui Isis? întrebă.

— Aiurea, interveni Papirius. Sunt nişte iudei extraordinar de fanatici.

— Cam aşa ceva, confirmă Lucian. Sunt nişte indivizi care-l cinstesc pe magul acela vestit, crucificat în Palestina din cauză că venise cu nişte mistere noi. Neghiobii de ei şi-au băgat în cap că sunt nemuritori şi că vor trăi veşnic. Aşa că dispreţuiesc moartea şi mulţi se aruncă orbeşte în braţele ei. Afară de asta, primul lor legiuitor i-a învăţat că devin fraţi eu toţii deîndată ce renunţă la zeii greceşti, se prosternează în faţa acelui mare sofist şi trăiesc după legea lui. Ei desconsideră orice altceva, fără deosebire şi fără să se întrebe de ce. Mai presus de toate, dispreţuiesc

bogăţia.

— Atunci sunt un fel de cinici, remarcă Papirius.

— Oarecum, răspunse Lucian. Mi-aduc aminte o parabolă pe care le-o spunea răstignitul lor. Hei, cârciumar, mai adu nişte falern! Da, bun. O spunea cam aşa:

„Era un om bogat care se îmbrăca în purpură şi alte lucruri scumpe, veselindu-se în toate zilele în chip strălucit. Şi era şi un sărac numit Lazăr care zăcea înaintea porţii lui, plin de bube şi poftea să se sature cu firimiturile ce cădeau de la masa bogatului. Şi veneau câinii şi-i lingeau rănile. Şi a murit săracul, iar îngerii l-au dus în sânul lui Avraam… Avraam era, din câte-am înţeles, un fel de semizeu… a murit şi bogatul şi a ajuns în focul iadului. În iad, fiind mult chinuit, şi-a ridicat ochii şi l-a văzut pe Avraam departe şi pe Lazăr în sânul lui. Şi a strigat şi a zis: Părinte Avraam, fie-ţi milă de mine şi trimite pe Lazăr să-şi ude vârful degetului în apă şi să-mi răcorească limba. Dar Avraam a zis, Fiule, adu-ţi aminte că ai primit cele bune ale tale în viaţa ta, iar Lazăr pe cele rele, iar acum el se mângâie, iar tu te chinuieşti”.

Şi Magul i-a mai învăţat: „Fericiţi voi cei săraci, că a voastră este împărăţia Cerurilor… şi voi cei care flămânziţi acum, că vă veţi sătura… şi voi cei ce plângeţi, pentru că veţi râde. Dar vai vouă cei bogaţi, că voi vă luaţi pe pământ mângâierea voastră. Vai vouă celor ce sunteţi sătui acum, că veţi flămânzi”.

— Asta e legea compensaţiei pusă în practică, zise Rufus. O doctrină excepţională, într-adevăr, mai ales pentru cei bogaţi. Dacă cei zece mii care ne stăpânesc ar avea minte, ar face ca doctrina asta să fie acceptată pretutindeni de către cei săraci.

Papirius a strâmbat din Nas şi a început să bată cu degetele în masă.

— Dar Peregrinus ăsta, paricidul, e chiar creştin de-a binelea?

— Până-n vârful unghiilor, l-a asigurat Lucian. Adică este mai credincios lui Caesar decât Caesar însuşi, *in casu*

mai creştin decât creştinii. El doreşte – oricât l-ar costa – să ajungă făcător de minuni, cum era crucificatul şi să îndure moartea ca şi acela. Cum am mai spus, creştinul adevărat n-are decât o dorinţă arzătoare – să exaspereze autorităţile până când acestea se vor hotărî să-l sfarme. E o demenţă, cu atât mai mult cu cât nu e deloc greu să te descotoroseşti de-o biată fărâmă de viaţă câtă încape într-un corp omenesc.

— Dar pentru că de-abia a sosit la Roma, observă Papirius, n-avea când să fie spânzurat – şi să mai afli şi tu!

Lucian, care torcea acum de plăcerea falemului şi era bine dispus, a râs straşnic.

— Bineînţeles că n-a fost spânzurat – fapt pentru care creştinii ar trebui să fie cu adevărat recunoscători, pentru că spune vorba veche: „Să nu jertfeşti scroafe pentru Minerva”. Totuşi, a fost o dată aruncat în închisoare şi asta a pus pe foc tot muşuroiul de creştini. Întâi au încercat să-l scoată din puşcărie, dar cum n-au reuşit, au făcut din el obiectul celor mai mari atenţii. Începând din zori, o mare mulţime de babe, văduve şi orfani se instalau în jurul puşcăriei, da – iar cei mai îndrăzneţi reuşeau să-l mituiască pe temnicer şi să-şi petreacă noaptea cu cel închis, aducându-i mâncăruri alese şi citindu-i din cărţile lor sfinte. Era pentru ei ca un Socrate. Ba chiar, unele oraşe din Asia au trimis delegaţii să-l ajute, să-l îmbărbăteze şi să-l sprijine la proces. Când este vorba de unul de-ai lor, creştinii sunt nişte oameni de o nemaipomenită promptitudine şi energie şi nu-şi Cruţă nici oboseala, nici cheltuielile. Ei, dar după ce s-a judecat procesul, tot ce s-a întâmplat a fost că blândul guvernator al Siriei şi-a dat seama de setea stupidă pentru martiriu a lui Peregrinus şi l-a zvârlit din închisoare fără să-i ofere niciun suvenir.

— Şi după aceea – acum? întrebă Papirius, pe care nu-l interesa foarte mult Peregrinus, ci mai degrabă tot ceea ce-i lămurea lui problema creştinilor.

— După aceea creştinii au făcut în jurul lui un nor de fum; acum trăieşte sub tămâierile ce i se acordă cu anticipaţie, fiindcă peste doi ani, la Jocurile Olimpice, are

de gând să arate cum trebuie dispreţuită moartea – dându-şi foc de viu.

Rufus a căscat cu poftă:

— Chiar c-a ajuns o manie să mori înainte de a-ţi veni ceasul; să-ţi tai mâinile, să te spânzuri, să te omori prin nemâncare, să arzi de viu, să te laşi răstignit. Şi nimeni nu-şi mai dă osteneala să aibă copii – cel puţin unul sau doi. Doamne, cum decade neamul omenesc!

Papirius şedea cu hârtia şi cerneala în faţă, însă larma tot mai mare din local l-a scutit pe Lucian să mai răspundă. Chelnerul servea ceva de băut unui grup de copişti şi stenografi şi se certa cu ei pentru nota de plată. Apoi a intrat un poliţist şi s-a îndreptat, liniştit, către bufet unde-a scos discret, de la centură, o cupă destul de mare, care s-a umplut parcă prin mijloace supranaturale şi care a fost golită cu admirabila naturaleţe cu care ştiu să golească pahare poliţiştii, de când sunt poliţişti pe lume. Atmosfera devenea specifică, aşa cum le place unora, acesta fiind adevăratul motiv pentru care merg la cârciumă, chiar dacă acasă nu se prea întrec cu băutura.

Era zarvă mare, încât sosirea unui grup de patru bărbaţi, eu feţele roşii, discutând agitat, a trecut aproape neobservată. Aceştia erau şeful bibliotecii de la Templul Păcii, Rab Chanina, Fabius şi Verecundus. După ei venea Jon, ea un căţel fără stăpân. Era serios, ciufulit şi jerpelit.

— Micul meu prieten de ieri! îl strigă Rufus. Şi-o juma’ de cohortă care e gata să conteste pricinile de care ne plângem noi aici. Bibliotecarul are mai mulţi copii decât degete la amândouă mâinile. Câţi mai ai, bătrâne?

— Doisprezece deocamdată, răspunse bibliotecarul apropiindu-se în fruntea grupului de masa celor trei. Avea ochii rotunzi, ca de pasăre. Iar Rufus urmă:

— Şi când te gândeşti că toată lumea s-a coalizat să protesteze împotriva silei de copii, a dezgustului faţă de viaţă, împotriva decăderii moravurilor şi a laşităţii. Scumpule, eşti omul meu! Şi Rab Chanina. De dragul tău încă-i mai suportăm pe galileeni – încă. Şi Verecundus şi Fabius – turbaţi, sângeroşi. Pe toţi zeii, ce-i cu voi?

— Uite băiatul ăsta pe care-l vedeţi, începu bibliotecarul iar ceilalţi trei s-au pornit să explice de-a valma.

— O mie de draci! Fleanca! a urlat Rufus. Să-l ascultăm întâi pe bibliotecar. E singurul în stare să-şi păstreze calmul. Hai, paznic de cărţi, dă-i drumul.

— Băiatul ăsta, o luă bibliotecarul de la început, aşezându-se, îl cunoşti de ieri, sigur – şi-l cunoaşte şi Lucian. L-am găsit azi dimineaţă pe treptele Templului Păcii. Voia să dea de Orbilius. Din câteva întrebări am înţeles că ar dori să fie adoptat de familia cinicului. O mare cinste pentru Orbilius, dar, ca toţi cinicii, nu are familie şi nici nu este în stare să crească un copil – deci n-aveam de ce să mă duc şi să-l aduc pe Orbilius tocmai de la Termele lui Traian, unde probabil că demontează, împreună cu Theagenes şi cu un călător grec, mecanismul sufletului universal şi pe urmă îl face la loc. Mi-am dat seama că mai sunt şi alţii, destui, care doresc să ia asupra lor grijile sigure şi mai puţin sigurele bucurii de părinte, iar în ce mă priveşte vă spun că primul lucru pe care l-a făcut băiatul când l-am dus la mine a fost să se ia la pumni cu progenitura numărul opt a nevesti-mii, aşa că ţinând seama de starea de acum a celui de-al optulea puşti al meu, nu mai am curajul să-l ţin pe-ăsta în Templul Păcii. Rab Chanina umblă şi el după băiat – ar vrea, bineînţeles, să-l adopte ea să-l deprindă cu misterele creştine. Ce zici, flăcăule, vrei să trăieşti cu necredincioşii?

Jon a dat violent din cap, şi l-a fulgerat pe Rab Chanina eu o privire mânioasă.

— Foarte frumos, copilul meu. Să nu mergi niciodată cu necredincioşii. Afară de asta, Rab Chanina nu e însurat şi n-a dat nicio dovadă mai mult ca Orbilius c-ar fi în stare să dea unui descendent al Regelui Numa educaţia corespunzătoare.

Rab Chanina protestă:

— Avem un orfelinat şi o serie de familii onorabile care ar fi gata să-l adopte în numele lui Hristos.

— L-aş lua eu, mârâi Papirius, care-l observase pe Jon

şi simţea că i-ar face plăcere să-l aibă pe băiat. Dar dacă este un urmaş al lui Numa, înseamnă că nu poate fi cumpărat.

— Păzească-ne Maica Sfântă! Cumpărat! Are bani băiatul, are şi un sclav, mai acru ca oţetul stricat. Nu. Dar mai sunt şi alţii. Galen vrea să-l ia şi să-l ducă la Colegiul lui Aesculapius şi Hygeia de pe Via Appia sau la doctorii de pe insulă şi oferta lui se mai analizează încă. S-a mai oferit şi hangiul să-şi ia răspunderea. Dar pentru că scopurile lui sunt neclare, oferta a fost respinsă. Urmează Fabius şi Verecundus care se oferă – nu, ei nu se oferă, ei cer – reţineţi cuvântul – *cer* ca băiatul să le fie dat lor. Şi ei vor să-l iniţieze într-un fel de mistere. Ştie unul, Jupiter, ce-or fi pus la cale.

— Venirea lui a fost prevestită de Priscilla, negustoreasa de sare, spuse Fabius, iar Rab Chanina a suspinat ca să-l audă şi ceilalţi.

— Baliverne şi prostii, a sforăit bibliotecarul.

— Palavre, zise Papirius încruntat.

— Tâmpenii, palavre – nu şi nu, protestă Verecundus. A fost întărit pe deplin chiar de spusele mortului.

— De ce-a murit? întrebă Lucian bănuitor.

— Un soi de bubă rea, răspunse Rufus numaidecât. Maecius îi spusese adevărul iar acum Rufus era pus în situaţia de a frâna o discuţie prea amănunţită.

Fabius a intervenit însă prompt:

— Afară de asta, băiatul povesteşte singur cum a călătorit în toate zilele vieţii lui, de la marginile pământului, ca să vină să cucerească Roma.

— Nu, zău, întrebă Lucian batjocoritor. Şi aveţi mulţi martori?

— Da, chiar că avem, sări Verecundus în ajutorul prietenului său. Maica Jallia, siriană, care vinde oale de pământ la Poarta Appia ne-a spus: „Le-am auzit pe mamele fecioarelor din Roma zăvorându-şi fetele când a venit puiul de zeu să cucerească oraşul”.

Hohote de râs au salutat patetica poveste. În cele din urmă, când râsul s-a potolit, toţi s-au întors, în tăcere,

către un bărbat care stătea de un timp în spatele lui Rufus, înfăşurat într-o glugă şi care acum îşi scoase gluga de pe cap şi rosti eu o voce profundă, veselă:

— Acum judecă Caesar.

Cei mai mulţi dintre ei îl cunoşteau dinainte, de la băutură, dar unii nu-l văzuseră niciodată. Sprâncenele stufoase, îmbinate deasupra ochilor luminoşi şi mulţumiţi, ca şi râsul voios cu care-a salutat stinghereala generală, puteau fi ale unei singure persoane din întreaga Romă. Stătea liniştit, ţinând în mână gluga pe care de mult avea obiceiul s-o poarte când pornea prin localurile din centrul oraşului.

— Luaţi loc, spuse el, când i-a văzut că vor să se ridice. Şi tu, bătrân chefliu, vesel şi neschimbat! L-a îmbrăţişat pe Rufus, aşezându-se lângă el şi a schimbat un salut discret cu Papirius. Falern, strigă către chelner. Din cel mai bun. Asta e flăcăiaşul pe care vă bateţi?

L-a luat pe Jon pe genunchi şi a început să ţintească în cupele de pe mese cu piese mari de aur. Nimerea de fiecare dată. Aşa se ştia că Lucius Verus, fratele vitreg al lui Marcus Aurelius şi co-Caesar, s-a întors acasă teafăr şi nevătămat.

— Vitejilor, cebine vă stă în chef şi petreceri şi noi ducem poverile imperiului, se plânse el cu melancolie, în timp ce chelnerii aduceau cupe noi şi vin proaspăt. Dar nu putea sta multă vreme serios.

I-au povestit ce era cu Jon, iar Caesar i-a ascultat pe toţi atent, doar din când în când stârnea veselia generală, când răsturna câte-ocupă, ţintind-o cu bani de aur, din care părea că are nesfârşit de mulţi. Lui Rab Chanina i-a spus:

— Pentru mine e totuna dacă ajunge de douăsprezece ori creştin. Teme-te, însă, de piosul meu frate. La el, pietatea se asociază cu ura faţă de necredincioşi. Pe Endymion, după mine poate să se întâmple orice, câtă vreme există femei frumoase şi vin dinbelşug. Dar tu nici măcar de băut nubei, omule. Iar lui Jon i-a spus: Cred c-ai avut o măicuţă tare frumuşică, amice. Ce i-ai făcut?

— O, sărman pisoiaş, a exclamat Caesarcu sinceritate

când a aflat că băiatul nici nu şi-a cunoscut mama. Trebuie să-ţi găsim alta. Din păcate, n-am curaj să te iau la mine acasă la Lucilla. Pe urmă n-am impresia că ţi-ar fi prea bine cu ea. Nici pe mine nu mă prea încântă. E leită taică-său. Dar să vedem cum stăm: bibliotecarul nu *vrea* să te ia; eu nu am *curajul*; Rab Chanina nu *trebuie:* Galen ar fi bun, dar n-are timp să se ocupe de tine. Instituţiile sunt putrede. Papirius e prea bătrân, iar bunica Papiria… Sfântă Isis, mai trăieşte bunica?

Asigurat în privinţa aceasta de Papirius, Caesarul şi-a continuat recapitularea:

— Fabius şi Verecundus te-ar prosti în mai puţin de-un an cu tâmpeniile lor despre demiurg şi Antihrist… Lucian nu te poate lua cu el în Grecia… iar hangiul nu te-ar putea vedea deburtă – nu, şi asta n-ar fi drept. Ei bine, s-ar părea că n-a mai rămas nimeni afară de bunul meu prieten Rufus! Şi l-a cuprins de umeri. Ce crezi, Pomona ar fi de acord?

Rufus s-a scărpinat în cap, cu îndoială, dar Caesarul a urmat fără să se lase impresionat:

— Va fi foarte bine. Salut-o din partea mea. Cât trăiesc eu, mă voi îngriji de partea economică a problemei, deşi din nenorocire eusânt dintre cei care au o viaţă scurtă – dar veselă. Papirius are să se ocupe de formalităţi.

Vorbise pe un ton moale, aproape indiferent, dar concluzia:

— Am zis! căzu ca o lovitură de bici.

La puţin timp după aceea, ceata învinşilor s-a împrăştiat, iar Caesar s-a întors la tabără, unde pregătirile pentru triumf erau în toi. Rufus s-a dus acasă cu băiatul şi cu Philetus după el. Era obsedat de o problemă de matematică elementară: un sclav fură mai puţin decât doi, mănâncă mai puţin şi dacă trebuie să facă munca pentru doi, îşi menţine condiţia fizică; ba încă, aude şi vede mai puţine, ceea ce înseamnă că minte mai puţin, un lucru foarte bun pentru sufletul lui. În concluzie, Rufus s-a hotărât să bea banii de pe sclavul de-acasă şi să se mulţumească doar cu Philetus care, la urma urmelor, nu i-

ar putea aduce un preţ ca lumea.

Pomona, femeia sa, a primit vestea despre Jon ca pe ceva de mult aşteptat. L-a strâns prieteneşte de mână, cu palma ei ca răzătoarea.

Galen aducea jertfă cinci şoricei aurii la Templul lui Aesculapius de pe insulă tocmai la vremea când Jon făcea cunoştinţă cu maimuţele pe care tot el, Galen, le ţinea pentru experienţe în curtea din spatele cabinetului de consultaţii al lui Rufus şi Maecius, pe Strada Săndălarilor.

Partea a treia AUT BIBE – AUT ABI

Ceea ce urmează este o poveste de dragoste, dacă nu preferaţi să-i zicem poveste fără dragoste.

S-a petrecut la opt ani după întoarcerea lui Jon la Roma – adică la anul al nouă sute douăzeci şi doilea de la întemeierea oraşului.

Anul în care Marcus Aurelius a fost Imperator pentru a şaptea oară, iar consuli: L. Aurelius, J. Gallus şi Q. Volusius Flaccus Cornelianus. Din spusele creştinilor, Roma l-a avut în anul acela pe cel de-al treisprezecelea Papă, anume Eleutherus.

Ciuma bântuia din plin; se zice că în vara acelui an notarul de la Templul Libitinei, zeiţa morţii, s-a stins din viaţă, istovit de muncă.

Turcius Amachius, şeful gărzilor din Roma, nu se temea de nimic pe lume. Dispreţuia zeii pe faţă, iar la statuia lui Caesar făcea plecăciunea doar de ochii lumii. Dacă se isca vreo încăierare sau neorânduială, apărea ca o vijelie şi distrugea conflictul în faşă. Ceva, totuşi, îl făcea să-şi frece, nervos, perii de pe cap, miriştea ţepoasă care-i acoperea scăfârlia de la jumătatea frunţii până pe ceafă în jos.

Cauza era Strada Copiilor Vagabonzi din Roma.

— Cu oamenii mari e mai simplu, îi explica el lui Papirius, care venise la el în cabinet să discute nişte probleme oficiale. Cu ei te descurci. Dacă nu ai motive suficiente să le tai capul sau să-i baţi în cuie pe cruce, îi

potoleşti foarte bine cu un bici frumos împletit în trei – mai ales dacă pui şi câte-o aşchie de os, ici colo.

Papirius încuviinţă.

— Aşa e. În marină (Papirius fusese în tinereţe delegat cu aprovizionarea flotei) aveam două bice; – unul în trei şi altul în nouă. Calmează întotdeauna sângele înfierbântat – e foarte bun, aproape ca lăsarea de sânge.

— Dar cu copiii n-ai ce face. Chiar când reuşeşti să le vii într-un fel de hac, poţi să juri că mai devreme sau mai târziu îţi sar în gât mamele lor.

— Noi, la marină, slavă domnului, eram scutiţi de-aşa ceva, interveni Papirius, căscând satisfăcut.

— Exact – dacă lichidezi câteva sute de oameni, nu se-ntâmplă nimic, dar când e vorba de un copil măcar, nu se lasă muierile până nu-ţi amărăsc viaţa de mai bine te-ai lepăda de ea. Pot spune că există trei sau patru sute de feluri de a muri şi nu ştiu la care să mă hotărăsc, dar îţi spun că eu unul la două lucruri trag linia: să mori înecat într-un canal sau să te ucidă vreo muiere cu pisălogeala.

— Eu cred c-aş alege canalul, vorbi Papirius înţelegător.

— Se-nţelege, zise Amachius, cu ochii pironiţi pe o pată neagră de pe peretele dungat în roşu, dar cu ăştia cum să facem? Când trimit câte-o patrulă să-i biciuiască pe-ai de-s capul răutăţilor, luna următoare ţiglele de pe case parcă se şubrezesc toate deodată – şi nu întâmplător. De regulă cad în capul gărzilor, sau măcar pe lângă ei – se vede dar că numai din greşeală nu şi-au nimerit ţinta. Până la urmă, vezi bine că te scoate din sărite toată treaba.

— Pe-ai mai răi să-i iei în serviciul poliţiei, spuse Papirius, sec. Şeful gărzilor părea sceptic, dar Papirius, preocupat de problemă, se simţi tentat să facă o comparaţie.

— Uite ce-am păţit cu-n escroc – Egrilius pe nume – care la fiecare două-trei săptămâni sau chiar mai des, făcea câte-o victimă serioasă. Era imposibil să găseşti probe împotriva lui. Ei bine, într-o zi mi-am zis că trebuie să existe o soluţie. L-am chemat pe Egrilius şi l-am pus să

aleagă – ori se lasă de pozne şi intră în *Curiosa,* ori… ce mai, Tibrul duce atâtea neamuri de peşti. În prezent, Egrilius e unul din cei mai buni oameni pe care-i avem. Şi-a început nenorocita lui de carieră – dacă e să-i zicem aşa – în modul cel mai nevinovat. Într-o zi, când vindea zarzavaturi pe undeva pe la periferia oraşului, a cunoscut un individ foarte amabil, cu înfăţişare de popă. S-au cinstit ei cu câteva pahare prin mai multe cârciumi… şi Egrilius, când s-a trezit, era singur şi rămăsese cu-n *sestertius* în buzunar. Ce-i rămânea de făcut? Am să-ţi spun. A intrat în funcţiune mecanismul său logic, probabil subdezvoltat. Şi-a spus: „Am fost jefuit. N-am decât să mă apuc şi eu să jefuiesc”. Şi aşa a devenit un adept al perfecţionării tuturor formelor de hoţie cunoscute până la el.

Pe faţa lui Amachius n-a tresărit nici u. T; muşchi tot timpul cât a durat povestea. Ca şi psihiatrii, convinşi că toţi oamenii au un oarecare defect mintal, criminologii se aşteaptă să descopere la oricine o deficienţă morală. Amachius vedea în fiecare om un criminal ipotetic, un hoţ în embrion, ba mai mult, nu era niciodată surprins când descoperea manifestarea deplină a acestei regretabile tendinţe înnăscute.

— Dar cum să-i folosim pe băieţi? întrebă.

— Eu aş lua doi, răspunse Papirius tărăgănat. Sau chiar trei, numai să fie iuţi la minte şi discreţi. Haimanalele astea n-au nimic sfânt, doar că simt nevoia să intre şi ei într-un joc adevărat, cum e al nostru. Copiii răi dau culoare lumii.

— Bineînţeles, tot cei răi plac mai mult, rosti Amachius dus pe gânduri. Şi iar privi la pata neagră de pe perete.

— Vezi pata aia neagră? întrebă într-un târziu.

— Numai acolo mă uit de când am venit, răspunse Papirius, prietenos.

— E un fel de monument al băiatului bun, urmă Amachius. A venit ieri la mine şi mi-a spus că vrea să facă nişte denunţuri – anonime, bineînţeles, împotriva galileenilor. L-am pocnit cu clondiru-n cap. Ce vezi pe

perete e doar o mică parte din ce-a fost. Era Istacidius.

La auzul acestui nume, pe Papirius l-a umflat râsul:

— Al dracu' nebun! Şi pe urmă?

— Pe urmă l-am făcut să priceapă noile ordine în vigoare ale Filosofului[24] în privinţa anonimelor şi a învinuirilor nedovedite.

— După care ţi-a lins tot pieptul în pupături şi cuvinte de regret, linguşitoare.

— M-ar fi pupat oriunde i-aş fi dat prilejul…

Papirius s-a pus iar pe râs, dar a tăcut deodată, iritat.

— Toţi ciocăne în galileeni, dar, uite, aş aduce-o martor pe bătrâna mea mamă să spună ea dacă egiptenii nu sunt de zece ori mai răi. Istacidius a învăţat meseria de detectiv de la egipteni, e omul lor. Dar dacă aici s-a ales cu o călimară-n cap, fii sigur că a picat din lac în puţ când s-a întors cu raportul la marele preot. Nu spun că boşorogul i-a zvârlit cu ceva în cap, nu. Dar probabil a căscat doar niţel crăpătura din scăfârlia aia a lui de fildeş, cât să rostească: „Ai îmbătrânit, Istacidius!”

— Da, dar de fapt noi ce ştim despre egipteni? întrebă Amachius grav.

— Uite ce ştim de la ei, printre altele – că ne putem folosi foarte bine de băieţii ăştia, zise Papirius.

Într-adevăr ce ştim noi despre egipteni? Sau despre Serviciul de Informaţii al Romei în anul 927 de la întemeierea cetăţii?

Ştim că Serviciul de Informaţii vedea şi auzea tot. Asta ştia şi Papirius. Ca un monstru atoatecunoscător, cu o mie de ochi şi urechi, cu auzul şlefuit să prindă orice zgomot ieşit din comun, îşi ducea viaţa, liniştit. Mureau Caesarii, se dizolvau senatele, taberele de la Circ se răfuiau între de dar gazeta fără hârtie îşi vedea de treaba ei – asculta, înregistra, comenta. Nicio gazetă de mai târziu n-avea s-o depăşească pe aceasta în precizie, rapiditate şi viclenie. Era la faţa locului atunci când soseau curierii din ţările îndepărtate, barbare, cu mesaje către guvern, aşa încât afla îndată dacă veneau cu suliţele

24 Marcus Aurelius.

încoronate de lauri, în semn că ştirile sunt bune – sau împodobite cu pene, semn de veste rea. Chiar dacă sigiliul era încă neatins, gazeta transmitea în oraş informaţii precise, întreg conţinutul, comentat. Dacă flota romană încercuia reciful cutare şi punea stăpânire pe cimbrii cei păroşi; dacă Nilul nu se mai revărsa şi recolta compromisă însemna scumpirea pâinii la Roma; dacă porturile Africii se schimbau din pricina cutremurelor sau filosofi greci celebri se aruncau pe rugul funerar ca să-şi încoroneze doctrina dispreţului faţă de lume, toate evenimentele se aflau în oraş, într-un răstimp uluitor de scurt, graţie Serviciului de Informaţii. Dar mijloacele prin care se obţineau aceste informaţii… oraşul nu le ştia, aşa cum nu-şi cunoaşte animalul sănătos măruntaiele. Nici chiar *Curiosa* nu-şi dădea seama de aceste căi.

Papirius începuse să se ocupe de anatomia faptului pentru că Serviciul de Informaţii ajunsese, ca să folosim o imagine plastică, un fel de apendice, ba chiar un apendice inflamat. Adică se concentra într-o prea mare măsură asupra unor fapte pe care nici n-ar fi trebuit să le cunoască. Cu un an în urmă, când Caesar venise la Roma să facă o scurtă vizită după opt ani petrecuţi pe câmpurile de luptă din Europa Centrală, l-a chemat pe Papirius şi l-a admonestat aspru că lăsase să se afle conţinutul unor documente strict confidenţiale. Şeful *Curiosei* i-a comunicat problema lui Amachius, fără ca acesta să i-o fi cerut. Într-adevăr, cele două unităţi erau independente una faţă de cealaltă; cohortele poliţiei funcţionau sub autoritatea Senatului, iar Papirus asculta direct de *magister officiorum* al Romei, atotputernicul ministru al afacerilor interne şi externe. Totuşi, prin natura lucrurilor, cele două organizaţii erau obligate să păstreze un contact permanent, ba mai mult, colaborau cu succes, încât era firesc ca cei doi să discute o problemă atât de serioasă.

— Curierii – ce ştii despre ei? întrebă Amachius neliniştit.

Papirius răspunse:

— Patru luni i-am ţinut sub observaţie şi pe ei şi

serviciul poştei, fără niciun rezultat. Luat în totalitate, e un serviciu excepţional. Viteza medie – o sută şaizeci de mile pe zi – o viteză enormă. Dar, ştii bine că de mai multe ori populaţia Romei a ştiut mesajele cu câte douăsprezece ore înainte să fi fost predate autorităţilor. Chiar înainte să fi simţit caii mirosul cetăţii. De asta ce zici?

— Ciudat.

— E prea blând spus.

— Dar hangiii – poţi avea încredere în ei?

— Asta e – poţi să te bizui pe hoţi? Oricum, la vrăjitorie nu se pricep.

— Să sperăm că nu. Oricum, să nu considerăm şi ipoteza asta. Dar după câte spunea cineva – Amachius şi-a frânat atât de tare vocea, încât i-a scăpat din făgaş – să vezi dumneata ce se petrece, că tot vorbim de vrăjitorie.

S-a ridicat şi a deschis o uşă, strigând un număr spre camera de alături. Pe urmă s-a aşezat la loc:

— Ştii că „Şoimul” şi-a rupt gâtul mai deunăzi.

Papirius făcu semn că ştie.

— Dar ştii c-a fost vrăjit?

Papirius râse dispreţuitor.

— Vorbe goale. Flecăreală de-a Circului.

Amachius urmă cu seriozitate:

— Şi din afara Circului. „Roşii” au – ori se zice c-ar avea, şi-atunci e totuna – o tăbliţă de plumb pe care sunt scrise blesteme creştine şi pe care au luat-o dintr-un mormânt sau de pe unde se păstrează asemenea lucruri.

— Şi ce, e de necrezut că „Şoimul” a fost rău strunit, că s-a împiedicat şi şi-a frânt gâtul? Asta-i bună!

— Fiii scumpului nostru oraş nu mai privesc lucrurile aşa în zilele noastre, răspunse Amachius şi continuă cu primele cuvinte din capitolul al patruzecelea al cărţii a şaptea din „Istoria Naturală” de Plinius: „Poporul roman onorează alesele virtuţi din întreaga lume”.

— Hei, 98! Vii direct de la Circ, nu? Amachius s-a adresat unui bărbat chipeş care intrase în încăpere tropăind şi s-a oprit la uşă, în aşteptarea dispoziţiilor.

— Da, domnule.

— Totul e-n regulă, sper.

— Nu tocmai în regulă, domnule. Un detaşament al cohortei a doua patrulează pe la Grajdul Roşu.

— S-a mai întâmplat ceva? Erau pe-acolo şi persoane cunoscute?

— Da, domnule. Erau Geminus şi Agaclyphus, care-au promis şefului „Verzilor” că afacerea are să fie cercetată până-n pânzele albe.

Cei doi bărbaţi de care vorbea erau nişte liberţi, foşti sclavi imperiali, bogaţi şi cu mare influenţă. În calitate de patrician, Amachius nu prea arăta interes pentru ei şi zise:

— Să se ocupe poliţia de afacerea asta. Afară numai dacă cei doi nu vor să facă cercetări pe cont propriu.

— Da, domnule, răspunse 98.

— Mai erau şi alţii, amice?

— Da, domnule, mai era un detectiv.

— Unul care vorbeşte de parc-ar avea castane în gură?

— Chiar aşa, domnule.

— Istacidius – afurisitul de nebun, exclamă Papirius.

— Mai era şi Paetus.

Amachius privi perplex la pata neagră din perete.

— Paetus…?

— Da, domnule. Doctorul cel bătrân, agentul lui Alexandru din Abonoteichos.

Ca la o comandă, cei doi şefi şi-au ridicat mâinile-n sus, cu palmele spre 98, într-un gest instinctiv de uimire şi îngrijorare, iar Papirius scoase un sunet uşor.

— Pe toţi zeii, vorbeşte! Spune tot. Şi pe urmă să faci un raport scris. Ai înţeles?

Vorbise Amachius. 98 urmă îndată.

— Verzuii au trimis după Paetus la Templul lui Isis, ca să le aducă un oracol de la Alexandru.

— Dar n-aveau când, aşa repede.

— Ba da, domnule. Alexandru s-a arătat prin şarpele Glykon. A spus…

— Ei, ce-a spus – monstrul ăsta al vostru? Al naibii dacă nu s-a oprit să ne dea gata!

— Nu, domnule, nu. A spus – în versuri…

— Sigur că da. Şi ce zici c-a îndrugat în versuri?

— Dintre galileeni e vrăjitorul ticălos care pe „Şoim” la cotitură l-a pus jos.

…sau aşa ceva.

— Tu ce înţelegi din treaba asta? se interesă Amachius, întorcându-se către Papirius.

— Nu se scandează ca lumea, răspunse Papirius, gustul lui pentru poezie făcându-l în adevăr să uite pentru o clipă problema.

Amachius se bătea cu arătătorul de la mâna dreaptă peste podul palmei stângi.

— Dac-ar putea dovedi amestecul creştinilor…

— Nu mai spune *dacă.* De câte ori pleacă la vânat simpatica treime Istacidius-Isis-Paetus, nu rămâne tolba goală, îl încurajă Papirius.

— Nu sunt prea sigur. Totuşi, dacă se întâmplă aşa ceva, atunci nici tu, nici eu nu-i mai putem scăpa.

— Ştiu, zise şeful *Curiosei,* suntem în stare să îndurăm multe – suportăm ca necredincioşii să aducă pe capul nostru tot felul de pedepse, ciumă, cutremure, războaie fără sfârşit. Dar dacă se amestecă la caii de curse, atunci s-a sfârşit cu răbdarea noastră.

I-a întrerupt Vibia, nevasta lui Amachius. Era o femeie frumuşică, la vreo patruzeci şi cinci de ani. Avea părul alb şi ochi inteligenţi, orbitele întunecate îi trădau temperamentul nervos. La intrarea ei, Papirius se ridică brusc:

— Domina, salută el plin de respect.

— O, chiar tu, Papirius? îi zâmbi ea. Gândeam că trebuie să fiţi la Circ. E un scandal acolo…

— Care – ce scandal? întrebă calm Amachius.

— În legătură cu „Şoimul”. Un creştin a făcut-o, fără-ndoială. Oh, haita!

Şi-a încleştat pumnii, ameninţător. Şi deodată s-a întors către Papirius.

— De ce tot amâni? De ce nu-i striveşti odată? Pe tine

te aşteptăm cu toţii. Adunătura aia de necredincioşi! Ah, să fi fost eu bărbat!

„Ferească-ne Jupiter”, gândi în sinea lui Papirius şi zise:

— Dovezile întâi, scumpă doamnă. Sunt prea mulţi necredincioşi ca să ne lăsăm împinşi de sentimente.

Remarcă a avut rezultatul pe care-l au cele mai multe încercări de pacificare. Femeia bătu cu piciorul în podea:

— Şi de ce-au ajuns atâţia de mişună ca păduchii? Pentru că nimeni nu s-a ocupat de ei bărbăteşte. Să-i fi retezat de la bun început, dar niciunul, nici măcar unul din Caesari nu şi-a dat seama de ce se petrecea chiar sub nasul lor. Iar ultimii trei chiar c-au fost imposibili – Hadrian, Pius şi Marcus. O ceată de gângăviţi! Oh, haita aia de necredincioşi!

Ca s-o abată de la subiect, Amachius se întoarse, diplomatic, spre Papirius:

— De fapt există vreo dovadă că chiar creştinii sunt răspunzători de tabletele acelea cu blesteme?

— Ei, da. Papirius se arăta interesat. Mai ales la Circ e mare trafic de asemenea lucruri. În general sunt turnate în plumb, cu numele celui care trebuie învins şi câteodată se spune şi ce anume să păţească. Eficacitatea lor ţine de faptul că, după câte mi-am dat seama, se pune acolo şi numele învăţătorului lor, care a fost crucificat, sau stropesc tăbliţele cu apă sfinţită. La urmă bat un cui prin tăbliţă şi-o ascund într-un mormânt.

— Vedeţi, exclamă Vibia triumfătoare, iar Papirius urmă:

— Nu poţi face crin din urzică prin mijloace strict ştiinţifice. Dar astea nu sunt singurele tăbliţe. Egiptenii se folosesc în mod sigur de Typhon-Seth, cel cu cap de măgar şi cu simbolul vieţii în mână. E îmbrăcat într-un veşmânt cu ciucuri şi poartă sandale în patru colţuri. Altfel, tehnica este aceeaşi – cuiul şi apa sfinţită. Acum ce mai ai de zis?

— Nu mai trebuie să zici nimic, Papirius dragă, trebuie să acţionezi, răspunse Vibia pe un ton pedagogic.

— Minunat, întâmpină Papirius replica ei, cu

zâmbetul pe care-l adresa doamnelor. Dar dacă-i înlăturăm pe egipteni şi pe galileeni, înseamnă să fim mai pustiitori ca ciuma.

Frumoasa faţă a femeii se întunecă la gândul ciumei. Pierduse doi copii în groaznica epidemie şi dădea vina pe necredincioşi. Mai târziu i-a murit şi un fiu care lupta ca ofiţer împotriva hermundurilor şi suevilor. N-avea resentimente faţă de suevi şi barbari din pricina asta, fiindcă arunca vina războiului tot pe necredincioşi. Era atât de bigotă, încât pentru ea nesupunerea faţă de zei era o cutezanţă faţă de care nicio pedeapsă nu părea suficient de aspră. Vorbi, mohorâtă:

— Să am eu numai jumătate din puterea voastră, aş ridica pe şoselele din jurul Romei cinci mii de cruci cu galileeni.

— Caesar nu îngăduie nici cinci sute, obiectă Amachius.

Însă ea râse dispreţuitor:

— Filosoful dă frâu liber oamenilor *tari.* Avidius Cassius ar fi trebuit să fie şeful poliţiei. Atunci i-aţi fi văzut voi pe creştini perpelindu-se ca ţiparii-n tigaie.

Papirius zâmbea.

— Ba, lui i-ar place să fie chiar imperator. E ceva să fii prea tare, Domina.

— E ceva să fii prea tare, spusese Papirius. Dar şi cei slabi şi cei tari au fost la fel de neputincioşi în faţa agitaţiei şi furiei ce-a cuprins Roma la ştirea că „Şoimul” şi-a frânt gâtul la o cursă în jurul „Spinei”.

Nici Roşii nu erau încântaţi de întâmplare. Gregorius, şeful lor, poreclit Thorax din cauza nelipsitului pieptar de piele pe care-l purta, i-a explicat chestiunea lui Amachius, care venise pe la arene.

— Sigur că folosim tăbliţe. Aşa fac şi grecii şi facem şi noi la fel. Pe tăbliţe se spune dorinţa noastră – carul să se înţepenească de la plecare, ori să dea greş când ocoleşte *Spina,* ori s-o termine prost. Dar n-am auzit niciodată să ureze cineva ca adversarul să-şi rupă gâtul.

— Nici chiar de data asta? întrebă, scurt, şeful

gărzilor de poliţie.

— De data asta nu ştiu exact ce s-a întâmplat.

— Jură pe viaţa copiilor tăi că nu ştii nimic.

Gregorius a jurat.

Martorul următor a fost primul antrenor al Roşilor, care condusese împotriva „Şoimului” în cursa aceea cu ghinion. Îl chema Eustorgius şi era poreclit Strumesus. Declaraţia lui a fost tot negativă, în acelaşi sens. Ştia că favoritul se numeşte „Şoimul” încă de pe vremea când era mânz şi l-a primit cadou răposatul Caesar Lucius Verus. Calul acela a fost înmormântat în mausoleul de pe Vatican. Pe cel actual, atât de nenorocos urmaş al celui dintâi, îl ştia tot de mânz. L-a văzut de multe ori pe Caesar hrănindu-l cu stafide şi prăjituri şi chiar dacă el – ca mulţi alţi antrenori ai Roşilor – avusese multe certuri cu Caesar la alergări, nu s-a întâmplat niciodată, *niciodată* să-l duşmănească pe „Şoimul”.

Ah, cât de viu îşi închipuia Amachius cearta lui Caesar cu *auriga* Roşilor! Acum însă nu-l interesa Caesar. Întrebă:

— L-ai lovit pe *auriga* Verzilor la cotitură?

— Se prea poate să fi plesnit niţel unul la altul cu biciul. E greu să-mi aduc aminte, pentru că în momentul când s-a împiedicat „Şoimul”, eu a trebuit să cârmesc tare la dreapta. Atunci am şi căzut din car şi-a trebuit să tai repede hăţurile ca să nu mă târâie pe toată pista.

După aceea Amachius a stat de vorbă cu *auriga* „Verzilor”, Restitus, poreclit Gidas. Se mai afla încă într-o asemenea stare de furie încât era dispus să creadă orice infamie, orice presupunere în afară de una – anume că ar fi greşit el. Să fii *auriga* care l-a dus pe „Şoimul” la moarte nu era o soartă de invidiat, aşa că el simţea nevoia tuturor consolărilor imaginabile. Dar opinia publică este atât de inconsecventă, încât deşi întâmplarea se punea pe seama ereticilor, nefericitul *auriga* era, totuşi, un om terminat în meseria lui.

— Încep să cred că Papirius are dreptate. Câteva haimanale de băieţi ar putea să descurce povestea asta

lipsită de sens mult mai repede ca noi, îşi zise Amachius. Secretarul, care-l însoţea, l-a întrebat:

— Aţi spus ceva, domnule?

— Ziceam c-o să se rezolve de la sine, lămuri şeful, deşi nu era deloc convins.

— Se-adună toate ca să iasă capul buboiului, zise secretarul.

— Sute de buboaie, îl corectă Amachius fioros.

Secretarul, bucuros că ideea lui prinde, urmă:

— Şi mă-ntreb dacă un plasture galilean n-ar…

— Prostule! îl întrerupse Amachius. Galileenii! Refrenul complet imbecil la orice nenorocit de cântec. Să-ţi spun eu ce s-a întâmplat. Romanii s-au plictisit. În curând Caesar o să-i lipsească de orice petrecere: gladiatorii au fost trimişi la trupă; cei care-au mai rămas luptă cu arme boante; nu se mai aruncă niciun criminal la groapa leilor (şi chiar mă-ntreb cu ce-or mai fi trăind sărmanele fiare). Nu mai moare niciun dansator pe sârmă pentru că acum, pe Argus, pun perne sub frânghie! Şi s-au închis toate băile publice mixte, de bărbaţi şi femei. Ce-au primit în schimb? Pe toţi filosofii ăştia – păzească-ne sfântul!

— Dar e ştiut că nu-i are la inimă, insistă secretarul, îndărătnic.

— Şi ce-i cu asta? întrebă tăios Amachius.

— Nimic – desigur, se grăbi tânărul să răspundă.

— Dar ce timpuri! încheie Amachius.

Tot cam aşa ceva spunea şi Papirius, în aceeaşi zi, stând de vorbă cu fostul centurion Sergius Felix. După ce-a ieşit din armată, acesta s-a pus la dispoziţia *Curiosei,* o îndeletnicire pentru care era cu totul nepotrivit.

— Mă-ntreb dacă timpurile s-au schimbat chiar aşa de tare.

Asta-l cam plictisea pe Papirius, fiind una din replicile favorite ale lui Sergius Felix.

— O, zei, ce gând aveţi? exclamă el. De când mă ştiu n-a fost atâta agitaţie fără rost ca în ultimii zece ani. Se simte în aer. Şi nu poţi spune că se trage numai din ciumă.

Felix era dintre oamenii fericiţi la care dispoziţia personală este prea puternică pentru ca s-o influenţeze ceva din afară; zâmbea împăciuitor, ca şi cum era vorba de-o greşeală ce urma să se dreagă curând. Pentru că, deci, n-avea ce scoate de la el, Papirius a continuat să-i vorbească fără întrerupere despre planul său de a găsi doi băieţi care să lucreze pentru *Curiosa.*

— Tu cunoşti o mulţime de băieţi. Găseşte doi, de probă. Să-ţi facă ţie oarecari servicii. Evident, nu trebuie să afle nimic de organizaţie.

Lui Felix nu-i făcea nicio plăcere treaba asta. Totuşi, gândul i s-a îndreptat de la sine către doi băieţi în jur de paisprezece ani. Pe unu-l întâlnise întâmplător cu opt ani în urmă, când se întorcea la Roma, cu legiunile, după războiul împotriva părţilor. Celălalt era fiul unui învăţător. Amândoi stăteau pe Strada Săndălarilor.

Papirius i-a întrerupt firul gândurilor.

— Important este să se facă repede. Dacă se aranjează, lasă-i de capul lor pe la Templul lui Isis din Regiunea a treia. Acolo se deprind ei singurii. Băieţii ştiu să se bage oriunde.

Cum nu se putea sustrage, Felix a făgăduit să studieze problema. Şi pentru că n-avea nimic de făcut, a pornit chiar în seara aceea către Templul Cetăţii, sau, cum mai era denumit, Templul lui Venus şi al Romei. Ştia că băieţii de multe ori îşi petrec timpul pe-acolo – mai ales unul, Jon. Nu era deloc convins că-i bine să amestece copii în astfel de lucru – ci dimpotrivă. Îşi spunea însă că la început are să tatoneze doar terenul.

La vremea aceea, doi băieţi şi o fată şedeau împreună lângă o coloană uriaşă de granit, la templu. Unul dintre băieţi era Jon. Celălalt se numea Horus şi era fiul preotului Arnuphis, cel care slujea la Templul lui Isis. Băiatul se remarca prin faptul că toate părţile lui vizibile erau parcă înşurubate numai pe jumătate, ea de probă. Datorită creşterii sale rapide, relaţiile dintre corp şi haine se bazau pe o veşnică neutralitate armată, care te aşteptai oricând să fie încălcată de umerii ce-i împungeau tunica. Dar poate

că particularitatea lui cea mai izbitoare era dantura, care-i depăşea buzele şi-ţi dădea impresia că băiatul zâmbeşte într-una – lucru pe care el de altfel nu binevoia să-l facă foarte des. Astfel că Horus nu era deloc un monument de frumuseţe, în schimb se ştia că este cât se poate de puternic şi plin de bani furaţi de la dispozitivul automat cu apă sfinţită montat la intrarea în templu, în incinta căruia de altfel locuia băiatul. (Tocmai atunci umpluse rezervorul din nou, de la reţeaua de apă a oraşului). Mai era şi meşter la vorbă. Radia din el un fel de atracţie aproape drăcească. Aşa se explica cel puţin influenţa pe care o avea asupra băieţilor din Argiletum, pe unde trecea din când în când

— În ciuda faptului că vorbea latina deosebit de grosolană a Regiunii a treia. Băiatul acesta de viitor împodobise toate zidurile cu cele mai de necrezut desene. Chiar în ziua aceea se întorcea dintr-o expediţie în care reuşise să picteze, cu tot mai multă virtuozitate, un băiat din comunitatea *ofiţilor* în atitudine de adoraţie faţă de *Hristus-Seth* răstignitul, cel cu cap de asin. Abia sosit la locul de întâlnire al băieţilor, a făcut un ultim efort şi a schiţat silueta pe o piatră. Pe urmă l-a pictat pe *Typhon-Seth,* diavolul cel mare al comunităţii sale, stând jos, eu picioarele întinse. Amândouă operele de artă au fost mult admirate. Mai ales fata – se numea Julia şi era fiica lui Nigidius, croitorul – nu mai contenea cu laudele.

Toţi trei stăteau şi se uitau la nişte porumbei, Julia între cei doi băieţi, făcând desene pe nisip cu vârful sandalei. Jon se întinsese pe jos, aproape culcat, cu capul sprijinit într-o mână şi-şi frământa mintea să găsească ceva de spus – nu ceva inteligent şi complicat, ci orice, ca să şteargă impresia pe care şi-o făcuse probabil fata despre el, că i s-a legat Mmba sau c-a amuţit de-a binelea. Dar cu cât se chinuia mai mult, cu atât mintea i se golea mai tare. Deşi nu-l putea suferi pe Horus, îi era aproape recunoscător c-a întrerupt tăcerea care devenea tot mai ridicolă. Egipteanul se întoarse către Julia cu un aer familiar şi obraznic, încât îl dezgustă pe roman:

— Sigur că ai cunoscut o grămadă de băieţi, lătră el

cu mutra aceea de câine. Voia, evident, s-o măgulească pe fată, dar şi să-şi dea aere şi a reuşit întru totul.

— Oh, deloc, răspunse ea ruşinoasă şi era adevărat, dar tonul ei lăsa parcă să se întrevadă o lume întreagă de experienţe extraordinare. Jon tresări, copleşit de o senzaţie necunoscută lui. Horus l-ar fi putut informa că e vorba de gelozie. Dar nu i-a spus asta, ci doar l-a întrebat compătimitor:

— S-a întâmplat ceva?

Şi fără să mai aştepte răspunsul, s-a întors iar către Julia, de data asta cu ironie admirativă:

— Nu, sigur, tu te-ai jucat cu păpuşile până la vârsta asta.

Cam aşa era. Până să împlinească doisprezece ani (în urmă cu o lună), atingând vârsta minimă pentru căsătorie, ştiuse doar că băieţii sunt nişte fiinţe care fac zarvă mare şi până la urmă ajung soldaţi, gărzi, precupeţi de fructe şi zarzavaturi sau turnători de bronz, ca unchiul ei din Ostia. Avusese o aventură – o mică aventură nefericită, este adevărat, însă ceva foarte cuminte. Se gândi s-o înfrumuseţeze şi s-o aducă la viaţă. Şi începu să spună povestea, cu glas întretăiat – era ca adierea unui vis îndepărtat şi atât de mult se potrivea cu ce se întâmplă în viaţă, încât chiar Horus, omul cu atâta experienţă practică, a fost în stare s-o creadă:

— Odată am cunoscut… un bărbat… (apăsă puternic pe cuvântul *bărbat*) care… care… era căpitan în Garda Pretoriană…

— Ah, nu dau doi bani pe tinichelele-astea! comentă Horus, abandonând rolul pe care-l jucase atât de bine.

15 – Strada Săndălarilor

Dar Julia privea fericită în gol şi n-ai fi putut să-i citeşti pe faţă că refăcea, în minte, o mică întâmplare aproape uitată. L-a întâlnit prima oară în faţa aurăriei lui Agathopus, pe Via Nova. Era un bărbat puternic, cu uniforma şi umbletul de gardă pretoriană – mergea cu mâna stângă pe mânerul de argint al sabiei şi îi făcea, soldăţeşte, pe toţi trecătorii să se dea la o parte din calea

lui. Ai fi zis că nu vede nimic – nici chiar pe ea – dar în ultima clipă, exact când treceau unul pe lângă altul, el i-a făcut cu ochiul – dar şi discret – cu o familiaritate plină de tact, care pe ea a zăpăcit-o pur şi simplu. L-a mai întâlnit după aceea de câteva ori şi lucrurile s-au repetat de fiecare dată. El năvălea ca un uriaş supărat, fără să se uite nici în dreapta nici în stânga, până când ajungea exact în faţa ei. Făcea cu ochiul – plin de tâlc – şi-atâta tot. Cum trecea mai departe, îşi relua aerul plin de morgă.

Simplul fapt că nu se mai întâmplă nimic – deşi ea, în timp, îndrăznise chiar să zâmbească – nu putea decât să-ţi trezească bănuieli, chiar dacă erai novice. Dar vai, într-o zi căpitanul a trecut fără să-i mai facă semn. Ea a avut o noapte zbuciumată – sau, cum zicea ea, de insomnie. Totuşi, a doua zi el i-a făcut iar cu ochiul. Atunci fata a simţit că revine la viaţă şi trei sau patru zile a mâncat şi a dormit ca de obicei. Pe urmă tragedia s-a repetat – căpitanul a uitat s-o mai salute. Aşa că într-o zi ea s-a hotărât să-şi pună creieraşul ei de femeie la lucru, să-l deprindă a gândi. La început a fost cam greu, dar pe urmă a-nceput să meargă mai bine şi după un timp descoperi că semnul cu ochiul se observa numai pe partea dreaptă, nu şi pe stânga. După o săptămână de probe, observaţia s-a confirmat definitiv. Căpitanul avea un tic nervos pe o parte a feţei. Văzând cum stau lucrurile, fata n-a mai dat prin Regiunea a douăsprezecea.

Vocea colţoasă a lui Horus a intervenit brutal. Ochii lui spălăciţi şi prudenţi o priveau cu admiraţie, iar lui Jon îi făcea impresia că Horus aduce cu un şobolan care-i gata să sugă un cu Horus întrebă:

— Ei, şi ce-ai făcut cu ofiţerul tău zbanghiu?

O clipă de aşteptare a picurat, zgomotos, în cupa timpului, până să răspundă fata:

— Nu ne potriveam.

— Chiar – numai asta mai lipsea, zise egipteanul posomorât şi ameninţător.

— Ce lipsea…?

Julia n-a mai continuat, aşa că nu s-a aflat ce lipsea. A

sărit în sus deodată şi-a strigat:

— Marcia – Marcia dragă!

Zbură ca un fulg către o faţă de aceeaşi vârstă care venea spre ei, prin piaţă. Şi-n vreme ce fetele se dedau la jerbe vocale, de răsuna toată colonada Templului Cetăţii, Horus, plin de energie ca de obicei, pregătea terenul pentru un plan care abia încolţise în mintea lui absolut nesentimentală.

— Jon, zise el, eu am s-o iau pe Julia, iar tu poţi s-o iei pe Marcia. Sigur că Marcia e mai drăguţă, dar eu mă mulţumesc şi cu Julia.

Renunţarea este, fără-ndoială, fructul cel mai ales al unui caracter nobil, dar în numele adevărului trebuie să recunoaştem că Jon nu prea avea înclinaţie pentru zonele considerate ca anormale. Răspunse cu răceală:

— Dar Julia mă vrea pe mine.

Aşa era – şi egipteanul o ştia. Acuma, că fata nu se mai afla între ei, cumpăna sentimentelor revenise la normal. Dar, ca un politician experimentat, Horus reluă problema în alt fel.

— Uite, Jon, cinci aşi. Sunt ai tăi dacă n-o conduci acasă astă seară. Eu oricum tot trebuie să trec prin Argiletum înainte de-a merge acasă.

Jon nu răspunse. Banii erau bani. Şi mai greu reuşeşti să pui mâna pe cinci aşi decât să găseşti o fată. Pe urmă intra la socoteală şi Marcia.

— Dar, sigur, n-ai să te ţii după noi, preciză Horus, prevăzător. Acest mod de a gândi dezvăluia un caracter mai meschin decât s-ar fi crezut după renunţarea dinainte. Genul era complet străin de feul lui Jon. El când vindea o fată, vândută era.

— Nici chiar dacă Marcia vine cu noi, urmă precaut copilul minune şi cu asta s-a rezolvat definitiv problema. Sigur că fetele vor merge împreună, îşi zise Jon şi câtă vreme sunt două, totul e-n regulă.

— Ia-o, spuse el indiferent. Tot nu prea am eu timp astă seară.

Şi-a vârât pe loc moneda în gură, iar Horus, înciudat,

gândi că poate n-ar fi fost greu să salveze măcar doi aşi. Dar dacă e pe-aşa, gropiţele din obraz ale Juliei merită atâta lucru. Cu această concluzie, se pregătea ca un vultur să-şi ia în primire prada. Micul grăunte de scrupul din sufletul lui Jon s-a stins numaidecât, simţind duhoarea care emana din tânărul Midas. Era un miros specific de puşcăriaş sau de câine plouat şi se datora găleţii de lături pe care i-o aruncase cineva în cap tocmai când băiatul îşi termina un desen pe-o coloană a Capitoliului. Cu un miros ca ăsta, socotea Jon, ar fi fost insuportabil chiar şi Paris – actorul – idolul femeilor din Roma.

Până să ajungă la templu bătrânul locotenent-colonel Sergius Felix, s-au adunat, încet-încet, o mulţime de băieţi. Se întâlneau acolo, ca şi în sute de alte colţuri ale oraşului, să bârfească, să se ia la trântă şi să născocească tot felul de pozne.

Jon stătea jos, bălăbănindu-şi braţele încrucişate pe genunchiul drept, un nărav pentru care mâncase multe ciomăgeli de la dentistul Rufus, până când acesta şi-a dat seama că nu era nicio speranţă să-l dezveţe pe puşti de prostul obicei.

— Se mişcă singure, se văita băiatul de câte ori îl prindeau asupra faptului şi în asemenea momente tatăl adoptiv aproape ajungea să creadă că era ceva cu băiatul, ceva tulbure, supranatural, cum observa, neobosit, Verecundus.

Jon avea sub bărbie, într-o parte, o tăietură – o tăietură destul de adâncă, pe care nu făcea efortul s-o ascundă. Nu fusese observată până în clipa aceea, dar cum Jon îşi dăduse capul pe spate, buba se vedea bine. El îşi făcuse socoteala că precis o să-l întrebe careva ce-a păţit şi atunci are să răspundă, indiferent, cu superioritate blazată, ca şi când ar fi fost vorba de o chestiune cu totul banală, între timp ar fi fost atent la Julia, să vadă ce impresie face asupra ei. Aştepta foarte mult de la faptul acesta.

Cum era de prevăzut, primul care-a observat a fost Paulus, sau Paul – feciorul dascălului, un băiat curios ca o

maimuţă. Din nenorocire, însă, el nu s-a exprimat într-o formă potrivită cu caracterul eroic al intenţiei lui Jon.

— Ce vagabondă te-a zgâriat, bă?

La aceste cuvinte toată adunarea s-a zgâit la rana eroului. Julia chicotea.

— Vagabondă – nu m-a zgâriat nicio vagabondă, răspunse eroul cu dispreţ.

— Atunci de unde te-ai ales cu zgârietura aia?

Eroul a închis ochii, plictisit.

— Ei, când m-am bărbierit azi dimineaţă.

Şi s-a oprit. Dar nici n-a fost nevoie de mai mult ca să provoace hohote de râs – în care se-auzea şi râsul Juliei, ca nişte vălurele în lumina lunii. A râs până şi respectabilul Sergius Felix, dar pe urmă a tăcut şi s-a gândit mai bine, aducându-şi aminte ce păţise şi el cu primele tuleie şi aproape că-i dădeau lacrimile – cât de aproape de lacrimi poate fi un fost soldat roman. Când a observat însă necazul flăcăului şi l-a văzut dispărând în mulţime ca să-şi ascundă ruşinea, Sergius Felix a ridicat un deget, cel cu inelul mare de aur, ca să-i potolească, iar ei s-au supus, aşa cum făceau totdeauna.

Sergius Felix îmbătrânise în fruntea legiunii sale. Dar niciun bătrân nu-şi ţinea capul pe umeri mai semeţ decât el, când îl vedeai umblând, în câte-o după amiază, prin localuri, sau seara când se amesteca printre băieţi. Cu ochii limpezi, cu buzele fremătând şi nasul puternic acvilin, îşi înălţa capul alb de vultur pe deasupra vălmăşagului de frizuri negre, roşii, blonde. Iar când ridica mâna să salute legiunile, oamenii răspundeau cu dragoste şi respect, ÎI iubeau pe bătrân cu dăruirea fără margini a tinereţii. Chiar tânărul Paul, cu toanele lui nemaipomenite, cu talentul uluitor de a imita şi o curiozitate ce-l împingea în situaţii complet neaşteptate la un băiat cu educaţie – chiar el, Paul, îl trata pe Sergius Felix cu cel mai mare respect.

Aceste însuşiri făcuseră din Paul purtătorul de cuvânt al băieţilor când se-ntâlneau la Templul Venerei şi Romei şi tocmai el l-a pus pe Sergius Felix la încercare:

— Este adevărat, Sergius Felix, că femeile din Atena

şi din Antiohia sunt mai frumoase decât cele de la Roma?

— Cine-a spus aşa ceva? tună fostul militar.

Băiatul tăcu o clipă, apoi răspunse pe un ton indiferent:

— Ei, spun şi eu ce-am auzit.

— Ai urechile cam lungi, fiule. Prea de tot lungi. Şi ce-ai mai auzit despre femeile lumii?

— Cineva spunea că femeile din Roma sunt viclene şi nestatornice... şi că femeile din Atena şi Antiohia sunt nobile şi pline de mândrie. Zicea că la Roma nu există femeie să aibă mai puţin de patru amanţi. Dar că acolo, departe, la răsărit – am uitat numele – era undeva în est – femeile se aruncă singure pe rugul funerar la incinerarea bărbaţilor lor. Şi ştii, Sergius Felix, nimeni nu le sileşte, dar de o fac, pentru că nu pot să mai îndure viaţa după ce le-a murit bărbatul. Şi tot el spunea că...

— Probabil c-ai stat de vorbă cu un sclav. Ia zi, era sclav, băiete?

Tânărul Paul a ezitat. Apoi a mărturisit, moale:

— Da, *era* sclav.

— Nici nu se putea altfel. Numai un sclav e-n stare să arunce cu murdărie în femeile romane. Şi papagalii necopţi care-i ascultă, adăugă bătrânul împăciuitor. Roma nu este, din niciun punct de vedere, mai prejos decât oricare alt oraş din lumea întreagă. Nicăieri nu sunt case mai înalte, temple mai frumoase şi parcuri mai mari decât la Roma. Niciun fluviu nu este mai mare ca Tibrul. Şi nu există femei mai strălucitoare decât femeile Romei. Cine n-a văzut Roma n-a văzut nimic, mai bine se năştea orb. Roma e inima lumii şi în ziua când viaţa n-ar mai pulsa în localurile Romei, pe străzile Romei şi în pieţele Romei, în ziua aceea lumea ar înceta să mai existe. Am zis.

Sergius Felix ştia foarte bine că în realitate nu răspunsese la întrebarea băiatului. O ştia şi Paul. Fiecare din ei ştia că şi celălalt ştie. De-aceea întrebarea Juliei a picat tocmai bine – ea şi-a înălţat capul cu bucle auriu roşcate dintre chicile brune ale Domitienilor, fraţii dolofani, şi a zis:

— Care e cea mai frumoasă femeie pe care ai cunoscut-o tu vreodată, Sergius, Felix?

Militarul s-a întors brusc, surprins, către ea.

— O, exclamă el şi parcă se înroşise tot, vezi, fată dragă, eu n-am cunoscut decât una.

Răspunsul n-a mulţumit-o pe Julia, pentru că nu aşa înţelesese ea problema, dar Sergius Felix, care i-a observat jena, s-a grăbit să-i vină în ajutor.

— Dar era minunată. La vremea aceea nu exista la Roma femeie mai frumoasă ca ea. Poţi găsi femei nobile şi mândre la Alexandria sau în Antiohia. Dar femeile nobile şi mândre ale Romei sunt mai presus decât femeile din alte locuri. Iar ea era cea mai aleasă din toate. Ea nu era ca celelalte femei încântătoare – faţă de care bărbaţii simt că le bate inima mai tare şi se-ndreaptă din umeri şi li se aprind ochii. Când apărea ea, parcă nu mergea o fiinţă pământeană şi văzând-o, bărbaţii ar fi dorit ca vieţile să le fie mai curate. Iar când, după aceea, întâlneau femei care li se păruseră frumoase mai înainte, aveau sentimentul că între timp de au pălit.

S-a oprit o clipă, ca într-un vis fericit şi pe urmă a încheiat:

— Era atât de frumoasă încât zeii n-au putut trăi fără ea. Şi când… când a închis ochii, eu am plecat, cu legiunea departe, peste mări.

A urmat o tăcere adâncă, iar glasul Juliei, o şoaptă stinsă, răsună delicat în văzduhul serii de primăvară.

— Dar după – după aceea, n-ai mai cunoscut alte femei?

— După aceea *nu mai puteau* fi altele, a murmurat Sergius Felix, iar tânărul Paul a repetat după el – de parcă o şi vedea în faţa ochilor:

— După aceea *nu mai puteau* fi altele.

Sergius Felix nu era potrivit pentru activitatea de poliţie. El urma cu deplină convingere îndemnul filosofului, ca oamenii să fie precum marginile de purpură de pe veşmintele nobililor. Un lucru atât de simplu – să pui un băietan să-ţi stea la pândă în Templul lui Isis, era pentru el

o problemă care cerea calcule prealabile serioase. De aceea, când s-a dus la Jon, parc-ar fi dorit ca puterile supranaturale să-l ajute să câştige băiatul prin mijloace cinstite.

Era întovărăşit de Marcellus, un bărbat înalt şi negricios, trecut ceva de treizeci de ani, care lucra la o casă de schimb din cartierul fluvial. Câteodată îl însoţea pe Sergius Felix, iar Jon îl cunoştea ca pe unul dintre obişnuiţii familiei Nigidius Vaccula. Jon îl salută pe bătrân cu expresia lui dintotdeauna.

— O fi fost ea grozavă femeia de care spuneai tu, Sergius Felix, dar eu cunosc una… de zece ori mai frumoasă. Mai frumoasă şi decât stelele.

— Atunci nu-i fiinţă omenească, remarcă Sergius Felix cu blândeţe. Şi cum îi zice frumoasei? N-avea grijă, n-o să ţi-o răpesc.

— Oricum, tot n-ai putea, răspunse Jon, sigur de sine, Mulţi – foarte mulţi au încercat.

Zâmbind, Marcellus s-a dat mai aproape şi l-a întrebat:

— Şi cum zici că se cheamă fenomenul acesta? Julia?

Marcia?

— E ceva complet diferit de de răspunse Jon. Nu – cea pe care-o ştiu eu e o *doamnă.* Când suntem numai noi doi, îi spun Rhodope.

— Dar în situaţii mai oficiale? întrebă Marcellus.

— De fapt o cheamă Caecilia. Încearcă s-o iei tu. N-ai decât să te duci la misterele din casa de rugăciuni a lui

Rab Chanina.

— Ah! E dintre necredincioşi.

— Da, dar dintre cei mai buni. Mai sunt Rab Chanina… şi părintele Hyacinth, tatăl adoptiv al Marciei – care-i eunuc şi preot ajutător al lui Rab Chanina.

— Şi cam ce vârstă are această doamnă fără seamăn?

Întrebă Sergius Felix.

— Exact douăzeci. Sunt invitat întotdeauna la ziua ei de naştere.

— Ei, să nu uiţi să mă iei şi pe mine odată la ea,

spuse Marcellus, plecând spre Regiunea a treia.

Jon a refuzat să le însoţească pe fete când au venit să-l ia, s-a dus însă Horus cu de ca să-i compenseze lipsa.

În schimb, Jon a plecat cu Sergius Felix către Templul Păcii. Venerabilul ostaş n-a reuşit să-şi învingă neplăcerea de a-l folosi pe băiat la Templul lui Isis şi avea să treacă multă vreme până s-ajungă la asta.

La un moment dat, când se apropiaseră mult de Piaţa Nerva, băiatul s-a izbit pe neaşteptate cu palma peste frunte şi şi-a luat rămas bun în cea mai mare grabă. Cu un fluierat ascuţit, a dispărut pe drumul spre Strada Săndălarilor. Uitase complet de cina maimuţelor.

XI

Avea Papirius o vorbă pe care o spunea de multe ori, anume că o intenţie stă totdeauna pe umerii altei intenţii, aşa că nimeni nu poate să spună când începe acţiunea. Unii cred în providenţă, alţii nu-şi este, fireşte, mai uşor să crezi atunci când destinul omului – şi faptele mai mărunte – se duc spre ţintă drept, ca săgeata. Dar dacă încercăm să ne dăm seama ce a contribuit la un anume eveniment, descoperim, invariabil, că hotărârea n-a venit numai dintr-o direcţie sau două, ci că rezultă dintr-o multitudine de forţe. De multe ori ne întrebăm ce s-ar fi întâmplat dacă o singură forţă din toate ar fi acţionat altundeva.

De-ar fi să descriem infinita complicaţie de motive care au provocat razia poliţiei la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina, desfiinţarea acesteia şi deportarea multor fraţi şi surori în Sardinia, s-ar observa că absenţa unei singure circumstanţe ar fi putut abate evenimentele în altă direcţie şi poate că asaltul s-ar fi dat asupra altei comunităţi, din altă regiune. Este de presupus că lucrurile s-ar fi petrecut altfel dacă Jon se purta cu mai multă prudenţă faţă de fiul preotului de la Templul lui Isis, sau dacă nu murea „Şoimul” sau dacă Marcellus n-ar fi întâlnit-o pe tânăra fată pe care Jon, privilegiat, o numea Rhodope. Şi poate mai ales dacă Marcellus n-ar fi fost prins într-o aventură amoroasă cu altă femeie – problemă căreia tocmai din motivul acesta trebuie să-i găsim locul

cuvenit în poveste.

Elina, care se măritase cu Nigidius, croitorul, cel îndeobşte numit Vaccula – Văcuţă – era devotată bărbatului ei, în măsura în care sunt devotate femeile celui de care se bucură, fără evenimente, de treisprezece ani. Nu menţionăm lipsa de evenimente ca reproş la adresa lui Nigidius Vaccula. Elina, oricum, n-ar fi conceput o asemenea observaţie ca reproş, pentru că nu era genul ei să-şi dorească o viaţă agitată. Tot ce pretindea ea de la bărbat era bună dispoziţie şi un trai cu o idee mai presus de al tuturor vecinilor cu stare.

Mai mult decât atât, era devotată amantului ei. Nu însemna mare lucru şi nici nu era, de fapt, mare lucru – dacă ne gândim că cel puţin pentru o vreme Marcellus îşi pierduse complet capul în amorul acesta. De multe ori la sfârşitul zilei, când pleca de la birou – unde petrecea, de obicei, ultimele ore cu revizuirea vreunui poem, din care voia să elimine influenţele marelui Horaţiu – el uita complet să mai intre la „Gladiatorul", pentru că prefera să stea pe malul Tibrului şi să viseze la Elina.

Între Nigidius Vaccula, bărbatul ei şi Marcellus, iubitul ei, era diferenţa că unul avea încredere în ea din lipsă de experienţă, iar celălalt tocmai pentru că se pricepea la oameni. Când la vreme de noapte, supunându-se rugăminţilor lui Nigidius, Elina se strecura lângă el în pat, sub cuvertura din piele de iepure german, se auzea râsul ei, vocea care era fericită pentru el, unul, cel mult iubit. Şi Nigidius Vaccula lua ce era al lui pentru că atunci al lui era. Iar pe urmă adormeau, adânc şi dulce, aşa cum dorm cei care sunt credincioşi unul altuia. Iar când se întâlnea câteodată cu Marcellus, tot aşa se furişa lângă el, cu aceiaşi râs i se dezvăluia şi cu aceeaşi voce, celui mult-iubit, unul.

Era, fireşte, inevitabil ca Elina să nu fie silită uneori să aleagă între cei doi bărbaţi ai ei. Când se întâmplă aşa ceva, ea avea sentimentul, să zicem aşa, că soarta o persecută: visa un viitor în care situaţia provizorie putea deveni permanentă. Era convenabil; era amuzant, îi dădea

emoţii exact în măsura în care le putea aprecia şi dori, cu firea ei bună. Dar, pe Afrodita, nu-i era prea uşor să aleagă! Nigidius Vaccula însemna o situaţie ferită de griji, haine frumoase şi societatea agreabilă a unor oameni de rang egal. Cu Marcellus lucrurile nu mai erau atât de simple. Câtă vreme el îşi păstra postul de la bancă, ar fi reuşit s-o ducă suficient de bine amândoi, chiar dac-ar fi avut o viaţă ceva mai sobră decât cu Nigidius: dar afacerile bancare erau foarte nesigure, iar Marcellus ameninţa mereu că lasă toate baltă şi se dedică scrisului. Xenia, femeia care ghicea viitorul în sfera de cristal, i-a spus că pentru oamenii care trăiesc din artă nu sunt decât două posibilităţi: fie pâinea de orz şi vinul acru făcut în casă, fie toate bogăţiile cerului. Elina ştia că unii aveau încredere în iubitul ei – nu negustori, ca Nigidius Vaccula, ci oameni stăpâni pe mintea lor, cu vederi temeinice şi pătrunzătoare, cum erau poeţii Apuleius şi Gellius, pe care-i ştia toată lumea. Dar măcelarul ţi-ar fi primit ca plată soiul ăsta de încredere – şi pantofarul şi parfumierul? N-auzise. Elina îşi mai aducea aminte şi acum momentul în care i-a spus Marcellus pentru prima oară de intenţia lui şi ea l-a întrebat dacă-n vremurile lor mai poţi scoate bani pe versuri. El s-a uitat la ea nedumerit, ca şi când nu se gândise niciodată la aşa ceva. Apoi, cu ochii aprinşi de furie, i-a răspuns:

— Sper că nu!

Elina râse şi văzând-o că râde, a râs şi el şi probabil i-a şi pierit din minte toată discuţia. Dar ea nu uitase. Dimpotrivă. După aceea, de câte ori îl auzea spunând lucruri nechibzuite sau glumind cu uşurătate, ea se gândea la incidentul acela şi ajungea mereu la aceeaşi concluzie, anume că el era, poate, mai serios când glumea.

Mai era însă şi alt motiv pentru care Elina rămânea ataşată de amândoi bărbaţii. Ea observase că Nigidius Vaccula era mai bărbat de când a pătruns în existenţa lor străinul. Faptul acesta de netăgăduit se datora, fără ca ea să-şi dea seama, infuziei de vitalitate nouă pe care-o dobândise Elina de la Marcellus. Se făcuse mai frumoasă,

mai expansivă, feminitatea ei era parcă mai ispititoare. Era mai exaltată, mai sentimentală, iar ochii aveau o strălucire pe care soţul ei nu sperase c-o va mai stârni după treisprezece ani de convieţuire. Nigidius Vaccula îşi trăgea folosul lui din toate acestea şi primise noua stare aşa cum primeşti iarna vântul nordului şi vara, căldura. Dar nici nu-i trecea prin minte că are vreo legătură cu elegantul funcţionar bancar, tânărul care-şi petrecea din când în când serile cu ei, povestindu-le aventurile sale din îndepărtata Africă. Afară de asta, putea să jure că el, Nigidius Vaccula, este pentru ea singurul, unicul, cel mult-iubit.

Dar cel care-a făcut musca a făcut şi hârtia de prins muşte. În *Coran* se spune puţin altfel şi maxima nici nu se aplică întocmai cazului de faţă. Stă scris (Sura VIII, 30): „Necredincioşii fac înşelăciune dar şi Allah face înşelăciune şi Allah este cel mai iscusit înşelător”.

Pe cei doi îi pândea un mare pericol din afară, iar înţeleptul care vede mâna providenţei în tot ce este, va recunoaşte îndată semnul şi va spune:

— Este chiar cum ne aşteptam, de vreme ce şi-au clădit viaţa pe minciună – Allah e mai iscusit înşelător.

Pericolul care-i pândea dospea în Listillus, chiorul, strâmbul şi cocoşatul care vindea porumbei de jertfă în faţa Templului Minervei Medica din Regiunea a cincea, de unde se repezea din când în când până la Templul lui Isis şi Serapis din Regiunea a treia şi vindea egiptencelor turturele cu scufiţe brodate de mătase.

Ca să ne facem o idee despre el, trebuie să ni-l închipuim umblând aproape fără zgomot, mai mult în vârful picioarelor – particularităţi pe care le dobândise vânzând panglici pe la toate uşile. Forma aceasta mascată de cerşetorie nu era nouă. Toţi romanii îşi aminteau încă din copilărie omul cu legăturile de curele atârnate pe după umeri şi de jalnicele rugăminţi prin care voia să trezească mila celor mai înstăriţi. Dezolarea pe care fiii aceştia zdrenţăroşi ai lui Mercur o lăsau pretutindeni, de la stradă la mansarde, dăinuia în amintirea tuturor a, după cum era

asociată cu binecuvântările sau înjurăturile de care aveau parte la cerşit nefericiţii aceia. Iar cetăţenii suportau insistenţa lor timidă, umilă, aşa cum suportau şi alte produse ale civilizaţiei, cum ar fi epidemiile şi războaiele.

Listillus a trăit din îndeletnicirea aceasta timp de şase ani, după ce-a venit cu Legiunile Parte, când lumea îl cunoştea ca „Margareta”, parazitul taberei. Totul a mers până-ntr-o zi, când a avut ghinionul să-l arunce careva pe scări de la etajul al treilea al unei case şi atunci s-a strâmbat mai tare. După aceea şi-a câştigat existenţa vânzând porumbei. Stătea pe Strada Săndălarilor sub acelaşi acoperiş cu Nigidius Vaccula şi cum, din principiu, ura toate femeile pentru că, schilod cum era, de nu-l băgau în seamă, n-a făcut excepţie nici cu Elina. Era o ură complet nemotivată, pentru că femeia s-a purtat întotdeauna bine cu el, îi dădea să bea lapte de capră cu miere când îl auzea tuşind după ce stătuse câte o zi în piaţa friguroasă de la Templul Minervei Medica. Îl mai şi chema în casă să se încălzească şi să stea de vorbă cu el, fie că era acasă Nigidius Vaccula sau nu. Dar mintea lui bolnavă găsea chiar şi în asta semnul dispreţului faţă de el.

— Nu dă doi bani pe mine, zise în pauza dintre două crize de tuse cerşetorului Parsus, care nici el nu pleca de pe scările Templului Minervei decât dacă se-ntâmpla să se ducă la cerşit în umbra Mumei Sfinte.

— Nu dă doi bani pe mine, e dar. Pe cine-ar putea ea să-l poftească-n casă decât pe unul stâlcit în ultimul hal, la care nu se mai pune problema? Dar eu îmi folosesc bine ochii, bine de tot. Chiar când aţipesc niţel în bucătărie şi mai ales atunci. Şi am obicei de trag câte-un pui de somn când stau la ei.

Parsus era un bătrânel care n-avea în el mai multă răutate decât era nevoie. În momentul acela tocmai se gândea cât de gustos ar fi un cocoş mititel, castrat şi îndopat, sau dacă până la urmă n-ar fi preferabil un pui obişnuit, un pui zdravăn de găină, gătit cu ulei şi măsline. Ţinând seama de faptul că n-avea cum să facă rost de niciunul din feluri, problema n-avea importanţă. Dar

asemenea speculaţii îl ispiteau pe Parsus mai mult ca orice. Nimic nu era pentru el mângâiere sufletească mai mare decât gândul la mâncare. Chiar şi la adânci bătrâneţi avea să se lumineze tot când şi-aducea aminte de un purceluş mistreţ pe care văzuse în tinereţe cum pusese să-l frigă locotenentul Sergius Felix pe o frigare la care învârteau doi etiopieni. În amintirile lui, cei doi etiopieni mai erau asociaţi cu vinul din Câmpia Padului, cu nucşoara şi lemnul aromatic pus pe foc. Şi când îl îmboldea amintirea asta, nu era chip să n-o povestească, chiar şi dacă şedea singur-singurel la umbra Minervei tămăduitoarea.

Povestea ajunsese, cu timpul, cam aşa: Sergius Felix îl văzuse şi a poruncit unuia din etiopieni să-i dea şi lui o bucată de pe spinare. (într-o variantă mai veche, se mulţumea cu o jumătate de ficat prăjit în ulei şi făină de grâu). În realitate, unul dintre etiopieni – amândoi erau sclavi cumpăraţi pe undeva dincolo de Apenini şi n-aveau nicio legătură cu Etiopia – a aruncat un ciolan de mistreţ numai la câţiva paşi de Parsus, spre norocul lui. Însă mintea îi mergea încet încă din vremea aceea şi, în plus, n-a avut curajul să-şi dispute bucata cu dulăul pentru care fusese de fapt aruncată, aşa încât dulăul a luat osul – fără grabă – şi s-a dus.

Acum era preocupat de antologia de reţete privitoare la prepararea păsărilor, o chestiune care-l interesa în aşa măsură, încât a şi uitat să mormăie, după obicei, la afirmaţia „Margaretei” că ochii lui văd totul atunci când se duce să bea lapte de capră la Elina.

— Împotriva tuturor, oricare ar fi ei, sunt pentru puişorul de găină în ulei, cu garnitură de măsline fripte, gândea Parsus fericit. Dar chiar în clipa aceea Listillus interveni iar:

— Ochii mei văd tot. Chiar şi când aţipesc, întreruperea l-a agasat pe Parsus şi, desigur, numai pentru că se enervase şi-a permis să fie sarcastic:

— Şi ăla chior, Listillus?

Nu era frumos din partea lui să râdă de schilod că

mai era şi chior. Lui Parsus i-a părut rău de scăparea asta. Dar până să se gândească el cum să-şi ceară scuze, colegul lui şi-a aruncat în spinare colivia de porumbei şi a plecat. Dar a avut timp să răspundă, mai încolo, unde nu mai putea fi auzit:

— Să fiu un păduchios de cerşetor ca tine mi-ar fi ruşine să rânjesc în faţa unei nenorociri.

Mai rău era că Parsus nu găsise ce să răspundă la asta. Se lăuda el în public că e plin de păduchi din cap până-n picioare, dar că păduchilor nu prea le merge cu el. Parsus, un amărât de cerşetor coclit, cu barba rară şi umerii aduşi, regreta că nu amintise cum îşi făcea Listillus rost de porumbei prin furtişaguri. Cu gândul la porumbei, şi-a adus aminte de o reţetă pe care aproape o uitase, un mod rafinat de a da mai multă aromă pieptului de porumbel – anume o tocană amestecată în părţi egale – bucată la bucată – din piept de porumbel şi de fazan. A uitat îndată lumea din juru-i, cu tot ce era supărător în ea, l-a uitat şi pe chiorul de Listillus şi a devenit iar micul visător, bun şi pricăjit, fără ranchiune sau alte vicii afară de patima pentru pulpa de pui gătită în ulei.

În timpul acesta Listillus mergea grăbit spre casă, cu porumbeii în spinare şi capul plin de planuri criminale

— Nu împotriva lui Parsus – cine se uită la un nenorocit de cerşetor – ci împotriva Elinei şi a lui Marcellus. De mult le vedea iubirea, pe care ei nici nu-şi dădeau măcar osteneala s-o ascundă în faţa lui. Pentru ei tot una era dacă-i vedea Listillus ori câinele ori broasca ţestoasă din curte. Şi împotriva lui Nigidius Vaccula, care nu făcea un secret din faptul că pe Listillus îl primea în bucătărie numai pentru că aşa dorea Elina şi n-o putea contrazice. Şi împotriva Juliei, care avea de la maică-sa gropiţele-n obraji şi drăgălăşenia aceea de pisică. Şi împotriva Marciei, puiul de diavol, care-şi bătea joc de el şi-l trăgea de barbă. Şi împotriva… dac-ar fi putut să-i arunce în canal pe toţi din Argiletum, atunci acela ar fi fost ceasul fericirii sale.

Cam aşa simţea.

Dar la Nigidius, pe Strada Săndălarilor, se făceau pregătiri de petrecere şi nu ştia nimeni nimic despre pornirile criminale ale lui „Margareta”. Prilejul era puţin cam tras de păr. Biqesa, marele preot de la Templu lui Isis, dăduse ordin lui Arnuphis, tatăl lui Horus, să se ducă pe câmpul de luptă al armatei romane împotriva quazilor, iar Elina se hotărâse să organizeze o mică festivitate de bun rămas.

— Numai câţiva: Marcellus şi Papirius, Rufus cu nevastă-sa şi poate Trochylos, opină Elina, discutând problema.

— Excelent! Splendid! Aşa c-aş putea să mă folosesc de ocazie şi să-l chem şi pe Sergius Felix. De anul trecut suntem obligaţi să-l invităm, răspunse Nigidius cu tot respectul cuvenit. Nu-i prea plăcea societatea egipteană.

Elina completă:

— Poate-ar trebui să invităm şi fetele. Sigur că trebuie.

Fetele erau cinci prietene din copilărie ale Elinei, banda veselă, care erau invitate de multe ori ca să însufleţească reuniunile ameninţate să devină plictisitoare.

Nigidius însă interveni:

— Şi Verecundus şi chioşcarul şi Priscilla şi Stephanos cu soţia. Atunci de ce să nu chemăm tot cartierul, că tot avem petrecere. Ţi-am spus de o sută de ori – nu putem primi mai mult de nouă.

Elina îşi făcea planul cu voce tare:

— Dacă luăm două mese de sufragerie şi le punem cap la cap, tocmai bine.

Nigidius răcni, îngrozit:

— N-oi fi având cumva de gând să inviţi optsprezece oameni la sindrofia asta fără rost.

Dar Elina nu s-a lăsat:

— Da, două mese fac exact optsprezece persoane. Eşti un geniu matematic, scumpule. Trei mese ar fi cam mult pentru salonul nostru.

Şi cu asta discuţia s-a încheiat, urmând să se aranjeze detaliile reuniunii. Distracţiile nu trebuiau să fie

prea complicate: nişte zaruri, nişte recitări; mici discuţii şi pe urmă gata – acasă.

— Mă gândeam că n-o să mai ai de-a face cu Isis, îndrăzni să spună, la urmă, Nigidius. Răspunsul Elinei a fost vag, în sensul că după părerea ei relaţiile cu o comunitate religioasă nu erau condiţionate de participarea permanentă la mistere, că ea avea respect pentru orice credinţă sinceră şi că ea dorea să evite exagerările de orice fel – şi înflăcărarea pentru Isis, şi fanatismul creştin. În orice caz, îşi păstra obiceiul să se ducă la spovedanie o dată pe lună.

Până să mai explice ea toate astea, Nigidius şi plecase la treburi.

Iar când a venit timpul reuniunii, el se-nvârtea prin toată casa cât se poate de bine dispus, doar într-o fustanelă, pentru că-i plăcea să petreacă mai mult ca oricui, odată ce se termina cu agitaţia pregătirilor. Elina se schimbase înainte de sosirea primului musafir, Marcellus, care a venit cu un buchet uriaş de trandafiri galbeni. În petrecerile lor, Marcellus era un factor inevitabil, specialitatea casei, servită printre celelalte feluri. Era inevitabil şi indispensabil în acelaşi timp. Sosirea lui a fost pentru Nigidius un semnal să înceapă să-şi dea cu ulei pe spate, să se maseze, să-şi scoată fustanela republicană şi să îmbrace veşmintele de ceremonie – un soclu pentru capul lui bonom de croitor.

— Ai ghicit pentru ce dăm masa? l-a întrebat Elina pe Marcellus, aruncându-se la pieptul lui, când şi-a dat seama, după lipăitul picioarelor goale, că Nigidius se ducea la baie.

— Păi, răspunse Marcelus printre săruturi, mi-ai scris că ne luăm rămas bun de la Arnuphis.

Elina s-a bosumflat:

— Nu mi-am închipuit că o să şi crezi. Aşa-i că nu ştii ce zi e azi?

Marcellus a încercat să ghicească, dar n-a reuşit. Nu era nici ziua de naştere a cuiva şi nici vreo sărbătoare oficială. Când a văzut că el nu pricepe, Elina l-a muşcat

uşor de gât şi i-a şoptit, înainte să alerge la bucătărie:

— Ziua nunţii noastre – ziua ta şi-a mea – băiat prostuţ ce eşti!

El i-a urmărit silueta cochetă, în tunică de muselină, cercei, brăţări şi catarămi de argint la sandale. Da, îşi aducea bine aminte de nunta lor. S-a petrecut la puţină vreme după întoarcerea lui din Africa. Le făcuse câteva vizite. Dar într-o zi, pe când se întorcea acasă de la bancă, s-a întâlnit cu ea pe neaşteptate, cam pe la Templul lui Ianus cel cu patru feţe. Părea să fie o întâlnire întâmplătoare, dar mai târziu a observat că Elina gusta aranjamentele întâmplătoare şi întâmplările aranjate. Ploua, ploua cu găleata. Aşa că:

— Trebuie neapărat să intri puţin la noi, să te mai încălzeşti.

Nu era nimic excepţional în asta. Şi nu i-a dat de gândit nici faptul că Nigidius era plecat la o licitaţie. Şi nici că toată casa era goală, până şi copilul de trei luni lipsea. Totul era cât se poate de firesc. Singurul cusur era că Elina îşi pregătise, ca să zic aşa, un alibi prea bine pus la punct.

Când s-a întors din bucătărie, Elina i-a luat mâna şi-a sărutat-o cu tandreţe.

— Ţi-aduci aminte de ziua aceea, sunt doi ani de-atunci. Te-am întrebat de ce nu m-ai luat în noaptea când am petrecut Saturnaliile împreună pe Alta Semita.

Da, îşi amintea foarte bine.

Elina insistă:

— Mi-ai răspuns că-ţi este frică de o căsătorie în care soţia tine frâiele.

— La douăzeci de ani spui tot felul de prostii. Nu stai să te gândeşti. Oricum, nu eram prea departe de adevăr. Dacă vrei să fii fericit în căsnicie, trebuie să fii tu cel mai tare. Şi tu eşti, probabil, fericită.

— Neînchipuit, răspunse ea în batjocură.

— Afară de asta, Nigidius nu-i deloc un prost. Dimpotrivă, are o înţelegere puternică, practică, a lucrurilor.

— Cu excepţia mea. Doar tu, scumpule, numai tu ai fi putut…

Marcellus a întrerupt-o zâmbind:

— Nu, Elina, să fim cinstiţi. Cred c-am fi dus-o minunat, poate la fel de bine cum o duci tu cu Nig; dar vezi, datorită bătrânului, a bunicii şi-a lui Euphemus, nu mai am un simţ al respectabilităţii foarte dezvoltat. E o diferenţă, nu?

Elina frământa o batistă între degete, atentă la foiala lui Nigidius şi la zgomotul pe care-l făcea apa pe conductă:

— Anul trecut ai fost îngrozitor de dificil, mult mai rău decât în primul nostru an. Promiţi că anul ăsta n-o să mai fi gelos?

Marcellus a promis.

— Şi că n-o să mai dispari luni întregi?

A promis şi asta.

— Eu am să vin la tine de câte ori pot, ţinând seama de copii, fără să-l incomodez prea tare pe Nig. Fără mine e complet neajutorat.

— Dar mie nu mi-e greu fără tine?

Elina râse, încântată de puterea ei, îl sărută şi-i spuse în şoaptă:

— Dragostea mea, singura pe lume.

Şi probabil credea ce spune. Credea sigur, pe cât era cu putinţă să crezi aşa ceva într-o societate în care multe femei considerau limitarea la un singur amant o culme a excentricităţii sau doar ipocrizie răsuflată. Dar ea nu s-a oprit din flecăreală nici când a pornit prin camere să picure şofran.

— Nu-i aşa că ţi-am povestit cum l-am luat pe Nig prin agenţia matrimonială a lui Hermias?

Marcellus îşi amintea.

— Dar ţi-am spus oare vreodată că la început de tot am fost pusă în legătură cu un preot egiptean?

Lui Marcellus îi trecu o idee prin cap; încercă:

— Arnuphis?

Ideea i s-a părut Elinei atât de comică, încât s-a aşezat să râdă în voie.

— Nu, el era însurat, ba chiar mai rău, îl şi făcuse pe golanul ăsta cu dinţi de şobolan, îl cunoşti şi tu, că nici nu-ţi mai vine să ieşi pe stradă pe-aici de răul lui. Am impresia că după Julia umblă. Nu, nu era nici mai mult nici mai puţin decât sfinţia sa Biqesa. Mă vezi pe mine instalată acolo?

— Nu pentru multă vreme, răspunse Marcellus. Unul dintre voi ar fi trebuit să capituleze... şi n-ar fi fost Biqesa. De-atunci ai început să te închini la Isis?

— Da, răspunse ea indiferent. Dar să lăsăm asta. Vreau să-ţi dau ceva până nu coboară Nig. Uite!

Şi dintr-o pânză de mătase scoase un medalion de marmură aurită. Era Venus.

— S-o porţi cu tine *mereu.* Să *te rogi* la ea în fiecare zi. Să te gândeşti *tot timpul* la mine. Aşa va veni şi ceasul nostru mai curând decât cu gândul gândim. S-a înghesuit în el şi l-a strâns de încheietura mâinii. Hai, spune.

— Soţia mea, zise el înfierbântat de dogoarea ce radia din ea.

— Băiatul mei drag, gemu ea plină de pasiune.

Şi Elina s-a dus, cu paşi legănaţi, să-l primească pe primul oaspete.

— Dar vezi, să nu mai fi gelos niciodată. A lui Nig nu sunt deloc.

Primul venit a fost Rufus, fostul dentist, în prezent membru al corporaţiei pentru combaterea ciumei. Îşi adusese – este cuvântul cel mai potrivit – şi nevasta. S-a apropiat, alene, de Marcellus, cu care era în relaţii destul de bune, fără să aibă, totuşi, cine ştie ce consideraţie pentru el. Lui Marcellus, la rândul lui, îi era simpatic medicul beţivan (în clipa aceea, recipient al unui litru de falern sec de la „Patru Şipote”), având senzaţia că grosolănia lui era în mare parte inconştientă, măcar că nu ceda nicidecum, ca buruienile sau durerea de urechi, în camera de alături, gropiţele din obrajii Elinei erau angajate într-o discuţie aprinsă cu Pomona, nevasta, lui Rufus, despre educaţia băieţilor... („... cu toate că oamenii văd în Jon un ales al zeilor. O, nu, un copil îndrăcit, ascultă-

mă pe mine”). Lui Marcellus îi mai stăruia în minte proaspăta aluzie a Elinei la gelozia lui, aşa că l-a întrebat pe Rufus, ale cărui opinii erau în genere acceptate, ca ale oricărui ticălos de beţiv:

— Ai fost vreodată gelos, doctore?

Rufus a fost complet uimit de întrebarea la care nu se aştepta.

— Eşti ca un berbec la asediul cetăţii. Parc-ai fi slujit la artilerie. Gelos, zici? Afară de *delirium tremens,* care poate să fie destul de grav, alte suferinţe n-am avut. Sănătos la trup şi la suflet, de sus până jos. Şi în moravuri la fel. O boală ca gelozia, mânca-te-ar ciuma! Nu, află că nu. Mi-am ales nevasta cu grijă. Arată ca un salahor şi chiar şi este. Mi-am băut toţi banii care-ar fi putut împiedica treaba asta. Pare şi niţel cam... apatică, nu? Ei, dar nu este! E una dintre femeile acelea pe care le poţi explora multă vreme până să le cunoşti. Asemenea femei rar găseşti. Cele mai multe sunt ca apartamentele din casele de închiriat; dacă vezi sufrageria, ştii cum e tot restul.

— Dar gelozia în general?

— Gelozia, da. Teoria mea preferată – cam atâta filosofie am şi eu – se reduce la ceea ce numesc eu legea compensaţiei. Există două principii care se neutralizează reciproc, se echilibrează. Datorită acestui principiu, fericirea şi reputaţia trag la acelaşi ham, ca vulpea cu racul, de aceea tremură bogătaşul pentru averea lui, de aceea temperanţa la care este silit săracul produce floarea minunată, sănătatea, iar omul care munceşte din greu doarme bine – şi poţi face aşa o carte-ntreagă de exemple. Ştiu că-i o idee cu picioarele strâmbe, ca de vagabond bătrân.

— Dar gelozia?

— A, da, gelozia, vezi, un om cinstit în relaţiile lui cu femeile nu ştie prea multe despre gelozie. Bineînţeles, nici ceilalţi nu-i neapărat nevoie s-o cunoască... dar un om cu adevărat cinstit e-ntotdeauna la adăpost de aşa ceva. Numai dacă ajungi să înţelegi că între gelozie şi iubire nu-i

nicio legătură poţi să-ţi dai seama de natura geloziei. Ea există înainte de a se fi trezit dragostea şi continuă să existe şi după ce aceasta s-a stins. Probabil că gelozia e mai mult asociată cu instinctul de proprietate decât cu iubirea. Gelozia e rezultatul unei dereglări erotice – scrisoare de somaţie pentru plata unei datorii la care-ai ajuns într-un fel sau altul. Asta e balanţa. Totuşi se supune legilor echilibrului. Trebuie să plăteşti pentru orice. Noi spunem despre principiul care condiţionează sacrificiile noastre că dăm ca să ni se dea şi nouă. Dar întregul principiu al existenţei este tocmai reversul acestui fapt. N-a băut încă nimeni nimic?

Pe cei mai mulţi o trecere atât de bruscă i-ar fi nedumerit, dar Marcellus era învăţat cu năravul de la taică-său şi de la cercul lui de prieteni, aşa că s-a dus să aducă vin – a găsit mai uşor decât se aştepta. Rufus bău iar, Marcellus exclamă:

— Dacă-ţi spun c-am fost aproape nebun de gelozie?

Rufus s-a şters pe barbă cu dosul palmei.

— Atunci precis c-ai meritat-o. N-am nicio îndoială c-ai făcut la viaţa ta o sută de lucruri de care nu ţi-ar conveni să vorbeşti. Foarte bine – cât ai spus mi-e de ajuns. Gelozia se combină de cele mai multe ori cu cealaltă boală – minciuna. Cu cât un om este mai decăzut, cu atât mai iute face pui: neghiobi, corcituri, minciuni. Şi cu cât e mai nobil, cu atât mai mult îşi e suficient sieşi. Există puţine adevăruri – poate unul singur, dacă l-ai putea descoperi – şi milioane de minciuni pe care toţi le folosesc întreaga lor viaţă ca să se sustragă acestui adevăr, de care se tem şi care-i atrage totuşi. Pe Jupiter, mi-e o sete!

După ce şi-a mai astâmpărat puţin setea grozavă, Rufus a continuat:

— Mi-aduc aminte de o împrejurare – urmăream un bărbat care era amantul soţiei amfitrionului de a cărui ospitalitate el se bucura în seara aceea, cum se mai întâmplase de-atâtea ori până atunci. Amfitrionul se cherchelise bine şi se tot da pe lângă nevastă-sa – cam insistent, trebuie să recunosc. Nu-i nevoie să fiu mai

precis. Râdeam cu toţii. Toţi afară de amant. Îl urmăream, pentru că-mi plăcea jocul şi mi-am dat seama de situaţie. Se făcuse alb la faţă – nu palid, ci complet alb. Orice prost i-ar fi putut citi pe figură chinurile. Era vers cu vers elegia lui Ovidiu despre gelozia amantului, la scenă deschisă. În cele din urmă amfitrionul s-a ridicat, şi-a apucat nevasta şi a dus-o cu el afară, în aplauzele zgomotoase ale oaspeţilor – vulgar fireşte, dar aşa suntem noi romanii. Cu privirile rătăcite, amantul a plecat clătinându-se, cu ochii pierduţi, ocolindu-i pe ceilalţi – s-a împleticit până la vestiar şi pe urmă în stradă. M-am ţinut după el, la o oarecare distanţă; îl auzeam cum geme. În seara aceea am crezut că n-am să-l mai văd niciodată.

Rufus se uita jucăuş la Marcellus, care învârtea nervos micul talisman de marmură de la Elina. După aceea Rufus a trecut dincolo, la ceilalţi.

Marcellus a rămas câteva minute în salonaş. Îl auzea pe Rufus vorbind despre un leac sigur împotriva malariei, anume din morsă cu ulei de trandafiri. Altul era de părere să se trateze râia sclavilor cu silicat de magneziu. Societatea, aproape completă, se foia şi trăncănea şi spunea toate banalităţile pe care le spun oaspeţii abia veniţi.

— Foarte drăguţ din partea voastră că ne-aţi invitat!

— Încântaţi că v-aţi gândit la noi!

— Se-aude c-a fost un cutremur la Efes.

— Închipuiţi-vă, ce chestie formidabilă cu „Şoimul”.

— Mă-ntreb dacă lui Sagitta îi merge cu mâna stângă.

Elegia lui Ovidiu – da, mulţumesc, sigur c-o ştia.

Şi deodată i-a venit în minte, dureros, seara de beţie a lui Nigidius. Marcellus îşi amintea al naibii de bine. A alergat înnebunit pe străzi, până s-a înfundat într-o cârciumă – o ţinea unul Maes, pe chei, şi-acolo s-a pus la băut şi-a băut cum nu mai băuse niciodată, cum n-avea să mai bea vreodată. Pe urmă, câteva clipe, i s-a făcut negru înaintea ochilor. Când s-a trezit, era în starea bine cunoscută când toate mecanismele corpului par schimbate,

plămânii parc-ar executa funcţiile inimii, stomacul pe ale plămânilor, iar creierul nu mai face nimic. Cu greu, abia la a cincea cupă, s-a mai liniştit şi primul lucru ce i-a venit în minte a fost imaginea lui Nig, beat mort, cu Elina în braţe. Dacă ştia elegia lui Ovidiu? Ar fi putut s-o recite şi prin somn. Iar Rufus zicea că gelozia ar fi un defect moral.

Cineva i-a strâns, cu intimitate, mâna pe care-o ţinea la spate. S-a întors. Era Elina. Se uita la el, mirată.

— Ce ţi s-a întâmplat, dragule? Ce faţă solemnă! Te gândeşti la vreun poem?

Marcellus zâmbi cu amărăciune.

— Dacă mă gândesc la un poem?

Cele cinci fete – fie văduve, fie despărţite de bărbat – stăteau la masa femeilor, împreună cu nevasta lui Arnuphis şi cu Pomona, despre care Rufus spusese că trebuie s-o explorezi îndelung ca s-o poţi cunoaşte.

Între bărbaţi se afla musafirul de onoare, Arnuphis, mai mieros ca oricând, având în vedere iminenta lui trimitere ca misionar şi capelan al armatei. Mai era şi pictorul religios Pabek, care arăta ca un Buddha popularizat şi se sprijinea pe o mulţime de perne. De asemenea avocatul Trochylos, pe care de fapt îl chema Caecilius Jacundus

— Şi Papirius, care-a venit cam târziu, dar îşi juca bine rolul. Şi primul bibliotecar de la Templul Păcii şi Paetus, bătrânul medic ştirb, agent al faimosului prezicător Alexandru din Abonotheiohos. La izbucnirea ciumei, Alexandru a trimis lumii următorul oracol:

„Phoebus pletosul împrăştie negura molimei”.

Versul se vindea ca descântec şi-l puteai vedea scris la zeci de mii de porţi. Afară de comerţul cu formula această magică, Paetus practica oracole şi pe răspundere proprie, la sărbători.

Marcellus s-a întins între Rufus şi bibliotecar, în spatele celui de-al doilea. Şi când nu era angajat în conversaţia generală, stătea şi se gândea cât de mult o fi ştiind Rufus, cât or fi ştiind ceilalţi, în general… Credea a recunoaşte în descrierea scenei ovidiene o glumă

practicată mai des la adresa lui şi, ca să folosim o expresie bătrânească, se cam simţea la ananghie. Impresia ar fi fost mult mai clară dacă Marcellus ar fi putut străbate cu privirea cele şase etaje ale casei, până la mansardă, unde zăcea vânzătorul de porumbei, „Margareta” – complet îmbrăcat, pe un pat plin de zdrenţe, vorbind singur.

— Vă credeţi la adăpost, Elina şi Marcellus! spunea el tare prin întuneric. Şi mulţumiţi grozav unul de celălalt – al dracului de mulţumiţi. Dar mai aşteptaţi puţin, să mă pun eu pe treabă.

A încheiat trimiţând un scuipat către tavanul scund, care vădea semne că „Margareta” se mai antrenase şi alte dăţi în sportul acesta. Mârâia:

— Oahii mei nu dorm, nu!

Cum însă natura în înţelepciunea ei nu îngăduie să trişezi la joc spionând prin ziduri, temerile lui Marcellus au fost lipsite de combustibilul adecvat. Astfel că el s-a hotărât să alunge norişorii ce-i ameninţau soarele. Iar ceea ce Marcellus, într-un moment de pesimism, crezuse a fi senzaţia neliniştitoare, presimţirea unei mari nenorociri, s-a destrămat la hohotele de râs provocate de predica lui Rufus despre avantajele unei averi substanţiale de mâna a doua – la care cei de faţă, parcă înţeleşi, au privit dintr-odată spre Pomona. Incidentul s-a petrecut imediat după ce-au început masa, care s-a desfăşurat într-un stil autentic egiptean – sclavii au adus înăuntru un sicriu pe şase picioare, în care odihnea statuia din lemn a morţii. Au purtat racla prin faţa fiecărui oaspete, cu povaţa „Bea şi te veseleşte, căci după moarte aşa vei ajunge”.

Elina a restabilit însă îndată buna dispoziţie a musafirilor. Râsul, gropiţele din obraji, spiritele ştrengăreşti şi farmecul ei erau savurate de toţi. Şi mai era un nu ştiu ce în atitudinea femeii, cum stătea cu mâna dreaptă la şold şi scânteierea din ochi, peste care iubitul ei se simţea, pe bună dreptate, stăpân. La vremea când Papirius, cu graţia şi politeţea lui de modă veche, a ridicat cupa şi-a închinat, din parte-i, un toast irezistibilei gazde, invitaţii, liniştiţi, se pregăteau pentru o plăcută seară de

petrecere. Ceva din belşugul mesei a ajuns până la „Margareta”, sub forma unei salate de gulii cu sare, muştar şi oţet, colorată cu o substanţă chimică violetă, cu nume barbar.

Uneori după masă ai o senzaţie de moliciune când şezi nemişcat şi, vorba lui Papirius, ai ajuns la bună înţelegere cu pântecul. Invitaţii au depăşit însă momentul acesta deosebit de repede, mulţumită inepuizabilei competenţe a lui Paetus, slujitorul cel ştirb al profetului, în privinţa multor fleacuri enciclopedice sclipitoare.

Ca să dea mai multă distincţie petrecerii, Elina l-a rugat pe Paetus să facă invitaţilor plăcerea de a le citi cu voce tare. Dacă-i rogi pe unii să cânte Sonata Op. 2.

Nr. I a lui Beethoven, sau să meargă-n mâini în jurul mesei de biliard, se găsesc destui care să refuze, deşi nu-i mare lucru. Dar nimeni n-ar refuza cititul în public, cu toate că nimic nu e mai greu ca asta. Iar Paetus n-a făcut excepţie. Mai mult încă, a ales ceva comic – *Plosca* de Crotinus. Cine n-au auzit *Plosca* citită de un omuleţ ştirb, în vârstă de şaptezeci şi nouă de ani, într-o stare de moleşeală ca după masă, nu ştie ce înseamnă ridicolul. Crotinus în persoană ar fi avut ce învăţa. Fetele chiuiau de râs, dinspre mesele bărbaţilor se auzeau hohote groase, strigăte cerând îndurare. La urmă, Paetus a închis manuscrisul, cu un mic salt şi o reverenţă, sărutându-şi degetele şi s-a prăbuşit ca nimic, lebădă expirând ridicol – atunci, la sfârşit, nici preoţii n-au mai putut rezista râsului.

Bărbaţii începeau să caute mesele de joc şi răcoritoare. Alis, nevasta lui Arnuphis, a deschis, cu vocea piţigăiată, o discuţie despre poetele lirice şi nu se poate spune că a făcut o impresie prea bună. Abia terminase de cântat ceva din Sappho, când una dintre fete a pornit s-o combată cu Caecilia Trebulla, iar altă fată i-a opus-o pe Corinna şi Hostia, iubita lui Propertius. Ca să pună vârf la toate, Elina a scos un volum de poeme ale Sulpiciei, consoarta lui Galenus şi a rugat-o pe Pomona să citească. Ea a citit. A citit minunat. Marcellus pe care Elina, furişându-se în spatele lui, l-a apucat de degetul mic, se

gândea că-n adevăr ai ce explora la femeile acestea rigide, cu mâinile înăsprite de muncă. După cum se ştie, Sulpicia descrie în poemele ei fericirea căsătoriei, fără amestecul altor probleme. Pomona le-a citit cu o undă subterană de căldură, schimbându-le parcă în nişte confesiuni de fericire, iar când a închis manuscrisul, Rufus a făcut un gest pe care niciun bărbat dintr-o sută n-ar fi avut curajul să-l facă. S-a dus la ea şi i-a sărutat mâna, mâna ei roşie, aspră, fiindcă el, zdreanţa de beţiv, el, comoara vieţii ei, da pe gât toţi banii care-ar fi scutit-o de muncă. Profitând de ropotul de aplauze, Marcellus s-a întors spre Elina, zâmbitoare toată şi i-a spus, în şoaptă:

— Avere substanţială de categoria a doua.

Pabek îşi ştergea, în văzul tuturor, lacrimile ce-i curgeau pe faţa jovială de Buddha şi zâmbea plin de admiraţie către Pomona cea fără de noroc, ea care nu se aşteptase deloc la un asemenea omagiu. O stea bună plutea asupra casei în această fericită noapte.

După aceea au adus pe poziţii artileria meselor de joc, urmată îndeaproape de intendentul care împingea căruciorul cu rezervorul de apă fierbinte şi burdufurile cu vin – după cum se vede, acestea păreau inseparabil legate de jocuri şi de bani. Privind lucrurile de la distanţă, s-ar presupune că într-o asemenea situaţie era foarte important ca jucătorii să aibă capul limpede şi atunci, din punctul de vedere al sportului, ar fi fost mai nimerit să li se dea pungi cu gheaţă. Jucătorilor, în schimb, li se părea că apelând la stimulentul unei cupe cu vin, nu fac decât să se supună unei legi naturale, aşa cum pentru copii este o lege naturală să rupă florile.

Doi dintre bărbaţi nu participau la joc – Marcellus şi Pabek. Rotofeiul preot egiptean umbla prin toată casa, cercetând picturile – acolo unde existau picturi, pentru Pabek pierea orice altceva. Marcellus a luat în mână volumul de poeme ale Sulpiciei, din care citise Pomona. A deschis, la întâmplare, în dreptul unei poezii şi a citit cu gândul aiurea. A răsfoit mai multe pagini, la fel de neatent. A trecut aşa peste vreo zece poeme când, deodată, i-a

atras atenţia o poezie peste care se uitase chiar atunci. Cei mai mulţi ar fi dat-o deoparte ca şi pe celelalte, dar pe Marcellus a pus stăpânire îndată, pentru că îndeplinea condiţia ce dă unui poem adevărata lui forţă şi anume: confirma o experienţă a cititorului – împlinită sau aşteptată.

Afară de metrică, poemul suna cam aşa:

Armonia căsniciei, dată de mulţumirea trupească, la bărbat se vede întotdeauna.

Faţa lui, mişcările, hotărârile îi sunt inconştient şi fericit triumfătoare, fără umbra foamei nepotolite.

El este ca pruncul fără grijă, care doarme şi suge la timpul potrivit.

La aceste trei strofe se adăuga cea de-a patra, care definea întregul poem:

O, Calenus, soţul meu, iubitul meu, copilul meu senin şi zburdalnic!

Sensul era neîndoielnic. Nimic nu lipsea, nimic nu era ostentativ. Marcellus ar fi trebuit să fie dintr-odată izbit de perfecţiunea micii capodopere, dar nu arta poemului îl interesa pe el atunci. Chiar în clipa aceea Nig izbucni într-un râs nestăpânit, fiindcă zarul făcuse o mişcare absolut capricioasă, prin care o grămăjoară de bani s-a mutat în cealaltă parte a mesei. De ce n-ar fi râs şi el, când râdeau eu toţii, inclusiv Arnuphis, de la care plecau banii. În Marcellus izbucni un sentiment aproape de ură împotriva acestui om atât de candid.

Marea elegie blestemată a lui Ovidiu – a o sută cincizecea sau cine ştie care.

Marcellus s-a aruncat asupra poemului Sulpiciei ca un bolnav care-şi smulge pansamentul de pe rană. Acum îl ştia pe de rost. Majusculele atent rotunjite parcă rânjeau la el, familiar, imediat după de veneau cele patru strofe, cu fiecare vorbă un rânjet confidenţial. Pe fruntea lui Marcellus se prelingeau broboane de sudoare. Se gândea că poate-ar fi bine să părăsească această societate veselă şi să dispară, pe tăcute, în întunericul nopţii, în care se auzeau căruţele ciumaţilor scârţâind, trosnind şi huruind

îngrozitor – şi să intre, poate, la vreun local cu fete. La urma urmelor, el de ce să nu se distreze?

Ovidiu, tu, maestrul de altă dată al artei iubirii. Ce chinuri grozave trebuie c-ai suferit ca să reuşeşti să scrii elegia aceea!

Elina stătea în faţa lui, dreaptă, plină de viaţă. Obrajii îi ardeau, cu gropiţele lor primejdioase. Întrebă, iritată:

— Ce ţi s-a întâmplat, dragul meu? Doamnele îţi duc lipsa. Fetele vor neapărat să le citeşti ceva din poeziile tale.

Marcellus o privi întrebător înainte de a face o corectură în poemul pe care-l avea în faţă. Apoi i-l dădu Elinei, zi când:

— Mai bine să-l citesc pe ăsta. Doar să n-ai tu nimic împotrivă.

Elina l-a citit de două ori. Fusese şters numele lui Calenus şi înlocuit cu Nig, încât suna aşa:

„O, Nig, soţul meu, iubitul meu, copilul meu zburdalnic1.

Elinei i-au dat lacrimile. Şi-a vârât volumul în sân şi i-a spus:

— Du-te la mine-n cameră. Vin şi eu imediat.

Şi a venit imediat. Marcellus stătea picior peste picior la eleganta ei masă de scris. Ţinea în mână chipul de marmură al lui Venus. Elina s-a aşezat în faţa lui exact ca în noaptea Saturnaliilor pe Alta Semita şi-a început:

— Am de gând să-ţi vorbesc liniştit, în detaliu, deşi numai liniştită nu sunt şi nu pot să sufăr amănuntele. Dar nu vreau, *nu vreau* scene în seara asta. Nu, nu-mi mai spune nimic. Adevărul e că te porţi nedrept şi vezi lucruri pe care nimeni altul nu le vede şi care nici nu există – doar pentru că aşa vrei tu. Gelozia e lucrul cel mai prostesc de pe lume – îşi dă seama de propria meschinărie şi nu face decât să stea la pândă să vâneze defectele celui pe care, dintr-un exces contrar de aceeaşi natură, l-a înzestrat cu merite peste măsură de mari. Ai ajuns în halul că nu mai poţi suporta să-l vezi pe Nigidius fericit şi, gata, începi să faci teorii complet stupide în legătură cu izvorul fericirii

lui.

— Citeşte poemul Sulpiciei. E concis şi plin de-nţelepciune.

— O poezie ridicolă. N-au existat niciodată şi nici nu vor exista femei capabile să scrie poezie. Tu ar trebui să ştii asta mai bine ca oricine. Ar fi grozav de distractiv să-l vezi pe Nig umblând de colo-colo posomorât la faţă. Hai să fim rezonabili, dragă Marcellus. Mâine dimineaţă am să te anunţ printr-un bilet unde ne putem întâlni ca să lămurim lucrurile. Ai s-ajungi să-ţi dai seama cât ai fost de fără cap în treaba asta.

Marcellus zâmbi cu subînţelesuri:

— Toate poveştile mincinoase încep aşa. Am făcut odată o călătorie în Thessalia ca să rezolv nişte afaceri ale lui taică-meu. Şi de câte ori avem noi doi de „lămurit lucrurile”, totul se termină cu demonstrarea faptului că n-am procedat bine, că sunt iraţional şi insuportabil. E o tehnică de apărare, cam neplăcută, oricum.

Elina suspină, resemnată:

— Mă aflu între lup şi copoi. Crezi că mie îmi face plăcere? Şi pe urmă, să nu-ţi închipui că Nig e chiar aşa de bine dispus pe cât arată. Numai că tot cocoşul cântă pe grămada lui de bălegar.

Privind atentă în jur, Elina l-a luat de gât şi l-a rugat:

— Acum mă duc la bărbaţi, tu du-te la femei şi când vin şi eu la voi, citeşte-ne ceva din poemele tale – pe urmă o să cam fie timpul să se termine cu petrecerea. Mâine am să-ţi dau de veste. Acum să fii cuminte.

Braţele albe ale femeii cuprinzând gâtul iubitului sunt, în principiu, o armă la fel de perfidă ca o ambuscadă sau capcana pentru lupi. Marcellus a fost „cuminte”. Elina a adus volumul lui publicat de Eros. Era o ediţie de lux, pe un pergament purpuriu, cu litera de aur şi argint şi înflorituri pe margini. Marcellus le-a citit cu vocea lui adâncă, bine strunită. Era bărbat în toată firea, mai plăcut femeilor acum chiar decât în ziua aceea când fusese la călărie, pe Câmpul lui Marte, în pelerina ca hiacintul iar inimile de fecioare se rostogoleau dinainte-i, să le sfărâme

calul în copitele date cu lac. Chiar şi Alias, care era înclinată să critice tot ce nu ţinea de comunitatea egipteană, s-a lăsat cuprinsă de entuziasmul general.

Convivii s-au risipit abia spre ziuă.

Marcellus se gândea că-n seara aceea fusese victima a cel puţin două predici bine intenţionate, una din partea lui Rufus care, în limbajul său direct, lipsit de pretenţii, îl învinuise de necinste şi cealaltă din partea Elinei, calificându-i purtarea ca nedreaptă şi iraţională.

Îi era dat să suporte şi o a treia predică. În drum spre casă, auzi în urma lui nişte paşi ce-i păreau cunoscuţi;

când se întoarse să vadă cine este, zări silueta tatălui său, desprinzându-se din întuneric. Şeful *Curiosei* tuşea şi înjura, deşi altfel părea bine dispus.

— Am auzit c-ai citit doamnelor din poeziile tale. Vii cu mine, nu?

Deşi în ultimii ani se înţeleseseră mai bine, Marcellus nu reuşise cu niciun chip să se elibereze de autoritatea tatălui său. Trăise prea mult în umbra lui. Răspunsul lui Marcellus veni aproape ca o scuză:

— Da, le-am citit câteva. Dar nu mi-ai spus ce părere ai despre volum. Îţi place?

— Nu prea, ca să fiu sincer, mărturisi Papirius. În orice caz nu este cu mult mai bun decât ce scriu alţii în zilele noastre.

Un acces de tuse l-a silit să se oprească, iar Marcellus a folosit prilejul ca să intervină.

— În general te interesează poezia, tată?

Papirius răspunse grav, cum nu prea avea obiceiul:

— E o întrebare agasantă, mai ales din partea ta, care m-ai putut observa atâta amar de ani. Dar dacă n-ai fost în stare să înţelegi singur, am să-ţi spun că fac parte din cei cam vreo cinci sute de oameni care, dacă pot să zic aşa, *creează,* în epoca lor, poezia – şi care, din decenţă şi adânc respect faţă de artă, se abţin să scrie versuri. Pricepi? O dată într-o sută de ani, zeii trimit un om care’s. A adauge câteva acorduri la armonia universală. Pe acela putem să-l numim poet. Fireşte, ar fi mai nimerit să-i zicem

zeu. Iar noi, sărmanii – cei cinci sute – noi suntem cutia de rezonanţă. Fără noi n-ar exista muzica, ci doar nişte sunete rupte. Mă urmăreşti? Crezi tu, despre tine, că eşti un zeu?

Ultimele cuvinte au fost mai mult un şuierat, după aceea l-a năpădit tuşea pe care şi-o reţinuse. Natura uluitoare a întrebării puse de tatăl său aproape că-i masca duritatea. Marcellus răspunse rar, cu indiferenţă:

— Bineînţeles că n-am făcut decât o încercare. Oricum, însă, şi Gellius şi Apuleius mi-au lăudat volumul.

— Două garanţii minunate, pufni Papirius.

— Iar în seara asta am fost primit cu aplauze.

— Eşti bolnăvicios de modest, fiule. Ei, da, puicuţele mai-mai că şi-au dat sufletul de extaz. Incomparabil! Minunat! Divin! Ah, le cunosc eu bine – aplauze, spui.

De parcă aplauzele n-ar fi ecoul cel mai curat al neputinţei. De parc-ar însemna şi altceva decât faptul că puicuţele tale au mai gustat o dată din mult îndrăgitele lor sentimente. Şi aşa… – tuşi el violent, aproape să se înăbuşe… – şi aşa, să ţii bine minte că mâine-l vor aplauda pe altul, iar poimâine pe un al treilea. Nimic mai ieftin ca aplauzele. Ascultă-mă pe mine, dacă vrei să profiţi cu ceva, fă-ţi rost de o serie de perversiuni eficace. Întotdeauna găseşti şi un oarecare combustibil intelectual în asemenea lucruri – dar să nu fie o colecţie măruntă de răcoritoare.

— Am să mă apuc imediat de făcut colecţia – cât se poate de serios, răspunse Marcellus sarcastic. Dar ce crezi c-ar trebui să fac pentru a deveni, da, un – un zeu, cum zici tu?

Papirius rămăsese la aceeaşi atitudine:

— Da, ce trebuie să facă o cămilă ca să se schimbe în leu? Să-şi pună probabil o altă mască şi să-şi pilească bine copitele, să le facă labe de leu. Dar, ca să vorbim serios, fiule, noi doi n-am prea avut de-a face unul cu altul de-a lungul anilor. Nu e vina ta – şi foarte rar s-a întâmplat să ne potrivim. Bineînţeles, fiecare poartă răspunderea propriei… şi noi vorbim de poezie!

Papirius ezita, căutând cuvântul. Marcellus nu-şi amintea să-l mai fi văzut vreodată atât de atent la ce

spune. Fără-ndoială că dorea să se facă înţeles. Acum i se putea citi pe faţă că ideile se clarificaseră, doar modul de a le exprima era încă şovăitor.

— De multe ori uităm că poezia se află pretutindeni – în mortar, în fier, în bazalt, într-o mie de lucruri prin care încercăm să ne legăm sufletele de ţărână. Dar fiecare dintre noi va scrie un poem – îl vom face din materialul cel mai greu tangibil al pământului – din propriile noastre inimi nesupuse.

Acesta să fi fost Papirius? Marcellus asculta şi nu-i venea să creadă, iar tatăl lui îl tulbură mai adânc:

— Vezi, Marcellus – ţelul şi sensul vieţii ar trebui să-l obsedeze pe poet până la sleire – mă gândesc la puterea care zace în piatra ce se fărâmă – în pulsul sângelui şi în zâmbetul pruncului – atunci când inima ce şi-a desăvârşit versul primeşte fericita confirmare. Şi pentru asta nu cred să existe vreo formulă.

— Vrei să spui c-ar trebui să nu mai scriu poezie?

— Vreau să spun, ca iudeii, că cel ce-şi pune armura se laudă mai puţin decât cel care-o scoate.

— Dar atunci… ce vrei să fac eu?

Marcellus îşi dădea seama că e prima oară când îi cerea bătrânului sfaturi, iar bătrânul îmbătrânea cu adevărat. Papirius citind parcă gândurile lui Marcellus, răspunse, când urcau scările şi sunau la poartă, acasă:

— Drăguţ din partea ta că-mi ceri părerea – of, guta asta nenorocită. Oare oamenii aveau gută şi pe vremea Republicii? Nu contează nici cât negru sub unghie dacă scrii poezie sau nu. Să fiu în locul tău m-aş arunca în braţele vieţii – viaţa care aşteaptă departe de distracţii şi saloane. Ştii, râsul, plânsul, fierberea vieţii – să calci în picioare sau să fii călcat tu de alţii. Încearcă să te trezeşti într-o dimineaţă pe marginea prăpastiei. Şi după aceea strânge recolta – şi scrie-ţi poemul. E-atât de uşor. Al naibii de greu, ca chestie. Şi atunci aplauzele curţii de păsări te vor ajunge sus, printre zei, după ce noi, cei cinci sute, am încălzit poemul tău în inimile noastre şi l-am lăsat să sclipească în lacrimile noastre. Şi… pe Jupiter, ce

trăncăneală de beţiv.

Când a ajuns în dormitor, Marcellus şi-a pus papucii, a luat volumul lui Ovidiu şi s-a aşezat să citească atent faimoasa elegie. După ce a citit-o de două ori, a pus cartea la loc şi a recitat poemul, rar, cu voce tare. Îşi pierduse pentru el accentul acela de durere.

— Cel ce-şi pune armura se laudă mai puţin decât cel care-o scoate.

Şi înainte ca Marcellus să intre în pat, şarpele casei a venit de-a curmezişul camerei şi s-a încolăcit pe mica pată de soare care se reflecta din oglindă pe podea, în faţa uşii. Semn bun.

Lui Marcellus îi vâjâia capul cam în felul în care se aud gândacii închişi într-o cutie.

Numai printr-un noroc cu totul neaşteptat ajunsese Paul, băiatul profesorului Paulus, sub influenţa lui Jon la vremea aceea – Jon, de care *magister* Paulus se îngrozise chiar din clipa în care, într-o dimineaţă de toamnă, când bătea vântul tare dinspre miazănoapte, i s-a înfăţişat un împieliţat de şase ani – venise, cu un felinar de corn şi tăbliţa prinsă într-o cureluşă, peste umăr, ca să se lumineze la şcoala lui, cea despărţită de stradă printr-un simplu perete de pământ. În dimineaţa aceea, Paul şi Jon au luat-o primii pe coajă. Nu pentru c-ar fi făcut ceva: Paul încasase promisiunea mai demult, iar Jon pusese în coşul de mâncare al dascălului doar câteva mere putrede.

Din nenorocire *magister* Paulus avea, de când era el, credinţa că nuiaua este la fel de necesară copilului ca hrana şi îmbrăcămintea. Mai târziu, după ce s-a iniţiat în misterele creştine, natura lui bună l-a ajutat să adopte principiul mai uman al autoeducaţiei. Experienţele cu această nouă metodă au transformat şcoala într-o colecţie de curiozităţi – şoareci albi, şerpi mici, cameleoni, grauri vorbitori şi tot felul de câini pe care şcolarii erau oricând gata să-i distreze eu reprezentaţii muzicale din flaute, fluiere, clopoţei şi castaniete. La început, Paulus nutrise speranţa optimistă că blândeţea care le învinge pe toate va da rezultate şi în cazul acesta. S-a văzut însă că băieţii

făceau excepţie de la minunata regulă, iar rezultatul a fost că profesorul s-a întors, pe neaşteptate, la procedeele de altă dată. Paulus parcă uitase de sine, biciuia copiii unul pentru toţi şi toţi pentru unul, operaţiunea fiind însoţită de un limbaj ce consta mai ales din invocarea banală a zeilor pe care-i părăsise, dar nu-i uitase. Adică înjura. După aceea Paulus s-a căit amarnic: a mers atât de departe, încât a ajuns să ceară iertare băieţilor. Şi ei l-au iertat, zgomotos şi cu dojeni mucalite. Iar într-o miercuri, adunarea credincioşilor de la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina l-a văzut prosternat dinaintea icoanelor, zdrobit de remuşcare.

Jon avea o proastă reputaţie chiar de când apăruse la casa de rugăciuni pentru prima oară, la vreo doisprezece ani, aşa încât nimic din ce-ar fi spus profesorul nu mai putea schimba în vreun fel faima băiatului. Toţi erau de părere, fără să fi cercetat, că scopul venirii lud trebuia să fie vreo ticăloşie. Iar mai târziu, după plecarea nebotezaţilor, care n-aveau dreptul să participe la mistere, au descoperit în partea nesfinţită din faţa naosului un pui de arici şi atunci nu le-a mai fost greu să dea crezare scurtei descrieri a profesorului în legătură cu necazurile fără seamăn pricinuite de Jon – un fiu al Satanei – de vreme ce chiar pe el, Paulus, l-a împins de-atâtea ori în păcat.

Iar Priscilla a ridicat glasul şi a zis:

— E fiul Satanei, mai serios decât ne-nchipuim.

Ea era informată de negustorul cu chioşcul şi de cel cu păsările.

Dar Cecilia, fata care locuia în conacul din dreptul pietrei a cincea de pe Via Appia, puse capăt discuţiei chiar de la început, declarând:

— Jon e cel mai scump frăţior al meu şi nu îngădui nimănui să-l poreclească fiu de satană.

La două zile, după masa de la Nigidius, preascumpul frăţior şi-a adus aminte că promisese să-i arate lui Marcellus minunea mai presus de iubita aceea supraomenească a lui Sergius Felix. Era zi de târg, Jon,

ajutat ide Philetus, se ocupa cu achiziţionarea cârtiţelor pe care le aduceau ţăranii să ia pe de purgative, plasturi şi hapuri contra frigurilor. Mai era şi Paul pe-acolo; Jon îl folosea în chip de secretar, considerând că el însuşi ştie prea multă greacă să-şi mai piardă vremea cu chestiuni elementare, cum e limba maternă pentru omul de rând.

— Tot eşti aici, ia apucă-te să-mi scrii o epistolă, după cum ţi-oi spune, porunci Jon secretarului, care şedea la masa unde se făceau socotelile la cârtiţe. Scrie – stai, ai adus tăbliţa? Bine. E ceva foarte important. E pentru Marcellus, îl cunoşti, tipul ăla elegant şi negricios de la Banca de peste fluviu. Scrie: „Jon către Marcellus” Ai scris? Bun. Dă-i drumul: „Zeii să-ţi dea multă sănătate. Eu personal sunt bine sănătos”.

Paul scrijelea solemn, ţinându-şi limba între dinţi.

17 – Strada Săndălarilor

— Foarte bine. Stai niţel – da: „Dacă vrei s-o vezi pe cea de care am vorbit” – nu mai pune cârtiţele alea pe lângă alifia de ochi! Ţăranul le-a luat de acolo, speriat, privind la băiat…

„… de care-am vorbit… Te aştept lângă Apollo Săndălarul… Apollo… da, duminică dimineaţa, în zori”.

— Nu cumva se sfinţeşte şi el? întrebă Paul bănuitor. „Sfânt” şi „necredincios” erau denumirile preferate pe care le dădea Paul coreligionarilor tatălui său.

Jon a exclus ipoteza printr-un gest energic.

— E un mare poet. Mama Juliei spune că, de fapt, numai el şi Horaţiu contează. Doar nu-l bănuieşti pe Horaţiu că s-ar putea sfinţi. Bun – unde-am ajuns? „Duminică dimineaţa” mai scrie: „Dar bineînţeles, nu e nimic de făcut, pentru că ea nu iubeşte decât Misterele”… Stai o clipă. Se poate scrie aşa ceva?

Ca să scape de ştersul unei fraze, secretarul a apreciat că expresia este admirabilă, iar Jon urmă:

— Decât Misterele… bun. Mai departe… „cu excepţia mea, care sunt prietenul şi fratele ei”… acum să-ncheiem: „Dar vezi să nu te scoli prea târziu, şi… şi… dacă nu poţi veni pentru că te duci la Bancă… Bancă… scrie-mi pe

tăbliţă”.

Deci scrisoarea suna cam aşa:

„Jon către Marcellus. Zeii să-ţi dea multă sănătate. Eu personal sunt bine sănătos. Dacă vrei s-o vezi pe cea de care am vorbit, te aştept lângă Apollo Săndălarul duminică dimineaţa în zori. Dar, bineînţeles, nu e nimic de făcut, pentru că ea nu iubeşte decât Misterele, eu excepţia mea, care sunt prietenul şi fratele ei. Dar vezi să nu te scoli prea târziu şi dacă nu poţi veni pentru că trebuie să te duci la Bancă, scrie-mi pe tăbliţă”.

Dedesubt scribul a adăugat pe socoteala lui:

„Paul, fiul Plotinei, femeia lui Paulus *magister* a scris în numele lui Jon, care este prea ocupat”.

După ce-a închis scrisoarea cu trei sigilii zdravene, Jon i-a poruncit sclavului său Philetus se ducă la Papirius.

— Tu tot te duci cu doctorul „Ciumă” la Statua Mamuri. Poţi să te abaţi în timpul ăsta şi pe Alta Semita, să duci scrisoarea.

Philetus s-a bucurat când a auzit că trebuie să se ducă la Papirius, unde nu mai fusese de treisprezece ani. Cu un an în urmă ar fi scrâşnit din dinţi dacă l-ai fi trimis la omul care-i făcuse inelul de fier de la gât.

— Cum vine asta? se miră Jon. Nu spuneai odată că-l urăşti pe grăsanul de Papirius?

— Asta a fost atunci. Acum îi sunt recunoscător. Dacă nu mi-ar fi pus cercul la gât şi nu m-ar fi vândut…

— Bun, e-n regulă, îl întrerupse Jon, care ştia la fel de bine ca şi ceilalţi din curte că lui Philetus i-a sărit o doagă. Asta se întâmplase cu şase luni în urmă. Toţi credeau că e bolnav, impresia era confirmată de faptul că-l rugase în mai ijiulte rânduri pe Jon să-i citească din cartea lui Platon despre suflet. Dar s-a dovedit că la Platon sclavul n-a reuşit să găsească ceea ce căuta. Atunci, Philetus a căzut în melancolie – plângea tot mai amarnic. Până la urmă a sărit în cealaltă extremă, arătându-se nemăsurat de vesel. Pe urmă nu l-au mai putut opri din muncă, atât se făcuse de vrednic. Exagerările acestea l-au alarmat, de la o vreme, pe tăietorul de pietre, care-a pus în discuţie problema,

într-o dimineaţă când Philetus se purta mai prosteşte ca oricând.

— Beţiv, opină Rufus din adâncurile experienţei sale, fără să-şi ia ochii de la sardelele pe care şi le îngrămădise în faţă.

— Spune singur că i se trage din iniţierea în misterele creştine, protestă Maecius.

— Şi tu stai să crezi? puse Rufus întrebarea către o sardea căreia abia îi înghiţise capul.

— În timpurile astea nici nu mai ştieomul pe ce lume trăieşte, răspunse Maecius în numele peştelui şi plecă să-şi facă rugăciunile de diminetţă.

Afară de câteva scurte momente de melancolie, starea lui Philetus s-a păstrat în nota aceasta. Avea de două ori mai multă putere de muncă. Mătura curtea mai repede chiar decât îi trebuia lui Rufus să se repeadă până la „Patru Şipote” şi să-şi desfăşoare respectivele afaceri. Pietrişul atins de mătură lovea cazanele de unsori de parcă l-ar fi răscolit un curent de apă. Philetus era schimbat în bine din toate punctele de vedere. Făcea curăţenie în cuştile maimuţelor de câte ori era nevoie. Dacă-l trimiteai la bibliotecă să aducă *Poemele constelaţiilor* ale lui Calpurnius Paso, nu umbla gură-cască să vină înapoi cu *Porumbeii* lui Stella.

Când a fost trimis la Papirius acasă, pe Alta Semita, s-a întors într-o oră jumătate, cu scrisoarea închisă neglijent într-o singură pecete. Pe partea rezervată răspunsului sta scris în caligrafia mare, elegantă, funcţionărească a lui Marcellus:

„Voi fi la locul respectiv duminică dimineaţa”.

Duminică dimineaţa Marcellus se afla la locul de întâlnire. Dar între timp avusese o discuţie cu editorul său, librarul Eros, despre propriile lui poeme, la care lucrau pentru multiplicare treizeci de sclavi şi, fireşte, în egală măsură despre Caecilia.

Eros era proprietarul celei mai înalte case de pe stradă şi pe acoperiş amenajase o grădină doar atâta, vorba poetului, cât o putea acoperi o aripă de fluture. Dar

ce grădină! Chiar din primele zile ale primăverii era ca un poem de flori şi de parfum – sau, şi mai exact, ca o pernă albastră lucind şi scânteind în soare şi vânt. În decorul acesta Eros însuşi părea aproape cucernic, atât de frumos se avântau vârfurile tufelor ciufulite care-i ţineau loc de păr. Cu toate astea Eros era considerat un bărbat ursuz şi impulsiv, cu un temperament violent, ţepos ca smocurile de pe cap. Când se întâmplă să-l întrebe vreun străin dacă e roman, el răspundea dispreţuitor: „Nu, sunt napolitan”, deşi nu mai fusese la Napoli de douăzeci de ani. Nici pe Marcellus nu l-a iertat când acesta a făcut observaţia că Roma arată sărbătoreşte pe vreme frumoasă.

— Ah, ar trebui să vezi Napoli, răspunse Eros. Roma nu e mai brează ca un ciolan uscat de vacă zvârlit în drum. Nu cred că e pe lume fir de praf care să nu nimerească aici.

Numai că Marcellus venise să afle dacă Eros ştia ceva despre Caecilia şi despre familia ei, nu să-i asculte părerile despre oraşe. Eros îi cunoştea. În general cunoştea foarte bine oamenii pentru că, spre deosebire de Sergius Felix, el era un membru activ al *Curiosei.*

— Bineînţeles că-i cunosc pe Caecilii – e vorba de ramura cea mai de soi. Mai de demult pretindeau că se trag din zei. Seneca vorbeşte de unul Quintus, care-a murit acum vreo două sute de ani peste măsură de bogat. Şi Cicero îi pomeneşte numele – un cămătar în stare de orice, care nu l-ar fi împrumutat nici pe frate-său cu o para sub unu la sută pe lună. Avea o casă şi-un parc pe Quirinal, dar cea mai mare parte din timp stătea la reşedinţa de ţară, la mila a cincea, lucrând la registrele de contabilitate. O brută incurabilă, a fost prea zgârcit ca să se însoare. Şi a terminat-o prost. I-au târât prin tot oraşul cadavrul legat cu-n ştreang de gât.

— Presupun că nu este tipul reprezentativ al familiei.

— Nu, bineînţeles. De două sute de ani nu s-a mai născut în neamul lor vreun individ caracteristic. Acum au căzut în cealaltă extremă.

Marcellus părea nedumerit.

— Întâmplător am aflat, printr-o cunoştinţă care colaborează neoficial la încasarea impozitelor – o delicată aluzie la *Curiosa* – că astăzi averea familiei nu e prea înfloritoare. O generaţie strânge, alta risipeşte. E ceea ce numeşte prietenul meu filosoful, Rufus, legea compensaţiei. Rufus risipeşte, cât poate el cu slabele-i puteri, mai mult în pliscul elrciumarilor. Bănuţii Caeciliilor se pierd mai ales cu cerşetorii, profeţii şi tot felul de lepădături.

— Depinde, probabil, ide fire şi de gust.

— Şi de sete.

— Iar pe fată – nu-mi aduc aminte cum o cheamă – o cunoşti?

— Da, din vedere; e clienta mea. Gust indiscutabil – vreau să spun indiscutabil prost. I-am trimis, de probă, un Ovidiu – ediţie de lux. Mi-a înapoiat cartea fără s-o fi deschis, cu o explicaţie concisă, amabilă şi detaliată a motivelor pentru care o socotea nepotrivită; toate constatările erau făcute după ambalaj. Tineret răzvrătit! Niciun respect pentru tradiţie şi autoritate. Bigotism în loc de pietate. Dispreţ faţă de temelia pusă de înaintaşi. Iar frumoasa Cornelia Stella Attica e dintre cei mai răi…

— Aşa o cheamă?

— Aşa-i înregistrată. Da. Unii îi zic, în glumă, Sfânta Caecilia, ca s-o deosebească de o Caeoilie mai profană.

I-am spus de multe ori lui taică-tău c-ar trebui să ne bucurăm că mai există şi tineri ca tine. Oameni cu respect pentru virtute, pentru tot ce ne-au transmis strămoşii. Viaţa imperiului nostru de ei depinde. Doar dacă te-ai hotărî să-ţi întemeiezi o familie! E trist să vezi cum necredincioşii se înmulţesc ca şobolanii, iar noi, ceilalţi – pur şi simplu dispreţuim porunca şi nu ne-nsurăm deloc, sau facem numai doi copii şi nici pe-ăia nu reuşim să-i creştem. Notează că la zece născuţi supravieţuieşte cam unul din doi.

Pe Marcellus nu-l interesau părerile librarului despre eugenie. El era preocupat de o anume persoană şi familie şi zise, ca din întâmplare:

— Dar cum arată această Cornelia Stella Attica?

Lui Eros îi sclipiră ochii:

— Cum arată? Scundă – scundă, încât trebuie să se urce pe-o ladă de măsline când vorbeşte la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina. Altfel, foarte frumoasă, faţa ovală, trăsături delicate, ochii cenuşii, sprâncene uşor arcuite, nasul drept, gura potrivită cu buzele nu prea cărnoase. Ei, ai putea s-o recunoşti? Nu, dar mai e ceva, fata asta are, ea să zic aşa, o lumină în ea. Înţelegi?

Marcellus făcu semn că da, iar librarul urmă:

— Dac-aş pune un stenograf de-ai mei să înregistreze, cuvânt eu cuvânt, ce spune ea şi după aceea să compar cu ce spune, de exemplu, nevastă-mea sau oricare altă femeie, probabil că nu s-ar observa nicio diferenţă; dar când deschide ea gura să vorbească, o ascultăm fermecaţi cu toţii. În schimb când îşi dă drumul la limbă Lucreţia mea, vorbele ei nu au mai multă putere decât să supună fetele de la bucătărie.

Marcellus încuviinţă iar. Pentru Eros faptul nu era nou, dar, spre completare, merse mai în adâncime:

— Sunt unii filosofi sau predicatori pe la casele de rugăciuni care pot debita tot felul de idei demodate, şchioape şi zbanghii, încât eşti gata să-i iei drept tineri foarte luminaţi la minte. Alţii spun lucruri noi şi destul de neobişnuite, dar ascultătorii se plictisesc aşa de tare, încât numai că nu le-ar suci gâtul, să tacă odată. E V/0 rba de acelaşi lucru aici, privit din alt unghi.

Marcellus a schiţat un zâmbet discret, recunoscând influenţa lui Papirius asupra procesului mental al librarului.

Jargon Argiletum – Marcellus îl ştia foarte bine. Chiar şi bunica luase câte ceva din el. Dar modul ei de gândire era incontestabil de tip Alta Semita.

— Iar în rest, cea mai bună sursă de informaţie ar fi băiatul doctorului, Jon, îl cunoşti tu, încheie Eros. După câte-mi dau seama, el îi priveşte pe Caecilii ca pe familia sa de adopţiune.

Şi cum spuneam, duminică dimineaţa Marcellus era

la locul de întâlnire. Fusese foarte punctual, totuşi Jon şedea la picioarele lui Apollo, cu o expresie plină de suferinţă şi reproş. Dacă nu ştiai că Philetus pândise o jumătate de oră la colţul străzii pe unde trebuia să vină Marcellus şi când l-a zărit, s-a dus glonţ să-l trezească pe Jon, iar Jon abia apucase să-şi arunce hainele pe el, ai fi putut crede că băiatul petrecuse toată noaptea la picioarele statuii.

— N-ai aşteptat, nu-i aşa? întrebă Marcellus, cerându-şi amabil scuze pentru ceva de care nici nu era vinovat.

— Prea puţin, răspunse Jon pe un ton care nu se prea potrivea cu vorbele. Apoi, cu o voce mai dulce:

— Ei, acum te duci să te faci galileean?

Întrebarea putea fi luată drept obrăznicie, ţinând seama de diferenţa de vârstă dintre ei. Însă Marcellus, care-şi potrivise bine de-acasă ochelarii de protecţie ai scepticismului faţă de dogmă, întrebă, netulburat:

— Ar fi chiar aşa o nenorocire? Sora ta – cum îi ziceai? e galileeană, da?

— Rhod. Sau Rhodope. Cu femeile e altceva. Femeile sunt gata oricând să aibă de-a face cu Misterele.

— Nu vrei să-mi spuii cum să mă port? interveni Marcellus, care găsea că nu se aflau în locul cel mai potrivit ca să poarte o discuţie de principiu despre inconsecvenţa femeilor.

Jon răspunse, protector:

— Să faci tot ce fac eu şi să ai grijă să nu râzi de părintele Hyaainth. Tatăl Marciei. E eunuc, el ne muştruluieşte mereu şi predică despre profeţi în locul lui Rab Chanina. Când vorbeşte, îşi smuceşte capul cu bărbia în sus, cum face găina când bea apă. Ai pomenit ceva mai caraghios?

Jon a tot sporovăit aşa până-au intrat în tinda casei de rugăciuni. Aici, băiatul parcă şi-a schimbat dintr-odată pielea; brusc, deveni tăcut pe cât fusese de vorbăreţ până atunci. S-a îndreptat spre fântână, ca unul de-ai casei şi i-a şoptit lui Marcellus să facă întocmai. Începu să se spele pe

mâini: „ca să ridice mâinile curate către Domnul, la rugăciune”. Asta servea şi ca gest de apărare împotriva demonilor. Operaţia era mai serioasă decât stropitul cu! amuri muiate în apă, pe care-l ştia Marcellus de la temple. Şi ce dacă? Cineva a deznodat două funii – Marcellus i-a văzut mâinile reflectate în apă – făcând loc cât să treacă un om. Treaba asta o făcea un oarecare Pegasus, un fel de supraveghetor care altfel mai şi umbla haimana pe uliţi. L-a cunoscut imediat pe Marcellus şi l-a salutat cu însufleţire. Marcellus se simţea destul de prost la gândul că aici avea să facă probabil şi alte asemenea cunoştinţe.

Atmosfera nu era mai îmbucurătoare în vestibul, unde, în unele duminici veneau şi câţiva nebotezaţi. Primul care l-a salutat, voios, a fost Philetus. După aceea, încurajate de exemplul său, au urmat trei saluturi familiare şi camaradereşti – erau trei slăbănogi obraznici, atât de învăţaţi cu viaţa în aer liber, mai ales cu trândăvia în colţuri mai retrase de prin Argiletum, încât Marcellus i-a asemuit cu nişte veveriţe în cuşcă. Pe lângă ei stătea, sfioasă, o sclavă cam şleampătă; înfăţişarea femeii dădea impresia că fusese multă vreme servitoare la o casă mare. Marcellus ştia că o mai văzuse, dar nu-şi aducea aminte unde. Imediat au mai prins curaj şi alţii: o doamnă care ar fi putut servi foarte bine sculptorilor ca model pentru zeiţa fertilităţii – se spunea despre ea că fusese doică la doi senatori; un omuleţ cu nasul coroiat, care era sau fusese toboşarul unui astrolog; şi după ce s-au aşezat printre bărbaţii căsătoriţi, un domn cu expresie de manechin şi-a deschis sufletul către Marcellus, care atât a putut înţelege, că necunoscutul „hrănea douăzeci de sclavi şi un câine”.

Iată unde se afla Marcellus: bărbat distins, cu cont deschis la bijutier şi credit nelimitat la croitor, un om pe care-l enerva orice gest necioplit şi orice mână transpirată. Iar în jurul său, o numeroasă adunare de femei în veşminte ieftine, înflorate, care se cunoşteau între de – şi tot felul de bărbaţi la care te-ai fi temut să nu-şi uite de sine şi să se scobească în nas chiar aici, în sanctuar.

O femeie s-a îndreptat către Marcellus şi s-a aşezat

lângă el. Avea în mână un glob de cristal de rocă, din cele pe care le ţineau femeile vara, să-şi răcorească palmele. Lui Marcellus îi displăcea detaliul, pentru că nu era atât de cald încât să fie nevoie de asta. Aşezându-se lângă el, femeia păcătuia împotriva obiceiului care cerea ca în timpul serviciului divin bărbaţii şi femeile să stea separat, dar asta n-o privea pe ea – fiindcă purta la gât un obiect şlefuit în formă de cruce, dintr-o piatră numită ochiul pisicii, care reflecta lumina. Crucea aceasta discret scânteietoare era însemnul diaconeselor. Aceasta era sora Petra. Şi cum dispunea de o inepuizabilă forţă de iniţiativă, în pauzele din timpul serviciului divin se ocupa de sufletele proaspăt convertite, încercând să le facă să se simtă ca acasă.

Marcellus contempla înfăţişările simbolice ale animalelor – miei, peşti, porumbei, care cu timpul luaseră locul amestecului de îngeri şi cupidoni de pe pereţii casei de rugăciuni. Nu erau decât întruchipări convenţionale, cum sunt în general capabili să facă învăţăceii mai dotaţi de la arte frumoase. Şi totuşi, era ceva în de care-ţi dădea impresia că această naturaleţe infantilă apărea, de fapt, intenţionat – o anumită îndemânare te făcea să le suspectezi de afectare. Era mai ales un peşte – nu un peşte căruia să-i poţi da nume, ci un peşte universal, cum l-ar desena oricine dacă i s-ar cere să-l facă pe loc – era aproape o torpilă, cu înotătoare deasupra şi dedesubt, cu o dungă puternică pe toată lungimea şi mustăţi sub buza de jos.

— E simbolul Mântuitorului, se auzi o voce de lângă Marcellus. Dădu cu ochii de sora Petra, care se uita la el.

Atunci observă că femeia avea o mustaţă mare, cenuşie şi ochii apoşi. Marcellus făcu un semn de aprobare.

— Ar trebui să-l cauţi pe Mântuitor, a adăugat ea. Ochii roşii pe margini vădeau marele devotament faţă de idee.

— Sfatul femeilor sau e prea scump, sau e prea ieftin, şopti Jon, distinct şi gânditor. Era un aforism pe care-l ştia

de la bibliotecarul Templului Păcii şi în care credea cu tărie. Marcellus a încuviinţat iar şi bătrâna diaconeasă i-a zâmbit încurajator, considerându-i gestul o consimţire.

— Văd că ai o părere bună despre băiat, insinuă ea, arătând cu creştetul spre Jon.

Marcellus simţi un junghi în adâncul inimii, unde păstra amintirea unui copil micuţ, cu ochii negri, care clipeau fără să vadă nimic.

— Nu pot să-l sufăr pe puştiul ăsta, răspunse el politicos. Venerabila femeie l-a privit speriată şi neîncrezătoare şi s-a îndepărtat bombănind.

Dar iată că lângă banca lor a apărut minunea pe numele întreg de Cornelia Stella Attica Caeciliana.

— Salve, Rhod, şopti Jon. Iată-l.

Euphemus, bătrânul portar de pe Alta Semita, avea obiceiul enervant să-şi exprime părerile în formulări bizare, într-o anumită împrejurare a spus despre poeţi că „sunt oameni care simt sufletul lucrurilor” şi a adăugat:

— Câteodată se-ntâmplă să scrie versuri.

O muscă nu e mai fericită când se recoltează mierea decât era Euphemus când îi reuşea o imagine. Îl amuza teribil să-şi observe ascultătorii cum se apropie de ea, ca pisica de-o omidă păroasă. S-a distrat grozav observându-l pe Marcellus care, după cum ştim, suferea de iluzia că scrie poezie.

De fapt, în cazul lud Marcellus, zeflemelele lui erau neîntemeiate, pentru că Marcellus avea o fire deosebit de sensibilă faţă de oameni, chiar şi faţă de animale – dar mai ales faţă de oameni, deşi la unii nu simţea decât că-l enervează cu trăncăneala lor fără măsură. Îi plăceau mai ales oamenii amabili. Totuşi, niciodată nu înregistrase cu asemenea acuitate prezenţa vreunei fiinţe omeneşti cum i s-a întâmplat cu fata aceasta. Prezenţa ei îi dădea senzaţia linei contopiri fizice şi se întreba dacă e doar o pornire din el însuşi, sau poate o atracţie reciprocă.

Avea dinainte-i un suflet. Pentru cei care nu agreează cuvântul suflet – şi aceia au nevoie de compătimirea noastră – putem foarte bine să-i zicem principiu. Ceilalţi

din vestibul erau, în mare parte, nişte pachete de funcţii, neinteresate de conţinutul celor de alături. Erau ochi, urechi, guri şi mâini care acţionau independent unele de altele, ca nişte copii vagabonzi. În mijlocul anarhiei lor organizate stătea însuşi principiul, prea puţin tulburat de învelişul material, de faţă, păr, umeri, mâini, de tot ce intră într-un nod de funcţiuni şi provoacă o suferinţă direct proporţională cu măsura frumuseţii formale; pentru simţurile mai puţin şlefuite ale observatorului, aici se ivea darul ales. Iar principiul acesta îi zâmbea lui, lui Marcellus, cu surâsul acela care se acordă ca distincţie, ca onoare la care merită să râvneşti din toată inima.

Zâmbetul ei nu era ca al celorlalţi oameni. Mai întâi răsărea pe buze, întârzia o clipă călcând parcă apa şi se cufunda iar în adâncuri. Când nu mai rezista fără aer, apărea din nou la suprafaţă, cald şi mut. În acelaşi timp surâsul parcă-i respira în priviri şi părea că vibrează până în vârful degetelor.

L-a cuprins pe Jon cu stânga de gât, iar cu dreapta îi mângâia, duios, părul. Tot ridicând şi coborând privirile, i-a adresat lui Marcellus câteva fraze. S-a interesat dacă Jon spusese că ea a citit poemele cu multă plăcere şi că spera să aibă prilejul de a-i cunoaşte pe Marcellus mai îndeaproape. Ce spunea ea nu depăşea, în mare parte, ceea ce-ar fi putut spune şi el, ca bărbat, dar ea părea că nu se supune regulilor obişnuite, se purta ca o regină care acordă favoruri unuia dintre supuşi. În timp ce conversau, până să apuce Marcellus să dea vreun răspuns lămurit, s-a repezit între ei un bărbat gras, a sărutat-o pe Caecilia cu toată căldura şi a luat-o cu el spre altar, lăsând-o, totuşi, la fecioare, iar el s-a dus spre strană. Nu era prea înalt şi, ca să zicem aşa, era destul de rău construit, cu obrajii fleşcăiţi şi palizi, cu ochii inexpresivi, cu urechile clăpăuge şi picioarele ţepene. Când s-a aşezat – sau, mai exact, când s-a prăbuşit – în genunchi, parcă s-ar fi auzit o cărămidă picând într-un hârdău cu apă.

— Of! Boşorog tâmpit, gâfâi Jon. Iar când Marcellus s-a uitat la el, întrebător, i-a explicat:

— E părintele Hyacinth, tatăl adoptiv al Marciei.

Când, în sfârşit, Marcellus şi-a revenit destul ca să se poată gândi cum avea fata părul, blond sau negru, şedea la „Patru Şipote” cu agentul secret Istacidius şi cu Paetus, bătrânul ştirb, purtătorul de cuvânt al prezicătorului. Trecuse o oră de la întâlnirea cu Caecilia şi Marcellus ar fi preferat să fie singur cu Jon, care umbla prin tavernă ca la el acasă – era doar prima lui locuinţă la Roma.

Marcellus simţea că n-are nimic comun cu cei doi, mai ales cu Paetus cel neprietenos ca o vatră fără foc. Caraghiosul ăsta distrase societatea în seara când Elina sărbătorea plecarea lui Arnuphis ca preot al armatei. Vorbii lui era un fel de bâzâit nazal – specialiştii spun că asta se trage din polipi sau de la vălul palatului. L-a văzut pe Marcellus ieşind de la casa de rugăciuni a galileenilor şi treaba asta, zicea el, îl amuza dar îl şi întrista. Când n-avea la îndemână nişte autorităţi, Paetus punea în bătaie artileria grea numită „toţi oamenii cinstiţi”, sau mortierele şi mai grele „toţi oamenii cu judecata sănătoasă”.

— Toţi oamenii cu judecata sănătoasă au căzut de acord că trebuie făcut ceva împotriva creştinilor, spuse el cătrănit. Ceva radical. Să nu împingem blândeţea prea departe.

— Fleacuri! spuse Istacidius, fiu credincios al lui Isis.

— Am trăit să te văd şi pe tine, Marcellus, dudindu-te la o casă de rugăciune – să nu uit să-i spun Elinei.

Bătrânul se lovea eu palmele peste coapsele slăbănoage, vesel nevoie mare, la gândul surprizei ei.

— Vom trăi să vedem tare multe, spuse agentul secret.

— Până să ne dăm noi seama ce se-ntâmplă, ne şi trezim cu Marcellus galileean.

— Prostii, exclamară Paetus şi Marcellus deodată, după care Paetus s-a aplecat confidenţial către Marcellus, întrebându-l cu o strâmbătură:

— Eh, fetişcana aia, nu?

Şi i-a dat un ghiont, explodând de râs, mai-mai să se sufoce. Chiar şi Istacidius, rezervat, şi-a îngăduit un

zâmbet, dar numai atât. Pe urmă a început să ciocănească în masă cu o cutiuţă de pene de scris, exclamând ameninţător:

— De data asta necredincioşii vor fi puşi în afara legii. Până la Saturnalii scăpăm de ei.

— Parcă n-aş crede.

Lui Marcellus nu-i venea să creadă. Ameninţări de-astea mai auzise de atâtea ori. Detectivul însă şi-a încrucişat mâinile într-un gest care exprima inevitabilul.

— Pun capul jos, exclamă. Până la sfârşitul anului vor fi spulberaţi ca un cuib de şobolani. Tu ce crezi, Paetus?

— Pun şi eu capul, dacă-ţi e de vreun folos, bălmăji bătrânul teolog. O tărtăcuţă bătrână şi consumată. Şaptezeci şi nouă de ani. A fost odată un cap foarte frumos, se scurgeau ochii fetelor după el. Da, ce e drept, necredincioşii l-au omorât pe „Şoimul" cu blestemele lor, lua-i-ar dracu'! Galileenii merită o lecţie serioasă, ca să nu fim obligaţi s-o luăm iar de la capăt.

— Să-i ia toţi dracii pe creştinii care i-au făcut farmece „Şoimului", a intervenit Istacidius, care în afară de meseria lui, mai avea o pasiune mistuitoare – caii, alergările. Circul. Ce zici? şi s-a întors spre Marcellus.

Tu ţii cu verzuii.

— Şi de ce nu-l găsiţi pe vinovat? întrebă Marcellus.

— O să punem noi mâna pe el cât ai zice peşte, l-a asigurat detectivul, confidenţial. Avem două indicii noi, dar asta să rămână între noi. Mai ai răbdare câteva zile – şi dup-aceea Dumnezeu să-i miluiască pe creştini!

Marcellus n-a mai ascultat. N-a fost atent aproape deloc la momentul când Paetus l-a chemat pe Jon şi i-a oferit o slujbă nostimă şi bine plătită, responsabil cu recuzita şi paj la sucursala ghicitorului Alexandru de la Templul lui Isis.

— Brună sau blondă? se-ntreba Marcellus. Ar fi putut să afle de la Jon, dar băiatul era prea ocupat cu Paetus. Şi la urma urmelor – era o fată frumoasă şi-atâta tot; parcă nu se găseau destule fete frumoase pe lume. Parcă Elina nu era cu mult mai demnă de atenţie, dacă e vorba pe-aşa.

Marcellus s-a dus acasă singur. Era tulburat. Judecând după simptome, motivul nu era în afară – însemna, deci, că se afla în el însuşi. Poate dragostea. Absurd! Şi s-a hotărât să-şi îngăduie plăcerea de-a o întâlni pe Elina cât mai curând. Dar avea mereu senzaţia aceea de nemulţumire. Iubirea, când e iubire, nu poate fi chiar de proastă calitate dacă o face pe victimă nemulţumită de ea însăşi; n-am exagera să spunem că Marcellus pusese piciorul în seara de la şa. Din primul moment al revelaţiei, începutul dulce-amărui, el s-a apucat, inconştient, să exploreze la întâmplare sedimentele experienţei sale erotice. Era o muncă de arheolog: de la relaţiile cu Elina, artificiale şi comune, la suita strălucitoare de femei aproape ucitate, până la Ruth. Cele mai multe amintiri îi veneau în minte fragmentar, printr-un filtru ireal parcă. Doar câteva întâmplări, dintre cele mai banale, se păstrau limpede – aceea din Cartagina, de exemplu, de pe Strada Meşterilor Scutieri, când a întâlnit o fată nemaipomenit de frumoasă. Fata i-a zâmbit şi Marcellus a prins-o de tunică, s-o ia cu el. Dar când a scos, cu mâna cealaltă, nişte bani ca să-i dea, ea l-a plesnit de i-au căzut toţi banii pe jos. Fata şi-a văzut de drum, cu o prestanţă de vestală şi el a rămas în urmă, să se consoleze cu hohotele de râs ale trecătorilor. Îşi aducea probabil aminte o întâmplare atât de caraghioasă pentru că era singura palmă primită vreodată de la o femeie, iar acum îşi spunea: „Sărmană Romă! închipuie-ţi să te duci, bărbat în toată firea, să încasezi o palmă tocmai în Africa!”

S-a oprit la femeia copil, soţia lui de taină, dulcea şi materna iubită Nefertiti, cea cu inima curată, ea, ale cărei buze înfloreau din nesfârşitele nopţi când l-au învăţat, vers cu vers, înflăcărată şi patetica sărbătoare din Cântarea Cântărilor. Parcă se auzea aievea, repetând cuvintele prin care îndrăgostitul imploră graţia iubitei sale, mai auzea încă, limpede, prin ani, şoapta ei voioasă: „Perină de mirt este iubitul meu, noaptea întreagă între sânii mei se ascunde”. Dar aici, chipul luminos al lui Ruth s-a destrămat ca fumul şi i-a luat locul chipul Caeciliei. Era

gravă şi prietenoasă, de o prietenie oarecum distantă, care aducea mai mult a tristeţe şi spunea, răbdătoare: „Este scris!” La casa de rugăciuni tot aşa vorbise, urcată pe o lădiţă. Marcellus nu mai ştia ce a zis ea că e scris, dar s-a hotărât să-şi împrospăteze memoria cu prima ocazie.

Fericit bărbatul fără noroc în dragoste.

Din pesimismul antic

Se apropia I martie, iar la Roma chipurile băieţilor căpătau tot mai mult o expresie de îndârjită suferinţă, încât te-ai fi putut îngrijora de-a binelea dacă nu cunoşteai fericitul motiv al durerii lor. Se pregăteau pentru Ziua Mamelor. În ultima zi, mai ales, se arătau şi alte semne: îşi dădeau cu cerneală de toate culorile pe degete, pe haine şi pe faţă, fără să-i certe nimeni; dimpotrivă, curgeau cu mare dărnicie prăjiturile şi încurajările, deşi n-ai fi bănuit că oamenii mai vârstnici au vreo idee de faptul că la vremea aceasta se năştea poemul închinat mamei; chipurile juvenile erau umbrite de chinurile facerii.

Băieţii sunt practic întotdeauna cinstiţi. Bineînţeles că li se mai întâmplă să pună mâna pe lucruri care nu le aparţin. Tot aşa, câteodată ajung să spună lucruri care nici nu s-ar fi putut petrece. Le fac însă pe toate cu inima curată. Şi greu i-ar fi trecut prin cap unui băiat să fure poezia pentru mamă, fie ca ispita să n-ajungă atât de departe. În realitate, poemul era de fiecare dată absolut original, doar că începea invariabil cu „De-aş călători la marginile lumii”, cuprindea afirmaţia veche de când lumea: „Răsărit sau apus, nicăieri nu-i ca acasă” şi se încheia cu „Măicuţa mea prea iubită”. Iar mamele, la rândul lor, îl stropeau cu lacrimi sincere şi-l puneau deoparte an de an, în credinţa nezdruncinată că inimosul lor băieţaş se va întrece, la timpul său, cu marii poeţi de altă dată – Vergilius, Horatius, Catullus şi toţi ceilalţi şi că, în unele privinţe, îi va învinge chiar.

Însă Jon avea motive să facă excepţie de la regula de onestitate a jocului. În primul rând, avea un talent poetic foarte redus. Şi asta pentru că scria aşa cum vorbea şi de vorbit nu vorbea de loc poetic. În al doilea rând avea un

mare aliat în omul de la chioşc – spre deosebire de Jon, acela era gata oricând să-şi strunească lira şi să facă versuri. Versuri de cununie, de înmormântare, versuri la îmbrăcarea togii virile, versuri la facerea şi desfacerea logodnelor, versuri de Saturnalii şi de sărbătorile meseriaşilor. Acesta era un sector aparte al afacerilor sale, foarte serios chiar, aşa încât nu era mai mare lucru pentru el să compună o poezie pentru mamă decât să se scarpine la ceafă. I-a spus lui Jon că-i poate face un poem cât de la Roma la Ostia. Totuşi, din motive practice, au căzut de acord până la urmă să-i dea o şax-jă de douăsprezece strofe a câte opt versuri, pe care mai târziu Jon le-a împărţit în două – primele şase strofe i le-a dat lui Paul pentru mama lui şi pe celelalte le-a oprit el, pentru Pomona. Astfel înarmaţi, au ajuns şi ei la I Martie – Ziua Mamelor.

Ziua a sosit – sau, mai sărbătoreşte spus, a răsărit – exact aşa cum se cuvenea: întunericul nopţii era cuprins de o pâclă deasă, după ce s-a luminat de ziuă, o ceaţă cenuşie a mai persistat vreo oră; pe urmă, un sfert de oră ceaţa a lunecat văluri-văluri şi, în sfârşit, soarele, străluci peste legiunile de mame care aşteptau omagiul feciorilor lor, peste tot atâţia taţi, reduşi în această zi la situaţia de spectatori şi peste de două sau de patru ori mai mulţi băieţi cu inimile palpitând de hotărârea de a face fapte mari şi bune, prin care într-un fel sau altul să înlăture piedicile şi greutăţile din calea mamelor lor – cel puţin în această însemnată şi deosebită zi. Da, a declarat Jon, în măsura în care depindea de el, ziua aceasta va lăsa urme în viaţa mamei sale.

— Pomona, dacă vrei, poţi să-mi tai capul, declară Jon.

— Asta vrea să fie un fel de cadou, nu? observă Pomona. Dar deocamdată mai bine să-l lăsăm la locul lui. Ce-ar fi dacă până una-alta mi-ai face serviciul să aduci o cană cu lapte?

Jon a strâmbat din nas – o mişcare reflexă, de care nu era conştient. Pe urmă şi-a revenit.

— Nu s-ar putea duce unchiul Phil? întrebă, să vadă dacă-i merge. Pân-atunci, eu m-aş spăla. Ştii ce mi-ai spus ieri, să mă frec bine de tot.

Pomona tăcu. În timp, se obişnuise cu târguiala lui Jon la treburile gospodăriei. Jon, în picioare, a urmărit câteva clipe, un stol ciudat de vrăbii care se cuibăriseră pe acoperişul pavilionului de maimuţe. Erau nişte păsări gingaşe şi vesele, fluturau ca hârtia când arde şi se carbonizează. Vreo cinci din de se hârjoneau într-o băltoacă, îşi vârau ciocul în apă şi se scuturau, aruncând stropi împrejur. După aceea Jon a luat cana, şi-a vârât banul în gură şi a zbughit-o pe uşă. Curând s-a auzit un strigăt ascuţit, care însemna că băiatul ajunsese la poarta ucenicului cofetar şi atunci Pomona a scos un sul elegant de pergament şi-a început să citească; pe măsură ce citea, se şi încrunta, iar pe buze îi juca un zâmbet uşor amar. Era poemul dedicat Mamei, scris în frumoasa caligrafie a lui Jon. Începea cu versul acesta ciudat:

Dar totul se uită când spre casă iar cârmim

De-a lungul anilor, Pomona citise tot felul de poezii, surprinzătoare pe alocuri. Nu-şi amintea, totuşi, să fi început vreodată cu „dar”. Pe urmă apăreau nişte idei fără legătură şi absolut nepotrivite, care nu erau deloc în stilul lui Jon. Pomona a pus documentul într-o casetă, în care se mai găseau alte cinci poeme originale, cu un cuprins plin de dragoste şi stângăcii.

— Se face mare, şi-a spus ea, cu un suspin de resemnare în faţa inevitabilului.

Rufus renunţase la clientela lui şi se asociase cu Maecius. Afişul semănând cu chipul omului din Neanderthal fusese înlocuit cu un şarpe al lui Aesculapius, de culoarea oţelului, încolăcind doi şoricei ruginii. Acesta era semnul celor din corporaţia doctorilor de ciumă. Afacerea a luat avânt mai ales după ce Rufus a descoperit, credea el, că ciuma nu se lipeşte aproape niciodată de cei care s-au intoxicat vreodată cu plumb. El susţinea că cele două boli reacţionează reciproc exact ca doi câini înrăiţi, pe care-i închizi într-un canal împreună şi că plumbul ar fi

dulăul cel mai tare. Urmarea a fost că oamenii se înghesuiau care mai de care să-şi facă rost de cât mai multă otravă de plumb, încât firma lor s-ar fi descurcat foarte bine şi cu un al treilea doctor.

De fapt, nu era de dispreţuit nici prezenţa lui Jon, deşi activitatea lui se limitase până atunci la secţia de farmacie, unde făcea pilule, unsori şi fierturi de buruieni, împreună cu unchiul Phil, credinciosul lui sclav şi preceptor.

În timpul uceniciei, Jon deprinsese jargonul meseriei: dintre cele mai pe înţeles expresii erau: diatezele febrei, umorile reci, cavemitatea ventriculară, dietetica experimentală cu eructaţia iritantă sau acidă. Sfidător în simplitatea lui, Jon lansase teorii despre tratamentul erizipelului, pe care dacă le-ar fi aplicat întocmai, ajungea membru de onoare în breasla cioclilor. Concepea doctrine de patologie şi metode terapeutice de o candoare demnă şi barbară; evoluţia lui profesională a urmat, în câteva luni teribile, un curs prin care băiatul ar fi ajuns curând în stare a-i privi de sus pe oamenii de geniu, ca Hippocrates şi Platon; dar l-a împins diavolul de Ziua Mamelor să înceapă niţel meseria pe cont propriu. N-a fost decât o întâmplare cu ghinion; dar a avut consecinţe destul de grave.

Pacientul a fost Julia în persoană. De la o vreme, fetişcana aceasta îşi cam neglija treburile mai serioase – o atrăgea, ca pe orice femeie, indiferenţa pe care-o afişa Jon faţă de ea când se întâlneau întâmplător pe stradă sau prin locurile de distracţie din cartier. Cu o discreţie care-i masca destul de bine impulsul, ea îi făcuse mai multe avansuri, dar fără succes. Faptele se petreceau fie în maghernişa unde se vindeau beţe de supt –, un fel de frigărui de lemn muiate în miere închegată şi miez de nucă – fie în casa pantofarului Lucas, pe la care trecea Jon; odată, într-o pornire nebunatică a adolescenţei sale, Jon a profitat de un moment de neatenţie, când meşterul îşi vedea de clienţi şi a bătut un cui în scăunelul cizmarului, cu vârful în sus. Julia venise şi ea, să ridice o pereche de

sandale aurite care, vreo patru luni în urmă, îi păruseră lui Jon culmea rafinamentului femeiesc şi-i provocaseră anumite reacţii la inimă şi pe care, în lumina celor mai proaspete cunoştinţe, le-a definit ca palpitaţii neregulate. Dar întâlnirea de la Lucas nu i-a mai dat niciun fel de palpitaţii. Jon îşi amintea foarte bine că şi Julia râsese de el în seara aceea la Templul Cetăţii şi al lui Venus, când le-a povestit Sergius Felix despre zeiţa lui. Jon a salutat-o pe Julia cu amabilă indiferenţă şi s-a delectat în continuare cu un mic tratat grecesc despre *Inflamaţia inimii la gladiatori,* ceea ce trebuia să mascheze atacul asupra posteriorului greu încercat, dar mereu încrezător, al lui Lucas.

În drum spre casă, cu sandalele aurite în picioare şi cu celelalte împachetate sub braţ, Julia a întreprins o analiză obiectivă a vieţii sufleteşti a tânărului doctor. Concluzia şi-a formulat-o în câteva fraze sincere şi nesentimentale – fata hotărî să-l considere pe viitor un şobolan mort – decizie pe care-a respectat-o timp de două zile, până când l-a întâlnit din nou, de Ziua Mamelor, după-amiaza, în curtea zarzavagiului.

Jon nu părea să se fi schimbat cu nimic. Atunci când Julia a exprimat nişte ipoteze în legătură cu rezultatul viitoarelor alergări de la Circ, băiatul i-a răspuns cu politeţe seacă. Nici răutăţile ei simpatice la adresa lui Horus, egipteanul, n-au avut mai mult succes. Cercetându-l pe Horus mai îndeaproape, zicea ea, şi-a dat seama că e superficial, lipsit de inteligenţă şi vulgar. Jon şi-a permis să spună, cu bunăvoinţă plictisită, că sunt multe lucruri bune şi chiar admirabile în Horus. Avea cusururi evidente – faţa aceea de şobolan, îngâmfarea prostească şi laşitatea neamului – astea, sigur, nu puteai să nu le recunoşti. Dar calităţile nu-i erau mai prejos. Jon nu s-a simţit dator să le specifice. S-a mulţumit doar să-l numească băiat bun.

Absolut întâmplător, fata a reuşit să stârnească interesul lui Jon chiar când se pregătea să-şi ia rămas bun de la el. S-a scuzat că nu mai poate sta din cauza unei indispoziţii şi, spre marea ei uimire, plictisul lui a dispărut ca prin farmec, cum se ascunde pisica în frunziş. Când i-a

vorbit despre Circ, el a căscat şi nici alte probleme de interes vital pentru ţară nu-i putuseră învinge armura de apatie. În schimb, la o remarcă întâmplătoare despre indispoziţia ei, Jon n-a mai rezistat. Era agitat tot – ochii îi luceau de ardoare profesională.

— Unde te doare? a întrebat-o el, trepidând ca un soldat la semnalul de plecare al legiunii.

— Păi, cam peste tot, răspunse fata. Nu e cine ştie ce. Trece de la sine.

Jon a zâmbit cu îngăduitor dispreţ şi-a apucat-o de încheietura mâinii. S-a încruntat, buzele îi fremătau.

— Puls accelerat, constată, cu un aer îngrijorat. Mă gândeam eu. Nu-ţi merge bine deloc, scumpo.

Julia s-a uitat la el, speriată:

— Şi ce crezi, trebuie să mă duc la doctor?

De parcă doctorul n-ar fi fost chiar acolo, de faţă. O clipă, Jon s-a întunecat, pe urmă a răspuns, posac:

— Pot să te vindec şi eu, cât ai bate din palme; dar, sigur, dacă vrei să te duci la vreun şarlatan, n-ai decât.

— Da, dar tu n-ai cum să ştii ce-i cu mine.

Această desconsiderare a talentului său nu l-a clintit pe Jon. Pe moment, sufletul lui era eliberat de egoism. Urmă:

— Noi îi zicem pletoră – o formă de pletoră.

Pescuise cuvântul cu o seară înainte, pregătind plasturele papagalului în camera de lângă cabinetul lui Maecius, care consulta un negustor de vite astmatic.

— Sânge gros şi negru, înţelegi.

— Pfui! Din ce să fac eu sânge gros?

— Se-ntâmplă des la femei – şi la crocodili. Asta era o invenţie de-a lui, în întregime personală. Sigur, zise, nu te pot sili să primeşti să-ţi las eu sânge. Dar să ştii că asta e singura soluţie – doar dacă nu vrei să ţi se pună un rotocol de lipitori pe stomac.

Julia s-a cutremurat la gândul acesta şi s-a resemnat să-l însoţească pe Jon către casă. În ultimul moment, fata s-a gândit să se ducă, totuşi, la Rufus, dar Jon a lămurit-o:

— E foarte bun la ciumă, dar i-a cam slăbit vederea

pentru operaţii de-astea mărunte. Şi trebuie făcută azi, mâine-ar fi prea târziu – până mâine ţi se face sângele păsat. Şi toată treaba e un fleac. Uită-te la vechitura de maimuţă: – intraseră în curte – maimuţoiul ăla bătrân cu laba în eşarfă. Ieri i-am lăsat sânge. Acu' îl vezi cum stă şi se hlizeşte? Dragul de el!

Şi s-a apropiat să mângâie un cimpanzeu care stătea singur într-o cuşcă şi, când l-a văzut pe Jon, s-a retras repede într-un colţ, departe. Dacă zâmbet era ce se vedea pe figura animalului, te întrebai cum ar fi arătat într-o stare nefericită. Băiatul a lăsat-o pe maimuţă şi a dus-o pe Julia în magazia veche, întunecoasă, care folosea şi de cămară şi de laborator. Julia se uita în jur plină de curiozitate, iar Jon îşi găsise de lucru cu o piuliţă, făcea o gălăgie complet inutilă cu pisălogul şi se foia cum fac de multe ori bărbaţii când ştiu că-i observă o femeie. În sfârşit, s-a apropiat de ea cu nişte instrumente formidabile. Julia şi-a dat repede seama că-i vorba de o trusă cu instrumente de lăsat sânge din vremea Republicii. Jon le-a Kăsit printre vechiturile din podul casei; le curăţase şi le dăduse jos abia cu o zi în urmă, pentru flebotomia nefericitei maimuţe. Bineînţeles că nu se aşteptase la o creştere atât de rapidă a clientelei, dar cum se arătau semne că treaba are să meargă strună, Jon avea mare noroc că toate instrumentele-i erau puse la punct. Hotărî să le ţină permanent în ordine, iar acum îl bătea gândul să încerce s-o opereze pe fată de pietre. Fata întrebă:

— N-ai nimic de mâncat pe-aici?

Jon nu i-a luat-o în nume de rău. El ştia cât le interesează pe femei ştiinţele aplicate, avea experienţă cu fetele care – în lipsa lui Rufus: – dădeau târcoale laboratorului cu gândul să pună mâna pe câte ceva de mâncare sau măcar să-l convingă să le dea cu parfum. I-a zâmbit Juliei protector, i-a şters întrebraţul cu o cârpă umedă

— Precauţie antiseptică după care a rămas la fel de murdar – şi-a răspuns:

— Am o lădiţă de smochine. E pe-aici. Ai să mănânci

câteva cu scorţişoară, după ce terminăm. Sunt o minune.

După aceea a început operaţia; – până să prindă fata de veste, Jon i-a şi strâns braţul cu un şnur şi-a început să examineze reţeaua de vene din dreptul cotului. Negăsind nici vena din profunzime, nici pe cea laterală, s-a hotărât s-o folosească pe cea din mijloc – fapt pe care i l-a explicat şi fetei.

— Cea împărţită în două ramuri care se unesc la încheietură.

Dintre toate, a ales, spunea el, *vena mediana basilica*

— Dascălul lui i-ar fi zis *cephalica* – a deschis-o şi-a tras puţin sânge cu o sondă murdară. Totul s-a terminat într-o clipă, după care i-a dezlegat braţul şi s-a şters pe frunte cu dosul palmei.

— Asta a fost doar începutul, spuse el. Acum trebuie să dai pe gât hidromelul ăsta cu oţet şi untedelemn.

I-a întins o cupă pe care nu demult o golise de cele şapte lipitori din ea, şi acum o umpluse cu amintita băutură.

— Întâi aşteptăm niţel şi pe urmă facem pasul următor. De fapt ar trebui făcute patru puncţii în trei zile, dar la tine e urgent. Doar n-ai chef să aştepţi până ţi se face sângele poşircă. Ai văzut ce negru era?

Şi Juliei i se păruse cam negru. Cu toate cele întâmplate, ea avea o atitudine ştiinţifică şi încerca, prin înţelegere şi imaginaţie, să-şi deschidă drum în noul domeniu. Mai mult, nu mai văzuse până atunci alt sânge decât al cocoşeilor pe care-i sacrifica tatăl ei la momente solemne.

În timp ce ea îşi aduna puterile pentru ultimul act al dramei, Jon, neobosit, s-a repezit iar la piuliţă, cea cu care făcuse zgomot şi înaintea operaţiei şi în care acum pisa capete de muscă. După ce le-a fărâmiţat cât voia el, a topit, la un loc cu pulberea aceasta, seu, ceară, răşină, untură şi câteva ingrediente, a mai turnat o scoică de ceva verde-gri, pe urmă s-a apucat să le amestece ca să se închege. Când i s-a părut lui că unsoarea avea consistenţa corespunzătoare, a pus-o în mai multe borcănaşe cu

etichetă foarte atrăgătoare:

CĂŢELUL LUI APOLLONIUS

Unsoare de Şoim pentru vindecat gâlca numită Phoenix.

Dar a-nceput să se necăjească, gândindu-se, între timp, că de fapt era

Crema berytică, pe care a folosit-o Straton din Berytus contra atacurilor acute.

Se recomandă la epidemii.

Gândindu-se bine de tot, şi-a dat seama că nu era niciuna nici alta, ci renumitul

CALMANT

care trebuia să aibă eticheta:

folosit cu deplin succes de Pamphilos Romanul în epidemia din Megara.

Neavând însă la îndemână lista de medicamente, a lăsat deoparte titlul şi a-nceput iar să se ocupe de clientela lui particulară.

De data asta Julia nu mai era neliniştită. Ba se arăta mai degrabă glumeaţă, încât Jon se întreba dacă nu ar fi momentul psihologic favorabil să-i pună problema operaţiei de piatră pentru a doua zi. Viaţa n-avea niciun sens pentru Jon dacă nu oferea posibilitatea de a încerca o mică operaţie rapidă pentru scoaterea pietrelor. Totuşi, condus de un instinct lăudabil, s-a decis să aştepte întâi rezultatul lăsării de sânge, pentru care făcea acum ultimele pregătiri. Julia l-a privit cu admiraţie chiar şi când (; I a adus un vas enorm, cât să cuprindă sângele unui rinocer. Când Jon i-a legat din nou braţul, ea a spus, râzând:

— Nici în cele mai năstruşnice vise nu mi-am închipuit că eşti atât de priceput.

Jon a sorbit lauda aşa cum ling copiii mierea. Dar curând avea să mai vadă şi altele.

După cum se ştie, Jupiter ţine la el, pentru referinţe întâmplătoare, o tăbliţă din pielea caprei Amalthea, doica lui, tăbliţă pe care are obicei să scrie tot ce fac oamenii, bun sau rău. E probabil că Jon a luat notă proastă pentru

purtarea faţă de fata croitorului – măcar că el unul ar fi negat cu tărie; dar după ce-a pornit treaba, lucrurile şi-au urmat cursul şi primul care a fost lovit de toată întâmplarea a fost Marcellus.

Terminând ziua de lucru, Marcellus s-a dus să facă o plimbare pe Câmpul lui Marte. Vremea era foarte frumoasă, după cum se anunţase de dimineaţa şi locul era împânzit de tineri, care veniseră să se delecteze în înserarea blândă. Îi făcea mare plăcere să-i vadă pe îndrăgostiţi decorativ aşezaţi pe băncile parcului – câte doi, în cele mai multe cazuri, sau, mai rar, câte două-trei perechi pe o bancă. Şedeau acolo, plini de naturaleţe, drăgălăşenie şi indiferenţă la ce se petrece în jur, ca nişte păsări. Marcellus începu să aibă senzaţia că e de prisos în decorul acesta în care toţi se supuneau eternei legi. Se simţea nu tocmai ca un om treaz la orgie, dar, totuşi, ca unul nepotrivit îmbrăcat într-o adunare. Sau, şi mai exact, voioşia lui era ca a singuraticului ce se aşază la o masă unde ceilalţi formează un grup al lor, unit.

Picioarele lui Marcellus ştiau mai bine decât el însuşi cum să rotunjească bucuria aceasta. L-au purtat pe o cărare printre trandafirii de după Templul lui Neptun, peste drumul principal care duce la Podul lui Aelius, pe lângă Templul Bellonei şi Circul Flaminian, şi străbătea oraşul până la Strada Săndălarilor. Pe la Nigidius nu mai fusese din seara când s-a dat petrecerea pentru preotul egiptean. Elina s-a ţinut de cuvânt şi i-a trimis, chiar a doua zi, o scrisoare parfumată şi plină de făgăduinţi; dar el nu s-a putut duce din cauza unor treburi urgente şi neprevăzute şi i-a răspuns prin câteva rânduri de amânare.

Proastă idee din partea picioarelor să-l poarte într-acolo în seara aceea. Julia fusese dusă acasă cu o oră în urmă, era lividă şi scăldată în lacrimi. Au adus-o Rufus şi Philetus; când şi-a văzut mama, Julia a scos un ţipăt ascuţit şi s-a pus pe plâns – numele lui Jon se auzea din gura ei cum se bălăceşte câinele în baltă. S-a aruncat de gâtul maică-sii şi, încet, s-a liniştit, încât Elina a putut să-i pună, în sfârşit, nişte întrebări lui Rufus. Dar el, nefericitul, ce

era să mai spună? Da, era vorba de Jon.

Jon – ce?

Da: – pusese mâna – când o veni acasă, ferească-l Dumnezeu – deocamdată scăpase de pedeapsa pe care-o merita – oricât ar fi de necrezut, pusese mâna pe o trusă de instrumente pentru lăsare de sânge şi…

Elina ascultase în tăcere:

— Doamne, Dumnezeule! exclamă.

Rufus a consolat-o:

— Dar nu-i atât de rău pe cât pare.

— Nu atât de rău pe cât… şopti Elina, absentă.

— Afară de asta – Rufus s-a grăbit să profite de moment – trebuie să recunoaştem cinstit că n-ar fi tăiat-o pe lungimea asta dacă ea nu şi-ar fi smucit mâna. Ligatura este absolut corectă.

— A făcut-o dinadins, scânci Julia, care începea să-şi vină în fire. El nu suferă…

Restul s-a înecat într-un nou potop de lacrimi, iar fata a fost aşezată în pat.

Justiţia fără dragoste e un tiran inflexibil şi mohorât. Observaţia aceasta, pe care Elina o ştia de altfel foarte bine, îi pierise complet din minte când a revenit la Rufus. Doctorul era necăjit – voise s-o însoţească până în dormitor, dar nu era nevoie de el acolo. Mama, rănită, a ţinut să-i spună lucrul acesta când a apărut:

— Trebuie să mă ierţi c-am trimis după doctorul gărzilor din piaţa Nerva. E o cunoştinţă veche.

— Eu credeam că sunt nu numai doctorul vostru, dar şi prieten cu voi, obiectă Rufus. La drept vorbind, medicul familiei era Maecius, dar prietenia lor era veche, într-adevăr.

Elina l-a bătut pe braţ, cu răceală.

— Să fim cuminţi. Locul meu e alături de Julia, iar al tău, nu-ţi dai seama? alături de Jon. Ia zi, n-ai cam întârziat cu pedeapsa?

Rufus puse capăt scenei cu trufie:

— Hai să nu ne pierdem firea. Fata are să se simtă foarte bine după lăsarea de sânge.

— *Vale domine,* zise Elina.

La „Patru Şipote", Rufus şi-a adus aminte de-o placă mică, subţire, de care avea mare nevoie. Se simţea foarte bine dispus, eliberat de sentimentalisme; Elina *era* slabă cu fetişcana aceea isterică.

Femeia când îl are pe vino-ncoace, chiar şi defectele îi stau bine. Aşa era şi cu Elina. Vorbirea peltică i se acorda aproape conştient cu cerceii de chihlimbar roşu din urechi şi cu delicata moliciune a mâinilor. Glasul, mişcările, ţinuta participau la o alcătuire armonioasă. Cu o condiţie, însă: Elina trebuia să fie bine dispusă. Şi nu era, când l-a primit pe Marcellus.

Listillus, chiorul, vânzătorul de porumbei, stătuse în bucătărie să se încălzească, dar Elina i-a spus, la un moment dat, să se ducă – Julia, mititica de ea. Era foarte bolnavă.

— Dar să mai vii pe-aici, cât de curând.

Bineînţeles că acesta nu era un motiv serios să se uite cu duşmănie la Marcellus, când s-au întâlnit în uşă; şi totuşi, aşa a făcut. Marcellus şi-a dat seama, stânjenit, de situaţie şi a făcut semnul protector cu degetele înainte de a intra.

Elina se spălase pe faţă, dar încă mai era umflată şi nu-i stătea bine. De enervare, vorbea mai peltic decât în mod obişnuit.

— A trecut pe la noi Priscilla, vânzătoarea de sare, l-a informat ea pe Marcellus. A auzit-o pe Julia ţipând în curtea doctorului. Zice c-a fost înspăimântător, că nici pentru zece *sesterţii* n-ar mai vrea să audă aşa ceva.

— Tâlharul! a exclamat Marcellus, cu gândul la Jon. Dar Elinei i s-a părut că prin cuvântul acesta, Marcellus arăta mai mult admiraţie decât dezaprobare pentru ce făcuse băiatul; ea reţinu atitudinea.

— Nig s-a dus la Templul lui Isis să sacrifice lui Anubis doi cocoşi, unul galben şi unul alb. Dacă asta n-are să fie de folos, mă tem că chiar şi arta doctorului gărzii va fi neputincioasă, spuse ea zâmbind – prima oară după catastrofă – spre numita persoană, care luase loc, după ce

i-a făcut fetei un pansament. Era individul acela masiv, cu capul mic şi voce puternică de bas, care petrecuse Saturnaliile la Marcellus, în seara când a venit Jon pe lume. Doctorul a zâmbit şi el, protector, şi i-a răspuns Elinei cu un citat din Talmud:

— „Chiar cel mai strălucit dintre doctori e bun de trimis în iad”. Totuşi, a adăugat el netezindu-şi părul, nu vor fi probleme. Sigur că acum nu prea arată bine, dar i-am pus un calmant pe rană. Ţine-ţi firea.

S-au întors împreună în salon şi de data asta Elina a făcut o greşeală. Probabil că tot la fel ar fi fost şi fără toată comedia aceasta. Dar aşa, Marcellus a avut posibilitatea să facă unele descoperiri. Elina cocheta cu medicul gărzilor şi-l urmărea cu coada ochiului pe Marcellus, care era conştient de jocul ei. O observa cum îi zâmbeşte masivului, respectabilului doctor, uimit şi el, cu binecunoscutul ei surâs dezinvolt şi gropiţe în obraji. Din când în când avea parte şi Marcellus de câte un zâmbet – era ca un timbru pe micile ei fineţuri. Ciudat, se gândea Marcellus, cât coborâse Elina.

Doctorul gărzii ajunsese la grad de Ofiţer Medical Principal, fapt pentru care cei doi l-au felicitat. Elina a făcut-o într-un mod excesiv, încât lui Marcellus i s-a confirmat iar un lucru ştiut, anume că judecăţile ei erau superficiale, ca ale tuturor oamenilor de rând: când omul îşi pierde averea, iubita, degetul mare de la mână sau reputaţia, înseamnă c-a avut ghinion. Şi invers: dacă se-ntâmplă să câştige la loterie, dacă nimereşte o nevastă econoamă sau este avansat, înseamnă c-a avut noroc. Teoretic, sigur, ştii foarte bine că „chiar şi căile zeilor pot trece prin boală şi mizerie”; dar totuşi, faţa Elinei expunea o mască de amabilitate neşlefuită: un strat exterior cristalizat, fără legătură cu adevărata căldură omenească.

Ciudat, ce mult coborâse Elina!

Conversaţia a continuat pe alte subiecte. Doctorul era dintr-o sectă care punea ca salut, la începutul scrisorilor, steaua în cinci colţuri. Elina a folosit pretextul pentru a începe, cu stângăcie, o incursiune în pitagoreism.

Marcellus asculta maşinăria. Se desfăşurau aforisme grele de înţelepciune populară şi norme moralizatoare – o i ilosofie argumentativă, care în cel mai bun caz nu era decât o cosmetică intelectuală.

În timp ce se dădea lupta aceasta între cei doi, Marcellus îl contempla pe doctor. Ca o prăjitură coaptă numai pe o parte, doctorul era adept al lui Pitagora înainte de a fi om şi, precum un soldat, nu lua în seamă regulile de politeţe în zelul lui de a câştiga partida. În discuţie, crea dificultăţi fără ieşire, întindea curse, îşi savura triumful. Tot aşa, a exultat şi când Elina i-a dezvăluit faptul, auzit de la Priscilla, că Marcellus trecuse pe la casa de rugăciuni.

— Până să ne dăm noi bine seama, galileenii au să pună mâna pe el, a insinuat Elina, râzând.

— De unde impresia asta sumbră? zâmbi Marcellus.

— Ah, da, interveni doctorul, precaut. Mai uşor înveţi câinele să mănânce piele tăbăcită decât să-l dezveţi.

Citatele doctorului erau destul de bine alese, recunoştea Marcellus, dar altfel nu părea să fie interesant – lingvistic vorbind. Avea o caracteristică: preferinţa pentru cuvintele cu supapă de siguranţă. Cuvinte care se scuză când lovesc şi se corectează îndată.

— Mă supun, spunea el mereu.

Sau punea amortizoare la cuvinte, de exemplu „oarecum” şi „ceva de genul”. Câteodată rezultatul era uimitor, ca şi când la întrebarea dacă a luat masa, el ar fi răspuns:

— Da, mai mult sau mai puţin.

Marcellus urmărea să pescuiască expresiile care apăreau de la sine în asemenea împrejurări, dar singura care i-a picat în undiţă era un proverb din râşniţa lui Euphemus. Euphemus spusese:

— Întotdeauna să ai grijă ca adversarii tăi să fie de bună calitate.

Marcellus se uita la capul cât o bilă de pe trupul foarte mare şi, brusc, se produse în el o reacţie. S-a gândit că sunt oameni care, intelectual vorbind, se *nasc* cu un capital, iar alţii trebuie să lupte pentru fiecare fărâmă. Îşi

dădea seama că doctorul face parte din a doua categorie – şi începu să-i placă omul. Dar Elina! Odată, când i-a căzut sub ochi o casetă de bijuterii goală, a avut acelaşi sentiment. Căptuşeala de mătase era desprinsă şi parcă striga că, pe dinăuntru, frumoasa casetă nu-i decât clei uscat şi gros şi lipitură de hârtie murdară. De atunci, n-a mai observat mătasea din casete. Cât de mult se schimbase şi el! Cât de uşor observa cleiul şi hârtia.

În sfârşit, când Elina s-a dus s-o învelească pe Julia, doctorul s-a întors spre Marcellus şi-a întrebat:

— Să plec?

Marcellus s-a uitat la el, nedumerit.

— Presupun – de vreme ce mă foloseşte, evident, pe mine ca să te aţâţe, că aveţi ceva să vă spuneţi.

— Să plecăm amândoi, atunci, răspunse Marcellus, zâmbind. N-ai dreptate. Nu avem ce ne spune unul altuia.

Când s-a întors Elina, doctorul s-a scuzat că are mai multe treburi de făcut în ziua aceea. Elina îşi exprimă regretul că trebuie să ia sfârşit o vizită atât de plăcută şi-l rugă să mai vină pe la ei cât de curând. Marcellus îşi spunea în timpul acesta: acum vrea să avem o scenă de împăcare înaintea venirii lui Nig; dar azi n-am chef de împăcări. Zise:

— Plecăm împreună. M-am abătut pe aici doar ca să exprim doamnei omagiile mele după reuniune.

Au plecat, urmăriţi de zâmbetul egal al Elinei. Dar în privirea ei era o umbră de descumpănire în faţa unei întorsături atât de neaşteptate. Cei doi bărbaţi s-au despărţit la statuia lui Apollo Sandaliarius; dar întâi, doctorul gărzii la apucat pe Marcellus de braţ şi-a zis:

— Trebuie să-mi cer scuze. Ca să fiu cinstit, eram convins că e ceva între tine şi Elina. Te rog să mă ierţi.

Marcellus l-a iertat.

— Ce crezi, asta e impresia generală?

— Mi se pare că tatăl tău a lăsat să se-nţeleagă... spuse doctorul, sincer. Bine-ar fi să nu mai îmbătrânească şi Papirius aşa de repede.

Marcellus a luat-o pe Alta Semita. Era adâncit în

gânduri. Când trecea pe lângă poarta lui Rufus a auzit nişte zgomote, mai degrabă o serie de zgomote energice. Nişte lovituri, ca fâlfâitul unui stol de lebede care coboară peste lac.

Rufus pusese mâna pe Jon.

După două ore bune, pe înserat, Jon şedea singur, ghemuit şi îngândurat, într-o cuşcă de maimuţă. Îşi închipuia cum ar fi să-l găsească Pomona mort – mort de-a binelea. Se şi vedea lungit, fără culoare, cu o expresie de linişte împietrită. Ideea îi venise de la un cadavru pe care-l văzuse la spital şi care înfăţişarea asta o avea, de bunătate iertătoare şi pietrificată. Pomona se arunca asupra lui, jelind, îşi smulgea părul din cap, îl striga, îl implora, îl tenta cu cele mai de necrezut făgăduieli. Dar nu, el, Jon, rezista oricărei tentaţii, rămânea mort. Momentul culminant trebuia să fie venirea lui Rufus, care dădea cu ochii de victima brutalităţii lui criminale. Ar fi avut remuşcări fără margini; mâhnirea i-ar fi fost atât de mare, încât ar fi albit într-o singură noapte. Lucruri de-acestea se întâmplă în basmele populare. Venea şi Philetus şi toată curtea şi jumătate din stradă. Toţi ar fi vrut să-l mai vadă o dată pe micul martir…

Dar la momentul acesta, imaginaţia i-a fost zădărnicită de o voce care nu prevestea nimic bun:

— Ascultă, pe cuvântul meu, niciodată… încă nu te-ai dus la culcare?

Până să întindă Rufus mâna în cuşcă, Jon a zbughit-o pe lângă el, sprinten ca o nevăstuică şi s-a năpustit pe scări în sus spre odaia lui. Philetus se-auzea dormind adânc în camera de alături, dar Jon n-a simţit nicio pornire împotriva sclavului, deşi Philetus ajutase şi el la îndeplinirea execuţiei. În pat, Jon a ajuns la concluzia că nu erau perspective să moară de data asta prin răutatea celorlalţi, dar poate n-ar fi stricat să se mute la agentul ghicitorului de la Templul lui Isis.

Noaptea punea sfârşit acestei Zile a Mamelor; respectabila Romă se pregătea de culcare.

În camera sa de pe Alta Semita, Marcellus, aşezat pe

marginea patului, luă o hotărâre. Domnişoara Cornelia Stella Attica afirmase, de pe lădiţa aceea de la casa de rugăciune a lui Rab Chanina că:

— „E scris!"

Un lucru sau altul. Când a stins lumina, s-a gândit că trebuie neapărat să afle ce anume e scris.

Pe Strada Săndălarilor, întunericul învăluia şi casa unde era atelierul de croitorie al lui Nigidius. Casa aducea cu un dulap mult mărit, de tipul acela pe care-l foloseau cu vreo generaţie în urmă servitoarele daneze ca să aibă unde-şi ţine lucrurile când veneau de la ţară să se angajeze. Dac-ai fi tras sertarul de sus, îl găseai pe „Margareta". Stătea îmbrăcat, pe pat; îl luminau, voioase, două lămpi uzate de ulei. Scuipând din când în când în tavan, observă:

— M-au zvârlit afară că voiau să se drăgostească ei. Dar bagă de seamă, Coniţă Gropiţă.

Mai jos, la Nigidius, Elina se pleca peste patul în care dormea Julia, zâmbind prin somn – poate cel mai bun somn pe care l-a avut vreodată. Pe urmă s-a dus cu lampa în dormitor şi-a început să se dezbrace. Lui Nig i se vedea nasul peste pătura din piele de iepure german – o urmărea pe Elina cu ochii, fără să-şi mişte capul.

— Cum se simte? întrebă, rupând liniştea

— Am impresia că nu mai are nimic, răspunse Elina nepăsător.

— Tot e bine c-am sacrificat cocoşii, spuse, mulţumit să uite că-l goniseră de la Templu cu toate protestele lui. Elina nu s-a mai obosit să-i amintească.

— Unul galben şi-unul alb, adăugă el.

Ea nu spuse nimic. Ce să mai răspunzi la aşa ceva când ţi-e inima rănită?! Inimile femeilor romane erau nude şi nestânjenite de tapetul cu care sunt acoperite în aşa-zisele romane psihologice inimile eroinelor de mai târziu. Elina era copleşită de un mare chin – se dezbrăcă încet, îşi desfăcu părul. Nig se tot uita la ea şi într-un târziu vorbi:

— Voiam să-ţi spun mai de mult… Cred c-ar fi mai înţelept din partea mea să lichidez afacerea.

Ea tăcea.

— Mă tem că n-am cum să mă descurc altfel, insistă.

Ea tot tăcea.

— Se clatină, strigă el.

— A, da? ea căscă şi oferi din nou încăperii o porţie de linişte.

— Am pus 18.000 de *sesterţii* pe numele tău, spuse el confidenţial.

— Şi tu din ce-ai de gând să trăieşti? întrebă Elina, fixând un coif de alamă pe lampă.

XIV

De optsprezece ani oraşul era vrednic de milă precum Iov. Comparaţia s-ar putea să fie cu totul nepotrivită: – dar există ceva profund sugestiv în imaginea acestui oraş între oraşe, care sta să-şi aline rănile, cu speranţa agonizând în privirea torturată de spaime pe care-o îndrepta spre lume – spre alte seminţii la fel de năpăstuite. Oraşul care cerea ajutor, ştiind prea bine că cerşeşte de la cerşetori; se tânguia cu disperare, pe deplin conştient că n-avea de primit decât un răspuns – ecoul deznădejdii, însutit.

La cele mai multe porţi se vedeau simboluri protectoare: discul solar cu spiţe, ca semn al adepţilor lui Mithras, emblema sacră a adoratorilor lui Isis, picăturile de sânge – obiceiul evreilor, crucea la creştini şi, deasupra miilor de porţi tradiţionale, scurta formulă rostită de Alexandru din Abonoteichos, pe care o vindeau slujitorii lui prin tot imperiul. Dacă vreo zeitate ar fi dorit să-şi popularizeze ritul printr-o metodă eficace, avea acum o ocazie minunată să reuşească prin simpla proteguire a aleşilor săi. Dar nu s-a întâmplat aşa. Carele cu patru roţi, trase de catâri, opreau la credincioşi de toate religiile şi sectele, toţi îşi împleteau de-a valma jelania cu huruitul surd şi scârţâitul strident al carelor.

De la apusul soarelui – sau chiar dinainte – până la răsărit – sau mult după aceea – treceau căruţele să ia morţii şi hodorogeau din loitrele negre, date cu smoală. Cărăuşii purtau nişte costume cu gluga trasă complet

peste cap şi cu viziere de mică. Cei mai mulţi erau criminali sau tot felul de răufăcători şi pentru că itiureau destul de repede, închisorile rămâneau de multe ori goale. Procedeul rezulta dintr-un simţ practic foarte aspru. Şi totuşi, nu era nici atât de aspru, nici atât de practic pe cât s-ar presupune, pentru că se murea şi în închisori. Curând, au fost nevoiţi să înroleze cu forţa cerşetori şi schilozi. Totul devenea o oroare – grotesc şi hidos. Ca să-i poată supraveghea, îi puneau în lanţuri doi câte doi; dar câteodată unul cădea la pământ şi biciul gărzii nu-l mai putea readuce la simţiri. Dacă se întâmplă – şi se mai întâmplă – ca tovarăşul celui căzut să aibă o criză de demenţă şi începea să urle, îi lăsau legaţi şi-l minau pe nebun dinaintea căruţei, cu muribundul târâş peste pavajul cu făgaşe adânci al uliţelor şi drumurilor. Dacă dădeau peste vreun vagabond dormind, îl legau liniştiţi în lanţ de braţul liber al celui târât. În felul acesta, cei care trăiau singuri scăpau la fel de greu de contaminare ca şi ceilalţi.

19 – Strada Săndălarilor

Papa Soter a emis o pastorală în sensul acesta, arătându-le creştinilor că au datoria să-şi ajute cu orice preţ fraţii şi surorile, pe cei ajunşi în necaz, să le aducă mâncare, să le aline suferinţele, cu dragoste să-i îngrijească şi să îngroape morţii. Rab Chanina, care nu prezida strălucit adunările şi era un predicator moderat, a mers mai departe, adresând enoriaşilor apelul fierbinte să nu facă deosebire între păgâni şi creştini, ci să se grăbească a veni în ajutor acolo unde era nevoie. Preotul acesta, care nu avea nimic de prelat în el, dovedea însuşiri supraomeneşti când era vorba să dea împărtăşania bolnavilor, să-i îmbărbăteze pe cei îndureraţi, să găsească hrană şi îmbrăcăminte pentru săraci. Ajunsese renumit pentru sărutul din urmă pe care-l dădea bolnavilor de ciumă, care mai degrabă erau hoituri împuţite decât fiinţe vrednice de iubire.

Este de presupus că exemplul său i-a însufleţit pe cei pe care fusese menit să-i păstorească. Îl iertau că începuse să predice de mântuială şi că nu mai lua în seamă

deosebirea între neofiţi, penitenţi şi mântuiţi. Unii dintre bătrâni luară hotărârea să-l dojenească, dar când Rab Chanina venea la serviciul divin cu ochii scobiţi, tuşind, şi de-abia se mai ţinea pe picioare după priveghi, nu se mai alegea nimic din pornirea lor.

Sulpicia, dintre toţi, se purta cu deosebit de multă dăruire. Deşi nu avea acordul bătrânilor, ea şi-a luat titlul de soră. Încerca, prin toate eforturile, să facă din aceasta un titlu de onoare. Stătea zi şi noapte cu muribunzi cuprinşi de mizerie şi delir – de multe ori încăperile erau pline de oameni vii, sau doar pe jumătate vii. Şi nu se plângea. În cel mai rău caz îşi destăinuia tragedia petrecută cu mulţi ani în urmă, când ticălosul ei de bărbat a plecat cu 3150 *denarii* şi un corb domestic într-o colivie.

Apoi era guraliva soră Petra, care începuse, absolut sigur, să bea vin neîndoit cu apă. Duhnea îngrozitor şi se scuza pe motivul că, oricum, bolnavii miros şi mai urât.

Şi erau atâţia alţii, care un singur lucru doreau – să atingă imposibilul, să se opună la ceea ce era copleşitor şi să-i smulgă pe bolnavi din ghearele morţii, ori cel puţin să-i ajute să moară cu un fel de zâmbet pe buze. Oamenii aceştia învăţaseră să privească somnul şi masa regulată ca pe un lux.

Mai era Caecilia, care într-o zi i-a trimis lui Marcellus o scrisoare cu mesajul laconic: Vino să mă vezi într-o zi când ai timp”.

Jon a predat scrisoarea de *Anna Perennci**, pe 15 martie, după ce o purtase mototolită în buzunar vreo săptămână.

Curtea de pe Alta Semita şi împrejurimile răsunau în dimineaţa aceea de larma copiilor – şi era mai multă gălăgie ca de obicei, pentru că în cinstea sărbătorii elevii aveau liber de la şcoală. Marcellus nu era hotărât dacă să petreacă ziua cu câţiva prieteni la vreo cârciumă, sau să se ducă la sărbătoarea populară. Amândouă alternativele aveau ceva atrăgător – cea de-a doua putea foarte bine să însemne, printre altele, întâlnirea cu Elina, pe care o ocolea de două săptămâni. Ca să-şi uşureze alegerea, s-a

gândit să dea cu banul. Era un ban norocos, pe care i-l dăduse prin schimb un cerşetor orb de la Poarta Poporului, acela care avea un câine cu coada retezată. Moneda s-a rotit, după obicei şi s-a oprit în favoarea cârciumarului, foarte aproape de o gaură de şobolan, lângă piciorul patului. Marcellus privi o clipă, nemulţumit. Avea o repulsie adâncă faţă de toţi cârciumarii. Era sătul până peste cap să dea cu zarul pentru băutură şi să cocheteze cu fetele boite de la local. Aşa că, o oră mai târziu, lustruit şi gătit, şi-a luat o batistă curată, a întărit niţel culoarea la una din sandale, cam uzată, şi a plecat.

Ziua de *Anna Perenna* se sărbătorea într-o vâlcea cu porni fructiferi pe lângă prima piatră de pe Via Flaminia. Singurul motiv pentru care Marcellus o luase în direcţia aceea era că voia să treacă pe la Nig şi Elina, să fie sigur că-i găseşte. Şi poate că soarta a avut şi ea un amestec aici.

În ziua aceea Roma era mai mult ca oricând oraşul oamenilor de rând şi oamenii de rând erau fericiţi. O zi dintre acelea în care văzduhul e blând, razele soarelui par să coboare la pământ pe aripi de greiere, iar oamenii bine hrăniţi se apropiau mai uşor de credinţă. Marcellus mergea prin oraş fără grabă şi fără să observe ce se petrece în jur – până ce-a ajuns în Argiletum. Aici l-a oprit o procesiune a lui Isis. Nu era nimic deosebit în asta – trebuia să fii prea norocos ca să nu te oprească în oraş vreo procesiune sau alta. Altceva a fost neobişnuit, anume că un băieţaş cu perucă albă şi jumătate de mască, aşa cum purtau pajii ca să se apere de soare, a început să-i facă semne

I Zeiţa italică a primăverii şi fertilităţii.

lui Marcellus, discret dar insistent. La început, Marcellus a crezut că se înşală, dar s-a dus imediat să vadă ce e.

— *Domine,* zise băiatul, cu vocea lui Jon. Am o scrisoare pentru tine – ţine – fii atent – ia-o să nu te vadă nimeni. Trebuie să-ţi transmit salutări de la Rhod.

— O, ceruri! exclamă Marcellus. Te-ai făcut popă?

— Taci! spuse Jon nerăbdător. Pleacă – pleacă – se uită Biqesa la tine. Mă pregătesc să mă fac profet. Să nu mă spui lui Rufus.

Aşa a ajuns Marcellus în posesia scrisorii pe care Jon o purta la el de opt zile şi care pe Marcellus l-a făcut să se ducă spre Poarta Appiană în loc de Strada Săndălarilor. La poartă a luat o trăsură care să-l lase la Caecilii.

Circulaţia de pe Via Appia era aproape neîntreruptă. Călăreţi, căruţe, furgoane şi oameni mergând pe jos se întreceau care mai de care să sporească vacarmul. Cerşetorii binecuvântau sau înjurau în gura mare, trimiteau bezele către vizitii patricienilor de la ţară şi scoteau limba la trăsurile închiriate. Tinerii din înalta societate, în togă fină, aruncau vorbe pline de înţeles de la o trăsură la alta – şi priviri încă şi mai semnificative. Şi dacă, printr-o minune, toate acestea ar fi amuţit, e sigur că începeaucâinii, cu boturile întinse, să facă un foarte sonor schimb de păreri, pe o rază considerabilă.

Dar în grădina mărginită de gardul viu care despărţea domeniul Caeciliilor de şoseaua atât de zgomotoasă, domnea o linişte deplină. Era atât de izbitor contrastul dintre vacarmul străzii şi liniştea de-aici, încât îţi puteai uşor închipui un agent de circulaţie supranatural şi invizibil postat la poarta cuprinzătoare, cu braţele ridicate, împotrivindu-se zgomotelor – şi timpului, chiar, pentru că puţinele sunete: de păsări şi de la roaba grădinarului, păreau conştient armonizate cu florile şi copacii – dar, mai mult, simţeai că aici timpul însuşi era în vacanţă şi putea să stea liniştit, să uite.

Şi dacă timpul ar fi să ia într-o zi chip omenesc, n-ar putea să-şi aleagă o înfăţişare mai stranie decât a făpturii care stătea pe bancă în mijlocul aleii spre clădirea principală. Era un bărbat înalt, cu stomacul supt şi ţinea pe umăr un cacadu mare, care se alinta pe lângă faţa lui.

Omul era în picioarele goale, îmbrăcat simplu într-un fel de rasă călugărească. La apariţia lui Marcellus, spuse, pe tonul cel mai firesc din lume:

— Te salut, tinere. Cel de sus să-ţi binecuvânteze

venirea între noi. Ştiam că astăzi s-ar putea să vii.

Marcellus, care nu era obişnuit să se audă interpelat cu „tinere”, îl privi întrebător, iar fiinţa cea deşirată se prezentă, cu nepăsare:

— Sunt Urban, vicarul Papei, preotul cel mai mare al creştinilor. Mai zăboveşte niţel până s-o cauţi pe iubita noastră stăpână.

Până atunci îşi ţinuse faţa într-o parte. Acum se întoarse, cu ochii închişi, spre Marcellus – iar acesta nu-şi putu reţine înfiorarea.

Era greu să-ţi închipui ceva mai înfricoşător decât figura lui Urban – poate doar gândindu-te la cineva pe jumătate mâncat de lepră, sau la o faţă rea de idiot. Arăta mai cumplit decât ajunsese vreodată Pedanius. Avea capul mare, cu fruntea înclinată într-un mod neobişnuit, dându-i oarecum aerul frivol, stupid, al bărbaţilor care-şi pun pălăria pe-o ureche. Nasul îi stătea pe faţă ca un relief imens, poros, încercând zadarnic să acopere buzele umflate, de culoarea vânătă a afinelor coapte. N-ar fi ezitat nimeni să spună că figura aceea este înspăimântătoare, dar oribilă cu adevărat a devenit abia când i s-au deschis pleoapele, ca nişte trape la o cuşcă de câine. Contemplându-l, oamenii versaţi în aprecierea fizionomiilor nu-şi mai pierdeau timpul să observe ce rămăsese din partea stângă a frunţii, din nas sati buze, ci căutau din prima clipă ochii, cu pupilele lor inegale. Dar nu detaliul acesta – şi nici schimbarea necontenită a culorii nu te înspăimânta la ochii lui – ci trecerea neobosită a expresiei lor de la răutate la batjocură şi teroare. Privirea nu i se odihnea nicio clipă. Ca nişte rafale de vânt peste lacurile de munte pâlpâiau în ochii lui ura, teama şi altele asemenea, dar niciodată bunăvoinţă sau voioşie. Aşa se explică faptul că ajungeau să-l cunoască foarte puţini, chiar dintre creştini. Mulţi se simţeau stânjeniţi să-l întâlnească şi ar fi dorit să aibă parte măcar de un zâmbet din ochii aceia. Nu-şi dădeau seama că în ochii lui zâmbetul însuşi ar fi fost cumplit la vedere.

Abia după ce s-a aşezat Marcellus şi-a întredeschis

Urban ochii, adresând musafirului o privire de batjocură şi implorare. A stat în tăcere, o clipă, ca pentru a-l obişnui pe străin cu prezenţa lui. Pe urmă zise:

— Ştiu totul despre tine, ştiu şi cine e tatăl tău.

Marcellus înclină din cap:

— Regret că nu pot spune şi eu acelaşi lucru, deşi probabil că Jon mi-a povestit de tine.

— Mulţumesc. Îmi închipui în ce termeni! exclamă Urban, acru. Regrete… expresii subtile… nu, dar ascultă-mă: ştiu şi de ce-ai venit aici – îţi închipui că ai găsit un gen de distracţie. Asta cauţi – confort, societate, petreceri, toate acele dulci minciuni – tufişul des în care oamenii şi-au vârât capetele ca struţii, să nu mai vadă realitatea. Ah, toate capetele-astea care-şi şoptesc, ascunse, complimente şi nimicuri şi panseuri adânci… toate penele astea deşarte pe care le flutură către Domnul!

Marcellus nu răspunse nimic, se uita nerăbdător spre casă. Urban urmă:

— Ai răbdare. Termin într-o clipă. Ştiu că voi, tineretul, spuneţi că noi, oamenii bătrâni, tocim roţile mai mult cu frânele decât cu mersul înainte. Poate aveţi şi voi dreptate. Spuneţi că principalul e să trăieşti. Şi noi la fel spunem. Dar nu vorbim de acelaşi fel de viaţă. Tinere prieten, există o viaţă veşnică. Dacă vei asculta cu inima curată ce-are să-ţi spună domnişoara de colo, atunci vei cunoaşte viaţa aceea şi poate-ai să ajungi un mare *Domini caniş* – un câine credincios al lui Dumnezeu – dar…

Părea c-a uitat ce vrea să spună. Când începu iar să vorbească, repetă cele de mai înainte:

— O inimă curată, Doamne, asta e totul. Ştiu că şi voi vă consideraţi căutători şi, într-adevăr, cei mai buni dintre voi au fost nişte căutători; şi totuşi… oare nu discutaţi voi de dragul discuţiei, după cum mâncaţi pentru plăcerea de a mânca şi nu doar pentru a vă hrăni? Uneori trăiţi doar ca să trăiţi, nu şi pentru a ajunge mai departe. După ce aţi pierdut orice speranţă în progres, staţi ca nişte maimuţe melancolice şi neserioase pe lângă focul zădărniciei – un foc din care iese doar fum, nu şi căldură. Şi vă ţine

speranţa că poate aveţi norocul să vă sfârşiţi mizeria mistuiţi în flăcările alea reci şi fumegoase.

Era umbră pe banca de sub măslinii tineri şi parcă se făcuse frig de când vorbea bătrânul. Şedea ca o piază rea, cu capul oribil frecându-se de cacadu, iar acesta îi întorcea mângâierile cu gesturi similare. Parc-ar fi pipăit destinul lui Marcellus cu mâini de o înspăimântătoare sensibilitate, o viaţă până atunci ca un râu liniştit, cu câteva mici vârtejuri ici şi colo – şi-atâta tot.

— Caecilia, draga de ea, te aşteaptă, spuse preotul îndată. Sau te-ar aştepta dac-ar fi ştiut şi ea, ca mine, că vii. Are ciudăţeniile ei. Are să-ţi spună, singură, că sărbătoreşte naşterea Mântuitorului după obicei păgân. Sunt unii dintre noi care fac aşa; dar să trecem peste asta. Nimeni n-ar putea să te îndrepte mai bine spre adevăr ca ea. Caecilia cu adevărat este mireasă a lui Hrstos. Mergi în pace. O găseşti în odaia din spate.

Dacă femeile, în genere, ar şti ce sentimente pun stăpânire pe un bărbat care vede obiectul admiraţiei sale în şorţ, la bucătărie, ar căuta mai des prilejul să se arate în această ipostază încântătoare. Multe lucruri se pot schimba pe lume, dar ataşamentul bărbatului faţă de idealul casnic pare să fie indestructibil – Marcellus a fost adânc mişcat la vederea Caeciliei.

Caecilia stătea pe o lădiţă de măsline, frământând aluat într-o albie cu trei picioare, pe care-o ţinea o sclavă tânără, puternică. La scurte intervale, fără să se oprească din lucru, spunea: „Apă, Miriam” – semnal la care fata lua o mână de pe copaie şi turna puţină apă caldă în cocă. Sau zicea: „Oţet, Miriam”, şi atunci se turna oţet. Amândouă erau rumene la faţă de căldură şi efort. Caecilia parcă mai mult; şi muşchii mici îi jucau sub piele, pe gâtul subţire şi ferm, în ritmul muncii. Mai ales muşchii aceştia lunecând între marginea halatului şi părul ciufulit au pus la încercare puterea de stăpânire a funcţionarului. Şi fata a dat cu ochii de el, şi-a curăţat aluatul de pe mâini – aşa cum jupoi ţiparii – şi s-a grăbit să-l primească – iar el tremura în asemenea hal, încât vorbele parcă-i veneau din

afară, tăiate una de alta, fără sens şi fără legătură.

Când şi-a venit în sfârşit în fire, s-a trezit în grădină, departe de stradă, pe o bancă de marmură – o marmură splendidă cu nervurile verzi; peste două sute de ani de purtare o făcuseră netedă ca sticla.

— Îmi pare foarte, foarte rău că l-ai întâlnit pe Urban înainte să te pregătesc eu – zise ea. Când aud că se vorbeşte despre el – despre figura lui, înţelegi – eu spun totdeauna: de ce să te uiţi la picioarele păunului, când penele lui sunt atât de frumoase?

— Dar ochii aceia… interveni Marcellus, care începea să se regăsească.

— Ochii da, şi ochii, recunoscu Caecilia. Mai ales ochii. Tocmai asta voiam să-ţi spun dacă te-ntâlneam înainte: are o inimă de aur şi-şi doreşte martiriul din toată inima.

— Ce-şi doreşte? întrebă Marcellus.

— Martiriul – ştii, să moară pentru marele nostru învăţător.

— O, da, desigur, răspunse Marcellus cu aerul că înţelege. Şi de ce are dorinţa aceasta?

— Am să-ţi explic eu totul altă dată, ştii, doar martirii ajung direct la Domnul după moarte. Îţi dau eu o carte a lui Justin. Vorbeşte despre *Kim-Logos.* Cred c-ai auzit de Justin, nu-i aşa?

— Care Justin? se interesă Marcellus.

Caecilia bătu din palme, uimită.

— Şi eu care ziceam că *asta* nu se poate! Marele Justin, bineînţeles – martirul nostru, care-a murit – să tot fie vreo nouă ani de-atunci – prefectul gărzilor era pe vremea aceea Junius Rusticus.

— S-a retras acum opt ani, spuse Marcellus, bucuros că-şi putea aduce aminte şi el ceva.

Caecilia privea gânditoare în gol. Într-un târziu, spuse:

— Marcellus… e groaznic… dar eu trăiesc cu un mare păcat – un păcat teribil. Ai urât vreodată pe cineva?

Marcellus încuviinţă, vesel:

— Da, pe foarte mulţi!

— O, nu, exclamă ea, nu mai vorbi aşa. Gândeşte-te că eu urăsc pe cineva cu adevărat. Pe cinicul Crescens, care merge la Templul Păcii. El l-a denunţat pe Justin, iubitul nostru Justin, de i-au tăiat capul în curtea închisorii centrale.

Lacrimile-i curgeau pe obraji.

— Nu-mi place nici bibliotecarul de-acolo. E mereu cu batjocura pe buze – mai ales împotriva lui Rab Chanina. Tu nu-l iubeşti pe Rab Chanina?

Marcellus era un om esenţialmente sincer şi ţinea să fie exact. Răspunse:

— N-am nimic cu el.

Ea zise:

— Marele nostru Stăpân ne-a poruncit să ne iubim aproapele. Asta înseamnă creştinismul. Tu n-ai vrea să fii creştin?

Marcellus ocoli răspunsul printr-o întrebare:

— Acum două săptămâni la casa de rugăciuni spuneai că e scris undeva un anume lucru – ai zis: „E scris”. Unde e scris?

Ea-şi scutură capul:

— Nu-mi aduc aminte. Dar am să-ţi dau eu două cărţi sfinte. Citeşte-le şi pe urmă le discutăm şi…

Marcellus tresări la gândul că întâlnirile cu ea urmau să devină ceva obişnuit.

— … şi-atunci încerci să-l iubeşti pe părintele Urban, da?

Marcellus a promis să facă tot posibilul. Era atât de uşor să promiţi, când ţi-o cerea copilul acesta înţelept şi încântător. Ea încercă să-i uşureze calea deschizându-i ochii asupra lui Urban:

— Sunt situaţii când nimeni în lume nu s-ar gândi să se uite la hainele oamenilor sau la fleacurile lor exterioare… Dacă o femeie are un accident şi cei care-i sar în ajutor trebuie s-o dezbrace ca să-i lege rănile, aceia nu mai văd în ea femeia, ci un simplu pacient. După aceea nici măcar n-or să-şi aducă aminte dacă era frumoasă ca o

zeiţă de marmură, sau… sau nu. Şi, dragă Marcellus, nu-ţi dai seama că toţi oamenii sunt nişte pacienţi? Că ceea ce vedem – haine, podoabe, peruci, dinţi de aur… corpul cu totul, nu este nimic? Vezi, atunci nu-i aşa de greu să-ţi dai seama că părintele Urban e mai frumos ca toţi.

Marcellus promise din nou să încerce să-l simpatizeze pe vicarul papal, iar fata mulţumi cu un zâmbet. După o pauză, ea zise:

— Trei îţi vor place în mod deosebit: Urban, Rab Chanina şi unul pe care-l cheamă Tatian. A umblat prin toată lumea ca profesor. Acum trăieşte în Pisidia. Tocmai am primit o scrisoare de la el. S-o vezi şi tu – a, iat-o!

Scoase o scrisoare de la piept şi i-o dădu lui Marcellus.

— Cred c-o să-ţi facă plăcere s-o citeşti, spuse. Întotdeauna ai ce învăţa de la fratele Tatian.

Drept care Marcellus citi scrisoarea, o scrisoare bombastică ce părea să conţină demascarea celor care-şi permiteau să se bucure de carne şi de vin, dar mai ales îi impunea Caeeiliei să nu uite niciodată că era mireasă a lui Hristos.

— Ce-nseamnă asta? întrebă Marcellus.

Ea îl privi cu ochi limpezi şi spuse, solemnă şi fericită:

— Foarte simplu: îmi dăruiesc viaţa lui Hristos.

Marcellus strânse din ochi şi se mai uită o dată peste scrisoare înainte de-a o da înapoi. Nu avea pic de încredere în Hristos acesta – ca să nu mai vorbim de Tatian.

Caecilius, tatăl Caeeiliei, veni chiar în momentul în care-i fusese oferită lui Marcellus chintesenţa creştinismului. Acest distins cavaler şi senator, care se întorcea acum din oraş, era mâhnit că le murise de ciumă bătrâna nevăstuică dresată să prindă şobolani. Chiar dacă eşti pe deplin conştient că bântuie ciuma, faptul capătă reală semnificaţie abia când ai dovezi incontestabile că a pătruns pe propriul tău domeniu – măcar că în prima clipă nu atacă decât şobolanii şi o bătrână nevăstuică. Totuşi,

îngrijorarea păru să se şteargă de pe faţă latifundiarului când i-a fost prezentat Marcellus. Zâmbi larg şi-l îmbrăţişă pe oaspete din toată inima:

— Chiar dacă fiica mea n-ar fi aşteptat cu nerăbdare venirea ta, mie tot mi-ar fi părut nespus de bine să te văd aici. Familia voastră a înscris cu onoare numele de Papirius în istoria oraşului şi ţi-am citit şi poeziile – la Senat, înţelegi. Trebuie să ai ceva de citit acolo în zilele de lâncezeală. Eros mi-a dat cartea ta, când i-am cerut ceva nou.

— Şi cum ţi s-au părut? întrebă Marcellus.

— Le pot pricepe, zise Caecilius. Îmi dau seama că nu eşti dintre indivizii aceia dubioşi care se cred prea mari ca să spună rugăciunea de dimineaţă şi care-i lasă pe zei să asude în locul lor – iar ei doar stau şi se scobesc în dinţi.

Zâmbi din nou; Marcellus a mulţumit pentru laudă

— În măsura în care era laudă – cu o plecăciune. În orice caz, stilul criticii nu era foarte obişnuit. Caecilius urmă:

— Eu pun preţ pe pietate, în orice formă. Trebuie să te îndrepţi *către* un lucru sau altul; obiceiul acesta modern de a întoarce spatele credinţei – credinţei în general – este după mine absolut dăunător. Nu pot suferi negativismul. Negativismul e o laşitate, cred că eşti de acord.

Caecilius zâmbi iar şi Marcellus recunoscu faptul că vede în negativism o progenitură a laşităţii.

Zâmbetul nu era în natura lui Caecilius. Soţia lui îl învăţase cu greu, în vreo zece ani, această artă necesară. „Nu fi melancolic!” spunea ea. Sau: „Hai, un pic de veselie, dacă se poate!” Sau, când el era foarte departe de a se arăta bine dispus „încrezător, Max” – Maximus îl chema – „fii încrezător!” Rezultatul a fost zâmbetul acesta stereotip de om de lume, pe care Caecilius îl folosea cu generozitate şi fără discriminări. Pentru soţia lui culmea satisfacţiei a fost să-l vadă pe Max zâmbind prin somn în felul acesta. A surâs şi ea atunci, mai mult ironic. La scurt timp, femeia a murit. Era mult de-atunci, dar ea supravieţuia în zâmbetul lui Max, în obiceiurile lui, în micile ciudăţenii de care-l

dezvăţase, dar care mai apăreau, cicatrizate.

— Dar cea mai mare satisfacţie ne-o vei da în ziua în care ai să recunoşti că spiritul divin s-a revelat cu desăvârşire prin Hristos, încheie Caecilius. În ziua în care te vei hotărî să devii un mare *Domini caniş.*

Era expresia folosită şi de vicarul papal – Marcellus observă:

— Nu credeam că printre creştini sunt şi cinici.

— *Caniş,* pur şi simplu, întări Caecilius. Sau cel puţin ar trebui să fim. Nu cinici cu robe şi bastoane, poate, dar totuşi câini credincioşi. Te aşteptăm.

Zâmbi încurajator.

Au găsit-o pe Caecilia, care plecase să pregătească prânzul, aşezând masa împreună cu Urban, sub pergola din faţa casei. Preotul bătrân şi hidos îşi pusese mâna pe masă, iar Caecilia şi-a aşezat mâna deasupra. Parcă vedeai un mănunchi de banane roşii, sălbatice, decorate cu o mică frunză maronie de toamnă. Păreau să fie adânciţi în discuţie, dar când cei doi bărbaţi s-au apropiat, fata s-a întors către ei, radiind toată. Le strigă:

— Tată, Urban zice că s-ar putea foarte bine să existe un rai al nevăstuicilor.

Caecilius aprobă ideea, cu un zâmbet, iar pe Marcellus nu l-a lăsat inima să nu remarce – cum ar fi făcut Euphemus – că bătrânul vânător de şobolani ar fi preferat poate un rai al şobolanilor. Aşa că s-au dus la masă în deplină armonie.

Masa a decurs în pace şi cu amabilitate din partea tuturora. La un moment dat Caecilia s-a ridicat să fluiere la întrecere cu un graur care părea s-o cunoască şi puţin după aceea s-a întors să stea de vorbă cu o broască ţestoasă care ieşea dacă o strigai. În timpul acesta Urban îşi vedea de mâncare. Părea înfometat rău. În schimb Caecilius a mâncat doar nişte fructe. Nu mânca la prânz din motive de sănătate şi – după cum îi spuse lui Urban:

— E minunat să vezi cât profiţi de pe urma unei mese pe care n-o iei.

Marcellus a susţinut conversaţia. Toţi ai casei erau

aşa străini de uzanţa socială, încât, departe de a ocoli subiectele religioase, le cultivau chiar şi la masă. Drept care Urban l-a rugat pe Marcellus să-şi spună părerile despre cultul lui Mithras, de care ţinea. Marcellus vorbi cu iscusinţă şi entuziasm. Cultul lui Mithras era, în ochii lui, mai presus de celelalte – şi Marcellus nu şi-a ascuns părerea. Vorbele-i erau o laudă închinat soarelui, forţei, tuturor virtuţilor bărbăteşti. Erau aproape un poem. Şi cât timp a vorbit el, Caecilia a stat cu ochii închişi, cu un zâmbet stins fluturându-i pe buze. Se simţea ca un copil sărac ascultându-l pe cel bogat cum înfăţişează vila din munţi a părinţilor lui, asculta cu zâmbetul indulgent al unuia, care, o clipă în urmă, a făcut palatul lui Solomon jos, în curte, din trei beţe şi o pânză de sac şi poate oricând repeta experienţa. Când, în sfârşit, Marcellus a tăcut, ea a deschis ochii („ca nişte aripi de argint" îşi spuse Marcellus mai târziu) şi a întrebat cu seriozitate:

— Dacă ţii aşa de mult la Mithras, de ce-ai intrat la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina?

Simţise că-n timp ce vorbea el, Caecilia era cu gândul departe. Au rămas mult aşa. Într-un târziu Caecilius, rotunjind cocoloaşe de pâine, se plecă hotărât spre ea, cu un aer sarcastic şi şopti:

— Ca să te vadă pe tine.

Fata s-a încruntat, pentru o clipă, şi s-a îmbujorat – pe urmă, râzând, clătină din cap:

— Un motiv foarte rău ales – aproape că nici nu se putea mai rău, remarcă ea.

Într-un fel sau altul, a venit vorba de Jon. Poate că Marcellus spusese direct că s-a lăsat tentat de Jon – în orice caz, ei au înţeles-o. Urban fredona, iar latifundiarul se uita peste nişte documente oficiale dintr-o geantă.

— Unde ţi-a dat scrisoarea? întrebă ea.

— În Argiletum, răspunse Marcellus, cinstit.

— Nu înţeleg. Era singur?

Marcellus a răspuns evaziv:

— Nu sunt chiar sigur, cred că nu era absolut singur.

— Înseamnă că era cu oamenii lui Isis, ghici ea.

Marcellus era uimit.
— De unde ştii?
— A, mie îmi spune tot. N-a minţit niciodată. Nu-i aşa, părinte Urban?
— E-adevărat – cusurul ăsta nu-l are. Nu minte niciodată, declară preotul.
— Iată – auzi şi tu, exclamă ea triumfătoare. Numai dac-aş şti ce urmăreşte cu trimisul Profetului, omul acela dubios. El l-a convins pe Caesar Marcus să arunce leii în Dunăre – barbarii i-au omorât cu ciomegele.
— Nu învaţă nimic bun la ăia, spuse Urban. Dar aşa-i place lui, preferă să se-nhăiteze cu tot felul de golani.
— Ba pe mine mă preferă, spuse blând Caecilia.
Acum şedea ca o statuie a păcii şi pacea ei se revărsa asupra celorlalţi. Spuse:
— N-o să i se-ntâmple nimic. Sunt oameni cărora le merg toate în plin – şi aparent fără efort, îi cunoşti după vârful degetelor, după felul cum se mişcă, sau se şterg la nas.
— Şi după ochi, interveni Marcellus, zâmbitor, căutând privirea Caeeiliei.
Câteva momente după aceea şi-a dat seama că se lăsase o tăcere grea şi când s-a uitat în sus a văzut căutătura lui Urban – o privire atât de încărcată de ură, încât simţeai că-ţi îngheaţă sângele în vine.
— Da – ochii, mârâi Urban şi ochii înspăimântători îi luceau sălbatic. Caecilia puse mâna pe braţul lui, dar el se eliberă şi ieşi afară, la soare, tremurând parcă i-ar fi fost frig şi se pierdu în desişul pinilor.
— N-ai făcut-o înadins? întrebă fata, înlăcrimată. Marcellus o privi cu reproş, iar ea i-a luat mâna şi-a sărutat-o.
— Iartă-mă. Ştiam. Îţi dai seama câtă nevoie are el de dragoste?
Caecilius, care nu auzise ce s-a întâmplat, se uită în treacăt după Urban şi spuse, cu veselie:
— Da, să vă purtaţi bine cu el, copii. Are mare nevoie de asta. Şi, întorcându-se spre Marcellus, adăugă: Mai

gândeşte-te la ce-ţi spuneam, cu *Domini caniş.*

Câteva ore mai târziu, unul dintre *liberii* Caeciliilor aduse o trăsură la poartă, iar Marcellus, cu *Kim-Logos* şi cu *Cartea lui Daniil* sub braţ, îşi luă rămas bun de la Caecilia.

— Ai să vii iar după ce studiezi atent cărţile astea? întrebă ea pentru a cincea oară. El a promis din tot sufletul.

— Şi poate mai vrei să vii şi la o adunare de la Rab Chanina?

Marcellus voia şi asta.

— Şi... – scurmă niţel pământul cu vârful sandalei, ridicându-şi ochii – vei veni pentru că vrei să găseşti adevărul?

— Da, şi asta, zise el.

Şi când a plecat trăsura, Caecilia a strigat după el:

— Am să-i salut pe toţi copiii mei din partea ta.

Îi spusese de cei douăzeci şi opt de copilaşi pe care-i ţinea într-un orfelinat la marginea domeniului. Când trăsura a cotit pe şosea, Caecilia i-a făcut cu mâna ultima oară şi a fugit în casă.

Marcellus, mergând spre oraş, avea senzaţia că tot creştinismul era o ţară a zânelor în care te plimbi cu o fată şi ea îţi spune: „E scris”, privindu-te de fiecare dată cu nişte ochi cenuşii de nespusă limpezime.

În aceeaşi după amiază, în biroul Marelui Bibliotecar de la Templul Păcii s-a purtat o discuţie asupra naturii creştinismului; prilejul era faptul că cinicul Orbilius îl salvase, cu ajutorul hangiului Maes de la „Balena Albă”, pe Rab Chanina, bătut măr, buimac şi fericit că scăpase dintr-o mulţime de oameni care încercau, cu toată seriozitatea, să-l linşeze. Din punctul de vedere al lui Maes, consecinţele incidentului erau neglijabile, pentru mulţime – un ochi scos, câteva răni bune şi alte fleacuri – însă Rab Chanina nu purta nicio vină.

Numele de Rab Chanina era o poreclă din partea admiratorilor – sau poate nu erau admiratori – o poreclă luată din povestea despre Rab Chanina şi Rab Oschaja, doi

negustori săndălari dintr-un „loc al desfrânării, în Ţara Sfântă”. Făceau încălţări pentru curve, „dar către de nu-şi ridicau ochii când mergeau să le ducă pantofii1. Asta era întotdeauna purtarea lui Rab Chanina, urmându-şi calea lui de zi cu zi prin locuri de faimă proastă – mai puţin ca să aducă încălţări şi mai mult să oprească pe cine-l ştia creştin de a trece pragul. Seară după seară mergea să păzească oamenii de ispită. Nu-ţi poţi închipui o muncă mai grea ca asta. Proprietarii stabilimentelor îl umpleau de ocară că voia să le strice afacerile; creştinii se supărau că, ziceau ei, îi face de batjocură; gărzile nu-l lăsau din ochi că tulbura liniştea publică.

Cu prilejul acesta, faimoasa ordine publică a fost tulburată în faţa Teatrului Marcellin, într-un moment în care intrau acolo 20.000 de oameni dornici să se distreze cât mai bine la spectacolul cel nou al lui Marullus. Te-ai fi gândit că Rab Chanina nu avea cum să găsească vreun creştin de-al lui în mulţimea aceasta. Dar fapt este că a dat de Commodus, ţesător de perdele neinflamabile, şi de nevastă-sa, chiar când meşterul îşi lua două bilete mai bune de la un speculant. Păcătosul, descoperit, nu prea arătă căinţă, iar femeia lui şi mai puţin. Au pronunţat amândoi o serie întreagă de reflecţii oricând folosite de parveniţi ca să atragă atenţia celui neatent că sunt bogaţi. Mai ales doamna a făcut nişte aprecieri stridente în legătură cu ideea absurdă că „hrăneşti prostimea ca pe urmă să te insulte”. Bineînţeles că Rab Chanina nu a fost afectat că l-a considerat cineva „prostime”, sau că i se zice, în public, parazit puturos. Era învăţat cu de-astea şi încercă mai departe, netulburat, să-i convingă pe cei doi să se întoarcă. Atunci când au sosit la faţa locului Orbilius şi fostul *auriga,* Commodus şi nevastă-sa erau porniţi, împreună cu toţi ceilalţi, să-l scuipe pe zelosul preot şi să-i smulgă veşmintele. Pe când cei doi prieteni îl trăgeau pe Rab Chanina spre Podul lui Fabricius, ca să ajungă la supuşii lui Aesculapius şi să-l bandajeze, săbiile gărzilor sclipeau vioaie pe deasupra scandalului tineresc – şi se auzeau vaiete, ţipete, înjurături groaznice la adresa

creştinilor.

— Nu te mai înveţi minte odată? întrebă cinicul cu reproş.

Rab Chanina clătină, mohorât, din cap şi remarcă, fără legătură, că uneori menirea lui părea să fie fără speranţă. Era în situaţia omului care încearcă să scoată nişte porci din grajdul în flăcări, dar ei mereu se întorc la focul din care i-ai scos. Pentru el, iadul era ceva neîndoielnic şi palpabil şi plin de spaimă dar, sigur, ar trece cu dragă inimă şi prin iad, numai să-i vadă salvaţi pe sărmanii lui porci.

Maes pufni cu dispreţ. El intervenise în balanţa forţelor numai de dragul dreptăţii şi pentru că-l rugase Orbilius.

— Dacă oamenii au chef să-l vadă pe Marullus lălăind nişte cântece şi să vadă o duzină de fete ţopăind cu vălurile lungi, lasă-i să se distreze şi ei puţin, zise – şi aceasta era părerea lui sinceră. Şi el trecuse printr-o asemenea perioadă copilăroasă.

— Dar tu nu vezi că *sufletele* ard, că merg la pierzanie? încercă Rab Chanina o ultimă oară, pe când Maes pleca de-a lungul cheiului acasă, la nevastă-sa, negresa.

Auriga pufni iar.

Orbilius încercă iar să-l aducă pe preot la dreapta judecată, în vreme ce traversau Capitoliul spre biblioteca de la Templul Păcii.

— Grăbeşte-te încet, îl sfătui bătrânul cinic, om cu experienţă.

— Dar sufletele, Orbilius? suspină Rab Chanina refractar şi uşor nerecunoscător pentru faptul că fusese salvat. Minunea era că ei, cele două călăuze spirituale, aproape căzuseră de acord.

— Vorbeşte sufletelor în tăcere, spuse Orbilius, blând.

— Eternele Mistere, spuse Bibliotecarul de la Templul Păcii în batjocură. Faceţi precum amicul Lucian şi excelenţa sa Gaienos… mulţumiţi-vă cu un scepticism solid. Nu ştim nimic.

Stătea într-un scaun mare şi în faţa lor, la o înălţime de zece picioare, răsărea din perete zeul casei – un cap de elefant şi colţii de fiecare parte, câte un *phallus* proeminent, puternic. Crescens, cinicul, s-a înclinat cu respect dinaintea zeului şi, arătând la capul elefantului, a zis:

— Şi totuşi, capul vostru sceptic crede în ceva.

Bibliotecarul îşi întoarse ochii de pasăre spre colţii gigantici; bătea darabana cu degetele pe masă.

— Pe mine mă satisface religia cetăţii Ur, zise el.

— Şi ce înţelegi prin religia asta? se interesă cinicul Theagenes.

Bibliotecarul cită:

— „La început erau numai doi zei ai Urului – Cerul şi Pământul, sau Uranus şi Geea, cum le spun grecii… Cu alte cuvinte, spiritul sau principiul dătător de viaţă care a fecundat pământul şi s-a făcut Mumă a tuturor lucrurilor. Şi cei dintâi oameni; – care erau mai buni ca noi… şi mai înţelepţi… şi mai curaţi la suflet – nu aveau nici temple, nici altare; dar au înălţat un *phallus* care era mai mare decât tot ce făuriseră ei până atunci. Şi toată suflarea a căzut cu faţa la pământ şi i s-a închinat… şi oamenii s-au închinat atunci la simbolul fertilităţii şi mereu se vor închina, fie că-i zic Phall sau Ba-al, Osiris sau Uranus”.

Pentru că nimeni n-a mai întrerupt liniştea, bibliotecarul i se adresă lui Rab Chanina:

— Şi zi voi, creştinii, sunteţi aşa de mult deasupra celorlalţi, încât vă permiteţi să vă băgaţi peste oamenii civilizaţi care vor să-l asculte pe nevinovatul Marullus?

Rab Chanina oftă din rărunchi.

— Sigur că noi, creştinii, nu suntem ceea ce ne-am legat să fim. Ar trebui să fim fără pată, ca un şiştar de lapte pe câmp – şi de multe ori nu suntem decât iarbă între iarbă.

— Se ştie în general că sunteţi foarte săritori, interveni Orbilius, amabil.

— Caritatea nu am descoperit-o noi. Există dinainte de Hristos şi izvoarele iubirii din inimile noastre se usucă

din pricina răutăţii cu care e primită.

— Tu îi cauţi pe ciumaţii pe care-i părăsesc chiar şi familiile lor.

— Dar cei mai mulţi fac asta pentru că le-a poruncit Domnul Dumnezeu, şi nu din iubire pentru cei în suferinţă. În afară de asta… sunt atâţia cinici care merg de la muribund la muribund, cu vorbe dulci de alinare. Ei pentru ce o fac?

— Dacă viaţa ni s-ar părea cât de cât atrăgătoare, atunci ar fi un gest eroic, dar noi n-avem partea noastră în ea şi atunci nici nu putem face sacrificii. Pe de altă parte, îi văd pe închinătorii la Misterele creştine cum se ocupă de treburi lumeşti şi înlesniri în casă, aşa cum fac şi credincioşii lui Isis sau ai bătrânilor noştri zei.

— Unii dintre noi, oftă Rab Chanina.

— Da, unii dintre voi. Şi femeile voastre, afară de cele bătrâne şi hidoase, se gătesc şi-şi pun podoabe…

— Multe din de recunoscu Rab Chanina.

— Şi chiar azi, de *Anna Perenna,* sfântă zi „am văzut un anume rabin păzind intrarea la una din vâlvătăile desfrâului – zicea el – ca să-i îndepărteze pe porci în vreme ce ei se aruncă iar şi iar în flăcări.

— Sărmanii mei porci orbiţi, jelui Rab Chanina.

— Şi-acum ajung la ce voiam să zic. Văd din când în când oameni cărora le plac lucruri fine, spectacole, bani, învrăjbirea între oameni… şi care, totuşi, întorc spatele la toate pentru că aşa le-a poruncit Stăpânul, iar ei îi iau cuvântul drept adevăr.

— Da, fie Domnul lăudat!

— Asta nu-i puţin lucru. Cândva – peste mulţi, mulţi ani – peste o mie sau zece mii de ani – vor dispreţui şi se vor depărta de credinţa aceasta – în pofida dragostei pe care i-o poartă.

— Şi-atunci? întrebă Rab Chanina.

— Întreabă-l pe bibliotecar cum va fi lumea atunci, spuse Orbilius zâmbind.

— Lumea! Bibliotecarul se strâmbă. Uite, să luăm Strada Săndălarilor, cuibul veseliei. Câţi oameni stau

acolo?

— Să zicem patru mii? sugeră Orbilius.

— Foarte bine. Şi câţi creştini sunt între ei?

— Doar pe strada asta şi sunt sute, opină Rab Chanina.

— Şi câţi cinici?

— Cel mult cinci toiege, socoti Orbilius.

— Deocamdată nu e un procent mare, constată bibliotecarul.

— S-ar putea să mai crească, zise Rab Chanina.

Bibliotecarul tuşi niţel, să-şi dreagă glasul şi le ţinu, după obicei, un mic discurs, pe care-l sublinia ciocănind cu un cuţit de tăiat hârtie.

— Cred că fiecare epocă are un anumit tezaur de pietate şi renunţare la cele lumeşti… după cum, fără să vrea, are şi cantităţi mai mari sau mai mici de ceea ce Orbilius numeşte nebunie, iar Rab Chanina – păcat… Atunci, hai să ghicim puţin viitorul. Nu m-ar prinde mirare ca peste o mie sau zece mii de ani să fie lumea plină de creştini şi de ţoalele cinicilor. Dar al naibii să fiu dacă asta are să schimbe cu ceva firea omenească. Cu cât mai mulţi creştini… cu atât mai subţire creştinismul. Şi cu cât mai multe toiege, cu atât mai îndoielnică umilinţa lor.

— Şi pe urmă? întrebă Rab Chanina, provocator.

— Pe urmă se închide biblioteca, zise bibliotecarul privind la ceasul de apă de sub capul elefantului şi înăbuşind un căscat cu mâna în care nu ţinea cuţitul de tăiat hârtie.

Orbilius şi Rab Chanina s-au dus împreună până în Strada Săndălarilor. Mergeau alături, în tăcere.

La uşa preotului şi-au spus câteva cuvinte de rămas bun, iar bătrânul cinic s-a strecurat spre locuinţa lui. Era o odaie strâmtă, incomodă. Aici, s-a întins pe saltea şi s-a învelit cu toga.

XV

Moartea înainta agale ca o vită la păşune, apuca iarba cu limba şi o smulgea fără a se gândi nicio clipă dacă nutreţul acela are vreo credinţă.

Pe o latură a Templului Libitinei s-a construit, la izbucnirea ciumei, un spaţiu închis cu câte o uşă la fiecare capăt. Aici, aerul era absolut înăbuşitor din pricina fumului de tămâie şi de smoală, care-l învăluia pe primul arhivar al Zeiţei Morţii şi pe oamenii lui. În tunelul acesta veneau carele cu morţii. Numele morţilor erau şterse din registrul public, iar săracii – la care Caesar suporta costul incinerării – erau stropiţi cu ceară şi smoală pe tot corpul; învelitoarea de lână de pe cap o îmbibau cu gaz sau ţâţei abia la locul înmormântării. Era un continuu du-te-vino de căruţe prin culoarul acela; podelele, date cu răşină, mai înmuiau zgomotul. Se auzea numai scârţâitul carelor şi hamurilor, fornăitul catârilor şi dialogurile scurte, întrebările şi răspunsurile despre morţii aduşi; în sfârşit, la ieşire, toată agitaţia cu pregătirea mortului pentru ardere. În unele nopţi se înregistrau câte cinci sute de morţi. Erau printre ei oameni de toate categoriile sociale şi vârstele, de la persoane ilustre la sclavii care-şi petrecuseră viaţa muncind în şanţurile de canalizare – de la oameni de o sută de ani la prunci pe care nici nu apucaseră să-i înscrie la Templul lui Saturn. Doar personalul de la Templul Zeiţei Morţii nu-şi aducea contribuţia la numărul morţilor. Timp de şapte ani şi mai bine şi-au păstrat forţa deplină – ba chiar au sporit-o uneori, dar de pierdut n-au pierdut pe nimeni. Când, în sfârşit, a murit primul arhivar, n-a murit de ciumă, ci de oboseală. S-a prăbuşit pe masa de lucru cu pana în mână şi l-au jeluit servitorii, istoviţi şi ei de jelanie pentru rude, istoviţi de munca la înregistrarea atâtor morţi necunoscuţi.

Iar de la sanctuarul Libitinei, carele îşi urmau drumul către ieşirea din oraş pe poarta care, gemând din ţâţâni, se izbea de perete şi scuipa afară cumplita încărcătură. Şi mergeau înainte, la gropile de incinerare, unde nişte macarale ridicau morţii şi-i rânduiau într-un şir uniform. Primele transporturi erau arse înainte de apusul soarelui, iar după ce se aducea ultima recoltă a nopţii, se aruncau torţe şi în ultimele gropi.

Locul era păzit de două rânduri de sentinele, aşezate

într-un cerc larg: – de parcă s-ar fi temut ca morţii să nu regrete că sunt morţi şi să se hotărască să mai intre o dată în cetatea abia părăsită.

Ciuma o puteai asemui cu o negură înăbuşitoare care îneca priveliştea. Câteodată se mai subţia niţel, dar revenea imediat, deasă şi ameninţătoare. Pe urmă se concentra în câte o izbucnire violentă – cum era şi de data aceasta – şi-i gonea pe unii din oamenii înspăimântaţi la adăpostul sutanelor preoţeşti, iar pe necredincioşi îi zvârlea într-o viaţă de o neruşinare pe care nu e cazul s-o mai înfăţişăm. Căci există două reacţii posibile la neputinţă, la sentimentul teribil de ofensă pe care-l ai dacă eşti silit să accepţi, pasiv, poziţia cea mai slabă. Nici în situaţia aceasta nu putea fi altfel. Iar în momentele de relaxare oamenii ieşeau din adăpost ca şerpii să se încălzească la soare.

Trebuie să amintim că ciuma bântuia de opt ani încheiaţi. Oamenii – cât se poate de practici – erau convinşi că mai aveau de suportat tovărăşia aceasta încă pe-atâta… şi într-adevăr, aşa a fost cazul. Nu erau departe de senzaţia pe care o ai când eşti prins într-o mulţime imensă, în aer liber; poţi să-njuri, să te vaiţi, să plângi ori să te porţi cu amabilitate doar cât îţi permite strâmtoarea. Oamenii cu minte profită cât mai mult de pe urma unui asemenea eveniment – cei mai raţionali dintre romani îşi făceau sigilii cu chipul Mumei Sfinte, cea care purta coarne de vacă, precum Io, zeiţa grecilor; erau sigilii cu Isis ţinându-l pe Horus la piept şi luna în fundal sau cu Osiris însuşi, poate prea strălucitor în lumina razelor de soare ce-i înconjurau capul.

Chiar de la începutul ciumei, preoţimea şi-a dat pe deplin seama de implicaţiile pozitive ale molimei. Tabletele votive din ce în ce mai scumpe aduc mărturia minunilor săvârşite de Marea Mumă în vindecarea bolii. Chipul înveşmântat în albastru al zeiţei la care se închinase cândva şi Ruth, pentru pruncul încă nenăscut, a fost parţial reconstituit: mai precis, mâinile şi capul de marmură – corpul era din lemn; da, chiar poznaşul Horus a

trebuit să fie refăcut – pur şi simplu pentru că darurile atârnate de statuetă pentru invocaţii sau în semn de mulţumire au provocat mari stricăciuni părţilor amintite.

Se poate ridica obiecţia că forţele divine aveau multe alte centre din care emanau puterile oculte – este adevărat. Pioasa frăţie a cunoscătorilor întru medicină de pe Insula lui Aesculapius, pe Tibru, preoţimea zeiţei Minerva cea vindecătoare, preoţii lui Isis şi Serapis de pe Câmpul lui Marte şi nu mai puţin cei de la sanctuarul măreţului Jupiter, toţi erau gata să slujească drept mijlocitori la invocarea milei şi ajutorului împotriva cumplitei molime. Dar nicăieri nu se duceau atâţia oameni ca la Templul egiptenilor din Regiunea a treia; un motiv era faptul că templul se extinsese, în mod oportun, cu o filială a oracolului din Abonoteichos, de la care profetul Alexandru îşi oferea, cu măsură, ajutorul întregii lumi, prin vorbă şi faptă. Bătrânul Paetus, agentul de încredere al lui Alexandru, a obţinut, pe un milion de *sesterţii,* dreptul de a răspândi, la izbucnirea ciumei, oracolul lansat de profet:

Phoebus pletosul împrăştie negura molimei.

Scris pe pergament şi împodobit cu pecetea oficiului oracular, se vindea la Roma şi în oraşele din Italia şi Galia, departe, până unde ajunseseră cohortele romane. Afacerea era nemaipomenită. În vreme ce Alexandru, stins complet – un hoit putred aproape şi cu picioarele uscate – stătea la Ianopolis (nume cu care a onorat Majestatea sa Imperială Marcus Aurelius oraşul profetului), reprezentanţii lui Alexandru adunau banii cu lopata, în cantităţi uluitoare chiar pentru romani, care erau deprinşi cu afacerile. Era atât de mare faima oracolului până şi în cercurile sus-puse, încât Marcus Aurelius, deşi era plecat mereu cu armata, a dat poruncă să se bată o monedă pe o parte cu Glykon, zeul personal al lui Alexandru, iar pe cealaltă – profetul, încununat cu laurii presupusului său bunic Aesculapius şi ţinând în mână sabia încovoiată a lui Perseu, strămoşul dinspre mamă. Aceasta era a patra monedă pe care a bătut-o împăratul roman cu chipul lui Alexandru.

Marcellus s-a adresat oracolului la vremea când se

întorceau turturelele şi rândunelele, poate niţel mai târziu, ca să fim mai exacţi, pe 21 aprilie, aniversarea oraşului, o sărbătoare de mare importanţă.

Problema era: Elina sau Caecilia?

Autoritatea lui Alexandru se împământenise în aşa măsură, încât nu se poate spune că oracolele din Claros şi Didymi existau prin voia lui. În tinereţe, profetul trăise cu alcool tare şi carne mai mult crudă. Multe femei de prin cartierul lui spuneau că au copii de la el şi bărbaţii jurau că chiar aşa e. Era un Rasputin amplificat de zece – douăsprezece ori. Îi făceau vizite oameni de cel mai înalt rang, în frunte cu nobilul Rutilianus. Pe Rutilianus, care ocupase mai multe funcţii mari, îl rodea un fel de tenie religioasă nesătulă. Nu exista piatră miruită sau împodobită cu flori, altar uitat de lume sau oracol abia înfiinţat la care să nu se ducă în mare grabă, să-şi asigure favoarea. Prin omul acesta, Alexandru avea acces la curte, unde, împreună cu Glykon, şi-a făcut nenumăraţi adepţi. De aici i-a şi venit ideea să extindă afacerea printr-o ramură subordonată – un departament special pentru stoarcerea banilor. Dacă, de exemplu, avea impresia că întrebările sunt cumva îndrăzneţe sau periculoase, atunci pur şi simplu reţinea tabletele şi cerea sume importante de bani ca să le înapoieze.

Dar în general nu se ştia nimic despre aceste laturi ale activităţii oraculare. Mulţumită agenţilor şi celor care făceau reclama, pentru omul mediu Alexandru era minunea prin care găseau hoţii, briganzii şi sclavii fugari, era cel care dezvăluia taina unor comori ascunse, vindeca boala şi câteodată chiar învia morţii. Marcellus n-avea obiceiul să asculte ceea ce se vorbea, din calomnie sau scepticism, despre toate faptele acestea. Lui oracolul îi spusese în câteva rânduri lucruri adevărate şi de ajutor – unele pentru el personal, altele pentru bunica; la hotărârile mai importante ea cerea întâi avizul vocilor din înalturi. Dacă în ziua aceea Marcellus n-avea mare încredere în oracol, asta se datora întâlnirilor cu Xenophon, un zeflemist lipsit de credinţă, care era de mulţi

ani secretar la renumitul scriitor şi reformator social Lucian din Samosata. Pe Xenophon, când stătea la Roma, îl întâlneai mai ales la Templul Păcii, acel receptacul elegant de spirit acid, satiră malițioasă şi critică fără menajamente. La Templul Păcii l-a auzit Marcellus de atâtea ori scăpărându-şi butadele veninoase împotriva galileenilor, superstițiilor, profeţilor, prostiei şi mai cu seamă împotriva lui Alexandru.

Xenophon nutrea o ură neţărmurită faţă de profet, nu fără legătură cu faptul că Lucian a scăpat ca prin urechile acului de un atentat asupra vieţii sale pus la cale de acest Rasputin din Abonoteichos. De fapt Lucian se instalase la sediul profetului ca să adune probe pentru a demonstra că toată afacerea era o şarlatanie. Prima mişcare a fost să-i dea o tabletă bine pecetluită cu întrebarea: j, Alexandru este chel?” După ce-a ţinut tableta sub pernă o noapte, profetul a trimis următorul răspuns: „Attis a fost altfel de Malach decât Sabardalachus”. Altă dată Lucian a scris pe două bilete separate şi sub nume diferite: „Unde s-a născut poetul Homer?” La unul, servitorii lui Lucian au spus că e vorba de dureri în vintre şi atunci Alexandru a răspuns: „Să te ungi cu *kytmis* şi cu rouă din Latona”. La celălalt bilet, conţinând aceeaşi întrebare, se răspundea: „Fereşte-te de mare; călătoria pe uscat e mai sigură”. Între timp, Alexandru a simţit pericolul. Iată cum relata Xenophon desfăşurarea conflictului:

Rutilianus, bătrânul curtean care locuia în acelaşi oraş cu profetul, s-a gândit să se însoare a doua oară şi la întrebarea dacă e potrivit pasul pe care-l face, zeul Glykon a dat un răspuns răspicat: „Ia-o în căsătorie pe fiica lui Alexandru şi a Selenei”. Aceasta se explică prin faptul că mai demult Alexandru a lăsat a se înţelege că fiică-sa, cea care stătea pe lângă el, este fructul dragostei lui cu Selene (Luna), care s-a îndrăgostit de el văzându-l odată cum doarme. Evident că Rutilianus s-a grăbit să ajungă la patul de nuntă cu cea sortită de zei. Dar întâi i-a cerut sfatul şi lui Lucian. Lucian n-a găsit niciun argument în favoarea acestei alianţe, fapt pe care prostul de Rutilianus l-a

comunicat, în mod oportun, profetului – şi-atunci să te ţii – Alexandru s-a înfuriat şi când bătrânul i-a cerut informaţii despre Lucian, a obţinut următorul oracol:

„Ocupaţiile lui preferate sunt desfrâul prin cotloane murdare, toată noaptea – şi cea mai neagră ticăloşie”.

Şi s-a ajuns la mare încordare. Profetul l-a chemat pe Lucian, Lucian s-a dus cu doi ostaşi înarmaţi, pe care-i avea ca escortă de călătorie de la guvernatorul Cappadociei. Lucrurile s-au înfundat chiar de la început. Când profetul a întins mâna să-i fie sărutată, Lucian l-a muşcat cât a putut de tare, iar mulţimea de supuşi de prin jur mai-mai să-l jupoaie. Situaţia era atât de ameninţătoare, încât Lucian s-a gândit că ar fi bine să se prefacă a cere iertare, ceea ce credincioşii au aclamat ca pe o mare minune.

Lucian a plecat din Abonoteichos pe mare, însoţit numai de Xenophon. În timpul călătoriei Lucian şi-a văzut la un moment dat tovarăşul plângând, în ceartă cu marinarii. Ieşi la iveală faptul că navigatorii primiseră de la Alexandru porunca să-l arunce pe Lucian peste bord.

Căpitanul i-a debarcat pe amândoi la Argiali şi el s-a întors acasă. Aici, Lucian şi Xenophon au dat de nişte bărbaţi din Bosfor pe care-i trimisese regele lor, Eupător, să-i plătească tributul anual viceregelui din Bithynia. Aceştia i-au dus în siguranţă până la Amastrio; dar de atunci, Lucian a făcut tot ce-i stătea în putinţă ca să se răzbune pe Alexandru.

Iar Xenophon nu se lăsa mai prejos cu răutăţile la adresa Profetului. Ataca, de câte ori se ivea ocazia, oracolul sanctuarului egiptean din Regiunea a treia şi era atât de convingător încât chiar şi Marcellus avu o senzaţie sâcâitoare de îndoială când, la aniversarea oraşului, trecea prin umbra unuia din cele două obeliscuri uriaşe de pe vremea lui Ramses II, îndreptându-se spre seara principală de la templul lui Isis. Îl supăra incontestabilul fiasco în afacerea cu leii imperiali… Şi pe urmă, ghinionul cu Severian, care-a fost tăiat bucăţele de Osroes… Ca să nu mai vorbim de moartea fratelui vitreg al lui Euphemus.

Întâmplarea lui Euphemus e simplă. Când s-a îmbolnăvit de ciumă frate-său, bătrânul portar s-a dus, amărât, la oracol şi oracolul i-a promis vindecarea, ba chiar vindecarea grabnică. Euphemus a plătit, bucuros, de trei ori taxa şi s-a întors în mare grabă – pe frate-său l-a găsit cu spume la gură, trecea prin ultimele convulsii. După înmormântare, bătrânul s-a dus la oficiul oracolului să-şi ia cel puţin banii înapoi, dar Paetus s-a năpustit în cabinetul cu fişe, a adus o foaie, în mod sigur a lui Euphemus, pe care erau sărise cuvintele:

„Nu mai căuta degeaba să îndrepţi răul. Bagă de seamă: sorocul e aproape; scăpare nu ai”.

Paetus s-a pus de multe ori la adăpost în felul acesta. Imprecaţiile lui Eupemus n-au putut atinge faima oracolului. Portarul s-a dus acasă mai convins ca oricând de şarlatania lumii în care trăia.

Povestea lui Severian a fost mai serioasă şi, după spusele lui Xenophon, absolut caracteristică. Incidentul a avut loc la Abonoteichos, câţiva ani după ce şi-a început profetul activitatea. Ca să ofere oarecare variaţie, Alexandru a anunţat că zeul Glykon putea să şi pronunţe cuvintele oracolelor. Genul acesta de oracol nu se arăta oricui. Din contră, era un semn aristocratic, care avea a face de preferinţă cu cei mai notabili şi mai darnici. Pe de altă parte, construcţia aparatului era destul de simplă; era alcătuit, ca instrument de vorbire, dintr-un număr de tuburi aşezate cu un capăt în capul unui şarpe zugrăvit cu meşteşug pe pânză, dând senzaţia că este chipul zeului Glykon – iar profetul ţinea strâns sub braţ capul adevărat al lui Glykon, iar corpul şarpelui îi stătea în poală. Un ajutor, ascuns în spatele scenei, vorbea prin celălalt capăt al instrumentului. Iată cât era de simplu oracolul pe care-l căutau comandanţii şi viceregii.

Experienţa lui Severian se petrecuse cu doisprezece ani în urmă, în anul 915 de la întemeierea cetăţii. Abia murise Majestatea sa Imperială Antonius Pius, când regele părţilor, Vologeses II, a invadat Armenia, posesiune romană prin cucerirea lui Traian. Severian, guvernatorul

Cappodociei, a făcut, prudent, apel la oracolul lui Alexandru. A primit următoarea încurajare să înceapă lupta împotriva armenilor nesupuşi:

„Groaznic vor cădea oamenii sub suliţa ta. Cu tâmplele de laur încununate şi raze aurite vei sosi în triumf la Roma, la strălucitorul Tibru”.

Iar când Osroes, din partea lui Vologeses, l-a nimicit pe optimist cu armată cu tot, Alexandru a şters din registru mărunta greşeală şi a scris în loc:

„Împotriva armenilor de te vei ridica, să ştii că te va alege drept ţintă rătăcitoarea săgeată din arcul unui duşman, să te lase fără de lumină şi viaţă”.

Era lucru făcut cu artă. Niciun corp diplomatic n-ar trebui să se ruşineze a primi în rândurile sale un asemenea spirit. Curând după aceea părţii au fost supuşi de Statius Priscus, un om cu picioarele pe pământ, care nu punea întrebări zeilor sau oracolelor, dar avea mare grijă să-i fie soldaţii bine încălţaţi şi despăducheaţi.

Şi pe urmă întâmplarea aceea neplăcută cu leii lui Marcus Aurelius. Alexandru nu numai că a scăpat basma curată, dar numai trei ani după aceea a mai apărut o monedă bătută cu chipul zeului Glykon, ceea ce arată câtă importanţă i se acorda profetului în cercurile înalte, în anul acela, pe care am convenit să-l numim 171 al erei noastre, Caesar a venit grabnic la Roma să mobilizeze toate forţele oculte împotriva marcomanilor. Prin Paetus, şi-a făcut rost de un oracol de la Alexandru. Oracolul recomanda să se arunce în Dunăre doi lei vii, tămâie multă şi ierburi costisitoare.

„Şi atunci va fi victorie, strălucire şi binecuvântată pace”.

Oracolul a fost urmat întocmai. Printre favoriţii Romei erau doi lei enormi, mâncători de oameni. Totuşi, hrănirea lor cu oameni era un lucru de domeniul trecutului, pentru că, datorită blândeţii inexplicabile a Imperatorului, după ce-au fost aduşi la Roma leii au fost obligaţi să se descurce cu tot felul de cai de tracţiune sleiţi şi măgari bătrâni, cu carnea tare. O atare cruzime faţă de

animale îi necăjea pe romani cu atât mai mult cu cât erau atâţia creştini graşi – şi alţi eretici şi criminali, care de la prima vedere păreau trimişi de providenţă spre folosul celor doi lei. Aceste splendide bijuterii ale oraşului au fost cu grijă transportate peste Alpi până la Dunăre; dar leii i-au tras pe sfoară pe Imperator, pe Alexandru şi întreaga Romă care aştepta cu nerăbdare; au ieşit înot la malul duşmanului, unde barbarii, gândind că e vorba de o rasă de câini, i-au omorât cu ciomegele. În bătălia care a urmat, romanii au pierdut într-un singur loc douăzeci de mii de oameni. Alexandru s-a descurcat în vechea manieră delfică, arătând că zeul arătase victorie, dar n-a spus de partea cui.

Marcellus nu-şi putea scoate uşor din minte întâmplările acestea în vreme ce ieşea din umbra marelui obelisc, în drum spre Templul lui Isis. Dar se consolă cu ideea că de multe ori afirmaţiile lui Xenophon erau deformate în mod pătimaş, fanatic. Şi pe urmă erau zeci de mii de preziceri atât de minunat împlinite.

Destinul, care nu simte obligaţia să fie dramatic, însă de multe ori emite o mică schiţă, sau desfăşoară o idilă prin toate fazele ei şi câteodată încearcă chiar să facă un pic de poezie – destinul imprevizibil, deci, a hotărât ca Marcellus s-o întâlnească la Templul lui Isis pe Elina. Unul din ei venea pentru misterele lui Paetus, celălalt ca să-şi spovedească păcatele din ultima lună lui Biqesa, Marele Preot. S-au întâlnit după Mistere în spatele coloanei pe care era calendarul festiv; numai că înainte de asta Jon, băiatul cu recuzita, a avut prilejul să se joace niţel pe cont propriu de-a destinul.

Toate templele şi toate comunităţile religioase din oraş serbau aniversarea Romei – cu excepţia galileenilor, bineînţeles – în ochii lor, Roma fusese dintotdeauna, după cuvintele învăţătorilor lor, desfrânata cea mare. Sigur că oamenii lui Isis ţineau sărbătoarea. Din pură supunere şi credinţă, ei onorau toate sărbătorile Romei şi cum de la bun început îşi aveau garnitura lor completă de sărbători, rezultatul era că le rămâneau foarte puţine zile de rând.

Băieţaşii egipteni care erau acum tovarăşii lui Jon se bucurau grozav de toate sărbătorile astea de comemorare.

Dar până şi băieţii se pot sătura la un moment dat de atâta serbare – aşa că grupul de adolescenţi circumcişi şi cu tonsură, aşezaţi înapoia coloanelor de la vestibulul Templului, era cuprins de un mare plictis. Asta se trăgea totuşi, în parte, din cele trei zile ale purificării lunare cu emetice şi clistire. Prin acestea, figurile lor căpătau o nuanţă ireală, care-l tulbura pe privitorul neavizat. În sfârşit, mai era şi foarte cald. Se făcuse amiază, lumina soarelui se revărsa pe trepte în plin. Din când în când, pe deasupra pieţei trecea câte un cârd leneş de porumbei şi se oprea pe dalele fierbinţi. Băieţii ţineau între ei două colivii de pitpalaci, pe care nu i-au putut urni în niciun fel să se bată.

Din lipsă de alte distracţii, Jon porni să le spună băieţilor tăiaţi împrejur o poveste, pentru care aveau să primească nişte scatoalce zdravene de la mamele lor, fiindcă de preferau o altă versiune. Era vorba de un străvechi amestec de tradiţii siriene şi greceşti despre potop. Figurile vineţii au pălit şi mai tare închipuindu-şi grozăvia, hăul căscat în pământ să înghită apele, pentru ca Deucalion şi soaţa lui să poată ajunge pe uscat.

Abia se stinseseră aplauzele când Marcellus, printre primii căutători ai oracolului, a urcat în câteva salturi scările de la intrare. Zvonul de aplauze i-a întors privirea spre copii, între care a dat cu ochii de băiatul din centru adunării. Întunecat, Marcellus i-a făcut semn lui Jon să vină şi l-a întrebat:

— Mama ta ştie că eşti aici?

Jon răspunse evaziv:

— Pomona nu are nimic împotriva mersului la temple.

— N-ai mai trecut pe-acasă din ziua aceea, ştii – la locul de oprire al procesiunii lui Isis în? Marcellus arătă spre Argiletum.

Jon răspunse iar indirect:

— Cred că mâine mă duc acasă, poate poimâine.

— Dacă nu, săptămâna viitoare sau luna viitoare sau

de Saturnalii, continuă Marcellus. Mai bine du-te mâine. Altfel mă tem că va trebui să scap o aluzie lui Rufus unde să-l trimită pe moş Phil să te aducă. Pricepi?

Jon mormăi ceva care putea însemna că înţelege cuvintele, dar încă n-a pătruns spiritul în care au fost pronunţate. De fapt se simţea profund jignit de atacul acesta brusc asupra libertăţii lui personale – atât de jignit, încât nici nu-i atrase atenţia lui Marcellus că i-a scăpat pe jos o mică Venus din marmură, atunci când funcţionarul bancar, înalt şi spilcuit, porni spre oracol. Micul talisman căzuse pe o rogojină de papirus. Jon l-a ridicat şi s-a întors în colţul lui. Încă se mai juca, şi la sosirea Elinei, cu statueta. Elina a venit la spovedanie cu vreo jumătate de oră mai târziu, ceea ce a dus, în sfârşit, la împlinirea dorinţei arzătoare de a-şi întâlni iubitul.

Plinius găsea că inventarea vaselor de navigaţie era o încălcare grosolană a ordinii naturale. Ar fi fost cu atât mai mult o încercare dureroasă pentru pietatea lui Plinius să stea, în jumătatea de oră care a urmat, într-un colţ din spatele fântânii automate de apă sfântă, împreună cu bătrânul negustor de oracole Paetus, cu Zachlas, preot al lui Isis şi cu Heron, uriaşul, în persoană – inventatorul maşinii automate, renumit în lumea întreagă. După ce micii egipteni au fost chemaţi să ajute la slujbă, le-a luat locul acest trio notabil, iar Jon s-a aşezat pe rogojină în faţa lor, să culeagă înţelepciune. În timp ce monedele cădeau, cu sunet zglobiu, cântând, simplu, nevoia oamenilor de apă care să şteargă păcatele, ei discutau despre metodele mai rafinate pentru înfrângerea slăbiciunilor trupeşti. Cauza imediată pentru care şi-au ales subiectul acesta a fost minunea care se petrecuse chiar atunci la sanctuarul lui Aesculapius, unde un orb pe nume Gaius a primit oracolul să se ducă la altar şi să se roage, pe urmă să meargă împrejur de la dreapta la stânga, să-şi pună cinci degete pe altar, apoi să-şi ducă mâna la ochi. Şi, cum se poate citi pe tabletă chiar la opt sute de ani de atunci, şi-a redobândit pe loc vederea, în prezenţa oamenilor.

— Voi pe Strada Săndălarilor ce folosiţi împotriva cataractei? îl întrebă Paetus pe Jon, gândindu-se, într-un târziu, că s-a făcut destulă vâlvă în jurul celor de pe insulă.

— Creier de căţel de şapte zile spuneau vracii că… începu Jon.

— Baliverne, mârâi Paetus. Nu, cenuşa de nevăstuică, fiule. Da' la furuncule ce le faceţi?

— Pipotă de barză. Se topeşte pipota în vin sau grăsime veche de oaie cu cenuşă de păr de femeie, răspunse băiatul.

— Hm, hm, ăsta e leacul lui Galen, bombăni Paetus. Şi hidropizia?

— O inimă smulsă cu mâna stângă dintr-un şarpe viu.

— Hm, hm, şi la febră?

— A – tot felul de lucruri. Maecius punea de multe ori botul şi vârful urechilor de la un şoarece viu într-o batistă trandafirie, răspunse Jon, volubil.

— Sunt mai bune patru încheieturi de coadă de scorpion, învelite într-o batistă neagră, îl contrazise Paetus. Şi guta? Maecius e ştiut că mare specialist la gură.

— Guta şi bătăturile se tratează cu făină amestecată cu miere şi ulei, răspunse Jon răbdător, iar răspunsul îl înveseli grozav pe bătrân.

— Aşa e, hârâi. Să nu dispreţuim lucrurile cele bune de demult. N-avem căderea să strâmbăm din nas la cele ce erau de folos părinţilor noştri.

Cu argumentul acesta discutabil a încheiat discuţia; şi s-a dus să se pregătească de venirea oaspeţilor, iar Jon şedea ascultând larma oraşului, făcută din te miri ce: paşi, vorbă, râs, răgetul catârilor, bătale de aripi, clopote, trompete.

Jos, în faţa Templului, se auzea vocea de bas a lui Junianus, împletitorul de ghirlande şi strigătele răguşite ale „Margaretei" către doamne, să le aducă aminte de porumbeii cu scufiţele lor magice, brodate. Aceste două glasuri ieşeau în relief pe fondul sonor, modulate de ţipetele stridente ale unor femei care, printr-un decret al

Senatului, ştergeau cu părul lor treptele Templului,

în cinstea sărbătorii – tot pentru a învinge ciuma şi mizeria. Din masa de sunete se mai desprindeau, foarte aproape, glasurile lui Heron şi Zachlas – Heron cu timbrul plin şi flexibil, Zachlas cu vocea înecată în grăsime.

— Aşa că numărul statuilor din Roma s-a ridicat sub împăratul Marcus de la 3.785 la 4.211, mormăi Zachlas.

— Doamne fereşte! zise Heron. Fără să se uite la ei, Jon le ştia expresia feţei la amândoi. Se făcuse nemaipomenit de cald.

— Şi care e folosul? întrebă inventatorul.

— Ptiu, sfârâi preotul.

— Are vreun rost să tot înalţi la monumente, amice? strigă Heron către Jon, care-şi sprijinea capul într-o mână şi cu cealaltă răsucea talismanul.

— Sau faci monumente, sau vrei să pui un băţ să stea drept în cascada de pe Arno, tot una e, răspunse băiatul, repetând aproape întocmai cuvintele lui Barbellion.

Deosebirea dintre talentele obişnuite şi cele excepţionale este că cei dintâi citează înţelepciunea trecutului, iar ceilalţi pe a viitorului. După cum ştie toată lumea, lui Horaţiu mare parte din măreţie i se trage din faptul că a furat de la Shakespeare. Ca să fim sinceri, acest adevăr profund era o buruiană de la marginea drumului culeasă la biblioteca Templului Păcii – Heron îşi dezveli dintâi puternici într-un zâmbet de recunoaştere.

Sunetele ieşeau din nou la iveală. Împletitorul de cununi, care probabil îşi terminase marfa, nu se mai auzea deloc. Glasul lui „Margareta I se arăta din când în când, dar mai rar, pentru că-l înconjurau clienţi destui acum. Căldura se revărsa printre arcade, iar jelania din ce în ce mai slabă a femeilor care măturau seara s-a întrerupt, curmată ca printr-o lovitură de ciocan la cele trei semnale ale trompetei preoţeşti. Numai Horus ştia să scoată efectul acesta magistral din instrumentul de os şi metal. A urmat fanfara trompetelor de sticlă, tremurătoare, clocotitoare, copleşitoare şi, în sfârşit, mica gamă repetată de trei ori pe cornul de berbec pe care i l-a dat actorul Paris lui Hephaistion, fratele în vârstă de 6 ani al lui Cleon.

Băieţelul ajunsese să scoată din corn sonuri aproape supranaturale. Dintr-o veche obişnuinţă, Jon socotea înţelesul fiecărui sunet în parte. Primul semnal era pentru începerea serbării lui Isis la aniversarea oraşului. Următorul semnal vestea începutul spovedaniei, al treilea, slujba propriu-zisă – şi atunci era vremea ca el, Jon, să treacă să-l ajute pe Paetus la închiderea tabletelor oraculare.

Tabletele oraculare… deschidere… răspuns… pecetluire… tabletele oraculare… pe Jon îl prindea somnul, dar o forţă mai puternică decât orice sunet l-a silit să se trezească. Parfumul acesta îl cunoştea mai bine chiar decât semnalele Templului sau vocea monotonă a lui „Margareta”. În coşmarul lui, mirosul îi stătea pe piept ca o pisică, iar el nu-şi putea ridica mâinile să se apere, cum dorea; numai că, în acelaşi timp, ştia exact ce se întâmplă. O doamnă plinuţă şi cochetă, cu gropiţe – dar fără zâmbet – îmbrăcată în veşmântul alb ca zăpada al comunităţii lui Isis, se aplecase să ia mica statuetă în marmură a lui Venus, care îi scăpase băiatului din mână. În sfârşit, se auzi şi vocea. Preferai să cazi într-o mlaştină decât s-o înduri în clipa asta. Era puţin peltică, aşa ca de obicei, dar, împotriva aşteptărilor, supărată nu părea.

— Jon dragă, zise, de unde-ai luat asta?

Pomona ar fi spus:

— Nu te mai face că dormi.

Jon încerca să câştige timp trezindu-se cu încetul. Dar Elina i-a aplicat o metodă practică. Repetă:

— Mă grăbesc, băiete. Ia zi, de unde-ai luat asta?

— Am primit-o, răspunse Jon ursuz. Dar până să apuce să se gândească, s-a trezit în picioare, înşfăcat de gât şi de braţ. Stătea drept în faţa Elinei, care-l scutura de zor:

— Minţi. Cine ţi-a dat-o?

— Păi, de fapt, am găsit-o.

Adevărul îşi făcea loc cu timiditate.

— Dă-mi voie să te întreb unde.

— Aici, pe rogojină, răspunse băiatul puţin mai

strident decât era nevoie.

— Când – nemernicule?

— Azi – acu' o clipă.

Băiatul era cât pe-aci să-şi piardă cumpătul şi părea că spune adevărul. Elina se linişti iar şi întrebă:

21 – Strada Săndălarilof

— L-ai văzut pe Marcellus?

Fără să răspundă, Jon şi-a dus degetul mare la dintâi din faţă şi l-a tras imediat înapoi. Dar şi-a regretat pe loc negarea şi-a arătat, din cap, spre oracol.

— E colo, să-şi ia oracolul. El a scăpat-o pe jos.

— Şi tu nu i-ai dat-o, hai? Dar Elina îşi îndulci imediat reproşul – tonul amabil de acum nu mai semăna câtuşi de puţin cu atitudinea de mai înainte.

— Jon, îngeraşule… fii tu aşa drăguţ şi roagă-l pe Marcellus să m-aştepte la calendar, după mistere… Mulţumesc… tu ai fost întotdeauna băiat bun… adică ai avut întotdeauna ceva deosebit în tine. De ce nu vii mai des pe la noi? Dac-ai şti cum te aşteaptă Julia, biata de ea…

Dacă Elina şi-ar fi dat seama că Jon vedea limpede întreaga comedie, ar fi jucat şi ea cu totul altfel, dar în unele privinţe era oarbă ca bufniţa în faptul zilei. Acum, îşi duse rolul până la capăt; zâmbind cu amândouă gropiţele din obraji, repetă:

— Acolo – ţine minte: la calendar – după mistere. O să am grijă să găsesc ceva care să-ţi placă.

Şi-a scos apoi sandalele şi a pornit în picioarele goale către sanctuarul lui Isis. Al doilea corn anunţa că penitenţii trebuie să sosească acum, acum, acum, şi în sfârşit, cele trei chemări ale micului Hephaistion la cornul de berbec, pentru Isis, Osiris şi Horus.

Când Jon s-a dus să-l anunţe pe Marcellus, dinspre piaţă răsunau alte semnale şi fanfare mai puternice, de la o procesiune a Templului Cetăţii care striga necontenit către zei: „Statul acesta şi puterea lui vor dura până când fierul va ajunge să plutească pe mare şi pomii nu vor mai înflori primăvara”.

Swimburne se felicita pentru calitatea duşmanilor săi. Au mai spus şi alţii lucrul acesta de atunci, iar Marcellus ar fi anticipat problema dac-ar fi ştiut ce sentimente avea faţă de el Marele Preot al lui Isis şi Serapis din Regiunea a treia.

Biqesa nu era un om obişnuit. Dacă o considerăm pe Caecilia suflet, atunci Biqesa era idee. Ideea numită Isis şi Serapis. Aşa cum se întâmplă la clădirile în care fiecare piatră, fiecare bârnă şi bucată de fier poartă iniţialele meşterului, aşa purta orice dispoziţie, sentiment, gând sau fapt a sfinţiei sale Marele Preot semnul neîndoielnic de I.S. Dacă firea-i părea vanitoasă, vicleană, lacomă şi capricioasă, aceasta era pentru că vanitatea, viclenia, lăcomia şi abuzul ţineau de Templu, se puneau în serviciul Templului. Biqesa era ceea ce numesc sfintele cărţi ale evreilor – ca şi ale propriului său crez – un om drept, un om care se golise de propria sa voinţă şi se umpluse de o voinţă a cărei lege era dreaptă, iar dreptul ei era lege pentru el.

Biqesa! Pe peretele care închidea coridorul principal al Templului era o întruchipare fără mâini şi cu ochii închişi, făcută pe vremea când s-a înălţat Casa Judecătorilor. „Pentru că”, li se spunea elevilor de la şcoala preoţească, „dreptatea nu poate nici să dea, nici să ia”. Acesta era Biqesa – rigid ca dreptatea, temut ca dreptatea. Iar glasul lui, precum tunetul sau ca răpăitul de tobe, revărsa din marele altar maiestuoasa sentinţă: „Eu sunt tot ce a fost, tot ce este şi va veni şi niciun muritor nu mi-a văzut vreodată veşmântul…” La care se auzea răspunsul congregaţiei, cântat mai tremurător decât înainte, când aceleaşi voci, folosind acelaşi cuvânt, strigau către fiinţa supremă – către univers. „Amun!” se înălţa tânguirea sub înfloriturile minunate ale tavanului şi „Amun!” răsunau subţire glasurile ucenicilor şi „Amun!” repeta ecoul în odăile din spate. Pe urmă au simţit cu toţii un fior de spaimă. Îl invocau pe însuşi făcătorul tuturor lucrurilor. Şi când Biqesa, cu glas neiertător, strigă împotriva păcatului, prin el răsuna însăşi marea putere. Acesta era Biqesa.

Dreapta lui judecată avea defectul derizoriu pe care-l are întotdeauna dreapta judecată. Biqesa s-ar fi dus până la capătul pământului ca să îndrepte o greşeală comisă de Templul său, dar s-ar fi târât şi în iad – dacă era posibil – ca să răzbune vreun necaz făcut Templului, ori lui însuşi – ceea ce era cam acelaşi lucru.

Problema Isis-Marcellus putea mai degrabă să se numească problema Biqesa-Elina. O chestiune de vanitate rănită. N-avea importanţă că se petrecuse cu 12 ani în urmă, totul era viu în memorie. Întreaga poveste încape într-o jumătate de duzină de fraze. Biqesa, marele preot, a intrat în legătură cu Elina prin agenţia matrimonială a lui Hermias. Şi lucrurile păreau să meargă perfect. Dar Elina a sărit din căruţă la timp, cu gropiţele şi ochii ei ademenitori şi mica avere a tapiţerului şi s-a unit cu Nig, surprins de gestul ei, încântat, deschis. Ca să-şi dovedească prietenia necurmată, ea rămase credincioasă comunităţii egiptene şi la scurtă vreme Biqesa se însură cu nevinovata copilă a unui moşier înstărit de pe lângă Tibur. Acesta era tot motivul dihoniei – motiv lipsit de importanţă – şi nimeni nu-l ştia afară de ei doi – şi de Hermias. (Principiul de bază al firmei: discreţie, discreţie inviolabilă!). Însă de atunci, lumea avu pentru Biqesa o altă culoare. Nu el fusese respins – asta n-ar fi avut importanţă – ci sanctitatea Templului, demnitatea funcţiei sale, pângărită de dragul unui negustor de boarfe – gândul era grotesc în necuviinţa lui, o cumplită blasfemie.

S-ar putea ivi gândul că este posibil ca în omul-idee să se fi aprins o fărâmă de iubire. Ar însemna că Biqesa a fost înfăţişat incomplet sau fals. Platon spune că sărăcia, care nu avea copii, a dormit cu bogăţia. Sărăcia a rămas grea şi la urmă a dat naştere iubirii. E greu să ne închipuim o imagine mai frumoasă. Însă dreptatea nu e nici bogată nici săracă; nu poate nici să ceară, nici să dea şi nicicând nu va genera iubire. În Templul acesta, închinat Mumei Sfinte, fertilităţii şi iubirii, dar stăpânit de dreapta judecată, o primea Biqesa pe Elina la spovedanie lună de lună, an de an. Şi nici măcar printr-o tresărire de pleoapă

nu trăda el faptul că aştepta atât de răbdător să găsească prilejul de a aduce sanctuarului cuvenita răzbunare.

Şi nici măcar printr-o tresărire de pleoapă n-a arătat în ziua aceea că, de la ultima vizită a penitentei, primise nişte informaţii din care spera să tragă foloase. Erau despre Elina şi Marcellus. Cu două săptămâni în urmă, Listillus, vânzătorul de porumbei, chiorul, „Margareta”, se lăsase pradă furiei. Mânia i s-a înteţit de ziua Mamelor, ziua aceea cu ghinion când Elina, agitată, l-a rugat să plece din bucătărie. Umilinţa i-a distrus „Margaretei” somnul nopţi în şir şi decât să crape de necaz, a preferat să-şi caute răzbunarea. Făcând parte dintre credincioşii lui Isis, reuşi până la urmă să ajungă la Biqesa. Preotul l-a ascultat fără interes vădit; dar, cum bine ştim, pe figura lui Biqesa în general nu puteai citi nimic. Când „Margareta” a terminat de spus ceea ce observase în bucătăria lui Nig, Marele Preot s-a interesat, amabil:

— Elina se poartă întotdeauna drăguţ cu tine?

Fostul păduche de tabără a bombănit afirmativ.

— Atunci de ce toate astea? a întrebat Biqesa, iar „Margareta” n-a fost în stare să dea un răspuns mai bun decât să mormăie ceva nu prea convingător despre datoria lui de credincios. În acelaşi timp avea senzaţia neliniştitoare că preotul era vag batjocoritor; dar Biqesa încheie întâlnirea ridicând două degete şi zicând:

— Mergi în pace.

— *Abi în pace!* Pentru moment, acesta era rezultatul, lipsit de însemnătate; dar pacea a venit. Din ziua aceea, „Margareta” şi-a recâştigat somnul şi digestia, a restabilit echilibrul meditaţiilor lui de seară şi scuipatul în tavan, deasupra patului.

Teoria că faptele noastre se întorc la noi ca nişte fructe pe care trebuie să le mâncăm, fie că sunt dulci sau amare, poate fi adevărată sau falsă; oricum, este limpede şi îşi atinge scopul ca morală didactică. De aceea era acceptată în cele şapte confesionale în care preoţii ascultau spovedania credincioşilor din comunitate.

Când a intrat Elina, procesiunea preoţilor ajunsese,

la aceste cămăruţe şi fiecare punea obiectul simbolic pe care-l purtase în mâini pe policioara de deasupra draperiei. Primul avea o lampă de aur, aprinsă, în formă de navă din mijlocul căreia izbucnea în sus o flacără mare. Al doilea ţinea cu amândouă mâinile un „altar al ajutorului” numit astfel pentru că faţă de acestea Zeiţa îşi arăta deosebita bunăvoinţă. Al treilea purta o ramură mare de palmier, al patrulea simbolul cinstei, anume forma mâinii stângi cu degetele întinse, al cincilea un vas de aur în chip de sân rotund, din care picura lapte, al şaselea o sită din fire de aur şi ultimul, un ulcior cu apă. După ce au pus toate lucrurile acestea la locul lor, preoţii s-au aşezat, ca şapte corbi albi, îmblânziţi, pe stinghiile lor, să asculte povestirea multor fapte dulci, dar fără noroc, eu i-oadele lor amare.

Elina a îngenuncheat pe perniţa din faţa lui Biqesa. Degetele goale de la picioare sorbeau răcoarea dalelor de piatră; se auzea şoptitul păcătoşilor de pe partea cealaltă. Erau mai ales indivizi din cartierul sărac de peste Tibru – oameni cinstiţi, cu păcatele lor mărunte, mizere. Oameni care veneau la sanctuar cu simplicitate studiată, ţinând în aceeaşi mână şi murdăria şi banii şi care se duceau acasă goliţi, alinaţi. Erau micile rozătoare ale junglei romane.

Elina a îngenuncheat, cu părul ei pomădat prins într-un fileu invizibil. Buzele date cu un roşu prea aprins se întindeau ca o floare purpurie spre vălul confesionalului. Cârcei de viţă muiaţi în smoală, torţe de ceară şi câlţi îi luminau figura din toate părţile şi aruncau în jur umbre neliniştite. Venea cu recolta de păcate a lunii aceleia – şi nu era un snop greu, ci mai degrabă un mic buchet plin de cochetărie. Ea aştepta ca Marele Preot să înceapă ritualul întrebărilor. În sfârşit, începu.

— Şi asta e tot, fiica mea?

— Tot ce-mi pot aduce aminte, aşa să-mi ajute Minerva.

— N-ai rupt nimic din ce creşte şi n-ai oprit nicio fântână?

— Nu – jur pe Muma Sfântă!

— N-ai luat viaţa celor ce sunt dragi zeilor?

— Părinte, n-am făcut nimic din toate acestea.

Aici, întrebările ar fi trebuit să se sfârşească, urmate de binecuvântări. Dar glasul dinăuntru a tăcut o vreme, după care a întrebat, apăsând pe fiecare cuvânt:

— Fiica mea, unele femei fac lucruri pe care trebuie să le ascundă bărbaţilor lor; şi tu…?

Întrebarea atât de neaşteptată a clătinat echilibrul Elinei, i-a tăiat răsuflarea.

— Eziţi, spuse preotul, cu aceeaşi insistenţă. Între timp Elina îşi reveni. Răspunse:

— Nu sunt dintre de cucernice părinte.

Biqesa, care ştia el ce face, n-a vorbit îndată, dar când glasul i-a pătruns din nou prin văl, purta armura blândeţii. El zise:

— Vezi, copilă, are să vină vremea când nu te vei mai privi cu plăcere în oglindă… şi atunci remuşcările nu vor avea mai mult preţ decât frumuseţea ta. Adu-ţi aminte, până nu e prea târziu, că tot ce facem se întoarce la noi… totul se întoarce…

— Părinte, jur, gemu Elina.

— Încă nu, copilă, zise Biqesa, poruncitor. Ştii, e o vorbă – bondarul crede că legumele de dragul lui se seamănă. Câteodată şi femeile îşi închipuie, ca bondarii, că plăcerile există ca să sorbi din de fără măsură… dar şi plăcerile se cumpără… toate au preţul lor.

— Părinte! gemu Elina iar.

Glasul preotului avea un ton uşor ameninţător.

— Nu uita, fiica mea, că şi firul de păr aruncă o umbră.

— Dar jur… glasul Elinei era înecat în teamă şi, fără să-şi dea seama, s-a ridicat pe jumătate; dar în clipa aceea Marele Preot şi-a întins mâna în care ţinea ceva, iar vocea i-a sunat dur:

— Bine, atunci jură. Ia pietricica aceasta, de la Templul lui Jupiter Feretrius şi repetă după mine…

Elina luă piatra, într-un gest reflex. Se aşeză iar în genunchi pe perniţă, cu faţa ca o mască de ghips în jurul

buzelor prea roşii.

Preotul urmă, fără milă:

— Zeii să mă arunce la pământ...

Elina repetă, întârziat:

— ... să mă arunce la pământ.

— Cum dau eu drumul la piatra asta...

Vocea ei se cutremură de groază:

— ... la piatra asta.

— Dacă n-au fost adevărate cuvintele mele.

Izbitura pietrei pe podea acoperi ţipătul slab care a însoţit ultima propoziţie. Grăbit, Biqesa i-a întins spre sărutare *sistrum*-ul, instrumentul sacru şi a binecuvântat-o în felul acela ciudat care se încheie cu îndemnul: „Urmează calea apei şi vei ajunge la mare”.

După care începu slujba.

Tot restul zilei, Elina a văzut lucrurile ca prin gaura cheii. Iar în mijlocul imaginii plutea necontenit chipul de fildeş al lui Biqesa. Elina s-a gândit întâi să plece de la slujbă. Însă era, din fire, de genul şobolanilor înţelepţi care rod mâncarea din cursă – sau o fură cumva – aşa încât n-a dat curs acestui impuls, ci a rămas, doar ca să-şi găsească un alibi, sau ca să nu ofere o dovadă. S-a aşezat la locul ei, cam prea în frunte, cu paloarea bravă a novicelui care păşeşte în cuşca leilor.

Când a început ceremonia, Templul era ticsit de credincioşi înveşmântaţi în alb. Dacă stăteai să judeci motivele pentru care se ataşase Elina de comunitatea aceasta de-a lungul anilor, ar fi probabil evident că o atrăgea eleganţa sărbătorească şi efectul magic al muzicii. Toţi, atât preoţimea, cât şi laicii, purtau robe strâmte din pânză albă, lucioasă, lungi până-n pământ. Când ieşea procesiunea de sărbătoare, mulţimea se împărţea ca zăpada tăiată de plug – toţi aplaudau şi aclamau cu strigăte de Io. În frunte mergea orchestra cu flaute, *citherae* de aur, argint şi alamă. Urmau băieţii – acei omuleţi gravi, care nu împărtăşeau dorinţa băieţilor obişnuiţi de a creşte în barbară ignoranţă, ci se bucurau pe deplin şi din fragedă pruncie de o cămaşă de forţă –

modelul special al Templului. Ei cântau, împreună cu cei consacraţi Zeiţei, anume *castraţi,* un antifon despre rana la ochi a lui Horus (sinonim poetic pentru luna nouă) – vocile sunau cristalin, ca nişte discuri de sticlă mişcate de briza verii. După aceştia venea Zeiţa în persoană, binevoind să păşească pe picioare de om, iar în spatele ei, Anubis, zbârlindu-şi capul fioros de câine. În mâna dreaptă ţinea furca, iar în stânga ramura de palmier. Pe urmele lui venea o vacă, purtată de un preot care făcea tot felul de gesturi. Un alt preot ducea un coş cu tainele cele mari, iar un al treilea o urnă de aur, împodobită cu hieroglife, terminându-se într-un cioc din care ieşea un şarpe.

Elina privea fără să vadă.

— Să-i fi spus şi eu ceva la spovedanie, mai demult, gândea. Ce mai, teama e înţelepciunea de după faptă, urmă ea în stil roman. Nu poţi să prevezi toate.

Pe urmă s-a făcut sacrificiul. Preotul care oficia a cercetat animalul – întâi pe picioare, pe urmă pe spate. I-au scos limba şi au căutat semnul cerut. I-au săltat gâtul, l-au privit din toate părţile. În sfârşit, preotul i-a legat în jurul coarnelor o bandă de *byblus*, a uns pe

I Scoarţă de papirus; la sacrificii se înfăşurau în jurul coarnelor jertfei fâşii de *byblus,* purtând inscripţii magice (gr.).

deasupra cu pământ lemnian, şi-a întipărit inelul în pecete, lăsând întruchiparea unui om îngenuncheat care-şi ţine sabia de jertfe la spate.

Căci spus este: Cine jertfeşte un bou fără pecete, va trebui să moară.

„De unde-o fi aflat?”, se întreba Elina. Oare chiar ştie totul! se cutremură la ideea aceasta. Nenorocitele astea de mistere, gândea ea, nu fac decât să-ţi amărască viaţa.

Apoi au aprins focul; au turnat vin peste animal. Bolţile nu mai răsunau de invocaţia stridentă adresată zeului. Au tăiat capul vitei, l-au afurisit cu un blestem lung şi meşteşugit şi l-au aruncat.

„Dumnezeu ştie dacă nu-i doar o bănuială, presupuse Elina. Biqesa prea generalizează. Pur şi simplu trage

concluzia că toate femeile de vârsta mea au amanţi”.

Gândul acesta a liniştit-o puţin şi ar fi căpătat mai multă siguranţă dac-ar fi putut ignora cele douăzeci şi opt de chelii preoţeşti care înconjurau scăfârlia galbenă a lui Biqesa.

Sacrificiul se apropia de sfârşit. Au jupuit pielea, au tăiat rectul şi picioarele, cu încheieturile din faţă. Corpul l-au umplut cu pâine proaspătă, miere, stafide, smochine, tămâie, smirnă şi alte lucruri de trebuinţă. A început arderea.

După muzică, imnuri şi antifoane (Elina ar fi dorit tare mult să fie cu Marcellus în timpul acela), preotul cu rol de scrib a păşit înainte, cu mâinile înălţate către Sfânta Mumă şi s-a rugat cu glas puternic.

— O, tu, Zeiţă Sfântă, tu care pururi ocroteşti neamul omenesc! Tu, care nicicând nu pregeţi a-i apăra pe muritori, ci cu grijă de mamă alini suferinţa celor îndureraţi; Nici zi, nici noapte, nicio clipă nu trece fără darurile taie. Tu îmblânzeşti furtunile vieţii şi întinzi mâna dreaptă milostivă, să ştergi nenorocul şi să potriveşti calea ameninţătoare a stelelor. Zeii de sub pământuri şi din văzduh se supun ţie. Tu învârţi sfera pământului, tu dai lumină şi soare, cârmuieşti universul, cu tălpile cale păşeşti pe Tartar. Stelele-ţi răspund. Vântul la semnul tău se înalţă, norii picură bogăţie, răsar seminţele, înverzeşte iarba. Dar prea slab e sufletul meu să-ţi aducă laudă ţie. Voi face doar ceea ce-mi stă în putinţă mie, credinciosul, cu slabele-mi puteri: veşnic am să păstrez în inima mea chipul tău divin, sfânt numele tău.

Precum furtuna revărsându-se peste munţi deodată, aşa a răsunat numele atotputernicei, un strigăt din toate piepturile, către chipurile sacre. „Amun!”, răsună cu bucurie fără margini. „Amun!” se auzea răspunsul dinspre colegiul Pastoforilor şi „Amun!”, cu glasul de clopoţel al micuţului Hephaistion, dintre băieţi.

Când s-au stins şi sunetele acestea, Biqesa s-a urcat pe platforma din mijlocul încăperii. Elina avu senzaţia că Urcând treptele, preotul se uită atent la ea, dar mulţi din

comunitate aveau senzaţia că vorbitorul pe ei anume îi priveşte. Totuşi, Elinei îi bătea inima ca unei fete care întârzie acasă mai multe ceasuri. Dar potoleşte-te, inima mea. Biqesa citeşte – Biqesa citeşte din binecuvântările consacrate lui Caesar, Senatului, cavalerilor şi poporului roman… Biqesa cu gura lui formează cuvinte, dar prin cuvinte face tăcere… vorbele lui îşi răsucesc tăcerea în jur, cum fac dansatoarele cu vălul; se drapează în faldurile moi şi în umbrele tăcerii, care ascund sau arată ceea ce vrei să ascundă sau să arate. Binecuvântarea pentru „navigaţie şi tot ce intră în stăpânirea imperiului” devine, prin puterea lui Biqesa, o epopee, deşi cuvintele sunt cele obişnuite şi destul de sărăcăcioase. Blestemul împotriva duşmanilor imperiului, împotriva celor care printr-o viaţă deşucheată sleiesc măduva imperiului, împotriva cămătarilor şi ticăloşilor, devine o lamentaţie plină de îndurare, apăsătoare pentru suflet şi minte. Dar partea cea de spaimă abia urmează: condamnarea efeminării, a sperjurului, încălcării jurământului de căsătorie – în gura lui, aceasta deveni blestemul veninos aruncat în faţa Elinei. Preotul rosteşte blestemul atât de crunt şi brutal, încât grăsanul de Calvisius, negustorul de vite de pe Strada Săndălarilor, se întoarce întrebător spre ea… Şi totuşi Biqesa, maestru al oratoriei, în chiar fraza următoare întoarce lucrurile în aşa fel, încât seamănă chiar şi în mintea lui Calvisius îndoiala în legătură cu nuanţa care a părut să depăşească morala presupusă de ritualul oficial. Urmează îndată, după moda grecească, formula prin care se încheie adunarea. Sărută, fiecare pe rând, picioarele zeiţei şi se duc, cu ramuri verzi în mâini.

Oracolul era instalat într-un mic intrând întunecos dintre sala de mistere a lui Paetus şi corpul principal al Templului. În mod obişnuit fundătura aceasta era ocupată de personalul editorial al Presei Egiptene. Aici veneau toţi reporterii, aici erau confecţionaţi conducătorii politici şi aici, în sfârşit, se întâlneau cele cincizeci-şaizeci, de gazete pe două picioare, care primeau „substanţa” pe care s-o transmită, începând cu ceasul al şaptelea, pe la banchetele

din casele sus-puse, la festivităţile mondene şi pe la alţi abonaţi.

Această zi de sărbătoare avea să fie deosebită pentru oracol, fiindcă sosise curierul imperial cu scrisori exprese. Venise chiar vremea când se pregătea Marcellus să dea tableta şi, fireşte, curierul a fost primit cel dintâi. După o jumătate de oră, o ceată întreagă de băieţi s-au năpustit în căutarea gazetelor, ca să le dea veşti proaspete despre teatrul de război şi până la înserat întreg oraşul ştia că, în sfârşit, Caesar se îndreptase împotriva quazilor, da, pătrunsese pe teritoriul lor ca să-i zdrobească. În acelaşi timp au primit informaţii amănunţite despre campania de iarnă – până atunci aflaseră doar generalităţi. Reieşea că romanii au reuşit să-i sfărâme pe iazigi, care trecuseră Dunărea pe gheaţă la sud de Aquíneum şi au atacat Panonia. Legiunile romane au făcut asemenea execuţii, pe malul fluviului şi mai târziu pe gheaţă, în rândurile iazigilor şi ale ajutoarelor lor din triburile germane, dace şi sarmate, încât aceştia aveau să stea să-şi lingă rănile măcar un an.

Nu era de datoria curierului imperial să transmită toate astea; dimpotrivă, îndatorirea lui de căpetenie era să păstreze tăcere. El aducea patru tablete, dintre care la două trebuia să răspundă oracolul roman, iar celelalte două urmau să fie duse în mare grabă la Abonoteichos. Aceasta era o mare glorie pentru Alexandru-Paetus, absolut nemeritată după istoria cu leii petrecută cu trei ani în urmă. Chiar dacă nimeni n-a recunos, cut-o, întâmplarea a dăunat totuşi serios afacerii lr. De fapt imperatorul Marcus, bun la suflet şi cucernic, s-a opus cât a putut sacrificării favoriţilor oraşului, cei doi lei. Poate că se şi temea de vreo revoltă în problema aceasta – se pare că, într-adevăr, se simţea o oarecare fierbere şi ameninţare în atmosferă. În cazul lui Alexandru, mesajul imperial declara că nu poate fi îndeplinită condiţia – orice altceva, bani, moşii da – numai asta nu. Iar profetul, încântat să joace o carte mare, zâmbi cu ironie rafinată, zicând:

— „Pisicii grozav îi place peştele – dar numai să nu-şi

înmoaie labele în apă”.

Ei, povestea se ştie: până la urmă, pisica a căzut cu totul în baltă. Şi iată că imperatorul venea iar să cumpere un sfat pentru mişcarea următoare.

Jon l-a găsit pe Marcellus plimbându-se încoace şi încolo prin faţa uşii oracolului. Băiatului încă îi mai bătea inima în el de ciudă că se lăsase dus de Elina. Cucoana s-a uitat la el mieros, iertător, pentru povestea cu lăsarea de sânge – parcă era vreun motiv de iertare. Şi pe urmă s-a mai bosumflat şi Marcellus, că trebuia s-o întâlnească la calendar. Şi ce, avea Jon vreo vină în toată treaba?

— Să nu ne mai certăm pe lâna caprei, zise băiatul amabil, dar enervat. N-ai decât să nu te duci. La care se strecură printr-o uşă de serviciu în spate, la Paetus, să-şi vadă de ruptul peceţilor. Îi venise o idee.

Sarcina principală a lui Jon era să ia forma peceţilor de pe tablete, să deschidă mesajele şi să pună în loc copii ale acelor peceţi după ce se scria răspunsul la întrebare prin aceste mijloace supranaturale. Doar peceţile foarte neclare sau prea complicate se lăsau neatinse şi în asemenea cazuri întrebările necitite primeau răspunsul oral, la întâmplare.

Curând s-a adunat multă treabă. După plecarea curierului imperial a intrat Paetus, vesel, cu braţele pline de tablete, îngânând un cântecel cam deocheat. Tunica îi era brodată cu şerpi scoţându-şi limba – nu simbolul lui Aesculapius (căruia Paetus îi era oricum mai supus), ci figura lui Glykon, zeul născut dintr-un cu de gâscă, cel care devenise într-o singură zi şi noapte un boa constrictor de şase picioare. Paetus a pus tabletele grămadă în faţa lui Jon şi s-a dus să mai aducă un braţ.

— Pe viitor să-mi zici *Eminenţissimus,* amice. Doar am devenit furnizori ai Curţii. Doctorul, bine dispus, se învârti o dată prin cameră, mândru şi dădu din aripi precum cocoşul învingător în luptă.

— Şi mie atunci cum să-mi zică? întrebă Jon, care se şi apucase de lucru la o tabletă.

— *Perfectissimus,* ştrengarule, secundul meu,

Perfectissimus, sigur. Reţine ziua de azi ca norocoasă pentru căsătorie. Când o să faci oracolul pentru tine, pe ziua asta să-l începi. Şi nebunul, ştirb, a mai fluturat o dată prin cameră în culmea fericirii.

Între timp, Jon lua tiparul peceţilor. Pentru unele peceţi, foarte grosolane, folosea un mulaj de ghips şi clei de legătorie; se făcea rapid. Pentru cele mai complicate, folosea ceea ce se numeşte, în specialitate, *callyrion* – un amestec de smoală brutiană, asfalt, cristal pisat, ceară şi sacâz. Încălzea compoziţia într-o tigaie de aramă, o turna într-un şir de ulcele joase cu diametrul de două incii la suprafaţă, o lăsa să se întărească niţel şi pe urmă, cu multă îndemânare, lua forma câte unei peceţi în fiecare vas. Apoi nota în colţul fiecărei tablete numărul vasului corespunzător, rupea sigiliul original – şi oracolul intra în lucru.

În timpul acesta Paetus se ocupa personal de tabletele imperiale. Rumega la versuri şi-şi scobea gingiile cu stiletul, notând pe o foaie ideile care-i veneau. Când a terminat, l-a mângâiat pe Jon pe cap, şi-a reţinut chicoti tul, a închis şi a sigilat tableta şi pe urmă şi-a întins mâinile şi picioarele ca în somnul acela al credincioşilor lui Mithras, înfăţişând spiţele soarelui.

— Ei, dragă amice, căscă el. Vrei să interpretezi bâjbâiala neştiinţei şi cum vrea ea să ajungă la înţelegere?

Jon împărţea atent recolta în două grămezi; puse mâna pe una din deşi răspunse.

— Astea sunt pentru Alexandru. Le-mpărţim?

— Hai. Aşa terminăm mai repede, conveni Paetus. Au împărţit stiva în două părţi egale şi-au început să scrie.

La toate au dat acelaşi răspuns. Anume:

„Dacă va fi voia mea, toate îşi vor afla dezlegarea; Alexandru, profetul meu, se va ruga pentru tine”.

Această profeţie vicleană se aplică abundent în zilele aglomerate. Avea două avantaje: scutea timpul şi presupunea plata dublă, căci Alexandru nu se ruga pe gratis. Taxa pentru un oracol obişnuit era de o drahmă şi doi oboli, iar rugăciunile lui Alexandru aveau acelaşi preţ.

Totuşi, trebuie spus că suma nu reprezenta profitul net – cheltuielile erau mari, cu ajutoare, servitori, crainici, meşteri, casieri, *obsignatores* şi *exegetes,* care-i ajutau pe neştiutori să-şi interpreteze oracolele. Dar, cum îi spunea Alexandru socrului său, curtean imperial:

— Firimiturile sunt tot pâine, te descurci şi cu de.

Au terminat destul de repede teancul de tablete. Când

Paetus a pus ultimul punct şi şi-a săltat picioarele pe masa de scris, băiatul a şi început a citi cu glas tare din următoarea stivă.

— E unul aici care vrea să ştie dacă să creadă ce-i spune iubita.

— Şi ce să-i zicem, *Perfectissimus?* întrebă Paetus.

— Aş zice aşa: „Ce spune femeia iubitului ei, s-ar putea la fel de bine scrie pe vânt sau apă curgătoare…” E destul de bine. Dacă se îndoieşte, vezi bine c-o fi având motive.

— Să-l facem pe zeul nostru Glykon să citeze din Catullus? chibzui Paetus.

— Poate că Glykon l-a inspirat pe Catullus la versul acesta, sugeră Jon.

— Ai dreptat, zise Paetus. Pune-aşa.

Jon citi mai departe.

— Iar draagoste!

— Sări în Tibru, interveni Paetus.

— „Fiul vecinului îmi arată atenţie. Să cred că mă iubeşte?” Aceleaşi baliverne, de când lumea. Să răspundem: „Cum iubeşte lupul oaia”.

— Cum zici tu, *Perfectissimus.*

— Asta-i altă poveste. Ajută-ne Hercule! I-auzi: „De ce mă goneşte neastâmpărul din profesor în profesor, încât niciun folos nu trag din şcoală?” Vezi tu de asta.

— Dacă nu-ţi vine ceva mai bun în minte, poţi să scrii: „Săracul uşor trece prin cârciumi”.

— Aş putea să-i zic verde-n faţă că e tâmpit.

— Dar cu tactul cum rămâne, fiule?

— Lasă, Paetus, câteodată am impresia că ne iau de

proşti.

— Nu pentru o drahmă şi doi oboli, băieţaş.

Jon se gândi bine şi, negăsind nicio fisură în argumentaţie, urmă:

— Uite unul practic: „Cine poate să-mi dea treizeci la sută pe economiile mele?”

— De ce tocmai treizeci la sută? E ceva necurat în moderaţia asta.

— O fi galileean, presupuse Jon. Dacă e pe-aşa, cunosc eu omul.

— Dacă primeşti comision, împărţim câştigul, insistă Paetus. Dar ce cămătar e ăla care să dea treizeci? Eu rar dacă scot peste optsprezece.

Jon afirmă, cu toată convingerea:

— E Caecilius Jacundus, de pe strada noastră – i se zice Trochylos.

— Bine. Nu intră în principiile noastre să facem reclamă – oricum nu pe gratis – dar o dată merge. Acu’ scrie – hai s-o facem în versuri.

La Strada Săndălarilor credinţa să te poarte Trochylos reuşeşte, dacă vrea, şi te aşteaptă să vii.

Eroi şi demoni! Ce cuplet! De-ajuns să te facă să urli – şi să-l dai pe o drahmă şi doi oboli! Treci la următorul.

Jon puse tableta deoparte şi luă alta.

— Cu asta chiar că sărim din lac în puţ. Tipul vrea să ştie cum o duce Epicurus pe lumea cealaltă…

Paetus îl întrerupse furios, mai-mai să-şi piardă echilibrul de enervare.

— Haita asta blestemată de epicurei… să le spunem noi cum o duce porcul porcilor. Scrie:

„Încătuşat în plumb, până la gât stă îngropat în bălegar”.

Da, Epicurus – o să le arătăm noi Epicurus! înţelegi?

Jon n-a mai pierdut vremea să răspundă. A trecut repede peste vreo jumătate de duzină de tăbliţe şi pe urmă s-a rezemat, ţinând strâns o tăbliţă. Ca să câştige timp, a întrebat, destul de nepotrivit, pentru că supărarea lui Paetus aproape trecuse:

— De ce suntem noi aşa de porniţi pe epicurei, *Eminenţissimus?*

Bătrânul rânji la această primă folosire a titlului ceremonios:

— De ce nu le place muştelor otrava de muşte, *Perfectissimus Minor*? Ăsta e un aspect al chestiunii; există şi un alt aspect, mai serios. Făcu o grimasă ipocrit evlavioasă, îşi bat joc de dumnezei, Jon, băiatule. Orice-ai face în viaţă, să te fereşti oricând de cei fără credinţă. Epicureii mai ales, dar şi galileenii. Să n-ai de-a face cu ei, că nu iese nimic bun.

Jon se tot răsucea ca ţiparul în tigaie.

— Paetus – a mai rămas o tăbliţă.

— Moarte şi blestem – ce, asta e tăbliţă? Faci de parcă ai ţine în mâini o pâine abia scoasă din cuptor.

— N-are decât trei cuvinte.

— Şi probabil că nici de alea n-ar fi fost nevoie. Ia să vedem, în ce te-ai încurcat?

Jon se hotărî, în sfârşit:

— E ciudat. Nu zice decât: „Caecilia sau Elina?"

Paetus luă tăbliţa cu prefăcută uimire.

— Chiar, pe zeul câinilor dacă nu-i aşa! Tocmai cum ai spus: „Caecilia sau Elina?" Zi-i s-o ia pe cea mai drăguţă.

— Şi dacă sunt la fel de drăguţe?

— Atunci pe cea cu mai puţine bătături. E semn bun dacă femeia-şi ţine degetele în bună rânduială.

Ar fi fost cât se poate de distractive toate lucrurile astea dacă problema nu l-ar fi interesat pe Jon atât de tare. Aşa, sperând să se mai lumineze în sensul acesta, băiatul deschise o discuţie generală.

— Cum trebuie să-ţi alegi nevasta, Paetus?

— Să n-alegi deloc – amice. Ori s-alegi una care să n-aibă nimic din jos de brâu. Sigur că tu încă nu pricepi astea. Femeile sunt un rău... toţi profeţii gândesc la fel în această privinţă.

— Chiar şi Alexandru? întrebă Jon, prudent; însă precauţia lui s-a dovedit inutilă. Paetus era cât pe-aci să se

înece de râs.

— Băiat rău ce eşti, zise, vulpe vicleană! Da, chiar şi Alexandru. Şi el zice că femeile sunt un rău… un rău necesar… un rău încântător. Şi tu, *Perfectissimus,* ai să fii nenorocirea femeilor.

— Dar dacă vrei nevastă? insistă băiatul.

Paetus şi-a dres glasul şi-a zis:

— Mai e problema perspectivei. Impulsurile şi calităţile oamenilor formează nişte linii care se întâlnesc undeva în viitor şi se ambină. Nu-i uşor de explicat, ba de multe ori e chiar greu să descifrezi sensul acestor linii. Un înţelept – despre care se prevedea că are s-o sfârşească sub toporul călăului, adică asta-i era perspectiva, zicea că pe femei când le alegi, întâi să te uiţi la mamele lor. Înţelegi?

Jon încuviinţă, nerăbdător, şi întrebă:

— Şi dacă n-au mamă?

— Atunci n-o pui la socoteală, când chibzuieşti perspectiva. Întotdeauna găseşti pe ce să te bazezi. Să-i dăm drumul. Poţi să scrii oracolul şi să pui sigiliile la loc, eu în timpul ăsta mă duc repede să văd cum merge cu misterele. Şi ţine minte că, în principiu, bărbaţii preferă femeile îndatoritoare… în consecinţă, dacă n-ar fi legea să se ceară căsătoria… ei, ia treci tu la treabă.

Jon a tot potrivit versurile vreo jumătate de oră – dar a ajuns la ceva care să merite acea drahmă şi doi oboli. Suna:

Mai bine renunţă la amândouă şi caută fetiţele lui Venus. Dar dacă vrei să alegi, socoteşte bine perspectiva;

La urmă va fi mai scumpă cea care-acuma ieftină pare.

Dacă Jon ar fi avut mai des prilejul să se ocupe de educaţia părintelui său, poate-ar fi reuşit să facă om din Marcellus.

Într-o oarecare măsură, pricina pentru care Marcellus s-a adresat oracolului ca să găsească un sfat în problema alegerii a fost un vis şi interpretarea acestuia. Într-o dimineaţă, aproape de sunarea deşteptării, se făcea

că stă, în cel mai firesc mod din lume, la catargul cel mare al unei trireme. Se uita în sus să numere din câte piei era făcută pânza şi-l admira pe şeful echipajului cum se căţăra pe o frânghie şi se legăna sus, la stinghie, fără greutate, ţinându-se de sfoara cu care era legată bara de catarg la amândouă capetele. Corabia avea o lungime de două sute patruzeci de picioare şi o lăţime de şaizeci, şi de la puntea de sus la cea de jos, unde ţineau pompa, era o distanţă de cincizeci şi opt de picioare. Ajunsese, într-un fel sau altul, să ştie toate detaliile acestea. Se cunoştea că-i un vas de cereale, după gâsca de aur de la pupă. Marcellus vedea totul cu cea mai mare claritate, înăuntru şi afară în acelaşi timp: picturile, steagul de purpură, ancorele, suporţii pentru picioarele vâslaşilor, vinciurile, dar cel mai desluşit vedea prora, care avea pe amândouă părţile înfăţişat chipul zeiţei Isis. Până aici totul părea normal. Dar pe neaşteptate prora s-a despicat în două şi fiecare chip al zeiţei a alunecat pe câte o parte, iar Marcellus a căzut prin eter câteva mile bune şi s-a trezit pe jos, lângă un petec de soare – iar deşteptătorul suna cu toată puterea.

— Nu trebuie confundate cele două doamne, zise tălmaciul de vise, un tânăr energic, cu barbă neagră, discipol al ilustrului Artemidor – Artemidor, la picioarele căruia stătuse şi Pedanius la vremea sa. Că s-a despicat prora, asta nu înseamnă neapărat o nenorocire… nici vreun noroc îndoielnic, ci, din contră, criza inevitabilă. Semnul cel mai rău este că numărai pieile din pânză. Pânza e făcută s-o priveşti ca pe un întreg. Încearcă să primeşti un oracol bun… De la Alexandru, spre exemplu. Aşa are să se clarifice totul.

Când a venit Elina, Marcellus o aştepta în spatele coloanei calendarului de sărbători din sala misterelor patronată de Paetus. Cu faţa palidă, ochii încercănaţi şi buzele stacojii, era îngrijorător de schimbată faţă de Elina pe care-o ştia el, cu gropiţele ei plăcute, culoarea sănătoasă şi ochii strălucind de făgăduieli.

Marcellus a prins-o de umeri şi-a întrebat, cu îngrijorare.

— Draga mea dragă, ce s-a întâmplat?

Elina l-a apucat cu amândouă mâinile de tunică, şi-a lipit capul de pieptul lui şi a spus, liniştită:

— Absolut nimic – o simplă indispoziţie în timpul slujbei. A şi trecut. Te deranjează că te-am chemat? Te-aştept de atâta vreme.

Era o Elină cu totul schimbată. Nu mai era fiinţa înfloritoare, veselă, îndrăzneaţă, împărţind zâmbete şi atenţii, ci un copil supus şi speriat, mărturisindu-şi dorul.

— Să mă deranjezi? repetă Marcellus. Parcă mie nu mi-ar fi fost dor de tine.

Şi probabil că se credea sincer.

— Poate că într-adevăr asta ai simţit, zise ea, încet. N-ai mai venit de şapte săptămâni… da, de la I Martie. Mi-amintesc exact. Ziua în care a fost la noi doctorul gărzilor, s-o vadă pe Julia.

Elina zâmbi stins şi prin zâmbet s-a întors o fărâmă din Elina cea de demult.

— Marcellus, întrebă ea, ai fost cu adevărat gelos pe doctorul ăla mare şi tâmpit?

El privi fără să înţeleagă; pe urmă a făcut legătura. Doctorul gigant cu scăfârlia lui minusculă şi filosofia pitagoreică şi toate aerele lui de respectabilitate. Lui Marcellus i-a venit să râdă şi s-a abţinut… ideea era absolut comică.

— Poate că da, niţel, zise el, pe un ton de scuză.

Ea râse, aproape fericită.

— O, Marcellus, cât eşti de nătărău, faţă de inteligenţa ta. Şi pe urmă zise: Dar azi vii cu mine acasă, nu? Nici nu-ţi închipui cât i-ai lipsit lui Nig. Se teme să nu te fi jignit cu ceva.

Se luminase toată vorbind şi doar misterele care se desfăşurau în celălalt capăt al sălii o mai domoleau. Marcellus încuviinţă. Era încântat să vină cu ea.

— Şi de-acum ai să vii des, îl rugă ea încet. Stătea lipită de el.

— Cât de des o să-mi permită îndatoririle mele, răspunse. Ştii, sunt mai ocupat decât înainte.

Au urmărit misterele, pentru o clipă şi pe urmă Elina şi-a ridicat faţa spre el şi a zis:

— Curând – curând de tot – ai să faci un cuib pentru noi doi.

Marcellus o ţinea de braţ. Se aplecă să o sărute.

— Iubita mea, şopti el.

Ea l-a tras spre ea şi i-a suflat în ureche:

— Spune cuvântul celălalt.

Iar el şi-a apropiat buzele de buclele care scăpaseră din fileu peste ureche şi i-a şoptit:

— Soţia mea!

Abia atunci a fost mulţumită şi amândoi au început să asculte misterele.

Misterele erau o piesă în trei acte, arătând povestea minunată a profetului Alexandru.

În prima parte se arăta cum a născut Latona, venirea pe lume a lui Apollo, nunta lui Coronis şi naşterea lui Aesculapius. În a doua parte, era glorificată naşterea lui Glykon – totul se învârtea în jurul naşterilor. În partea a treia se înfăţişa căsătoria lui Podaleinos cu mama lui Alexandru. Iubirea dintre Luna şi Alexandru de care-am pomenit mai sus şi naşterea soţiei lui Rutilianus constituiau încheierea. Noul Endymion dormea în mijlocul scenei şi din ceruri pogora, în loc de Luna, o anume Rutilia, persoană fermecătoare, în viaţa particulară soţie a unui secretar al cancelarului imperial. Aceasta s-a dedat unei scene de îmbrăţişări din ce în ce mai arzătoare, până când au fost stinse torţele. Imediat după ceremonia înfăţişată, a apărut dublura lui Alexandru în veşminte hierofantice şi a strigat, eu vocea răsunând cavernos în liniştea din jur: *„Io Glykon!”* Iar nişte băştinaşi paflagonieni, cu mirosul lor de batog uscat şi usturoi şi cu cişmele scurte din piele netăbăcită, angajaţi ca figuranţi pentru mistere, ţipau cât îi ţinea gura: *„Io Alexanăer!”* După repetarea strigătului, venind de la nişte spirite din spatele scenei, distribuiau răspunsurile pecetluite ale oracolului şi cu asta se termina spectacolul.

— Ai cumpărat şi tu un oracol? întrebă Elina,

curioasă.

Mergeau cu mulţimea pe scări în jos, spre obeliscul cel mare. El s-a agăţat de prima minciună care i-a venit în minte şi a răspuns:

— Da, pentru bunica. Ea îi cere câteodată sfaturi lui Glykon.

Elina zâmbi cu senină indulgenţă. Asta l-a uimit pe Marcellus. El întrebă:

— N-ai o părere bună despre Alexandru?

Ea răspunse evaziv:

— Nevasta lui Xenophon zice că Alexandru ăsta nu-i decât un mincinos fermecător.

— Aş putea să jur că asta-i părerea ta, nu a ei, zise el tăios.

Ea îl privi uimită şi spuse, cu lacrimi în ochi:

— Dragul meu, nu te mai recunosc. Sună aproape de parcă ne-am certa.

Elina s-a liniştit iar, când Marcellus a luat-o de braţ şi s-a scuzat.

— Iartă-mă, iubito. Sunt cam întors de câteva zile. Afacerile, înţelegi. Toată treaba stă pe marginea unui vulcan. N-o să treacă vara fără câteva ciocniri. De fapt puţini se mai simt în siguranţă.

Un epileptic se zvârcolea chiar în calea lor. L-au ocolit, iar Elina l-a scuipat – din milă şi ca să se apere de boală.

— Sărmanul de tine, zise ea după ce-au trecut de bolnav. Nu-mi închipuiam că afacerile merg aşa de prost. Dar câtă vreme ştiu că nu te-ai săturat de mine, poţi să fii supărat cât îţi place.

Elina l-a oprit sub o arcadă a Porţii lui Ianus, s-a lipit de el – indiferentă la ce era în jur – şi a repetat cuvintele piesei:

Uită totul, uită zeii, uită stelele, numai pe mine nu.

Marcellus a continuat cu înflăcărare, apăsând pe fiecare cuvânt:

— Numai pe tine *niciodată.*

Figura lui Biqesa licări în faţa Elinei, lipsită de

expresie şi insondabilă şi ea îl luă pe Marcellus de mână şi-l conduse în Strada Săndălarilor, unde Nig i-a primit cu neprefăcută bucurie.

Abia în drum spre casă, pe Câmpul lui Marte, a deschis Marcellus oracolul şi l-a citit, gânditor.

„Socoteşte bine perspectiva”, îşi repetă. „Uşor de spus, mai greu de făcut. Aş fi dat orice să-mi arate perspectiva, nu să-mi spună s-o cercetez”.

În vremea aceasta, la Templul lui Isis, Jon lega o bucată de blană de hienă la gâtul preotului Pabek, pe care-l chinuia groaza că are să moară de hidrofobie. Corpolentul preot nu se despărţea în veci de obiectul acesta ce-i aducea liniştea – însuşi Galen afirma că blana de hienă lecuieşte turbarea în orice stadiu.

Marcellus, pe Câmpul lui Marte, privea luna, care stătea ca o balanţă de piatră deasupra lui Jupiter Capitolinus. În ochii lui Marcellus luna părea figura serioasă a unei fete – o fecioară frumoasă şi fără vârstă, care zicea, cu voce gravă: „Este scris”.

XVI

Primăvara se pierdea pe nesimţite în undele verii. Fusese un anotimp zbuciumat, romanii iar tremurau ca puii de găină speriaţi de uliu. Într-o noapte, mult după ce trecuse vremea pentru asemenea întâmplări, Tibrul s-a revărsat furios din matcă, a distrus un templu, un şir de case, a măturat de pe cheiuri statuile de zei, gheretele, bărcile şi instalaţiile, făcând mari pagube, iar la ţară a înecat jumătate din vitele din care urmau să se hrănească romanii în vara aceea. Bătrânii susţineau că s-a scurs probabil vreunul din lacurile de munte printr-o spărtură – însă deşi nu lipsea niciun lac, teoria a fost în genere acceptată. Imediat după inundaţii, a venit cutremurul. Într-o zi s-a auzit din pământ o bolboroseală înfundată, după care s-a simţit o zguduitură aşa de puternică, încât s-a crăpat de sus până jos zidul din spate al capelei lui Isis şi Bubastis de pe Capitoliu. Tot atunci, pe strada cunoscută din vremurile de demult ca Strada Meşterilor Fluierari, s-a căscat o groapă în care ar fi încăput opt militari din

legiuni, cu echipamentul complet şi stând în picioare. Mulţi oameni şi-au sfâşiat în clipele acelea hainele de pe ei şi mulţi au petrecut o noapte de groază pe malurile Tibrului sau prin parcuri. Dar dac-ar fi întrebat:

— De ce se petrec toate astea? răspunsul ar fi trecut ca un ecou de la grup la grup.

— Nenorocirea s-a abătut asupra noastră din cauza celor fără de credinţă.

La Templul lui Isis, din Regiunea a treia, s-a arătat printr-un oracol că acesta e un semn de aducere aminte a faptului că n-a fost încă judecat cel ce prin vrăjitorie l-a răpus pe „Şoimul”, calul nemuritorului Caesar Lucius Verus.

Şi iar s-a ridicat strigătul.

— Vai de necredincioşi!

Biciul nenorocirii îşi lăsa brazdele pe spinarea cetăţii fără încetare, cu o regularitate aproape mecanică. Până şi jocul copiilor în nisipul grădinilor publice şi pe terenurile mari de joacă de pe Câmpul lui Marte parcă se întunecase. Se jucau de-a „Revărsarea Tibrului” şi de-a „Cutremure în Africa”, de-a stricarea recoltei de grâne, de-a războiul fără sfârşit contra barbarilor din nord şi mai aveau un joc foarte răspândit, în care vindecau ciumaţi şi duceau cadavre la locurile de ardere. În toate jocurile intra un cântec de lamentaţie în legătură cu nemulţumirea zeilor revărsată pe pământ, culminând cu întrebarea: Oare ce le-a aprins nemuritorilor mânia? Asta nu pentru că ar fi avut vreo îndoială, răspunsul era dat de mult. La sfârşitul cântecului, un cor de voci stridente şi ameninţătoare striga:

— La lei cu creştinii! La lei cu creştinii!

Iar copiii din casele creştine ajungeau acasă stâlciţi şi bolnavi – dacă n-aveau ciumă, mamele lor ştiau că ceilalţi i-au gonit cu pietre de la locurile de joacă. În felul acesta, creştinilor li s-a pus în circă o nouă vinovăţie – dar nu numai lor, ci şi iudeilor şi epicureilor. Copiii sufereau împreună cu oamenii mari ai comunităţii.

Impresia că nenorocirea este o pedeapsă de la zei e

obişnuită printre oameni şi nu se limitează la o singură epocă. Cu prilejul acesta creştinii nu şi-au uşurat situaţia, ci mai degrabă le plăteau celor de credinţă oficială cu aceeaşi monedă; deseori îşi trădau o anume bucurie răutăcioasă.

— E răzbunarea Domnului, şopteau timizii.

Dar spiritele îndrăzneţe, cei stăpâniţi de setea să înalţe imn de laudă la tronul Mielului, fanaticii exaltaţi – strigau cu glas tare, să audă toată lumea:

— E răzbunarea Domnului pentru împietrirea inimilor voastre, pentru desfrânare, uşurătate şi idolatrie. Şi nici aceasta nu e pedeapsa potrivită pentru voi; e doar începutul ei.

Va fi o vreme când veţi jelui şi veţi striga la ceruri să vă dea pace

Dar niciun înger nu se va pleca să vă asculte şi să vă izbăvească.

Aceste două versuri erau dintr-un imn care înfăţişa deschis chinurile ce-i aşteptau pe nebotezaţi şi binecuvântările pentru turma aleasă. Nu se deplângea starea de lucruri cumplită şi nu se arăta milă pentru cei în suferinţă. Oare n-au făcut aceia singuri alegerea, nevoind să aleagă? Aşa, oamenii şi-au împietrit inimile în loc să cedeze în faţa adversităţii.

Chiar şi în hotărârile lor oficiale, galileenii tindeau să devină mai agresivi. Într-un fel de sinod general, au discutat: „Cum să ne creştem copiii ca să devină buni creştini?” Răspunsul dat de Părintele Urban, vicarul papal, deşi raţional, era utopic.

— Înconjuraţi-i, zicea el, numai de influenţe creştine, înlăturaţi atmosfera „lumească1 şi întemeiaţi şcoli creştine. Cu alte cuvinte: izolaţi-i.

Totuşi, şcolile creştine erau obligate să folosească materialul educativ care se găsea. Cititul în latină şi greacă şi arta educaţiei se puteau deprinde numai după operele cunoscute ale autorilor idolatri. Impracticabile, da – şi nu numai impracticabile, dar periculoase în cel mai înalt grad. Rab Chanina, prezent la întrunire, a pus

problema aceasta. El – omul judecăţii rapide – a trebuit să fie prudent şi să spună: „Grăbiţi-vă încet”, de parc-ar fi fost Orbilius, cinicul. „Oricum, să nu stabilim nimic astăzi”, le sugerase el. La care ceilalţi au hotărât îndată să facă tot ce le stătea în putinţă pentru a înfăptui măsurile extreme propuse de Urban.

Lui Marcellus i-au ajuns la ureche zvonuri despre episodul acesta şi l-au interesat, aşa cum îl interesa orice despre galileeni, de când o cunoştea pe Caecilia. Informatorul a fost Papirius. Ieşiseră împreună în oraş şi i-a ţinut în loc o înmormântare. Procesiunea se oprise şi trompeţii intonau bocetul. Ca printr-o hotărâre a providenţei cei doi bărbaţi au fost îmbrânciţi către un panou unde se afişau anunţurile oficiale şi altele asemenea. Printre ultimele noutăţi, apărea ştirea că Caesar oferea cinci mii de *denarii* pentru informaţii care să înlesnească găsirea celu; care l-a ucis pe „Şoimul”.

— Ce părere ai de treaba asta? întrebă Marcellus

Papirius a răspuns prompt:

— O să dea curând de el, cu sau fără recompensă Acum trebuie neapărat să fie arestat cineva – vinovat să-i; nevinovat, n-are a face. La jumătate din oameni le-a intrat în cap că bunăstarea imperiului depinde întru totul de pedeapsa crimei ăleia. Dar, fii atent ce-ţi spun, dacă se dovedeşte că-i vorba de vreun galileean, atunci nimic nu-i mai poate salva. Şi chiar dacă nu. Şi-au luat prea mult nasul la purtare pentru vremurile astea... După care i-a vorbit lui Marcellus despre dezbaterile în jurul creşterii copiilor creştini.

— Dar dacă tot se ştie care sunt fanaticii, atunci de ce nu sunt culeşi şi deportaţi? întrebă Marcellus.

— Pentru că ţin unii de alţii ca boabele-n păstaie, răspunse Papirius. Urban, de exemplu, trăieşte la conacul lui Max Caecilius, pe Via Appia. Aşa că nu poate fi „cules”. Max e popular în Senat – îi cunoşti şi tu, nu? – şi fata e mai rea ca o pisică sălbatică. Asta-i situaţia multora din ei. Sigur că n-ar fi nicio greutate să pui mâna pe Rab Chanina. Dar el e dintre puţinii creştini care-s mult prea buni ca să-i

înfunzi în minele de plumb.

După care s-au despărţit, dar Marcellus şi-a adus aminte că-i datora o vizită Caeeiliei – terminase de mult cărţile împrumutate de la ea.

Marcellus nu era înclinat să ia el iniţiativele în relaţiile cu femeile – caracteristica lui – în măsura în care avea vreuna – era să-şi compună un aer plictisit de superioritate. Dar faţă de Caecilia simţea ceva din nervozitatea candidatului la examen.

S-a dus pe la ea chiar a doua zi. Era o zi din acelea puţin înnorate, după care se instalează cerul albastru neschimbător, de primăvară târzie. Fata l-a salutat cu aceeaşi căldură ca la prima vizită şi l-a dus îndată la orfelinatul pe care-l înfiinţase pe domeniu.

Era, evident, încântată să-i arate copilaşii. Când treceau pragul, Caecilia s-a întors către el (ca un heliotrop după soare, gândi el), cu zâmbet strălucitor, iar Marcellus i-a înţeles îndată bucuria. Înăuntru şedeau douăzeci şi opt de copii în perechi – spate în spate – pe paisprezece scăunaşe duble. Purtau cămăşi, *bulla,* plăcuţele de piele cu numele şi toţi aveau câte ceva în mână şi lucrau mărunţişuri – aşa că se-ntâmpla de multe ori să uite că recreaţia dura douăzeci de minute şi era nevoie să fie aduşi înapoi de pe la prietenii lor. Toţi erau copii botezaţi, din părinţi creştini, dar se purtau cu acelaşi egoism plin de farmec şi voioşie ca o ceată de mici păgâni simpatici.

Se observa imediat că erau împărţiţi în două tabere adverse, pe care nu le putea clinti cu nimic dorinţa Caeciliei să facă din ei o oaste unită de războinici ai lui Iisus, cum zicea ea.

— Vreau să-i cresc luptători – învingători, să supună omenirea în numele Lui, mărturisi ea.

— Sau, şi mai bine, să sfârşească pe douăzeci şi opt de cruci, sugeră Marcellus cu blândă ironie.

Ea se gândi un moment până să răspundă. Cine ştie, poate că în mintea ei s-a şi format imaginea vie a douăzeci şi opt de cruci micuţe, pe două rânduri la marginea drumului.

— Da, asta ar fi cel mai bine, zise ea gânditoare. Sper că cel puţin unii… înţelegi… măcar doi-trei.

A tras spre ea, cu o mână, un copilaş ghebos şi l-a sărutat, iar cu cealaltă a prins o păpuşică foarte drăguţă de sex incert. Marcellus se gândea că Caecilia parc-ar fi intrat în curtea păsărilor, să prindă nişte pui pentru supă.

Tocmai era timpul mesei celor mai mici – care mâncau tot felul de zemuri. Erau vreo zece, tot aşa, împărţiţi pe două grupe: unii primeau lapte cu terci de orz şi ovăz şi ceilalţi crupe şi supă de spanac; de la mâncărurile acestea îşi luau copiii şi porecla. Caecilia i-a luat pe doi dintre copii, i-a dus într-o nişă sub fereastră şi l-a întrebat pe Marcellus dacă nu i-ar place să hrănească şi el unul. S-a dovedit că toată treaba cerea mult mai multă pricepere tehnică decât s-ar fi crezut. Fereastra sub care şedeau nu era mare şi o acoperea o ramură de măceş, care să-i apere de monştrii nopţii, cei care sug sânge. Era totuşi lumină destulă ca să vezi şi copilul „SpănăceF şi castronul de păsat. Cu toate acestea Marcellus rareori ajungea să vâre în gura copilului o lingură plină. De cele mai multe ori nimerea în nas sau în ochi – şi când mititelul s-a smucit să se frece Ta ochi cu pumnişorul murdar, restul de mâncare i s-a vărsat în cap. Caecilia n-a rezistat mult, a izbucnit într-un râs nestăpânit, aşa fel încât şi copilul ei a păţit ca celălalt, iar mititeii se veseleau grozav de toată joaca asta.

Întâmplarea i-a şters complet din minte lui Marcellus teama de examen şi pe Justin şi tot ce mai învăţase în ultimul timp. Dar Caecilia nu uitase deloc. A aşteptat să ajungă iar în grădina de lângă orfelinat. Şi-a tras respiraţia cu un ultim hohot de râs, şi-a netezit părul şi l-a întrebat direct:

— Ei, Marcellus, spune-mi acum ce-ai învăţat din Justin.

Marcellus căzu pe gânduri. Deşi încercase, conştiincios, să descifreze ideile martirului roman, era totuşi puţin nelămurit. Dac-ar fi trebuit să facă un rezumat al cărţii pentru Marele Bibliotecar de la Templul Păcii sau pentru Xenophon, nu i-ar fi fost greu deloc. Dar l-a cuprins

iar nervozitatea aceea, când să-i vorbească tinerei fete care abia se năştea pe vremea când el şi-a pus *bulla* pe perete, lângă măştile strămoşilor.

— Am să-ncerc, răspunse. Dar ai să mă ierţi dacă prezentarea mea îţi va displace într-un punct sau altul?

— Vai, Marcellus, nu asta ne interesează pe noi. Şi-l scutură de braţ, dezaprobator.

— Şi pe urmă, dac-ar fi să spun lucrurilor pe nume, cum ar fi…

— Tare mă mai crezi plicticoasă, observă ea, clătinând din cap.

Aşa că Marcellus a vorbit vreo jumătate de oră despre omul care fusese nu demult executat cu sabia la închisoarea centrală a Romei – un bărbat nobil şi blând, care n-a avut alt ţel în viaţă decât să păstorească turma. În clipa aceasta, cei doi tineri îl priveau pe Justin cu admiraţie şi reverenţă din unghiuri diferite de vedere, fiecare primind doar ceea ce i se potrivea. Trebuie să spunem că diferenţa pe care a stabilit-o Justin între cei doi chiar de la începutul prieteniei lor nu s-a schimbat niciodată şi tot Justin, mai mult ca oricare altul, i-a făcut să se apropie unul de celălalt, fiecare iubind în felul său, până când unul din ei a pierit.

Ne aducem cu toţii aminte de micul domn pe care-l urmărea soarta să-i apară la un moment dat, în tot ce scria, capul Regelui Carol al Angliei. Justin nu auzise de el, dar se exprima plastic şi dac-ar fi ştiut povestea ar fi spus, cu siguranţă, că este creştin acela care în toate faptele lui simte prezenţa lui Dumnezeu aşa cum apărea nefericitul cap regal în scrisul lui Dick. Poate să încerce mult şi bine orice creştin să dovedească facilitatea legii. Mai devreme sau mai târziu, Dumnezeu are să-şi facă apariţia în treburile sale.

Teoria preferată a lui Justin era că întotdeauna rândurile celor care aduc mântuire oamenilor se măresc cu noi adepţi. Socrate a fost condamnat pentru trădarea statului – şi totuşi Socrate trăieşte. Iisus a fost executat pentru conspiraţie împotriva Imperiului Roman – şi viaţa-i

e cu atât mai puternică. Demonax se sinucide prin înfometare la adânci, adânci bătrâneţi, dar moartea nu-l face pe Demonax mai puţin viu. Şi Justin – Justin ar fi putut, probabil, să ajungă la mare putere lumească şi ecleziastică

— Avea cum – dar pentru că descoperise Hristul din Socrate, Platon şi Demonax, s-a mulţumit să fie dintre slujitorii de rând ai Domnului.

Cam aşa a rezumat Marcellus concluzia la care ajunsese. Caecilia l-a ascultat fără să intervină. Marcellus spusese lucrurile cu stângăcie, poate, dar cum ea nu observa la oameni lucrurile evidente – hainele, figura, gesturile – nici aici n-a băgat de seamă cuvintele, ci gândurile exprimate, acele gânduri firave, ţesute subţire între cuvinte, ca nişte copilaşi serioşi care încearcă să umple cât mai bine locul dintr-o trăsură enormă. Caecilia zâmbi, cu gândul la toţi aceşti prunci plini de conştiinţă de sine în şirul lung şi înspăimântător al trăsurilor.

— Râzi, spuse Marcellus, uşor jignit, dar şi încântat; era imposibil să nu te molipseşti de încântarea ei, chiar fără să-i ştii motivul.

— Am râs? întrebă ea. Sunt bucuroasă c-ai fost aşa de silitor. Dar uiţi un lucru – Crucea! Ţi-am mai spus eu, creştinii se pot apropia de Dumnezeu pe multe căi, dar la Cruce se întâlnesc cu toţii. Şi trebuie să se prosterneze în faţa celui care şi-a vărsat sângele pentru noi. De ce n-ai luat în seamă Crucea! Nu-i găseşti niciun loc?

Iar îl punea la încercare fata asta. Vorbele ei mereu repetate, pe un ton atât de blând îl prindeau şi-l ţineau strâns ca o menghine… spânzurătorile… grămezile de oase… crucea. Sigur că Marcellus avea un loc… pentru tot muzeul de orori. Ştia chiar mai multe, la nevoie. Răspunse:

— Bineînţeles că fiecare lucru de-acesta are semnificaţia lui Cupa de cucută a lui Socrate, crucea lui Iisus, sabia care d împlinit soarta lui Justin. Se ridică toate deasupra omenirii ca nişte semnale, ca nişte puncte de reper. Şi avem nevoie de semne care să ne arate lucruri pe care altfel nici nu le-am observa.

— Şi tu ai putea fi un semn, zise Caecilia, încet.

— Reperele există, afirmă el, ca să se elibereze de strânsoarea ei. Acolo vor sta, în veşnicie. Omenirea poate să le urmeze chemarea şi – cum spui tu – să ajungă la Dumnezeu pe felurite căi.

Caecilia l-a prins iar şi l-a pus în dificultate.

— Tu vei asculta chemarea lor? întrebă ea.

Întâi, Marcellus n-a ştiut ce să răspundă. Prea era de mult o casă fără stăpân, în care puteau intra şi ieşi gândurile şi sentimentele după voie, bine primite la venire şi puţin regretate la plecare. Mai târziu avea să vină o vreme când vorbele îl vor arde ca fosforul aprins, dar acum nu făcea decât să soarbă dulceaţa şi armonia de care se înconjura, inconştient, Caecilia.

— Ai să fii un semn şi tu, zise ea; glasul îi suna zglobiu ca un pârâu curgând peste pietre. Un semn călăuzitor şi un *Domini caniş.* În fiecare zi mă rog pentru asta. Aşa că se va împlini.

— Şi de ce să fiu tocmai eu *Domini caniş*? întrebă el.

Caecilia îl privi serioasă, întrebătoare, parcă nu-i venea să-şi creadă urechilor. În sfârşit, spuse:

— Epictetus, despre care ai o părere aşa de bună, întreabă undeva: „Cum vei şti că chiar tu eşti alesul lui Dumnezeu?” – şi singur răspunde, cu altă întrebare: „De unde ştie taurul că la apropierea primejdiei locul lui e în fruntea turmei?”

Marcellus făcu un gest de capitulare. Amândoi porniră spre casă, pentru a evita furtuna ce se apropia. În ziua aceea, la despărţire, Marcellus a luat cu el mai multe cărţi şi a promis să revină cât mai curând.

Era iritat că se lăsase strunit de copilul acesta şi s-a hotărât ca la următoarea întâlnire să preia el comanda şi să-i impună recunoaşterea sublimului fără egal al lui Demonax şi Epictetus. E adevărat că fata i-o luase înainte, punând parţial stăpânire pe Epictetus. Marcellus îşi făcea socoteala că, prin tactica ei, Caecilia îl învinsese. Ea asculta. Şedea liniştită şi asculta atent, iar când el a terminat, Caecilia i-a spus, după o vreme:

— Ce frumos. N-ai cum să nu-l admiri pe Epictetus. După care s-a întors, fără ocol, la problema ei. Cât de splendid era Epictetus! Ce bogăţie de gândire! Ce suflet nobil! Dar exista unul Paulus – sunt o mie cu numele ăsta – dar el... Paulus din Tarsus... contemporan cu Epictetus... Toată povestea sa terminat aşa, că Marcellus a împrumutat un exemplar din scrisoarea pe care-o adresase acela galileenilor de la Roma.

Marcellus a înapoiat a doua zi scrisoarea cu mulţumiri politicoase şi indiferente. Prefera să-i citească pe greci şi pe discipolii lor romani, decât să înveţe filosofia grecească în deghizare iudaică. Contrar aşteptărilor, afirmaţia n-a făcut nicio impresie asupra Caeeiliei. Marcellus credea c-o s-o vadă tristă sau furioasă, dar ea n-a făcut decât să se gândească la alte lucruri care-au mai fost „scrise”.

În ciuda acestei rezerve mentale, vizitele s-au îndesit curând, devenind aproape zilnice. Caecilia era de multe ori ocupată cu diversele ei îndatoriri, totuşi mai apucau să stea împreună o oră-două, netulburaţi. Atunci, Marcellus făcea efortul de a aduce în discuţie chestiuni practice şi personale, dar ea reacţiona vag şi fără interes, după care se întorcea la eternul subiect. Câteodată Marcellus îi privea din exterior, cu amuzament, personalitatea duală şi limpede. Caecilia era sensibilă şi de multe ori producea observaţii care anticipau propriile lui gânduri, era plină de tact cum numai cei aleşi pot fi. Cu toate astea ştia să se repeadă ca un erete asupra unei replici nepotrivite şi ţinea prada cu neistovită energie. De multe ori ceda tocmai atunci când Marcellus începea să se simtă ca omul cu musca pe căciulă, surprins de un control neaşteptat. Asta se întâmplă mai ales când Marcellus, ca oglindă ce era, accepta aliaţi care, fie din interes, fie din greşeală, stimulau însuşirea aceea negativă a lui ce s-ar putea numi spiritul Templului Păcii. Anume o sterilitate uşuratică, sentenţioasă, decadentă. Cei mai importanţi dintre aliaţi erau doi tineri patricieni care o adorau deschis pe Caecilia: fraţii Valerianus şi Tiburtius din marea *gens* Valerianus.

Marcellus i-a văzut prima oară odată când se dusese, într-o seară, s-o caute pe Caecilia în grădină. Fata şedea pe un scăunel pliant, cu şevaletul dinainte. Lucra la finisarea unui tablou în ceară, reprezentând peisajul văzut din punctul acela. Cei doi fraţi se întreceau în subtile excentricităţi şi, râzând, încercau să găsească aprobarea lui Marcellus. El i-a răsplătit cu generozitate pentru intenţia lor. L-a aplaudat, zâmbind, pe Tiburtius la observaţia că virtutea stă printre ruine precum corbul, acest sărman fiu scăpătat al regilor, singur în stirpea lui şi mai prejos chiar decât celelalte rude sărace, fiindcă-i înspăimântător de lipsit de tact, colţuros şi are ochii aceia stranii, în care nu încape niciodată vreun reproş, ci doar o privire mirată către lume. Dar Marcellus nu s-a mulţumit doar cu un zâmbet aprobator. A pescuit, dibaci, zicala unui englez care a trăit mulţi ani după aceea

— Era şi mai potrivită. Marcellus şi englezul au afirmat că:

— Virtutea e obiceiul de a acţiona în aşa fel încât să câştigi încrederea.

Caecilia, ocupându-se de tablou, asculta la plăcuta conversaţie, fără să-şi arate interesul. Se uita pe rând la tablou şi la peisaj – în depărtare se observa pădurea – dealurile şi pădurile ieşeau în relief ca nişte pietre învelite de muşchi. Mai avea de terminat un colţ al picturii, întâi a făcut o schiţă cu vârful ascuţit al spatulei, iar cu cel lat a luat din cutia de ceară mai multe nuanţe de ceară punică, pe care o înmuiase cu ulei de măsline. După aceea l-a rugat pe Valerianus să-i dea vergeaua de fier ţinută în jar, lângă ea. Cu un gest sigur, Caecilia a trecut vergeaua peste tablou, apropiind-o şi depărtând-o până ce culorile s-au topit uniform. Apoi s-a ridicat, i-a dat scăunelul lui Tiburtius, şevaletul lui Valerianus şi tabloul lui Marcellus.

Deodată, când se pregăteau să meargă în casă, ea exclamă:

— Îl onoraţi pe Socrate şi dispreţuiţi virtutea. Ce inconsecvenţă!

Ei abandonaseră problema printr-un voios consens şi

s-au mirat de revenirea Caeeiliei.

— Virtutea înseamnă să urmezi cu credinţă ceea ce singur ai recunoscut că are valoare, zise ea, ferm. Văzând că ei tac, urmă:

— Adevărata Virtute este mulţumită să existe aşa cum e. Nu-i ipocrită şi nu invidiază clipele „dulci” ale Viciului. Şi, încheie Caecilia, Virtutea susţine cu tărie ceea ce recunoşti că e drept şi respinge ceea ce dezaprobi în sufletul tău. Virtutea e singurul curaj autentic.

Fata privi spre dealuri, visătoare, de parcă ar fi încercat să descifreze o veste printre cele dintâi stele, iar ochii ei ca stelele erau de limpezi şi strălucitori.

Dar ziua încă nu se sfârşise. Fraţii plecară devreme, ca să ajungă la timp acasă, în străvechiul conac de pe malul Tibrului, unde se dădea o petrecere. Marcellus a plecat abia după câteva ore, iar Caecilia l-a condus până la stradă, ca de obicei. La despărţire, ea plimba printre degete, nervoasă, nodul herculean cu care era încheiat brâul de lână al lui Marcellus, nod ce servea drept amuletă împotriva vrăjitoarelor. Apoi, Caecilia l-a prins cu amândouă mâinile de-o mână şi ochii i s-au umplut de lacrimi.

— Marcellus, zise ea, promite-mi că niciodată n-ai să-ţi laşi buzele să batjocorească ceea ce inima ta cinsteşte.

— Dar, draga mea! strigă Marcellus, cu deznădejde.

— Mulţumesc, spuse fata zâmbind şi-l strânse de mână.

Cu ochii înecaţi în lacrimi, se întoarse de la el şi alergă pe uliţă până acasă.

Marcellus începuse să se simtă un mare ticălos faţă de Nig. Şi-a dat seama, deodată, că e josnic să te bucuri de ospitalitatea unui om şi să-l înşeli cu nevastă-sa, iar din clipa aceea, sentimentele lui Marcellus au suferit o asemenea schimbare, încât acum i se părea foarte neplăcut faptul că situaţia aceasta lamentabilă a durat luni şi ani de zile. Ar fi ajuns chiar mai departe, să-şi admire propria remuşcare, însă un diavol i-a şoptit la ureche că mai frumos ar fi fost dacă sentimentul acesta lăudabil s-ar

fi trezit în el atunci când nu-l îmboldea simpatia tot mai mare faţă de Caecilia. Pe urmă a venit diavolul numărul doi, folosindu-şi toată puterea de convingere.

— Cum stau acum lucrurile, nu există ieşire pentru tine care să n-o rănească pe una din de Dac-o iei pe Elina, vor suferi Nig, copiii şi Caecilia. Dac-o iei pe Caecilia, probabil că are să înnebunească Elina, şi asta n-ar fi bine nici pentru Nig, nici pentru copii. Mai bine ascultă de oracol.

Scoase oracolul – inutil, de altfel, căci îl ştia pe dinafară.

„Mai bine renunţă la amândouă”… şi pe urmă, chestiunea cu perspectiva. Elina ar trebui să ştie şi ea oracolul acesta. Ar face-o mai atentă la vorbele nevestei lui Xenophon.

Aici se arătă ultimul diavol şi zise:

— Află câte ceva despre perspectivă… întreabă-l, de exemplu, pe Eros. El le cunoaşte pe amândouă.

Aşa că s-a dus la editor şi i-a pus problema, cu discreţie. Capul lui Eros semăna, ca întotdeauna, cu o perniţă înţesată de ace în toate direcţiile. Pus în faţa acestei chestiuni, Eros şi-a dus mâinile la cap şi ai fi zis că încearcă să-şi zbârlească şi mai tare părul.

— Ei, da – „perspectiva”, Marcellus, zise el. Lumea tot merge înainte. Să fi fost noi mai prevăzători…

— Să ne gândim la un caz pe care-l cunoaştem amândoi, propuse Marcellus. Care ar fi perspectiva Elinei, soţia lui Vaccula?

Eros căzu pe gânduri, apoi spuse:

— Am cunoscut-o pe maică-sa, dar nu dau două parale pe tâmpenia aia că să te uiţi întâi la mamă… şi tatăl poate să contribuie foarte mult şi, după câte ştii, el nu e sigur niciodată. Oricum, în zece ani Elina va fi o femeie între două vârste, solidă, şi mă îndoiesc că e dintre vinurile la care valoarea creşte prin vechime.

23 – Strada Săndălarilor

— Hai să ne mai gândim la cineva, zise Marcellus. Să zicem fiica lui Max Caecilius, cel de pe Via Appia – o

cunoşti?

— Da, o ştiu foarte bine. Mă trec fiorii de câte ori îmi intră în prăvălie. Se face tot mai galileeană. Hai să nu vorbim de perspectiva ei, ci de a bărbatului, dacă e vreunul, care ar avea curajul să se însoare cu ea.

— Ei, de asta ce părere ai?

— Să-ţi spun eu, amice. N-o să se potolească până nu-l vede pe cruce.

Şi, râzând cu poftă, adăugă pe când ieşea împreună cu Marcellus:

— Poţi să-ncerci într-o zi, să vezi.

În perioada dintre sărbătoarea oraşului şi ziua mutatului – I iulie – Marcellus a trecut pe la Nig şi Elina cel puţin de două ori pe săptămână. Odată ei doi, bărbaţii, s-au dus să facă o partidă de popice în curtea zarzavagiului, dar de obicei jucau domino acasă, cu ceva vin şi mâncare şi pe urmă se despărţeau. Nu era nimic interesant – nu se discutau probleme de profunzime; dar în acest scurt interval cei doi bărbaţi s-au apropiat unui de celălalt mai mult ca oricând şi, în ciuda tuturor faptelor, Nig a simţit lipsa prietenului său atunci când s-au stricat complet relaţiile.

Nigidius Vaccula, deşi era negustoros, privea lucrurile într-un mod capricios şi original. Era convins că orice om s-a născut cu o anumită greutate specifică, prin care este dinainte stabilit dacă va pluti ori se va scufunda. Aşa spunea el că există oameni de plumb şi oameni de plută şi demonstra că un Caesar poate să fie de plumb şi un sclav, de plută. Pe Marcellus îl considera, evident, plută şi îl admira fără limite ca poet.

Între timp, Nig avusese noroc în afaceri. Afară de prăvălie, avea un domeniu şi o vilă la Napoli şi ţinea foarte mult – aceasta era taina lui – să-şi încheie cariera de negustor printr-un faliment dar şi să se retragă la ţară, unde să cultive varză.

Ceea ce contribuia în mod special la prosperitatea lui era toleranţa religioasă şi plăcerea reclamei. Personal, ţinea la zeităţile consacrate, locale sau universale, dar în

acelaşi timp, ca bun roman, era gata să recunoască excelenţa celorlalte sisteme, oricare ar fi fost de Era întru totul prea sănătos ca să discute dacă existau 30.000 de zei sau mai mulţi, sau mai puţini. Asta o lăsa pe seama preoţilor şi filosofilor care n-aveau altceva de făcut.

Nig nu se lăuda c-ar fi inventat el arta reclamei, dar pretindea că adusese o serie de îmbunătăţiri metodelor de comerţ preluate de la persani şi egipteni. Clădirile din cartierul comercial erau acoperite, până la etajul II, cu pânză pe care se înşirau ţipătoare, deasupra capului trecătorilor, tot felul de enormităţi. Nigidius a trecut în extrema cealaltă, anume pusese o firmă pe care era scris numele lui, mare, răspicat, cu litere albe pe un fond albastru – şi-atâta tot. Dar la distanţă de casă Nig era mai extravagant. Cât era ziua de lungă umblau prin oraş sclavii lui, doi câte doi, cu reclame fixate pe nişte stâlpi înalţi. Anunţurile erau simple: „Togi – Nigidius – Strada Săndălarilor” sau „Cămăşi mătăsoase – Tunici fără moarte”, sau doar „Nigidius – Strada Săndălarilor”. La început, oamenii râdeau. Pe urmă, murmurau:

— Ducă-se-n Galia Nigidius ăsta fără moarte, cu ţoalele lui cu tot.

Dar cel puţin era unul care nu le spunea eterna minciună, că bunurile lui sunt „cele mai ieftine şi cele mai bune”. Şi când, într-o bună zi, un client exasperat de atâta insistenţă, a intrat în prăvălia lui Nigidius doar ca să se uite la o togă – nu şi să târguiască – a cumpărat până la urmă o haină şi mai multe cămăşi decât ar fi crezut vreodată.

Dar pe Nigidius nu-l mai vedeai făcându-şi singur negustoria. Devenise domestic.

— Mi-am neglijat şi nevasta şi copilul, îi zise lui Marcellus în seara când îşi serba, modest, împlinirea a cincizeci de ani. Şi când ai nevastă drăguţă… O cuprinse, vesel, pe Elina de după talie, dar ea se dădu în lături.

— Acu’ de ce eşti prost? întrebă ea, supărată.

Nig râse:

— Vai de mine, se înroşeşte ca un egiptean când îl

atinge porcul.

Întorcându-se către Marcellus şi Sergius Felix, spuse:

— Ce părere aveţi de treaba asta? Ultima idee a Elinei este că-i trebuie dormitor separat. Urmează să vrea şi casă separată.

— Da, şi alt soţ, zise ea semnificativ, privind la Marcellus.

— Ei, da, îmbătrânim, oftă Nig şi-o trase pe fetiţă, pe Julia, lângă el. Oamenii n-ar trebui să trăiască mai mult de cincizeci de ani. E destul să facă vreo câţiva copii, să-i crească şi pe urmă să vadă porniţi nepoţii. Numai eu am rămas de căruţă, adăugă el, cu o undă de amărăciune.

Un pateu de creste de cocoş – mâncarea favorită a lui Nig – l-a făcut să-şi uite tristeţea. Nig era ca o tăbliţă fermecată, din cele care şterg singure ce-a fost scris pe de in privinţa aceasta nu semăna deloc cu Marcellus.

Dar în aceeaşi după-amiază, mai târziu, atmosfera s-a încărcat din nou şi doar fericita însuşire a lui Nig de a uita şi de a se stăpâni a împiedicat scandalul. Unul dintre subiectele pe care Nig le-a temperat cu optimismul său a fost moartea şi modurile preferabile de a trece pe lumea cealaltă. Sergius Felix, singurul musafir în afara lui Marcellus, nu dorea decât să se stingă în plină activitate. Nig, dimpotrivă, ar fi vrut să moară ca Philemon, comedianul, afară doar de vârstă – Philemon avea aproape suta de ani când s-a petrecut treaba asta. Lenevind într-o zi pe divan, bătrânul a dat cu ochii de un măgar mâncând dintr-un castron de smochine care trebuia să-i fie adus lui la pat. Şi-atunci pe Philemon l-a apucat râsul în aşa hal, încât l-a chemat pe servitor şi l-a rugat să-i dea măgarului şi vin la mâncare, dar aşa de tare râdea, că pur şi simplu a murit de râs.

— O moarte demnă de invidiat, opină Nig. Aici s-a băgat în vorbă şi Elina – până atunci arunca, provocatoare, flori către Marcellus.

— N-am impresia că în casa asta ai putea muri de prea multă distracţie, zise ea cu dispreţ. Replica era, fără îndoială, îndreptată împotriva lui Nig, dar acesta râse

liniştit şi spuse:

— Cu atât mai bine… asta mă face să sper că vei trăi mulţi ani după mine.

Au trecut la o discuţie generală despre poezie şi poeţi. Sergius Felix se tot freca pe frunte cu mâna lui păroasă. Când era preocupat vorbea cu dificultate. Avea mare grijă să nu nedreptăţească pe nimeni, încât prefera să se exprime ca un om cu mintea greoaie.

— Nu am nimic împotriva poeţilor, explică el. Tocmai respectul faţă de poezie îmi stimulează atitudinea critică. Şi, cu unele rezerve, îi respect pe cei care slujesc arta cu seriozitate şi umilinţă. De multe ori trebuie să le fie greu – da, gândesc că uneori trebuie să fie aproape imposibil să descoperi vreun adevăr nou în privinţa subiectelor eterne. După cum văd eu lucrurile, fiecare poet din alte vremuri a îngreunat din ce în ce mai mult soarta urmaşilor. Uite, Menandru… sau, mai aproape de noi ca timp şi ca neam, Ovidiu. Dac-aş fi poet, m-aş revolta împotriva monstrului acestuia care a apucat şi, ca să zic aşa, a uscat complet domeniul iubirii. Ce folos că inima unui tânăr poet ar arde până la scrum? Când îi prezintă iubitei cântecul său, ea îl citeşte politicos, îşi înăbuşă un căscat şi zice:

— Ce drăguţ din partea ta, scumpule. Dar – nu te supăraai luat destul de mult de la Ovidiu.

— Înseamnă că nu mai ştii cum sunt femeile tinere, exclamă, zâmbitor, Nig. Sunt la fel cum erau pe vremea păcătoasei tale tinereţi. Când vine iubitul şi-şi citeşte omagiul, aleasa inimii sale uită complet de Ovidiu şi de toţi ceilalţi, în afara celui care a avut ideea minunată s-o imortalizeze în cântecul său tocmai pe ea.

Sergius Felix râse, deschis.

— Se prea poate să fi uitat eu multe. De câte ori s-a schimbat la faţă luna de când ziceam eu din lăută, la lumina lunii, prin jurul unei vile pe care tare-aş vrea s-o mai văd. Dar asta-i altă mâncare de peşte. Chiar dacă nu i-o zice aleasa inimii, e obligat să şi-o spună singur. Fiecare poet în parte e ca un hoţ care fură idei şi cuvinte de la sărmanii lui colegi care încă nu s-au născut. Şi asta chiar

că-i trist.

Militarul din legiuni, cu părul lui cărunt, se arăta aşa de întristat, încât Marcellus şi Nig au izbucnit amândoi în râs.

Zeii jac zece mii de femei spre coruperea bărbatului.

Şi doar la una din zece mii i se încredinţează darul iubirii.

N-are importanţă cum a ajuns poetul la statistica aceasta, dar cu cât se gândea Marcellus mai mult la Caecilia, cu atât mai dispus era să dea crezare afirmaţiei. Într-o lună, în care i-a făcut tot mai multe vizite, a ajuns la părerea că zeii au făcut probabil 9999 de schiţe până au reuşit să producă o asemenea minune.

Şi ea îl privea pe Marcellus, din punctul ei de vedere, ca pe unul dintre cei aleşi, dar într-un alt sens, desigur – şi era convinsă că el personal încă nu ajunsese să-şi vadă propria vocaţie. Caecilia îi spuse tatălui ei despre Marcellus:

— Tragedia lui este că se confundă cu un altul şi în relaţiile cu ceilalţi, se discreditează arătându-l pe acela. Dar dacă s-ar înţelege pe el însuşi, atunci ar deveni un mare *Domini caniş.*

Un mare *Domini caniş.* Acesta era refrenul constant.

— Asta dacă nu se va descotorosi de tine, fată, observă Caecilius, gânditor.

— De Domnul, vrei să spui… O, nu. În privinţa asta, n-am nicio grijă. Cel care face jocul cu Dumnezeu, n-are cum să arunce cutia de zaruri până nu se termină partida. Prea înaltul i-ar pune din nou cutia în mână. Asta precis este adevărat, pentru nimeni nu-i scăpare.

Marcellus se arătă într-o seară la începutul sezonului rece. Ca să se bucure de vremea frumoasă, a făcut tot drumul pe jos, aşa că sosi abia pe înserat.

Ajunsese să cunoască bine domeniul; în colţul către oraş era un spital unde-şi găseau adăpostul cerşetorii şi vagabonzii. De aici, urma o cărare ce ducea la aleea principală, unde l-a întâlnit Marcellus prima oară pe Părintele Urban. Şi iată că tot aici îl întâlnea din nou pe

vicarul papal. Nu mai ducea niciun cacadu pe umeri, dar arunca, din mers, firimituri şi boabe la păsările care se repezeau în jos de parc-ar fi fost nişte castane scuturate din pom. Urban parcă nu mai arăta chiar aşa de groaznic ca la prima întâlnire, dar, ca de obicei, şi-a întors capul într-o parte când i s-a adresat Marcellus.

— Frumoasă vreme, părinte, zise Marcellus, salutând.

— Sigur, e o vreme splendidă, răspunse Urban. Avea el un fel de a folosi vorbe mari tocmai când nu era momentul, aşa cum îşi poartă oamenii dezordonaţi hainele bune în fiecare zi şi-atunci nu au ce purta de sărbători.

— Dar o să vină ploaia, opină Marcellus.

— Asta n-o ştie decât Atoateştiutorul, zise Urban, pios.

— Da, Dumnezeu ştie, admise Marcellus, cu îngăduinţă, la care a fost fulgerat cu o privire dintr-o parte ce voia să spună:

„Te prefaci de minune, prietene, dar eu văd prin tine… şi, în condiţiile astea, am să te iert”.

Iertarea la Urban era o datorie – paraua pe care-o oferea celuilalt drept momeală.

Deşi Marcellus, la rugămintea Caeeiliei, încerca să-l iubească pe Urban, nu se apropiaseră, totuşi, unul de celălalt. Preotul îşi ascundea fără prea multă grijă neîncrederea în Marcellus. Pe deasupra, îl considera pe tânăr un şoarece de bibliotecă şi el personal fiind necultivat, n-avea nicio consideraţie faţă de cultură.

— Există o singură cunoaştere adevărată; restul e zădărnicie, zicea.

Tot aşa, dispreţul faţă de curăţenie era rezultatul îngălării lui înnăscute şi nu rezultatul raţionamentelor pe care pretindea că le făcuse atunci când declara: „Lutul ăsta e aşa de murdar din născare, încât orice jeguri nu pot decât să-l înfrumuseţeze”.

— Scumpa noastră patroană a primit o scrisoare de la Tatian, observă Urban cu inocenţă.

— Ei, ce zice Tatian de data asta? întrebă Marcellus.

Îşi dădea seama că Urban amintea de Tatian doar ca să-l enerveze, dar totuşi is-a enervat.

— Fratele Tatian vorbeşte de noua comunitate pe care a format-o el în Pisidia. Au ajuns departe cu sfinţenia şi progresează pe zi ce trece. Nu e primit nimeni oare nu renunţă la vin şi la carne. Se condamnă căsătoria şi orice uşurătate. Vai, noi suntem ruşinaţi – robii simţurilor. Şi se lovi cu pumnul în frunte. Se prea poate ca pornirea lui să fi fost în parte autentică.

— Tatian e un om energic, din câte-mi pot da seama, remarcă Marcellus.

— El e un adevărat *Domini caniş,* răspunse Urban apăsând pe primul cuvânt. Şi scrie poezie – versuri foarte frumoase, dumnezeieşti.

— Versurile băutorilor de apă nu pot nici să placă, nici să dureze, pronunţă Marcellus, absent.

— Tu aşa crezi? întrebă locţiitorul papal.

Marcellus îşi dădu seama că-l luase gura pe dinainte şi recunoscu:

— Horaţiu spune aşa – după cum ştii. Ce gândesc eu? … Păi, cred că n-am citit niciodată poezii făcute de băutori de apă. Dar Tatian… nu e oare o lipsă de perspicacitate din partea lui că-i împiedică pe oamenii aceia smeriţi să se înmulţească, iar cei fără credinţă din jur împuiază tot pământul?

Urban, mişcându-se ca o pisică, se apropie câţiva paşi – ajunseseră faţă în faţă.

— Da, sigur, şuieră el, doar că s-a apropiat ceasul Domnului.

— Şi Caecilia are impresia asta? întrebă Marcellus.

— Ea este una cu Tatian în toate cele, răspunse Urban.

— Am s-o întreb şi eu, zise Marcellus, plecând de lângă sinistrul lui prieten.

În seara aceea Marcellus avu o lungă conversaţie cu Caecilia. Printre altele, au discutat fenomenul numit binecuvântare. Caecilia a abordat subiectul şi, cu toate că era sigură pe sine, a început cu dificultate, după mai multe

încercări de a se apropia. Se atingea de problemă şi se dădea înapoi, cum face calul în faţa obstacolului. Dar voinţa o strunea, călăreţ ferm pe spinarea animalului speriat şi până la urmă trecu gardul, rupând bara de sus.

— Marcellus… pot să te binecuvântez… într-o zi… când vrei tu? întrebă ea, cu răsuflarea tăiată.

Întrebarea l-a mirat.

— Să mă binecuvântezi?… Cum?… Nu-nţeleg.

Acum, pentru că începuse, restul venea de la sine. Caecilia îi explică.

— Poţi să te bucuri de binecuvântarea orişicui. Mie-mi pare bine când mă binecuvântează cerşetoria., chiar dacă cer să le plăteşti. Şi… dacă tot veni vorba, vreau să-ţi spun un lucru pe care nu l-am spus nimănui, pentru că toţi… Părintele Urban, de exemplu… n-ar înţelege. Într-o zi l-am rugat pe Orbilius să mă binecuvânteze.

Marcellus zâmbi încurajator. El înţelegea cum Caecilia îi putuse cere bătrânului cinic un asemenea lucru.

— M-a binecuvântat şi m-a sărutat pe frunte şi când am plecat mi-a zis, blând: „Binecuvântat e cel care le binecuvântă pe tine”. De-atunci nu m-am mai spălat în locul acela pe frunte.

Dacă Marcellus ar fi avut curajul să-şi urmeze dorinţa de a o săruta şi Caecilia ar fi făcut toate gesturile cu aceeaşi smerenie, probabil că în zilele următoare ar fi trebuit să nu se mai spele deloc.

— Binecuvântează-mă a-a-altă dată, se bâlbâi Marcellus.

Seara aceea n-a fost marcată de nimic deosebit, dar a rămas mult timp în amintire prin atmosfera ei. Multă vreme – poate o oră – Marcellus şi Caecilia au stat pe banca veche de marmură cu vine verzi, aproape fără să vorbească. El ştia că Caecilia se gândeşte la soarta oamenilor, la faptul că ei sunt fiinţe sortite pieirii. Şi *ea* nu dorea câtuşi de puţin să-i vadă murind ca pe bătrânul Philemon în această ordine de idei, Caeeiliei i se potolea chiar şi ura împotriva cinicului Crescens, aşa cum ai stinge torţa într-un butoi cu apă.

Are să moară şi el, îşi repeta, stingherită. Şi ce-l aşteaptă după moarte?… El… care are pe conştiinţă sângele lui Justin.

Nici nu suporta să se gândească.

Ceea ce o deosebea pe Caecilia de oamenii care aveau aceleaşi convingeri nu era credinţa, ci puterea imaginaţiei. Mulţi credeau – credeau fără clintire – dar n-aveau puterea ei să urmărească ideea până la limitele posibilităţilor sale. Ei *vorbeau* de pedeapsă, pierzanie, iad; ea *simţea* înfricoşarea nenorociţilor. Ei priveau *păcătoşii* cu furie; ea era torturată de conştiinţa nudă a *păcatului.* Dacă s-ar fi gândit la careva – fapt care nu se petrecea nicicând – la oroarea de a şi-l închipui pe învăţător răstignii pe cruce, probabil că s-ar fi învăţat cu imaginea, până la urmă ar fi început să se îmbrace, să se dezbrace, să se ciondănească, să caşte şi să se distreze pe lângă chipul lui chinuit. Dar nu şi Caecilia. Ea era suflet, fără altă armură decât ţesătura de păianjen a nervilor şi sensibilităţii, în comparaţie cu ea, ceilalţi erau nişte maşinării brute de carne.

— Tatian? întrebă Marcellus când i-a gonit de pe bancă răcoarea nopţii. Nu eşti tu de partea lui în toate privinţele?

Ea clătină din cap.

— Nu-s întru totul de acord nici cu Justin – nici cu enoriaşii.

Rab Chanina şi toţi ceilalţi, Papa, de exemplu – sunt foarte supăraţi că eu sărbătoresc cu petrecere naşterea marelui nostru învăţător. Dar nu diferenţele astea contează. Important e să găsim ceea ce ne leagă.

Când s-a dus la culcare, Marceuus a luat cu el ultima scrisoare a lui Tatian. Sclava care l-a condus la pat l-a sărutat, după obicei şi i-a urat noapte bună; apoi Marcellus a citit atent scrisoarea. Aşa ca şi cealaltă scrisoare, era plină de pornirea isterică de a aduce cât mai mulţi bărbaţi şi femei să se supună la mortificarea pe care o suferea el însuşi, de bunăvoie.

— E nebun, îşi zise Marcellus, stingând lumina.

XVII

Pisoiul mâncăcios, al casei paznic Din şoarecele gras şi-a făcut praznic

Cinicii se întâlneau între ei din ce în ce mai rar. E adevărat că mai vedeai grupuri răzleţe cu bărbi şi glugi foindu-se pe sub arcade sau prin bibliotecile băilor publice, dar fuseseră decimaţi de ciumă şi cei mai serioşi dintre supravieţuitori erau atât de ocupaţi cu bolnavii, să-i pregătească de moarte, încât rămăsese puţină vreme pentru întâlniri între ei şi discuţii.

Orbilius tot acolo stătea, în cocioaba de pe Strada Săndălarilor, în fundul unei curţi, de unde pornise cu treisprezece ani în urmă să-şi vândă perna la licitaţie, în faţa Circului. Între timp s-a întâmplat de două ori ca liniştea cartierului să fie tulburată din pricina lui. Întâi, când a apărut într-o zi bunica Papiria în toată splendoarea lecticii închiriate, cu garnitura de negri şi de toboşari. Cumpărase un pat ca lumea, cu perne şi pături şi l-a obligat cu lacrimi şi ameninţări pe Orbilius să le primească şi să le ţină la el. Însă după cum se ştie, chiar dacă împingi calul până la apă, tot nu-l poţi sili să bea. Orbilius a dormit mai departe în culcuşul lui de paie, învelit cu haina. Năravul înrăit are mai multe vieţi ca pisica.

Al doilea prilej a fost vizita pe care i-o făcuse în vara precedentă Marcus Aurelius, venind pe jos şi însoţit de un bătrân profesor de-al lui. Imperatorul era într-o scurtă vizită pe acasă, venit din război. Dacă te gândeai bine, nu era chiar de mirare să vezi la cinic în bârlog figura de satir a imperatorului pios-melancolic; la început faptul a făcut, totuşi, senzaţie. Cum se adunau prea mulţi curioşi, cei trei au intrat la „Patru Şipote”, unde tejghetarul, de spaimă, a scăpat şervetul din mână. Mai târziu se povestea că cinicul s-ar fi purtat ca un împărat şi Marcus Aurelius îi punea întrebări şi asculta smerit. La despărţire, cei doi filosofi s-au sărutat. Din ziua aceea, „Patru Şipote” a urcat preţul la falemul cel bun cu un *as* cupa. Dar întâmplarea n-ia schimbat cu nimic înfăţişarea sau prestigiul lui Orbilius. El îşi vedea de-ale lui ca-ntotdeauna, copiii îl salutau cu

voioşie, brutăriţele îl rugau frumos să primească şi el o pâine. Cea de la care lua pâinea simţea că i se umple casa de har.

Orbilius îmbătrânise rău de când cu ciuma Romei. Parcă-llăsau picioarele ţepene şi bătucite şi când se ducea la treburi, se sprijinea în toiag cu toată greutatea. De câteva ori pe zi trebuia să schimbe lacrimile în surâs, iar acesta-i unul dintre puţinele lucruri pe care, de ori-cî-te ori le-ai repeta, tot grele rămân. Într-o dimineaţă, când s-a întâlnit cu Rab Chanina, amândoi la fel de obosiţi şi descurajaţi, Orbilius zise:

— Tare-i greu când observi pentru prima oară că mângâierea pe care-o oferi devine un gest mecanic.

Rab Chanina, ca bun creştin ce era, ar fi trebuit să apeleze la izvorul lui nesecat, dar n-a făcut-o. Răspunse:

— Ce cumplit, să te văd şi pe tine ajuns aici.

Aceste câteva cuvinte i-au apropiat foarte mult.

Marcellus venea zi de zi pe Strada Sândălarilor. Le făcea vizite lui Nig şi Elinei, se ducea cu regularitate la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina şi la „Patru Şipote". Ajunsese să-i placă la casa de rugăciuni chiar când se întâmplă, uneori, să nu fie Caecilia acolo. Iar adunarea pestriţă a cârciumii îl saluta, simţea el, cu simpatie şi un fel de curiozitate pasivă, atitudine pe care n-avea date suficiente să şi-o poată explica. În afară de Caecilia, nu prea vorbea despre nimeni, afară poate de părintele Hyacinth şi de Rab Chanina. Pe acesta din urmă îl câştigase împărtăşind teama, care ar putea să pară ciudată, a suprapopulării lumii, o teamă care, treizeci de ani mai târziu, avea să-şi găsească expresia printr-un urmaş al lui Rab Chanina, şi anume Tertullian, Părintele Bisericii.

Marcellus se întâlnea de multe ori cu Orbilius pe Strada Săndălarilor. Într-o zi s-a dus la Orbilius special să-l consulte în privinţa problemei de a cărei rezolvare nu-l apropiase prea mult oracolul lui Paetus. Gestul arată ce relaţii înduioşător de apropiate existau între bătrânul sfetnic spiritual şi numeroşii lud fii, încât Marcellus îşi

dădea silinţa să-i spună totul şi nu consideracă e lipsit de bărbăţie să-şi arate faţă de el neajutorarea. Una din maximele bătrânului cinic era să nu ofere niciodată mai multă înţelepciune decât putea cuprinde lesne ascultătorul, în vreme ce Marcellus vorbea despre pasiunea lui tot mai arzătoare pentru Caecilia, Orbilius doar încuviinţă din cap. Când s-a făcut linişte, cinicul a stat o clipă, privindu-şi unghiile.

— Ai cunoscut multe femei? întrebă pe ton de conversaţie.

Lui Marcellus întrebarea i s-a părut fără rost şi răspunse nerăbdător:

— O, niciodată în felul ăsta. Aşa, niciodată.

Orbilius iar începu să-şi privească unghiile şi întrebă:

— Pe Elina cum ai iubit-o?

— Asta-i cu totul altceva. O bună camaraderie – nimic mai mult, insistă Marcellus. Sau – ei, da – poate – a fost şi ceva în plus. N-ai cum să fii întotdeauna prea sigur de scopul faptelor tale.

— Da, nimeni nu-i sigur mereu de scopul faptelor sale. Orbilius rosti observaţia de parcă era un lucru complet nou pentru el. Dac-ai şti câţi mă caută de la an la an. Şi mereu se-mpiedică de treaba asta. Grăbeşte-te încet, zic, dar omul nu se-nvaţă minte decât dacă se loveşte.

Şi bătrânul cinic vorbi iară:

— Într-o seară – acum vreo treisprezece sau paisprezece ani… cred că n-ai uitat. Ţineai un biet copilaş în braţe, iar în pat zăcea o femeie – şi ea aproape un copil – dintre cele mai frumoase. Astăzi spui că n-ai iubit niciodată ca acum. Dar atunci – atunci cum ai iubit?

Marcellus şi-a ascuns faţa în mâini:

— Ce să mă fac? întrebă.

Orbilius urmări cu ochii dunga de praf ca o nuia strălucitoare în soarele ce pătrundea pe fereastră. El ştia, ca şi Demonax, că-i omeneşte să greşeşti, iar cel care îndreaptă greşeala trebuie s-o facă fără supărare, cum îşi lecuieşte doctorul bolnavii. Orbilius ar fi putut repeta chemarea stăruitoare a lui Epictetus: „Priveşte în tine

însuţi”. Dar la ce bun? Omul acesta îl cunoştea pe Epictetus la fel de bine ca şi el, Orbilius – şi pe urmă, aşa cum făceau toţi, Marcellus nu venise să caute înţelepciune, ci să-şi aşeze povara, răspunderea, pe umerii lui Orbilius.

— Cel ce caută iubirea trebuie întâi să-şi arate iubirea, răspunse cinicul.

— Dar spune-mi cum, imploră Marcellus.

— Câteodată chiar prin renunţare, spuse cinicul ferm.

Au ieşit împreună. Marcellus nu putea să nu observe că bătrânului îi tremurau mâinile groaznic. Părea să se afle într-o stare de agitaţie sufletească neobişnuită la el. Când au sosit la baia cu numele de Baia Spaniolă, Orbilius s-a oprit sub portic, a chemat lumea şi a ţinut un discurs, umplându-i pe toţi de uimire.

Le-a vorbit, cu glasul limpede, sever, despre un popor care-şi pierduse vlaga în desfrâu, sub opresiunea distrugătoare a unor conducători despotici. Un popor tulburat de o boală a puterii de înţelegere, lipsit de religie, încercând toate formele de misticism oriental apărute, noi credinţe, noi ritualuri religioase, noi entuziasme, noi comunităţi.

Un popor care a cucerit întreaga lume, cu preţul sleirii spirituale. Care ar venera ceea ce merită dispreţuit şi-ar onora orice deşertăciune, dac-ar avea puterea să mai facă şi asta. Un popor al lacrimilor fără durere, al curajului din lipsă de imaginaţie, un popor iubind frumosul din vanitate. Un popor care viola eterna lege, căci se temea de moarte. Un popor care arăta lumii o strâmbătură, atunci când zeii îi cereau zâmbetul. Un neam de mincinoşi – romanii.

I-a implorat să se schimbe, cât mai era vreme; să-şi propună scopuri mari şi să le urmărească; să uite impresiile murdare şi josnice despre ei înşişi. I-a sfătuit, cu patos, să nu susţină în gol principii fără a le urma. Iar în încheiere:

— Nu uitaţi niciodată că soarta voastră e să fiţi înainte-mergătorii şi solii Domnului pe pământ.

Când a tăcut, mulţi clătinau din cap.

După aceea, Orbilius s-a apropiat de Marcellus, i-a pus mâna pe umăr şi-a zis:

— Să nu te faci niciodată vinovat de reproşul care li se aduce lacedemonienilor, că ar fi „acasă lei, dar vulpi la Efes”.

Apoi s-a dus şchiopătând spre Tibru, sprijinindu-se din greu în toiag.

Figurat vorbind, metabolismul intelectual al lui Marcellus se regla prin medicamente cu efect laxativ sau de reţinere. Deşi se arăta sceptic, Marcellus era permanent receptiv la impresii din afară; consecinţa era că senzaţiile se anulau reciproc. Dar maşinăria omenească e atât de minunată, încât ceea ce alţii ar fi numit inconsecvenţă, Marcellus spunea că-i lipsă de prejudecată. Marcellus era ceea ce numea amicul său atoateştiutor, Xenophon, un credincios fără credinţă.

De aceea totul i s-a părut absolut plauzibil în felul în care interpreta Caecilia misterele creştine. Dar şi când se ducea la teatru şi-l auzea pe Marullus dând drumul la câte-un cântec deocheat, aplauda şi râdea din tot sufletul, cu ceilalţi. Iar acasă, dacă stătea să se gândească, i se părea una mai prostească decât cealaltă.

Cu rezerva aceasta, care era proprie firii lui Marcellus, filipica lui Orbilius i-a făcut o impresie puternică, mai ales că Orbilius, apostol al blândeţii şi împăcării, arătase spada mâniei din pricina lui, a lui Marcellus – un gest care pentru nimeni altul nu se mai petrecuse vreodată. Totuşi, cel mai tare l-a impresionat faptul că bătrânul cinic i-a amintit de Ruth. Era limpede că Orbilius ştia foarte bine cât de puţin eroic fusese rolul lui Marcellus în povestea aceea.

După paisprezece ani, păstra încă totul viu în amintire. La câtăva vreme după moartea lui Ruth, Marcellus mirase pe toată lumea venind la slujbă mai devreme decât trebuia – cu vreo jumătate de oră. Portarul mai-mai să se îmbolnăvească tot întrebându-se care-o fi pricina schimbării. Anomalia a durat câteva luni, după

care, vreo lună, a venit mai mult sau mai puţin punctual şi după aceea şi-a reluat vechiul obicei să întârzie. Îşi mai aducea aminte că, într-o zi, a observat cum el tot mai trăia, deşi Ruth murise, a observat cum, de exemplu, iar încep să-i placă icrele. Se întâmplă câteodată să descoperi lucruri de-astea.

În zilele acelea, când amintirea lui Ruth ardea în el din nou, cu flacără pură, era mai convenabil să-şi petreacă vremea pe la Elina decât la Caecilia. Elina nu pretindea calităţi supraomeneşti şi nu se arăta niciodată inflexibilă în genul Caeeiliei. Dimpotrivă, după întâlnirea de la Templul lui Isis, la aniversarea oraşului, trecuse în extrema cealaltă. Părea să se afle într-o stare de adoraţie fericităneferictă, era mereu gata, de câte ori deschidea iubitul ei gura, să-l aprobe cu un zâmbet.

Pentru că nu puteau vorbi acasă nestingheriţi, Elina l-a rugat pe Marcellus s-o însoţească prin magazine. Aşa că, într-o zi, au ieşit împreună să facă mici cumpărături – o trusă de manichiură, o tăbliţă de scris, o sticluţă de parfum, şi nişte fleacuri pentru dat la sclavi sau la copii de ziua lor. În timpul expediţiei, s-au dus la magazinul unui bijutier – era al lui Agathopus, pe Via Nova – unde Elina a dat cu ochii de un topaz nemontat, deosebit de mare şi frumos şlefuit. În vreme ce bijutierul se îndepărtase niţel, i l-a arătat lui Marcellus, zicând:

— Nu-i aşa că-i o minune?

Marcellus s-a uitat în treacăt şi a ridicat din umeri.

— Sticlă, zise el cu dispreţ.

Ea îl privi uimită, iar bijutierul se apropie, iritat şi roşu la faţă.

— Domnul glumeşte, zise, şovăitor.

— Ba n-am deloc chef de glumă, răspunse Marcellus. Ia uită-te.

S-au uitat întâi cu ochiul liber şi pe urmă cu lupa, iar Marcellus explica de ce nu-i piatra aceea topaz.

— Imposibil, exclamă bijutierul. Piatra e garantată de numele meu.

— Cu atât mai rău pentru numele dumitale, zise

Marcellus. Trimite să vină poliţia.

Bijutierul avu o ezitare. Mai târziu a venit şi controlul. Magazinul era ticsit de marfă autentică amestecată, dubios, cu imitaţii.

— Cum de ţi-ai dat seama? întrebă Elina când au ieşit din nou în stradă.

— Ei, mă pricep niţel la lucruri de-astea, răspunse el, indiferent. Şi era adevărat. Se pricepea la pietre preţioase şi cai, iar la stridii ţi-ar fi putut spune fără şovăială dacă sunt de la Centucellae, din Lacul Lucrin sau din altă parte. Papirius avusese grijă ca Marcellus să deprindă toate astea înainte de a avea douăzeci de ani.

Iar Elina se întoarse acasă cu o impresie şi mai puternică asupra personalităţii lui Marcellus, pe care-l vedea superior nu numai bietului Nig, ci şi oricărui alt bărbat pe care-l văzuse vreodată.

Pe Caecilia ar fi impresionat-o mai puţin.

E probabil că s-au spus mai multe prostii despre iubire decât vorbe înţelepte despre toate celelalte lucruri. O maximă a lui Euphemus, dintre cele mai răsuflate, zicea: cui pe cui se scoate şi femeie pe femeie. Între timp, a venit o scurtă perioadă în care viaţa l-a copleşit pe Marcellus în aşa măsură, încât a uitat aproape totul, afară de jocul deşertăciunii şi ipocriziei, cum spunea Caecilia, adică viaţa exterioară, munca şi lupta să păstreze aparenţele. În viaţa lui Marcellus, teatrul acesta al deşertăciunii devenea într-adevăr prea serios pentru un motiv de asemenea inconsistenţă.

Nenorocirea s-a petrecut cam la vremea când zburau corbii spre locul unde s-a dat „Lupta de pe Podişul Tobei Mari”, cu care-şi bat copiii capul până-n ziua de astăzi, pentru că aici au fost salvate de la nimicire legiunile lui Marcus Aurelius prin ceea ce avea să se numească „Minunea Legiunii Trăsnet”. Evenimentul n-a avut însemnătate doar pentru Marcellus, dar a fost şi primul fapt care a răscolit întreg oraşul în vara aceea.

Aşa cum se întâmplă când vin mai multe nenorociri deodată, s-a observat şi atunci că semne se arătaseră

dinainte. Natura îşi făcea comentariul modest prin câte un cutremur, prin comete, ploaie de broaşte sau alte asemenea minuni. În cazul de faţă, semnul a fost precis fătatul unei catârce.

Şi, ca de obicei, nenorocirile se ţineau lanţ. Începeau cu o senzaţie de nelinişte – sau aşa ţi se părea, când te gândeai în urmă. În cârciumile de pe Strada Săndălarilor s-au auzit curând tot felul de zvonuri de prăbuşiri, de falimente ca şi sigure. O societate de import şi export nu mai plătea; la fel patru fabricanţi de sticlă din Alexandria, asociaţi; au urmat mai multe cariere de piatră, câteva cărămidării, o asociaţie de instalatori şi un atelier de împletit coşuri. Niciuna nu avea cine ştie ce importanţă în sine, dar luate împreună toate eşecurile astea te puneau pe gânduri. După o vreme, a venit rândul industriei bronzului. Cele două fabrici cunoscute în lumea întreagă, ale lui P. Cipius Polybius şi L. Ansius Epaphroditus s-au prăbuşit iremediabil şi, în cele din urmă, s-a petrecut marea catastrofă – casa de schimb la care lucra Marcellus a capitulat, pe tăcute. Într-o dimineaţă, cei doi directori au fost găsiţi cu vinele tăiate, ghemuiţi pe scaune în faţa mesei de lucru pe care lăsaseră o scurtă prezentare a falimentului. Firma fusese un fel de centru al bancherilor şi agenţilor de schimb, locul în care se vindeau şi se schimbau scrisori de credit. Rezultatul inevitabil a fost o nouă serie de prăbuşiri.

Pentru Marcellus, tragedia a venit aproape ca o uşurare. Cunoaştem cu toţii satisfacţia pe care ţi-o dă implica le-a totală în nişte probleme. Simplul fapt că se întâmplă ceva, fie şi neplăcut, trezeşte în om forţe pe care nici nu şi le bănuia. Pentru Marcellus, jocul dublu, îndelungat şi obositor, faţă de cele două femei trecea pe planul secund, deocamdată. Marele efort pe care pretindea că i-l cer afacerile, dar care de fapt nu era cine ştie ce, devenea, în sfârşit, o realitate. Timp de două săptămâni a lucrat zi şi noapte, dormind mai mult pe apucate. Trebuia dat creditorilor, cât mai repede cu putinţă, ce bruma le mai

rămăsese. Dar veni şi dimineaţa când Marcellus, însoţit de bătrânul portar, a coborât scările largi pentru ultima oară. Portarul a încuiat uşa atent, a controlat zăvorul, să vadă dacă ţine, şi la despărţire a dat mâna cu Marcellus, pentru prima şi ultima oară în viaţă.

— Acum n-avem de unde şti cine-o să ne mai cumpere, zise el, încreţindu-şi fruntea cu îngrijorare.

— Vremuri grele, observă Marcellus, posomorât. Îi părea rău de bătrân, îl cunoştea de cincisprezece ani.

— N-au fost vremuri mai aiurite de când era Jupiter copil şi vindea violete în piaţă, zise portarul, gata să plângă.

— Aulus ar fi trebuit să se gândească şi la tine, declară Marcellus. Dar bătrânul servitor spuse liniştit:

— Să nu mai tragem de barbă un leu mort.

S-au întors amândoi şi s-au mai uitat o dată la firmă. Parcă n-o mai văzuseră niciodată.

Scria pe ea „Aulus Vettius Conviva”, cu litere înalte, de un stil demodat. Acesta era numele celui mai bătrân dintre asociaţi şi înainte fusese al lui taică-său. Sub firmă şi pe toate obloanele zăbrelite era scris „De închiriat”.

Abia se crăpase de ziuă, dar oamenii dintr-o sectă sau alta şi începuseră să frigă peşte pe stradă, cum le cerea zeul lor să facă în ziua aceea a anului.

Până atunci Marcellus fusese mereu învingător. Nu era mare lucru, cum s-ar putea crede la prima vedere. Se poate ajunge la asta ocolind toate motivele clare de înfrângere. Luaţi, de exemplu, anul în care a fost Marcel

Ins campion absolut la aruncarea suliţei, pe Câmpul lui Marte (când erau consuli ordinari Lucius Aelianus şi Pastor). N-a intrat în concurs până n-a fost sigur că nu sunt adversari puternici. Şi după aceea s-a putut bucura netulburat de triumful său, prin simpla prezenţă pe perete a suliţei cu mâner de argint şi a cununii de laur.

Mai mult, se întovărăşea de obicei cu „învingători”, sau cel puţin cu oameni plini de ei, care se considerau învingători. Pentru că nu mai avea de lucru, Marcellus îi cunoştea acum întâia oară şi pe ceilalţi, prin Rab Chanina

– aceia pe care înfrângerea şi supunerea îi făcuseră docili, apatici, sau invidioşi. Apropierea de oamenii aceştia, pe care-i ştia din vedere de când era mic, însemna descoperirea unei lumi cu totul noi şi foarte ciudate. După ce i-a cunoscut bine, a simţit ca pe-o înfrângere umilitoare faptul că oamenii aceia nu şi-au putut învinge niciodată complet neîncrederea şi sfiala faţă de el, domnul cel simandicos.

Rab Chanina îmbătrânise înainte de vreme. Puteai să spui că i se trage din lupta cu suferinţa şi cu moartea, dar era legată mai degrabă de veşnicele necazuri cu parohia, care până la urmă au reuşit să-l doboare. Când se întorcea, istovit, de pe la nevoiaşi şi muribunzi, îl aştepta porţia zilnică de îndoieli şi dezbinări mărunte, de care trebuia să se ocupe singur, sau cu Sfatul Bătrânilor. Se simţea absolut nepotrivit să vadă de asemenea fleacuri, aşa cum s-ar simţi un muncitor în port, pe care după o zi grea de muncă l-ai pune să-ţi vâre aţă în ac. Ridicau, de exemplu, problema dacă era admisibil ca membrii comunităţii să accepte slujbe legate direct sau indirect de religiile păgâne. Pentru cei folosiţi la anumite servicii minore, problema se rezolva prin cutumă sau decret papal, dar pentru alte activităţi nu puteai hotărî decât de la o zi la alta. Evident că, trecând la creştinism, hangiii şi proprietarii de tripouri trebuiau să se lase de meserie, ca şi femeile uşoare. În privinţa sculptorilor, totul depindea de natura muncii lor, deşi, practic vorbind, aproape că nici nu făceau altceva decât idoli – încât sculptorilor li se zicea, curent, cioplitorii lui Hermes.

Totuşi, în cazul lor se putea face un aranjament general prin care să fie toleraţi temporar. Mai greu de rezolvat a fost problema pe care a pus-o un personaj chinuit de nelinişte: oare un proaspăt creştin, care toată viaţa şi-a câştigat existenţa făcând din os bilete de teatru, poate să-şi continue activitatea sau nu? în arta aceasta ajunsese la perfecţiune şi altceva nu ştia să facă. Sau cazul unui servitor de baie. Băile aveau o faimă tare proastă, încât creştinii întâi îşi făceau cruce şi pe urmă intrau. Sau

un tocilar care de-o generaţie nu făcea decât cuţite de jertfă. Ca să nu mai vorbim de soldaţi – că gladiatorii oricum fuseseră desfiinţaţi. Fiecare nou caz era o problemă presupunând lungi discuţii. În asemenea dezbateri Rab Chanina adopta o poziţie moderată; totuşi, încolţit de atacurile permanente ale fanaticilor, se schimbase complet şi acum insista atât de ferm asupra unor cerinţe extreme, încât nu-l mai puteau urma nici chiar fanaticii. Şi iar era singur, de două ori mai singur, pentru că şi cei toleranţi îl priveau acum fără încredere. Şi la sfârşit ajunsese atât de departe, încât nu îndrăznea să mai predice singurul lucru care-avea importanţă: să credem în botez şi împărtăşanie, dar, în primul şi în ultimul rând, să ne iubim aproapele – nu fratele sau pe cel de-o religie eu noi, ci pe toţi: pe cerşetorul din stradă, pe fata de la bordel, pe ucigaşul dus la execuţie, pe preotul păgân, pe toată lumea. Nu avea curajul să le predice asta, fiindcă vedea cum se usucă în el însuşi puterea de a iubi.

Ceea ce i-a apropiat pe Rab Chanina şi pe Marcellus a fost interesul lui Marcellus faţă de masa destul de amorfă a galileenilor, interes apărut indirect, dar fiind din ce în ce mai puternic. Poate-i mai apropiau pesimismul social-economic şi cunoştinţele comune; dar ceea ce i-a legat în mod deosebit a fost sentimentul de izolare care-i stăpânea atunci pe amândoi. Lui Marcellus nu-i mai făcea plăcere să se abată pe la „Patru Şipote”. Obişnuiţii localului ajunseseră treptat să i se pară jalnici şi nu se mai ducea decât rar pe acolo. Nici la Templul Păcii nu se simţea mult mai bine. Îl enerva să participe zi de zi la exerciţii superficiale şi pline de suficienţă în judecarea tuturor lucrurilor. Şi mai ales se plictisea să urmărească echilibristica periculoasă a lui Xenophon, care, după vechiul obicei, umbla pe zidul de hotar al cunoaşterii şi de cele mai multe ori cădea pe dinafară. Dar îl enerva grozav să-l audă pe omul acesta plin de el spunând că toate casele de rugăciune ale galileenilor nu cuprind altceva decât „Catedre de parazitologie”. Adevărul este că el nici nu călcase vreodată într-o casă de rugăciune.

Marcellus şi Rab Chanina s-au cunoscut într-o zi când făceau o mică plimbare pe Câmpul lui Marte, în jos, spre Tibru. Abia începea căldura verii. O lebădă venerabilă ciugulea pe pajişte – din când în când îşi întindea aripile şi le bătea cu zgomot, le aduna iar pe lângă corp, îşi vâra capul sub câte una din deşi adormea.

Nu era lume multă în parc; treceau acum pe lângă un bărbat construit atletic, cu aer trufaş. Purta o umbrelă de soare în dungi, iar contrastul dintre silueta virilă şi podoaba aceasta feminină i-a părut lui Marcellus atât de izbitor, încât a izbucnit în râs. Era Paris, idolul aristocratelor romane. Marcellus auzise despre el că doarme pe perne de mătase neagră şi unsorile cu care-şi dă au valoarea greutăţii lor în aur. Se zicea că zece sclavi sirieni îl ajută la toaletă şi că preţiosul glas i-l îngrijesc patru specialişti de gât. În sfârşit, în limbajul grosolan din Argiletum, se spunea că nu-i decât un escroc ordinar şi un fătălău.

— Dar are suflet, zise Rab Chanina.

Marcellus strânse din umeri.

— Şi e un fiu bun, adăugă preotul. Primul lucru pe care l-a făcut după ce l-a instalat în oraş Lucius Verus a fost să-şi aducă bătrâna mamă. Am văzut-o – o băbuţă de la ţară, cu ochii roşii, care au plâns mult la vremea lor dar arată şi cât fum au înghiţit, la vatră, câtă lumină proastă şi tot ce înseamnă sărăcie. Când are el musafiri, bătrâna intră şi le urează bun venit, iar el spune:

— E mama mea.

Au coborât pe malul Tibrului până la arsenal. Rab Chanina a urmat:

— Şi are necazurile lui: un fiu cu mintea întunecată – fie ca Domnul să-i dea din mare lumina Sa! – o fată care a luat căi greşite. Şi nu mulţi îşi iubesc copiii ca el.

Marcellus avea să fie curând uimit de cât de bine cunoştea Rab Chanina problemele intime ale oamenilor. Ai fi zis că preotul are un simţ în plus, prin care descoperea lucruri nevăzute de ceilalţi, dar care-l făcea să nu observe întotdeauna ceea ce era evident. Mai mult, el nu lua

niciodată în seamă nedreptăţile pe care le suferea.

Marcellus a ajuns până la urmă la preot acasă. S-au aşezat să mănânce – lucruri mai mult decât simple: pâine, ulei, sare şi nişte heringi mici, cu înfăţişare pioasă, dintre cei care erau prezentaţi în prăvălii drept „cele mai fine delicatese pentru mesele reci”. Marcellus ştia că Urban l-a persecutat de multe ori pe Rab Chanina şi atunci n-a scăpat prilejul să-l critice niţel pe vicar. Marcellus aduse vorba de Urban şi la masă, dar Rab Chanina n-a spus decât:

— Îmi pare bine că l-ai cunoscut. Arde de nerăbdare să ajungă martir. Zelul lui e un exemplu.

— Nu poate să mă sufere, spuse Marcellus, înciudat.

— Foarte bine, dragul meu, tu iubeşte-l, răspunse Rab Chanina şi Marcellus şi-a dat seama atunci că are un anume sens şi perspectiva aceasta asupra lucrurilor, înainte de-a se ridica de la masă, Rab Chanina întrebă, abrupt:

— Tu de ce nu te-ai însurat?

Întrebarea putea părea indiscretă şi inoportună, dar Marcellus n-a luat-o aşa. A parat cu o altă întrebare:

— Dacă tot veni vorba, iubite Rabin, tu de ce nu te-ai însurat?

Popa îşi lăsă în jos capul acoperit cu fes roşu şi tăcu, frământând un cocoloş de pâine pe faţa de masă. Pe urmă spuse încet:

— După cum ştii, sunt evreu, m-am născut la Ierusalim şi nu stau de prea multă vreme la Roma… În ţara mea – urmă el după o pauză – mă trag dintr-o familie de preoţi – Kohanim, cum zicem noi, care n-au voie să se însoare cu femei de alt neam.

— Atunci de ce n-ai luat o femeie de neamul tău? întrebă Marcellus?

Rab Chanina răspunse:

— Acum sunt galileean şi aş putea să mă însor cu cine vreau – nemaifiind din preoţimea evreiască.

— Şi-atunci? întrebă Marcellus.

— Păi, dragă Marcellus, zise Rab Chanina, în primul

rând că datoriile mele ca păstor al enoriaşilor creştini îmi răpesc tot timpul şi nu uita, prietene, că om sunt şi eu. Acum câţiva ani – vreo trei – patru, aşa ceva – am cunoscut o fată…

— Şi…? întrebă Marcellus.

— Şi de-atunci am jurat să rămân necăsătorit, zise preotul, grav.

— Dar de ce?

— E mireasa lui Hristos, răspunse Rab Chanina eu un zâmbet plin de lumină.

Unele date se fixează uşor în memorie. Era I iulie când Marcellus, contrar obiceiului, s-a sculat în zori să meargă la Caecilia; I iulie cu siguranţă, pentru că Roma – sau mai degrabă zona de case cu chirie a oraşului – era cuprinsă de larma tradiţională a zilei mutatului. Pe la ceasul al zecelea, când străzile erau supuse din plin circulaţiei, se strânseseră în faţa porţilor oraşului şiruri de asini şi catâri, cai şi căruţe grele, harabale trase agale de boi cu coarnele şi copitele vopsite şi jugul împodobit cu flori. Toate se duceau spre pieţele din cartierul fluvial, unde se făceau închirierile, cu scandal, plânsete, scene dramatice. De aici, atelajele se răspândeau prin tot oraşul şi noaptea târziu tot mai hodorogeau, pentru cei care, în anul acela, se îmbogăţiseră prea mult pentru locuinţele lor modeste sau pentru cei pe care sărăcia îi silea să-şi reducă cheltuielile. Ca să nu mai vorbim de spectacolul mizer al sutelor de familii ce fuseseră zvârlite în stradă dis-de-dimineaţă şi care la apus încă mai stăteau de pază pe lângă bietele rămăşiţe ale mobilei, cită le mai lăsase gazda păgubaşă.

La vremea când Marcellus trecea prin oraş, se vedeau numai câţiva precursori răzleţi ai acestei triste armate. Oraşul abia se trezea. Mai mulţi ucenici de brutar zoreau eu coşurile pe cap; unii clienţi se duceau la patronii lor; câţiva nenorociţi fără casă, cenuşii la faţă – şi gărzile poliţiei – asta era toată lumea de pe stradă. La porţile oraşului vizitiii moţăiau în trăsuri. Un beţiv se tocmea cu singurul vizitiu treaz, ca să ia trăsura. Pomii răspândeau

parfumuri. Era răcoare, acea răcoare promiţând o zi călduroasă; iar cocoşii tot mai cântau când a ajuns Marcellus la domeniul Caeciliilor.

Chiar atunci deschidea Caecilius uşile duble dinspre grădină şi le înţepenea în lături, ca pe urmă să zâmbească, mulţumit, către pajişti şi hotare. Mulţumirea era un lucru pe care Caecilius îl îmbrăca dimineaţa, odată cu lenjeria intimă. Pentru el, mulţumirea era mai degrabă un act de voinţă decât o stare de spirit.

Dunga lată de purpură de pe togă şi sandalele înalte cu legături negre arătau că Caecilius trebuia să se ducă devreme la o adunare excepţională a Senatului, fapt pe care l-a confirmat înainte să apuce Marcellus să întrebe.

— Ne întâlnim cu Pretorul, zise. Trebuie să-ţi spun, strict confidenţial, că situaţia pe front este absolut critică. Ne sosesc zi de zi mesaje, să ne pregătim pentru încercări dintre cele mai grele. Imperatorul în persoană, cu opt legiuni, este încercuit pe Podişul Tobei Mari. Ultimele ştiri sunt că proviziile armatei s-au redus la minimum.

— Şi dacă va fi silit să capituleze? întrebă Marcellus.

— Atunci nu văd ce i-ar împiedica pe barbari să se năpustească asupra noastră.

— Şi asta ar fi sfârşitul Romei, prevesti Marcellus.

— Ei, nu. S-aşteptăm să vedem. Azi trebuie să ne ocupăm de formarea unui nou front lângă Aquíleia, în caz că este înfrântă armata principală. Dar Imperatorul, Marcellus! Fără el, suntem pierduţi. *Nu putem* fără el, repetă, încet. Dacă reuşeşte Commodus, Roma va ajunge o mlaştină a mizeriei.

— Dar creştinii or s-o ducă mai bine, adăugă Marcellus.

— Mai bine zile rele sub Marcus Aurelius decât zile bune sub Commodus, răspunse Caecilius, răspicat.

Şi într-adevăr, aşa părea să fie, că nu se poate fără domnul batjocorit şi mult iubit. „Cap plecat de boşorog”. i se zicea împăratului. Ovidius Cassius l-a făcut „Babă habotnică”, iar Imperatorul a auzit şi a uitat în aceeaşi zi. „Încornoratul”, croncănea Marullus frenetic de pe stinghia

lui la Teatrul Marcellin şi de la Dunăre la Tigru se tot repeta eooul, înmiit: „Încornoratul”. Împăratul auzea şi asta şi, ca răspuns, i-a ridicat pe faimoşii amanţi ai soţiei sale la funcţii strălucite. Căci era pios în adevăr şi poate era întru totul cum se bârfea; însă chiar dacă-şi ţinea moale capul, în jos şi-i îngheţau picioarele, chiar dacă suferea de gută şi era niţel sub papuc, nu tulbura totuşi cu nimic Roma prin abaterile lui de la idealul de bărbăţie convenţional severă. În vreme ce batjocoritorii îşi vedeau de treabă acasă la ei, Imperatorul, cu toată guta şi picioarele îngheţate, era la marginile imperiului, cu legiunile – soţia zvăpăiată şi mult iubită la Roma, iar el, la hotarele imperiului, stătea să pedepsească duşmanii. În timp, chiar şi aceştia şi-au dat seama de uluitoarea lui stăpânire de sine. Şi pe barbari i-a iertat, după ce şi-au făcut pedeapsa.

— Noi înşine suntem fiare care ucid şi mănâncă, spusese Marcus Aurelius, cu liniştea lui melancolică.

Dar el nu omora niciodată fără pricină şi nici nu mânca vreodată de dragul mâncării.

— N-avem niciun motiv să fim mândri de noi, recunoştea el, şi atunci nimeni nu-l considera strălucit. Oamenii îi observau mai mult ciudăţeniile, aşa cum priveşti ciudăţeniile capului de familie. *Pater Patriae* i s-a acordat ca titlu de şapte ori şi asta n-a însemnat mai mult decât salutul pe care-l adresezi cuiva după cum i se cuvine. El *era* într-adevăr părintele tuturor a, răspunzător de ei; pentru el ironiile şi răutăţile nu reprezentau altceva decât semnul copilăriei lor fără minte.

Pe creştini îi dispreţuia.

— Bătrânul Fronto l-a deprins cu ura asta şi Dio Cassius i-o întreţine, zise Caecilia după plecarea senatorului. Nu cred să existe vreun rău pe care să nu-l pună pe seama galileenilor, în pornirea lor oarbă – sacrificii de copii, slujbe la miezul nopţii, adorarea măgarilor, şi alte grozăvii de care să nu mai vorbim. Părintele Urban s-a dus odată la Fronto, puţin înainte de moartea aceluia şi l-a dojenit pentru perversitatea de a

răspândi zvonuri fără temei. Dar Fronto nici măcar n-a vrut să recunoască nedreptăţirea noastră. De ce ne urăsc, Marcellus? Câte mistere n-au venit de la răsărit şi le-au acceptat, şi pe noi…

— Vezi, asta-i diferenţa, că ceilalţi s-au priceput să se adapteze sau să colaboreze cu ierarhia oficială, răspunse Marcellus. N-au cerut – ca să zic aşa – decât un raft în prăvălie, dar creştinismul vrea toate rafturile. Asta trebuia să ducă la conflict.

Caecilia urmări firul raţionamentului şi zise:

— Păi da – e scris: „Nu am venit pace să vă aduc, ci sabie”. Se prea poate să fie aşa.

E scris!

Au stat împreună până seara şi cea mai mare parte din timp şi-au petrecut-o discutând despre esenţa literaturii pe care o studiase Marcellus la sfatul ei. Cărţile pe care le luase de la ea erau pline de sublinieri, iar el nu putea suferi sublinierile. Totuşi, dacă semnele erau ale ei, se schimba situaţia. Ai fi zis că sunt urmele vreunui fluture care şi-a vârât gheruţele în cerneală, atât erau de fine liniile scrise de Caecilia. În câteva locuri notase: „Prostii!” La paginile respective, el era de obicei de acord că-s prostii, în general cădeau de acord în multe privinţe, dar la momentul critic fiecare se retrăgea pe poziţia lui. Marcellus era ca un ceas cu arcul principal fără piedică. Puteai să-l întorci oricât, după aceea luneca înapoi, cu amabilitate, dar energic. Şi trebuia s-o iei de la capăt. Parcă era o cutie magică de zaruri, cu două deschizături, în care zarurile stau când într-o parte, când în alta şi până la urmă dispar complet. Marcellus era o figură de scamator. Dar nimeni nu e o scamatorie pură; şi tot ascultând-o pe Caecilia cum spunea ce e scris, îl umpleau câteodată nostalgii şi hotărâri care micşorau foarte mult distanţa dintre ei.

Caecilia vorbea neobosită despre cele mai ciudate lucruri scrise în cărţile acelea. „E scris” devenea în mâinile ei o armă îndreptată cu mult zel spre armura care presupunea ea că acoperă sufletul lui Marcellus. Ezra,

Baruch, Daniel, sibilele şi Apocalipsul erau doar câteva din proiectilele ei. Şi nu mai puţin discursul pe care învăţătorul crucificat al creştinilor l-a ţinut pe un deal într-un anume l-oc dintr-o antume ţară. Lui Marcellus îi plăcea discursul, era foarte limpede şi cu totul extravagant; refuzând dispreţuitor să accepte limitele omeneşti.

„Fericiţi cei însetaţi după dreptate; căci aceia se vor sătura”.

„Întâi căutaţi împărăţia Domnului şi judecata lui şi toate lucrurile acestea ale voastre vor fi”.

„Tot ce-aţi voi să vi se facă vouă, întocmai să faceţi voi altora”.

Dar Marcellus ştia totul de la greci, de la Epictetus, de la cinici, de la Orbilius. Şi i-a spus-o Caeeiliei pe şleau.

— Aş putea la fel de bine să-mi pun mantaua de cinic.

Ea răspunse cu un zâmbet prietenos şi indulgent:

— Nu, dar ai putea foarte bine, acum sau oricând, să te arunci eu faţa la flământ dinaintea Celui care a rostit cuvintele acestea.

Marcellus cel impecabil – model de tânăr corect îmbrăcat şi bine crescut – să se prosterneze în faţa unei spânzurători!

La punctul acesta au ajuns când se însera. El se ridică să-şi ia rămas bun, prinse amândouă mâinile fetei în mâinile sale şi mulţumi pentru amabila ei învăţătură.

— Şi ce-ai înţeles tu din toată învăţătura asta? întrebă ea plină de curiozitate.

Marcellus o privi grav şi răspunse:

— Că te iubesc.

Ea se încruntă niţel şi zise, oftând:

— Atunci iar trebuie s-o luăm de la capăt.

Era I iulie. Chiar dac-ai fi uitat, ţi-o aminteau cu prisosinţăcarele supraîncărcate, însoţite de oameni ducând şi ei bagaje, femei cu câte un copil în braţe şi câţiva agăţaţi depoale. Într-o zi ca aceasta – foarte potrivită după cum se vede – Marcellus şi-a transferat, în sfârşit, iubirea de la Elina la Caecilia. Caecilia, atât de neasemănătoare celorlalte femei pe care le cunoscuse el. Marcellus se

apropia de casă ferm hotărât să scrie nu o poezie de dragoste, ci marele poem, poemul divin, de neuitat, despre iubir-e. În scopul acesta şi-a pregătit patru pene de gâscă, a umplut călimările cucerneală roşie şi neagră, ca să poată scrie iniţialele cu roşu şi s-a aşezat să aştepte. A aşteptat mult, foarte mult şi, în sfârşit, a notat în jurnal: „Acum ştiu ce înseamnă dragostea!” Aşa cum ai scrie, după un şoc electric: „Acum ştiu ce înseamnă electricitatea”. Dedesubt, după o nouă porţie de visar-e, notă cuvintelememorabile pe care le auzise de la Sergius Felix. „După ac-eea, când întâlneam femei pe care le ştiam frumoase, parcă se ofiliseră între timp”. Din l-en-e mai mult decât din necinste, a uitat să noteze sursa, iar poemul s-a oprit aici. În sinea lui îşi dădea seama de conturul vag al adevărului că nu e întotdeauna foarte uşor să exprimi în cuvinte ceea ce simţi eu intensitate. A avut nevoie de treizeci şi trei de ani ca să-şi dea seama de treaba asta.

XVIII

În sfârşit, fiul rătăcitor se întorcea acasă.

Era 4 iulie, înainte de amiază. Zăpuşeala stătuse ca o masă îngheţată, care acum, nu se ştie de ce, se topea şi se scurgea. Dar cum schimbarea încă nu se simţea în case, Strada Săndălarilor era aproape pustie.

Dinspre curtea zarzavagiului venea un băieţaş în uniformă de soldat, rostogolind un cerc împodobit cu clopoţei ce umpleau văzduhul cu clinchet zglobiu, până a apărut un golan cu părul negru dinspre Calea Bărbierului, şi a făcut vânt cercului până la dugheana de sare a Priscillei. Băieţelul era gata să izbucnească în plâns, dar observând că tiranul era Jon, întrebă, uitându-se ţintă:

— Unde-ai umblat pân-acuma, bă? Ce, te crezi deştept?

— Asta e soarta înţelepţilor, săpară câteodată proşti, răspunse Jon cu superioritate şi-ar fi zis mai multe dacă nu apărea chiar atunci sora cea mare a băieţelului. Ea nu observase răutatea lui Jon şi l-a salutat cu tot entuziasmul:

— Nu ţi se pare că lui Tib îi stă perfect uniforma?

La care Jon răspunse.

— Blana de măgar îi stă bine măgarului şi pielea de porc – porcului.

Deci s-a ştiut că Jon sosea acasă neschimbat.

Pomona şi-a stăpânit surpriza când l-a văzut pe Jon cum intră şovăitor în bucătărie, îşi stinge la canea setea prefăcută şi pe urmă bate darabana cu tacâmurile puse doar pentru ea şi Philetus. Dar punând în farfurii ouă, peşte, pâine, brânză şi fructe, Pomona a observat că băiatului nici nu i se mai vedea un ochi, de umflat ce era şi roşu, mâna dreaptă-i era înfăşurată ca un copil în scutece şi se zgâriase rău şi la o ureche. În loc să spună, ca de obicei, „Iar te-ai bătut”, Pomona i-a zis:

— Du-te de adu trei-patru lipitori.

La care Jon a zbierat prin uşa deschisă:

— Moş Phil, s-aduci trei-patru lipitori – d-alea mici, ai grijă.

Jon rămânea fără prieteni aşa cum pierd mulţi copii bănuţii pe care-i primesc. Acum ar fi fost singur şi părăsit ca un ţânţar la vremea Crăciunului, dac-ar fi îndrăznit cumva să se arate la faţă pe la Templul lui Isis. Chiar şi Pabek, căruia îi pusese mai ieri o cataplasmă cu făină de orz şi zeamă de *oxalis* şi de *sempervivens,* cum ar fi dat cu ochii de el acolo ar fi şi apucat o mătură să-l gonească.

Tot secretul acestor schimbări, duşmănia micilor egipteni faţă de Jon, îşi găsea explicaţia în venirea lui Sergius Felix la Templu cu vreo două săptămâni în urmă. Cum întâmplător a dat şi de Jon, Sergius l-a întrebat dacă observase câte ceva.

— Am observat că Horus fură bani din automatul de apă sfântă, răspunse Jon plin de zel, arătând cu capul într-acolo. Sergius Felix încuviinţă, gânditor. Nici nu se aştepta la altceva din partea unui egiptean. Nu-i înghiţea deloc pe fiii Nilului.

— Dar Muth o să-l pedepsească, sunt sigur, mai zise băiatul. Muth, adică mamă, era tot una cu Athyri, Methyer sau Isis, iar Sergius Felix era şi el de acord că nu se putea ca Marea Mumă să nu ia măsuri împotriva unei asemenea ticăloşii. Urmă:

— Dar altceva ai mai văzut?

Jon privi în jur, prudent, apoi răspunse:

— Horus doarme o mare parte din zi şi noaptea se duce la capela cea mică a lui Isis şi Bubastis. Vine de acolo cu tablete pentru Biqesa, care se scoală imediat şi le citeşte.

Sergius Felix îşi muşcă buza şi dădu din cap.

— Şi-asta când se întâmplă?

— Mai ales când Typho smulge ochiul lui Kaemin, răspunse Jon, iar Sergius Felix înţelese îndată ce vrea să spună expresia: anume că fenomenul se petrece fără ajutorul lunii. Mergând încet spre trepte, Sergius Felix spuse cu indiferenţă:

— O să-i trimit la tine când pe Tom, când pe Paul, să mă ţii prin ei la curent cu ce se-ntâmplă.

— Trimite-o şi pe Marcia, îl rugă Jon, iar Sergius Felix i-a promis că o trimite. Înainte să plece, militarul a pus o monedă în automatul de apă sfântă şi s-a stropit din belşug cu apa care şterge păcatul. Nimeni n-ar fi crezut că e vreo legătură între bătrânul ţanţoş şi băiatul cu trompeta preoţească de sticlă şi os la brâu.

Afacerea se limpezeşte mai mult dacă ne aruncăm ochii peste cele câteva rânduri dintr-un raport al şefului poliţiei secrete către Guvernatorul Romei.

„… în sfârşit, am luat în serviciul *Curiosei* trei băieţi

— Jonas, Paulus şi Tomas – toţi din Strada Săndălarilor. Tom lucrează la Isis de pe Câmpul lui Marte, Paul la Şcoala egipteană de detectivi şi Jon la Isis şi Serapis din Regiunea a treia. Din observaţiile lor reiese destul de dar că veştile circulă pe la Capela lui Isis şi Bubastis de pe dealul Capitolin. Cercetările au confirmat bănuiala. Se ştie că pe soli îi opresc hangiii de la Trei Păuni şi Măgarul Sălbatic, la o distanţă de două-trei zile călare pe drumul peste munţi; acolo sunt deschise mesajele, se citesc şi se pecetluiesc la loc. Conţinutul se comunică după aceea la numita capelă prin semnale de torţă sau porumbei călători. Propunem ca cei doi hangii să fie pedepsiţi exemplar…”

Ce-a mai fost după aceea i-a povestit Marcia, fata de suflet cea isteaţă a părintelui Hyacinth, prietenei ei Julia, cu jurământ să nu mai spună la nimeni. Iată descrierea evenimentelor, pe scurt, punctate din belşug cu exclamaţii şi tot felul de manifestări.

— Sigur că l-ar fi putut umfla fără atâta zarvă, dar n-au vrut, ca să nu trezească bănuieli. Aşa că i-am promis lui Jon să aranjez eu o întâlnire cu Horus într-o noapte când o fi bezna mai mare. Locul trebuia să fie la smochinul sălbatic, pe drum spre Capitoliu – ştii, locul ăla unde stă în fiecare noapte o stafie cu capul sub braţ.

Dar mi-a dat Jon un inel de fier de la spânzurătoare şi un desen al diavolului lor făcut de Horus – dracul ăla cu cap de măgar şi ce mai are el. Doamne, ce nervoasă eram! Ţi-aminteşti cum zicea în cartea de citire: „Mi-era groază: mi se făcuse părul măciucă şi limba-mi înţepenise în gât?” Nu e cu nimic exagerat. I-am spus lui Jon dinainte că dacă Horus încearcă să mă sărute, cu dintâi lui scârboşi de şobolan, o să ţip. Dar Jon mi-a spus că nu trebuie să stricăm toată nava pentr-un strop de catran şi chiar aşa şi era. Şi pe urmă a venit Horus şi-a zis: „Vino, iubito” şi-n tot timpul ăsta să ştii c-a ţinut-o pe prietena lui acolo, la Templu. O chema Isidora, sau aşa ceva. Şi-nainte de asta a avut una pe care o chema Neilus. Şi sigur că pe urmă a vrut să mă sărute, dar Jon a apărut ca din pământ şi-a strigat la el: „Ce-i asta, Horus? Să nu-ţi închipui c-o s-o pupi tu pe prietena mea”…

— Tu te-ai plimbat vreodată cu Jon? întrebă Julia, severă.

— Nu fi măgăriţă – niciodată, o asigură Marcia.

— Şi nici nu te-a sărutat în seara aia? insistă Julia.

— Nu, sigur că nu, ce eşti proastă? o bruscă Marcia. Ascultă mai departe. Atunci Horus mi-a zis: „Ţine tu asta, iubito”. Dar eu am ţipat că n-am curajul. Aşa c-a ascuns-o. Jon avea ceva la o mână, că pusese nişte petrol pe foc la slujba lui Paetus, dar totuşi s-a repezit la Horus, i-a zburat doi dinţi şi i-a învineţit un ochi. Pe urmă n-au mai putut să dea de sulul pe care-l avusese Horus la el. Îţi închipui că-l

vârâsem la piept. Şi Horus se smiorcăia şi zicea că nu-ndrăzneşte să se ducă acasă şi Jon i-a spus că atunci să se culce pe grămada de gunoaie. Dup' aia Jon m-a condus acasă, şi pe urmă s-a dus să dea pergamentul la un domn, n-a vrut să-mi spună cine.

— L-a bătut rău pe Horus? întrebă Julia îngrijorată.

— Arăta de groază, recunoscu Marcia.

— Ascultă, Marcia, zise Julia, nu-i aşa că Jon ţi se pare un băiat grozav?

Marcia stătu să se gândească o clipă.

— Într-un fel, răspunse. Dar nu e genul meu.

În casa doctorului, Jon îşi lua gustarea pe tăcute. Aproape de sfârşitul mesei şi-a băgat capul pe uşă Rufus şi a dat cu ochii de Jon. Rufus duhnea de departe a gustarea pe care-o luase la „Patru Şipote" şi nu dădea niciun semn că i-ar fi fost dor de băiat. Din contră, a privit faţa desfigurată şi a pus, laconic diagnosticul:

— Ochi opalin. Aplică-i două stridii mari pe rană, îi zise Pomonei. Sunt mult mai bune decât lipitorile.

Terentius Heo, şeful poliţiei drumurilor, s-a dus călare cu mai multe gărzi, i-a bătut pe hangii în cuie, de mâini, la uşa closetelor lor; trei zile şi trei nopţi i-au ţinut aşa, doar cu atâta mâncare şi băutură cât să nu le iasă de tot din trupul murdar sufletul şi mai murdar.

Lui Biqesa nu i s-a întâmplat nimic, doar că a primit un mesaj din partea *Curiosei.* Totuşi, Turcius Amachius a închis capela egipteană de pe Capitoliu. O lună mai târziu a fost redeschisă – după dorinţa expresă a lui Caesar, deşi Guvernatorul era împotrivă. Motivul acestei lipse de fermitate a fost minunata întâmplare de la Podişul Tobei Mari, unde legiunile lui Caesar au scăpat dintr-o situaţie disperată şi au ajuns chiar să nimicească duşmanul datorită unei furtuni demonice. Evenimentul este cunoscut până în zilele noastre ca „Minunea Legiunilor Tunătoare", şi s-a petrecut datorită rugăciunilor lui Arnuphis, preotul armatei, aşa că-i de înţeles simpatia lui Caesar pentru egipteni, simpatie care a durat multă vreme după aceea. Faptul a înrăutăţit considerabil soarta creştinilor. În ultima

parte a verii, Caesar a dat ordine limpezi să se acţioneze, la nevoie, împotriva celor care provoacă spaimă în mintea slabă a prostimii cu tot felul de superstiţii. Când s-au aplicat măsurile acestea, întâi şi-ntâi casa de rugăciune a lui Rab Chanina a avut de suferit.

Primele veşti despre miracolul armatei au sosit la Roma pe 15 iulie, de ziua Paradei Cavalerului. Curierul a venit pe la prânz şi i-a dus mesajul Pretorului, care a adus imediat la cunoştinţă poporului veştile excepţionale. Epistola era scrisă de Marcus Aurelius în persoană şi spunea:

„Cu ajutorul lui Dumnezeu, am reuşit să străpungem liniile quazilor şi să decimăm duşmanii. Ei l-au gonit pe regele Tuttius şi l-au pus în locul lui pe Ariogasus, dar eu nu-l recunosc. A venit rândul sarmaţilor şi iazigilor. Am socoteli de încheiat cu Zanticus, pentru necredinţa lui. Acum, în sfârşit, zic că ne putem gândi şi la terminarea acestui război îndelungat şi nefericit. Transmiteţi romanilor mesajul meu. În fiecare zi mă rog pentru popor. Să se roage şi el pentru mine”.

Chiar a doua zi, poarta oraşului s-a deschis dinaintea coloanei de luptători înrolaţi pe care Caesar îi onorase cu numele de *obsequentes* – cei supuşi lui întru totul. Aduceau două ştiri de la Magus Arnuphis, una pentru guvern şi alta pentru Marele Preot Biqesa. Până a doua zi oraşul a aflat toate detaliile. Şi trebuie să recunoaştem că prezentarea n-a pierdut nimic apărând în veşmânt egiptean.

Familia de pe Alta Semita a pus mâna pe o „gazetă”, de unde a obţinut cea mai mare parte. A informaţiilor. Era vorba de Hippolytus, unul cu buză de iepure, pe care-l folosea biroul de ştiri al lui Biqesa. Bunica Papiria era dintre adepţii cei mai critici şi cei mai recunoscători ai lui Hippolytus. Bătrâna privea pe deasupra cupei joase cu vin fiert pe care-o legăna cu trei degete – ochişorii ei strălucitori erau ca un simbol al acelei curiozităţi puternice, trădând o minte însetată şi credincioasă. Euphemus era gata oricând să atace minciunile „presei”,

inexactitatea, senzaţionalul şi toate celelalte imperfecţii caracteristice. Gazeta în persoană, adică Hippolytus, era atoateştiutor precum Heimdal \ iar acolo unde i se sfârşea ştiinţa, Hippolytus se înfăşură în toga unei politicoase discreţii. E sigur că lumea s-ar descurca şi acum la fel de bine dacă zeii scrisului s-ar hotărî într-o zi să ia de pe lume tiparniţele.

25 – Strada Săndălarilor

Hyppolytus vorbea greceşte cu accent egiptean. Nu e deloc lipsit de amuzament s-asculţi vorbindu-se greceşte cu accent egiptean, mai ales dacă vorbitorul are buză de iepure, se topeşte de căldură şi-şi dă toată silinţa să termine povestea cât mai repede. Hippolytus îi iniţia pe ascultători în amănuntele aventurii care se sfârşise cu bine

— Bunica Papiria era în admiraţia lui.

— Arnuphis susţine că tot meritul este, desigur, al lui Hermes şi că el personal n-a fost decât o umilă unealtă, zise Hippolytus, care tocmai se lăudase că ani de zile a fost printre cei mai buni prieteni ai lui Arnuphis.

— Cochetărie teologică, zise Euphemus dispreţuitor. Aş putea să jur că-i gata să crape de atâta importanţă – dacă n-a şi crăpat pân-acum. Altfel înseamnă că nu ştiu nimic despre popi.

— Şi cât timp au stat încercuite legiunile? se interesă bătrâna, ca să schimbe vorba, deşi gândea la fel ca Euphemus.

— Trei zile, răspunse gazeta. Trei zile fără niciun fel de provizii. Podişul Tobei Mari e greu de urcat, quazii ocupau toate căile de acces şi aşteptau ca foamea să-i facă pe-ai noştri să coboare. Era cumplit de cald şi legiunile stăteau în formaţie zi şi noapte. După trei zile, încordarea, rănile, soarele şi setea îi reduseseră pe romani la cea mai cruntă mizerie, iar zeii nu băgau în seamă rugăciunile preoţilor nici cât… de exemplu… vai…

— Înţepătura de albină pe crupa unui elefant, suflă Euphemus.

— Nu-i băgau în seamă deloc, urmă Hippolytus. Totuşi, la sfârşit, Arnuphis s-a apropiat de Caesar şi a

anunţat că-l va invoca pe Hermes. Preotul zicea că probabil cel mai potrivit lucru în situaţia aceea era să facă apel la zeul văzduhului.

— Şi chiar Hermes a fost cu pricina? întrebă Papiria.

— Nori grei au pornit să se adune dinspre miazănoapte în timpul rugăciunii, începu Hippolytus, măreţ.

— E sigur că dinspre miazănoapte? l-a întrerupt, critic, Euphemus.

— La sfârşitul rugăciunii au căzut primii stropi de ploaie, zise „gazeta” mai departe. Curând ploaia s-a dezlănţuit şi romanii sorbeau apa cu gurile larg deschise, iar în coifuri şi scuturi strângeau apă cât mai multă pentru cai. Şi inamicul înainta. Ploaia s-a schimbat în grindină înspăimântătoare, îi izbea pe barbari drept în faţă şi-n rândurile lor cădeau trăsnete. La un moment dat apa şi focul s-au abătut deodată asupra hoardelor de quazi.

— De ce hoarde, amice? Ai spus vreodată hoarde de romani? întrebă Euphemus, preocupat.

Hippolytus şi-a terminat relatarea fără să se sinchisească de întrerupere.

— Când furtuna era-n toi, Marcus Aurelius a făcut semn legiunii de „căţei”, cum le zic soldaţii, legiunea formată din briganzi dalmaţieni şi dardanieni. Strigătul lor de luptă imită răcnetul panterei – se zguduia pământul când au pornit ei. Nu se ştie câţi duşmani au fost ucişi. Dar la apusul soarelui, ţinutul din jurul podişului parcă era un abator, şi s-a luat enorm de multă pradă.

— Ai văzut vreodată cu ochii tăi un miracol? o întrebă Euphemus pe bunica, după plecarea gazetei pe la alţii cărora să le povestească aceleaşi lucruri.

— Personal, nu, răspunse Papiria cu toată eticheta. Dar sper de mulţi ani să văd minunea: să te porţi tu cum se cuvine – măcar faţă de musafiri.

N-a trecut mult şi creştinii („inspiraţi ca-ntotdeauna” cum spunea o relatare contemporană) l-au acuzat în cor pe Arnuphis de vrăjitorie şi ca să se complice mai mult treburile, a apărut o a treia teorie, care făcea abstracţie şi

de creştini şi de Arnuphis şi spunea că furtuna a chemat-o Caesar în persoană. E de presupus că fiecare şi-a invocat propria zeitate, în nenorocirea în care se afla, afară poate numai de stricaţii de briganzi dardanieni, care probabil că nu se bazau la război decât pe membrele lor păroase; dar egiptenii au avut avantajul că ei au început – şi-au profitat din plin de avantajul acesta.

Cei care nu credeau nici în demoni buni, nici în demoni răi, cum era guvernatorul Tureius Amachius, se aflau în situaţia cea mai puţin critică – puteau demite problema ridicând din umeri:

— Olarul pe olar îl pizmuieşte şi fierarul pe fierar.

Tureius Amachius n-avea probleme cu disputa aceasta aprinsă, în sahimb îşi bătea destul capul cu cealaltă chestiune – cercetările în jurul morţii „Şoimului". Întâmplarea atât de neplăcută s-a lămurit până la urmă – şi un timp a fost mare tevatură, încât oamenii au şi uitat de miracol. Până să vină iarna, creştinii au fost pedepsiţi. Aşa că evenimentele veneau unul după altul, şi „gazeta" lui Biqesa nu ducea lipsă de material.

Dar în vara aceea Strada Săndălarilor a câştigat o mare faimă, care a durat mai bine de şapte ani. Stabilimentul doctorului a jucat, în prima dramă, un rol de importanţă capitală.

După cum era de aşteptat, romanii aveau tot dispreţul faţă de incompetenţa poliţiei în afacerea „Şoimul". E tipică în sensul acesta o discuţie dintre Fabius, care ţinea chioşcul, Verecundus, vânzătorul de păsări şi un negustor care importa bere din Egipt.

— Fire-ar să-i sucească Jupiter gâtul lui Amachius, îi ură Fabius guvernatorului, care nu era deloc simpatizat.

— Facă-se vinu-n pivniţa lui oţet, încolţi-i-ar grânele-n grânar! completă Verecundus. Dar vânzătorul de bere a fost şi mai veninos.

— Pe sfintele Graţii, amici – zise el – ce poţi să-i ceri boului decât să mugească? Atunci când în afacere e amestecat un membru onorific al breslei care se ocupă de hoituri şi locuieşte în afara oraşului…

Delicata aluzie se baza pe un joc popular de cuvinte – Amachius era poreclit „Tăbăcarul”, pentru că-i plăcea să prelucreze spinările oamenilor la câte o încăierare. Înainte ca „parlamentul berii” să treacă la alte chestiuni interesante, Fabius a exprimat sentimentul general printr-un vechi proverb: „Câinele rău nu vede lupul niciodată”.

Dar într-o bună zi, oraşul a aflat cu stupefacţie că poliţia a arestat, sub bănuiala de crimă, un individ de la Circ care dădea perne cu chirie şi două zile mai târziu, Stradă Săndălarilor a fost paralizată de vestea că moş Phil, sclavul lui Jon, Philetus cel blând şi cam fără minte, s-a prezentat la poliţie şi s-a recunoscut vinovat. După opt zile, cadavrul i-a fost zvârlit în Tibru de pe Stânca Tarpeiană – şi apa l-a luat imediat. Incidentul n-a întărit câtuşi de puţin poziţiile galileenilor, ci din contră. Pentru ei, venise o vreme de nenoroc.

Multe gesturi ale lui Philetus în ultimele luni s-au lămurit abia prin sfârşitul pe care l-a avut. Bătrânul fusese din ce în ce mai agitat, pe zi ce trecea. Discreţia, reţinerea generală apăreau ca un lucru absolut normal, având în vedere noua societate în care intrase. Vecinii de curte îşi aminteau mereu câte ceva prin care se vestise rău sfârşitul vieţii lui nenorocite.

O mică întâmplare din grajdul lui Trebius e grăitoare. Trebius locuia în casele cele mici ale doctorului şi trăia din cărăuşie. Nu lucra în stil mare. Avea patru cai – doi din ei parcă erau nişte schele pe care întinsese cineva pieile în grabă. Oricum, unul era dintre caii aceia care muşca ieslea – şi deci, slab mort, pielea i se lipise de coaste, ochii îi lunecau în toate părţile şi muşchii capului stăteau ţepeni. Caii cei bătrâni formau o pereche jalnică. Pentru îngrijirea acestor epave trebuia să faci eforturi speciale, mai ales dacă nu puneai pe ei destule pături la vreme rea. În asemenea momente, după ce se culcau noaptea, nu mai erau în stare să se ridice pe picioare. Atunci cărăuşul fluiera după bărbaţii care mai erau pe-acolo, chiar şi după Jon, şi săltau caii în staul, cu hamurile. C5 nd ajungeau să pună iar copita pe pavaj, gloabele recăpătau aerul acela

dispreţuitor faţă de lume.

O scenă de genul acesta s-a petrecut la puţină vreme după întoarcerea lui Jon. Caii abia fuseseră puşi pe picioare şi se uitau într-o parte să vadă cum li se pune hamul. Ajutoarele mai aşteptau niţel pe la uşă, cum fac bărbaţii, să se convingă că treaba s-a terminat cu bine şi să se ducă pe urmă la lucrul lor. Era dimineaţa devreme, dar foarte cald şi tăceau cu toţii, privind – mai ales că niciunul n-avea chef de vorbă. Atunci Philetus a pus mâna pe umărul lui Jon şi-a zis:

— Nu frânghie, numai curele… dacă eu… când n-oi mai fi eu.

Voia să-i spună lui Jon să nu bage la repezeală funii pe sub burta cailor, după cum era prostul obicei când nu aveau la-ndemână curele. Caii au beneficiat de sfatul acesta până-au ajuns odată să cadă într-o groapă din Regiunea a patra şi-au fost lichidaţi pe loc.

Pe urmă lumea s-a convins că de-o vreme pe Philetus îl urmăreau detectivii şi că scăpase de închisoare doar pentru că s-a predat. Îşi aduceau aminte că mulţi străini

— Mai ales femei – veneau mereu pe acolo. Într-o zi a apărut unul care precis avea rude la Nil şi curând după aceea altul, de-acelaşi neam, îl chema Aphrodisius. Au încercat amândoi să facă glume cu Philetus şi, ca pretext, au cumpărat picături de tuse şi unsoare pentru ochi. Philetus îşi lungea şi-şi strângea gâtul cu cicatricele albe – pentru cine-l cunoştea, asta era semn de supărare. Mai târziu au venit tot felul de oameni – printre care un băiat – să-l tragă de limbă pe Jon în legătură cu sclavul. Au avut chiar onoarea unei vizite din partea detectivului Istacidius. A cumpărat şi el picături – împotriva colicilor – şi se oprea din om în om, să pălăvrăgească. La urmă a apărut şi un *auriga* de la Circ, cu picioare crăcănate şi l-a întrebat pe Jon dacă n-ar putea cumva Philetus să-i facă rost de o tăbliţă de blesteme, stropită cu apă creştinească. Jon i-a transmis întrebarea sclavului, dar el a zis:

— Nu!

Gâtul i s-a nfundat în corp şi tremura Philetus de

parc-ar fi asudat. A doua zi, umbla şi-i strângea pe oameni de mână – dacă-l observai mai atent, vedeai bine că n-o face din sminteală. Strângerea asta de mâini arăta recunoştinţă şi îndemn, era bietul lui testament de care lumea şi-a adus aminte când s-a mai stins mânia. Pe urmă Philetus a spus totul la poliţie şi l-au închis.

Fără îndoială că motivul imediat al mărturisirii lui Philetus a fost arestarea nevinovatului care închiria perne. Philetus nu putea să provoace eu bună ştiinţă o crimă juridică. La proces a fost destul de grav că Istacidius a adus probe ale cercetării sale prin care se ajunsese atât de departe, încât doar unele cauze formale l-au împiedicat să pună mâna pe sclav şi să-l ia în custodie.

Şi, adevărat, vinovăţia era destul de clară. După propriile indicaţii ale lui Philetus, s-a găsit ascunsă într-o groapă de pe Via Flaminia o tăbliţă cu blestemul. Tăbliţa a fost adusă la tribunal. Era de plumb şi străpunsă la mijloc cu un cui. Sus scria numele nenorocitului de *auriga:* „Restitus, zis Gidas, fiul lui Fulgenţia”. Mai jos scria „Răsturnare”. Pe stânga era scrijelită o cruce şi pe dreapta cuvântul „Iisus”. Prin formula aceasta, Restitus era dăruit zeilor de sub pământ.

— Când ai făcut tăbliţa asta? îl întrebă Amachius pe Philetus.

— După ce m-am creştinat, la puţin timp, răspunse sclavul. Gregorius mi-a dat bani şi eu am stropit-o cu apă sfântă.

Amachiusse-ncruntă:

— Gregorius, antrenorul cel mare al Roşilor! Aşa? Aşa-a-a! Chiar el a jurat pe capul copiilor lui că n-are nicio vină.

Gregorius a fost adus şi el şi n-a recunoscut. Fusese de pe vremuri prieten cu Lucius Verus – acum nemuritorul – şi n-ar unelti niciodată în viaţă împotriva animalului preferat al lui Caesar. Gregorius şi-a spus povestea curgător, fără întrerupere.

— Eu, de exemplu, eram odată al doisprezecelea la o petrecere dată de Caesar după războiul cu părţii. Fiecare

musafir l-a primit în dar pe frumosul paharnic şi pe băiatul care le tăia carnea la masă şi toate tacâmurile din care mânca. În plus i se trimitea şi acasă o porţie din tot păsăretul – sălbatic sau de casă – care fusese pe masă. La fiecare rând de băutură li se dădea o nouă cupă de porţelan sau sticlă şi pocale de aur şi argint bătute cu pietre scumpe. Cununile cu care i-au gătit pe toţi oaspeţii erau împletite din flori rare în acel anotimp şi legate cu panglică de aur. Vasele de unsoare erau obişnuite, dar din aur. La plecare, dimineaţa, pe fiecare îl aştepta câte o trăsură cu vizitiu, trasă de un catâr cu hamuri argintate. Să fi costat şase milioane de *sesterţii* petrecerea aceea.

Amachius a ascultat, calm, toată povestea. A tăcut şi după ce lui Gregorius i-au secat resursele. În sfârşit, a exclamat:

— Ce copilărie!

— Poftiţi? zise antrenorul.

Amachius repetă, mai tare:

— Spun că ce are a face toată tâmpenia asta cu treburile noastre?

Gregorius n-a ştiut ce să răspundă şi atunci Istacidius, la un semn al lui Amachius, s-a apropiat şi i-a pus în faţă un document. Era o scrisoare prin care Gregorius îl sfătuia pe un *auriga,* Euthymius, să se ducă la Philetus şi să ia o anume tăbliţă cu farmece.

— Şi-a venit? îl întrebă Amachius pe Philetus.

Acesta încuviinţă cu o plecăciune.

— Să fie biciuit! porunci Amachius, arătând spre Gregorius cu capul.

Antrenorul căscă gura să zică ceva, dar nu s-a auzit niciun sunet.

— Dar să-i daţi dublu – pentru c-a apărat atât de prost amintirea Caesarului său.

Arestarea lui Philetus a avut loc în după-amiaza primei zile a lunii care poartă numele divinului Augustus. Prăvăliile erau închise ca de obicei în ziua aceea, pe străzi se dădeau baluri, cetăţenii serbau I august în cântec şi joc. Casele erau împodobite cu flori şi verdeaţă, lampioane de

culori vii aşteptau gata instalate să lumineze noaptea.

Pe Strada Săndălarilor, vestea că s-a găsit ucigaşul le-a tăiat oamenilor cheful de sărbătoare. Florile şi lanternele păreau să nu mai aibă niciun sens. Unii au şi început să dea ghirlandele jos. Nu-i mai ardea nimănui să danseze. Pe toţi îi apăsa acelaşi gând umilitor – că scandalul a trebuit să pornească chiar de pe strada lor, când erau mii de alte străzi de unde să se aleagă vinovatul.

— Pe urmă, unul din ei s-a strecurat pe poarta doctorului, în curte. Imediat după aceea, au venit gărzile în marş şi-au ocupat toate intrările casei. Şi pe urmă s-a adunat lume multă, datorită acelei atracţii inexplicabile pe care o au locurile unde s-a petrecut o crimă. Curtea aceea îi chema irezistibil. Gemea de lume. Şi pe stradă oamenii se înghesuiau până departe aşteptând, într-un fel, să vadă ceva. Gărzile stăteau nepăsătoare. Doar câţiva membri din corpul particular al lui Papirius lucrau liniştit, făcând semne cu creta pe spatele celor mai zgomotoşi – doar aşa, din principiu.

Disputa dintre „Roşii” şi „Verzi” era crâncenă la nivelul indivizilor. Dintre „Verzi”, Restitus devenise deodată un fel de erou – şi trebuia să i se facă toate îndreptările posibile. N-a început, de exemplu, chiar Restitus scandalul împotriva grătarelor de fân, care erau prea sus în toate grajdurile? Acum toată lumea era de acord că prin poziţia aceea se scobea spinarea cailor şi le cădea şi praf în ochi. Tot Restitus a scos vorba: „Calul nu e girafă, să-şi culeagă mâncarea din pom”.

Spiritual şi sugestiv.

Şi n-a observat tot el că niciodată calul rău nu are „coadă de şobolan”? N-a folosit el primul argăseala la antrenamente? Şi n-a inventat el o figură comodă şi de efect? Sigur că da, „Roşii” ştiau prea bine ce fac când îl atacau pe Restitus.

Era limpede unde băteau toate laudele astea. Papirius, de la primul etaj al casei de peste drum de curtea doctorului, vedea încotro bate vântul. Ca un bun călăreţ la trap, care ştie că o anumită mişcare din urechi vesteşte

galopul – aşa şi Papirius, ştia dinainte ce va urma. De aceea a scos o mică lance metalică, a fixat un bilet în capăt şi a trimis-o în clădirea de vis-à-vis. Pe bilet scria: „Puneţi-l pe Jon la adăpost”.

Nici nu terminase bine, că un ţipăt din curte s-a răspândit peste toată mulţimea.

— Să scoată băiatul! striga unul.

— Doar a venit la oraş cu un vrăjitor! zise altul.

— Să-l zvârlim în Tibru cât mai e vreme, le-a propus cineva.

Jon de multă vreme se uita la mulţime pe o ferestruică. Se simţea ca un arici în coteţul iepurilor şi a văzut cum îl priveau oamenii de parc-ar fi fost stafie. O piatră i-a şuierat pe la ureche şi altele pocneau în zid.

Dar avea printre ei şi prieteni care nu-l trădau. Verecundus şi Fabius, care de opt ani profeţeau tot felul de minuni despre el pe la toate colţurile, spuneau acum sus şi tare că-i un băiat ca toţi ceilalţi şi chiar destul de prost. Mulţi erau de acord – mai ales „Roşii” – dar situaţia se complica prin faptul că Rufus era cunoscut drept „Verde” fanatic. Curtea şi strada fierbea, nu alta, într-un colţ mai îndepărtat, unde era niţel loc, se încinsese o bătaie şi atunci s-a auzit bine cunoscutul strigăt:

— Feriţi!

— Okkupo, f le-ţi milă, a venit poliţia! se tângui un gla de femeie şi iar s-a auzit, ferm şi insistent:

— Feriţi!

E un mister de unde se găsesc atâtea pietre în asemenea ocazii, dar fapt e că o piatră a zburat pe sus şi a lovit o gardă călare. Atunci s-a auzit un fluierat, săbiile au lucit şi caii au înaintat după regulă, în două şiruri, spre zid, împingând gloata în stradă. Păreau să fie acolo câteva divizii întregi de gărzi, şirurile lor creşteau mereu şi se auzea, monoton:

— Feriţi!

Din când în când mai pocnea un lat de sabie pe spinările însemnate cu cretă, la care se răspundea cu câte un ţipăt sau cu bombăneală.

După care a venit rândul curţii. A durat şi asta destul de mult, dar a mers strună. Metodele lui Amachius rareori dădeau greş.

Seara, după plecarea gărzilor, s-au strâns iar ceva oameni care se uitau ameninţător spre casa doctorului. La căderea nopţii, Jon se pregătea s-o şteargă.

— Ce-ai de gând să faci, băiatule? întrebă Pomona, neliniştită. Jon plânsese, dar aproape că nu se mai observa.

— Când scade vântul, trebuie să pui mâna pe vâsle, răspunse el; şi curând după aceea s-a căţărat pe acoperiş printr-o uşiţă din tavan. Aici s-a oprit, să se uite niţel la oraş, de sus. Cunoştea foarte bine toate acoperişurile, din nenumăratele sale expediţii cu bileţele de dragoste. De pe acoperişurile astea văzuse în detaliu tot felul de gesturi şi fapte omeneşti şi le privea cu aceeaşi neutralitate cu care ar fi urmărit o nuntă a insectelor. În timp ce Pomona, cu faţa la pământ, înălţa rugăciuni zeiţei Destinului, umbra gigantică a lui Jon luneca peste grădinile ştiute, peste maidane şi mici terenuri, până a ajuns să se alăture iar posesorului ei care s-a strecurat printr-un oblon în odaia fostului parazit al armatei, „Margareta”. Aici, băiatul a stat pe loc un moment, pe urmă a deschis uşa, fără zgomot şi a coborât pe furiş seara de pe lângă locuinţa lui Nigidius Vaccula, iar de acolo a ieşit în stradă.

„Cavalerii trotuarului”, cum erau porecliţi în popor vagabonzii, când se-ndreptau spre oraşul nemuritor nu ziceau că se duc la Roma, ci la Muntele de Oale.

În noaptea aceea, Jon a dormit pe Muntele de Oale. Era o grămadă de vreo sută de picioare, din oale de lut, vase de tot felul, mai ales amfore de grâne, care crescuse pe un mai al râului, unde-şi descărcau marfa vapoarele venite de peste mări. Când a sosit el acolo, printre cioburi erau tolăniţi oaspeţi de toate vârstele. Jon şi-a găsit o adâncitură foarte convenabilă, plină de scrijelituri cu inscripţii hazlii şi desene deocheate. Un timp, Jon muşcă pe rând dintr-o bucată de pâine şi dintr-una de brânză, şi când le-a terminat, s-a făcut ghem, şi-a tras tunica pe cap, şi-a vârât mâinile sub braţ şi a adormit.

XIX

SCRISOARE a lui Jon către Sergius Felix.

„Jon către SERGIUS FELIX. Salutare.

După cum bine ştii, bătrânul meu sclav, moş Phil, pe care-l am de când am venit la Roma cu tine şi cu legiunile, trebuie să fie executat mâine pe Stânca Tarpeiană. Mi se strânge inima de durere că nu pot să fiu cu el, să-mi iau rămas bun şi să arunc ţărână pe trupul lui când o muri, am auzit că de când Caesar este Marcus Aurelius, nu mai e voie să vezi execuţiile. Te rog să-mi trimiţi totuşi o permisiune de văzut execuţi – să fie asta răsplata pentru papirusul de care ţi-am făcut rost cu ajutorul Marciei. Îţi trimit scrisoarea printr-un pitic pe care-l cheamă Dealul Furnicii şi pe care l-am întâlnit pe Muntele Oalelor. Are părul roşu pe o parte a capului şi alb pe cealaltă. Poate-l iau acasă în locul lui moş Phil. Dacă-mi răspunzi pe loc, poate să-mi aducă el scrisoarea, să mă liniştesc”.

Scrisoarea din partea lui Sergius Felix către Jon.

„SERGIUS FELIX către Jon. În primul rând, salutare.

Mi-a părut foarte rău când am auzit de soarta sclavului tău credincios, dar îmi pare încă şi mai rău că-şi merită soarta pe deplin. Adu-ţi aminte că cel care batjocoreşte zeii, în primul rând pe el se batjocoreşte. În ce priveşte rugămintea ta, trebuie să-ţi spun că m-am conformat, aşa că n-ai decât să te adresezi lui Maximus, temnicerul de la închisoarea Centrală. De la el iei biletul de voie pentru execuţie. Cu toată simpatia”.

Scrisoarea lui Jon către Julia.

„Jon către Julia, fiica Elinei, soţia croitorului Nigidius Vaccula.

Dacă vrei să vii cu mine să-i spui la revedere lui moş Phil când îl execută, te aştept la cele o Sută de Trepte, mâine în zori. Eu mă întorc pe Strada Săndălarilor când îmi dau Fabius şi Verecundus de ştire că lucrurile s-au liniştit şi poate-o să iau la mine un sclav cu părul roşu pe o parte a capului şi alb pe cealaltă”.

Pe plăcile de bronz aurit ale Templului lui Jupiter străluceau primele raze ale soarelui. Doi copii au ajuns,

ţinându-se de mână, sus pe cele o Sută de Trepte – treptele care urcau pe panta de sud-est a Capitoliului. Au găsit îndată locul de execuţie pe Stânca Tarpeiană, dar, cum încă nu se vedeau soldaţi pe nicăieri, Jon şi Julia mergeau agale pe strada dintre clădirile sfinte şi nenumăratele chipuri de zei şi de oameni iluştri. Noaptea fusese foarte cald şi cu toate că era atât de devreme, ţi-era greu să umbli chiar şi aşa, fără ţintă. Pentru că în ziua aceasta, zeii prea milostivi trimiteau arzătorul siroeco din Africa, pentru a scurta agonia lui Philetus.

Escorta urca pe Treptele Gemoniene de la închisoarea care se afla chiar la poalele dealului. În fruntea procesiunii venea omul cu *fasce* în spate şi *notarius* 3 cu darea de seamă sub braţ. Urmau un căpitan, patru soldaţi înarmaţi, şi după ei Philetus cu restul soldaţilor.

Sclavul n-avea pe el decât o pânză înfăşurată în jurul şoldurilor. Capul îi ieşea dintr-un jug care, privit mai de aproape, semăna cu o grindă. Mâinile îi erau prinse de capetele jugului în câteva cuie bătute prin încheieturi, în grindă mai erau înşurubate două inele prin care treceau două funii legate chiar pe după gât cu o sfoară şi de sfoară ţinea un soldat. Spinarea lui Philetus era brăzdată de bici, pe piept se vedeau însemnele statului, marcate cu fierul roşu; capul îi era pe jumătate ras.

Când procesiunea a trecut pe lângă cei doi copii, lui Philetus i s-a schimonosit figura într-un spasm de recunoaştere şi durere. Jon ar fi vrut să spună ceva, dar i se încleştase gura. Julia se agăţase de el. Într-o clipă procesiunea a şi trecut şi copiii au urmat-o până s-a oprit la unul din stâlpii înalţi care se cheamă cruci. *Notarius,* a citit, fără întârziere, acuzaţia împotriva sclavului Philetus – anume că prin vrăjitorie a ucis calul numit „Şoimul”, care a fost al lui Caesar Lucius Verus până la moartea acestuia. Crima era pedepsită cu moartea, iar *notarius* îl însărcina cu execuţia pe comandantul gărzilor. Medicul poliţiei trebuia să întocmească certificatul de deces. Între timp, unul din soldaţi a trecut frânghia prin ochiul din capătul

frânghiei. Pe urmă l-au urcat pe sclav şi-au prins frânghia de cuiul bătut mai jos pe partea cealaltă, iar alţii îi legau picioarele de stâlp cu o sfoară. S-a auzit un geamăt uşor, dar curând sclavul a tăcut. După împlinirea tuturor pregătirilor pentru execuţie, cei doi oficiali au plecat spre temple.

Philetus, răstignit. Pălise, dar palid fusese întotdeauna şi era greu să spui dacă într-adevăr se schimbase la culoare. Stătea spânzurat acolo, în sublimă singurătate, încercând să-şi mai elibereze capul de greutatea trupului. Stâlpul nu-l ajuta cu nimic. Fusese lustruit de predecesorii sclavului în patul acela al durerii. Nici cu grinda crucii nu-i era mai lesne condamnatului. Braţele i se întindeau în lături, grinda îi stătea lipită de umeri. Aşa că şi-a lăsat capul să cadă în faţă, cu toată greutatea susţinută de gât. A stat aşa timp de o oră.

Cei doi copii şedeau la o oarecare distanţă, pe o piatră, sub umbrela de soare a Juliei, privindu-l cu sufletul la gură pe sclavul muribund. Din când în când Philetus se uita la ei. La un moment dat le-a zâmbit. Altă dată l-a rugat pe Jon să fie băiat bun şi să nu mai necăjească maimuţele. Jon a promis fără ezitare; dacă Philetus l-ar fi rugat să umple imediat amfora capitolină cu *aquatorlis* şi s-o dea pe gât dintr-o înghiţitură ar fi promis şi asta. La intervale din ce în ce mai scurte, sclavul era prins de uşoare convulsii. Iar soarele urca mereu pe cer. În lumina puternică a soarelui s-a văzut prima oară ce băşică enormă era burta lui Philetus. Sărmanul stătea atârnat acolo, caricatura îngrozitoare a ceea ce fusese cândva un sclav cochet.

Unul din soldaţi şi-a luat privirea de la zaruri şi s-a uitat la pântecul ce atârna tot mai greu, la picioarele tremurătoare, braţele zbârdte, şi faţa care încerca să zâmbească, devastată de durere. Un soldat şi-a smucit capul spre cruce, ca să le atragă atenţia celorlalţi soldaţi şi a început să cânte, ascuţit:

Cândva mă iubeau toate fecioarele pe mine, soldat în oştirea lui Cupidon.

Unul singur a întâmpinat gluma cu un zâmbet. Altul a

strigat la crucificat să moară mai repede, ca să se poată duce şi ei acasă. Philetus se grăbea cât putea, soarele urca mereu şi muştele i se aşezau roiuri-roiuri pe corp. La un moment dat, când insectele îl acoperiseră cu totul, Julia a luat biciul unui soldat şi-a dat în trupul chinuit. A lovit cu toată puterea, încât jigăniile s-au ridicat toate, bâzâind. Philetus a privit-o recunoscător.

Trecea oră după oră. Deşi stăteau sub umbrela Juliei, pentru copii căldura devenise de nesuportat. Capul lui Philetus se rostogolise pe-o parte şi gura-i stătea larg deschisă. Trupul lui, care fusese, din fire, alb şi frumos, era acum o masă de carne vie înţepată de muşte şi arsă de soare. În căldura înspăimântătoare, totul decurgea mult mai repede ca de obicei.

Jon şi Julia au fost cuprinşi de o toropeală copleşitoare. Ca prin vis, l-au auzit pe Philetus că vorbeşte iar.

— Măicuţă, murmură cu buzele umflate. S-au ridicat amândoi şi s-au dus la cruce.

— Sete, şopti muribundul. Fericiţi că pot şi ei să facă ceva, copiii s-au dus să-i aducă de băut.

— Dă-mi buretele, îi spuse Julia unuia din soldaţi pe un ton poruncitor.

— Pentru ăla? întrebă soldatul şi când fata a confirmat, el zise: Eu nu. N-ai cum să ştii ce are.

Dar altul a fost mai înţelegător.

— Ia-l pe-al meu, s-a oferit el. Oricum, nu-i e frică de apă. Dar oţet abia am pentru mine puţin.

Prin contribuţie, au făcut rost de oţet cât să umple buretele şi omul care le cântase cupletul lui Horaţiu le-a dat ceva din sărurile amare care, puse în oţet taie şi mai bine setea. Jon a dus buretele la gura muribundului cu ajutorul unei lănci; Philetus nu mai era în stare să sugă lichidul. Molfăia ca un viţel când suge degetele văcarului. Oţetul îi curgea pe piept. Era o privelişte cumplită – şi cu atât mai dureroasă când sclavul a-ncercat să-şi arate mulţumirea.

Copiii s-au aşezat la locurile lor sub umbrela de soare

şi probabil c-au adormit, pentru că Julia s-a trezit cu capul pe umărul lui Jon abia când a strigat un soldat:

— Acum putem să-l dăm jos.

Într-o clipă, toţi militarii erau în picioare. Pe cruce atârna trupul negru-roşcat, burta stătea să plesnească, iar capul rămăsese ţeapăn într-o parte, cu obrazul lipit de trunchiul crucii şi gura larg deschisă, plină de muşte. Restul era treabă de o clipă. Chirurgul gărzilor a confirmat legal decesul înfigând o suliţă între coastele cadavrului, după care soldaţii i-au zdrobit oasele braţelor şi picioarelor, au dezlegat sfoara din jurul gleznelor şi l-au zvârlit de pe cruce.

Înainte de a lua cadavrul, căpitanul gărzilor i-a dat lui Jon o lopată. Plângând, băiatul aruncă o lopată de pământ peste prietenul adormit, îi închise ochii şi-l jeli. Imediat după aceea, un soldat a înfipt cârligul de călău în pieptul mortului, l-a tras la marginea stâncii şi i-a dat drumul în jos. Un alt soldat se repezise dinainte la *gemoniae.* Şi-a fixat cârligul în cadavru, l-a tras peste piaţă până la Tibru, pe scări în jos şi l-a aruncat în râu.

Pe şlepurile trase de boi în lungul canalului până la Roma, se începea gustarea de dimineaţă. La masă şedeau proprietari de şlepuri, negustori de vite, cântăritori, măsurători, hamali, perceptori. Unul a văzut cum pluteşte cadavrul spre ei.

— Trebuie să fie ăl de l-a omorât pe „Şoimul”, zise. Şi mâinile s-au întins ca la comandă peste apă, cu degetele răşchirate în semn de blestem.

Copiii stăteau vârâţi unul în altul şi coborau cele O Sută de Trepte. Era ceasul al şaselea; dar puteau la fel de bine să fie şase săptămâni sau şase ani de când se întâlniseră la scări. Parcă se întorceau dintr-o lungă călătorie – obosiţi, murdari, înfometaţi şi ameţiţi de soare. S-au dus până la Tibru, să mai vadă o dată sclavul. Pe Jon îl frământa o problemă. Mintea neobosită îi era momentan transformată într-un cerc în care luptau două puncte de vedere egale în forţă, încât niciunul nu reuşea să câştige. Plin de îndoială, s-a gândit să lase hotărârea în seama

Juliei şi-a zis:

— Dac-ai vrăji un cal, te-ai da pe mâna poliţiei?

— Nu, dar tu? răspunse fata apatic.

Jon a exclus orice bănuială de felul acesta, spunând, cu dispreţ:

— Vai de mine! Eu aş fugi în munţi.

Totuşi, nu gândea că epuizase subiectul cu asta. Urmă:

— Dar dacă te-ai creştina şi Dumnezeul tău ţi-ar cere să mărturiseşti toate prostiile pe care le-ai făcut în viaţă?

— În familia noastră nu se creştinează nimeni, replică fata plină de mândrie.

— Nu, sigur că nu. Dar poate că nici în familia lui Philetus nu s-ar fi creştinat nimeni, dacă nu-l întâlnea el pe Rab Chanina. Şi totuşi, tu dacă ai crede în misterele galileenilor, te-ai preda pentru vrăjitorie?

Înghesuită în felul acesta, fata n-a ştiut ce să mai zică.

— Atunci aş fi obligată.

Jon aprobă, încântat.

— E dar. Trebuie să faci după cum îţi cer misterele. Moş Phil a fost un om de ispravă în toate cele.

La ultimele cuvinte, parcă s-a auzit şi un suspin.

XX

Lampa spre moliile din jur a grăit
Magnetul către fier a scâncit
Fata pe iubitul prea încins
L-a certat, bosumflată, cu ţipătul aprins:
Să termini imediat cu brutalitatea.
Altfel, la poliţie o să-mi caut dreptatea.

(Cântec dintr-un spectacol roman din vara anului 927 de la întemeierea cetăţii).

— Încep să te cam obosesc, nu? îi zise Marcellus într-o zi Caeeiliei. Era vara târziu, dar nimic nu se schimbase între ei. Stăteau, ca şi-nainte, pe banca de marmură cu nervurile verzi, netezită de sute de ani cât o folosiseră Caecilii şi prietenii lor şi cunoştinţele şi paraziţii.

— N-aş zice obositor, spuse fata. Nu eşti deloc

obositor, dar te interesează prea mult lucrurile neesenţiale. Cum e proverbul: „La căldura cârciumii, uiţi pentru ce călătoreai”. E niţel…

— Prostesc, sugeră Marcellus.

— Copilăros, mai degrabă. Nu-i deloc bărbătesc, ce zici? Sigur, dacă n-ai şti că ai un ţel, ar fi cu totul altceva. Dar tu înţelegi – ai o mare capacitate de observaţie. Şi totuşi…

— Vrei să spui că-mi lipseşte curajul şi seriozitatea.

— Vreau să spun că gura îţi trădează inima. Eşti prea auto-ironic. Auto-ironia e rezultatul laşităţii. Oricum, nu-i nicio vitejie în asta, să-ţi exagerezi greşelile şi să te lauzi cu de Dar în schimb îţi trebuie curaj, nu glumă, să te pui cu toată puterea în slujba a ceea ce ştii că e drept.

Marcellus era în clipa aceasta prada unor porniri contradictorii, iar Caecilia îi cerea o hotărâre mai clară.

— Alege! zise ea. Marcellus, ca de obicei, stătea pe margine, tremurând. Li era frică să plonjeze.

„Atunci, în sfârşit, hai să aleg”, îşi zise. Şi cu asta… gata. Să gândeşti veşnic că nu alegi… că alegerea nu-i pentru tine… că nu e de parc-ai avea în tine doi câini sălbatici care se bat ca să hotărască între ei…”

— Lasă-mi timp să mă mai gândesc, zise el cu glas tare. Sunt prea multe lucruri care mă nedumeresc, mintea mi-e plină de contradicţii… şi pe urmă trebuie să cântăresc aspectele practice. Ar fi dorit să adauge: „Singurul lucru care mă interesează acum e frumuseţea ta – prea eşti frumoasă şi încântătoare”. Dar asta i-o spusese cu puţin timp înainte. Ea tăcu, reacţie la care Marcellus a observat că-l găseşte, probabil, obositor.

În ziua aceea, ea a încercat să-l lămurească, plină de însufleţire, în legătură cu veşnica problemă a untdelemnului. Mai bine zis, a nevoii de untdelemn. I-a citit parabola atât de clară despre fecioarele înţelepte şi fecioarele nebune. Avea obiceiul să împartă parabolele în: povestea propriu-zisă şi partea cealaltă, mai vie ca viaţa însăşi, fiind mai esenţială. Privit aşa, destinul omului apare ca un şir de parabole diluate. Sau, inversând formula,

parabola ar fi conflictul omenesc, purificat de tot ce nu e esenţial.

Seara, gândind la evenimentele zilei, Marcellus şi-a dat seama că lumea e iremediabil împărţită în două turme: cei cu ulei în lampă şi cei fără. Unii luminează în cale, alţii nu. Cei cu lumină erau tot Socrate, Iisus, cinicii şi cei aleşi dintre creştini. Erau Epictetus, Orbilius, Caecilia, Rab Chanina. Uleiul şi credinţa: acelaşi lucru. Lampa lui era goală, ca-ntotdeauna. Totuşi, parcă se mai apropiase de ceruri cu un pas.

În lumina nudă a zilei, gândurile acestea nu păreau să fi lăsat urme mai adânci decât călcătura legănată a raţelor pe pajişte.

Amachius n-a exagerat cu nimic când i-a spus lui Papirius că nu dă două parale nici pe o stradă întreagă de oameni. Era absolut adevărat, încât Amachius s-a bucurat de primele semne de nelinişte – reală nelinişte – cu înţelegere de cunoscător. Ajungeau la el sub formă de rapoarte, scrise sau orale, şi curând prima impresie a devenit certitudine. Începeau să facă necazuri unii dintre cei care duceau lipsa distracţiilor publice – care găseau că împărţelile gratuite sunt prea rare şi prea sărăcăcioase şi, pe deasupra, aveau prea mult timp liber. Amachius i-a lăsat în pace, până într-o zi, când au fost nişte scandaluri urâte pe lângă Vatieanus – primele din tulburările sfârşitului de vară. După aceea a curmat trei sau patru izbucniri de acestea, a spart câteva sute de capete cu bastoanele şi a tocat alte câteva sute cu bicele. Vreo 500 – 600 de scandalagii erau deci scoşi din competiţie cel puţin pentru o vreme. Asta numea el o lăsare bună de sânge, ca pe vremuri.

S-a mai gândit la un tratament deosebit de ingenios, pentru o categorie mai specială, indivizii care semănau ură împotriva celor înstăriţi. Se remarca, mai ales unul „Petrus cu andrelele”. Discursul lui suna cam aşa;

„Priviţi la femeile *voastre* şi la copiii *voştri* – palizi şi înfometaţi, le lipsesc aproape toate cele necesare vieţii. Şi uitaţi-vă la paraziţii claselor de sus. Nu arată deloc vineţi

şi cu obrajii supţi de frig şi de foame. Nu se târâie de ici colo, trăgând de ultimele rămăşiţe ale unor plămâni putrezi. O, nu, primăvara se duc la Dealurile Sabine sau Albane şi toamna târziu se plimbă pe sub platanii din Napoli. Voi puteţi să vă scoateţi copiii din arşiţa cea mare? Atât vă-ntreb”.

Asta nu puteau. Dar în schimb, cârteau.

— Minunat! exclamă Amachius. Să-mi faci o listă de 29 în afara amicului Petrus. Pe urmă, să văd ce pot face pentru ei acum, pe căldurile astea.

Vorbea ca un moşier cu administratorul său:

„Du-te şi vezi dacă nu poţi face rost de o pereche, două de fazani”.

— Oraşul apreciază interesul pe care-l acordaţi bunăstării generale, le zise Amachius, după ce i-a aliniat pentru cercetări. Şi sănătăţii. De oameni ca voi avem nevoie la îngrijirea sănătăţii publice. De acum înainte o să aveţi permanent de lucru.

De pedepsit nu i-a pedepsit. N-au fost nici loviţi, nici biciuiţi. Doar că i-au angajat să se ocupe de ciumă – patrulă de noapte. Amachius nu presupunea, evident, că procedeul acesta va dezobişnui sărăcimea să nutrească invidie în inima de piatră, dar a oferit, oricum, hrană gândului pentru oratori.

Dacă te-ntrebi în ce măsură procedeul a fost legitim, vezi bine că nu a fost. Dar pentru situaţia aceea critică, legile erau, totuşi, prea toropite de căldură.

În vara aceea două familii nu plecaseră la ţară, contrar obiceiului – şi deci nu intrau în categoria celor incriminaţi. Caecilia i-a spus fără ocol tatălui ei c-ar fi de neiertat să-l lase pe Marcellus din mână într-un moment când era atât de evident pus pe foc, iar Nigidius Vaccula asculta cu gura căscată la Elina, care-l lămurea că-n vremuri atât de vitrege trebuia dat un bun exemplu. Caecilius, după cum era de aşteptat, a fost de acord cu fata, iar Nig s-a înclinat, neîncrezător, în faţa tendinţei nou descoperite a nevesti-sii de a face economie.

Marcellus, pentru care cele două femei răsfăţate au

rămas să cunoască acel dulce infern, Roma în miezul verii, umbla de colo-colo, fără linişte şi fără bănuială, şi încerca să-şi umple timpul muncind, din lipsă de alte ocupaţii. Făcea contabilitate pentru câţiva mici negustori, stătea câteodată deasupra socotelilor şi noaptea. Papirius l-a întrebat de ce nu se angajează undeva permanent, la care Marcellus a pretextat că-i trebuie timp să se orienteze. Altfel, era înclinat spre hoinăreală – cum zicea Euphemus, umbla rozându-şi din suflet şi ocolind oamenii.

Pentru al opri de la dieta aceasta periculoasă, Papirius s-a hotărât să restabilească relaţia aproape amicală ce-i legase mai demult. Papirius observase că-i bine să menţină buna dispoziţie a băiatului, stimuindu-i interesul în fel şi chip. Printre altele, au jucat foarte des „clasarea oamenilor”, joc mult îndrăgit de Papirius. Iată cum se proceda. Pronunţau, pe rând, numele unei cunoştinţe comune şi fiecare nota pe tăbliţa lui o caracterizare a persoanei. La sfârşit comparau. Era un joc captivant şi de multe ori se distrau grozav.

Într-o zi stăteau, fiecare cu lucrul lui, în camera dinspre grădină – cea mai răcoroasă la vremea aceea a anului. Papirius transpira din greu, deşi n-avea pe el decât un şorţ; faţa lui parc-ar fi fost o porţie de salată de heringi, şi drept ochi, două jumătăţi de cu de porumbel – tăiate în lung. Dac-ar fi privit din ramă, la o expoziţie de pictură, în starea în care era, toţi criticii de vază ar fi umplut tabloul de ocară. Creatorul încă îşi mai păstrează avansul faţă de artişti.

Marcellus a stat o vreme contemplând studiul acesta în roşu. Deodată, ochii l-au privit, iar Papirius a propus, direct:

— Hai să clasăm oameni.

Erau cel puţin cincisprezece ani de când nu mai făcuseră jocul acesta şi Marcellus zâmbi:

— Hai. Pe cine să clasăm?

L, au descris pe Stephanus, marele hangiu. Steph nu era cu nimic ieşit din comun. L-au descris şi pe Eros, librarul, la care n-au reuşit să cadă de acord. Au urmat

moştenitorul Commodus, Paetus agentul profetului, cinicii „Roata Norocului” şi „Labirint”, bancherul Sergius Orata şi alţii. Cu timpul ajunseseră spre surprinderea lor, la vederi foarte apropiate.

— Să găsim pe cineva pe care-l cunoaştem independent unul de celălalt, zise Papirius, transpirând mereu. Spune tu.

Lui Marcellus i-a venit o idee:

— O cunoşti pe fata lui Max Caecilius, acela care stă pe Via Appia.

— Pe Cornelia Stella Attica? – da, destul de bine. Hai s-o luăm pe ea.

— Ei, acum să „socotesc perspectiva”, gândi Marcellus. În orice caz, nu există pericolul ca bătrânul să scrie în bătaie de joc.

La Caecilia, jocul a durat mai mult. Marcellus a terminat primul şi la puţină vreme au schimbat tăbliţele.

— E foarte exact, exclamă Marcellus, citind. O cunoşti probabil foarte bine.

— Am văzut-o o dată într-o cizmărie, răspunse Papirius, căscând. Ei, acum mă duc să trag un pui de somn.

Papirius notase pe tăbliţă, în stilul lui caracteristic:

„E dintre animalele de soi care trebuie să câştige cursa, ori să piară. Prin ea, zeii dezmint opinia absolut întemeiată că nobilimea a decăzut şi s-a stricat fără speranţă. E un punct de reper pentru cei care s-au rătăcit.

Un cinic feminin”.

Papirius şi-a băgat iar capul pe uşă şi-a zis:

— Poţi s-o divinizezi, băiete, dar iubeşte-le pe celelalte.

Să fi fost Marcellus poet?

Aşa spunea Apuleius, deţinătorul trofeului aurit pentru literatură. Dar poate era adevărat ce se zvonea despre el

— Că lăuda pe oricine-i cerea părerea. De ce să nu fi fost amabil?

Euphemus zicea: Nu! dar el, pe zi ce trecea devenea şi mai mult un clondir vechi şi prăfuit de scepticism-ul trasee.

Şi Papirius ce spusese?

— Trăieşte în aşa fel, încât să te trezeşti la marginea prăpastiei – şi atunci să-ţi scrii poemul.

A trecut multă vreme până când să aibă Marcellus curajul să-i ceară părerea Caeeiliei. Admiraţia ne umbrită a Elinei o ştia. Ei îi plăceau mai mult poeziile decât lui însuşi. Dar a înaintat cererea la curtea supremă a judecăţii Caeeiliei. Un detaliu fără importanţă i-a curmat temerile. A observat că fata nu ştia să cânte. A descoperit-o într-o zi când ea îl întreba pe Urban despre un anumit imn şi încerca să i-l amintească, fredonând. Dacă ar fi fost saşie sau vulgară, ai fi putut spune că scheaună. În cazul ei, îţi părea doar un adorabil gest de neajutorare şi o cobora niţel, cât să ţi se pară accesibilă.

Caecilia a răspuns la întrebarea lui eu altă întrebare.

— Ce-l face pe om poet? Ce face artă dintr-un vers? Dac-aş şti că te mulţumeşti să scrii poezioare despre fluturi şi florii, n-aş ezita nicio clipă cu răspunsul. O, toţi indivizii ăştia îndemânatici şi facili! Priveşte-i şi tu o dată, cum cioplesc de zor la casetele lor splendide în care n-au ce să pună. Problemele umanităţii sunt singurul subiect al marii poezii – bieţii oameni, demni de iubire.

— Şi prin ce distingi marea poezie, surioară? întrebă Marcellus.

Ea răspunse fără şovăială:

— Doar iubirea, fratele meu deştept şi mare. Doar iubirea poate sfâşia pieptul omului, să-i arate ce gunoi are în locul inimii. Şi numai dragostea îi poate arăta cât merită oamenii să fie dubiţi.

— Dar eu? întrebă Marcellus. Nu mi-ai spus ce gândeşti despre mine.

Ea răspunse cu o undă aproape imperceptibilă de maliţie:

— Un bondar zburând strălucitor prin soare – dar e bine să le poţi arăta oamenilor cât e de frumos. Şi mai bine

este să laşi astea şi să te îndrepţi către mai marile frumuseţi, încheie Caecilia.

Romanii din generaţia aceea aveau o trăsătură caracteristică. E vorba de o scurtă perioadă, în care porniseră să descopere extraordinarul în multe domenii, dar trăiau un impas, un moment de stagnare, cum s-ar zice. Marcus Aurelius avea să se stingă la câţiva ani după aceea, dar până atunci a dus o luptă statornică să-şi ridice poporul la nivelul unei mai înalte pietăţi morale. Pentru el, tragedia a fost că ştia prea bine cum fiul său, după dobândirea puterii, va face de la bun început toate eforturile să distrugă ce construise tatăl lui. A fost un noroc, poate, că zeii i-au ascuns lui Marcus Aurelius ce perioadă lungă de proastă guvernare avea să vină, până ce ticăloşia a culminat sub Heliogabalus, cel mai mare scelerat care a stat vreodată în fruntea unui popor.

Aceeaşi fatalitate s-a observat şi în alte privinţe. Heron era permanent pe punctul de a face invenţii formidabile, care să zguduie întreaga omenire. S-a apropiat atât de mult de construcţia maşinii cu abur, încât astăzi pare o minune că n-a ajuns s-o facă până la capăt.

Dar efectiv n-a lăsat în urma lui decât o serie de jucării. Galen s-a apropiat de descoperirea câtorva funcţiuni ale corpului omenesc şi totuşi n-ia fost în stare să priceapă un lucru atât de elementar, din punctul modern de vedere, ca circulaţia sângelui. Şi eposul neterminat al lui Marcellus. Marcellus simţea, ca în sitare de febră, că venise clipa minunată când avea să pătrundă înţelesul lucrurilor. Uneori parcă auzea miracolul pulsând în camera de alături, dar nu reuşea să găsească uşa.

Afirmaţia repetată a Caeeiliei că Marcellus ar face progrese nu se justifica formal. Oamenii văd ce le place să vadă. Nu mai era întru totul ostil misterelor creştine şi asta se observa din faptul că în unele privinţe practice era pregătit să schimbe poziţia oficială cu cea a galileenilor. Una din chestiuni era felul înmormântănii – un puncit la care oamenii sunt cu deosebire inflexibili. Unii cer arderea, alţii susţin din răsputeri ca mortul să ajungă

întreg în pământ; bătrânul Demonax zicea că n-ar avea nimic împotrivă să le facă, după ce-o muri, o mică bucurie câinilor şi corbilor. Creştinii îşi îngropau morţii – „cum se îngroapă pruncii care mor până să le dea dintâi”, ziceau romanii, cu dispreţ. Dar Marcellus era pregătit pentru asta, ceea ce arată cât de departe ajunsese.

Nu era recunoscător pentru înţelegerea la care ajunsese prin Caecilia, cum nu e recunoscător pomul ţăranii care-l hrăneşte. Dar, precum pomul, mulţumirea era deplină prin însăşi creşterea lui. Dezvoltarea lui Marcellus nu era ca a unui arbore tropical magic, dar nici Caecilia nu era fachirul care să facă un cedru uriaş să crească până la ceruri în faţa mulţimii de gură-cască. Şi nu era nici copilul grăbit, care seamănă fasole seara şi a doua zi dimineaţa aleargă să vadă cum a răsărit. Ea era mai mult decât atât; era Caecilia; semăna prin însuşi faptul că exista, credea şi spera cu încredinţarea iubirii.

Totuşi, avea în ea ceva de copil nerăbdător. Într-o zi, stând de vorbă cu Urban, şi-a dat seama că Marcellus n-a mai fost pe la ei de o săptămână. A anunţat că va trece pe la el şi-n aceeaşi după amiază era în Alta Semita. Pentru Marcellus ziua a fost deosebită, pentru că n-au mai discutat la nesfârşit probleme galileene. Bunica şi Caecilia au jucat zaruri, iar bătrâna a fost silită să trişeze în mai multe rânduri ca să câştige, ceea ce i-a produs o impresie puternică în privinţa Caeeiliei. După aceea au vizitat brutăria şi au luat masa în căsuţa de vară. Marcellus a reuşit să rămână singur cu Caecilia abia când ea trebuia să plece.

— Niciodată să nu pleci la vânătoare cu uncâine silnic, îi spusese Urban în aceeaşi zi, vorbind despre Marcellus. Caecilia a protestat cu vehemenţă la implicaţia proverbului. I se întărea din nou convingerea că Marcellus nu era nici pe departe câine silnic. Acum era ca omul pe care-l părăsesc puterile chiar la mijlocul râului – ajunsese la fel de departe şi de un mai, şi de celălalt. Şi avea multe motive să ezite. De exemplu, terminologia creştină.

— De multe ori parc-ar fi o limbă străină, se plânse

el. Caecilia îl înţelegea. Zise:

— Să fac o comparaţie. Un soldat care şi-a pierdut mâna dreaptă are senzaţia ciudată că se împiedică mereu în vorbă, până se-nvaţă să lucreze cu mâna stângă. Se bâlbâie, înghite cuvinte şi e cel mai nefericit om până când recapătă stăpânirea de sine. Cine se creştinează e la început tot aşa, ca un biet schilod – comparaţia e destul de proastă… poţi găsi şi singur altele, mai bune… şi totuşi, eu vreau să te învăţ să vorbeşti.

Cu toate astea, Marcellus se simţea tot mai neputincios, ca un asin foarte slab, trăgând după el o căruţă arhiplină, iar omul de pe capră, pe jumătate adormit, îl atinge fără răutate cu biciul în cele patru-cinci locuri sensibile pe care le-au descoperit oamenii la urecheat de vreo zece mii de ani.

Marcellus a condus-o pe Caecilia la litieră şi a petrecut-o cu privirea până când ultima pâlpâire de torţe dispărea la cea mai îndepărtată cotitură a străzii. Pe urmă a intrat în casă, ţinându-şi capul în pământ. Întâi s-a dus pe la bucătărie – unde venise şi bunica, la Euphemus. Tânărul a stat un moment s-asculte bârfa bătrânilor. Când nu vorbeau de treburi personale, atât de sincer şi fără de ruşine cum le era felul, lui Marcellus îi plăcea să le asculte dialogul ciudat. Aveau opinii pline de spirit şi fantezie. Preferau orice fel de opoziţie unui respect egal faţă de persoanele în vârstă, care alt merit nu au afară de anii strânşi în spate.

Contrar obiceiului, Euphemus nu bea rachiu cu apă. Abia venise de la masa Asociaţiei Servitorilor de Frunte (care tot nu aveau dreptul să facă asociaţii) şi purta o cunună de laur, pe care o jumulea frunză cu frunză, sucind în minte pe toate feţele unele chestiuni de-ale asociaţiei. Persoana lui respira simpatie universală.

— Ia spune, cum e să fii îndrăgostit? întrebă bunica fără ceremonie, adresându-se nepotului, iar Marcellus îi răspunse cu seriozitate:

— E ca şi când treci brusc de la vreme umedă şi plicticoasă de iarnă într-un decor de promenadă cu

magnolii înflorite la malul mării albastre, nesfârşite.

— Sună ca o poezie, zise bunica ambiguu.

Era convinsă că dintr-o poezie luase Marcellus cuvintele, dar nu-şi aducea aminte de unde. Îi zise lui Euphemus:

— Tu cum te simţeai ea îndrăgostit pe vremea când umblai să-ntinzi curse la fete?

— Erau multe genuri de dragoste, dar cele mai multe semănau într-un fel cu muşcătura de purice. Te mâncau destul de rău, dar treceau de mărturisi portarul.

Dar n-au reuşit să-i tulbure lui Marcellus fericirea. El le-a urat, zâmbind, noapte bună şi a ieşit cu un aer strălucitor de superioritate, de parc-ar fi fost în posesiunea unei cunoaşteri nepreţuite, numai şi numai a lui.

Euphemus s-a dus la sobă, tremurând. Nici bunicii nu-i prea era cald, aşa că s-a aşezat lângă el. În cei treisprezece ani de când venise Jon pe lume, oricum nu întineriseră. Dar pe amândoi îi bântuia acelaşi duh de persiflare, prin care se volatilizau jumătate din anii ce-ar fi trebuit să le apese umerii. Puterea spiritului lor era neschimbată.

— Ce-am putea zice de tânărul stăpân? spuse bunica, după ce s-au instalat.

— Ei, ce să zici de peştele care-a-nghiţit cârligul? replică Euphemus.

— Da, sigur, recunoscu bunica. Dar crezi că fata are într-adevăr de gând să tragă peştele la mai?

Euphemus nu ştia ce să creadă.

— Nu poţi să juri în niciun fel. Câteodată chiar fetele cele mai rezonabile fac prostii. Ea nu pare să fi socotit greşit. Ce mă amuză mai tare – ca să fiu sincer – e faptul că mi s-a părut gata priponit băiatul.

Bunica se răţoi:

— Nu era decât aprindere tinerească – dar azi, chiar, parcă-şi pierduse niţel capul.

— Doamne fereşte! exclamă Euphemus. Bunica urmă, netulburată.

— Pe mine mă amuză că fata-i precis creştină.

— Atunci se creştinează şi el, a prezis portarul, optimist.

— Eşti chiar aşa de sigur? l-a luat bunica din scurt.

— În situaţii de-astea, bărbaţii sunt în stare de orice, răspunse Euphemus. La o asemenea provocare eu m-am trezit odată zbierând în procesiunea Cybelei.

— Nici nu mă-ndoiesc, oftă bunica, cu deplină siguranţă.

În apartament la el, Marcellus se juca legănând o prăjitură pe botul lui Tobias, căţelul, care stătea sluj frumos.

— Fii atent, Tob, zise Marcellus, nu lăsa pornirile fireşti să-ţi copleşească buna creştere. Stai frumos şi gândeşte-te că chiar dacă te necăjesc puţin, e spre binele tău.

Tob tremura uşor şi scheuna, cu ochii cruciş la prăjitură.

— Poate-ţi închipui că eşti singurul animal chinuit, a urmat Marcellus. Dar vreau să ştii că şi eu stau frumos şi scâncesc tot aşa, cu o prăjiturică pe bot. Diferenţa e că tu ai voie să-ţi apuci bucăţica acum, într-o clipă, iar eu… of, Tob, prost bătrân. Eu am mai şi plătit pentru asta.

Tob a zvârlit prăjitura în sus şi a prins-o. După ce-a înghiţit-o, s-a aşezat, uitându-se, în aşteptare, la stăpânul lui.

XXI

Roma suferea din când în când de nişte convulsii şi acum se apropia o nouă criză. N-ar fi putut nimeni să spună ce anume se pregătea, dar momentele tulburi au creat încetul cu încetul un sentiment general de nesiguranţă. Şi, ca să nu lipsească nimic, s-a terminat şi cu liniştea ce domnea de vreo doi ani printre lucrători. În perioada aceea, oraşul fusese scutit de răzvrătiri mai importante. Doar vizitiii au refuzat o dată să lucreze, din pricina unui incident în legătură eu staţionarea la porţile oraşului – şi o săptămână au ascuns pur şi simplu toate trăsurile. De data asta, a început pe 24 august – în prima din cele trei zile cât stă deschis infernul – nemulţumiţii

erau meseriaşii constructori. Opt asociaţii cu cinci sute de muncitori liberi şi opt maiştri reprezentând două sute de sclavi au părăsit, fără niciun avertisment, un şir de case noi din cartierul fluvial. Clădirile urmau să fie mai ales prăvălii şi depozite. Statul a fost obligat să facă îndată apel la munca forţată. Dar cererea n-a fost foarte serioasă. Prea se întâmplase de curând să se dărâme în capul locatarilor nişte clădiri făcute prin mijloacele acestea. Odată cu izbucnirea grevei, cărăuşii au fost sfătuiţi să nu mai pună nici ei mâna pe niciun fel de materiale de construcţie. Două corăbii care aduceau cărămidă din josul râului s-au ciocnit, câteva zile mai târziu, şi s-au scufundat dincolo de podul Probus. Acesta era locul obişnuit – ai zice că aproape autorizat – pentru naufragii în timpul grevelor.

Aşa că totul era gata pentru producerea acelei pierderi spontane a stăpânind de sine, care se cheamă panică. Încheieturile erau unse gata, ca la şantierul naval din Misenum. Nu mai lipsea decât numele – ceremonia s-a făcut cu vin de Lebos – ca să se taie parâmele şi să se lanseze vasul la apă.

Era încă destulă pace, dar gărzile aşteptau, pregătite pentru orice. Zece cohorte ale poliţiei şi brigada de foc, numărând fiecare câte două mii de oameni, s-au mai întărit pe ascuns cu două sute de oameni, mai ales foşti gladiatori – şi, pe deasupra, o cohortă la fel de mare de gărzi pretoriene, care putea fi adusă în luptă printr-un cod de semnale transmise de la sediul poliţiei la barăcile gărzilor din afara oraşului.

Pentru că simţea atâta nelinişte în suflet, Marcellus confunda starea lui cu agitaţia lumii. Plictisul lui devenea plictisul universal. Era în acelaşi timp de o sensibilitate bolnăvicioasă faţă de schimbările dispoziţiei sale, o tendinţă pe care i-o agrava relativa sa inactivitate. Dacă s-ar fi cunoscut modalitatea grafică de reprezentare a mişcărilor sufletului omenesc şi i s-ar fi aplicat lui Marcellus în zilele acelea, s-ar fi văzut cum descreşte curba, de pe platforma înaltă a optimismului, trecând prin mai multe suişuri şi coborâşuri, până într-o mlaştină de

melancolie.

Devenea, totodată, indiferent faţă de propria lui persoană. Şi-a dat seama de treaba asta într-o dimineaţă când a găsit prosoapele murdare. A stat să se gândească niţel cum s-o fi întâmplat una ea asta. Pe urmă a trebuit să observe că nu se spălase cum trebuie – probabil că nu mai făcuse baie de câteva zile. Şi asta ţinea probabil de câteva săptămâni. Bunica o fi văzut şi ea, doar nu scăpa niciodată nimic – şi avea o vorbă a ei, că omul bine crescut nu-şi murdăreşte prosoapele, ceea ce-l deosebeşte de neamul prost.

Când se bărbierea într-o dimineaţă, s-a privit mai atent în oglindă. I se scobiseră obrajii şi tâmplele şi ochii-i erau stinşi. Se strâmbă şi hotărî să încerce să se mai adune, în aceeaşi zi plecă la vânătoare cu doi prieteni, dar cum au doborât din prima zi vânat cât să umple o căruţă, toată treaba i s-a părut caraghioasă şi s-a întors acasă.

Marcellus şi-a zis că ceea ce-i lipseşte e probabil munca de zi cu zi. Omul chiar când îşi pierde piciorul, bătăturile tot îl mai dor. Aşa o ducea şi el înainte, cu durerea Băncii în suflet, îşi spunea Marcellus, inspirat de o comparaţie a Caeeiliei. Păţea şi el ca omul care şi-a schimbat casa şi pe care paşii îl poartă înapoi, la vechea locuinţă – trecea cât se poate de des pe lângă fostul loc de muncă, unde încă mai atârnau pe obloane anunţuri „De închiriat”.

Într-una din expediţiile astea fără ţel, s-a dus s-o vadă şi pe Maica Sara, care stătea într-o casă cu chirie din apropiere. Deşi locuia sus de tot, de pe la etajul I Marcellus a auzit-o vorbind cu un cerşetor. Măicuţa Sara, draga de ea. Aşa te şi aşteptai s-o găseşti – întinzând prin uşa întredeschisă o monedă unui cerşetor. Întotdeauna un *quadrans*[25]

— Ţinea bănuţii într-o cutie special pentru cerşetori – şi oferea banul cu formula prietenoasă:

— Ţine, amice. Să nu-l dai pe prostii.

O sărmană care-şi împărţea tainul cu unii mai săraci

25 Sfert de as (lat.).

ca ea, asta era Maica Sara. Şi-şi binecuvânta darul cu fărâma de zâmbet trist ce-i mai rămăsese.

Până să ajungă Marcellus sus, ea a şi intrat în casă. Deşi afară soarele strălucea din plin, în locuinţa ei sărăcăcioasă era întuneric. Când a deschis ochii, Marcellus a dat cu ochii de două lămpi legănându-se ca stuful greu în adierea toamnei, iar din peretele alb izbucnea crucea neagră, ca o vietate. Părul Maicii Sara avea culoarea pe care-o ştia Marcellus dintotdeauna – culoarea unui castron de bulion în care spargi câteva ouă. Femeia şi-a îndreptat spre uşă faţa brăzdată să vadă cine e şi când l-a recunoscut pe oaspete, s-a luminat într-un surâs de încântare.

Înainte să plece, Marcellus a primit de la bătrână o bucăţică de hârtie pe care femeia o păstra de paisprezece ani. Era un petec pe care mâzgălise Ruth odată, cum îi era obiceiul. Scria de patru ori „Marcellus”, unul sub altul. Pe urmă „Iisus”, şters eu o linie. Pe tot restul hârtiei scria doar „Marcellus” şi jos, într-un colţ: „Marcellus şi Ruth”.

— L-am găsit în Apocalipsă, zise Maica Sara şi adăugă, scuzându-se: cât era de tânără!

Marcellus mergea spre casă, fredonând gânditor un cântec aproape uitat despre o fată şi o zambilă. Toată vizita asta nu-i umplea decât o zi. Pe deasupra, începea să se resimtă de strâmtorarea materială în care trăia. A fost absolut neplăcut să-şi întâlnească un coleg de şcoală şi să nu-l poată ajuta la răscumpărarea unei proprietăţi de familie pe care pusese sechestru un cămătar. Şi creditorii deveniseră sâcâitori, auzind că Marcellus şi-a pierdut slujba. L-a lăsat pe tatăl lui să plătească, dar n-a fost o soluţie comodă. S-a hotărât să facă imediat un efort energic şi să-şi găsească o slujbă, simţind că de fapt nu prea are chef să reuşească.

Se ştie că drumul spre iad e pavat cu bune intenţii. În sensul acesta, Marcellus a fost mare pavagiu toată viaţa şi întorsătura din existenţa lui nu l-a schimbat cu nimic.

De Ziua Mutatului, Marcellus luă hotărârea să-i spună Elinei totul, dar până la urmă ea tot n-a aflat nimic,

afară de ce bănuia singură. A fost silită să observe că ceva s-a schimbat totuşi. Când se mai întâmplă, rar, ca Marcellus să vină în vizită, pe fugă, numai ea căuta, să găsească ocazii pentru o strângere tainică de mână sau o privire furişă, la care Marcellus răspundea prietenos, dar lipsit de căldură, sau chiar plictisit.

Chiar dacă Elina respingea ideea că în viaţa lui Marcellus pătrunsese o altă femeie, asta nu îndrepta cu nimic starea de lucruri. E dureros pentru o femeie să fie respinsă în favoarea alteia, dar cu atât mai grav este să fie respinsă fără un asemenea motiv. De aceea Elina se agăţa de tot felul de ipoteze fericite şi o singură dată a făcut aluzie la viitoarea lor unire, pe care o gândiseră mai demult amândoi. Marcellus răspunse oftând uşor:

— Draga mea, n-am în pungă nici măcar un *as* cu care sănmi cumpăr funie.

La vorbele astea, Elinei i s-a umflat pieptul de furie şi mâinile i s-au încleştat pe braţele jilţului, dar zâmbetul nu i-a părăsit buzele nicio clipă şi imediat şi-a recăpătat sângele rece. A aplanat totul şi glasul i s-a îndulcit din nou. Dar a doua zi s-a dus pe Alta Semita să vorbească nestingherită cu el. Din păcate Marcellus nu era acasă, iar bunica a tratat-o cu răceală şi n-a invitat-o să intre.

— Trebuie să se sfârşească odată şi prostia asta, îi spunea după aceea bunica lui Euphemus. De când o văzuse pe Caecilia, bătrâna era cuprinsă de un fel de dragoste pentru tânăra fată. A doua zi, bătrâna a întors vizita Elinei, cu rezultate suficient de dramatice.

— Dreptul de a iubi, pufni bunica îndată ce-au rămas singure. O şiretenie a diavolului – şi pretenţia femeilor ăstora de cauciuc să nu aibă copii. Nici să nu aibă. Lumea se descurcă şi fără slăbănoagele lor de progenituri. Auzi, „dreptul la dragoste”. Prostii, baliverne! Sfântă Isis!

Când se înfuria, bunica rostogolea vorbele ca la ruletă şi se oprea abrupt la „Sfântă Isis!” Acum privea răzbunătoare la Elina, care stătea în genunchi şi-şi îmbrăca fetiţa cea mică.

— Uite un lucru pe care nu l-a inventat diavolul –

anume datoria, femeie, adăugă bunica, iar Elina tăcea mereu. Uiţi ce-i datorezi bărbatului tău.

Elina se albise toată, dar a răspuns cât se poate de rece, făcându-şi de lucru cu copilul:

— Nu uit nimic şi nu-i datorez nimic – nimic altceva decât respect. Şi-d voi spune totul – astăzi chiar va afla totul. Şi Nidigius – crezi c-o să-mi ducă lipsa? Are să-l jignească doar ideea de necrezut că s-a găsit cineva să-l înlăture pe el.

Bătrâna îşi frângea mâinile, ţipând:

— N-ai să faci asta. *Nu poţi* să faci una ca asta! îl omori pe bietul om. Şi copilul – la copil te-ai gândit, Elina?

Elina s-a ridicat şi i-a dat copilului păpuşa de fildeş cu membre mobile pe care-o adusese Nig cu o seară în urmă.

— Nu numai că *pot* s-o fac, dar o *voi face!* Am s-o fac, Jallia Clementina! Nigidius, până la urmă, nici nu are nevoie de mine. E prea încântat de el însuşi şi de afacerile lui, ca să-mi simtă lipsa multă vreme. Dacă vrei să ştii cine-i Nigidius, am să-ţi spun eu. E respectabil şi prost, şi una şi alta din pură indolenţă.

La aceasta, bătrâna a privit-o cu şiretenie şi a întrebat-o cu un ton sever:

— Şi din ce-ai să trăieşti cu delicatul nostru prieten, Marcellus?

— Ah, da, delicatul nostru prieten, zâmbi Elina, trist. Nu ştiu. Şi nici el, probabil. Sigur c-aş *putea* să aştept, Jallia Clementina.

— Da, da, aşteaptă! lătră ascuţit bătrâna.

— Ascultă, sigur c-aş putea să aştept până ajunge bogat ca Nigidius Vaccula. Nimic nu m-ar putea împiedica să spun: „Dragă Marcellus, ştii că te iubesc, am să vin la tine când vei avea o situaţie, casă, sclavi şi catâri şi tot ce las în urmă plecând de la Nigidius”.

27 – Strada Sândălarilor

— N-ai decât s-o spui, copila mea – porumbiţă, comentă bătrâna.

— Şi ştii ce-ar zice el în sufletul lui? Ar zice: „Nu *ştiu*

că mă iubeşti. Aşa spui tu, când te văd cum o spui, te cred. Da, pe Venus, te cred. Numai că de *ştiut* am s-o ştiu doar în ziua când vei veni”.

Tot timpul cât a vorbit Elina, bătrâna se văicărea încet, implora, prevenea, ameninţa:

— Grăbeşte-te încet, femeie, grăbeşte-te încet.

— Dar ştii ce-o să gândesc eu când voi trece pe lângă Templul lui Venus, după ce i-am spus lui toate astea? Am să-mi spun: Elina, te-ai purtat ca desfi înata de Antistia Pollita, care i-a spus lui Epidius Sabinus: „Norbanus m-a cumpărat cu 50.000 de *sesterţii.* Îmi dai 100.000 dacă vin la tine?

— Nu-s multe curtezane ca ea, mormăi bătrâna.

— Aşa e. Formularea Papiriei a făcut-o pe Elina să zâmbească. Şi asta tot nu drege nimic. Important e că Marcellus are nevoie de mine acum – acum, nu după ce s-o îmbogăţi. Atunci se vor găsi mulţi să-l ajute. Acum are el nevoie de cineva să-l urmeze la bine şi la rău. Nu doar cineva oare să-i zică „Te iubesc” şi să-i zâmbească – nimic nu e mai ieftin ca zâmbetul. Şi mai presus de toate, zise ea cu ochii plini de lacrimi, privind în stnadă, ceea ce contează este că eu – am nevoie – de el.

— Dar de copil n-are nimeni nevoie, ţipă bătrâna, furioasă.

Elina se întoarse către ea, aprinsă toată. Arăta eu mâna stângă către uşă, poruncitor, şi zise, cu ochii scăpărând:

— Eşti rea, Jallia Clementina, eşti rea ca o bufniţă bătrână şi mai bine du-te. N-am nevoie de tine. Pleacă. Pleacă imediat!

Bătea cu piciorul în pământ, turbată, iar bunica se îndreptă cu paşi mici, tropăind. După aceea, Elina şi-a strigat cu vocea tandră copilul:

— Puişorul meu! suspina. Unde eşti, fetiţa mea! Hai la mama!

Copilul intră ţopăind pe picioarele mici şi grase, gângurind cu păpuşa de fildeş, la piept.

— Noi n-o să ne despărţim niciodată, odorule, zise

Elina alintând copilul. Dar bunica s-a întors din uşă şi-a vorbit iar, severă.

— Vorbeşti despre dreptul la dragoste, Elina. Dar fii atentă – iubirea ta nu e singura. Zici că-s rea, dar până la urmă poate că tocmai eu sunt cea milostivă. Am ajuns o femeie bătrână şi proastă, văd mai mult de casă şi nu prea ies în lume, dar nu greşesc prea tare dacă-ţi spun că ţi-a cam *trecut* vremea, aşa am impresia – şi n-ai avut-o cu folos. Acum, există un magnet mai puternic. Să nu uiţi „dreptul la dragoste" când ţi s-or deschide ochii.

Elina a sărit în sus, iar acum stătea în faţa bunicii, tremurând.

— Minţi! urlă ea. Recunoaşte că minţi!

— Da, mint, râse bătrâna cu milă, ieşind pe uşă.

Peste un ceas veni acasă şi Nigidius. Aducea un buchet mare de trandafiri albi şi a trecut repede din cameră în cameră să-şi găsească nevasta. Când a văzut-o cum şade, mută, privind fix în sobă, s-a strecurat tăcut înapoi pe unde venise şi-a dat drumul buchetului într-o căldare din bucătărie.

Dar sus, pe sub acoperişul casei, „Margareta" îl avea în vizită pe cerşetorul Parsus. Musafirul îşi întreţinuse gazda cu o serie de poveşti nostime despre mâncare, iar „Margareta" stătea în pat, pentru că-şi spălase toga.

— Acum le am la mână, zise „Margareta" când i-a venit rândul să vorbească.

— Pe cine? întrebă Parsus, curios.

— Gropiţele de jos, răspunse vesel „Margareta".

— Cum? se informă Parsus.

— O să-i zdrobesc amantul exact ca pe un vierme în bucata de brânză, zise „Margareta", cu convingere.

— Ia te uită, al dracu'! exclamă Parsus, plin de admiraţie.

Cine călătoreşte printre stâncile diforme din munţii Kebne-Kaisse şi pătrunde în Kebner-Kittel, Signetjokko şi Skartatjekko găseşte canioane de o asemenea adâncime, încât rar cresc în locurile acelea chiar flori de gheţar. Din acestea spun laponii că ies râurile şi vântul. Cu riscul de a

crea o imagine forţată, se poate spune că de atunci sufletul Elinei a ajuns ca peisajele acestea nordice straniu contorsionate, fără nicio floare a speranţei.

Dar Marcellus era atât de absorbit de propriile lui treburi, încât n-a observat schimbarea. Când venea s-o vadă

— Plin de nelinişti şi preocupat de sine – ea şedea liniştită şi-l privea cercetător.

— E mai mult bolnav decât îndrăgostit, îşi zicea ea ascultându-l cum vorbeşte permanent şi fără şir – el care fusese atât de reţinut pe vremuri. Aborda mai ales probleme filosofice şi revenea frecvent în vorbirea lui cuvântul „toleranţă”. Elinei i se părea artificial – aşa şi era; dar, sigur, ea n-avea cum să ştie că Marcellus, folosind cuvântul acesta, lua din culorile părintelui Hyacinth – care avea faimă de om cinstit pentru că se exprima foarte greoi. „Loialitate” era alt cuvânt din cutia de culori a preotului. Marcellus avea tot mai puţin chef de viaţă şi doar loialitatea faţă de omenire îl mai făcea să trăiască.

Epictetus a fost ultimul punct al programului, care a umplut-o pe Elina de o blândă uimire:

— E nostimă pasiunea asta a ta subită pentru Epictetus, zise ea.

— Subită? exclamă el, plictisit. Cum adică subită? Am o foarte veche admiraţie pentru el. Nici nu mai ţin minte de când. De când sunt.

Un adevăr prin excelenţă neadevărat. Sigur că Epictetus îl interesa pe Marcellus din tinereţe, însă Caeeiliei îi datora înţelegerea mai adâncă a acestuia. Creştinii în general au insuflat viaţă multor elemente religioase moarte. Creştinismul a adus păgânismului o fertilitate fără precedent.

Din nefericire, Marcellus îşi dădea singur seama că nu e sincer. Ştia bine că pe vremea când îi vorbea Caeeiliei despre Epictetus, încă nu-l stăpânea. Şi mai mult, ştia bine că nu va plăti niciodată preţul lui Epictetus pentru a-şi câştiga libertatea. Curând, a observat-o şi Elina. În sensul acesta l-a întrebat odată:

— Nu duce învăţătura lui Epictetus la idealul libertăţii depline?

— Aşa star zice, răspunse Marcellus, fără să bănuiască nimic.

— Şi preţul, pe cât înţeleg eu, urmă Elina, este ca omul să lase femei, putere, distracţii, să se elibereze de orice dorinţă.

Marcellus fu de acord.

— Aşa e. Câştigi totul respingând totul – un schimb regesc.

Atunci Elina trase concluzia:

— Deci urmarea entuziasmului tău crescând pentru Epictetus trebuie să fie abandonarea tuturor lucrurilor – femei, bunăstare, huzur.

— Ei, nu putem ajunge cu toţii la perfecţiune, se apără Marcellus, dar aici interveni cinicul Theagenes, care apăruse şi el între timp.

— Ba dimpotrivă, putem! Numai că tu, amice, vâsleşti ca un nebun – cu băşici la mâini şi picioarele încordate – şi barca nici nu se clinteşte de la mai.

Când s-a dus la culcare în seara aceea, Marcellus simţea cum îi bate inima între coaste, apoi i se dilată cât patul şi până, la urmă tot trupul îi pulsa ea o inimă a casei, a Romei – a lumii întregi – o inimă dezgolită, smulsă dintr-un piept oarecare.

— Of, babo! îşi zise el şi se ridică, pentru că tot n-avea speranţă să mai doarmă în noaptea aceea. Era o criză de isterie pur şi simplu.

Tob s-a sculat de pe perna lui, s-a întins, a căscat şi a început să adulmece picioarele goale ale stăpânului. Pe urmă s-a ridicat pe două labe şi şi-a înfipt ghearele din faţă în coapsele lui Marcellus. Avea ghearele cam lungi, pentru că viaţa prea comodă şi sedentară nu-i dădea câinelui prilejul să le tocească suficient. Marcellus avu o senzaţie ciudată cu ghearele câinelui înfipte în piele şi le-a apăsat niţel mai tare, cu mâinile. Pe urmă, a mângâiat animalul pe cap şi s-a urcat iar în pat. S-a gândit cu tot dinadinsul să studieze ultimul curs al bursei – îndeletnicire descurajantă,

dar nu suficient, totuşi, ea să-l facă să uite de sine. Ţiglăria africană – 40; Tăbăcăria, Ostia – 35; Minele spaniole de plumb – 15... O babă, nu-s decât o nenorocită de babă.

Avea o criză de isterie de toată splendoarea.

XXII

Marcellus era în postura celor care se excomunică singuri – părăsindu-şi steaua călăuzitoare, stătea suspendat fără siguranţă că va găsi un loc unde să ancoreze. Situaţia era cumplit de tristă.

Trebuie să amintim, spre a-l justifica pe Marcellus, că galileenii, cu toate certurile şi proasta lor purtare, nu stimulau nici pe departe simpatia iată se creştinism. Caecilia era o excepţie. Cu mult spirit de observaţie în ce priveşte lipsurile obiectului său, cum se întâmplă în cazul unei atitudini critice, Marcellus a descoperit curând că înfloreau în anii aceia nemaipomenit de multe secte creştine şi semioreştine şi niciuna nu dădea două parale pe toate celelalte. Erau maniheiştii, montaniştii şi encratiţii lui Tatian şi Dumnezeu ştie câţi alţii, urmând învăţătura diverşilor creatori de sofisme. Mai rău ca toate era faptul că grupul de romani se împărţise şi el în două tabere. Rab Chanina când se ruga la ceruri să-i ajute pe fraţii martiri, o făcea pe deplin conştient de necesitatea persecuţiei.

— Zdrobeşte duşmanii împărăţiei Tale! se ruga părintele Urban, aprins de ură.

Dar cum să se roage în felul ăsta Rab Chanina, când ştia cât de bine îi stimulează pe creştini împotrivirea oficială, când vedea că în deplină linişte nicio mişcare nu e posibilă, că lucrurile se desfăşoară în toată splendoarea numai la bătaia vântului? Cum ar fi putut să propovăduiască iubirea aproapelui, sfinţenia martiriului şi-n acelaşi timp să spună: „Zdrobeşte-i, Doamne, pe cei care-ţi stau împotrivă!”?

„În scârna lor să piară”, spumega Urban.

„Dă putere fiilor Tăi să îndure suferinţa ce le e sortită în numele Tău”, zicea Rab Chanina.

Iar Marcellus, neîncrezător, îl întreba cum se poate.

„Spui: *Unus dominus, una jides, unum baptisma,*

unus deus...”

Şi Rab Chanina trebuia să recunoască, trist, justeţea reproşului.

— Un stăpân, o credinţă, un botez, un Dumnezeu, cuvintele esenţiale ale scrisorii apostolului către fraţii din Efes.

— Şi fiecare sectă de-a voastră se împăunează că-i cea mai plăcută Domnului, observă Marcellus.

— Tot aşa se ceartă fierăstrăul cu oala de clei, care să fie mai presus în ochii tâmplarului, zise cinicul Orbilius.

— Nu te uita la noi, îl sfătui Rab Chanina. Priveşte la Stăpânul ţintuit pe cruce.

— Unde-i ura mai puternică decât între credincioşii celui care ne învaţă iubirea? întrebă Marcellus cu amărăciune, şezând lângă Caecilia care stătea întinsă în grădina de pe Via Appia.

Glasul ei răspunse obosit şi trist:

— Asta pentru că, în loc să privească înăuntrul lor, ei se uită în jur. Nu se mulţumesc cu îndatoririle pe care le au. Şi ar vrea să împărăţească lumea înainte de a-şi cunoaşte propriile suflete. Dar de ce să-ncercăm să spunem ceea ce nici nu poate fi spus? Iar dac-ai ajunge să-l rosteşti, ar părea de necrezut, şi dacă ai crede, lucrul acela ar fi prea greu să-l poţi îndura.

I se umpluseră ochii de lacrimi şi Marcellus observă, în sfârşit, că Caecilia era schimbată. Slăbise şi avea pielea izbitor de palidă. Degetele-i erau galbene ca trandafirii cu parfum de ceai – Marcellus le-a văzut mai bine când Caecilia şi-a întins mâna mică, subţiată, spre cupa de apă. Marcellus a prins-o de mână şi-a exclamat, plin de îngrijorare:

— Draga mea, eşti bolnavă!

— Numai puţin, răspunse Caecilia, cu zâmbetul stins. A fost prea cald pentru mine. Uite că vine Xenocrates – o să ne spună el mai multe.

Faimosul doctor se apropia repede pe cărarea cu pietriş, însoţit de vreo duzină de elevi. A salutat-o pe Caecilia cu toată căldura şi s-a înclinat spre Marcellus,

care a dat drumul mâinii firave. Doi dintre învăţăcei au aşezat cu grijă pe masă instrumentele din geantă – o colecţie elegantă de cutiuţe din ivoriu pentru medicamente, ventuze de argint, lanţete aurite. Pentru un profan, toate astea arătau înspăimântător, însă chiar aşa de rău nu era.

— Poţi să rămâi, i se adresă doctorul lui Marcellus, începându-şi consultaţia.

Totul a durat numai câteva minute, în care au intrat şi comentariile pentru tinerii medicinişti.

— Trebuie să schimbi aerul, domnişoară, îi spuse Caedliei. De preferinţă Africa – nu strică să fim prudenţi. N-ar fi trebuit să stai la Roma pe vremea asta. A fost o mare imprudenţă din partea părintelui matale că nu te-a scos din oraş. Mă duc eu să vorbesc cu el şi mâine vin iară.

— Nu vreau în Africa. Aş prefera să mă duc la deal, îi spuse ea lui Marcellus, care i-a luat din nou mâna într-a sa, cum a plecat doctorul. Dar dacă va trebui să plec pentru o vreme, te rog nu-i judeca pe galileeni prea aspru în lipsa mea.

Lui Marcellus nu-i păsa de galileeni la ora aceea. Vorbi cu sufletul la gură:

— Pleacă repede, cât poţi de repede, să te întorci sănătoasă. Fără tine nu ne putem descurca multă vreme. Vai, nu cumva să te îmbolnăveşti de-a binelea. Promite-mi că nu te-mbolnăveşti.

Ea îl mângâia pe păr cu mâna liberă, iar el se aplecă şi-i sărută mâna cealaltă.

— Am să-ţi scriu, promise ea. Am să-ţi scriu des şi poate o să vii şi tu să stai cu noi. Dar făgăduieşte-mi că-l ajuţi pe Rab Chanina şi pe părintele Hyacinth – şi poate – mă laşi să te binecuvântez înainte de plecare?

Fără să aştepte răspunsul, Caecilia i-a pus mâna pe creştet şi a rostit cuvintele magice prin care îl cheamă galileenii pe Dumnezeul lor să-şi dea binecuvântarea. Pe urmă, fata îi spuse:

— Să nu te aştepţi la prea multe din partea sărmanilor noştri fraţi. Vai, inimile lor – parc-ar fi epistole

de tineri îndrăgostiţi, scrise cu lapte nou, încât nu vezi nimic pe de până nu le presari cu cenuşă. Vai, sărmanele inimi, trebuie mai întâi să treacă prin furtuna de cenuşă a păcatului, pentru ca singure să ştie că Preamilostivul le-a însemnat eu numele Lui.

Multă vreme – foarte multă vreme – au stat fără să scoată o vorbă. În sfârşit, Marcellus rosti:

— Inima ta, Caecilia, pot s-o aştept?

Ea îl privi cu milă şi zise, extatic:

— Eu sunt mireasa lui Iisus.

Marcellus n-avea să-i mai audă glasul niciodată.

Caecilius a plecat chiar în ziua aceea în regiunea de dealuri cu fiica lui, iar Marcellus a rămas, suficient de matur ca să-şi poarte singur de grijă şi totuşi neajutorat ca un copil fără mamă.

— Poate că aşa se va regăsi mai uşor pe sine, opină Caecilius în timpul călătoriei, iar fata răspunse:

— Da, poate.

Dar nu credea.

Totuşi erau semne că se va petrece şi asta. Curând după despărţirea de Caecilia, Marcellus i-a întâlnit pe fraţii Valerianus, doi tineri pe care bunica Papiria i-ar fi considerat, probabil, nişte monştri de corectitudine. Aveau amândoi aerul acela amabil – blazat al lumii bune. Deosebirea dintre ei era că Tiburtius îi trata pe oamenii pe care-i întâlnea ca pe nişte mostre; îi privea indiferent şi termina rapid cu ei, pe când Valerianus privea oamenii ca pe nişte obiecte de artă, pe care le cerceta ca pentru a le pune în colecţie. El cel puţin încerca să le înţeleagă trăsăturile omeneşti. Din unghiul lor de vedere, Caecilia pur şi simplu evita răspunsul atunci când nici nu cerceta mostra, nici nu făcea adnotări, ci dădea frâu liber inimii sau – ai fi putut zice – ea îi accepta din vedere, pentru că nu erau, de fapt, decât nişte „copii iubiţi ai Domnului”.

Acum, după plecarea Caeeiliei, Marcellus a subscris întru totul la punctul de vedere galileean – fie dintr-un sentiment de solidaritate, fie din plăcerea contrazicerii sau din cine ştie ce alt motiv. Zise:

— Dacă suntem cu toţii „copiii iubiţi ai Domnului”, atunci ce ne mai interesează caracteristicile personale?

Valerianus îl întrebă, cu voioşie:

— Ia spune, Marcellus, eşti galileean sau doar îndrăgostit?

— Ei, toţi suntem îndrăgostiţi de Caecilia, remarcă Tiburtius.

— Şi deci puţin galileeni, adăugă Valerianus.

— Ştii, Marcellus, urmă Tiburtius, că Caecilia se aşteaptă la ceva extraordinar din partea ta? Da, urmează să devii un paloş – probabil în mâna zeului galileean.

— Dar când am întrebat-o ce trebuie să fie ea în cazul ăsta, ce credeţi că mi-a răspuns? spuse Valerianus. Aflaţi că mi-a zis aşa: „Eu am să fiu piatra oare ascute sabia”.

Tiburtius reluă:

— Chiar amicul Jon – urmaşul regelui Numa – zicea c-ai ajuns pe trei sferturi galileean. Ştii ce-a spus când l-am întrebat de ce crede asta? zice: „Măgarul îl cunoşti după urechi” – ce-o fi vrut el să spună?

Aici interveni Marcellus:

— E greu de ştiut care din noi va ceda.

Fraţii răspunseră în cor:

— Eu nu.

Istoria spune că au cedat amândoi.

În locul vizitelor la casa din dreptul pietrei a cincea, acum circulau scrisori, la intervale mari de timp – cel mai des la o săptămână. Marcellus ştia de mult că, în dragoste, despărţirea e ca vântul pentru foc. Stinge flacăra mică, dar focul puternic îl înteţeşte. Acum trebuia să suporte chiar el înţelepciunea observaţiei. Viaţa îi era mai furtunoasă ca oricând.

Cum a plecat Caecilia, Marcellus a făcut o vizită la Templul lui Aesculapius, unde a adus jertfă un juncan pentru însănătoşirea iubitei sale, iar două săptămâni mai târziu, a oferit Minervei tămăduitoarea două perechi de porumbei de-ai lui „Margareta”, în acelaşi scop. Chiar dacă, aparent, asta n-a ajutat-o pe Caecilia cu nimic, pe Marcellus l-a mai liniştit puţin – fără a-l împăca, totuşi, cu

singurătatea. Însă deşi se temea să rămână singur, se ferea de oameni. Nu mai avea nici poftă de mâncare. Înghiţea mâncarea de parcă ar fi luat doctorii. Aşa că Rab Chanina nu a avut parte de un ajutor prea vesel, atunci când Marcellus şi-a adus aminte promisiunea de a participa şi el la drumurile preotului prin mahalale. Dar lui Rab Chanina îi era indiferent lucrul acesta. Devenise şi el aproape morocănos. Nu numai că avea, bietul de el, necazuri cu munca lui şi cu adversarii personali, cum era Urban – care, în treacăt fie spus, plecase la deal, cu Caecilia – dar în plus se pornise o mişcare în enoria lui şi în cele mărginaşe, să-l canonizeze din timpul vieţii. Nu există povară mai grea pentru umerii unei fiinţe omeneşti. Ca să te obişnuieşti cu purtarea ridicolă a celor din jur faţă de tine, ar trebui cel puţin să te adăposteşti într-o cochilie – dar probabil că nu există în toată lumea douăzeci de oameni care să nu se simtă prost când patru dintre cei mai buni prieteni ar stimula ovaţiile în cinstea lor. Rab Chanina tare ar fi vrut să se lepede de el însuşi, pentru că aproape îl şi celebrau ca martir. Singurul lui martiriu erau blestematele de necazuri pe care le avea cu admiratorii aceştia sufocanţi.

Marcellus aproape că-i servea lui Rab Chanina drept leac la durere. Tânărul se purta mai detaşat şi cu mai puţină căldură decât înainte. Începuse să-l privească pe Rab Chanina cum priveşti un şobolan. Adică nu vezi în el un singur rozător, frumos şi cuminte (mult mai arătos şi cuminte decât iepurele cel slăvit), ci două milioane de şobolani distrugători şi plini de pui. Începuse să vadă în Rab Chanina un simbol al puterii care-l îndepărtează pe el de Caecilia. Uita pe moment că preotul, la urma urmelor, nu era decât slujitorul credincios care se consuma dezinteresat, ca să împlinească o sarcină dificilă şi ingrată. Dar Rab Chanina părea să nu observe nimic şi-şi punea omul de ajutor la tot felul de treburi mizere. Ultima picătură a fost să-l trimită la lucru cu sora Petra. Sora Petra avea o mustaţă mare, căruntă, îi curgeau ochii şi mereu exclamă: „Aleluia!”, „Slavă Domnului!” sau „Domnul fie lăudat!” Când şi când sărea în sus şi ţipa,

„Slavă Ţie, am fost mântuită! Slavă ţie, am fost mântuită!” în privinţa veşmintelor, îi era caracteristică un fel de glugă împletită din pai negru şi legată cu fundă roşie. Purta gluga asta şi vara şi iama. În totul, sora Petra era de un anacronism uimitor. Dar găseai şi multe lucruri bune la ea – afară de vinul pe care-l bea pe furiş în cantităţi considerabile. Pe Marcellus l-a impresionat din prima clipă o anume grosolănie în felul cum vorbea sora Petra. Sarcina lor era să împartă amândoi haine şi alte lucruri necesare vieţii la scursurile omeneşti care veneau mereu la casa de rugăciuni să cerşească. Marcellus şi-a exprimat bănuiala că unii dintre ei ar fi păduchioşi.

— Păduchioşi! jubilă sora Petra. Slavă Domnului! Păi sigur că sunt. Colcăie păduchii pe ei. La ce poţi să te aştepţi? Nu de mult m-am dus în pelerinaj într-un loc şi acolo m-am trezit pentru prima oară cu câteva huidume de-iastea pe mine. Am fost grozav de amărâtă. Îmi venea să m-arunc în gârlă de ruşine. Dar acum... ei, curând-curând o să faci păduchi şi tu.

Au aranjat aşa fel încât Marcellus să se poată schimba cum sosea şi să facă baie la plecare. Dar de multe ori sora Petra se distra împingând spre el câte-o bucăţică de hârtie în care înfăşură insecta cenuşie, vioaie foc.

— Aleluia, zicea. Uite, necazurile astea mărunte sunt date ca să ne înveţe să fim recunoscători că scăpăm de cele mari.

Era atât de uşor să-ţi placă de sora Petra.

Sărăcia nu e în sine un lucru atât de greu pe cât se presupune. A devenit un loc comun să spui că, de fapt, există doar prin raportare la cei care sunt mai înstăriţi. În acelaşi fel, bogăţiile ar fi o absurditate dacă toată lumea ar fi bogată.

Una din primele experienţe ale lui Marcellus în legătură cu săracii lui Rab Chanina a fost tocmai aceasta, că nemulţumirea lor era o simplă chestiune de sugestie – erau absolut orbiţi de faptul că se tot uitau la cei mai norocoşi decât ei. Marcellus considera că era necesar să-i ajuţi să scape de sărăcie, dar în privinţa aceasta s-a lovit

de opoziţia neaşteptată a lui Rab Chanina, care privea sărăcia drept voinţă a divinităţii în scopul, printre altele, să le dea bogaţilor prilejul de sacrificiu şi săracilor, de recunoştinţă – două virtuţi cărora, după părerea lui, li s-ar fi simţit lipsa dacă toţi ar fi trăit în belşug.

Înregistrând, aşadar, dezacordul în această problemă, cei doi şi-au reluat munca printre săraci. Şi erau destui. Curgeau parcă de pe la toate cotiturile, din unghere şi gropi, din ziduri şi firide. Dimineaţa ieşeau chiar de prin canale, unde reuşiseră cumva să doarmă. Şi dacă altceva poate nu le trebuia, aveau nevoie de pâine şi de bilete la baie. Astea îi aşteptau grămezi-grămezi: o pâine şi un bilet la baie, o pâine şi un bilet la baie. La ocazii speciale, primeau şi ulei – pentru mâncare şi pentru uns pe corp, iar unii căpătau chiar piepteni de scărpinat din fier şi pămătufuri. Cu nevoile acestea era cel mai uşor să te descurci. Veneau cam aceiaşi oameni, mereu. Se aşezau la coadă, îşi luau porţia, mormăiau un fel de binecuvântare şi se strecurau înapoi, la lumina soarelui. Cei mai nevoiaşi – femei mai ales – care duceau lipsă de haine şi adăpost, îşi mai încercau norocul şi în alte părţi. Cei mai mulţi aveau o întreagă istorie de nenorociri cărora le-au fost pradă – şi asta cerea timp, nu glumă. Multe din cazuri trebuiau cercetate şi cea mai mare parte a lunii Marcellus s-a strecurat, să constate faptele, prin mansardele de pe Strada Săndălarilor şi din vecinătate. Era o muncă obositoare în toate privinţele dar când să lase totul baltă, îi apărea Caecilia în faţă, zâmbind – eu zâmbetul acela tot mai rar pe măsură ce se cunoşteau mai bine.

A trecut multă vreme până să-şi dea seama că, de fapt, zâmbind mai rar, ea îi făcea o favoare. Zâmbetul Caeeiliei îţi lăsa impresia că e doar un instrument prin care, la nevoie, evita alte formalităţi exterioare, ca să ajungă la ce o interesa – iar apoi surâsul dispărea. Şi era cu atât mai preţios când izbucnea uneori, în ocazii rare, strălucitor şi minunat.

Dar câteodată îl călca pe nervi că toată treaba e aşa

de fără speranţă. De multe ori când ajungea acasă, stătea ore întregi ghemuit, cu capul câinelui în mâini şi ochii ţintă la el. Când, în sfârşit, se ridica să se culce, mângâia câinele şi-i zicea:

— Să ne ţinem firea, Tob. Poate că totuşi o să ne vrea, într-o zi.

Tot aşa stătea într-o altă seară, prost dispus, cântărindu-şi şansele. Deodată s-a deschis uşa. Marcellus s-a dus şi a închis-o. Nici nu s-a aşezat bine, că uşa s-a deschis din nou, iar el s-a ridicat şi a închis-o la loc. Ştia bine că nu are de ce, totuşi întâi s-a uitat să vadă dacă nu era cineva afară. După aceea a împins uşa cu putere – dar zăvorul nu voia să prindă. Marcellus l-a chemat atunci pe Euphemus, care a reparat zăvorul imediat, iar apoi a intrat fără să-l invite nimeni şi s-a oprit chiar lângă uşă. Cu câteva zile în urmă, obţinuse de la Marcellus o serie de informaţii despre Caecilia. Acum reluă conversaţia de parcă nici n-ar fi fost întreruptă.

— „Inima e ca o tăbliţă de cimşir, cu chipul zugrăvit al iubitei…” cită Euphemus. Marcellus era de acord.

— Şi când se termină cu dragostea, pui mâna pe şpaclu, răzuieşti totul şi pe urmă zugrăveşti alt chip, completă portarul. Se simţea adânc ofensat, ca membru al casei, pentru faptul că Marcellus era tratat cu asemenea desconsiderare. În sinea lui, Euphemus nu prea avea încredere în Marcellus, dar practic era cu totul de partea lui.

— N-ai fost destul de categoric, îl certă bătrânul. Sunt sigur că nici măcar n-ai sărutat-o.

— S-a oferit să-mi fie soră, zise Marcellus, obosit.

— Frumoasă ofertă, pufni Euphemus. Mai ales că-n grămada lor sunt numai fraţi şi surori, cu toţii.

— Voia să spună ceva mai mult – este într-adevăr ca o soră a mea, prin trup şi sânge, insistă Marcellus.

— Cunosc genul, zise Euphemus. Odată, acu’ vreo 55 – 56 de ani…

Marcellus i-a făcut semn cu mâna să tacă.

— N-am nicio îndoială. Experienţe există,

nenumărate. Bine, zi, ce-ai făcut?

— I-am dat cu tifla, bineînţeles – şi dus am fost.

De fapt Euphemus nu a povestit exact. Fata în chestiune a fost logodită cu el, dar între timp a descoperit un individ care suferea de elefantiasis la portofel – sau cum s-o fi numit pe vremea aceea – şi ea a preferat să se ducă să-l îngrijească pe acela. Amintirea încă îl mai chinuia pe Euphemus şi după 56 de ani. După plecarea lui Euphemus, Marcellus a început să practice un exerciţiu pe care-l ştia de când era copil chiar de la bătrânul portar. Prin jocul acela, reuşeai să ieşi din tine ca să-ţi contempli cochilia. Marcellus îşi închipui că s-a suit până la colivia goală de la fereastră. Era posomorât, mental; priveliştea nu-l încânta deloc.

— Spune, ce ai de fapt în urmă? se întrebă el. Ai fost socotitor, ai fost credincios al vechilor zeci, ai fost amant, poet şi tot ce se poate; dar astăzi nu mai eşti decât un prost, un prost notoriu, un nebun de îndrăgostit.

S-a întâmplat că-n serile acelea mai venea şi Papirius, sub un pretext sau altul, fapt care nu se mai petrecuse demult.

Odată avea de fixat un şurub la lampa de pe masă, altă dată a venit cu o legătură de lemn de pin şi a lăsat-o, fără motiv, pe un suport de lângă cămin – explicase că doar aşa, din principiu. Şi au ajuns la o discuţie despre chestiunile zilei şi despre galileeni. Papirius nu era străin de faptul că Marcellus frecventează casa de rugăciuni a lui Rab Chanina şi felul în care a abordat problema îi dovedea abilitatea diplomatică.

— Sună magnific ceea ce susţin galileenii, zise Papirius. Şi fără îndoială că ceva adevăr afli în ce spun ei.

Dar numai că sleiesc curajul din oameni – este motivul pentru care nici nu pot fi acceptaţi.

— Dar credinţa lor n-a sleit curajul lui Rab Chanina, de exemplu, obiectă Marcellus, iar Papirius zise:

— Rab Chanina, da. Veşnic Rab Chanina. Nimic nu le arată mai bine sărăcia decât faptul că sunt mereu obligaţi să mizeze pe acest om, singurul.

— Dacă s-ar ivi prilejul, s-ar vedea că sunt mulţi, a afirmat Marcellus. Aş putea să-ţi spun pe loc vreo cincizeci care ar rămâne neclintiţi în orice condiţii.

Papirius recunoscu.

— Cu atât mai bine. Te asigur că n-are să treacă mult şi vor fi într-adevăr obligaţi să-şi dovedească ardoarea.

Marcellus observase de mult că tatăl lui avea legături cu poliţia, dar, prin înţelegere tacită între ei, n-au discutat problema niciodată. Marcellus zise, ridicând din umeri:

— Asta e poveste veche.

— Adevărat, recunoscu Papirius. Dar acum sabia *atârnă* deasupra lor. Mă gândeam de un timp să te previn. Starea generală de agitaţie va trebui să-şi găsească o supapă. Lucrurile au mers atât de departe, încât chiar de curând au fost înrolate în secret două cohorte de gărzi „pentru misiuni speciale”. Sunt compuse din tineri ţărani cât urşii, convinşi că în oraşele mari stau indivizi care în cel mai bun caz nu-s buni de nimic şi atunci poţi să-i şi omori.

— Dar ce-are asta a face cu galileenii? Ei sunt liniştiţi, zise Marcellus.

Papirius scoase un raport dintr-o servietă cu care venise.

— Noi n-am uitat de tăbliţa eu blestem împotriva „Şoimului”, ştii care; ba mai mult. Uite aici, printre altele, raportul despre o profeţie de care se ocupă galileenii în momentul de faţă. Afirmă că se va ridica „o împărăţie pentru întreaga omenire, iar cel drept va ajunge rege şi-i va doborî pe cei bogaţi şi puternici de pe tronurile lor”. Pe dracu’! De ce n-or putea să se ţină de gură? Eu personal nu dau două parale pe toate profeţiile şi împărăţiile lor, dar provoacă nelinişte, iar statul are din marfa asta cu vârf şi-ndesat.

Marcellus privi gânditor.

— Da. E din cartea lui Enoch. Dar se referă la o împărăţie a spiritului.

Papirius mai întoarse câteva foi şi mormăi:

— Uite un document care arată că n-ai dreptate.

Părintele Hyacinth, eunucul, a spus contrariul în prezenţa lui Egrilius – a afirmat că-l aşteaptă curând pe cel care va răsturna totul. Te îndoieşti?

— Nu, zise Marcellus sec. Aflase de existenţa celor care aşteptau ziua de apoi, dar nu bănuise că părintele Hyacinth era dintre ei. Marcellus ştia pe de rost cuvintele acelea dure, insistente, veninoase ale lui Esdras – „cu sceptrul de fier îi vom zdrobi şi-i vom distruge prin vorba gurii Lui pe toţi păgânii cei fără credinţă”. N-aveai cum să treci cu vederea asemenea vorbe.

— Dar n-au înţeles cum trebuie, zise Marcellus.

La aceasta, Papirius răspunse:

— Practic vorbind, n-are importanţă. Dacă izbucneşte forma asta de nebunie, va duce la dezastru. Este de datoria ţării să-i aducă pe calea cea bună. Mi-ai face un mare serviciu să-l vesteşti pe Rab Chanina. Galileenii vor suferi o lovitură – trebuie să încercăm s-o abatem spre alt cartier.

A fost atâta seriozitate în glasul lui Papirius, încât Marcellus i-a urmat sfatul şi a avut grijă să-l prevină pe Rob Chanina. Dar şi mai serioase erau zvonurile care. Circulau de la masă la masă, la „Patru Şipote”, când s-a oprit Marcellus pe acolo la vreo patru zile după aceea, să se întărească niţel după o expediţie de caritate.

„Patru Şipote” fusese nu de mult întemeiat de un doctor care-şi petrecea atât de mult timp prin cârciumi, încât s-a gândit că până la urmă ar fi mai rentabil să aibă cârciuma lui. Numele nu se referea la ceva potabil, ci din contră, la cele patru umori ale corpului din patologia umorilor pe care Galen îşi luase răspunderea s-o întemeieze. De regulă, aici domina temperamentul sanguin, dar în ziua aceea, în mod special, şipotele căpătau culoarea mai ales de la umorile în legătură cu bila neagră şi bila galbenă.

Localul în sine avea un aer absolut jovial. Noul stăpân, Maes, care ţinuse până atunci „Balena Albă”, pe chei, stătea la „Patru Şipote1 bine hrănit, instalat confortabil şi mereu neutru. Pe jos, pe lângă el, erau semănaţi vreo şase copii cu părul creţ şi dintâi albi. Dar pe

la mese, „spărgătorii de pasiuni spumegau pe lângă stâncile stăpânirii de sine”, cum se exprimase Orbilius. De altfel el era singurul apărător al galileenilor pe care-i atacau Rufus, negustorul de vite Calvisius, bancherul Sergius Orata şi Eros, iar Orbilius îl salută pe Marcellus ca aliat.

— Nu-i adevărat, îl întrebă cinicul pe Marcellus, că cei mai buni dintre creştini sunt mai de soi decât ceata de trântori fluşturatici şi decât bufonii melancolici de la Templul Păcii – ca să nu mai vorbim de toată liota care-şi pierde vremea, banii şi sănătatea prin cârciumi?

— Nu plictisi musafirii, rânji Maes, lustruind cu o piatră ponce un colţ al plăcii de marmură.

— Se zice c-au fost avertizaţi, spuse bancherul. Dar ce le pasă galileenilor de avertismente?

— Nu-i mişcă mai mult decât simte elefantul înţepătura albinei pe trompă, se plângea Rufus. Se împăunează cu treburi de-astea mai abitir ca golănaşul meu când îi învineţeşte careva ochii.

— Păi da, tu ai avut necazuri destule cu galileenii, observă librarul. Numai că nu ţi-au dus de râpă toată strada.

— Ei, poznele şi farmecele lui Philetus, preciză Calvitius, înţelegător. Chiar, cine-ar fi crezut că tocmai el?

— Cine-ar fi crezut! izbucni Rufus. Dacă „ai fi crezut”, nu se mai întâmplă toată treaba, prostule. Adoptă principiul să gândeşti ce poate fi mai rău şi mai rău despre toată şleahta – şi n-ai să fii dezamăgit.

— Tu ce zici, Marcellus? întrebă Sergius Orata. Despre tine se aude că ai de gând să te „sfinţeşti”.

Toţi au privit spre Marcellus, iar Rufus spuse cu tristeţe:

— A ajuns o fiinţă dubioasă – o corcitură – nu-i nici cioară, nici porumbel.

— Pe naiba, zise Eros, cu un fior. Apără-te, prietene, nu-l lăsa pe Rufus să te jignească în halul ăsta.

Marcellus îşi umplu paharul şi ridică din umeri:

— Cum să mă apăr? Rufus are dreptate. Pentru

moment, sunt o corcitură.

— Păi sigur că am dreptate, spuse Rufus, satisfăcut. E gata-gata să-şi lase în părăsire zeii strămoşeşti, ba mai mult, se zice că chiar divinităţi mai pământene oftează după el zadarnic. Şi parcă tot n-aş crede că Marcellus s-ajungă la asemenea excese. Oricum, are prea mult din Papirius în el.

— Să sperăm, trâmbiţă Eros. Dar uite, pe smocul cozii lui Anubis, ce găseşti la galileeni afară de murdărie, duhoare şi viclenie?

Marcellus, calm, răspunse:

— La cei care nu sunt galileeni, observ cu nedumerire că toţi ar dori să scoată pe banii lor nouă în loc de şapte la sută, dar când e vorba de capitalul spiritual, se mulţumesc, senini, cu un câştig intelectual ori spiritual foarte mic.

— Şi galileenii? întrebă Rufus.

— Adevăratul galileean râvneşte la mântuirea sufletului său şi al celorlalţi.

— Aşa o fi, dacă zici tu, spuse Rufus. Dar nu-i avem pe cinici? Iată-l pe iubitul nostru prieten, bătrânul Orbilius. Simplul fapt că stă printre noi nu dovedeşte oare cât eşti de nătărău?

— O, nu, zise Orbilius. Binecuvântaţi fie toţi cei care se îngrijesc de sănătatea lor sufletească.

La cuvintele acestea Marcellus se ridică şi-l sărută pe bătrânul cinic.

— Vreau să-ţi mulţumesc pentru tot ce-ai însemnat tu pentru noi, cât mai e vreme, zise Marcellus.

Şi într-adevăr, a fost ultima ocazie.

Maes, fostul *auriga,* cel care cumpărase „Patru Şipote”, era la fel de puţin conştient că are suflet, pe cât n-avea habar că are apendice. Dacă s-ar fi găsit cineva să-i explice, în lumina unor cunoştinţe dobândite mai târziu, natura acestor organe, ar fi tras cu siguranţă concluzia că sunt fenomene asemănătoare. Era un om sănătos şi echilibrat, cu un stomac minunat şi desfătări de gurmand – îi plăceau delicatesele, mai ales melcii gătiţi cu piper şi vin

acru. Cerea numai doi *as* pe o porţie mare cât să sature un sclav în toată firea iar în preţ intra şi o chiflă. Piperul îl lua de la un frate de-al lui care creştea câteva sute de tufe într-o grădină de lângă Napoli. Ca să fim sinceri, boabele de piper nu erau de cea mai bună calitate, dar dacă le uscai foarte bine şi nu' le măcinai prea mărunt, tot puteai să le foloseşti. Melcii veneau proaspeţi de la Ostia o dată pe săptămână şi chiflele le cocea nevastă-sa. Maes era un norocos.

Dar se şi străduia. Cum s-a împrăştiat adunarea, i-a trimis o scrisoare lui Papirius, consultându-se mai întâi cu Eros. Pe scurt, spunea aşa:

„Ce e de făcut dacă, la o razie, fiul şefului *Curiosei* ar fi întâmplător găsit la casa de rugăciuni?"

A pecetluit scrisoarea cu emblema Poliţiei Secrete, urechile, iar între urechi, numărul XXXVI. Tăbliţa s-a întors cu următorul răspuns: „Asta nu se va întâmpla". Şi în josul tăbliţei: „… dar dacă va fi găsit, va fi arestat împreună cu toţi ceilalţi1.

Între urechile sigiliului era semnul special al şefului, o ureche mai mică, închisă pe jumătate.

XXIII

Lumea are nevoie de ţapi ispăşitori. Lumea cere întotdeauna un ţap ispăşitor. Priveliştea eşafodului pare să uşureze greutatea, pe moment – de parcă ar muta-o dintr-o mână în cealaltă.

Romanii ani de zile se vârâseră unii în alţii ca nişte pui ameninţaţi de uliu; ar fi murit, cu siguranţă, de spaimă şi disperare sub loviturile neistovite ale ciumei, războiului şi invaziilor, dacă nu învăţau arta subtilă de a spera împotriva oricărei evidenţe. Iar ultima lor nădejde, alimentată din multe direcţii, era aceea că le-ar merge mult mai bine dacă s-ar da o lecţie serioasă necredincioşilor.

Şi li s-a dat.

Toată treaba a declanşat-o chiar „Margareta", fostul parazit al armatei.

După cum ştim, într-o anumită situaţie Elina s-a

ataşat de Muma Sfântă de la Templul lui Isis şi de câţiva ani venea la slujbe cu adevărată evlavie. Cultul lui Isis a înflorit mai ales datorită atracţiei pe care o exercita asupra femeilor, slăbiciune exploatată metodic şi eu sânge rece. Ca şi în creştinism, Isis mai întâi condamna femeia ca fiind cea lipsită de tărie, iar pe urmă îi folosea influenţa în scopul cuceririi bărbaţilor. Era şi singurul motiv pentru care Mithras, cu robusteţea lui bărbătească, intra de la bun. Început handicapat în lupta formidabilă ce se dădea pentru sufletul lumii.

Din cauza lipsei de apetit religios a lui Nig şi poate pentru că nici ea nu avea pentru el foarte multă afecţiune, Elina nu a reuşit niciodată să-l convingă pe soţul ei că ar fi înţelept să renunţe la vechile lui deprinderi religioase. Pentru a compensa eşecul acesta, Elina şi-a folosit superioritatea materială ca să-l convertească pe Listillus. „Margareta” se acomodase atât de bine la mediul egiptean, încât acum era în măsură să facă schimb de opinii cu angajaţii Templului lui Isis, la colţul lui din faţa sanctuarului.

Listillus şi-a făcut planul pornind tocmai de la relaţiile acestea de amiciţie. Aşa, a ajuns o dată chiar la Biqesa, dar n-a câştigat mare lucru. Sigur că nici nu trebuie să ne aşteptăm la minuni. Listillus avea să mai încerce. După îndelungate discuţii cu cerşetorul Parsus, totul era pus la punct pentru lansare.

Listillus a vrut să se ducă întâi la Nigidius şi să-i spună de relaţiile dintre Elina şi Marcellus, dar şiretenia care-i ţinea loc de inteligenţă l-a avertizat că n-ar fi înţelept să procedeze astfel. Chiar dacă l-ar fi crezut, pe el Nigidius tot îl azvârlea în drum. Pe urmă, metoda era prea directă. Micul visător isteţ la minte, Parsus, zicea şi el, într-un moment de luciditate, că în răzbunare este ca la mâncatul de carne. Adică nu trebuie să te repezi când e crudă. Poate mai trebuie un pic de untură, poate-i mai bună dacă o ţii la conservat, oricum, se cere grijă şi prudenţă. Deci şi-au concentrat amândoi atenţia asupra conflictului deschis dintre Isis şi Iisus şi asupra faptului că

Marcellus era enoriaş fervent al lui Rab Chanina. În sfârşit, Listillus observase că tonul casei de rugăciune devenea parcă mai agresiv. Şi mai presus de toate era dorinţa oamenilor să găsească ţapi ispăşitori. Toate la un loc îi dădeau lui „Margareta” o sumă frumuşică.

Într-o zi, către amiază, s-a dus pe la Templul lui Isis special ca să-i destăinuie câte ceva Marelui Preot. La Templu, Pabek picta, pe o scândurică de zadă special pregătită, chipul pruncului Horus.

— Fie ca zeii să-ţi umple culorile de har, Pabek, i-a urat vânzătorul de porumbei. Aş vrea să vorbesc ceva cu Marele Preot.

— Şi eu, zise Pabek, a cărui obezitate îşi dezvăluia singură penibila istorie legată de mortificările egiptenilor. Dar cum stau lucrurile aici în Templu, trebuie să-l ai de unchi pe Typhon-Seth în persoană ca să mai tragi nădejde că dai ochi cu Sfinţia Sa.

— Îmi pare rău, zise Listillus, vin de departe şi aduc veşti însemnate.

— Nu zău? exclamă Pabek, sceptic. Îi era greu să-şi închipuie ceva important în legătură cu Listillus. Dar acesta împinse cu mare discreţie un *sestertius* pe masa de lucru a pictorului. Pabek dădu să se apropie de monedă, îşi schimbă brusc tactica vei începu să râdă în hohote, de parcă voia să nu se mai oprească niciodată. În sfârşit, luă banul şi i-l dădu înapoi lui Listillus, făcându-i cu degetul a dojană:

— Bagă de seamă, bătrâne, şi mulţumeşte-i lui Osiris că n-a fost Pankrates în locul meu. Dar dacă zici că-i aşa de important, hai să te ajut.

Şi strigă spre *cella:*

— Pet, băiatule!

Se auzi un glas răspunzând de undeva dinăuntru şi curând apăru silueta lui Petosiris.

— Du-l pe omul ăsta la Marele Preot, imediat, înainte de slujbă, zise.

Şi aşa a reuşit Listillus să obţină pentru a doua oară audienţă la Prea Sfinţia Sa. Dar Pabek tot mai hohotea şi

după ce s-a închis uşa în urma lui Listillus.

Era în Roma un om care-ţi tăia într-adevăr cheful de glumă – anume Biqesa, Marele Preot de la Templul lui Isis. Fenomenul era absolut, ca şi chelia pe care-o avea. Aşa că nici Listillus nu s-a arătat deloc glumeţ. Vorbea, în picioare, se uita ţintă la ceafa Marelui Preot, galbenă ca şi figura acestuia; jos, spre gât, Biqesa avea o brazdă sinuoasă ca o semnătură. Marele Preot stătea cu capul pe jumătate întors spre pânza înfăţişând faimoasa scenă cu întoarcerea lui Osiris acasă şi cum l-au înşelat şi l-au făcut să se caţere în sarcofagul lucrat cu meşteşug. Din când în când, preotul exclama, nerăbdător: „Şi?” sau „Ei?”, încât Listillus avea senzaţia tot mai clară că venise la Templu cu o ofertă prea modestă. În sfârşit, când a terminat tot ce avea de spus – Listillus tăcu. Dacă liniştea ar putea fi măsurată, atunci s-ar spune că tăcerea lui „Margareta” era de gradul cel mai mare.

— Şi asta-i tot? întrebă Marele Preot, rece.

— Da, asta-i tot. Listillus transpira.

Biqesa vorbi – aproape ca pentru sine.

— Templul nostru are obligaţia să facă deosebirea între marfă şi balast, între pedeapsă şi blam... E mai bine să nu pedepsim... dar crezi că cel mai bun mod de a-i face reproş Elinei... crezi că lovitura cea mai grea pentru ea ar fi să-i lovim amantul!

Listillus confirmă impresia.

— Dar Marcellus acesta, care probabil te-a jignit, nu are şi el un nume de familie?

— Papirius, zise Listillus, ştergându-se pe frunte cu marginea togii.

— Rudă cu brutarul de pe Alta Semita?

— Fiul lui – vreau să zic, bătrânul Papirius e taică-său.

Capul cel galben s-a întors şi a privit cercetător către Listillus.

— Altceva?

— Nu – bineînţeles, se bâlbâi Listillus, nefericit.

Faţa unei mumii ar fi părut mai vie decât globul acela

nemişcat de ivoriu. N-aveai cum să ştii dacă gândea sau înţelegea ceva, dar gura i se deschise din nou.

— Nu te-ai gândit niciodată că am putea denunţa, după plac, douăzeci de case de rugăciune, chiar astăzi?

Listillus nu se gândise. Şi a recunoscut.

— Sau că poliţia va acţiona când va găsi de cuviinţă?

Vânzătorul de porumbei se frământa, nenorocit. În clipa aceea Marele Preot s-a întors, în sfârşit, şi i s-a uitat drept în faţă.

— Spune-mi, zise el, ce gândesc în general oamenii despre şeful *Curiosei?*

Dac-ar fi întrebat cine e pretendentul tronului la iazigi, tot atâtea şanse ar fi avut să obţină un răspuns raţional. Înnebunit de poziţia lui atât de penibilă, Listillus se agita de parcă l-ar fi strâns tunica. Zise:

— Nu ştiu. Şi chiar dac-aş *şti,* poţi să-mi smulgi degetele că n-aş scoate o vorbă.

Aşa exprima el groaza pe care-o aveau toţi oamenii simpli faţă de personajul acela. În sfârşit, Marele Preot spuse:

— Fiule, îţi apreciez interesul pentru sanctuarul nostru. Dar aici să te opreşti. S-ar putea să afli multe, mai curând decât te-aştepţi. Mergi în pace.

Capul de fildeş a rămas cu totul imobil, iar Listillus s-a retras, cu spatele spre uşă, făcând temenele până la pământ. Apoi, Marele Preot şi-a schimbat poziţia, dar nu şi expresia feţei, s-a aplecat şi a tras frânghia care răspundea la clopoţelul din camera servitorilor. A rămas nemişcat până s-a deschis uşa şi a apărut un sclav al Templului. Biqesa porunci, pe un ton care parcă fosiliza cuvintele:

— Mergi la Calvisius, negustorul de vite din Strada Sândălarilor şi invită-l la mine, să stăm de vorbă.

Altul ar fi zis: „mergi *imediat* şi invită-l să vină *imediat*la Biqesa, nuanţa era subînţeleasă.

Iar negustorul de vite nu făcea întru nimic excepţie de la regulă. Avea picioarele atât de masive. Încât nu puteai să ţi-l închipui mişcându-se repede. Totuşi, când s-a întors sclavul la Templu, Calvisius era chiar în urma lui şi

Marele Preot l-a primit îndată. Biqesa întrebă direct:

— Ia zi, Calvisius, îi iubeşti pe creştini?

Calvisius răspunse:

— Nu! dar voia să spună: „Nu!!!”

Se ferea de creştini ca de ciumă.

— Sigur că nu se prea omoară cumpărând animale de jertfă, urmă, cu inocenţă, Marele Preot.

— Păi nu sacrifică nici măcar un sturz, vorba aceea, oftă negustorul de vite.

— Îi vezi pe la tine prin cartier?

— Ei, acum le vezi turma în tot locul. Pe Strada Săndălarilor au o casă de rugăciuni. Preot e un iudeu, unul Rab Chanina. Latră ca o fiară înrăită contra ofrandelor şi adevăratei credinţe. Altfel, se petrec tot felul de minuni la mistele lor…

Ochii Marelui Preot, care până atunci se văzuseră numai ca nişte deschideri prelungi şi înguste, s-au căscat deodată mari, limpezi şi reci sub arcadele fără pic de păr ale sprâncenelor lui încruntate.

— Nu mai pierde timpul cu aluzii. Dacă ştii ceva, spune.

— Să ştii… să ştii… Ce să ştii dacă nu te duci acolo? Cicăse-nchină la un măgar.

— Hm!

— Şi că jertfesc copii mici.

— Cine zice asta?

— Cred că băieţii.

— Atunci n-o luăm în serios. Ştii ce persoane mai deosebite vin la casa de rugăciuni?

— Nu ştiu bine. În orice caz, e Commodus, care face perdele neinflamabile, o fată tânără dintr-o vilă de pe Via Appia. Restul sunt numai sărăntoci.

— Ia gândeşte-te. Nu cunoşti un bărbat de vreo treizeci de ani, Marcellus? A lucrat la o bancă de pe chei.

Negustorul şi-a lăsat capul pe o parte, ca un corb căzut pe gânduri. Preotul urmă:

— E şi poet; dar probabil că tu nu citeşti poezie.

Calvisius rânji de parcă auzise o glumă, dar nu

răspunse, iar preotul insistă:

— Mi se pare că e fiul unuia care creşte bibilici la Tibur, stridii la Centumcellae şi are brutărie pe Alta Semita.

— Papirius! exclamă negustorul.

Marele Preot încuviinţă.

— Îl cunoşti?

— Păi da, îi cunosc pe amândoi – şi atâta tot. Pe cel tânăr l-am văzut chiar zilele astea. Drăguţ băiat, dar îmi face impresia că trage spre creştinism. De ce întrebaţi?

Marele Preot se aplecă spre Calvisius şi capul lui de fildeş părea înconjurat de o lumină gălbuie. Vorbea încet şi, ca de obicei, pronunţa distinct fiecare silabă.

— Păi gândeşte-te şi tu. Cine e şeful *Curiosei?*

— Păzească-mi zeii străjile gurii, se rugă Calvisius, spăsit. Sunt lucruri de care mai bine e să nu întrebi.

Figura Marelui Preot nu trăda nici dezamăgire, nici supărare. Zise pe acelaşi ton calm:

— Am ajuns la un punct la care trebuie să se ia măsuri serioase pentru stăvilirea celor fără credinţă. Dacă poliţia a avut mereu iniţiativa să amâne, trebuie să fie ajutată din afară. Şi ia seama la ce spun. Templul lui Isis te pune pe *tine* să depui oficial informaţii împotriva acestui Rab Chanina şi mai ales împotriva tânărului Papirius, prin care să arăţi dispreţul lor faţă de mistere şi înjosirea chipurilor lui Caesar. Înţelegi?

Negustorul de vite, care se aşezase de cum a intrat, se ridică, solemn. N-a răspuns îndată, drept care Marele Preot urmă:

— Înştiinţarea ta să nu cuprindă şi alte lucruri – nimic despre capete de măgar sau copii sacrificaţi.

— Nu credeţi? întrebă Calvisius, niţel ofensat.

— Cred sau nu cred – n-are a face – poliţia e sătulă de acuzaţii fără acoperire. Celelalte motive sunt suficiente. Mă-nţelegi?

Calvisius înţelegea.

— Ca să nu fii tu singur o s-avem grijă să se facă asemenea plângeri în toate cartierele. De data asta n-or să

mai scape ei.

Calvisius privi gânditor şi întrebă:

— Ce-o să li se-ntâmple?

— Dacă se pot dezvinovăţi, nu vor păţi nimic, răspunse preotul, prudent.

— Şi dacă nu pot?

— Sardinia, pronunţă Biqesa neutru.

Paşii grei ai negustorului de vite răsunau pe coridoare în jos, spre Templu, iar Marele Preot încă mai stătea nemişcat, cu mâinile încleştate pe fotoliu. Îşi ţinea capul chel şi galben în piept, ochii-i erau ascunşi sub pleoapele aproape închise. În lumină, scoica delicată şi transparentă a urechii arăta ca ceara, sau ca urechea unui mort. Chemarea clopoţelului a răscolit toată clădirea, dar lui nu i-a clintit figura. A bătut la uşă, nerăbdător, un preot, dar n-a reuşit să-i clatine liniştea monumentală. O muscă i se plimba pe creştetul capului de la o ureche la alta şi el nici n-a tresărit.

Marele Preot era preocupat de stârpirea creştinismului.

Marcellus şedea singur la el în cameră. A doua zi era duminică. Un băiat îi adusese chiar atunci lista cursurilor de schimb. Marcellus a parcurs-o, absent. Era un obicei pe care i-l formase meseria şi se gândea că nu strică să-l păstreze. Când să pună lista deoparte, auzi paşi grăbiţi pe afară şi imediat intră Papirius. Arăta necăjit. Întrebă, scurt:

— Vrei să facem o plimbare? Am nevoie de aer curat.

Au ieşit pe cea mai apropiată poartă a oraşului. Era noiembrie. Vântul adia dinspre apus – atât de uşor, încât dacă ţineai pasul cu el nici nu-l simţeai. Şi nu trebuia să ridici glasul. Când s-au mai rărit casele, Papirius zise:

— Am primit un avertisment pentru tine de la şeful poliţiei în persoană. Să nu te-arăţi mâine la casa de rugăciuni a lui Rab Chanina. De fapt să nu ieşi deloc din casă până nu te cheamă Amachius la o discuţie. Poate n-ar fi rău să pleci de tot o vreme – în Grecia, să zicem. În orice caz, pe moment să te dai la fund – ar fi spre binele meu.

— Ce-o să i se întâmple mâine lui Rab Chanina? întrebă Marcellus nervos.

— Pentru mâine au fost chemate în Argiletum cinci centurii întregi, răspunse Papirius. Vor baricada Strada Săndălarilor şi vor duce oamenii de la casa de rugăciuni la închisoarea care îi aşteaptă gata pregătită. Procesele vor începe imediat, iar până la mijlocul lunii cei recalcitranţi vor ajunge în lanţuri la minele din Sardinia. Amachius a tot amânat, dar când loveşte, loveşte tare.

— Dar de ce să i se-ntâmple asta tocmai lui Rab Chanina? întrebă Marcellus. În oraş doar mai sunt şi alte case de rugăciuni.

— Pentru că a fost denunţat, răspunse Papirius cu mânie nestăpânită. Şi ai fost denunţat şi *tu.* Frumoasă treabă, ce zici? Dar nu sunt încă pierdute toate şansele. Doar să te porţi cu mai multă discreţie decât în ultima vreme şi se drege treaba.

Marcellus se gândi la Caecilia şi înălţă în gând mulţumire Domnului galileenilor că era plecată.

— Cam greu pentru Rab Chanina, zise el. E bolnav gata de-atâta muncă.

— El... e condamnat – crede-mă. Iar la ceilalţi, totul se reduce la o chestiune de temperament şi educaţie. S-au văzut oameni care vor să stea pe cuie şi sticlă pisată, alţii aleg patul de puf. Sardinia sau Roma. Minele de plumb sau Câmpul lui Marte. Tu cei puţin, băiete, eşti mai potrivit pentru salteaua de fulgi.

Ajuns acasă, Marcellus i-a adresat o lungă scrisoare Caeeiliei. I-a spus de nenorocirea care-i ameninţa pe galileeni, a amintit în treacăt de poziţia delicată a oficialităţilor, a insistat ca ea să rămână acolo unde era. Despre Rab Chanina scria: „Forţa din el creşte, neîmblânzită, pe măsură ce-i scad puterile trupului. Sufletul ai zice că vrea să i se întărească pentru a ajunge cât mai grabnic la Dumnezeu, când va fi să-i cedeze trupul uzat. Şi sigur că el va păşi primul în slava Domnului, altfel nici nu se poate. Mi-am dat seama cât de rar auzeai glasul lui Rab Chanina printre aceia care cereau de la cel de sus

martiriul şi cât de nevrednic se simţea în comparaţie cu mulţi alţii. „Copilă dragă”, încheia Marcellus, „e o lege universală şi eternă ca cei din urmă să fie cei dintâi. Dar ultimii vor fi tocmai cei la care credinţa a ruginit prea repede în teaca din care n-a fost scoasă niciodată. Roagă-te pentru sufletul meu”.

Aşa că, în sfârşit, Marcellus ceda. Însă în aceeaşi seară, nota în jurnal: „Câteodată trebuie să-ţi dovedeşti iubirea prin renunţare”.

Cine nu s-a trezit niciodată cu sentimentul că în ziua aceea are să se întâmple un lucru decisiv, nu-şi poate da seama cu ce expresie priveau mobilele din cameră atunci când a deschis Marcellus ochii şi şi-a adus aminte ce-l aştepta. Aşa l-ar privi un chelner de restaurant pe oaspetele dubios care, la prezentarea notei de plată, începe să caute în toate buzunarele şi pare surprins să le găsească goale, aşa că – fără nicio speranţă acum – mai caută totuşi o dată. Sigur că ochii unui chelner bine format nu spun: „Mersi frumos, dar ştim noi despre ce e vorba”. Nu, dar se învelesc într-un strat subţire de gheaţă, care stă gata să se topească, dar se poate şi îngroşa foarte repede. Într-un asemenea strat de gheaţă se înveliseră scaunele, masa, ceasul deşteptător, privindu-l pe Marcellus. Gheaţă bună de patinat, ai fi zis. Aceleaşi lucruri clipiseră la el în atâtea dimineţi ce-l chemau, promiţătoare. Acum, atmosfera era golită de orice căldură. Problema îl aştepta, clară şi insolubilă. Pe de o parte Sardinia şi ceea ce numea Caecilia iubire, iar pe de alta – Roma, cu toate avantajele, dar pierderea iubitei. Gândurile
i s-au întors la buzunarul în care să găsească, totuşi, suma necesară; Marcellus căuta de formă. Începea să aibă oarecum necaz pe fata care-i ţinea soarta în mâinile ei puternice şi suple. Lui Marcellus îi făcea parcă bine să gândească la nedreptatea ei. În dispoziţia aceasta s-a ridicat să se pregătească pentru ziua cea mare.

Canonizarea lui Rab Chanina, toată glorificarea lui atât de supărătoare, erau bine întemeiate şi-l consumau nervos de parcă ar fi sosit ziua măcelului.

Nu demult, unul din fraţi s-a ridicat şi-a îndemnat enoriaşii să nu uite să respecte sfântă zi de odihnă. Discursul era ţesut după formula cunoscută, fără contururi clare. În discuţiile care au urmat, Rab Chanina le-a spus cu oarecare duritate că dacă i-ar cere careva părerea, el i-ar prefera pe cei care sunt cu băgare de seamă să cinstească cele şase zile de lucru, ceea ce e mult mai greu, după cum a observat. Enoriaşii se uitau la el ca nişte copii serioşi. Rab Chanina avu senzaţia acută că fiecare individ din faţa lui s-a transformat într-un ulcior de lut, din care creştea cu mare repeziciune câte o plantă şi toţi cârceii i se urcau împrejur, să-l înăbuşe. Îl sufocau cu iertarea şi-i stăvileau, cu înţelegerea lor, forţa autorităţii. Îi puneau diagnosticul categoric: dezechilibru nervos pricinuit de efort şi nesomn. Dar îl înţelegeau foarte bine. Chiar prea bine.

În toată criza aceasta, Soarta a intervenit la momentul potrivit. Dimineaţa, Marcellus l-a luat pe Rab Chanina deoparte, înainte de slujbă, şi i-a comunicat situaţia: casa de rugăciuni era sub observaţie, chiar în cursul dimineţii urma să se facă o razie, cele două închisori ale oraşului aşteptau pregătite să primească mai mulţi oameni decât ar fi putut cuprinde vreodată casa de rugăciuni, iar jude căţile aveau să se desfăşoare extrem de repede. Rab Chanina l-a prins de mână tăcut şi-a zis:

— Îţi mulţumesc că mi-ai spus. Nu te-ntreb cum ai aflat. Dar… *de ce* mi-ai spus? Crezi că vrem să scăpăm?

— Chiar dac-aţi vrea n-aţi putea, răspunse Marcellus. Poliţia a înregistrat de ani de zile membrii activi ai congregaţiei şi oamenii ar fi, oricum, luaţi de acasă. Dar sunt unii care n-au ajuns încă să se creştineze – lepădarea lor de credinţă ar umbri faima turmei păstorite de tine.

— Ah! Ai vrea ca, din vanitate, să nu le dăm prilejul să-şi arate credinţa, zise Rab Chanina, dezaprobator.

Dar Marcellus l-a întrerupt.

— Acum nu mai e vreme să cântăreşti motivele. Dacă tot vorbim de vanitate, vanitate poate că e chiar şi martiriul. Ascultă-mă – trebuie să-i previi pe nebotezaţi.

Rab Chanina ezită câteva minute bune. Pe urmă

răspunse aproape vesel:

— Sunt înclinat s-o fac. Dar – tu?

— Eu am să stau, să văd ce se-ntâmplă.

— Aş vrea să pleci înainte de slujbă.

— Nu vreau. Să-ţi spun pe cine a folosit *Curiosa* să te urmărească?

Rab Chanina a stat iar să se gândească şi a răspuns ferm:

— Nu.

Zâmbi împăcat, repetând faimoasa doxologie:

— Binevenit fie ceasul pe care sufletul meu de mult îl aşteaptă, ziua mai dragă mie ca orice sărbătoare.

Rab Chanina şi-a făcut loc prin mulţimea de penitenţi şi de nebotezaţi, printre enoriaşii împărţiţi în bărbaţi şi femei şi după vârstă. Se ţinea drept, vorbea cu autoritate, cum nu se mai întâmplase de mult. Înainte să se aşeze în genunchi, s-a întors spre congregaţie şi a spus:

— Înainte să înceapă slujba, îi sfătuiesc pe cei care nu sunt încă botezaţi, sau care au îndoieli în legătură cu tainele şi riturile noastre, să părăsească imediat clădirea. Trebuie să fim gata pentru fapte mari – curând, poate chiar astăzi. Se cere convingere şi neclintită credinţă. Hristos a înviat!

Enoriaşii i-au răspuns:

— Da, adevărat a înviat.

Rab Chanina nu mai avea nevoie să-şi privească enoriaşii cu atenţie – îi ştia cum îşi ştie mama copiii, pe toţi în parte, cum au fost cândva, fiecare pe rând, cel mai mic şi cel mai neajutorat.

Pe cei mai mulţi îi văzuse, probabil, în clipe de bucurie şi sărbătoare – dar acum, nu mai rămăsese nimic din toate astea. Rab Chanina păstra amintirea orelor de zi şi de noapte în care, frângându-şi mâinile şi cu obrajii sfâşiaţi, îi spuneau ce durere poartă în suflet, sau îşi mărturiseau păcatele – unele înduioşător de mărunte şi altele îngrozitoare, săvârşite cu tenacitate şi meşteşug. Pe mulţi i-a vegheat cu îngrijorare, să nu li se rătăcească mintea şi s-a pus în calea celor ce căutau trup vândut. Cel

puţin jumătate îl înjuraseră câteodată, unii chiar l-au scuipat, dar poate nu erau nici douăzeci între ei să nu-i fi udat mâinile cu lacrimi.

După ce s-a citit pasajul ales din profeţi, Rab Chanina s-a ridicat şi-a început să predice. Vorbea cu forţă, ca niciodată, avea frazele pline şi asta pentru că-i era dat acum să se golească până la drojdie, să se umple de vinul cu bogată strălucire şi să se înalţe ca un potir către buzele însetate ale tuturora.

— Grăbim către sfârşit, zicea, iar cuvintele aveau siguranţa profeţiei. Nu doar noi, cei de faţă. Domnul, în mare mila Sa, a hotărât să ne ia la el înaintea clipei de spaimă. Dar lumea – lumea, cea plină de prostească îngâmfare şi amarnică nefericire? Vai, aproape că nu există limite în curajul oamenilor adunaţi laolaltă. După ce aprind luminile multe şi sunt, ori numai cred că sunt apăraţi de pretutindeni, cei slabi îi depăşesc pe cei puternici şi glasul laşităţii îl înăbuşă pe cel al forţei. Când nu se mai tem de îngeri sau duh şi nici de întunericul cel de departe, sau de spiritul bestial pe care-l cred înlănţuit. Şi sporesc batjocura şi mândria şi necredinţa. Dar atunci se ridică şi biciul Domnului cel lung şi mlădios. Căci marea sa îndurare prea mult a fost încercată. De mulţi ani cad greu asupra poporului roman loviturile biciului Său. Nenorociri aproape de neîndurat au venit asupra lor şi ei n-au învăţat să spună decât: „La lei cu creştinii!” N-au priceput că pedeapsa, pentru noi, este răsplata cea mai bună a slabei credinţe. Dar voi striga tare către poporul Romei că loviturile biciului se vor abate încă mai grele asupra lor şi oamenii vor tânji să aibă ceva din întunericul de care fugeau cu toţii. Într-o zi vor învăţa să strige: „Dumnezeule atotputernic, de ce-i pedepseşti aşa de crunt pe fiii Tăi?” Dar mereu va cădea biciul asupra lor şi nu se va opri până când nu-şi vor îndrepta privirea înăuntru, să-şi vadă fărădelegile, îngâmfarea şi deşertăciunea”.

Aici a răsunat un fluierat strident de afară. Enoriaşii, înmărmuriţi până în clipa aceea, au început să dea semne de nelinişte. Ochii care până atunci îl ţintuiau, umezi, pe

preot, s-au înălţat într-o clipă şi s-au îndreptat spre uşi. Ajungeau până la ei zvonuri de comenzi şuierate, bocănit de copite pe pavajul străzii, murmur de voci. Mai mulţi din congregaţie s-au ridicat nesiguri şi se auzea cineva plângând. Două dintre fecioare s-au sculat şi s-au oprit în mijlocul încăperii, lipite una de alta.

Iar glasul lui Rab Chanina s-a înălţat deasupra tuturor zgomotelor.

— Să ne rugăm, zise, şi toţi s-au ridicat, şi-au întins mâinile către uşă, cu spatele spre altar. Atunci s-au auzit în încăpere pentru ultima oară vocea adâncă a lui Rab Chanina, rugându-se pentru fraţii creştini în suferinţă – pentru africanii folosiţi la extragerea de aur şi argint la Sigus, în Numidia, pentru egiptenii de la carierele de porfir din Thebais, pentru cei de la minele de cupru din Phaenos, lângă Petra. Şi chiar când repeta, la urmă:

29 – Strada Sândălarilor

— „Slăvit fie ceasul cel mult aşteptat în suflet...”, uşa fu dată cu putere în lături şi a intrat Statius Florus, comandantul celei de-a cincea cohorte a poliţiei, cu un pergament în mână. Atmosfera casei de rugăciuni s-a umplut dintr-odată de arme strălucitoare, scârţâit de curele, tropăit de încălţări cu ţinte, iar Statius Florus s-a dus şi a depus pe altar sabia goală, a desfăşurat sulul şi a citit. Tremurând, oamenii auzeau frânturi pline de asprime:

„... în numele lui Caesar... dispreţ faţă de zei... închisoare... dacă se opun, moarte pe loc”. A tăcut şi i-a întins documentul lui Rab Chanina, care a spus, pe un ton categoric:

— Ne supunem poliţiei. Domnul să ne dea la toţi din mare puterea Lui. Enoriaşii au răspuns într-un glas:

— Amin.

Au fost duşi la închisoare peste drum de turnul vechi de apă, la picioarele Capitoliului şi doar câţiva, printre care Marcellus, la o închisoare de pe coasta nordică a Capitoliului – folosită mai ales pentru ostateci. Marcellus mergea cu ochii în jos, încrâncenat. Când treceau pe lângă

croitoria lui Nigidius Vaccula, s-a auzit strigat şi atunci, pentru o clipă, a închis ochii fără să vrea şi a şoptit, „Elina”.

În ziua aceea, gloata a prădat casa de rugăciuni sub ochii neputincioşi ai gărzilor. Cinicul Crescens, mai ales, urla ca un nebun. Zarzavagiul Nazarius, proprietarul casei, a fost găsit în beci, ascuns sub o plasă de trufe şi a trebuit să fugă peste acoperişuri, cu capul spart. Dar Paulus, învăţătorul, care nu se putuse duce la slujbă pentru că era bolnav, s-a predat la poliţie două ore mai târziu şi gărzile l-au băgat la închisoare, dând din cap a nedumerire.

Tot în ziua aceea Egrilius, cârnăţarul, şi-a mutat taraba în Regiunea Aventină. Era o precauţie strict sanitară; i se părea că acolo atmosfera e mult mai sănătoasă, mai calmă decât în oraş, unde creştinii rămaşi au mirosit ceva despre rolul pe care l-a avut el în arestarea lui Rab Chanina şi a celorlalţi fraţi şi surori. Mai mult, s-a şi lăudat cu isprava lui la „Patru Şipote” fără să spună, bineînţeles, nimic despre *Curiosa.*

Doar că din punctul de vedere al negustoriei, schimbarea a fost cu ghinion. Mai trecuse prin cartierul acesta şi înainte şi treburile au mers binişor, însă de data asta, afacerile îi mergeau tot mai slab, pe zi ce trecea. Negustorii de paie, de carne, de vite, de peşte, prăvăliile, casele de închiriat – toţi păreau uniţi împotriva lui. I-au întors spatele unii din cei mai vechi clienţi: barcagii, docheri; florăresele, care întotdeauna luau câte un cârnat, treceau acum pe lângă el înţepate. Ţărăncile venite cu ambarcaţiunile de lapte şedeau sugând la câte o felie de pepene şi parcă nici nu-l vedeau. Trupul lui, care se metamorfoza într-un mod aproape magic, se chircise şi se schimbase: o făptură mizantropă, cu pielea zbârcită.

Egrilius stătea şi se gândea. Egrilius se tot gândea – în zadar. N-avea de unde să ştie că un băiat măsliniu alerga din dugheană în dugheană, prin localuri şi florării, răspândind vestea că Egrilius face cârnaţi dintr-un amestec gustos de şobolani – şobolani ciumaţi – iar în ultimul timp punea şi hoituri de copii mici, pe care-i trăgea

din Tibru cu o cange.

Într-o seară, poliţia a observat că taraba lui Egrilius stătea pe chei de ore întregi, sclavul îndeletnicindu-se pe faţă cu lichidarea cârnaţilor. La cercetări s-a constatat că sclavul e surdo-mut şi analfabet. Dar s-a presupus că Egrilius a fost zvârlit în Tibru, de unde n-a mai ieşit niciodată la suprafaţă. Deşi locul era deosebit de aglomerat, nimeni n-a observat întâmplarea. Aşa că s-au mulţumit să-l noteze pe lista dispăruţilor. Mai târziu, când Sergius Felix a venit cu informaţiile acestea, Papirius rosti următorul necrolog:

— Asta-i prima idee bună pe care a avut-o în viaţa lui, exclamă Papirius, căutând prin fişele din arhivă. Ia să văd. Să-i dăm lui Maes numărul lui. E cazul să promovăm oameni tineri, ce zici?

XXIV

Chiar de la început au apărut la închisoare femei, să le ţină de urât fraţilor şi surorilor, să le aducă mâncare, să-i spele cât de cât pe faţă, pe mâini şi pe picioare. Doar la Marcellus n-a venit nimeni – cel puţin nu imediat.

La Marcellus şi la unul pe care cei mai uşuratici din congregaţie îl porecleau „Aluniţă”. Numele lui adevărat era Pegasus şi fusese un caz dificil pentru casa de rugăciuni de pe Strada Sǎndălarilor, pentru că mereu păcătuia în modul cel mai crunt. De altfel Pegasus era întotdeauna gata să se căiască. Aşa că încet-încet s-au învăţat cu micile lui scăpări şi cu desăvârşita sa căinţă printre penitenţi. Sigur că unii îi luau în nume de rău lunecările şi atrăgeau atenţia asupra scandalului provocat. Dar Rab Chanina nu era omul care să stingă o flacără pâlpâitoare.

— E ca un petec inofensiv de buruieni într-o lizieră frumos îngrijită, zicea preotul. Dacă produce scandal, asta nu face decât să arate cât de bine îngrijit trebuie să fie restul pădurii.

Morala era, evident, mai vulnerabilă decât însăşi comparaţia. Diaconul Primus a îmbunătăţit descrierea spunând că ar fi „o aluniţă care scoate în evidenţă curăţia

pielii”.

Şi de atunci lui Pegasus i s-a spus „Aluniţă”, dar s-ar putea mai degrabă considera că era un neg mare şi păros, care aducea o anume variaţie în monotonia congregaţiei.

Ar fi inexact să spunem că Marcellus s-a ataşat de Pegasus. Dar mulţimea i-a împins într-un colţ, sub fereastră, unde neavând altă treabă s-au apucat să descifreze inscripţiile de pe perete. Erau în diferite limbi. Multe nu puteau fi citite, câteva nu se pot repeta; dar ici, colo era câte o însemnare ce exprima drama cu toată claritatea. Unul care fusese condamnat la pomparea apei de pe vapoare scrisese, anticipând miasmele apei din cală: „Mai bine ar fi fost la canalizare”. Au găsit şi o însemnare a lui Philetus:

„Philetus – sclavul lui Jon de pe Strada Sădălarilor. Condamnat la cruce. Şi după aceea?”

Un succesor al lui zgâriase cu un cui: „După brânză, nu mai vine nimic. Assus, fiul lui Kallityche. Adresa viitoare: Iadul de la Petra”.

Inscripţia cea mai lungă şi cea mai personală era semnată Justin. Acel părinte al bisericii – sau poate vreun discipol al lui – scrisese cu eleganţă: „Toate fiinţele omeneşti poartă în suflet o mlădiţă a Logosului, adică a Raţiunii divine absolute, şi prin aceasta sunt capabile a recunoaşte adevărul. *Creştini* sunt toţi cei care au trăit în armonie cu Logos-ul, chiar dacă au fost consideraţi necredincioşi; aşa au fost grecii: Socrate, Heraclit şi alţii asemenea; iar printre barbari: Avraam, Anania, Azarie, Misail şi Ilie. Dar în Hristos, Logos-ul s-a dezvăluit pe deplin”.

Marcellus tocmai citise rândurile acestea, pe care le ştia pe dinafară dinainte de a ajunge la închisoare, când Pegasus l-a tras de mână, alb la faţă şi a întrebat:

— Bine – şi după ce ne condamnă, ce-o să fie?

— După brânză, nu mai vine nimic, i-a citit Marcellus de pe perete.

— Nu ţi-e frică? l-a întrebat Pegasus.

Marcellus a ridicat din umeri.

— Dar ţie?

— Niciun pic, răspunse Pegasus, clănţănind din dinţi.

Temnicerul Maximus i-a adus lui Marcellus o tăbliţă de la Caecilia. Erau scrise pe ea numai două cuvinte: „Ţine-te tare”. Marcellus şi-a dat seama că era trimisă de pe Via Appia. De altfel unii oaspeţi i-au spus că Caecilia a venit acasă, în lectică şi era aşa slăbită de călătorie, încât doctorii i-au interzis să primească vizite. Iar la sosirea unei scrisori din închisoare, a intrat într-o asemenea stare de agitaţie, că i s-a oprit şi corespondenţa pentru o vreme.

Chiar şi la închisoare, unde se presupunea că lucrurile sunt atât de negre încât nuanţele n-ar mai fi posibile, vestea aceasta a aruncat o umbră. Pentru mulţi din ei, Caecilia fusese o resursă ultimă, o făgăduinţă vie, o împlinire ce ar fi trebuit să se petreacă în chiar vremea Domnului. La aşa ghinion nu se gândise nimeni şi toţi au considerat faptul o ultimă şi nemeritată încercare.

— Dar poate e vrerea Lui să ne primească ea când vom ajunge în împărăţia cerurilor, îndrăzni să spună *magister* Paulus.

— Doar martirii ajung direct în împărăţia cerurilor, preciză Priscilla. Ceilalţi trebuie să aştepte ziua Judecăţii de Apoi.

Pe Marcellus veştile l-au paralizat pur şi simplu. „Stai unde te afli”, îi scrisese el, dar – asta era firea lui – fusese absolut sigur că Caecilia va veni, dacă era posibil, îndată ce va afla despre acţiunea poliţiei. Acum îşi dădea seama că ea a plecat imediat după primirea scrisorii lui. Şi mai înţelegea că desfăşurarea atât de dură a evenimentelor a depăşit puterile Caeeiliei. Stând rezemat în colţ, cu capul sprijinit de zid, lui Marcellus i s-a ivit în faţa ochilor chipul ei fermecător, vibrând de sensibilitate. Era atât de fină şi perspicace şi reacţiona atât de prompt la simpla atmosferă, încât părea că-i citeşte gândurile înainte ca el să aibă timp să le exprime în cuvinte. Dacă o amuza ceva, i se umplea trupul de bucurie, încât mâinile-i aplaudau de la sine şi picioarele începeau să-i joace. Când plângea, tristeţea parcă o cutreiera de la păr la ciucurii micilor

sandale verzi. Indispoziţiile şi emoţiile treceau pe deasupra ca umbrele norilor pe câmp. Dar avea, mai cu seamă, capacitatea uimitoare de a trăi prin ceilalţi – de a se estompa, bucurându-se cu cei voioşi şi întristându-se cu nefericiţii. Nimic din ce se petrecea în jur n-o lăsa indiferentă. Şi fata aceasta micuţă, plină de freamăt, era în stare să dea întregului parc deplina ei linişte, prin simplul gest de a se aşeza pe un trunchi de copac, spunând încet: „Este scris".

În timp ce Pegasus se ungea într-ascuns pe după ureche cu puţină salivă, leacul de mult cunoscut împotriva supărării – Marcellus şi-a uitat pentru o clipă propria nenorocire şi i-a înălţat în şoaptă o rugăciune lui Mithras, zeul Soarelui, slăvitul şi atoatevăzătorul, să facă aşa încât să-i meargă bine iubitei lui, Caecilia.

Pentru o religie în formare, e o bună strategie să atragă adepţi prin acordare de distincţii pentru merite deosebite. Nu-i chiar aşa de rău să-ţi despice careva scăfârlia în război dacă după aceea te aşteaptă gloria Valhallei; şi ce l-ar putea împiedica pe credincios să-şi dea şi viaţa pentru profetul său, dacă moartea aceasta îi asigură primirea sufletului în cel mai înalt dintre ceruri? Şi galileenii… Tureius Amachius îşi dădea prea bine seama care este la ei sursa dispreţului faţă de moarte.

— Sunt absolut convinşi că dacă-şi dau viaţa pentru misterele lor, ajung direct în câmpiile elizee, se plângea el. Şi dac-ar fi după mine, le-aş oferi cât mai puţini martiri cu putinţă. Lucrurile astea-s molipsitoare – nu vezi, sunt în stare s-ajungă la o manie a morţii, până la urmă.

— Păi de ce nu fac şi ei ca cinicii – ca Peregrinus, de exemplu – să se arunce în foc şi s-o termine scurt? mormăi Papirius.

— Răsplata, amice, oftă Amachius, răsplata nu se leagă de moarte – ci de moartea pentru învăţătorul lor chinuit pe cruce.

Papirius şi-a ridicat încet capul şi s-a uitat cu ochii grei la şeful poliţiei. Zise:

— Câteodată mi se pare că aşa s-a complicat viaţa,

încât nu mai are niciun haz s-o trăieşti.

Amachius spuse, nerăbdător:

— Prostii, bătrâne. Cu cât e mai complicată, cu atât e mai atrăgătoare.

Papirius îşi urmă gândurile:

— Îmi dau seama că de multe ori e mai eroic să trăieşti decât să renunţi la viaţă – mult mai eroic.

Amachius răspunse, zâmbind.

— Atunci hai să fim eroi, măcar tu şi eu. Asta, ca să zic aşa, face parte din meseria noastră.

Se afirmă, fără niciun temei, că oamenii care acţionează în situaţii dificile prompt şi rece n-ar avea nervi, înseamnă că şi despre panteră ai putea să spui acelaşi lucru. Dar presupunând că observaţia e corectă, cei doi bărbaţi stând faţă-n faţă, şeful gărzilor şi conducătorul *Curiosei,* păreau să nu aibă nervi deloc. În aparenţă, unul zâmbea, vioi, cu o nuanţă de politeţe aristocratică, celălalt surâdea indolent, batjocoritor, cu semnele excesului de alcool. La prima vedere, ai fi zis că nu se potriveau de fel.

Dar de fapt erau ca o pereche bine aleasă de cai înhămaţi la carul legii, cu oiştea potrivită pentru toate obstacolele.

Dată fiind situaţia, era normal ca subiectul principal de conversaţie să fie galileenii. Amachius observă:

— Soţia mea e de părere c-ar trebui să punem o uniformă pe toţi creştinii şi să-i obligăm s-o poarte când ies din casă. Ce zici, cât sunt uneori de practice femeile?

— De multe ori, întări Papirius. Sunt câteodată formidabil de practice şi pe Vibia chiar că n-o întrece nimeni. Să-i transmiţi complimentele mele. Totuşi ideea ei mi se pare de data asta complet lipsită de spirit practic.

— Am să-i transmit mesajul, zise Amachius, iar Papirius urmă:

— Ştii că de mult strămoşii noştri au discutat cu toată seriozitatea dacă să-i pună sau nu pe sclavi într-o uniformă uşor de recunoscut. Ştii şi de ce şi-au abundonat intenţia.

Amachius înclină capul.

— S-au temut că sclavii, dându-şi seama cât sunt de

mulţi, or să le scape din frâu.

— Tocmai, zise Papirius. La creştini încă n-ar fi periculos. Pe urmă, ei ştiu câţi sunt. Şi ştiu şi eu la fel de bine. Dar… s-ar putea să devină un pericol, în timp…

Amachius îşi dădea seama că, în tăcerea lui, Papirius se gândea la fiul pe care o neaşteptată nebunie îl mâna spre turma galileenilor. Amachius încercase să arate că şi Marcellus tot un Papirius era, şi până la urmă sângele apă nu se face. Guvernatorul gărzilor întări, consolator:

— E o zicală ţărănească: „Aşchia nu sare departe de trunchi”.

Dar Papirius i-a întors-o:

— Şi dacă totuşi se-ntâmplă şi asta, se vede că „vaca bună mai poate să facă şi câte un viţel rău”.

Guvernatorul bătea darabana pe-o tăbliţă, cu degetele. E inutil să încerci a-i consola pe cei ce nu au nevoie de consolare. Iar restul… se petrece şi fără ajutor. Totuşi…

— Eu am încredere în dreapta judecată pe care o moşteneşte feciorul tău, zise Amachius.

— Să ne ierte Jupiter, dar judeci cam simplu, răspunse Papirius.

— Poate, recunoscu Amachius, uitându-se la ceas. O să vedem noi curând dacă ai dreptate sau nu. Marcellus va fi adus din moment în moment. Dacă-l manevrezi cum trebuie, poate găsim o ieşire.

Pe Marcellus nu l-au supus la niciun interogatoriu premergător, ca pe Rab Chanina sau alţi conducători. Aşa încât îşi petrecuse tot timpul în aerul înăbuşitor al închisorii. De aceea a avut un sentiment de uşurare când a ieşit sub cerul liber, în drum spre oficiul şefului de poliţie. Stătea să plouă, primele picături stropeau pavajul, dar aerul era curat şi blând, iar Marcellus, pentru o clipă, a văzut lucrurile parcă într-o lumină mai puţin disperată.

Aceasta-i era dispoziţia, păşind în camera lui Amachius. Şeful gărzilor l-a întâmpinat cu extremă amabilitate. L-a invitat să stea pe un scaun de partea cealaltă a mesei şi a intrat direct în subiect, după obicei:

— Dacă era să fii arestat la o razie întâmplătoare, te-aş fi trimis imediat la treburile tale, dar…

Amachius se opri, pocnind din degete şi arătă cu capul spre Papirius:

— Dar… ai fost prevenit…

Marcellus a recunoscut, iar Amachius urmă:

— Ai fost prevenit de două ori. A fost un gest de sfidare din partea ta să te duci la adunare dinadins. Ei – totuşi – fiecare avem capriciile noastre. Le am şi eu pe ale mele – de exemplu, îmi displac profund oamenii care incomodează mai mult decât trebuie. Dar vezi, în situaţia de faţă tu ai duşmani. Ştiai?

Marcellus privi uluit. Nu se gândise niciodată la aşa ceva. Amachius, observându-i surpriza reală, a înlăturat problema cu o mişcare a mâinii.

— Ei, întâmplător aşa e. Din surse precise şi de mare autoritate s-au făcut denunţuri oficiale că participi la misterele necredincioşilor. Cu alte cuvinte, desfăşurarea procesului acestuia se află sub strictă observaţie. Să-ţi mai spun, spre lumânarea ta, că o întreagă ramură religioasă se interesează de rezultatul afacerii. Mai mult, congregaţia respectivă se bucură de consideraţie din partea lui Caesar.

Marcellus privea în gol, profund nedumerit. Era evident că nu are nici cea mai vagă bănuială de cursa ce i-a fost întinsă. Amachius, pocnind iar din degete, urmă:

— Sunt gata să te ajut. Îţi cer, în schimb, să nu ne pui beţe-n roate. Nu eşti prost, îţi dai seama că tot ce se cere acuzatului într-o asemenea situaţie este să facă un sacrificiu formal dinaintea chipului lui Caesar. Ştii foarte bine că omagiul nu se adresează, de fapt, Filosofului în persoană, ci doar afirmă ataşamentul faţă de popor, al cărui simbol, de treizeci de ani încoace, este într-adevăr mult iubitul nostru Marcus Aurelius.

Cuvintele n-au fost rostite ironic – totuşi o doză infimă de sarcasm n-a scăpat ascultătorilor. Papirius a clipit dintr-un ochi, amuzat. Amachius şi-a rotunjit discursul în felul acesta:

— Nu cerem decât să arzi pe micul altar şapte boabe

de tămâie. E atât de greu?

Marcellus răspunse fără ezitare:

— Ar însemna să fiu un renegat.

— Imposibil, exclamă Amachius. Cum să fii renegat faţă de ceva de care n-ai ţinut niciodată?

Marcellus nu luă în seamă replica şi urmă firul ideii sale:

— Ştiu cu ce ton spun ei „Renegat!”

Aici interveni Papirius:

— Cu alte cuvinte, când ai abandonat religia copilăriei tale, n-a fost nimic, dar dacă renunţi la nişte mistere care nici nu te-au privit vreodată cu adevărat, atunci gata, eşti renegat. Nu, băiete, un grăunte de logică nu strică niciodată. Şi-n rest, de ce ţi-ar păsa ce spun despre tine săndălarii şi babele?

Dar Marcellus se gândea la cineva care nu era din aceste categorii. Congregaţia ca atare îi era complet indiferentă – în momentul acela nu-l interesa nici măcar părerea lui Rab Chanina. Dar o fată firavă zăcând, bolnavă, într-o vilă de pe Via Appia, dispreţuia distanţele şi legile naturii şi-i stătea în faţă, nevăzută de ceilalţi, zicând:

— Fiecare zi înseamnă o serie de alegeri, dar ziua în care te afli în faţa marii alegeri, alegerea decisivă, ziua aceea singur o vei recunoaşte. Este alegerea între Dumnezeu şi-şi tot restul.

„Şi alegerea dintre tine şi tot restul”, îi spusese el în primăvară, când au avut discuţia aceasta.

Marcellus parcă o vedea acum clătinând cu tristeţe din cap:

„Eu sunt mireasa lui Iisus”.

Şi a răsunat aspru vocea lui Papirius, vocea lui Papirius cea distrugătoare de vise:

— Dacă rămâi până la capăt pe poziţia asta, e pur şi simplu sinucidere ce faci.

La cuvintele bătrânului, pe buzele lui Marcellus a apărut un surâs. Zise:

— Dacă tot veni vorba de sinucidere – mai ştii când m-ai învăţat, cu mulţi ani în urmă, despre tactul în

asemenea probleme? După câte ţin minte, susţineai că Empedocles e un exemplu strălucit de tact şi am impresia că nu-i o diferenţă prea mare între ce se întâmplă acum şi căutările lui Empedocles pe Etna.

Papirius aprobă cu un chicot.

— Aşa e, băiatule. Ţine-ţi inima. Dar până să te hotărăşti, vreau să-ţi spun că bunica e tare-ngrijorată în privinţa ta.

Marcellus şovăi. Dintr-un izvor ascuns, l-a umplut o undă de afecţiune pentru bătrâna care fusese atât de bună cu el timp de treizeci şi trei de ani. Papirius, care înţelegea ce se petrece în sufletul lui Marcellus, se aplecă şi zise:

— Bunica nu ne mai are decât pe noi doi. Eu… pot să mă sting oricând. Oare tu ai un motiv suficient de serios s-o faci să te piardă şi pe tine?

Era o caracteristică a familiei să nu-i dea nimănui prin minte că poate şi bunica se apropia de sfârşit. Marcellus avu în faţa ochilor, pentru o clipă, imaginea foarte clară a bunicii; apoi i-a luat locul chipul Caeeiliei – cum o văzuse el vara – nerăbdătoare şi ferm hotărâtă să-l facă să se decidă. De mult uitată şi totuşi de neuitat răsuna vocea lui Sergius Felix, departe, ireală, cum o auzise cu vreo jumătate de an în urmă, în primăvară:

— Nu era ca alte femei. Când trecea piaţa… parcă nu mergea o fiinţă pământeană, şi-n oameni se trezea dorinţa să aibă o viaţă mai curată.

Marcelllus şi-a înălţat capul şi a zis:

— Mai daţi-mi timp de gândire până mâine.

— Da, mai gândeşte-te, acceptă Papirius. După ce ieşim din toată încurcătura, putem să ne întoarcem la afaceri mai raţionale. Nu ţi-am mai spus, dar în decursul anilor am pus şi eu câte ceva deoparte… înţelegi. Dacă vrei să-ţi cumperi un loc, să faci o crescătorie de cai… ştiu c-ai avut întotdeauna mare slăbiciune pentru cai… şi… ai grijă să fii cuminte mâine dimineaţă.

— Ia stai, Marcellus, îl strigă Papirius, când fiul lui dădea să iasă. În legătură cu prietenii tăi – Rab Chanina şi… toată turma. Vreau să spun că s-ar putea face eventual

ceva pentru ei, dacă-l angajăm pe Trochylos. E scump… dar… n-o să ţinem cont de asta. Oricum pe tine te priveşte dacă tăiem o felie din avere. Înţelegi ce vreau să zic – poate că ăsta-i cel mai potrivit mod de a-i ajuta pe… galileenii tăi. Mai gândeşte-te.

— Da, gândeşte-te, repetă Amachius, patern.

După ce s-a închis, în sfârşit, uşa, îi spuse lui Papirius:

— N-ar fi trebuit să le zici turmă prietenilor lui Rab Chanina.

— Voiam să spun haită, declară Papirius.

Există vase făcute pentru loc de cinste şi vase supuse desconsiderării. Trochylos era avocat. Sigur că nu Trochylos era adevăratul lui nume. Aşa se chema pasărea care trăieşte pe lângă crocodilii Nilului. Când ies crocodilii, greoi, la mai şi cască botul într-un zâmbet atotcuprinzător, Trochylos le sare între dinţi şi-i curăţă de lipitori şi libărci. Trochylos acesta de la Roma le făcea un serviciu asemănător marilor afacerişti. Lui i se putea adresa cu încredere nobilul care nu trebuia să-şi lege numele de afaceri altfel decât printr-o poziţie oficială şi producţia moşiei lui, aristocratul bogat care simţea că totuşi nu are destul. Trochylos găsea oricând o concesiune, era în stare oricând să pună pe picioare vreo asociaţie. Prin el, multe combinaţii de mare cinste şi integritate au devenit instituţii în toată regula, dar mai puţin distinse şi integre. Atunci când 100.000 de *sesterţii* se întorceau la posesorii lor cu alţi 100.000 *sesterţii* în trenă, nu era nevoie să se afle oficial că banii au fost între timp folosiţi la deschiderea unui bordel sau că trecuseră prin mâinile cămătarului. Nu se ştie dacă Trochylos a rostit vreodată vechea zicală romană, banalizată, că banii nu au miros, dar viaţa lui a fost o demonstraţie practică a textului respectiv.

Adevăratul Trochylos apărea în momentele de ghinion, când cei de prin palatele din suburbiile oraşului ajungeau în faţa tribunalului. Dacă Trochylos accepta să apere, prietenii acuzatului îl aclamau cu speranţă şi încredere. Dacă refuza, îşi turnau cenuşă-n cap şi, dacă se

putea, îl ajutau pe vinovat să scape. „Trochylos l-a refuzat” căpătase în timp un sens întunecat, de sentinţă. Trochylos şi Fortuna ajunseseră termeni similari.

Pe galileeni, Trochylos nu i-a refuzat, deşi i-ar fi convenit mai degrabă să nu se amestece. Când a menţionat această posibilitate, Papirius n-a mai spus că aranjase cu avocatul dinainte şi Trochylos, în virtutea unui vechi ascendent al lui Papirius asupra lui, se şi apucase de strâns material pentru apărare.

Doar că apărarea nu era posibilă. Trochylos a venit în persoană să-şi deplângă neputinţa şi tratamentul la care au fost supuşi oamenii lui.

— Îţi dai seama? Ajutorul meu s-a dus la închisoare să cerceteze cazul – ei, ce crezi că i-au făcut?

— L-au dat afară, încercă Papirius să ghicească.

— Nu. Au început să se roage pentru el, zise Trochylos.

Lui Papirius i-a scăpat un hohot de râs, iar Trochylos urmă:

— L-au înconjurat, s-au agăţat de hainele lui... băiatul jură că şi acum mai miroase a sfinţenie, deşi s-a spălat de trei ori după aceea. Şi acum ce ne facem?

— Păi, nu poţi face nici tu minuni, spuse Papirius. Şi pe urmă... n-am impresia că regreţi.

— Ca să fiu cinstit, nu, recunoscu Trochylos. Cei mai înverşunaţi duşmani ai galileenilor sunt micii negustori – care nu doresc stări de nesiguranţă, de tulburare. Iar cei mai buni clienţi ai mei îi sprijină pe micii negustori tocmai pentru că aceştia sunt cel mai puternic meterez al conservatorismului. Toţi negustoraşii ăştia şi-au cam atins scopul şi nu mai sunt deloc dispuşi să-şi întunece mintea socotind dacă rezultatele merită efortul. Ei n-iau ce câştiga dintr-o revoluţie.

Papirius asculta neatent. Le remarca aceasta, Trochylos s-a întrerupt şi-a zis:

— Dar sigur că pentru fiul tău o să se găsească o ieşire.

— Nu, fiul meu n-are nicio ieşire dacă nu şi-o

deschide singur, răspunse Papirius. Ştii, nu poţi sili calul să bea.

Primul musafir al lui Marcellus la închisoare a fost Orbilius. A venit cu o pâine, un cârnat, o cană de ulei. Au vorbit despre tot felul de mărunţişuri vreo jumătate de oră, după care cinicul s-a dus, lăsând în urmă o binecuvântare nerostită.

Mai târziu a venit Elina. Era disperată şi repeta necontenit:

— Asta-i curată nebunie, Marcellus. Doar nu eşti galileean. Cine s-o ştie mai bine ca mine?

Din cauza celor din jur, erau siliţi să vorbească încet, dar Elina răguşise după o noapte de plâns şi izbucnea din când în când în mici ţipete. I-a luat lui Marcellus capul în mâini şi-şi trecea convulsiv degetele prin părul lui.

— Hai, implora ea. Să plecăm amândoi şi să uităm de vara asta. Am să te-ajut din toate puterile, poţi să stai câţiva ani pe o insulă grecească, aşa cum îţi doreai de mult – şi să scrii poezii.

Nu vorbele-i sfâşiau lui Marcellus inima. Orice alte cuvinte i-ar fi provocat acelaşi sentiment de milă. Dar se agăţa de el o biată fiinţă omenească tremurătoare, strigând din adâncurile deznădejdii. Şi Elina vorbi iar, înfigându-şi acum degetele fremătătoare în tunica lui.

— Dar dacă – dacă cealaltă – are mai. Multă putere asupra ta decât mine… cedează totuşi şi-atunci am să mă despart de tine fără niciun reproş… fără să mă plâng… Marcellus, Marcellus… ascultă ce-ţi spun! îi dăruiesc ei ce am mai scump pe lume… dar cedează – cât nu e prea târziu.

Cu o mână reuşise să-i pătrundă prin tunică, în dreptul inimii. Marcellus a respins-o, blând, luându-i mâna într-ale sale.

— Cealaltă, de care vorbeşti tu, mă va avea doar dacă stau *aici,* sau poate pe cruce, zise el amar.

Elina l-a privit înspăimântată şi neîncrezătoare.

— Dar asta-i curată nebunie – tu nu vezi?

Marcellus gemu cu obidă.

— Da, e nebunie. Viaţa întreagă e o nebunie. Totul e o nebunie. Dar pleacă – pleacă, draga mea… şi iartă-mă. În creştinism se câştigă pierzând.

— Şi ce câştigi? întrebă Elina, iar lacrimile-i curgeau pe obraji.

— O haină de măscărici, răspunse el ca prin vis.

După plecarea Elinei s-a rezemat, buimac, şi creierul parcă-i arsese tot. O simţea, ca prin ceaţă pe Caecilia – Caecilia care odată, vorbind despre creştinii deportaţi, spusese:

— Cum să te bucuri gândindu-te la ei – şi adăugase: totuşi, abia îţi poţi stăpâni bucuria.

În noaptea aceea pe Marcellus l-au asaltat tot felul de gânduri plăcute, seducătoare. La un moment dat îşi Asumase majestatea lipsită de ostentaţie a lui Epictetus, altă dată se plimba cu Elina pe un ţărm îndepărtat unde-şi scria el poemul – marele poem. Şi în sfârşit, trăia o inexplicabilă uniune cu Caecilia, care se lăsa până la urmă cucerită de statornicia lui. Dar toate închipuirile astea au dispărut la venirea zilei, precum gândacii puşcăriei – şi când s-a văzut iar în faţa lui Papirius, Marcellus n-a mai cerut timp de gândire.

— Chiar tu m-ai învăţat să trăiesc în aşa fel încât să mă trezesc la marginea abisului, zise Marcellus. Eu nu voiam asta – şi totuşi s-a întâmplat.

— Da, spuneam „trezeşte-te”, îi aminti Papirius. Trezeşte-te odată! Că tot mai visezi – un vis smintit.

— Ce-i visul? Şi ce e viaţa? întrebă Marcellus.

— O să vezi tu curând, dacă nu-ţi vii în fire, spuse Papirius. Încă nu-ţi sunt gleznele roase de inelele de fier – şi pielea e-ntreagă pe tine… nu ţi-a fost atins niciun fir de păr… şi nu te-a bruscat şi nu te-a umilit nimeni. Dar ia să se dea sentinţa – într-o clipă îţi pierzi numele – şi devii un număr – pe care nimic nu-l mai poate salva, nici chiar eu.

Marcellus n-a putut să-şi reţină cutremurul, dar n-a spus nimic şi nici nu şi-a schimbat atitudinea. Ultimul lucru pe care l-a auzit de la Papirius a fost:

— Dacă vrei să se schimbe ceva în mersul procedurii,

să ştii că iniţiativa trebuie să fie a ta.

Marcellus nu şi-a mai văzut tatăl niciodată după aceea, dar a mai primit o scrisoare de la Euphemus: „Bunica plânge după tine”.

XXV

Această prezentare a procedurii legale desfăşurată cu prilejul judecării celor 157 de membri ai sectei galileenilor acuzaţi de sfidare la adresa misterelor şi a împăratului Marcus Aurelius se bazează pe o transcriere a proceselor verbale vândută părintelui Hyacinth, eunucul, de către juratul Umbricius Primigenius şi pe comentariile ce însoţeau raportul trimis de Hyacinth predicatorului Tatian, şeful sectei din Pisidia.

Amachius către iudeul Rab Chanina:

— Priveşte pungile astea. În prima sunt 10.000 de *sesterţii.* În a doua, alţi 10.000, câte 10.000 *sesterţii* în fiecare. Cu totul 100.000 de *sesterţii.* Vâră-ţi mâinile în ei până la fund – până la fund – da, aşa. Oh, plăcerea răcoroasă a banilor! Simţi cum te acoperă banii, Rab Chanina? Beţia oarbă a aurului? Ia zi, *Domini caniş,* nu simţi harul?

Rab Chanina:

— De ce mă batjocoreşti, Stăpâne Judecător?

Amachius:

— Te batjocoresc, spui. Nu, încă n-ai înţeles nimic. Dar ascultă. N-am să-ţi ofer atât de puţin – ce-nseamnă doar 100.000 de drăcuşori din ăştia? Şi pe urmă, se bârfeşte peste tot locul, prin cârciumi şi dughene. Că monezile lui Marcus Aurelius valorează doar şase şeptimi din cât arată. Nu-i aşa, Marcellus?

Se întoarse brusc spre Marcellus, iar acesta observă tare, să audă toată lumea:

— Mai degrabă cinci şesimi, dacă nu s-a schimbat nimic de când ne-aţi arestat.

Amachius a râs şi el cu ceilalţi şi a continuat:

— Ei, oricum, suma de 100.000 nu prea merită s-o iei în seamă, încât aceştia vor reprezenta doar a zecea parte din suma totală. Ascultă. Pe onoarea mea de cavaler, pe

cinstea mea judecătorească, pe larii nemuritorilor mei părinţi şi în prezenţa acestor oameni, îţi promit un milion de *sesterţii* – înţelegi? *Un milion de sesterţii.*

Tuturor a li se tăiase răsuflarea şi cum se întindeau să vadă, parcă auzeai cum li se încordau tendoanele gâtului.

Amachius:

— De zece ori 100.000, pe care-i poţi folosi ca să astupi gura săracilor tăi, să-ţi îngropi morţii ca să nu fie incineraţi, să – să-i investeşti în vreun domeniu sau orice altceva. Cu – o – condi-ţi-e, rosti el apăsat, în concluzie.

Rab Chanina părea că priveşte cu o vagă nuanţă de ironie – dar nu era decât compasiune.

Amachius:

— Cu condiţia să faci un mic sacrificiu pentru Caesar aici, în prezenţa congregaţiei.

Probabil că atunci au amuţit cu toţii, aşteptând, pentru că Hyacinth notează că s-a auzit căzând pe jos agrafa de hârtii a unui asesor. Rab Chanina întrerupse liniştea spunând cu vocea scăzută.

— Niciodată.

— „Niciodată” e un cuvânt născut din grabă şi imaturitate. Dar îţi mai dau un prilej să te răzgândeşti.

Rab Chanina repetă, cu vocea mai fermă:

— Niciodată!

Amachius:

— Se zice că galileenii încearcă să organizeze nişte şcoli cu învăţătura polemic creştină.

Rab Chanina:

— Unii dintre noi doresc să dea copiilor din casele creştine o educaţie potrivită cu principiile religioase şi morale ale familiilor lor.

Amachius:

— Acelaşi lucru, cu alte cuvinte. Deci se pregăteşte o maşinaţie întreagă ca să se submineze unitatea Romei. Ai susţinut şi tu ideea asta?

Rab Chanina:

— Eu am dat sfatul să nu se provoace conflicte acolo

unde pot fi evitate.
Amachius:
— Cred, ştiu din rapoartele *Curiosei* că spui adevărul. Dar vreau să atrag atenţia aici, pentru că de aici se transmite în tot oraşul, că odată ce galileenii hotărăsc să facă nişte şcoli prin care să formeze copiii în virtutea unei concepţii diferite de a celorlalţi locuitori ai ţării în care trăiesc, considerăm că prin aceasta au fost atacate interesele statului, iar statul nu va ezita să se apere.
Altă întrebare: oameni străluciţi, printre care venerabilul Fronto, profesorul şi prietenul Părintelui Imperial, Marcus Aurelius i-au acuzat în repetate rânduri pe creştini pentru sacrificiile de copii practicate la mistere. Se spune că învăţătorul vostru a poruncit: „Lăsaţi copiii să vină la mine” şi atunci voi vă conformaţi în felul acesta.
Rab Chanina:
— Nu aducem altă jertfă decât păcătoasele noastre inimi şi pe copii îi hărăzim învăţătorului nostru. Atât.
Amachius:
— Şi aici te cred. Faptul oricum n-a putut fi demonstrat, iar tu n-ai fost prins niciodată cu minciuna.
Amachius:
— Ai cunoscut sclavul care l-a doborât cu farmece pe Şoimul”, calul iubit al divinului Lucius Verus?
Rab Chanina:
— Da, l-am cunoscut.
Amachius:
— Tăgăduieşti că sclavul era creştin?
Rab Chanina:
— De ce să tăgăduiesc un lucru cunoscut de toată lumea?
Amachius:
— Deci, unul din iubiţii voştri fraţi.
Rab Chanina:
— Un biet frate, rătăcit pe căi greşite.
Amachius:
— Să nu spunem „rătăcit”, ci „corupt”. E mai exact.
Rab Chanina.

— Dacă l-ai fi cunoscut aşa cum l-am cunoscut eu, nobile Amachius – ţi-ai da seama că „rătăcit” ar fi cuvântul potrivit.

Amachius:

— Foarte bine. Afirmi că a fost unul dintre fraţii voştri cei mai iubiţi.

Rab Chanina a ezitat ea fiara ce adulmecă momeala.

— Deci vrăjitorie şi crimă, asta avem de aşteptat din partea celor mai „iubiţi” galileeni.

Rab Chanina tăcea. A tăcut multă vreme – a tăcut până l-a întrebat Amachius, enervat:

— Răspunde, omule, când te întreabă, în numele lui Caesar, şeful poliţiei romane.

Atunci abia răspunse:

— Sclavul de care vorbeşti şi-a primit pedeapsa, dar înainte să-şi ducă pe Stânca Tarpeiană crucea – mult înainte – înainte să fi ştiut cineva de vinovăţia lui, inima-i era bolnavă de remuşcări pentru fapta groaznică pe care-o săvârşise.

Amachius:

— Când ai ajuns la fundul sacului, zadarnică e cumpătarea.

Rab Chanina:

— S-a predat ca să-l scape de pedeapsă pe un nevinovat.

Amachius a râs nestăpânit şi veselia lui a stârnit în sală un zvon de râsete.

— Nu eşti cumva prea-nobil? îl luă Amachius peste picior. Nu eşti un sfânt? În lumina unei asemenea orgii de virtute, nu cred că sunt mulţi aici de faţă care să nu-şi simtă depravarea.

Iar pentru darea de seamă dictă:

— „Acuzatul recunoaşte că ucigaşul Şoimului era un membru de bază al congregaţiei de pe Strada Săndălarilor. În rest, încearcă să-i ia apărarea criminalului, al cărui bun renume printre enoriaşi nu pare să fi avut de suferit în urma atrocităţii ce a comis”.

Amachius:

— Se zice că în anumite momente i-ai făcut pe unii membri ai congregaţiei porci, care încearcă mereu să se arunce în – flacăra desfrâului, cum ai zice tu. E adevărat?

Rab Chanina:

— Adevărat.

Amachius:

— Şi tu erai nobilul paznic, încercai să-i aduci înapoi.

Rab Chanina:

— N-am vrut să fiu altceva decât umila unealtă a lui Dumnezeu.

Amachius:

— Eşti tare isteţ la întors cuvintele.

Rab Chanina tăcu.

Amachius:

— Eu nu sunt nici poet, nici profet, ci doar umilul servitor al Domnului şi împăratului meu. Îmi permiţi să-ţi folosesc imaginea? Tu şi „fraţii” tăi îmi păreţi porcii fără judecată, pentru că pururea vă grăbiţi să vă aruncaţi în focul cel mare, nimicitor, căruia noi îi spunem moarte. Şi eu, fără niciun avantaj personal, încerc să vă trag înapoi.

Rab Chanina:

— Dumnezeu din ceruri să te răsplătească pentru răbdarea ta.

Amachius:

— Te-am avertizat.

Rab Chanina recunoscu, printr-un gest.

Amachius:

— Ai fost avertizat de mai multe ori.

Rab Chanina:

— De mai multe ori – da.

Amachius:

— Dar *vrei* să mori. E mania voastră să vreţi să muriţi.

Rab Chanina:

— Nu dorim să murim, dar dacă voi răsplătiţi cu moarte faptul că împlinim voia Celui de Sus… atunci alegerea pe care ne-o oferiţi practic nu există.

Amachius:

— Of, sfântă despicare a firului în patru. Dar să lăsăm astea, spune-mi în câteva cuvinte care-i adevăratul motiv al cultului pentru Libitina. De ce vă doriţi moartea?

Rab Chanina:

— Da, în câteva cuvinte. Vrem să murim pentru a trăi.

Amachius, zâmbind:

— Dulce simplitate. Şi-atunci de mine ce să mai spun. Care aduc neîncetat jertfe vieţii şi o servesc în toate zilele mele?

Rab Chanina îl privi cu ochii limpezi şi plini de milă pe cel care întreba – dar nu-i răspunse nimic.

Amachius:

— Hai, răspunde. Îţi ordon să răspunzi.

Rab Chanina:

— Nobile Amachius, tu mă sileşti să răspund: trăieşti spre a muri.

Amachius:

— Şi cum să înţeleg că vei trăi tu? Despre ce fel de viaţă e vorba?

Rab Chanina:

— Viaţa veşnică, nobile domn.

Amachius:

— Şi moartea – moartea care mă aşteaptă pe mine?

Rab Chanina:

— Moartea veşnică, Amachius.

Amachius:

— Asta e consolator, ce-i drept. Dar ia zi – Părintele nostru înţelept şi mărinimos, Majestatea sa Imperială Marcus Aurelius şi Majestatea sa Imperială, Mama Legiunilor, Faustina şi viitorul nostru Imperator Commodus, pe ei ce fel de viaţă şi ce fel de moarte îi aşteaptă, după părerea ta?

Rab Chanina:

— Comunitatea noastră nu se adună niciodată fără să se roage pentru Majestăţile lor.

Amachius:

— Ce, eşti tare de urechi? Nu asta te-am întrebat.

Rab Chanina:

— Dacă se vor îndrepta spre adevărata scriptură, vor avea şi ei loc în viaţa eternă.

Amachius:

— Te joci cu focul, iudeule!

Rab Chanina tăcu.

Amachius:

— Bine. E destul. Scrieţi: „Acuzatul are convingerea că împăratul Marcus Aurelius şi împărăteasa Faustina şi moştenitorul imperial sunt condamnaţi la viaţă îndelungată în Hades dacă nu se iniţiază în misterele galileenilor”. E nebunie ce spui, altfel cele zece mii de gărzi ale poliţiei n-ar avea puterea să te păzească de mânia oraşului.

Din scrisoarea lui Haycinth se înţelege că pentru moment în sală s-au înfierbântat spiritele. Se auzeau ameninţări de peste tot, dar până la urmă au rămas cu toţii într-o atmosferă de stupoare. După trei zile de audieri, se pare că membrii juriului stăteau pe banca lor cum stau pe stinghie puii istoviţi de soare. Se zice că doar Amachius se arăta neobosit. După ce i-a audiat pe principalii martori, i-a chemat şi pe ceilalţi acuzaţi, câte unul sau în grupuri. Când erau prea dezlânaţi, îi forţa să rămână la obiect. A redus la minimum pauzele de masă. Chiar şi Vibia aducea mâncarea acolo şi luau masa împreună în cabinetul lui. Toată treaba a decurs într-un ritm alert, milităros, până la discursul de trei ore cu care a încheiat Amachius procedura. Discursul acesta i-a adus, dintr-odată, mare popularitate – popularitate pe care a pierdut-o imediat după aceea, când a reluat măsurile severe faţă de abaterile generale.

— Popular ajungi doar prin incapacitate sau corupţie, declară Amachius, adăugând apoi: nu aspir decât la consideraţia soţiei mele – dar ca să ajung la asta, ar trebui să fiu mai presus de Jupiter.

Deci Rufus nu era singurul care să-şi fi ales soţia cu grijă.

Discursul l-a încheiat rezumativ, în felul următor:

— După cum am subliniat în timpul întregului proces,

imperiul aşteaptă ca fiecare cetăţean în parte să-şi recunoască efectiv responsabilitatea faţă de stat. Fiecare să evite îndepărtarea faţă de acele reguli de viaţă care ne vin de la strămoşii noştri şi se bazează pe o experienţă de mii de ani. Fiecare dintre noi trebuie să ştie că pentru gesturile sale e răspunzător faţă de toţi ceilalţi. Statul e profund nemulţumit să vadă că unii se sustrag, făcându-şi iluzia că-şi pot construi viaţa dispreţuind lumea înconjurătoare şi dispreţuiţi de aceasta. Cel care-şi desenează în jur un cerc şi se aşază în centrul lui este o piatră smulsă din clădirea statului. Ştiu, spuneţi că nu e asta intenţia voastră, că învăţătorul vostru v-a spus să-i daţi Caesarului ce-i al Caesarului. Foarte bine – să faceţi ceea ce v-a spus. Aduceţi chipului lui Caesar ofranda atât de măruntă prin care vă recunoaşteţi îndatoririle faţă de unitatea Statului Roman – ţara pe care au făurit-o strămoşii voştri sau – şi-l şterse cu privirea pe Rab Chanina – care v-a oferit un adăpost primitor.

Unii dintre acuzaţi au răspuns invitaţiei făcându-şi cruce. Alţii au schiţat semnul protector al smochinei. Unii au început să cânte psalmi de laudă. Tensiunea era probabil foarte mare, însă niciunul nu a cedat.

După pronunţarea sentinţei, creştinii au fost duşi la închisoare, încadraţi de soldaţii bine înarmaţi din centuriile a III-a, a IV-a şi a V-a.

Era frig. Era dimineaţa devreme.

XXVI

La „Patru Şipote” un bărbat mătăhălos stătea rezemat de o masă. La faţă aducea cu o uriaşă ciupercă otrăvitoare, mâncată de ploaie. Ochii-i erau ca doi melci cenuşii vârâţi în ciupercă, unul lângă altul.

— Uite-l pe Papirius, zise cineva în şoaptă unui străin.

— Treaz! zise altul, de la masa aceluia.

— Băiatul lui a… începu un al treilea, dar n-a apucat să mai spună nimic, pentru că Papirius şi-a întors încet către el faţa cu ochii inexpresivi; tăcea. Tejghetarul aduse găleata de răcit, cană şi vin, amestecă băutura şi observă,

neutru:

— Parcă e a ploaie, domnule.

Probabil că-n alte vremuri Papirius ar fi zis:

— Şi ce-ţi pasă ţie? Doar eşti la adăpost.

Acum, n-a spus nimic şi omul s-a îndepărtat cu şervetul pe braţ şi. O expresie demnă pe figură. Trecu o oră – două ore. La un moment dat s-a apropiat de el patronul, să-şi prezinte omagiile, dar n-a reuşit. Atunci Maes s-a răzgândit, a şters picăturile de pe un scaun şi a dat ocol mesei. Când a ajuns în spatele tejghelei, s-a uitat din nou, prudent, la importantul oaspete şi a văzut cum îi curg lacrimile pe faţă şi picură pe jos.

— Maes se jură că plângea, îi asigura Verecundus pe Fabius şi pe noua proprietăreasă a dughenei de sare, la vreun ceas după aceea.

În sfârşit, s-a petrecut ceea ce aştepta Papirius. Tumultul străzilor s-a potolit şi au început să se audă sunetele cumplite – mersul la pas al cailor… trompetele… pe urmă glasul… glasul citind o listă lungă de nume, 157 de oameni condamnaţi la deportare în Sardinia pentru dispreţ faţă de zei şi, în sfârşit, îndemnul tânguitor *„Deos, aeasque blasphemare noii!”* Nu batjocoriţi nici zeii, nici zeiţele.

Pe urmă, în vreme ce crainicii călăreau prin oraş cu proclamaţia, s-a ridicat şi Papirius. În clipa aceasta, Marcellus era biciuit la închisoarea capitolină. În clipa aceasta el înceta să mai fie om liber şi devenea sclav. Un Papirius biciuit! Un Papirius, sclav! Ultimul Papirius iremediabil dezonorat.

— Dup-aia s-a sculat, şi-a rupt hainele de pe el şi şi-a blestemat feciorul, îi povesti Verecundus lui Fabius.

— Ticăloşii de galileeni! exclamă Fabius. Marcellus era nobil get-beget.

— Cică l-ar fi vrăjit o femeie, explică negustoreasa de sare.

— Păi sigur – ce altceva să fie? întări, pesimist, vânzătorul de păsări.

Era în seara de îl noiembrie. După un vechi obicei, în

seara aceasta cei din breasla croitorilor se adunau să studieze mişcarea Pleiadei şi să stabilească dacă ridică sau nu preţul la hainele de ploaie şi la alte articole de îmbrăcăminte. Vremea era senină şi rece – pentru Nigidius Vaccula acestea erau semne suficiente ca să ştie ce va urma. Şi pe urmă nici nu participa cu prea mult entuziasm la activitatea breslei – prefera să plătească amenda pentru absenţă. Dar Elina l-a îndemnat să plece – să plece chiar mai devreme.

— Ai şi tu nevoie de puţină distracţie, îi zise ea, nervoasă – şi poziţia pe care-o ai îţi creează, totuşi, nişte obligaţii. Hai, mergi şi lasă-mă.

După plecarea lui, Elina s-a dus la închisoarea capitolină şi s-a întors acasă abia noaptea târziu. Nigidius a auzit-o de departe cum venea jelind. Ea s-a aruncat pe divan – plângea cu sughiţuri.

— Vai, spatele lui! suspina. Aproape că i-au distrus

— Spatele – aproape – i-au – distrus – spatele… şi – când – i-am vorbit… n-a scos – nici – un – cuvânt… dar – spatele i era – biciuit – şi doar – stătea – şi se

— Uita – parcă – nu m-ar – fi recunoscut… şi – toţi

— Plângeau – şi nimeni – nu – l-a – spălat – pe spate – aproape – l-au – distrus.

În noaptea aceea Nigidius Vaccula a plâns aşa cum ai plânge când îţi pierzi îndoit cel mai bun prieten.

XXVII

Era noapte. În casa Caeciliilor, pe Via Appia, uleiul se prelingea încet prin fitil dintr-o emisferă de porţelan în lampa de lângă patul de suferinţă al unei tinere fete. Era noapte, târziu. Atât de târziu, încât te aşteptai să răsară lumina gingaşă a zilei. Caecilia zăcea palidă şi sleită, privind spre fereastra cu perdelele trase. Ochii îi luceau febril şi mâinile-i strângeau o cruce din cele folosite de diaconese. Spunea o rugăciune. După ce termină, zise:

— Jon, eşti aici?

Băiatul, care stătea întins pe o rogojină lângă patul ei, se ridică şi luând-o de mână, întrebă:

— Ce e, Rhod?

— Jon, gemu ea, cum mă fac bine, trebuie să încercăm să-l aducem cumva din Sardinia şi să avem grijă de el. N-ar fi trebuit sub niciun motiv să fie amestecat în toată afacerea asta. Vai, Jon, era atât de puţin pregătit!

Primul impuls al lui Jon a fost să-i răspundă cu un proverb, dar s-a stăpânit şi doar a strâns-o de mână:

— Numai dac-am avea ceva să-i dăm ca amintire, zise ea. Ia gândeşte-te tu, frăţioare.

Pe masa de lângă pat era, printre alte lucruri, micul disc de aur cu inscripţia *şi me amas.* Jon l-a ridicat şi-a zis:

— Să-i dăm ăsta. Aşa, o să se gândească zi de zi la tine şi o să-i fie mai uşor.

Caecilia stătu mult pe gânduri. Până la urmă s-a hotărât:

— Dă-i-l, dacă zici c-o să-l ajute să îndure. Şi salută-l din partea mea, Jon. Spune-i că... nu-şi va aştepta în zadar răsplata. Să faci tu asta, Jon, frăţioare.

La vremea la care Jon alerga pe străduţele dintre Via Appia şi Via Ostia, deţinuţii părăseau închisoarea şi ocoleau Aventinul pe strada care ducea prin poarta Ostia la şoseaua principală. Peste patru ore aveau să ajungă la port şi peste şase, cu ajutorul lui Neptun, urma îmbarcarea.

Oamenii aşteptau pe drum, pâlcuri-pâlcuri în jurul porţii. Un grup se instalase la o distanţă mai mare pe terasa unui meseriaş, Commodus. În afară de Commodus şi de nevastă-sa, printre ei se aflau Urban, zarzavagiul Nazarius, cinicul Orbilius. Tăceau cu toţii şi priveau ţintă spre oraş, aşteptând.

La răsăritul soarelui, au apărut. Pe marginile drumului călăreau gărzile poliţiei, pe două rânduri, cu uniformele roşii ca focul şi coifuri, cu bice în trei curele de piele neargăsită prinse la brâu. Pe mijlocul drumului avansau, în rânduri de câte trei legaţi la acelaşi lanţ, întâi criminalii foarte puternici, destinaţi minelor, pe urmă o serie de femei tinere pentru supraveghetorii minelor şi la urmă creştinii. Înaintau în marş forţat – cei mai mici şi mai slabi tropăiau şi ei, iar cei mai tari îi susţineau. Se aranjase

ca femeile bătrâne de genul surorii Petra să fie puse în lanţ între doi bărbaţi puternici. Din când în când, soldaţii se uitau la ceata din mijloc şi izbucneau în râs – pentru vlăjganii aceia instruiţi în legiuni, care făceau de două ori câte 25 de mile pe zi cu 80 de livre de echipament în spate, probabil că spectacolul oferit de creştini era caraghios.

Şi tot veneau – Rab Ohanina, Paulus, diaconesele, surorile, fraţii – erau cu toţii acolo. Aveau feţele scăldate în lacrimi şi radiau de extatică bucurie. Ieşind pe poarta oraşului, au început să cânte un imn. Creştinii aveau imnuri de rugă, de lamentaţie, de implorare şi jale, dar imnul acesta se ridica în dimineaţa rece ca o mulţumire plină de fervoare către cel de Sus – care i-a învrednicit cu povara martiriului. Au urmat alte imnuri, de proslăvire şi recunoştinţă. Într-o pauză Priscilla, plină de har minunat, vorbi tare despre tron, poarta de aur şi cântecul de slavă cel fără moarte.

Marcellus păşea ca un somnambul, întunecat, cu ochii în jos. Se revărsau acum asupra lui în toată grozăvia lucrurile pe care nu avusese imaginaţia să le înţeleagă.

Au ieşit pe poartă, iar el nici n-a observat-o. Au trecut de cei adunaţi la Commodus şi nu şi-a dat seama. Puţin mai departe, a simţit că o mână micuţă îi strecoară ceva în palmă şi vocea lui Jon:

— Rhod te salută şi spune că nu aştepţi în zadar răsplata.

Şi băiatul dispăru pe loc. Dar mesajul a trezit în Marcellus un dor sălbatic de iubita lui şi convingerea disperată, iraţională că dac-ar putea s-o vadă şi să-i vorbească, totul s-ar repara. *Şi me amas* – nu era o promisiune? Şi nu se rostiseră atâtea promisiuni când era vorba de marea răsplată? S-a îndreptat din spate să-l strige pe soldatul de lângă el, să-i spună că ar face orice – ar aduce jertfă la chipul lui Caesar în fiecare zi – numai să-i dea drumul acum să se ducă la iubita lui, care l-ar înţelege. A încercat să strige, dar zgomotele şi cântecul s-au amestecat într-un adevărat vacarm, la care s-a adăugat şi gestul lui Marcellus – caii din amândouă părţile s-au

speriat şi s-au cabrat. Confuzia n-a durat decât o clipă; o sabie a căzut, sclipind, pe creştetul jumătate bărbierit al lui Marcellus, iar soldatul a exclamat, cumva scuzându-se:

— A vrut să dea în cal. Cred că se trăsnise.

Iată-l pe Marcellus doborât. Un fir de sânge îi curgea de la tâmplă pe sub ureche până la gât. Precum izvorul ascunzându-se în iarbă, sângele se pierdea într-o buclă mătăsoasă, care s-a udat repede şi s-a chircit. Multe femei şi-au împletit degetele în bucla aceasta, multe buze au atins-o, când buzele lui se odihneau într-o clipă de saţiu.

Acum se sfârşise. Femeile aveau să-i caute cu sărutul lor şi mângâierea pe alţii. Gândul lor, apropiindu-se de el, se frângea. Toate îşi aveau vremea lor. Vremea lui Marcellus se terminase.

„Dacă vi se pare că am jucat bine, aplaudaţi”, ziceau de atâtea ori anticii.

Dar cine l-ar aplauda pe unul care s-a lepădat de ai lui şi alţii nu l-au primit?

Mâna lui Marcellus se încleştase pe un obiect mic. Soldatul i-a desfăcut-o şi a găsit dovada iubirii. Medalionul era cald şi lucea; soldatul citi inscripţia şi-şi vârî medalionul în sân.

— Tocmai ce-şi dorea iubita mea, zise. *Şi me amas.* Pe fleacuri de-astea pun preţ femeile.

Marcellus rămase acolo, prăvălit. O schiţă aruncată în marele coş de gunoi al Destinului. Dar pe acelaşi drum, în sens opus, alerga spre domeniul Caeciliilor începutul unei noi schiţe – un băiat de culoarea măslinei coapte, cu ochii strălucind de bucurie că reuşise.

Era o dimineaţă de toamnă dintre acelea în care cea mai uşoară briză desprinde frunzele de pe ramuri şi le lasă, încet, la pământ. Drumul era umed de rouă, niciun nor de praf nu ascundea convoiul deportaţilor, care s-a stins încet în depărtare, până ce nu s-au mai văzut decât siluetele gărzilor scăldate în soarele roşu, îndepărtându-se în Campagna; de la mare distanţă se mai vedeau, totuşi, steguleţele lăncii din capătul coloanei, cu cele nouă globuri negre şi albe şi după el steagul împodobit cu solzii de aur

şi sabia – semnele ce arătau că imperiul comite un act de dreptate.

Cei de pe terasa lui Commodus au urmărit convoiul cât au putut vedea cu ochii. La un moment dat, parcă s-a observat oarecare agitaţie în rândurile ce înaintau, dar imediat după aceea mersul a urmat în bună orânduială. Privitorii erau prea departe ca să observe căderea lui Marcellus.

Urban, vicarul papal, şi-a ridicat braţele către soare şi i-a mulţumit Domnului pentru aceşti sărmani atât de bogaţi, cărora viaţa de după moarte avea să le dezlege limba mută. Vieţile tremurătoare care încununau cu o nepreţuită victorie atâtea umilinţe şi înfrângeri. Aceşti zeci de mii de sclavi şi liberţi nimiciţi şi renăscuţi. Dispreţuiţii care atât de puţin au înţeles cum să trăiască şi atât de nobil au ştiut muri. Izvoarele de lacrimi vărsate ca să purifice şi ultimul zâmbet, pieritor. Această mare turmă albă.

Până să-şi termine Urban panegiricul, Orbilius, bătrânul cinic, îi întorsese spatele, fără plăcere; gândindu-se la Rab Chanina, simţi un fel de invidie. Lupta preotului se sfârşea acum, moartea era o certitudine, cununa gloriei îi era împletită în tovărăşia fraţilor de credinţă. Pe Orbilius nu-l aştepta asta. Victoria lui era că poate dispreţui victoria. Răsplata pentru faptul că uşura greutăţile oamenilor era doar aceea că-l ajungeau mereu alte greutăţi. Plecă spre oraş. Soarele dimineţii scânteia cu zeci de mii de suliţe pe turle şi domuri. Sprijinindu-se din greu în toiag, obosit şi amar, bătrânul cinic intra în Roma cea lovită de ciumă, să aline muribunzii temători de moarte şi pe cei obosiţi de viaţă, pe care moartea-i ocolea.

Într-o casă de pe Alta Semita, bunica Papiria îşi aduse aminte că trebuie să-l felicite pe Orbilius de ziua lui cinicul împlinea optzeci de ani. Bătrâna trecu iute, bocănind, pe coridorul unde dormeau sclavii. Avea ochii tare îmbătrâniţi.

Hic fabula de vie o Sandaliario finita

Strada săndălarilor (1931) – unul dintre succesele

remarcabile ale literaturii daneze în lume – teste un Quo vadis? de ironică înţelepciune, o carte interesantă prin multiplicitatea sensurilor ei. Naraţiunea prezintă, cu fantezie şi dezinvoltură, un moment din istoria Romei sub Marcus Aurelius. Evocarea, serios documentată dar cu totul lipsită de pedanterie, aparţine unui autor atent la seismele vremii sale şi dotat cu un simţ acut al permanenţelor umane. Nis Petersen (1897 – 1943), acest original al literelor daneze dintre cele două războaie mondiale, îşi scrie romanul cu scopu! de a descifra evoluţia destinelor

— omeneşti în condiţiile declinului unei înalte civilizaţii. El vorbeşte despre strălucitoarea Rorră a secolului al II-lea e.n. Cu sentimentul profundei similitudini între semnele de criză ale imperiului antic şi incertitudinile Danemarcei interbelice. Tonul specific al povestirii, umorul şi melancolia de fond a acestui roman ne amintesc că Petersen este conaţionalul lui Andersen. Personajele cărţii, cu totul plauzibile în mediul Romei imperiale, aparţin în egală măsură tipologiei psihologic-literare daneze

Strada sănjălarilor poartă mesajul unui umanism de profundă generozitate. Toleranţă şi echilibru.

I Frederic Durând, *Histoire de la littérature danoise,* Aubier.

I Wilhelm Friese, *Nordische Literaturen im 20. Jahrhundert.*

I Volume de versuri ale lui Nis Petersen: *Nattens Pibere (Fluieraşi de noapte),* 1926; *En Drift Vers (Un şuvoi de versuri),* 1933*; Til en Dronning (Unei regine),* 1935; *Stykgods (Mărunţişuri),* 1940: *For Tromme of Kastagnet (Pentru tobă şi castaniete),* 1951. În afară de *Strada Săndălarilor,* a mai publicat un roman: *Spildt Maelk (Lapte răsturnat,* 1934), o viziune de extremă duritate asupra tulburărilor din Irlanda – şi două volume de nuvele: *Engle blaeser paa trompet (Îngeri cântând la trompetă,* 1937), şi *Stynede popler (Plopi tunşi,* 1943).

I Pierre Aubenque, *Les philosophes hellénistiques*

(*Histoire de la Philosophie,* sous la direction de Frampois Chatelet, I, Hachette, 1972, p. 191).

I *Sestertius*: mică monedă de argint valorând la origini doi as şi jumătate sau o pătrime dintr-un *denarius.* În epoca imperială era mult devalorizat (lat.).

I Cimşir (arbust).

I *Sus inima* – psalm (lat.).

2 *Avem către Domnul* – psalm (lat.).

VII

Dacă în cursul generaţiilor obişnuinţa ar da imunitate la o boală, atunci romanii ar fi trebuit să fie imuni la spaimă, pentru că de-a lungul veacurilor neamul acesta de învingători a fost chinuit de toate genurile spaimei. Frica tropotea ca un tovarăş prea credincios în făgaşele de sub roţile căpitanilor triumfători, i se auzea limpede ecoul după oraţiile prin care se impuneau consulii. Creştea în proporţie directă cu averea parveniţilor, ca o umbră de neînlăturat. Erau temerile excepţionale, care se năşteau din invidie şi violenţă, teama de rivali la funcţiile înalte şi frica de lăcomia superiorilor, însă era şi înfricoşarea omului neînsemnat faţă de opresiunea celor puternici. Revolta împotriva celui temut era un lucru firesc, atunci când frica devenea insuportabilă. Caesar îi putea nimici pe conspiratori – dacă nu-l terminau ei mai întâi pe Caesar. Se întâmpla ca bogatul să-l înlăture din cale pe

I Veteranii, rezerva; formau a treia linie de luptă, după *hastaţi* şi *principes* (lat.).

2 *Ala, se*: aripă, flanc (lat.).

I Zeu în mitologia scandinavă.